

Pasūtītājs:

**Valsts reģionālās attīstības
aģentūra**

Adrese: Elizabetes iela 19, Rīga
LV-1010

Tālr.: 67079000

Fakss: 67079001

Epasts: vraa@vraa.gov.lv

WWW: www.vraa.gov.lv

Izpildītājs:

SIA „Konsorts”

Adrese: Olīvu iela 9, 2. stāvs
Rīga, LV-1004

Tālr.: 67216793

Fakss: 67216771

Epasts: office@konsorts.lv

WWW: www.konsorts.lv

**LATVIJAS PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU
MIJEDARBĪBAS IZVĒRTĒJUMS**

(Pakalpojuma līguma Nr.: 08/176)

Gala ziņojums

Kaspars Timofejevs
SIA "Konsorts" izpilddirektors
19.06.2009., Rīga

Rīga,
2009.gada jūnijs

© Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2009

Pārpublicēšanas vai citēšanas gadījumā atsauce „VRAA pētījums „Latvijas pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības izvērtējums”” obligāta

SATURS

IEVADS	5
1. VISPĀRĒJĀ PIEEJA	6
1.1. PĒTĪJUMĀ IZMANTOTĀS METODES	7
2. PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBAS ANALĪZE EIROPAS VALSTĪS ..10	
2.1. PĀRSKATS PAR PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBAS IZVĒRTĒŠANAS METODĒM EIROPAS VALSTĪS	21
2.2. PĀRSKATS PAR PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBU EIROPAS VALSTĪS.....	37
2.3. PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBU DETALIZĒTA ANALĪZE	54
2.3.1. <i>Pilsētu un lauku definīciju klasifikāciju uzlabošana labākajai politikai izstrādāšanai un ieviešanai</i>	57
2.3.2. <i>Lauku un pilsētu uztvere, daļa no nacionālās identitātes, pilsētas un lauku kā daļa no reģionālā zīmola un mārketingā</i>	65
2.3.3. <i>Vispārējās lauku un pilsētu, pilsētu reģionu un pilsētas lauku malu politikas</i>	67
2.3.4. <i>Sabiedrisko un citu pakalpojumu nodrošināšana</i>	74
2.3.5. <i>Lauku un pilsētu mijiedarbību jautājumi teritorijas plānošanas politikās</i>	75
2.3.6. <i>Nozīmīgākās lauku-pilsētu mijiedarbību veicinošās aktivitātes un atbalsta politikas</i>	80
2.3.7. <i>ESPOŅ pētījumos ieteiktās rekomendācijas lauku-pilsētu partnerattiecību politiku veidotājiem</i>	93
2.3.8. <i>Kopsavilkums</i>	96
2.4. VĒRTĒJUMS UN SECINĀJUMI PAR PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBU EIROPAS VALSTĪS	98
2.4.1. <i>Mijiedarbības priekšrocības un iespējamie riski</i>	98
2.4.2. <i>Mijiedarbības formu jeb funkcionālā sadalījuma un izpausmju vērtēšanas metodes, to piemērošanas un izmantošanas iespējas Latvijā</i>	100
3. EIROPAS TĒLPISKĀS PERSPEKTĪVAS (ESDP) ADAPTĀCIJAS IESPĒJAS LATVIJĀ .106	
3.1. PLĀNOŠANAS REĢIONU TERITORIJAS PLĀNOJUMU ANALĪZE.....	106
3.1.1. <i>Kurzemes reģions</i>	106
3.1.2. <i>Latgales reģions</i>	109
3.1.3. <i>Rīgas reģions</i>	113
3.1.4. <i>Zemgales reģions</i>	117
3.1.5. <i>Vidzemes reģions</i>	119
3.1.6. <i>Galvenie secinājumi</i>	122
3.2. ESDP IZSTRĀDĀTO ALTERNATĪVU ANALĪZE	123
3.3. PRIEKŠLIKUMI ESDP ADAPTĀCIJAS PIEMĒROTĀKAJIEM RISINĀJUMIEM LATVIJĀ ATTIECĪBĀ UZ LAUKU-PILSĒTU PARTNERATTIECĪBĀM	132
4. IZLASES KOPAS PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBAS FORMAS JEB FUNKCIONĀLIE SADALĪJUMI UN IZPAUSMES	136
4.1. LAUKU- PILSĒTU MIJIEDARBĪBU RAKSTUROJOŠAS TIPOLOĢIJAS IZVĒLE.....	136
4.2. PIEPILSĒTAS LAUKI.....	138
4.3. PIEVILCĪGIE LAUKI.....	144
4.4. LAUKSAIMNIECĪBAS TERITORIJAS	145
4.5. DERĪGO IZRAKTEŅU IEGUVES TERITORIJU LAUKI.....	146
4.6. PIEROBEŽAS LAUKU TERITORIJAS	147
4.7. TRANSPORTA PLŪSMU KORIDORI UN „VĀRTU” LAUKI.....	148
4.8. AIZSARGĀJAMO DABAS TERITORIJU LAUKI	148
4.9. POLIGONU LAUKI.....	149
4.10. „MĪTISKIE LAUKI”	149
4.11. IEKŠĒJĀS PERIFĒRIJAS LAUKI	150
4.12. „LAUKI PILSĒTĀ”	151
4.13. MAZO OSTU TERITORIJAS.....	152
4.14. IZTEIKTĀKĀS ATTĪSTĪBAS TENDENCES DAŽĀDĀS TERITORIJU TIPOLOĢIJĀS.....	153
4.15. TERITORIJU IZLASE PADZIĻINĀTAI IZPĒTEI PA REĢIONIEM, TIPOLOĢIJĀM	157
5. PILSĒTU UN LAUKU MIJIEDARBĪBAS MATRICAS PĒC IZPĒTES UN FOKUSA GRUPU/ KVALITĀTĪVO INTERVIJU REZULTĀTIEM VIETĒJĀS PAŠVALDĪBĀS	161

5.1. RĪGAS REĢIONS.....	161
5.1.1. Carnikavas novads (fokusa grupas intervija 27.01.2009).....	161
5.1.2. Stopiņu novads (fokusa grupas intervija 11.02.2009).....	164
5.1.3. Meņģeles pagasts (fokusa grupas intervija 26.02.2009).....	169
5.1.4. Salacgrīvas pilsēta ar lauku teritoriju (fokusa grupas intervija 17.02.2009).....	170
5.1.5. Aināžu pilsēta ar lauku teritoriju (fokusa grupas intervija 17.02.2009).....	172
5.2. ZEMGALES REĢIONS	178
5.2.1. Tērvetes novads (fokusa grupas intervija 26.02.2009)	178
5.2.2. Svētes pagasts (fokusa grupas intervija 26.02.2009).....	180
5.2.3. Skaistkalnes pagasts (fokusa grupas intervija 17.02.2009)	183
5.2.4. Dāviņu pagasts (fokusa grupas intervija 20.02.2009)	185
5.2.5. Elejas pagasts (fokusa grupas intervija 19.02.2009).....	188
5.2.6. Bauska (fokusa grupas intervija 18.02.2009)	190
5.3. KURZEMES REĢIONS	192
5.3.1. Kalēnu pagasts (fokusa grupas intervija 02.02.2009)	192
5.3.2. Nīcas pagasts (fokusa grupas intervija 03.02.2009).....	194
5.3.3. Otaņķu pagasts (fokusa grupas intervija 03.02.2009)	195
5.3.4. Sakas novads, Pāvilosta (fokusa grupas intervija 04.02.2009).....	196
5.3.5. Jūrkalnes pagasts (fokusa grupas intervija 04.02.2009).....	197
5.4. LATGALES REĢIONS	198
5.4.1. Eglaines pagasts (fokusa grupas intervija 02.02.2009).....	198
5.4.2. Preiļu novads (fokusa grupas intervija 02.02.2009).....	199
5.4.3. Naujienes pagasts (fokusa grupas intervija 17.02.2009).....	200
5.4.4. Strūžānu pagasts (fokusa grupas intervija 26.02.2009).....	202
5.4.5. Goliševas pagasts (fokusa grupas intervija 26.02.2009).....	203
5.5. VIDZEMES REĢIONS	205
5.5.1. Kaives pagasts (fokusa grupas intervija 26.02.2009)	205
5.5.2. Kocēnu pagasts (fokusa grupas intervija 09.02.2009).....	206
5.5.3. Kauguru pagasts (fokusa grupas intervija 09.02.2009).....	208
5.5.4. Naukšēnu pagasts (fokusa grupas intervija 10.02.2009)	209
5.5.5. Sedas pilsēta ar lauku teritoriju (fokusa grupas intervija 10.02.2009).....	210
5.5.6. Valmieras pagasts (fokusa grupas intervija 27.02.2009).....	211
6. DEFINĒTĀS PROBLĒMAS APSEKOTAJĀS TERITORIJĀS PA TIPOLOĢIJĀM	212
6.1. PIEPILSĒTAS LAUKU TERITORIJAS	212
6.2. PIEVILCĪGIE LAUKI.....	212
6.3. LAUKSIMNIECĪBAS TERITORIJAS	213
6.4. DERĪGO IZRAKTEŅU IEGUVES TERITORIJU LAUKI.....	214
6.5. PIEROBEŽU LAUKU TERITORIJAS	214
6.6. TRANSPORTA PLŪSMU KORIDORI UN „VĀRTU” LAUKI.....	215
6.7. AIZSARGĀJAMO DABAS TERITORIJU LAUKI	215
6.8. POLIGONU LAUKI.....	216
6.9. „MĪTISKIE LAUKI”	216
6.10. IEKŠĒJĀS PERIFĒRIJAS LAUKI	216
6.11. MAZO OSTU TERITORIJAS.....	217
7. SECINĀJUMI UN PROGNOZES PAR LATVIJAS PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBU UN TĀS IETEKMI UZ REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS TENDENCĒM UN TELPISKĀS STRUKTŪRAS ATTĪSTĪBU	218
7.1. RĪGAS REĢIONS.....	223
7.2. VIDZEMES REĢIONS	227
7.3. KURZEMES REĢIONS	229
7.4. ZEMGALES REĢIONS	233
7.5. LATGALES REĢIONS.....	236
8. PRIEKŠLIKUMU REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS POLITIKAS PILNVEIDOŠANAI KOPSAVILKUMS	240
9. PROBLĒMU RISINĀŠANAI PIEDĀVĀTO POLITIKAS ALTERNATĪVU KOPSAVILKUMS	251
10. SECINĀJUMI PAR PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBU	260

11. SECINĀJUMI PAR SVARĪGĀKAJĀM PLŪSMĀM UN TO VEIDOŠANOS IETEKMĒJOŠIEM FAKTORIEM.....	268
12. IETEIKUMI LAUKU TERITORIJU ATTĪSTĪBAS NOVĒRTĒŠANAS INSTRUMENTIEM.....	269
13. IETEIKUMI LATVIJAS PILSĒTU POLITIKAS IZSTRĀDEI.....	270
13.1. IETEIKUMI PILSĒTU POLITIKAS IZSTRĀDEI PAR PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBAS PILNVEIDOŠANAS IESPĒJĀM, NODROŠINOT ILGTSPĒJĪGU UN LĪDZSVAROTU TERITORIJU ATTĪSTĪBU ...	270
13.2. ATBALSTA INSTRUMENTI PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU MIJIEDARBĪBAS NOSTIPRINĀŠANAI UN VEICINĀŠANAI	275
13.3. DISKUTĒJAMIE JAUTĀJUMI.....	277
PIELIKUMI.....	278
1. PIELIKUMS. STARPVALSTU POLITIKAS PAR PILSĒTU UN LAUKU ATTĪSTĪBU.....	278
2. PIELIKUMS. PĒDĒJOS 5 GADOS PUBLICĒTO MATERIĀLU ĪSS APSKATS	302
3. PIELIKUMS. ESPON PROJEKTA PIEDĀVĀTIE PILSĒTU-LAUKU ATTIECĪBU INDIKATORI UN TO NOZĪMĪBA UN PIEEJAMĪBA LATVIJĀ	314
4. PIELIKUMS. EIROPAS PILSĒTU UN LAUKU TERITORIJU KLASIFIKĀCIJA.....	320
5. PIELIKUMS ESPON PROJEKTĀ APSKATĪTO ILUSTRATĪVO PIEMĒRU PAR LAUKU-PILSĒTU MIJIEDARBĪBU IZVĒRTĒJUMS UN NOZĪMĪBA LATVIJAS APSTĀKĻIEM	322
6. PIELIKUMS. KOMPAKTI VIENLAIDUS APBŪVĒTO JEB PILSĒTNIECISKO TERITORIJU DEFINĪCIJAS EIROPAS VALSTĪS.	333
7. PIELIKUMS. VĒSTURISKIE PIENĒMUMI UN JAUNĀS VĪZIJAS APDZĪVOTO VIETU POLITIKAS VEIDOŠANĀ	336
8. PIELIKUMS. LATVIJAS PILSĒTU UN LAUKU MIJIEDARBĪBAS IZVĒRTĒJUMS	337
9. PIELIKUMS. NOZĪMĪGĀKIE LIETOTIE TERMINI	342
10. PIELIKUMS. TERITORIJU MIJIEDARBĪBAS INTENSITĀTES APRĒĶINS SASKAŅĀ AR G.I. THRALL MODELI.....	356
11. PIELIKUMS. PIEEJAMĪBAS INDEKSA APRĒĶINA PARAUGS	359
ATTĒĻU SARAKSTS.....	360
TABULU SARAKSTS	362

Ievads

Saskaņā ar līgumu Nr. 08/176, kas noslēgts starp Valsts reģionālās attīstības aģentūru un SIA „Konsorts” 2008.gada 10.oktobrī, ir izstrādāts pētījums „Latvijas pilsētu un lauku mijiedarbības izvērtējums”.

Šis dokuments ir Gala ziņojums, kurā ietverta pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības analīze Eiropas valstīs, Latvijas pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības analīze, kā arī iekļauti ieteikumi Latvijas pilsētu politiku izstrādei.

Pētījuma izstrādi veikuši šādi eksperti:

- Laila Kūle, Mg. vides pārvaldība
- Uldis Osis, Dr.oec., prof.
- Ināra Stalidzāne, Dr.oec.
- Tālis Tisenkopfs, Dr.soc., prof.
- Aivars Timofejevs, MScBA
- Kaspars Timofejevs, Mg.sc.soc.

1. Vispārējā pieeja

Kopumā **pētījuma ietvaros pilsētas ir visas administratīvas teritorijas ar pilsētas statusu, bet lauki - visa pārējā teritorija.**

Atzīstot, ka šī pieeja nerāda visas kompleksās lauku-pilsētu mijiedarbības, papildus ir mēģināts aptvert pilsētas elementu izpausmes formālajās lauku teritorijās un mazākā mērā lauku elementu izpausmes formālajās pilsētu teritorijās, turklāt atsevišķu administratīvo teritoriju duālā statusa dēļ (pilsēta ar lauku teritoriju, novads ar pilsētu/pilsētām) nav iespējams iegūt datus par to pilsētu un lauku daļām, tādēļ zūd kvantitatīvas salīdzināšanas iespējas. Tādēļ teritorijas tiek salīdzinātas tikai savstarpēji salīdzināmu grupu ietvaros:

- pagasti
- pilsētas ar lauku teritorijām
- pilsētas
- republikas nozīmes pilsētas

Pētījuma ietvaros pilsētu un lauku teritorijas tika pētītas no trim skatu punktiem.

1) Tika ņemtas vērā administratīvās, t.i., apstiprinātās **formālās pilsētu un lauku teritorijas**. Pilsētu-lauku formālās teritoriju robežas Latvijā var

- sakrist ar vietējās pašvaldības robežu

- vienā vietējā pašvaldībā var būt gan lauku, gan pilsētas teritorijas,

- administratīvi teritoriālās reformas (rezultātā tikai lielajām, t.i., republikas pilsētām to vietējo pašvaldību nosaukumā tiks atstāts vārds 'pilsēta', kā rezultātā tām būs vietvārds ar papildus informatīvo nozīmi salīdzinājumā ar tām pilsētām, kuras tiks iekļautas novadu sastāvā.

2) Tā kā Latvijā formālās pilsētu un lauku teritoriju statuss nav pārvērtēts gadiem ilgi, un bieži to iedzīvotāju skaits, apbūves veids un vietējais ekonomikas raksturs neatbilst pilsētu vai lauku kategorijai, projekta ietvaros fokusa grupu intervijās un analizējot pieejamo informāciju tika noskaidrotas **funkcionālās pilsētu-lauku teritorijas** un to mijiedarbības. Funkcionālās pilsētu teritorijas ir pilsētu teritorijas (vismaz ar dažiem tūkstošiem iedzīvotāju tās koncentrēti apdzīvotā centrā) un tām pieguļošās apbūvētās teritorijas un to aptverošas lauku-pilsētas malas teritorijas, kuras ar centrā esošo pilsētas daļu saista kopīgi komunālās infrastruktūras tīkli, palielināta transporta un informācijas plūsma un iedzīvotāju ikdienas svārstmigrācija (darba vietu, pakalpojumu, izglītības, izklaides, atpūtas un citu iemeslu dēļ).

3) Ņemot vērā, ka cilvēki telpu uztver un izmanto kompleksi – arī lauku-pilsētu teritorijas projekta vajadzībām tika skatītas ne tikai no formālā un funkcionālā skatu punkta, bet arī no **sociālo attiecību viedokļa**. Šīs attiecības ir iespējams raksturot ar kvantitatīviem rādītājiem, tomēr lielākoties informācijas nepietiekamības dēļ tās tika raksturotas kvalitatīvi. Piemēram, fokusa grupu interviju dalībniekiem vietējās pašvaldībās tika vaicāts par attieksmi pret teritoriju un tās izmaiņām attiecībā uz pāreju no laukiem uz pilsētas veida vidi. (Interviju jautājumus skat. 8. Pielikumā)

1.1. Pētījumā izmantotās metodes

Kabineta pētījumi: Pētījuma sagatavošanas gaitā jau tika atlasīta virkne sekundāro pētījumu (gan Eiropas, gan Latvijas), kuros tiek analizēti dažādi pilsētu un lauku attīstības un mijiedarbības aspekti. Pilsētu un lauku mijiedarbību analīze Eiropas valstīs ir atspoguļota salīdzinoši nelielā publikāciju skaitā. Vairums publikāciju ir par pētījumiem un praksi pilsētu attīstībai un citi – lauku attīstībai, tādēļ esam aptvēruši gan vienus, gan otru avotus.

Katrā valstī, kur šādi pētījumi tika vai tiek izstrādāti, ir izveidojušies specifiski apstākļi, ko nosaka dažādi vēsturiski izveidojušies faktori, piemēram, dažādu ražošanas objektu izvietojums tuvāk izejvielām, transporta infrastruktūras pieejamība, iedzīvotāju skaits dažādās apdzīvotās vietās un citi faktori. Tādēļ tika izmantoti to valstu pētījumi, kuru apstākļi ir salīdzināmi ar Latviju.

Lai iegūtu pilnīgāku informāciju par Latvijas pagastiem pētījuma ietvaros tika izmantots materiāls no enciklopēdijas „Latvijas pagasti”, kas izdota A/S Preses nams 2001.gadā. Ņemot vērā to, ka enciklopēdijā atspoguļotā informācija ir gandrīz 10 gadus veca, šī pētījuma ietvaros tika izmantoti tikai salīdzinoši nemainīgi parametri:

- pagastu un pilsētu ar lauku teritoriju platība,
- upju baseina lielums teritorijā,
- ezeru baseinu lielums teritorijā,
- dabas parku lielums teritorijā,
- ceļu tīkla lielums un kategorija,
- valsts robežas esamība,
- pilsētas robežas esamība.

Informācijas par iedzīvotāju skaitu un to izmaiņām apskatāmajā laikā periodā (2004-2008) tika iegūta no Statistikas pārvaldes mājas lapas www.csb.gov.lv. Šis avots arī tika izmantots, lai iegūtu datus par pilsētu platībām, ko nebija iespējams iegūt no grāmatas „Latvijas pagasti”.

Dati par iedzīvotāju ienākuma nodokļa apjomu un tā izmaiņām tika iegūti no VRAA datu bāzes. Šis avots arī tika izmantots datiem par bezdarba līmeni dažādās administratīvās teritorijās.

Dati par lauksaimniecības zemju platībām, par kurām tiek saņemti tiešie maksājumi, tika iegūti no Zemkopības ministrijas. Šis rādītājs tika izmantots kā proxy lauksaimnieciskās darbības izvērtēšanai teritorijā.

Lai izvērtētu dažādu pakalpojumu t.sk. infrastruktūras pieejamību apskatāmajās teritorijās tika iegūta informācijas grupas Latvijas Tālrunis datu bāzes par uzņēmumu skaitu, kas dažādās teritorijās veic ražošanu vai sniedz kādus pakalpojumus t.sk. izglītības, veselības aprūpes u.c.. Katrā no apskatāmajām teritorijām tika apkopota informācija par sekojošās nozarēs darbojošo uzņēmumu skaitu:

- Lauksaimniecība
- Ražošana
- Transports
- Tirdzniecība
- Pakalpojumi

- Infrastruktūra
- Izglītība vispārējā
- Kultūra un sports
- Medicīna
- Pārvadājumi
- Sociālie pakalpojumi
- Reģistrācija, uzraudzība un kontrole
- Drošība
- Pirmskolas izglītības iestādes
- Augstākā izglītība

Primārā izpēte: Pētījuma gaitā, pamatojoties uz ārvalstu pieredzi, tika identificētas lauku teritoriju tipoloģijas, kurās tika veikta to mijiedarbības izpēte ar apkārtnē esošajām pilsētām un Rīgu. Pētījuma gaitā tika veiktas intervijas ar pašvaldību un valsts institūciju pārstāvjiem, uzņēmējiem un iedzīvotājiem. Pētījuma ietvaros notika fokusa grupu intervijas, kurās tika meklētas atbildes par teritorijas mijiedarbības aspektiem. Kopumā intervijas tika veiktas 27 teritorijās.

Intervijas tika sagatavotas sekojošā secībā:

- Sekundāro avotu apkopojums. Atbilstošu un relevantu jautājumu identifikācija;
- Intervijas jautājumu sagatavošana;
- Intervijas jautājumu verifikācija;
- Intervijas instrumentārija testēšana. Pārpratumu, neizpratnes un nepareizas interpretācijas novēršana (Carnikavas novada fokusa grupas intervija);
- Intervijas instrumentārija gala versijas sagatavošana. (Jautājumu grupas skatīt 8. pielikumā).

Šāda kompleksa interviju sagatavošanas procedūra tika izmantota, lai nodrošinātu iegūto rezultātu ticamību un patiesumu.

Intervijas instrumentārijā tika iekļauti visi jautājumi, kuri varētu attiekties uz lauku un pilsētu teritoriju mijiedarbību. Tomēr katrā intervijā jautājumu loks, kas tika izmantots, varēja būt atšķirīgs gadījumā, ja jautājums konkrētajai teritorijai nebija piemērojams, vai arī nepieciešamā informācija tika iegūta no citiem avotiem.

Teritoriju izlase: tika veikta, pamatojoties uz statistiskās nozīmības un vienmērīga sadalījuma principiem. Kopas noteikšana un teritoriju izlase tika veikta, pamatojoties uz sekundāro pētījumu analīzē iegūtajiem rezultātiem, un verificēta ar VRAA darba grupu un prezentēta RAPLM. Apsekojamās teritorijas padziļinātajai izpētei tika izvēlētas proporcionāli katrā reģionā atbilstoši noteiktajām tipoloģijām. Vēlāk pētījuma analīzē tika iekļautas visas teritorijas atbilstoši to tipoloģijām. Pētījumā netika iekļautas tās teritorijas, kuras ir mainījušas savu statusu pēdējo 5 gadu laikā, t.i., apvienojušās ar kādām citām teritorijām. Šāda izslēgšana tiek pamatota ar to, ka nav iespējams salīdzināt šo teritoriju attīstību ar citām teritorijām, jo nav pieejami dati izvēlētajā laika periodā.

Pētījuma gaitā svarīga nozīme bija **kvantitatīvo un kvalitatīvo datu integrētai analīzei** un salīdzināšanai. Šāda prakse plaši tiek pielietota dažādos sociāli-ekonomiskajos un arī ģeogrāfiskajos pētījumos. Pamata pieeja, kura tika izmantota, ir sekojoša: vispirms tiek apkopoti kvantitatīvie dati un tiek veikta to **statistiskā**

analīze, kas nepieciešamības gadījumā tiek verificēta. Pēc tam tiek veikta arī kvalitatīvo datu analīze un izvērtēšana. Kvalitatīvo datu analīzē paredzēts izmantot arī datu kvantificēšanu. Tā piemēram teritorijas pievilcību ietekmējošie faktori (ūdeņu esamība, dabas parki un piekraste) tika kodēti ar noteiktu skaitlisku rādītāju, kas pēc tam tika apkopoti un analizēti ar excel pivot tabulu palīdzību.

2. Pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības analīze Eiropas valstīs

Vairums publikāciju šajā jomā ir par pētījumiem un praksi pilsētu attīstībai un citi – lauku attīstībai. Mūsu izvērtējums aptver gan vienus, gan otru avotus.

Pilsētu un lauku attīstības apskats no pasaules attīstības vēsturiskā un mūsdienu skatījuma

Vēsturiski Eiropas pilsētas no pārējās teritorijas tika atdalītas ar pilsētu mūriem un citām fiziski redzamām robežām. Šīs robežas atbilda administratīvajam un nodarbinātības funkcionālajam iedalījumam. Industrializācijas un vēlāk komunikācijas un informācijas tehnoloģijas rezultātā lauku un pilsētu iedalījums nav tik krass un lauku un pilsētu funkcionālie nodarbinātības vai zemes izmantojuma elementi fragmentāri atrodami gan pilsētās, gan laukos. Mūsdienās lauku pilsētu iedalījums bieži nav fiziski redzams, un to grūti identificēt pēc funkcionālām atšķirībām.

Eiropas telpiskās plānošanas pētniecības programmas ietvaros¹ veiktie pētījumi uzskaita galvenās tendences, kas ietekmē pilsētu-lauku attiecības Eiropā:

- ekonomisko attiecību mainīgā daba un to telpiskās izpausmes,
- mainīgie demogrāfiskie rādītāji,
- sociālās izmaiņas un dzīves stila izmaiņas,
- kultūras, identitātes un pilsoniskās piederības jauns pamatojums, un
- vides ilgtspējība kā motivējošs koncepts.

Tradicionālās mijiedarbības saites, kas bija balstītas uz iedzīvotāju, pārtikas, enerģijas un citu resursu bagātīgāku nodrošinājumu laukos un mazāku pieejamību pilsētās ir izmainījušās. Pilsētās mūsdienās attīstītās valstīs dzīvo vairāk iedzīvotāju kā laukos. Pārtikas aprīte ir izmainīta vairāku faktoru rezultātā. Tās intensifikācija un industrializācija nosaka to, ka daudzas pilsētas un to tuvējās apkārtnes ir nozīmīgi spēlētāji atsevišķu pārtikas produktu ražošanā, īpaši siltumnīcu un dārzniecību saimniecības, putnkopība, cūkkopība koncentrējas piepilsētās. Daudzu pilsētas un to tuvējās apkārtnes iesaistās enerģijas resursu ieguvē. Rekreācijas resursi kā parki, meža parki, ūdens objektu malas, peldvietas un kājāmgājēju un velosipēdistu celiņi arī mūsdienās ir kļuvuši par kvalitatīvas pilsētu plānošanas elementiem.

Tomēr atsevišķas atšķirības starp laukiem un pilsētām saglabājas, t.i., lauki ir retāk apdzīvoti, no kā izriet miers un klusums, šeit nav satiksmes sastrēgumu un cilvēku pūļu, laukos vēl aizvien ir svarīgākais no tā resursiem – intensīvi neizmantotas un neapbūvētas platības, tāpat atsevišķi dabas resursi ir atrodami vienīgi laukos. Neskatoties uz modernizācijas ietekmi, vēl aizvien atšķirīgais dzīves veids un iespējas laukos un pilsētās pievilina lauciniekus apmeklēt pilsētas un pilsētņiekus viesoties laukos. Globalizācijas un industrializācijas iespaidā radītā vienveidība veicina to, ka cilvēki visā pasaulē meklē pēc atšķirīgā un vietējā. Mazās pilsētas un lauku vide saglabā ilgāk šādas vietējās atšķirības (zināšanas un prasmes, vietējās kopienas tradīcijas, apbūves veids, pārtika, ainava, utt.). Atšķirības no lielajām un globalizētājām, t.i., zināmā mērā vienveidīgajām pilsētām un to ikdienas dzīvei, ir resurss un attīstības potenciāls, ko mazās apdzīvotās vietas un lauku teritorijas, var sniegt kopējai sabiedrības attīstībai. Šī lauku atšķirības var tikt novērtētas un

¹ *Study Programme of European Spatial Planning 1997- 99 – SPESP.*

izmantotas tikai ciešā saiknē un mijiedarbībā ar pilsētām, tas ir, tās ir jāizmanto pilsētu iedzīvotājiem, gan vietējā, gan reģionālā, gan nacionālā, gan starpvalstu līmenī. Lai šāda lauku vērtību izmantošana varētu notikt ir jābūt pieejai pilsētām, kas nodrošina izeju uz pasaules informācijas, resursu un cilvēku tīkliem un plūsmām. Ja šādas pieejas un apmaiņas ar pilsētām nav, lauku vērtība netiek izmantota un paliek tikai potenciāla veidā. To parāda piepilsētas lauku intensīvā izmantošana, neskatoties uz to, ka bieži tur lauksaimniecības zemju kvalitāte nav tā augstākā, teritorijas nav labvēlīgas apbūvei, piemēram, pārmitras, kā Pierīgas gadījumā, tomēr gan iedzīvotājiem, gan to uzņēmumiem ir pastiprināta interese par šīm teritorijām. To nosaka ne tikai fiziskais attālums, bet arī transporta un inženiertehniskā infrastruktūra, bet arī normatīvie dokumenti, kas pieļauj šādu teritoriju izmantošanu ekonomiskajā aprītē. Papildus tam līdz ar informācijas un komunikāciju nozīmes pieaugumu mūsu dzīvē, informācijai par konkrēto vietu arī ir ļoti liela nozīme. Tādā gadījumā pat tālākas vietas kļūst interesantas, ja par tām ir īpaša informācija, kas tās padara citādāku par pārējām vietām. Cits aspekts, kas izmainīja tradicionālās lauku-pilsētu mijiedarbības reģionu vai nacionālo valstu ietvaros ir tas, ka lauku resursi, īpaši pārtika, bet arī koksnes, būvmateriālu un citu derīgo izrakteņu resursi pilsētnieku ikdienas dzīvē un pilsētu saimnieciskajā aprītē nonāk ar starptautisko tirdzniecību, kā rezultātā pilsētniekiem nav tiešas attiecības caur produktiem ar apkārtējo lauku vidi, pilsētnieki kļūst atsvešināti no šo produktu ražošanas un teritorijām, kur šāda audzēšana notiek. Piemēram, par daudziem lauku produktiem, kas audzēti tālās zemēs pilsētniekiem nav pat elementāro zināšanu, kā tos iegūst. Tas nozīmē, ka kopīgā sociālā atbildība samazinās, jo nav personisko zināšanu vai pieredzes par produktu rašanos. Nevar būt atbildīgi par to, par ko nav zināšanas. Savukārt vietējās lauku teritorijas vairs netiek tieši saistītas būtisku dzīves eksistencei nepieciešamo produktu ieguvei, bet bieži gan tikai tādas, kas nespēja konkurēt ar veiksmīgākajām pilsētu teritorijām. Tieši tas pats attīstības scenārijs notiek tūrisma un rekreācijas nozarē, kad globalizācijas, transporta izmaksu samazināšanās un vieglāku vīzu noteikumu dēļ izbraukšana uz tālām ārvalstīm kļūst tik pat vienkārša kā izbraukšana uz pilsētas lauku nomali vai nedaudz tālāk esošo lauku teritoriju. Ja vietējā piepilsētas teritorija un lauku vērtības netiek pietiekami attīstītas tūrisma un rekreācijas ziņā un reklamētas, t.i., ja nav informācijas par tām, pilsētnieki savus uzkrātos līdzekļus dosies tērēt uz vietām, kuras informācijas telpā ir konkurētspējīgākas, pat ja tās ir dārgākas un dažkārt kvalitātē atpaliek. Vietējo vai citu valstu lauku izmantošana tādejādi konkurē, un tas ir katras valsts ziņā vai nacionālie lauki ir nozīmīgi sabiedrības vērtības skalā un kā tas tiek veicināts, piemēram, piesaistot radošo potenciālu vai balstoties uz emocionāli nozīmīgiem vēsturiskiem notikumiem.

Globalizācijas iespaidā dažām ekonomiskām aktivitātēm nav vairs būtiska teritoriālā piesaiste, un tās izvēlas arī laukus, citas savukārt ir tieši atkarīgas no daudzveidīgo metropoļu teritorijām un uz turieni pārceļas. Uzņēmumi izvieto ekonomiskās aktivitātes tur, kur vēlas, un funkcionālā darba dalīšana starp laukiem un pilsētām paliek ar vien vairāk nenozīmīga, vienīgi aktivitātes, kuras patērē telpas resursus un ir apjomīgas izvēlas laukus. Pilsētu un lauku funkciju saplūšana un dažādošanās dod lielākas nodarbinātības iespējas lielākai daļai iedzīvotāju. Visbiežāk tas notiek ar pakalpojuma sektoru, īpaši pilsētām raksturīgajiem pakalpojumiem vai tādiem, kas adresēti pilsētu iedzīvotājiem. It īpaši situācijās, kad lauku teritorijas veiksmīgi pārdod sevi kā patērējamu telpu pilsētas iedzīvotājiem. Šādi lauku reģioni saņem kvalificētus un turīgus migrantus un bieži līdz ar viņiem nodokļus, lai uzturētu sabiedriskos pakalpojumus. Uzlabojot vietējo pirktspēju tie nodrošina privātā sektora dzīvotspēju.

Lielākoties visās valstīs pilsētu centri ir zaudējuši savas vēsturiskās privilēģijas, jo sen vairs nepastāv administratīva statusa atšķirības starp pilsētām un laukiem. Latvijā šīs atšķirības pastāv pašvaldību nosaukumā. Zīmīgi, ka Latvijā balsoties uz šo vēsturisko pašvaldību nosaukumu, kurš nerāda vai tajā ietvertās teritorijas ir patiesi urbānas, t.i., pilsētu, vai rurālas, t.i. lauku, tiek veidotas politikas – nekustamā īpašuma nodokļi, lauku attīstības, un citas.

Vēsturiskie pieņēmumi un jaunās vīzijas apdzīvoto vietu politikas veidošanā atspoguļotas ANO Pasaules komisijas Ziņojumā par pilsētu nākotni 21.gadsimtā, ko 2000.gadā akceptējusi Pasaules konference Urban 21 Berlīnē (skat. 7. pielikumu).

Pilsētu un lauku attīstības vispārīgs raksturojums

Šajā sadaļā tiks apskatīti galvenie Eiropas valstu pilsētu raksturojošie rādītāji un atbilstoši Latvijas rādītāji, izmantojot klasisko STEEP (sociālie, tehnoloģiskie, ekonomiskie, ekoloģiskie un politiskie aspekti) modeli.

Lauku-pilsētu teritoriju iedalīšanas veidi

Lauku teritorijas vairākos pētījumos ietver mazās un vidējās pilsētas un lielos ciemus. Citur, lauku teritorijas ir mazapdzīvotas teritorijas bez nozīmīgas lielākas vai mazākas pilsētas. Lauku apvidus (*countryside*) attiecas uz noteiktiem ainavu veidiem un zemes izmantojumu, kurā nozīmīga loma ir lauksaimniecībai un dabas teritorijām. Arī Latvijai būtu nepieciešams skaidri definēt, kas ir lauku teritorijas.

Uzskatot, ka pilsēta ir atsevišķi stāvošs apbūves elementu apkopojums ar lielu tirdzniecības un pakalpojumu daudzveidību, Liebritānijā uzskata, ka pastāv trīs galvenās pieejas, kā nosaka pilsētu teritorijas²:

- pieejas, kas cenšas noteikt apbūvētās teritorijas platību (zemes izmantojuma veidu) - balstās uz kartogrāfisko informāciju,
- pieejas, kas klasificē iedzīvotājus un apdzīvojuma līmeņus un citu to aktivitāšu blīvumus, piemēram – nodarbinātības blīvumu – balstās uz statistisko informāciju,
- pieejas, kas cenšas noteikt pilsētu ietekmes funkcionālo teritoriju - balstās uz kartogrāfisko informāciju.

Analizējot „lauku” un „pilsētas” jēdzienu definīcijas *ESPON* pētījums³ norāda, ka nepieciešams atklāt kādu interešu dēļ šīs definīcijas tiek veidotas jeb sociāli konstruētas. Piemēram, pētījumā izsekots akadēmiskajai diskusijai lauku telpas un tā iedzīvotāju aktivitāšu visaptveroša jēdziena jeb ruralitātes kontekstā, kurai ir četras pieejas:

² National Statistics (2002). A review of urban and rural area definitions – project report. London: National Statistics, http://www.statistics.gov.uk/geography/urban_rural.asp

National Statistics (2004). Rural and Urban Area Classification 2004: An Introductory Guide. The Countryside Agency, Department for Environment, Food and Rural Affairs, Office of the Deputy Prime Minister, Office for National Statistics, Welsh Assembly Government. www.statistics.gov.uk/geography/afpd.asp

Stead, D. (2002). Urbanrural relationships in Europe WP1: Concepts and definitions. OTB Research Institute for Housing, Urban and Mobility Studies, Delft University of Technology, www.tkk.fi/Units/Separate/YTK/research/ur/wp1/WP1_FIR_OTB.doc

³ Bengs, C., Schmidt-Thome, K. (eds) (2005). Urban-Rural Relations in Europe. ESPON 1.1.2 Final Report. Helsinki, Helsinki University of Technology.

- 1) ruralitātes meklējumi dažādās telpās un funkcijās un lauku teritoriju kartēšana balstoties uz *ne-urbānu raksturojumu*, lauku identitātes elementiem, piemēram, neapbūvēta telpa, mazas apdzīvotās vietas vai uzvedības veids. Lai arī elementi mainās, šī pieeja vēl aizvien tiek pielietota;
- 2) politiskās ekonomikas un ruralitātes attiecības, jo izmaiņu iemesli laukos bieži meklējami nacionālajā un starptautiskajā ekonomikā, un šīm cēloņsakarībām bieži nav telpiska rakstura. Šajā kontekstā pētnieki pat šaubās vai laukiem ir kādas īpašas atšķirības, kas tos raksturotu kā analītisku kategoriju. Ruralitāte tiek skatīta kā daļa no globālām-vietējām attiecībām vispārējā globalizācijas procesā.
- 3) Uzskatot laukus par sociālu konstrukciju, pastāv uzskats, ka laukus kā atšķirīgu telpu nav iespējams definēt, jo vairākas atšķirīgas sociālās telpas pārklājās tai pašai ģeogrāfiskajai telpai. Šī pieeja jāņem vērā analizējot, kā konkrētā telpā savstarpēji sadarbojas dažādas struktūras un institūcijas.
- 4) Šī pieeja ir balstīta uz pieņēmumu, ka simboli ir piesaistīti to oriģinālām atskaites vietām. Ir novērots, ka sociāli konstruētas lauku telpas pamazām attālinās no ikdienas reālās ģeogrāfijas laukos. Daudzi pētnieki nodarbojas ar šo lauku komplekso un divējādo dabu pētot dažādus tekstus par laukiem, piemēram, pētot simboliskos laukus. Simboliski lauki var būt tādi, kas iespējams dzīvē ir izmainīti vai mūsdienās neeksistē vai nekad nav eksistējuši, t.i. autoru izdomājums, bet ir nozīmīgi sabiedrībai caur mākslas un literatūras darbiem, filmām, personībām, vēsturiskiem vai tradicionāliem notikumiem vai ražotajiem produktiem. Vai arī tādi lauki un to ainavas, kas ir tik daudz aprakstīti un sabiedrībai ir nozīmīgi, ka ar tiem identificē vai nu kādu vēsturisku periodu, vai nu ekonomikas attīstības nozari, vai nacionālās vērtības. Piemēram, Latvijas gadījumā Zemgales plašumi un Piebalgas tradicionālās viensētas un reljefs ir simboliski lauki, bet katram ir sava nozīme.

ESPON pētījums sniedz informāciju, ka Vides un ilgtspējības institūts⁴ ir izstrādājis Eiropas pilsētu un lauku teritoriju klasifikāciju, par vienību pieņemot pašvaldības, lai arī galvenā nozīme ir pilsētu aglomerācijām, kas ignorē administratīvās robežas. Šī klasifikācija balstīta uz iedzīvotāju blīvumu un zemes apaugumu un izmantošanu balstoties uz *CORINE Land Cover*. Tiek izdalīti trīs galvenie tipi –

- pilsētu (pilsētas ar vairāk kā 5000 iedzīvotājiem un ar mazāk kā 5000 iedzīvotājiem),
- daļēju-pilsētu (*semi-urban*) pašvaldības urbānu centru (dzīvo vairāk kā puse visu pašvaldības iedzīvotāju) un
- lauku teritoriju dominanci, piepilsētu teritorijas, kas pieguļ pilsētu teritorijām un lauku (peri-urbānās – ir pilsētu ietekmē, bet to robežas nesaskaras un attālas lauku).

Šai klasifikācijas izmantošanai ir problēmas, jo pārāk lielas teritorijas var tikt nepareizi klasificētas kā lauku, un pārāk mazas kā pilsētu ģeneralizācijas rezultātā. Šī klasifikācija ir izstrādes procesā un īpaši piepilsētas kategorijas definīcija ir jāprecizē (skat. 4. pielikumu)

ESPON⁵ pētījumā redzams, ka lielākajā daļā Austrumeiropas valstu, izņemot Čehiju, ir cita pilsētu un lauku iedzīvotāju izdalīšanas pieeja nekā pārējā Eiropā, kur pilsētu

⁴ *Institute for Environment and Sustainability of the JRC*

⁵ *Bengs, Schmidt-Thome, 2005.*

teritorijas tomēr cenšas izdalīt nevis administratīvi vai politiski kā Austrumeiropā, bet pēc būtības, un kā rezultātā Austrumeiropā ir zemāki urbanizācijas rādītāji, kas, iespējams tādi ir, tikai atšķirīgo metožu izmantošanas dēļ. Tas norāda, ka arī Latvijā apdzīvoto vietu izdalīšanas pieeju nepieciešams pārskatīt, kas līdz šim ir palikusi nemainīga no padomju perioda.

Latvijā *lauki* ir definēti tikai Lauksaimniecības un lauku attīstības likumā, kurš nosaka, ka „lauku teritorija - visa Latvijas teritorija, izņemot republikas nozīmes pilsētas un rajonu centrus” (1.pants). Citām politikām un detalizētiem uz lauku-pilsētu attiecību veicināšanu balstītiem politikas pasākumiem šī definīcija nav izmantojama, jo:

- lauki ietver vidējās un mazās pilsētas,
- lauki ietver lielo pilsētu vienlaidus apbūvēto teritoriju daļas, kuras pēc morfoloģiskiem, nodarbinātības un citām pazīmēm ir urbānas un tikai formāli ir lauki, jo iesniedzas pieguļošajās lauku teritorijās,
- savukārt lauku definīcijā neietvertajās pilsētās ietilpst pārtikas ražošanas uzņēmumi un lauksaimniecībā izmantojamā zeme, piemēram, dārzkopības, zirgkopības saimniecības, zvejnieku ostas, mācību dārziņi, mazdārziņu turētāju apkoptās lauku platības, aizsargātas palieņu pļavas, kuras saskaņā ar dabas aizsardzības režīmu ir sistemātiski jāapļauj. Šādām teritorijām, tas ir pilsētas lauksaimniecībai, ir jābūt īpašai politikai attiecībā uz valsts atbalstu lauksaimniecībai un pārtikas ražošanai. Nepieciešams definēt, ko Latvijā saprot ar **pilsētas lauksaimniecību**, gan saistībā ar lauksaimniecības nozari, gan saistībā ar tās nozīmi iedzīvotāju labklājībā, īpaši atsevišķām sociālajām grupām (bērniem, jauniešiem, veciem cilvēkiem, nabadzīgiem)⁶.

Ir vismaz četras pieejas, kā definēt lauku un pilsētu teritorijas⁷:

- 1) netiešas definīcijas, kuras parasti ir daudzdimensionālas un balstītas uz intuīciju, teoriju un esošajiem empīriskajiem pierādījumiem,
- 2) statistiski atvasinātas izskaidrojošas daudzu parametru uz politiku orientētas definīcijas,
- 3) statistiski atvasināti normatīvi noteikti daudzu parametru ruralitātes/urbanitātes kompozītindikatori,
- 4) ‘neitrāli’ definētas vienvērtīgas definīcijas.

Lauku un pilsētu teritorijas var noteikt:

- pēc apdzīvotās vietas statusa

⁶ Mougeot Luc J.A (eds.) (2005). AGROPOLIS: The Social, Political, and Environmental Dimensions of Urban Agriculture. Earthscan. http://www.idrc.ca/fr/ev-84289-201-1-DO_TOPIC.html
Redwood (ed.) (2008). Agriculture in Urban Planning: Generating Livelihoods and Food Security. Earthscan. http://www.idrc.ca/fr/ev-133761-201-1-DO_TOPIC.html
Maria Caridad Cruz, M.C., Sánchez, M.R. (2003). Agriculture in the City: A Key to Sustainability in Havana, Cuba. Ian Randle Publishers, http://www.idrc.ca/fr/ev-31574-201-1-DO_TOPIC.html

Veenhuizen, R. Van (ed.) (2006). Cities Farming for the Future: Urban Agriculture for Green and Productive Cities. IIRR/RUAF/CRDI, http://www.idrc.ca/fr/ev-100638-201-1-DO_TOPIC.html

⁷ McHugh, C., Walsh, J. (2000). *Rural Area Typology and Proposed Methodology – WPI National Spatial Strategy*. Report for the Department of Environment and Local Government Spatial Planning Unit. Centre for Local and Regional Studies, National University of Ireland, Maynooth.

- Normatīvajos dokumentos ir noteikti kritēriji, bet daudzas esošās pilsētu teritorijas neatbilst šiem kritērijiem. Kritēriji pilsētu statusa iegūšanai ir neskaidri. Robežlielums pilsēta/lauki nav precīzi noteikts, ne attiecībā uz iedzīvotājiem, ne uz teritoriju, ne uz minimāli sniedzamajiem pakalpojumiem. Grozīt statusu teritoriju parasti praksē ir pašu apdzīvoto vietu iniciatīva – kā rezultātā ir dažāda pieeja un dažādu apstākļu dēļ līdzīgi raksturojamas vietas var būt gan lauku apdzīvotas vietas – ciemi, gan pilsētas.
- pēc iedzīvotāju skaita
 - Iedzīvotāju skaita noteikšana kļūst aizvien sarežģītāka. Gan uzskaites sistēmu trūkumu dēļ, gan tāpēc, ka cilvēki kļūst aizvien mobilāki –
 - strādā vienā vietā dzīvo citur
 - ir vairākas dzīves vietas – otrās mājas, vasarnīcas, dārziņi, tūristi, atpūtnieki, sezonas strādnieki
 - reģistrēti citur nekā dzīvo un strādā
 - cilvēki nevēlas nosaukumu pilsētnieks/laucinieks – šī identitātes šķautne ir saistīta ar dzīves veidu – padomju pieeja dalīt cilvēkus lauciniekos un pilsētniekus ir ar negatīvu nokrāsu cilvēku atmiņā
 - robežlielums – pilsēta/lauki – nav precīzi noteikts
- pēc iedzīvotāju nodarbošanās. Īpaši apdzīvoto vietu teritorijas pēc funkcionalitātes kļūst aizvien daudzveidīgākas.
 - cilvēkiem ir vairāk kā viena nodarbošanās
 - lauku telpa / lauksaimniecību un mežsaimniecību – attiecības ir neskaidras
 - ne visa pārtikas audzēšana ir formāla lauksaimniecību – hobija un naturālā lauksaimniecība netiek uzskaitīta
 - pilsētā arī nodarbojas ar lauksaimniecību un mežsaimniecību
 - lauku nodarbošanās ir aizvien daudzveidīgākā – (t.sk. teledarbs)
 - robežlielums – pilsēta/lauki – nav precīzi noteikts
- pēc blīvuma
 - iespējams noteikt dažādus blīvumus – iedzīvotāju, ēku, mājokļu, apbūves teritoriju, u.c.
 - atšķirīgi rezultāti atkarībā uz kādu teritoriju rēķināts – apdzīvoto vietu tās robežās vai visu pašvaldību
 - robežlielums – pilsēta/lauki – nav precīzi noteikts
- pēc attāluma starp apbūves teritoriju vai ēku kopumiem – ir iespējas noteikt pilsētu/lauku robežas - Latvijā to neveic
- pēc apbūves morfoloģijas – Latvijā, tāpat kā pārējā postpadomju telpā daudzstāvu nami satopami, arī lauku teritorijās, savukārt pilsētās var būt reti apdzīvoti rajoni ar vienstāvu ģimenes māju apbūvi vai pat viensētām
- sabiedrisko un komerciālo pakalpojumu kopums – ir iespējas noteikt pilsētu/lauku apdzīvoto vietu robežas – Latvijā to neveic.

Pilsētu un lauku iedzīvotāju īpatsvars

Apvienoto Nāciju akceptētais un plaši izmantotais lauku-pilsētu īpatsvars⁸ (*rural-urban ratio crude indicator*) parasti rāda iedzīvotāju pieaugumu lauku un pilsētu kategorijās, bet izmantojot šo rādītāju nepietiekami tiek pievērsta uzmanība pārejai no

⁸ United Nations (1967). *Principles and Recommendations for the 1970 Population Censuses*, Department and Social Affairs, Statistical Papers series M No.44, New York.

vienas kategorijas uz otru, t.i. vai notiek formāla teritoriju statusa maiņa, vai notiek apbūves izplešanās, iedzīvotāju nodarbošanās veida izmaiņas vai lauksaimniecības un meža zemju platību samazinājums. Pētnieki diskutē par situācijām⁹, ja šis rādītājs tuvojas 100%, t.i., visa teritorija tiek klasificēta kā pilsēta, piemēram, kā tas ir Rietumeiropā. Neskatoties uz to šajās teritorijās ir saglabājušies fragmentāri laukiem raksturīgi zemes izmantojumi un ekonomiskās aktivitātes vai dzīves veids. Tāpat diskusiju izraisa situācijas, ja robežas starp pilsētu un lauku teritoriju ir izplūdušas vai ja pilsētu un lauku funkcijas ir sajauktas un fragmentētās, vai, ja parādās jaunas apdzīvotuma formas, piemēram, saistībā ar suburbanizāciju (dzīvojamie un biroju ciemati), par kuriem nav panākta sabiedrībā vienošanās par to piederību esošajām tradicionālajām pilsētu un lauku kategorijām¹⁰.

Piemēram, pētnieki norāda, ka nepareizi ir izmantot informāciju par iedzīvotāju skaitu un ar to raksturot teritorijas izmantošanu. Apgalvojums, ka attīstītajā pasaulē dominē 'urbānais' jeb pilsētnieciskais attiecināms tikai uz iedzīvotājiem, kas pārsvarā ir pilsētnieki, t.i., dzīvo kompakti pilsētās, bet aizvien lielākā daļa šo attīstīto valstu teritorijas pēc platības vēl aizvien ir lauku teritorijas un tajās iedzīvotāji dzīvo izkliedēti¹¹. Tas nozīmē valstis pēc iedzīvotāju īpatsvara ir pilsētnieciskas, bet pēc platības tajās dominē lauku teritorijas.

Tā kā nav viena rādītāja, kas daudzdimensionālo lauku-pilsētu sadalījumu varētu raksturot, kompleksi ruralitātes/urbānisma jeb iedzīvotāju izvietojuma indikators jeb indeksu izmantošana ir labāka pieeja nekā patlaban valdošā pārāk vienkāršotā pieeja iedzīvotāju apdzīvotumam. Tomēr pētnieki atzīst, ka kopumā šo indikatoru izmantošanu ierobežo analīzes vienības. Pilsētu un lauku iedzīvotāju īpatsvars ir daļskaitlis, kura nosaka tā skaitītājs un saucējs. Tas nozīmē, ka vienlaikus būtiski ir iedzīvotāju reģistrācijas principi un apdzīvotumam piemēroto teritoriju uzskaitē vai robežu noteikšana. Piemēram, vai tiek izslēgtas tādas teritorijas, kuras nav apdzīvojamas kā ūdeņi, pārmitras teritorijas, augstkalni un ziemeļu teritorijas. Piemēram, Kanādas statistika sniedz informāciju par iedzīvotāju skaitu visā teritorijā kopumā, bet arī par to skaitu ekumēnē, tas ir tikai tajā, kur cilvēki dzīvo vai /un kur notiek ekonomiskās aktivitātes, izdala iedzīvotāju ekumēni, rūpniecības ekumēni un lauksaimniecības ekumēni¹². Citi pētnieki iesaka ņemt vērā ģeogrāfisko novietojums un kontekstu, piemēram, nav salīdzināmas teritorijas lielu pilsētu tuvumā un teritorijas, kas atrodas attālu no tām¹³.

Pilsētu un lauku stereotipiskie priekšstati

Urbānisms un ruralitāte ir ideāli modeļi, reālās pasaules abstrakcijas jeb tās vienkāršošana, kas balstās uz pieņēmumu, ka starp pilsētu un lauku iedzīvotājiem un to apdzīvotajām teritorijām ir būtiskas atšķirības. Šis pieņēmums sakņojas

⁹ Tjallingii, S.P. (2000). Ecology on the Edge: Landscape and Ecology between Town and Country, *Landscape and Urban Planning*, 48, 103-119.

¹⁰ Hugo, G., Champion, A., Lattes, A. (2003). Towards a New Conceptualization of Settlements for Demography, *Population and Development Review*, 29(2), 277-297.

¹¹ Richardson, T. (2000). Discourses of Rurality in EU Spatial Policy: The European Spatial Development Perspective, *Sociologia Ruralis*, 40 (1), 53-71.

¹² Ecumene. (2001). 2001 Census. Statistics Canada, <http://www12.statcan.ca/english/census01/Products/Reference/dict/geo023.htm>

¹³ Coombes, M., Raybould, S. (2001). Public Policy and Population Distribution: Developing Appropriate Indicators of Settlement Patterns, *Environment and Planning C: Government and Policy* 19, 223-248.

stereotipiskos priekšstatos, ko plaši izmanto pētnieki, bet, jo īpaši valdību institūcijas un sabiedrības visā pasaulē. Stereotipiskie priekšstati par pilsētām un laukiem ir daudzdimensionāli un aptver apgalvojumus par fizisko vidi, apbūvi, pieejamību, resursiem, ekonomisko aktivitāšu raksturu, apjomu, izmaksām, autonomiju un pārvaldību, inovācijām, dzīves kvalitāti, savstarpējo indivīdu saskarsmi, vērtībām un iespējām¹⁴.

Tendenciozs skatījums uz pilsētu un lauku attīstības izvērtējumu

Analizējot lauku vai pilsētu teritorijas un to attīstības prognozes¹⁵ var novērot izvērtējumu vai nu no pilsētu vai lauku attīstības viedokļa. Piemēram, lauku teritorijas tiek vērtētas pozitīvi, ja spriedumi balstās uz pieeju, kur urbānisms tiek asociēts ar nabadzību, slimībām, kriminalitāti, nekārtībām un netīrību¹⁶ vai lauku pieblīvēšanu ar pilsētām raksturīgām būvēm un lauksaimniecības zemju zudumu¹⁷, vai kā daļa no globālajām vides izmaiņām¹⁸ vai tās kā iespējas realizēt utopisko 'lauku idilli', kā saglabāt vietas identitāti, autentiskumu un dabiskumu, balstoties uz pieņēmumu, ka lauku teritorijās ir vairāk saglabāti dabas elementi un procesi, ka cilvēkiem, te pieejama telpa un autentiska loma to eksistencei un, ka lauki ir patvēruma no modernisma un attīstības¹⁹.

Ja mērķis ir sasniegt straujāku ekonomisko pieaugumu, pilsētu teritorijas tiek vērtētas pozitīvi, pamatojot to ar pieeju, ka urbānisms raksturo modernismu, ekonomisko un sociālo labklājību, koncentrāciju un daudzveidību, sociālo saišu tuvumu un inovācijām, un to, ka šādas izaugsmes teritorijas var identificēt pēc formāli noteiktām

- ¹⁴ Wirth, L.(1938).Urbanism as Way of Life. *The American Journal of Sociology* XLIV(1),1-24.
 Mann, P.H. (1965). *An Approach to Urban Sociology*. London: Routledge and Kegan Paul.
 Pahl, R.E. (1966). The Rural-Urban Continuum, *Sociologia Ruralis* 6, 299-329.
 Castells, M.(1972). The Urban Ideology, 34-70. In Castells, M. (2002) *The Castells Reader on Cities and Social Theory*, Malden, Mass. : Blackwell.
 Satterthwaite, D. (2000). Seeking an Understanding of Poverty that Recognizes Rural-Urban Differences and Rural-Urban Linkages. Paper presented at the World Bank's *Urban Forum on Urban Poverty Reduction in the 21st Century*, April 2000.
 Wiggins, S., Proctor, S. (2001). How Special Are rural Areas? The Economic Implications of Location for Rural Development, *Development Policy Review* 19 (4), 427-436.
 Amin, A., and Thrift, N. (2002). *Cities: Reimagining the Urban*, Cambridge, Oxford, Malden: Urban Polity.
 Atkin, C. (2003). Rural Communities: Human and Symbolic Capital Development, *Fields Apart, Compare*, 33(4), 507-518.
 Antrop, M. (2004). Landscape Change and the Urbanization Process in Europe, *Landscape and Urban Planning* 67, pp. 9–26.
 Bithas, K. P. and M. Christofakis (2006). Environmentally Sustainable Cities: Critical Review and Operational Conditions, *Sustainable Development* 14, 177–189.
 Tilt, J. H., Kearney ,A. R., Bradley, G. (2007). Understanding Rural Character: Cognitive and Visual Perceptions, *Landscape and Urban Planning*, 81, 14–26.
- ¹⁵ Paine, S. (1978). Some Reflections on the Presence of 'Rural' or of 'Urban Bias' in China's Development Policies 1949-1976, *World Development*, 6, 693-707.
 Whyte, M. K. (1996). City versus Countryside in China's Development, *Problems of Post-Communism*, 43(1), 9-22.
- ¹⁶ Bianchini, F. (1990). The Crisis of Urban Public Social Life in Britain: Origins of the Problem and Possible Responses, *Planning Practice & Research*, 5 (3), 4-9.
- ¹⁷ Bowler, 2005.
- ¹⁸ Paine, R., Barke, M., Fuller, D., Gough, J., MacFarlane, R., Mowl, G. (2001) *Introducing Social Geographies*, London: Arnold.
- ¹⁹ Meijering, L. Huigen, P., Van Hoven B. (2007). Intentional Communities in Rural Spaces, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 98 (1), 42–52.

pilsētu teritorijām un ka lauki var būt vienveidīgi, atpalikuši un garlaicīgi²⁰.

Lauku teritorijas uztver atšķirīgi atšķirībā no valsts attīstības pakāpes. Industriālās valstīs laukus uztver kā vietu no pagātnes, kur dzīve bija vienkārša un romantiska (*lauku idille*), kā pretstats mūsdienu urbānajai dzīvei, tas ir lauki ir vieta, kur laiks ir apstājies, kur nozīmīgi visu saglabāt. Nesenu industrializāciju piedzīvojušās **attīstības valstīs** laukus uztver kā daļu no savas dzīves, daba ir fons dzīvei un darbam, pilsētniekiem ir ģimenes saites ar lauku iedzīvotājiem, tie tikai nesen laukus pametuši bezdarba vai zemu ienākumi dēļ. Attīstības valstu iedzīvotājiem lauki ir ideāli, ja tur notiek ekonomiska un sociāla attīstība, kultūras un dabas mantojuma konservācijai un saglabāšanai ir pakārtota nozīme.

Centieni pārvarēt pilsētu un lauku dihotomo iedalījumu

Ilglaicīgi, lai atvieglotu pētījumu veikšanu un politiku veidošanu, tika ignorēts fakts, ka lauki ir daudzfunkcionāli. Vēlāk lauku pētījumi pievērsās iespējām, kā līdzsvarot pilsētu dominanci un tam, kā atklātu mītus par romantizētajiem laukiem. Nākamais posms lauku pētījumos bija pievēršanās tam, kā atbrīvoties no 'lauku' un 'pilsētas' kategorijām un tā vietā tika ieteikts veikt atsevišķus nozaru pētījumus, kas ignorē lauku-pilsētu sadalījumu²¹.

Cita pieeja ir izskaidrot heterogēno jeb daudzveidīgo ģeogrāfisko telpu izvairoties no binārā lauku-pilsētu sadalījuma un spējot diferencēt vairāk kā divas telpiskās kategorijas un katrā no tām identificēt to daudzveidību²². Lai to veiktu ir jāizprot apdzīvojumu un saimniecības telpiskās ietekmes raksturojošos atsevišķos elementus, un uz to balstoties var izveidot vairākas pārejas kategorijas starp laukiem un pilsētām. Piemēram, klasificējot lauku kategoriju vairākos atšķirīgos tipos. Piemēram, Somijā izdala četras apdzīvojuma klases²³ jeb tipoloģijas:

- 1) reti apdzīvotas lauku teritorijas,
- 2) lauku kodola zonas, t.i. tādas teritorijas, kuras atbilst vēsturiskam priekšstatam par lauku nodarbinātību un zemes izmantojumu, kur dominē lauksaimnieciskā ražošana,
- 3) pilsētām pieguļošas teritorijas (*urban-adjacent rural areas*)
- 4) pilsētu teritorijas.

²⁰ Tacoli, C. (1998). Rural-Urban Interactions: A Guide to the Literature. *Environment and Urbanization*, 10(1), 147-166.

Lynch, K. (2004). *Rural-Urban Interaction in the Developing World*, London, New York: Routledge

²¹ Cloke, P. (1996). Rural Life-Styles: Material Opportunity, Cultural Experience, and How Theory Can Undermine Policy, *Economic Geography*, 72 (4), 433-449.

Hoggart, K. (1990). Lets Do Away with Rural, *Journal of Rural Studies*, 6, 245-57.

²² Cloke, P., Johnston, R. (2005). Deconstructing Human Geography's Binaries, 1-41. In P. Cloke, R. Johnston (eds.) *Spaces of Geographical Thought: Deconstructing Human Geography's Binaries*, London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications

Halfacree, K. (1993) Locality and Social Representation: Space, Discourse, and Alternative Definitions of Rural, *Journal of Rural Studies* 9(1), 23-37.

Brown, L., Cromartie J.B. (2004). The Nature of Rurality in Postindustrial Society, 269-283. In Champion, T., Graeme H. (eds.) *New Forms of Urbanization: Beyond the Urban-Rural Dichotomy*. Aldershot: Ashgate.

²³ Muilu, T., Rusanen, J. (2004) Changes in Population and Industries in the Rural Areas of Finland: from Analysis of Administrative Regions to GIS Based Approach, pp. 109-117. In Banski J. (ed.) *Changing Functions of Rural Areas in the Baltic Sea Region*, Warsaw, Institute of Agricultural and Food Economics and Institute of Geography and Spatial Organization.

Lai izvairītos no lauku-pilsētu dihotomijas un varētu raksturot apdzīvojuma formu un nodarbošanās veidu dažādību, no vairākiem statistikas rādītājiem tiek veidoti ruralitātes kompozītu jeb agrigēti indeksi²⁴.

Tāpat ir pētījumi, kas īpaši pievēršas jaunajām urbanizācijas formām, kas veidojas kā pilsētu lauku pārejas. Pārejas teritorijas, kur notiek transformācija no lauku uz urbanizētu vidi, raksturojas ar jauktu, fragmentāru rakstu ar bieži konfliktējošu zemes izmantojumu²⁵. Zemes lietojuma maiņu robežu teritorijās starp laukiem un pilsētām ietekmē šādi faktori²⁶:

- 1) zemes gabala fiziskais raksturojums,
- 2) attīstību kontrolējošie pasākumi,
- 3) zemes īpašnieka raksturojums,
- 4) sabiedrisko pakalpojumu pieejamība,
- 5) vietas pieejamība,
- 6) attīstītāja iniciatīva.

Dihotomais pilsētu un lauku iedalījums tiek apstrīdēts, un aizvien vairāk pētnieku un politikas veidotāju²⁷ pievēršas lauku un pilsētu ģeogrāfisko telpu mijiedarbībai kā procesam, kuru iespējams ietekmēt, radot jaunas sadarbības veidus un attīstot videi, sabiedrībai un tās ekonomikai labvēlīgā virzienā. Pilsētu un lauku koncepti kļūst vēl vairāk daudzdimensionāli un to mijiedarbības intensīvākas²⁸. Pētnieki polemizē, ka pilsētu un lauku abstrakcijas ir nepieciešamas konkrēto ģeogrāfisko vietu un telpu izvērtēšanai no dažādiem skatu punktiem un atbilstošu politiku izstrādāšanai²⁹. Balstoties uz pieņēmumu, ka pilsētu un lauku teritorijas aizvien vairāk savstarpēji fiziski, finansiāli, funkcionāli un kulturāli mijiedarbojas, t.i. lauki urbanizējas un pilsētas ruralizējas (to iedzīvotāju blīvums samazinās), piemēram, izdala piecus diskursus, kas ignorē bināro lauku-pilsētu sadalījumu³⁰:

- 1) pilsēta un lauki kā atšķirīgas vienības,
- 2) kā tīkli,

²⁴ Cloke, P., Edwards, G. (1986). Rurality in England and Wales 1981: A replication of the 1971 index. *Regional Studies*, 20(4), 289 -306.

Harrington, V., O'Donoghue, D. (1998). Rurality in England and Wales 1991: A Replication and Extension of the 1981 Rurality Index, *Sociologia Ruralis*, 38 (2), 178-203.

Cloke, P.J. (1978). Changing patterns of urbanisation in rural areas of England and Wales, 1961-1971, *Regional Studies*, 12(5), 603 – 617.

Ocana-Riola, R., Sanchez-Cantalejo, C. (2005). Rurality Index for Small areas in Spain. *Social Indicators Research*, 73, 247–266.

²⁵ Champion, (1983) Land Use and Competition, 21-45. In M.Pacione (ed.) *Progress in Rural Geography*, London: Croom Helm.

Woods, M. (2006). Redefining the 'Rural Question': The New 'Politics of the Rural' and Social Policy, *Social Policy and Administration*, 40 (6), 579–595.

²⁶ Lee, L. (1979). Factors Affecting Land-Use Change at Urban-Rural Fringe, *Growth and Change*, 10 (4), 25-31.

²⁷ Jones, G.A. (2004). Bridging the Rural-Urban Divide: What Can the Urban Learn from the Rural? Reflections on the Case of Mexico, 123-145. In M. Hamza (ed.) *From Welfare to Market Economy: Policy Shifts in Urban Development*, London: Earthscan Publication.

²⁸ Dwyer, J. F., Childs, G. M. (2004). Movement of People Across the Landscape: A Blurring of Distinctions between Areas, Interests, and Issues Affecting Natural Resource Management *Landscape and Urban Planning*, 69, 153–164.

²⁹ Campbell, H. (2003). Planning for the Countryside in the 21st Century (but Which and Whose Countryside?) *Planning Theory and Practice*, 4 (1), 75-76.

³⁰ Hidding, M., Needham, B., Wisserhof, J. (2000). Discourses of Town and Country, *Landscape and Urban Planning*, 48, 121-130.

- 3) kā ekosistēmas,
- 4) kā lokalitātes (*locales*),
- 5) kā nekustamie īpašumi.

Katru no šiem pieciem diskursiem pētnieki³¹ iesaka skatīt trīs dažādos līmeņos –

- 1) teorētiskā perspektīvā,
- 2) kā plānošanas konceptu,
- 3) kā apsaimniekošanas stratēģiju.

Laukus pētnieki³² iesaka skatīt kā sadarbības tīklu sistēmu ar trim elementiem

- 4) lietotāju telpa,
- 5) izmantotā telpa,
- 6) telpas izmantojums - dažādos telpiskos mērogos, īpaši globālā, nacionālā, vai vietējā .

Kopsavilkums: Pilsētas un lauki ir vēsturiski izveidojušies teritorijas iedalījuma veidi. To izvērtējumā un politikās, kas attiecināmas uz pilsētu un lauku teritorijām, ir jāņem vērā vēsturiskais aspekts. Vēsturiskās pieredzes un plašsaziņas saziņas līdzekļu ietekmes rezultātā rodas stereo tipiski un tendenciozi skatījumi uz pilsētu un lauku attīstības izvērtējumu, kuri balstās uz teorētisko pieņēmumu, ka lauki un pilsētas ir pakāpeniski mainīga apdzīvojuma izplatības galējie pretpoli jeb dihomomija. Mūsdienu tehnoloģijas attīstības rezultātā lauku un pilsētu atšķirības samazinās un, pateicoties aizvien pieaugošai iedzīvotāju ģeogrāfiskajai mobilitātei un informācijas pieejamībai, vēl vairāk samazinās atšķirības starp iedzīvotājiem laukos un pilsētās, īpaši viena reģiona ietvaros. Vēsturiskie pieņēmumi un stereotipi attiecībā uz laukiem un pilsētām var būt gan attīstību bremsējošs, gan attīstību veicinošs aspekts. Šis aspekts ir jāņem vērā Latvijas teritorijas attīstības plānošanā. Tas ir vispirms ir jānovērtē Latvijas vēsturiskā lauku un pilsētu teritoriju attīstība un tās atšķirības, izveidojušies lauku-pilsētu stereotipi un kā tie veidojami par attīstības potenciāliem, novēršot iespējamās attīstības barjeras.

Lai noteiktu lauku un pilsētu teritoriju robežu, tiek izmantotas dažādas metodes un rādītāji jeb indikatori. Visplašāk izmantotā metode ir iedzīvotāju skaita un to aktivitāšu blīvuma noteikšana. Līdz ar ģeogrāfiskās informācijas plašāku pielietojumu, aizvien plašāk izmanto pieejas, kas cenšas noteikt apbūvētās teritorijas platību. Aizvien plašāk tiek izmantotas pieejas, kas cenšas noteikt pilsētu ietekmes funkcionālo teritoriju. Šīs pieejas neparāda apdzīvojuma formu un ekonomiskās attīstības daudzveidību – šādām vajadzībām izmanto lauku un pilsētu tipoloģijas, kas tiek veidotas uz vairāku rādītāju un pieeju pamata, tās kombinējot. Lauku un pilsētu mijiedarbības tipoloģijas tiek ieteiktas veidot arī Latvijas situācijā, ar mērķi parādīt apdzīvojuma formu un ekonomiskās attīstības daudzveidību, lai to izmantotu kā attīstības potenciālu vai novērstu attīstības barjeras.

³¹ Ibid.

³² Bowler, 2005:232.

2.1. Pārskats par pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības izvērtēšanas metodēm Eiropas valstīs

Uzsākot pilsētu un lauku mijiedarbību analīzi Eiropas valstīs, tika apzināti literatūras avoti un veikta to izvērtēšana, lai sagatavotu detalizētu analīzi un sniegtu vērtējumu par Eiropas valstu prakses piemērotību Latvijai. Iegūtā informācija ir izmantota izstrādājot pilsētu un lauku mijiedarbības analīzes metodoloģiju. Šajā gala ziņojumā ir ietverti Eiropas valstu pieredzes un prakses izpētes rezultāti.

Lauku un pilsētu teritorijas ir pamata kategorijas, kurās iedala telpu, tāpēc jebkuri uz telpu orientēti pētījumi var tikt fokusēti uz laukiem un pilsētām. Lauku un pilsētu teritorijas aptver visas cilvēka darbības jomas, tāpēc pētījumi var meklēt atbildes uz dažādiem jautājumiem pilsētu un lauku mijiedarbības kontekstā.

Pētījumus ar fokusu uz pilsētām un laukiem veic dažādas zinātnes disciplīnas, kur katra no tām pielieto aprobētas pētījumu metodes – tādas zinātnes, kuras apskata pilsētu-lauku pētījumus ir lauku un pilsētu socioloģija, ģeogrāfija, telpiskā plānošana, urbānā ekoloģija, vides aizsardzība, vides psiholoģija, sociālā antropoloģija, arhitektūra, reģionālā, pilsētu un lauku ekonomika, ainavu zinātne, un citas.

Kopumā pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības izvērtēšanas metodes var iedalīt:

- kvantitatīvajās,
- kvalitatīvajās,
- lauku pētījumu, kas ietver gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās.

Kvantitatīvās metodes ietver matemātiski – statistiskās, kā indikatoru un kompozītindikatoru veidošana un izmantošanu analīzē, piemēram, veidojot ruralitātes indeksus³³ jeb kompozītindikatorus, demogrāfiskās metodes, dažādu matemātisku modeļu izmantošanu³⁴, piemēram, attiecībā uz zemes izmantošanu, zemes tirgu, blīvumu, un citiem aspektiem.

Ģeogrāfiskās informācijas un tālīpētes metodes ļauj veikt dažādus kvantitatīvus aprēķinus, aprēķināt kompleksus indeksus, blīvumu, mērīt attālumus, ainavas metriku, zemes izmantošanas un zemes apauguma ģeoinformācijas analīzi un citus³⁵.

³³ Ocana-Riola, R., Sanchez-Cantalejo, C. (2005). Rurality Index for Small areas in Spain. *Social Indicators Research*, 73, 247–266. Harington, V., O'Donoghue, D. (1998). Rurality in England and Wales: A replication and Extension of the Rurality Index of 1991. *Sociologia Ruralis*, 38(2), 178–203. Cloke, P., Edwards, G. (1986). Rurality in England and Wales 1981: A replication of the 1971 index. *Regional Studies*, 20(4), 289 – 306. Cloke, P.J. (1978). Changing patterns of urbanisation in rural areas of England and Wales, 1961-1971, *Regional Studies*, 12(5), 603 – 617.

³⁴ Isakson, H.R., Ecker, M.D. (2001). An Analysis of the Influence of Location in the market for Undeveloped Urban Fringe Land. *Land Economics*, 77(1), 30-41. Blewett, R.A., Lane, A.I. (1988). Development Rights and the Differential Assessment of Agricultural Land: Fractional Valuation of Farmland is Ineffective for Preserving Open Space and Subsidizes Speculation. *American Journal of Economics and Sociology*, 47 (2), 195-205.

³⁵ Coombes, M. and Raybould, S. (2001) Public Policy and Population Distribution: Developing Appropriate Indicators of Settlement Patters, *Environment and Planning C*, 19, 223-248. Hugo, G., Champion, A., Lattes, A. (2003). Towards a new conceptualization of settlements for demography. *Population and Development Review*, 29(2), 277-297. Antrop, M. (2004). Landscape change and the urbanization process in Europe. *Landscape and Urban Planning*, 67, 9–26. Muilu, T., Rusanen, J. (2004). Changes in Population and Industries in the Rural Areas of Finland: from Analysis of

2002.gada Piemēram uz ĢIS metožu izmantošanu balstās vairāki ESPON pētījumi un arī pētniecības aktivitātes ko veic Eiropas Vides aģentūra novērtējot pilsētu izplešanos Eiropā. Piemēram, Eiropas pilsētu atlants³⁶ ir pētījums par 25 Eiropas pilsētu un urbāno teritoriju telpisko datu novērtējums par pilsētu izplešanos uz lauku un dabas teritoriju rēķina.

Kvalitatīvās metodes ietver tādas metodes, kā novērojumus, ieskaitot pēc kontroljautājumiem veiktus, līdzdalības novērojumus, aptaujas, strukturētās un daļēji strukturētās intervijas, teritorijas aprakstīšanu un kartēšanu (arī šķērsgriezumā), novēroto vienību grupēšanu, klasificēšanu, indivīdu, kopienu, reģionālās un vides, ainavu biogrāfijas pierakstīšana, veģetācijas izpēti, fotografēšana un citāda vizuāla informācijas fiksēšana, tekstu un citas tekstuālas vai simboliskas informācijas analīze, kontentanalīzi, satura struktūras analīzi, klāsteranalīzi, faktoranalīzi³⁷ jeb dimensiju analīze, un SWOT.

Faktoranalīze³⁸ ir viens daudzu variantu analīzes statistiskais paņēmieni, ar kuru analīzi padara vienkāršāku, ja ir jāanalizē sakarības starp vairāk kā diviem mainīgajiem. Oriģinālie dati tiek aizvietoti ar vienkāršākiem datiem, mazāku skaitļu kopumu. Ja sakarības starp datiem atbilst faktiem, tos dēvē par faktoru. Faktoranalīze ir centieni noteikt attiecības, kas ietekmē mijiedarbības. Klāstera analīze³⁹ ir viens no daudzu variantu analīzes veidiem, kuras mērķis ir sadalīt objektu (kā dažādu rādītāju vai indivīdu) kopumu, ko raksturo ar skaitļiem atbilstošām pazīmēm klāsteros vai klasēs, tādā veidā, ka objekti katrā klasē pēc iespējas ir līdzīgi viens otram un maksimāli atšķiras no citiem objektiem, balstoties izvēlētu sarakstu ar aprakstošiem indikatoriem un raksturojumiem, kas veido analīzes pamatojumu. Piemēram, klāstera analīzi izmanto apkaimju sociālai aprakstīšanai, lai izveidotu tipoloģijas.

Lauku un pilsētu mijiedarbības izpētē izmanto arī citas attīstības procesu un politiku izvērtējuma metodes izvērtējuma analīzes kā – attieksmju noskaidrošanu⁴⁰ (kā vietas

Administrative Regions to GIS Based Approach, In Banski J. (ed.) *Changing Functions of Rural Areas in the Baltic Sea Region*, Warsaw, Institute of Agricultural and Food Economics and Institute of Geography and Spatial Organization, 109-117. Marulli, J., Mallarach, J.M. (2005). A GIS methodology for assessing ecological connectivity: application to the Barcelona Metropolitan Area. *Landscape and Urban Planning*, 71, 243–262. Huang, S-L., Wang, S-H., Budd, M.W. (2009). Sprawl in Taipei's peri-urban zone: Responses to spatial planning and implications for adapting global environmental change. *Landscape and Urban Planning*, 90, 20–32. Sepp, K., Bastian, O. (2007). Introduction; Studying landscape change: Indicators, assessment and application. *Landscape and Urban Planning*, 79, 125–126. Marceau, D.J., Guidon, L., Marois, C. (2005). Building Temporal Topology in a GIS Database to Study the Land Use Changes in a Rural-Urban Environment. *Professional Geographer*, 53(4), 546-558. Zeng, H., Sui, D. Z., Li, S. (2005). Linking Urban Field Theory with GIS and Remote Sensing to Detect Signatures of Rapid Urbanization of the Landscape: Toward a New Approach for Characterizing Urban Sprawl, *Urban Geography*, 26(5), 410–434.

³⁶ Towards an urban atlas: Assessment of spatial data on 25 European cities and urban areas, European Environment Agency, http://www.eea.europa.eu/publications/environmental_issue_report_2002_30

³⁷ Ross, N.A., Houle, C., Dunn, J.R., Aye, M. (2004). Dimensions and dynamics of residential segregation by income in urban Canada, 1991–1996. *The Canadian Geographer*, 48 (4), 433–445.

Massey, D.S., Denton, N.A. (1988). The dimensions of residential segregation' *Social Forces*, 67, 281–315.

³⁸ Mayhew., S. (2004). Factor analysis. *A Dictionary of Geography. Oxford Reference Online..* Oxford University Press.

³⁹ Scott, J., Marshall, G. (2005). Cluster analysis. *A Dictionary of Sociology.* Oxford University Press.

⁴⁰ Tilt J. H., Kearney, A.R, Bradley, G. (2007) Understanding Rural Character: Cognitive and Visual Perceptions. *Landscape and Urban Planning*, 81, 14–26.

izjūtas, vietas pievilcības vai pieķeršanās vietai un citu⁴¹), diskursa pētījumus⁴², etnogrāfiskos pētījumus, fokusgrupu pētījumus⁴³, konkrētā gadījuma (*case study*) pētījumi, politikas un citu tekstu analīze, masu saziņas līdzekļu analīze, ietvara pētījumi (*framework*), cēloņsakarību analīze, konfliktu analīze⁴⁴, attīstības spēku (*drivers*), attīstības faktoru analīze, kas izsauc pārmaiņas, analīze, iesaistīto partneru analīze (*stakeholder*), lēmumu pieņemšanas procesa analīze⁴⁵ utt.

Ļoti plaši tiek izmantoti **diskursa pētījumi**⁴⁶, piemēram, var pētīt politikas un attīstību no lauku vai pilsētu dažādo lietotāju skatu punktiem jeb diskursiem, kur katram no tiem ir cits ideālais tēls un cits iespējamais mērķis uz ko teritorijas vajadzētu virzīties, piemēram, attiecībā uz laukiem, tiek izdalītas četras šādas ideālo lauku grupas⁴⁷:

- 1) saglabātie lauki, ko raksturo laba pieejamība, minimāla attīstība, vides un kultūras aizsardzība,
- 2) konkurences lauki, kas atrodas ārpus pilsētas svārstmigrācijas reģiona un zemnieku un attīstības intereses vēl aizvien dominē, tomēr dažkārt ar tiem konkurē ienācēji ar citām interesēm,
- 3) tradicionālie lielgruntnieku lauki, kur attīstībā dominē lielie zemes īpašnieki, kas ir noraidoši pret ekonomikas dažādošanu,
- 4) klientūras lauki, kuri atrodas attālu, atkarīgi no lauksaimniecības un tās subsīdijām, citām valsts palīdzības formām, kur nodarbinātībai un dzīves kvalitātei ir prioritāte

Piemēram, Nīderlandē⁴⁸ tika izdalīti trīs ruralitātes diskursi, kuri rāda to veidotāju valdošās vērtības un iespējamās darbības mērķus un rīcību:

- 1) agro-lauku diskurss, kur centrā ir sociālā dimensija, attiecības starp zemnieku un dabu,
- 2) utilitārais diskurss – kur akcents ir uz ekonomisko dimensiju, t.i. maksimālas peļņas iegūšanu,
- 3) hedoniskais diskurss, kur galvenā pazīme ir kultūras dimensijai, kur idealizētie lauki un dabas vērtību saglabāšana ir būtiski aspekti dzīves kvalitātes nodrošināšanai.

Masu saziņas līdzekļu kontentanalīze plaši pielietota īpaši izvērtējot idealizēto un

Glenn, N.D., Hill, L, Jr (1977). Rural-urban differences in attitudes and behaviour in the United States. *Annals of the American Academy of Political and social science*, 429, 36-50.

⁴¹ Bunce, M. (1994) *The Countryside Ideal: Anglo-American Images of Landscape*, New York: Routledge.

⁴² Zografos C. (2007). Rurality Discourses and the Role of the Social Enterprise in Regenerating Rural Scotland, *Journal of Rural Studies*, 23, 38–51.

Bunce, M. (1998). Thirty Years of Farmland Preservation in North America: Discourses and Ideologies of a Movement, *Journal of Rural Studies*, 14(2), 233-247.

Liepins, R. (2000). Exploring Rurality through 'Community': Discourses, Practices and Spaces shaping Australian and New Zealand Rural 'Communities', *Journal of Rural Studies*, 16, 325-341.

⁴³ Robertson, M., Walford, R. (2000). Views and Visions of land Use in the United Kingdom, *The Geographical Journal*, 166 (3), 239-254.

⁴⁴ Pacione, M. (1990). Private Profit and Public Interest in the Residential Development Process: A Case study of Conflict in the Urban Fringe. *Journal of Rural Studies*, 6, 103-116.

⁴⁵ Bourne, L. S. (1976). Urban Structure and Land Use Decisions, *Annals of the Association of American Geographers*, 66(4), 531-547.

⁴⁶ Hastings, A. (1999). Discourse and Urban Change: Introduction to Special Issue, *Urban Studies*, 36(1), 2-12.

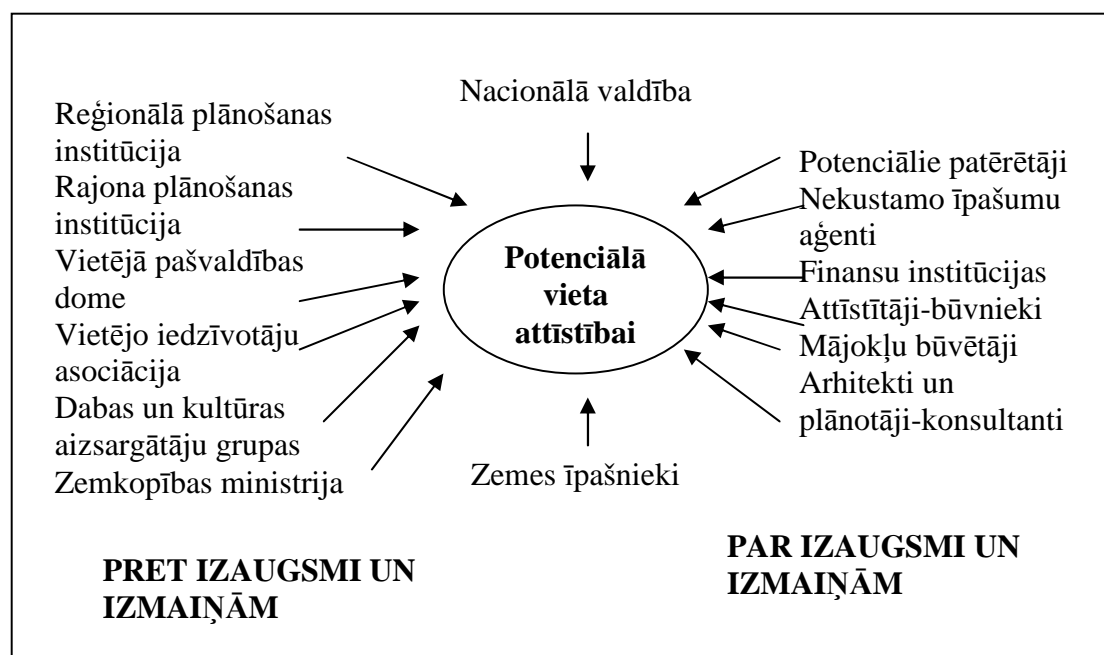
⁴⁷ Murdoch, J., Marsden, T. (1994) *Reconstituting Rurality*, London: UCL Press.

⁴⁸ Frouws, J. (1998). The Contested Redefinition of the Countryside: An Analysis of Rural Discourses in The Netherlands. *Sociologia Ruralis*, 38, 54-68.

abstrakto lauku un pilsētu lomu politikās un ikdienas dzīvē, kā arī vērtējot mārketinga un zīmola koncepta nozīmi lauku-pilsētu teritoriju mijiedarbībā⁴⁹.

Šīs izmaiņas pilsētu-lauku saskares joslas telpiskajā struktūrā iespējams noteikt, analizējot šo izmaiņu izraisītāju un veicinātāju jeb izmaiņu iedarbinātāju jeb teritorijas attīstības plānošanas procesa dalībnieku jeb iesaistīto sociālo grupu pārstāvju jeb lēmumu aģentu uzskatus (vērtības, motīvus, intereses) un pieņemtos lēmumus. Piemēram, Tisenkopfs⁵⁰ Latvijas laukos pēcpadomju periodā izdala šādas grupas (*actors*):

- zemnieki-komersanti;
- nelauksaimnieciskie uzņēmēji;
- akciju sabiedrības un privatizētās kolektīvās saimniecības;
- vietējās sabiedrības elite (liela ražošanas mēroga zemnieki, uzņēmēji un vietējās inteliģences pārstāvji);
- maza ražošanas mēroga zemnieki, lielākā balsotāju grupa;
- jaunie kooperatīvi;
- investori;
- pārtikas un meža pārstrādes uzņēmumi;
- nacionāla līmeņa agro-industriālās grupas;
- multinacionālās kompānijas;
- pilsētu vidusslānis kā lauku resursu patērētāji, balsotāji un nozīmīgākā grupa, kuru attieksmes attiecībā pret laukiem visbūtiskāk ietekmē šo teritoriju attīstību;
- nevalstiskās organizācijas un lauku attīstības brīvprātīgo grupas;
- starptautiskās organizācijas un eksperti.

Attēls 1. Galvenie sociālie aģenti dzīvojamo teritoriju attīstības lēmumu pieņemšanas procesā pilsētu-lauku saskares joslās⁵¹ (pēc Pacione, 1990).

⁴⁹ Ashworth, G.J., Graham, B. (eds.) (2005). *Senses of Place: Senses of Time*. Aldershot and Burlington: Ashgate.

⁵⁰ Tisenkopfs, T. (1999). Rurality as a Created Field: Towards an Integrated Rural Development in Latvia? *Sociologia Ruralis*, 39 (3), 411-430.

⁵¹ Pacione, M. (1990). Private Profit and Public Interest in the Residential Development Process: a Case Study of Conflict in the Urban Fringe, *Journal of Rural Studies*, 6 (1), 103-116.

Pilsētu un lauku atšķirību raksturojošie indikatori

Apdzīvoto vietu izpētē izmanto dažādus pilsētu un lauku atšķirību raksturojošus kritērijus. To izpētē ir jāņem vērā gan vieta, gan tās iedzīvotāju un to savstarpējo mijiedarbību⁵².

Attiecībā uz teritoriju ir divas pieejas, no kurām pirmā ir plašāk pielietota –

- 1) rādītāji tiek attiecināti uz administratīvi noteiktām pašvaldību vai kopienu teritorijām un
- 2) uz apbūvēto teritoriju neatkarīgi no tās atrašanās vietas vai administratīvās piederības.

Lauku un pilsētu teritorijas var raksturot tādi indikatori kā zemes izmantojums, relatīvais novietojums telpā un apbūvētas (*built-up*) teritorijas. Pilsētu un lauku iedzīvotājus raksturo tādi indikatori kā blīvums, apdzīvotās vietas iedzīvotāju skaits formāli noteiktās administratīvajās robežās vai atsevišķas kompakts pilsētu iedzīvotāju kopas jeb agregāti, vai sociālo grupu raksturojums⁵³.

Teritorijas un tās iedzīvotāju mijiedarbību raksturojošus rādītāji var būt iedzīvotāju nodarbošanās veids, īpaši lauksaimniecībā vai primārajā sektorā nodarbināto īpatsvars, pieejamo prasmju daudzums, ekonomiskā attīstība, t.sk. pakalpojumu līmenis un saišu esamība, kas raksturo saistību ar pilsētas reģiona centrālo pilsētu, t.i., svārstmigrācijas apjoms, sabiedriskā transporta biežums un pieejamība, pašvaldības administratīvo statuss un vēsturiskais nosaukums, identitāte un rādītāji, kas raksturo vietas izjūtu, kopienas izjūta, izolācijas un dabiskuma izjūta, pamestu zemju un būvju skaits, tāpat arī klusuma līmenis jeb attālums no skaļuma avota, debess aptumšojums naktī, ainavas pievilcība⁵⁴. Indikatori ne vien var tikt piemēroti lauku vai pilsētu teritoriju identificēšanai, bet tie arī norāda uz pētnieku un pētījumu pasūtītāju priekšstatiem par ideālajiem laukiem vai pilsētām⁵⁵.

Ekoloģijas pētījumos lauku-pilsētu atšķirības jeb gradientu raksturo ar dažādiem rādītājiem, kas iedalās vismaz trīs grupās⁵⁶:

- 1) demogrāfiskie rādītāji
- 2) fiziskie rādītāji, kā ceļu tīkla blīvums vai pilsētnieciskā veida īpatsvars no visiem

⁵² Andranovich, G.D., Riposa, G. (1993). *Doing Urban Research*. Newbury Park, California: Sage.

⁵³ Pumain, D., Saint-Julien, T., Cattan, N., Rozenblat, C. (1992). *The Statistical Concept of The Town in Europ: NUREC (Network for Urban Reserch in the European Community)*. Luxemburg: European Communities (EUROSTAT).

Robinson, G. M. (1990). *Rural Society, Economy and Planning in the Developed World*. Chichester et al: John Wiley & Sons.

UNECE (2003). *Rural Development Statistics in Selected ECE Countries* Accessed 10.02.2008, www.unece.org/stats/documents/ces/ac.61/2003/21.e.pdf

⁵⁴ Council for the Protection of Rural England (1995). *Measuring the Unmeasurable: Twenty Indicators for the Countryside*, London: CPRE.

⁵⁵ Bowler, I. (2005). *Rural Alternatives*, 230- 245. In P. Daniels (ed.) *An Introduction to Human Geography: Issues for the 21st Century*, Harlow: Prentice Hall.

Hill, M. (2003). *Rural Settlement and the Urban Impact on the Countryside*. London: Hodder & Stoughton.

⁵⁶ Hahs, A.K., McDonnell, M.J. (2006). *Selecting Independent Measures to Quantify Melbourne's Urban-Rural Gradient*, *Landscape and Urban Planning*, 78, 435–448.

zemes virsmas veidiem;

3) ainavas metrika, tas ir zemes izmantojuma gabala forma un raksturs. To nosaka pēc rasteru izmēra vai fraktāļu dimensijām, t.i., attēlā ietverta ģeometriskā figūra (kontūra), kas precīzi saglabā savu apveidu neatkarīgi no tā, kā tiek palielināts vai samazināts pats attēls (piem., krasta līnija).

Ekologi, lai aprakstītu cilvēka ietekmi izmanto sešus paņēmienus⁵⁷:

- 1) subjektīvu pieeju (attieksmju noteikšana);
- 2) šķērsriezuma izmantošana (attālums no pilsētas centra);
- 3) zemes apauguma kartēšana;
- 4) iedzīvotāju blīvumu;
- 5) apbūves un mājokļu blīvumu vai
- 6) ceļu blīvumu.

Statistikām, administratīvām un arī pētnieciskām vajadzībām izmanto pētnieku vai administrāciju izvēlētos robežlielumus, kas nevienmēr sniedz patiesu reālās dzīves atspoguļojumu konkrētā vietā un laikā⁵⁸. Piemēram, iedzīvotāju skaits tiek rēķināts attiecībā uz tām vietām, kur tie atrodas naktī, t.i. reģistrējuši savu dzīves vietu. Iedzīvotāju reģistrācija parasti tiešā veidā neaptver ikdienas, nedēļas vai sezonas darba, izglītības, un citus svārstmigrantus, atpūtniekos (rekreantus), vasarniekus, tradicionālos (roma) un mūsdienu klejotājus, bezpajumtniekus.

Statistikas un zemes izmantojuma un būvju reģistrācijas sistēmas parasti nespēj uzskaitīt tās apdzīvotās vietas un būves, kuras ir īslaicīgas, t.i. efemerās jeb epizodiskas, nenoteiktas, kuras veidotas kā pagaidu, periodiskas vai regulāri pagaidu, sezonālas, daļēji patstāvīgas vai patstāvīgas⁵⁹. Somu pētnieki uzskata, ka šādām pagaidu izmantošanām var būt arī ekonomisks ieguvums⁶⁰. Tāpat apdzīvojama būve, darba vieta vai pakalpojumu sniegšanas vietas var būt arī pārvietojamas gan pa sauszemes, gan ūdens vai gaisa ceļiem. Šie ir izaicinājumi, kas prasa jaunu un atvērtu pieeju apdzīvojuma un tā atšķirību analīzē.

Lauku un pilsētu teritorijas var raksturot tādi indikatori kā zemes izmantojums, relatīvais novietojums telpā, attālums starp apdzīvotām vietām, apbūves, t.sk. apbūves augstuma, raksturojums, vienlaidus apbūvētu teritoriju platības, kuru robežas nosaka attālums starp māsaimniecībām vai apbūves elementiem. Piemēram, Dānijā kā attālas lauku pašvaldības tiek uzskatītas tās, kuras atrodas 30km no reģionālajām pilsētām. Eiropas valstīs robežattālums starp ēkām ir no 50 līdz 200m, lai tās tiktu ietvertas kompakta apdzīvojuma areālā.

Pilsētu un lauku iedzīvotājus raksturo tādi indikatori kā apdzīvotās vietas lielums, apdzīvojuma blīvums un attālums starp apdzīvotām vietām, iedzīvotāju ekonomiskā nodarbošanās, mobilitāte un to sociālo grupu raksturojumi⁶¹. Piemēram, apdzīvojuma

⁵⁷ Hahs, McDonnell, 2006.

⁵⁸ Theobald D. M. (2004). Placing Exurban Land-Use Change in a Human Modification Framework, *Frontiers in Ecology and the Environment* 2 (3), 139-144.

⁵⁹ Hill, 2003.

⁶⁰ Bengs, C., Hentilä, H.-L., Nagy, D. (2002). Urban Catalysts: strategies for temporary uses - potential for development of urban residual areas in European metropolises. Espoo: Helsinki University of Technology, http://www.tkk.fi/Yksikot/YTK/julkaisu/E2Urbancat_wp3.pdf

⁶¹ Robinson, 1990, Pumain et al., 1992.

blīvumu var noteikt pēc reģistrēto iedzīvotāju blīvuma apdzīvotā vietā vai pašvaldības administratīvajās robežās, vai sezonālo iedzīvotāju blīvuma, mājsaimniecību vai mājokļu vai ēku un būvju blīvuma. Eiropas valstīs par lauku un pilsētu iedalījuma robežas skaitli attiecībā uz iedzīvotāju blīvumu dažkārt izmanto 100 iedzīvotāju uz km² visā pašvaldībā vai līdz 2000 iedzīvotāju uz km² apbūvētā teritorijā. Eiropas valstīs apdzīvotās vietas lielums, lai iedalītu apdzīvoto vietu pilsētas vai lauku kategorijā ir no 200 līdz 10000 iedzīvotājiem. Savukārt, lai raksturotu atsevišķas kompaktas pilsētu/lauku iedzīvotāju kopas pielieto kritērijus no 50 līdz 1000 iedzīvotāju šādā kopā.

Teritorijas un tās iedzīvotāju mijiedarbību raksturojošie indikatori var būt iedzīvotāju nodarbošanās veids (lauksaimniecībā vai primārajā sektorā nodarbināto īpatsvars), ekonomisko aktivitāšu, t.sk. pakalpojumu un saišu esamība, kas raksturo saistību ar pilsētas reģiona centrālo pilsētu, t.i., svārstmigrācijas apjoms, ekonomiskā attīstība (piemēram, Dānijā izdala problēmu lauku pašvaldības, ja iedzīvotāju un darba vietu skaits samazinās), pašvaldības administratīvo statuss un vēsturiskais nosaukums, identitāte un rādītāji, kas raksturo vietas izjūtu⁶².

Valstis un starpvalstu organizācijas ir izstrādājušas atsevišķus indikatorus un to grupas, lai raksturotu pilsētu vai lauku apdzīvojumu, piemēram, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) pēc ilgstošām diskusijām starp valstīm spēja vienoties tikai vienam ruralitātes rādītājam, neņemot vērā to, ka it labi bija zināms, ka definīcijas, kas balstītas uz vienu kritēriju ir visapstrīdamākās⁶³. Ja apdzīvojuma blīvums bija mazāks par 150 iedzīvotājiem uz kvadrātkilometru vietējā pašvaldība tika uzskatīta par laukiem, savukārt, reģionālā līmenī tika izdalītas trīs grupas:

- 1) lauku reģioni, ja šādās lauku vietējās pašvaldībās dzīvo vairāk kā puse visu reģiona iedzīvotāju,
- 2) pārejas reģioni, kur lauku pašvaldībās dzīvo 15-50% iedzīvotāju un
- 3) pilsētu reģioni, kur lauku pašvaldībās dzīvo mazāk kā 15% iedzīvotāju⁶⁴.

⁶² Cloke, P., (1999), The Country, 256-267. In P. Cloke, P.Crang, M. Goodwin *Introducing Human Geographies*, London: Arnold.

Coombes, M., Raybould, S. (2001). *Public Policy and Population Distribution: Developing Appropriate Indicators of Settlement Patterns, Environment and Planning C: Government and Policy*, 19, 223-248.

Champion, T., Hugo, G. (2004). Introduction: Moving Beyond the Urban-Rural Dichotomy, 3-24. In Champion, T., Graeme H. (eds.) *New Forms of Urbanization: Beyond the Urban-Rural Dichotomy*. Aldershot: Ashgate.

Bowler, I. (2005). *Rural Alternatives*, 230- 245. In P. Daniels (ed.) *An Introduction to Human Geography: Issues for the 21st Century*, Harlow: Prentice Hall.

Kristensen, S. P. (2004) *Danish Rural areas: Recent Experiences and Future Trends*, 60-77. In Banski J. (ed.) *Changing Functions of Rural Areas in the Baltic Sea Region*, Warsaw, Institute of Agricultural and Food Economics and Institute of Geography and Spatial Organization.

⁶³ Bryant, C. R., Russwurm, L. H., McLellan, A. G. (1982). *The City's Countryside: Land and its Management in the Rural – Urban Fringe*. London: Longman.

⁶⁴ OECD (1994). *Creating Rural Indicators- for Shaping Territorial Policy*, Paris: OECD.

Baum, S., Weingarten, P. (2004). *Developments of Rural economies in Central and Eastern Europe: an Overview*, 7-29. In Banski J. (ed.) *Changing Functions of Rural Areas in the Baltic Sea Region*, Warsaw, Institute of Agricultural and Food Economics and Institute of Geography and Spatial Organization.

Tabula 1. Plaši pielietotie kritēriji, nosakot lauku un pilsētu teritorijas⁶⁵

<i>Apvienoto Nāciju pilsētu kritēriji⁶⁶, sarindoti pēc izmantošanas biežuma</i>	<i>OECD⁶⁷ Lauku klasifikācijas kritēriji (valstu skaits, kas to pielieto)</i>
Iedzīvotāju skaits (administratīvajā teritorijā vai apdzīvotās vietas robežās)	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā (14) Iedzīvotāju skaits administratīvajā teritorijā un teritorijā, kas funkcionāli ar to saistīta – piepilsētas, pavadonpilsētas, t.i. konurbācija (6) Iedzīvotāju skaits administratīvajā teritorijā (8)
Iedzīvotāju (vai ēku) blīvums	Iedzīvotāju blīvums (7)
Ekonomiskās aktivitātes veids	Lauksaimniecībā strādājošo īpatsvars (3) Attiecība starp svārstmigrantiem, kuri iebruc un izbruc no attiecīgās apdzīvotās vietas (4)
Citas pilsētu raksturojošas pazīmes	Centralitāte vai pakalpojumu nodrošinājuma līmenis (2)
Administratīvais statuss	Administratīvais statuss (5)

Piemēram, lai izvērtētu pilsētu-lauku teritorijas piepilsētas joslā, kas pakļautas plānotai vai haotiskai apbūvei (*urban sprawl*), pētījumos tiek izmantoti šādi indikatori:

- Transporta un sociālo pakalpojumu pieejamība (attālums līdz tuvākajai komerciālajai apbūvei, tuvākajai autobusa vai cita sabiedriskā transporta līdzekļa pieturvietai, tuvākajam sabiedrībai pieejamam parkam/mežam)
- Kājāmģājēju pieejamība (piemēram, teritorijas izmantojuma veidu dažādība 1,5 km attālumā no autobusa pieturas)
- Ielu un ceļu tīkls (kvartālu izmēri, ielu savstarpējā savienojamība, ielu garuma attiecība pret iedzīvotāju/ māju skaitu, iežogotas teritorijas kā šķērslis teritorijas pieejamībā),
- Apbūves blīvums (iedzīvotāju blīvums, zemes gabalu blīvums, apdzīvotās platības blīvums, darba vietu blīvums),
- Pilsētas izplešanās veidi un tās teritoriālie apveidi,
- Teritorijas izmantojuma mozaīka (teritoriju platības, kas tiek izmantotas sabiedrības vajadzībām, komerciālajai apbūvei un rūpniecībai, attiecība pret platībām, kas tiek izmantota iedzīvotāju mājokļiem),
- Izmaiņas teritorijas izmantošanā (lauksaimniecības un meža zemju transformācija, zemes ierīcība (parcelācija un tās izmaiņas.), būvatļauju izsniegšana, būvniecības apjomi, plānojumu, t.sk. detālplānojumu izstrādāšana un pieņemšana, pilsētai raksturīgo teritorijas lietošanas veidu palielināšanās),
- Pilsētas administratīvā un attīstības robeža un pilsētas pakalpojumu nodrošinājuma robežas,

⁶⁵ Stead, 2002.

⁶⁶ United Nations (1969). *Growth of the world's urban and rural population 1920-2000*. Population Studies 44. United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York.

⁶⁷ OECD (1994). *Creating rural indicators for shaping territorial policy*. OECD, Paris.

- Iedzīvotāju skaita pieaugums teritorijā salīdzinājumā ar apbūvētās teritorijas pieaugumu,
- Iedzīvotāju ieņēmumu un nodokļu pieaugums teritorijā,
- Nabadzīgo īpatsvars un tā pieauguma izmaiņas.

Funkcionālo pilsētareālu (*functional urban area FUA*) raksturo pilsētas ietekmes teritorija. Pilsētas funkcionālās areāls ietver centrālo vienu vai vairākas pilsētas un tās lauku nomales un pavadonpilsētas. Pilsētu teritoriju paplašināšanās, notiek urbanizējot apkārtējās lauku teritorijas. Pilsētu dienas svārstmigrācijas sistēmā tiek izdalīta svārstmigrācijas zona, ko iedala vienlaidus apbūvētā pilsētas kodola teritorijā, pilsētas lauku nomalē un pilsētas „ēnas” jeb ne tik izteiktas ietekmes teritorijā. Parasti funkcionālo pilsētas areālu attēlo, balstoties uz statistiku, piemēram, par cilvēku plūsmām, kuri dodas uz darbu. *CEMAT* uzsver, ka vairums Eiropas valstu ir definējušas funkcionālā pilsētareāla jēdzienu vai tam līdzvērtīgus konceptus, piemēram, pilsētas lietišķā teritorija, strādājošo cilvēku svārstmigrācijas areāls un pakalpojumu teritorijas (paredzētas cilvēku svārstmigrācijai starp darba un dzīves vietām), svārstmigrācijas zonas vai funkcionālie pilsētu reģioni. Programmas „Eiropas Teritorijas plānošanas novērošanas tīkls ESPON I” kontekstā ir veikts mēģinājums, izmantojot saskaņotu statistisko definīciju, noteikt un attēlot funkcionālos pilsētareālus (*FUA*) Eiropas mērogā⁶⁸. Eiropas valstīs funkcionālie reģioni tiek noteikti balstoties uz svārstmigrāciju principu. Funkcionālie reģionus var izdalīt atšķirīgi – 1) to centrā ir pilsētu teritorija vai 2) funkcionālo reģionu izdalīšana tiek veikta bez atsaucēm uz centrālo pilsētu. Piemēram, Somijā un Francijā funkcionālā reģiona centrā ir nodarbinātības teritorijas, kur ir koncentrētas darba vietas. Itālijā tās ir svārstmigrācijas zonas. Francijā tās ir urbānās teritorijas un Vācijā un Portugālē izdala metropoļu jeb lielu pilsētu teritorijas⁶⁹.

Atsevišķi pētnieki funkcionālo pilsētas areālus izdala⁷⁰ pēc darba vietu blīvuma, darba tirgus areāliem un darba svārstmigrācijas. Piemēram, pilsētas kodola teritorijas tika izdalītas tādās, kurās ir vismaz 20 tūkstoši darba vietas un papildus citas pašvaldības, kurās ir minimālais darba vietu blīvums vismaz 5 darbinieki uz akru jeb 12,35 darba vietas uz hektāru. Citi pētnieki uzskata⁷¹, ka tikai neliela daļa no pilsētu teritorijām, kuras par tādām uzskatām, klasificējas šādam iedalījumam.

Pilsētas malas josla (*fringe belt*) - josla, kas aptver pilsētas vienlaidus apbūvētu teritoriju un raksturojas ar dažādiem zemes izmantošanas veidiem, kuriem ir raksturīgs perifēriāls novietojums un centrālās spēki. Tiek izdalīti pieci centrālās spēki, kas rada izmaiņas pilsētas zemes izmantojumā⁷²:

- telpiskie, kur pārslogojums un sastrēgumi centrā veicina pārcelšanos uz citu vietu un tur nostiprināties ilgstoši, un šādos gadījumos tukšās teritorijas perifērijā piesaista;

⁶⁸ *CEMAT* Telpiskās plānošanas glosārijs, kas publicēts 2007.gadā

⁶⁹ OECD 2002 Redefining Territories: The Functional Regions. Paris: OECD Publishing

⁷⁰ Hall, P., Hay, D. (1980). Growth Centres in the European Urban System. Heinemann, London

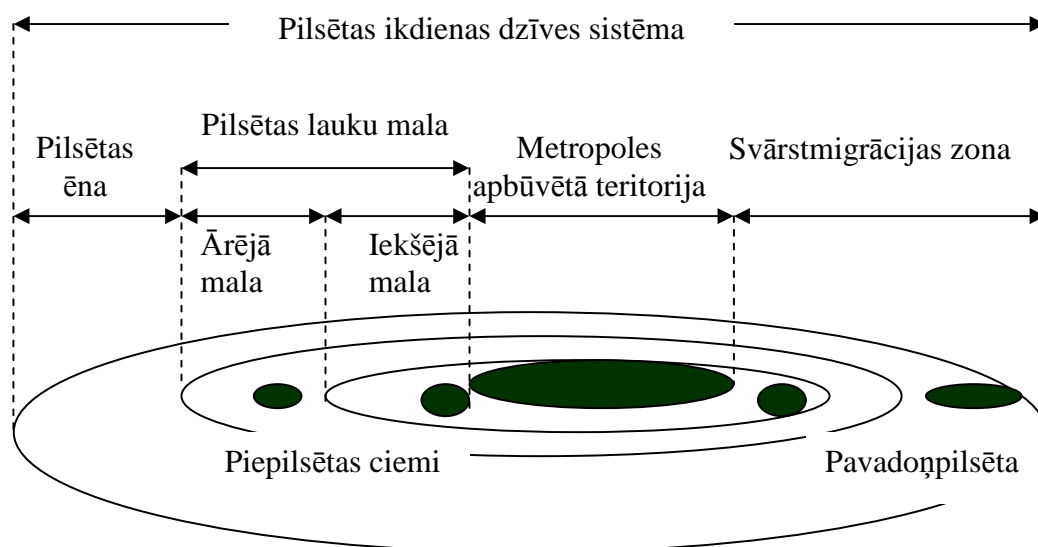
⁷¹ Stead, 2002.

⁷² Colby, C.C. (1933). Centrifugal and Centripetal Forces in Urban Geography. *Annals of the Association of American Geographers*, 23, 1–20.

- vietas, kas liek meklēt īpašas vietas, kas nav atrodamas intensīvi noslogotajā centrā;
- situācijas spēki, kas rodas no apgrūtinājumiem un citiem traucējumiem centrā un dod cerības labāk ietekmējamiem apstākļiem perifērijā;
- sociālās evolūcijas spēki – kurus raksturo kontrasti starp zemes vērtību un nodokļiem starp perifēriju un centru;
- apdzīvotības status un organizētība, kurā morālais novecojums jeb nolietojums un inerce raksturo centrālās teritorijas pretstatā perifērijas dinamismam un brīvībai.

Centrtieces spēki ir:

- vietas novietojuma pievilcība/ atraktivitāte vietas dabiskās ainavas pievilcības,
- funkcionālās ērtības, ko sasaista ar centra labāko pieejamību no apkārt esošā reģiona aspekta,
- funkcionālais prestižs – kas rodas no nodibinātās reputācijas.

Attēls 2. Pilsētas funkcionālās areāls jeb pilsēta un tās lauku nomales un pavadoņpilsētas⁷³

⁷³

Goodall, B. (ed.) (1987). Dictionary of Human Geography. London: Penguin.

Tabula 2. ESPON⁷⁴ projekta piedāvātie pilsētu-lauku attiecību indikatori un to pieejamība Latvijā

Pilsētu-lauku attiecību tēmas	Dimensijas	Jautājumi	Indikatori un to grupas		Struktūras vai plūsmu dati	Datu pieejamības Latvijā
Pilsētu-lauku reģionālo sistēmu reorganizācija	Apdzīvotuma struktūra	Pilsētu un lauku apdzīvotuma struktūra un attīstība	Pēc iedzīvotāju skaita pašvaldībās: - urbanizācijas īpatsvars (pilsētu iedzīvotāju skaits attiecībā pret pārējiem) - lauku iedzīvotāju blīvums uz 1 km ² un lauku iedzīvotāju pieaugums - pilsētu teritoriju izkļiedējums (vidējais attālums starp jebkurām pilsētām attiecināts uz iedzīvotāju skaitu) - pārākuma indekss (attiecība starp divām lielākajām pilsētām reģionā pēc iedzīvotāju skaita), - pilsētu hierarhija, lielākās pilsētas nozīmības klase, pilsētas rangs jeb līmenis, - pilsētu rangu principi	Struktūras	Ir pieejami	
		Transports	Iedzīvotāju pieejamība ceļiem Iedzīvotāju pieejamība dzelzceļam Pieejamība ar gaisa transportu rēķinot uz NKP Transporta tīkla garums uz kopējo reģiona teritoriju Vidējais ceļā patērētais laiks braucot pa ceļu uz tuvāko centru Vidējais ceļā pavadītais laiks, izmantojot kombinētu transportu uz visiem centriem Vidējais ātrums taisnā līnijā uz visiem centriem, izmantojot dzelzceļa transportu	Struktūras	Ir pieejami	
	Infrastruktūra	Dzēramā ūdens ieguve un kanalizācija	Ūdens attīrīšanas iekārtu skaits Ūdens izplatīšanas sistēmas Ūdens rezervuāri	Struktūras	Ir pieejami	
		Telekomunikācijas	Datoru un Interneta izmantošana Interneta izmantošanas mērķis, ilgums Interneta savienojuma mērķis Mobilu telefonu izmantošana Plānotā UMTS pieejamība Bezvadu interneta tīkla pieejamība	Struktūras	Daļēji pieejami	
		Enerģija	Elektrību ražojošie enerģijas avoti: - atjaunojamās enerģijas īpatsvars - enerģijas pieprasījuma reģionālais īpatsvars Patēriņš: - māsaimniecību enerģijas patēriņš (miljons kWh, kWh/iedzīvotāju)	Struktūras	Ir pieejami	

⁷⁴

Bengs, Schmidt-Thome, 2005.

Iedzīvotāju skaita izmaiņas	Demogrāfiskā struktūra	Iedzīvotāju skaits: - iedzīvotāju skaits kopā un pa administratīvi teritoriālām vienībām - iedzīvotāju blīvums Iedzīvotāju skaita pieauguma īpatsvars: - iedzīvotāji kopumā - iedzīvotāju dzimumstruktūra - iedzīvotāju vecumstruktūra	Struktūras	Ir pieejami
	Dabīgais iedzīvotāju pieaugums	Iedzīvotāju pieaugums visā teritorijā - mirstība - dzimstība - iespējamais bērnu skaits	Struktūras	Ir pieejami
	Migrācija starp pilsētu un lauku teritorijām	Vecuma grupas un posmi: < 18 /18-25/ 25-40/40-65/> 65 Migrācija uzsākšanas un mērķa pašvaldība Motivācijas un cēloņi – izglītība/darbavietas maiņa /dzīves kvalitāte/dzīves stils/pensionēšanās/ cits iemesls	Plūsmas	Daļēji pieejami
	Iedzīvotāju novecošanās	Vecumu grupu īpatsvara izmaiņas laikā	Struktūras	Ir pieejami
Mobilitāte	Svārstmigrācija un iedzīvotāju pārvietošanās	Svārstmigrantu īpatsvars pret visiem strādājošajiem iedzīvotājiem Pārvietošanās (ceļojumu garums un biežums, ceļojuma uzsākšanas vieta un galamērķis): - uz darbu - uz atpūtas aktivitātēm - uz iepirkšanās vietām un citām vajadzībām - uz izglītības iestādēm - kā rekreācija	Struktūras	Daļēji
Uz mājsaimniecībām orientēta infrastruktūra	Izglītība	Sasniedzamības indikators: Vidējais attālums līdz pamatskolai, vidusskolai un augstskolai Pieejamības indikators: Vidusskolas telpas m ² uz 1 vidusskolēnu Studentu skaits uz iedzīvotāju	Struktūras	Daļēji
	Veselības pakalpojumi	Sasniedzamības indikators: Vidējais attālums līdz doktorātam Pieejamības indikators: Vietu skaits slimnīcās uz iedzīvotāju	Struktūras	Daļēji
	Veikali, bankas, pasta iestādes,	Sasniedzamības indikators: Vidējais attālums līdz pašvaldības centram Pieejamības indikators: Vienību skaits 2 km perimetrā	Struktūras	Nav
Mājokļi	Mājsaimniecības	Mājsaimniecības izmērs (vidējais cilvēku skaits) Kopējais mājsaimniecības skaits pašvaldībā un reģionā Dažāda lieluma mājsaimniecību procentuālais sadalījums	Struktūras	Daļēji
	Nekustamā īpašuma tīrums	Mājokļa tirgus piedāvājums un pieprasījums: neapbūvētu īpašumu vidējā cena par m ²	Struktūras	Daļēji

		Mājokļu tirgus	Īres tarifi: vidējā īre par 1 m ² mājokļa platības	Struktūras	Daļēji
Zemes izmantojuma izmaiņas un ietekme	Tūrisms	Tūrisma centri	Vasarnīcu, sezonālās atpūtas un brīvdienų/otro māju īpatsvars pret citiem mājokļiem	Struktūras	Nav
		Nodarbinātība	Ar tūrisma saistītas nodarbinātības īpatsvars pret kopējo nodarbinātību	Struktūras	Nav
		Tūrisma iespāids/ ietekme uz ainavu un zemes izmantojumu	Tūrisma attīstība: nakšņojošo tūristu skaits, tūristu skaits uz iedzīvotāju gadā	Pļūsmas	Daļēji
		Lauksaimniecība un mezsaimniecība	Mārginalizācija pretstatā pieaugošai lauksaimniecības un mezsaimniecības rentabilitātei	Lauksaimniecības intensifikācija: - kopējais nodarbināto skaits lauksaimniecībā, medniecībā, mezsaimniecībā un zvejniecībā - radītā pievienotā vērtība lauksaimniecībā un mezsaimniecībā - lauksaimniecības produkcijas imports un eksports Lauksaimniecības ekoloģizācija: - ekoloģiskās lauksaimniecības īpatsvars	Struktūras
	Augsne	Teritorijas un augsnes ekoloģiskā kvalitāte (degradācija un rekultivācija)	Dabiskas augsnes saglabāšanās: - noplicinātu teritoriju īpatsvars un to pieaugums - erodētās teritorijas - atmežotās teritorijas - pārtuksnešotās teritorijas - noplicinātās palieņu teritorijas - augsnes profila A un B horizontu īpatsvars Augsnes kvalitāte: - augsnes piesārņojums pēc piesārņojuma veida, - atkritumu poligoni un izgāztuves	Struktūras	Daļēji
	Zemes izmantojums	Zemes izmantojuma ietekme	Zemes pamešana, urbanizācija, ekonomiskais un demogrāfiskais pieaugums (dažādās zemes lietojuma kategorijās: dabas, daļēji dabiskās, mitrzemes, ūdenstīlpnes): - teritorijas iedalījums pēc zemes lietošanas tipiem - aizsargājamo dabas teritoriju struktūra - izmaiņas plānotajās zemes lietošanas mērķu grupās		Daļēji

	Dabas resursu aizsardzība	Atjaunojamo un neatjaunojamo resursu potenciāls	Stratēģiski aizsargājamās teritorijas: - labas kapacitātes (auglības) augšņu īpatsvars - ūdensguves teritoriju īpatsvars - medicīnisko minerālūdeņu avotu vietas - neatjaunojamo resursu ieguves vietas - pludmaļu un klinšu teritoriju īpatsvars Resursu plūsmas: - sauszemes notece - ūdensguves vietu atjaunošanās - saules radiācijas potenciālajai enerģijas ražošanai - vēja indikatori potenciālajai enerģijas ražošanai	Struktūras/ plūsmas	Daļēji
	Kultūras mantojums	Kultūrainavas	Kultūras bagātības indikatori: - kultūras vietu skaits - kultūras vietu koncentrācija Tūristu ietekme: - nakšņojošo tūristu skaita gadā īpatsvars pret kopējo iedzīvotāju skaitu - tūrisma kapacitāte mērīta pēc gultām viesnīcās uz mājsaimniecību skaitu	Struktūras	Daļēji
Atkritumu saimniecība	Atkritumu pārstrāde	Notekūdeņu attīrīšana Pašvaldības atkritumu apsaimniekošana Bīstamo atkritumu apsaimniekošana		Struktūras/ plūsmas	Daļēji

Tabula 3. Indikatoru kopums atsevišķām peri-urbānām teritorijām⁷⁵.

Sabiedrības	Produktivitātes	Vides	Dzīves kvalitātes
Iedzīvotāju skaita izmaiņas	Kopējā teritorija lauku aktivitātēm	Zemes izmantošana pa galvenajām kategorijām	Mājokļu blīvums
Iedzīvotāju pieauguma pakāpe	Strādājošie pa ekonomikas nozarēm	Vides traucējumi (piesārņojums – gaisa, ūdens, atkritumu daudzums)	Mājsaimniecības un pakalpojumi (ar pieeju ūdensvadam, kvalitatīvai elektrībai un centralizētai atkritumu apsaimniekošanai)
Iedzīvotāju blīvums	Nodarbinātības un bezdarba rādītāji	Izmaiņas pilsētveida zemes izmantošanā	Izglītības līmenis, t.sk dzimumu un vecumgrupu atšķirības
Pilsētu/lauku iedzīvotāju attiecība	Ienākumi (algas)	Attiecības starp aizsardzību un pilsētu teritorijām	Pieeja veselības aizsardzības pakalpojumiem
Apdzīvojamā teritorija uz iedzīvotāju	Lauksaimniecības ražošana	Vides aizsardzības atbildes pasākumi	Pieeja transporta pakalpojumiem
Politikas instrumenti	Mežsaimniecības ražošana un meža produktu vākšana	Investētā naudas summa vides aizsardzības pasākumos	Marginalitāte un cilvēka attīstības indekss
Sabiedrības līdzdalība	Ražošanas realizācijas tirgi (pašpatēriņš, vietējais, nacionālais, eksporta)	Resursu patēriņš (ūdens)	
	Nacionālais kopprodukts		
	Lopkopības ražošana		

⁷⁵ McGregor, D., Simon and D., Thompson, D. (eds). (2006). The peri-urban interface: approaches to sustainable natural and human resource use. London; Sterling, VA: Earthscan.

Tabula 4. Peri-urbāno teritoriju indikatoru novērtējums attiecībā uz ilgtspējību⁷⁶

Progress ilgtspējības virzienā	Trūkst progresa ilgtspējības virzienā
<i>Sabiedrības</i> Iedzīvotāju skaita izmaiņas Iedzīvotāju pieauguma pakāpe Iedzīvotāju blīvums Politikas instrumenti Sabiedrības līdzdalība	<i>Sabiedrības</i> Pilsētu/lauku iedzīvotāju attiecība Apdzīvojamā teritorija uz iedzīvotāju
<i>Produktivitātes</i> Kopējā teritorija lauku aktivitātēm Nodarbinātības un bezdarba rādītāji Lauksaimniecības ražošana Lopkopības ražošana Mežsaimniecības ražošana Ražošanas realizācijas tirgi Nacionālais kopprodukts	<i>Produktivitātes</i> Kopējā teritorija lauku aktivitātēm Strādājošie pa ekonomikas nozarēm Nodarbinātības un bezdarba rādītāji Nacionālais kopprodukts (izņemot primāro sektoru)
<i>Vides</i> Zemes izmantošana (dabas aizsardzība) Vides aizsardzības atbildes pasākumi Investētā naudas summa vides aizsardzības pasākumos	<i>Vides</i> Zemes izmantošana pa galvenajām kategorijām Vides traucējumi Izmaiņas pilsētveida zemes izmantošanā Piesārņojums (atkritumi, gaiss un ūdens) Ūdens resursi Attiecības starp aizsardzību un pilsētu teritorijām
<i>Dzīves kvalitātes</i> Mājsaimniecības un pakalpojumi Izglītības līmenis Pieeja veselības aizsardzības pakalpojumiem Pieeja transporta pakalpojumiem Marginalitāte un cilvēka attīstības indekss	<i>Dzīves kvalitātes</i> Mājokļu blīvums Marginalitāte un cilvēka attīstības indekss

Ilgtspējība peri-urbānā teritorijā ap Meksikas pilsētu tiek mērīta ar īpaši izstrādātiem indikatoriem. Apdzīvotās vietas tiek izdalītas kā pilsētu, lauku vai peri-urbānās un katrai sekojošām tēmām ir izdalīti kritēriji⁷⁷:

- *sabiedrība*: sabiedrības raksturojumi (indivīdi, iedzīvotāji un kopienas) un tās komponenti (politiskās organizācijas un aktivitātes),
- *produktivitāte*: ne tikai ekonomiski pasākumi, bet produktivitāte par sevi kā daļa no „lauku” peri-urbānām aktivitātēm,
- *vide*: kopējā globālā vides sistēma un tās apstākļi (cilvēka aktivitātes vai dabas procesu izraisīti cēloņi) kas ietekmē tās komponentus (fiziskos un bioloģiskos),
- *dzīves kvalitāte*: minimālās vajadzību nodrošinājums, kas nepieciešams, lai veicinātu labāku dzīvi cilvēkiem, kas dzīvo peri-urbānās teritorijās kā daļa no ilgtspējīgas attīstības, ieskaitot nabadzības novēršanu.

Kopsavilkums: Lauku un pilsētu mijiedarbības aptver visas cilvēku aktivitātes, tādēļ arī gan zinātnē, gan teritorijas attīstības plānošanā izmantoto izpētes metožu klāsts ir plašs. Tomēr, tā kā „lauki” un „pilsētas” kā jēdzieni ir sociālās konstrukcijas, visatbilstošākās ir metodes, ar kurām analizē sociālos procesus. Lauku un pilsētu mijiedarbības var noteikt izmantojot gan kvalitatīvās un kvantitatīvās metodes, tai skaitā ģeogrāfiskās informācijas sistēmu un tālīzpētes metodes un lauku pētījumus. Latvijas situācijā papildus mūsdienās izmantotajai formālajai pieejai attiecībā uz

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ McGregor, et al. 2006

lauku un pilsētu teritoriju noteikšanu, būtu nepieciešams integrēt iespējas, ko sniedz kartogrāfisko materiālu izmantošana, pielietojot mūsdienu ģeogrāfiskās informācijas sistēmu un tālzipētes metodes. Tādejādi varētu noteikt lauku un pilsētu teritorijas pēc apbūvētās platības un izstrādāt Latvijas kontekstam atbilstošus kritērijus, ko uzskatīt par vienlaidus apbūvētu teritoriju, t.i., pēc kuras, tad varētu noteikt pilsētnieciska veida apbūvētās teritorijas.

Latvijas situācijā attiecībā uz lauku un pilsētu mijiedarbību noteikšanu būtu nepieciešama labāka statistiskās informācijas pieejamība attiecībā uz ikdienas svārstmigrantu, nodokļu, transporta, īpaši sabiedriskā transporta, plūsmām un sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu starp pilsētām un laukiem, vai vismaz starp vietējo pašvaldību teritorijām. Šāda uzlabota statistika vai tās apkopošana un telpiskā analīze (t.i. atsevišķi dati patlaban ir pieejami tikai nozaru institūcijām) ļautu arī noteikt funkcionālos pilsētas areālus jeb reģionus, kas plaši izmantojami teritorijas attīstības plānošanā gan publiskajam, gan privātajam sektoram. Vairums Eiropas valstu ir definējušas, ko saprot savā nacionālajā attīstības kontekstā ar funkcionālā pilsētas areāla jēdzienu. Visbiežāk tas balstās uz strādājošo cilvēku svārstmigrācijas areālu, darba vietu blīvumu, un savstarpēji sniegto pakalpojumu teritorijām. Latvijā ir veikti zinātniski pētījumi, lai noteiktu Rīgas un atsevišķu lielo pilsētu teritoriju funkcionālos reģionus izmantojot tādus kritērijus kā ikdienas svārstmigranti, transporta plūsmas, nodokļu plūsmas starp vietējām pašvaldībām, tomēr nav noteikta viena oficiāla metode, tāpat nav noteikti robežrādītāji, piemēram cik daudz proporcionāli ir jābūt ikdienas svārstmigrantiem, lai blakus esošo teritoriju varētu uzskatīt kā daļu no funkcionālā pilsētas areāla.

2.2. Pārskats par pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbību Eiropas valstīs

Pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbība pētījumi un konceptuālās nostādnes

Terminam lauku-pilsētas attiecības (*relationship*) ir sena vēsture, un to ir pētījuši ekonomisti, ģeogrāfi un reģionālie plānotāji⁷⁸. To sāka izmantot, lai parādītu, ka ir notikusi pieejas maiņa attiecībā uz 19. gadsimtā prevalējošo konceptu lauku-pilsētu dihotomija jeb divdalījums. Lauku-pilsētas attiecībām pievērsās līdz ar straujo industrializāciju un pieaugošo migrācijas ietekmi uz lauku un pilsētu teritorijām. Tā kā pilsētu un lauku fiziskās robežas pamazām saplūda, kļuva aizvien neiespējamāk uztvert laukus un pilsētas kā atsevišķas vienības. Konceptu „pilsētu-lauku saiknes” (*urban-rural linkages*) ir pieņēmušas tādas organizācijas kā ES telpiskās attīstības komiteja un Apvienoto Nāciju Cilvēka apdzīvoto vietu cents. Termins lauku-pilsētas attiecības tiek lietots, lai uzsvērtu redzamās un neredzamās cilvēku, kapitālu, precu, informācijas un tehnoloģiju plūsmas starp pilsētu un lauku teritorijām. Pilsētu-lauku saiknes jāizprot un jāskata globalizācijas tendenču kontekstā, kurā īpaši nozīmīgas ir ražošanas, finansu, tirdzniecības un darba tirgus saiknes. Tradicionālais skats uz laukiem kā uz lauksaimniecības telpu mūsdienās neparāda lauku reģionu realitāti un lauku komponentu lauku-pilsētu attiecībās. Pilsētu-lauku attiecības dod nozīmīgu

⁷⁸

Davoudi, S. (2001). Key Phrase: Urban – Rural Relationship. Leeds Metropolitan University

dimensiju, galvenajiem teritoriālās attīstības jautājumiem un dod iespējas formulēt efektīvas politikas. Pilsētu-lauku attiecības ir jāstiprina tādos veidos, ka tās dod ieguvumu, gan pilsētu, gan lauku iedzīvotājiem. Lai realizētu pilsētu-lauku saikņu potenciālos ieguvumus, jāstiprina ne tikai saiknes, bet arī jāsamazina nelabvēlīgās ietekmes⁷⁹.

Mijiedarbība starp pilsētu un lauku teritorijām var notikt ar cilvēku, materiālu, enerģijas un informācijas plūsmām. Šādas plūsmas var būt

- 1) dabiskas – to nosaka planētas un reģionālie bioķīmiskie vielu aprites cikli, piemēram, ūdens, skābekļa, ogleņskābās gāzes, slāpekļa un fosfora,
- 2) daļēji cilvēka izmainītas – piemēram, ūdens aprites vai biomasas aprites cikls, urbānais mikroklimats, vai
- 3) cilvēku un cilvēka radītas – cilvēka migrācija un transports, preču, atkritumu, informācijas un finansu plūsmas.

Neviena no mijiedarbībām nenorobežojas tikai lauku vai pilsētu teritorijās, bet katrai no tām ir savs funkcionālais izpausmes areāls, tomēr tas, ka atsevišķas no plūsmām tiek vairāk radītas pilsētās, savukārt citas lauku teritorijās, dod iespējas šīs plūsmas klasificēt no pilsētu - lauku konteksta skatījuma. Jāņem vērā, ka pilsētas un lauki ir teritorijas, kuru robežas ir sociālas konstrukcijas. Tas nozīmē, ka mijiedarbību plūsmas, kas ir cilvēka radītas būs vairāk pakļautas lauku - pilsētu kontekstam, savukārt dabiskie vielu aprites cikli ir pakļauti pamatā dabas likumiem un fiziskajai ģeogrāfijai. Tas nozīmē, ka šajā aspektā pilsēta un tai pieguļošie lauki visbiežāk pārstāv vienu dabas reģionu vai arī dabas reģionu robežas nesaskan ar lauku un pilsētu robežām, piemēram, ūdens baseini, pazemes ūdeņu baseini, augu un dzīvnieku izplatības areāli, dabiskās dzīvotnes, augsnes tipu izplatības areāli, ģeoloģijas un ģeomorfoloģijas areāli, vietējie klimata areāli.

Indivīda mijiedarbību un reakciju uz vidi kopumā ģeogrāfijā dēvē par darbības telpu (*action space*). Tas ir ietvars, kurā var novērot indivīda vai sociālās grupas sociālās un telpiskās mijattiecības. Šādas savstarpējās sociālo aģentu, t.i., indivīdu un to grupu mijattiecības iedala divās grupās - kustības jeb pārvietošanās un komunikācijas. Ja sociālie aģenti ir izvietoti lauku un pilsētu teritorijās, tad arī to mijattiecības starp šīm teritorijām var iedalīt divās grupās 1) kustības, t.i., kur ir tieši kontakti un nosakāma savstarpējo aktivitāšu telpa, kam piemīt tieša saikne starp indivīdiem un pilsētu vai lauku vidi, un 2) starp personu komunikācijās, ko veic, izmantojot tādas komunikāciju kanālus kā telefons, laikraksti, žurnāli un citas publikācijas, radio, TV, Internets. Starp personu komunikācijas reprezentē netiešas saiknes ar lauku vai pilsētu vidi.

Tā kā cilvēki ir vienlaikus sociālas un bioloģiskas būtnes, tad neskatoties uz mūsdienu informācijas un tehnoloģiju iespējām nodrošināt aktīvas netiešas starppersonu komunikācijas, cilvēkiem, to grupām, organizācijām un institūcijām ir nepieciešamība pēc nepastarpinātiem, tas ir, tiešiem kontaktiem starp indivīdiem, lai iegūtu emocionālo pieredzi, un starp indivīdiem un teritorijām, lai iegūtu reālās dzīves nepastarpinātu pieredzi.

Pilsētas, kuru pamatīpašība ir tā, ka to teritorijas ietver lielāku iedzīvotāju skaitu, kas parasti dzīvo blīvāk jeb kompaktāk kā lauku iedzīvotāji, nosaka, ka starp pilsētas iedzīvotājiem un to grupām, organizācijām un institūcijām pastāv biežāki un aktīvāki

⁷⁹

Ibid. ESPRID.

kontakti, ko nosaka tuvais attālums (*proximity*), ir uzkrātas lielākas materiālās un nemateriālās vērtības (*embeddeness*), piemīt lielāka politiskā vara un kontrole to centralitātes dēļ, tās ir labāk pieejamas (*accessibility*) un tās labāk piemērotas inovācijām, liela mēroga ekonomikai (*economy of scale*), internacionalizācijai un globalizācijai, t.i. tās var labāk pildīt ekonomiskās aktivitātes izaugsmes centru vai pakalpojumu sniedzēju centru lomu kā lauku apdzīvotās vietas. Savukārt lauki, kuru plašās teritorijas raksturojas ar mazu iedzīvotāju skaitu, kas parasti dzīvo izklīdēti, norāda uz to, ka, tās nevar pretendēt uz tām priekšrocībām, kas ir pilsētās, toties mazais iedzīvotāju skaits nodrošina katra iedzīvotāja relatīvu lielāku nozīmīgumu vietējā kopienā un ir mazāka konkurence uz resursiem, ko sniedz konkrētā vieta – it īpaši telpas resursu pieejamība, gaisa un ūdens kvalitāte, bioloģiskā daudzveidība, klusums, miers, alternatīvās enerģijas resursi ir nozīmīgi, jo šos resursus nav iespējams transportēt uz pilsētām. Daļa no pilsētu un lauku atšķirībām ir nozīmīgas un nav novēršamas, daļa no tām ir vēsturiski iegūtas un kļuvušas par lauku-pilsētu stereotipiem. Mūsdienu reģionālās attīstības, socioloģijas un ģeogrāfijas nozaru pētnieki iesaka kritiski pieiet šādiem lauku pilsētu stereotipiem. Piemēram, nevar viennozīmīgi novērtēt, kuras lauku vai pilsētas teritorijas nodrošina pievilcīgu dzīves telpu vai uzņēmējdarbības vidi, jo ir jāpēta katra konkrētā teritorija ar tās pozitīvajām un negatīvajām izpausmēm, pie kam „pievilcīga dzīves telpa” un „uzņēmējdarbības vide” ir relatīvi jēdzieni un ir atkarīgi no sociālo aģentu vērtībām un vajadzībām, tas ir, izpratnes par to, kas ir nepieciešams konkrētos apstākļos.

Pilsētas un lauki ir ideāli modeļi, un rada virkni stereotipisku pieņēmumu, kurus pārvarot, saglabājot vai integrējot, var veicināt vai mainīt lauku un pilsētu mijiedarbības, piemēram:

1) *pārvarot stereotipiskos lauku un pilsētu pieņēmumus – jācenšas izmainīt tradicionālās atšķirības*, ja šīs atšķirības traucē sabiedrības kopīgai attīstībai, piemēram, dažādojot vai industrializējot lauku ekonomiku, vai arī veicinot pilsētu lauksaimniecību un apzaļumošanu. Parasti rietumvalstīs tas tiek darīts, vienlaikus tomēr rūpējoties, ka būtiskās lauku un pilsētu atšķirības netiek iznīcinātas. Piemēram, lauku ekonomikas dažādošana tiek saskaņota ar ainavu aizsardzību un tradicionālās būvniecības principu iedzīvināšanu apbūves noteikumos.

2) *saglabājot stereotipiskos lauku un pilsētu pieņēmumus un pievienojot tiem papildus vērtību*, piemēram, komercializējot aktivitātes, kas norisinās lauku vidē vai atrodot inovatīvus izmantojumus aktivitātēm, zināšanām un prasmēm, produktiem, resursiem, ko tradicionāli uzlūko kā atpalcību. Savukārt pilsētām un lielajiem ciemiem tiek stiprinātas to urbānās kvalitātes – sabiedriskā ārtelpa, pakalpojumu daudzveidība, sasniedzamība un starptautiskā konkurētspēja.

3) *integrējot jeb apvienot lauku un pilsētu atšķirības, vienlaikus tās jācenšas saglabāt kā daļu no kopīgā reģionālā identitātes*, kur šīs lauku pilsētu atšķirības papildinot vienu otru var sniegt jaunas iespējas reģiona konkurētspējai, tādejādi lielāka reģiona ietvaros, gan lauku teritorijām, gan dažāda lieluma pilsētām ir iespēja konkurēt nacionālā vai starpvalstu līmenī, kas nebūtu iespējams atsevišķi katrai no mazpilsētām vai lauku teritorijām.

Tabula 5. Plaši izmantoto daudzdimensionālo stereotipisko atšķirību starp lauku un pilsētu teritorijām apkopojums⁸⁰, kuras iespējams, kritiski izvērtējot, uzskatīt kā attīstības potenciālus

<i>Dimensija</i>	<i>Pilsētu teritorijas visbiežāk mēdz būt</i>	<i>Lauku teritorijas visbiežāk mēdz būt</i>
<u>Fiziskā dimensija:</u> Iedzīvotāju skaits	Liels	Mazs
Iedzīvotāju blīvums	Liels/koncentrēts apdzīvojums (ēkas, cilvēki un institūcijas) Urbānisms un iedzīvotāju blīvums pozitīvi korelē	Mazs/izkliedēts apdzīvojums (ēkas, cilvēki, institūcijas). Ruralitāte un iedzīvotāju blīvums negatīvi korelē
Atrašanās apdzīvojuma struktūrā	Centrālā vietā	Periferiāls novietojums
Dabas un telpas resursi	Trūkst dabas resursu un brīvas telpas	Nodrošinātība ar dabas un telpas resursiem
Mājokļi	Apgrūtināta pieejamība zemei jaunu mājokļu būvniecībai, mājokļu un zemes tirgus komercializēts	Viegla pieeja zemes resursiem un būvniecības materiāliem jaunu mājokļu būvniecībai
Atrašanās telpā	Centrāla. Mazi attālumi un nenozīmīgas fiziski ģeogrāfiskās barjeras	Periferiāla. Lielu attālumi un fiziski ģeogrāfiskās barjeras kā ūdeņi un reljefs
Daba, tās kvalitāte	Lielāka atšķirtība no dabas. Cilvēka radītās vides dominance pār dabas procesiem. Lielāks introducētās veģetācijas īpatsvars. Lielāks piesārņojums, atkritumi un cilvēka radītie riski, mazāka bioloģiskā daudzveidība.	Dabas dominance pār sociālo un cilvēka radīto vidi. Tieša saikne ar dabas procesiem. Dominē vietējā veģetācija. Piesārņojums, atkritumi un cilvēka radītie riski mazāki, lielāka bioloģiskā daudzveidība.
Apbūve	Lielākas ēkas, vairāk daudzdzīvokļu ēkas, ar cieto segumu klātas teritorijas, vienveidīgāki būvmateriāli un apbūves	Mazākas ēkas, nav vienveidības būvmateriālos un apbūves rakstā
<u>Ekonomiskā dimensija:</u> Ekonomiskās aktivitātes	Dominē sekundārā un terciārās aktivitātes, balstās uz tehnoloģijām, prasmēm un zināšanām. Diferenciācija un specializācija (daudzveidība un komplementaritāte)	Galvenokārt dominē primārās industrijas un aktivitātes, kas tās nodrošina, balstās uz dabas resursu un telpas izmantošanu. Mazāka darba dalīšana. Individu vienveidība.
Pakalpojumu nozares raksturs	Profesionālie pakalpojumi	Pakalpojumi, kas nodrošina patēriņu
Rūpniecības nozares raksturs	Ilgtermiņa rūpniecība	Īslaicīga rūpniecība
Darbspēka pieejamība	Liels darbspēka daudzums	Mazs darbspēka daudzums
Vietējās ekonomikas izmērs	Lielu uzņēmumu	Mazi uzņēmumi

⁸⁰ Wirth, 1938, Mann, 1965, Pahl, 1966, Robinson, 1990, Castells, 1972, Satterthwaite, 2000, Wiggins, Proctor, 2001, Amin, Thrift, 2002, Atkin, 2003, Hugo et. al 2003, Antrop, 2004, Champion, Hugo, 2004, Brown, Cromartie, 2004, Rye, 2006, Bithas, Christofakis, 2006, Tilt et.al 2007, Meijering et al. 2007

<p>Ekonomisko aktivitāšu daudzveidība</p> <p>Vietējas ekonomikas autonomija</p> <p>Transporta infrastruktūra un nodrošinājums ar transporta līdzekļiem</p> <p>Izmaksas zemei, dzīvošanai un pakalpojumiem</p> <p>Uzņēmumu produktivitāte</p> <p>Pieejamība finansu, materiālam, cilvēku un sociālam kapitālam</p> <p>Attīstības līmenis un inovācijas</p>	<p>Diversificēta</p> <p>Augsta</p> <p>Labā. Bieži satiksmes sastrēgumi.</p> <p>Augstākas</p> <p>Augstāka</p> <p>Labāka. Materiālās vērtības lielas un tās ir akumulētas koncentrēti.</p> <p>Attīstīti, inovatīvi</p>	<p>Nediversificēta</p> <p>Zema/atkarīga no citām teritorijām</p> <p>Vājāka. Satiksmes sastrēgumi nav raksturīgi.</p> <p>Zemākas</p> <p>Zemāka</p> <p>Vājāka. Materiālās vērtības mazākas un izkliedētas telpā.</p> <p>Atpalikuši. Vecmodīgi.</p>
<p><u>Sociālā dimensija:</u></p> <p>Demogrāfija</p> <p>Sabiedrības veselība</p> <p>Etniskās grupas</p> <p>Migrācijas līmenis</p> <p>Mobilitāte</p> <p>Izglītības līmenis un nodrošinājums</p> <p>Nodarbošanās</p> <p>Pieejamība pakalpojumiem</p> <p>Pieejamība informācijai</p> <p>Noziedzība</p>	<p>Zema dzimstība un mirstība . Mazākas ģimenes un bērnu skaits.</p> <p>Neveselīgāka vide, bet labāka pieeja ārstniecības pakalpojumiem</p> <p>Dažādas</p> <p>Augsts un galvenokārt neto imigrācija</p> <p>Intensīvāka. Mobilitāte un urbānisms pozitīvi korelē.</p> <p>Augstāks par vidējo nācijas</p> <p>Lielāka atkarība no naudas (ekonomiskiem resursiem) un tirgus attiecībām, lai nodrošinātu pieeju pārtikai, ūdenim, mājoklim, sanitārijai, darbam, atkritumu novietošanai un</p> <p>Paaugstināta</p> <p>Apgrūtināta</p> <p>Augstāka</p>	<p>Augsta dzimstība un mirstība. Lielākas ģimenes un bērnu skaits.</p> <p>Veselīgāka vide, bet vāja pieeja ārstniecības pakalpojumiem</p> <p>Vairāk homogēnas</p> <p>Zems un galvenokārt neto emigrācija</p> <p>Mazāk izteikta teritoriālā, nodarbinātības un citu veidu sociālā mobilitāte.</p> <p>Zemāks par vidējo nācijas</p> <p>Mazākas iespējas pelnīt naudu (iegūt ekonomiskos resursus), mazāka atkarība no tirgus attiecībām, lielāka atkarība no pašnodrošinājuma, atkarība no zemes un tās resursiem</p> <p>Apgrūtināta</p> <p>Apgrūtināta</p> <p>Zemāka</p>

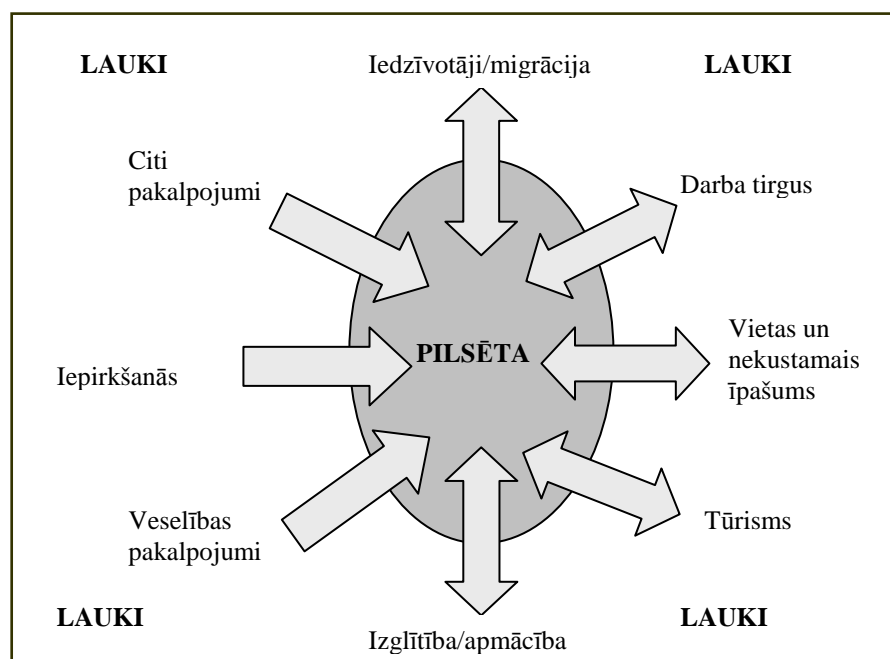
Savstarpējās attiecības	Daudzskaitlīgi kontakti un sadarbības iespējas pilsētā un pāri tās robežām. Plašākas attiecības starp cilvēkiem un to grupām. Dominē nepersoniskas, nejaušas un islaicīgas attiecības. Lielāka attiecību komplicētība, dažādība, paviršība un formalitāte. Dažādiem cilvēkiem dažādas sociālās lomas, sociālo lomu attiecības pārklājas. Piedēvēts statuss, piedēvēts statuss, izglītība atbilstoši statusam. Ekonomiskā klase ir galvenais dalījums. Fiziskie kontakti tuvi, sociālie attālināti. Cilvēku uztver kā skaitli un adresātu.	Iedzīvotājiem mazāks skaits sociālo kontaktu un sadarbības iespēju, apgrūtināti kontakti pār vietējās kopienas robežām. Šaurākas iespējas attiecībās starp cilvēkiem un to grupām. Tiešajiem kontaktiem tiek atvēlēta lielākā daļa. Relatīvi ilgstošu un personisku attiecību dominānce. Salīdzinoša attiecību vienkāršība un patiesums. Vienam cilvēkam vairākas sociālās lomas. Sasniegts statuss, daļējs statuss, statuss iegūts no izglītības. Ekonomiskā klase ir tikai viens no dalījumiem. Fiziskie kontakti attālināti, sociālie tuvāki. Cilvēku uztver kā personu.
<u>Sociālā un kultūras dimensija:</u> Uzskati/vērtības	Progresīvi. Mainīgi. Sekulāri. Toleranti pret dažādībām. Attālināti no dabas. Svarīgāki materiālās kultūras pieminekļi. Kosmopolīti.	Konservatīvi. Stabili. Reliģiski. Neiecietīgāki pret dažādībām. Tuvināti dabai. Materiālās kultūras pieminekļi nav tik nozīmīgi. Vietējie
Iedzīvotāju dažādība	Heterogēni. Sociāli diferencēti un stratificēti. Urbānisms un iedzīvotāju dažādība pozitīvi korelē. Segregācija.	Homogēnāki pēc sociālo grupu pazīmēm. Sociālā diferencācija un stratifikācija mazāk izteikta. Konjukcija.
Politika	Kopiena. Liberālo un radikālo elementu lielāka pārstāvētība. Mazāka aktivitāte sociālos procesos.	Asociācija. Konservatīva, pretestība izmaiņām. Lielāka aktivitāte sociālos procesos.
Ainavas kvalitāte un vietas pievilcība	Zemāka. Trokšņaina, nemierīga.	Augstāka. Klusa, mierīga.
Iedzīvotāju apmierinātība	Zemāka.	Augstāka
Dzīves kvalitāte	Zemāka.	Augstākā
<u>Institucionālā dimensija:</u> Vietējā izvēle	Plaša	Šaura/apdraudēta
Sabiedriskā sektora kapacitāte	Liela	Ierobežota/vidēja
Pārvaldība	Neaizsargāta pret sliktu pārvaldību	Attālināta no valdības
Kopiena	Lielāka. Pilsētnieciskums un kopienas iedzīvotāju skaits pozitīvi korelē	Mazāka. Lauksaimnieciskums un kopienas iedzīvotāju skaits negatīvi korelē

Vairāki pētnieki ir pievērsušies pilsētu-lauku mijiedarbības klasificēšanai pētījumu

vajadzībām. Piemēram⁸¹,

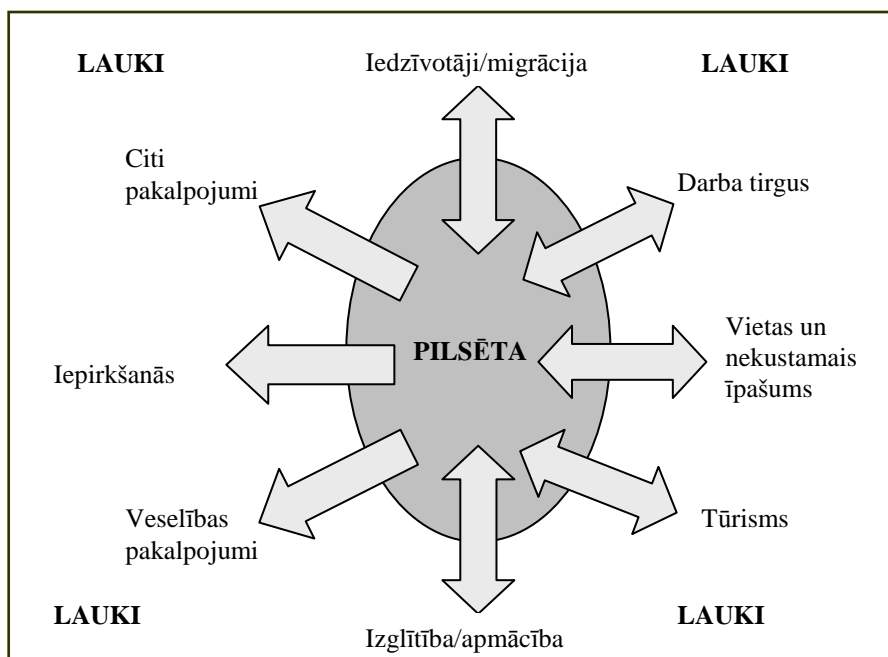
1. cilvēku pārvietošanās (*transfer of people*): migrācija gan ilgtermiņa, gan īstermiņa,
2. preču, pakalpojumu un enerģijas plūsmas,
3. finansiālie pārvedumi caur tirdzniecību, nodokļiem, valsts mērķdotācijām,
4. vērtību pārvedumi (*transfer of assets*): nekustamā īpašuma tiesības, valsts investīcijas, kapitāls citās formās,
5. informācijas plūsmas: tehniskās informācija un sociālās idejas.

Jāņem vērā, ka šādi pilsētu-lauku mijiedarbības dalījumi tipos akadēmiskajā literatūrā tiek plaši kritizēti. Galvenā kritika ir balstīta uz argumentu, ka, lai cik labi nebūtu definētas pilsētu-lauku mijiedarbības veidi, pašas lauku un pilsētu teritorijas nevar tā atdalīt jeb izolēt vienu no otras, lai šādus pētījumus veiktu un pat, ja tiktu izpētītas šādas mijiedarbības, tās veido tikai daļa no kopējās kompleksās ainas. Bez mijiedarbību veidiem ir arī jānovērtē konteksts, kurā tie izpaužas – reģiona ģeogrāfiskās struktūras sociāli-ekonomiskais un kultūras pamats⁸².

⁸¹ Preston, D. (1975). Rural-Urban and Intersetlement Interaction: Theory and Analytical Structure. *Area*, 7(3), 171-174.

⁸² Funnell, D.C. (1988). Urban-Rural Linkages: Research Themes and Directions. *Geografiska Annaler, B*, 70(2), 267-274.

Attēls 3. Lauku pilsētu mijiedarbības⁸³

Lauku – pilsētu un to mijattiecību un pieaugošo saikņu (*connectedness*) kontekstā pēta iedzīvotāju migrāciju un to plūsmas, svārstmigrācijas un iedzīvotāju skaita ilgtermiņa izmaiņas⁸⁴. Ilgtermiņa migrācija ietver gan migrāciju ārpus valsts robežām, gan starp reģionālo migrāciju, tai skaitā lauku-pilsētu. Īstermiņa migrācija ietver ikdienas, nedēļas un sezonālo darba migrāciju un dažādas intensitātes pakalpojumu migrāciju, tāpat sezonālo migrāciju saistībā ar citu dzīves vietu, tūrismu, rekreāciju un vienas dienas atpūtu ārpus dzīves vietas bez pārgulēšanas citā vietā. Par ģeogrāfisko mobilitāti Latvijā ir izstrādāts pētījums Labklājības ministrijas uzdevumā⁸⁵.

Preču, pakalpojumu un enerģijas plūsmas ir nosakāmas tik daudz, cik to pieļauj valsts reģistru un statistikas sistēmas. Ja šādas plūsmas notiek viena uzņēmuma iekšpusē, un statistikas atskaites nepieprasa informāciju (adresi) par ekonomisko aktivitāšu veikšanas vietu – plūsmas noteikt ir daudz sarežģītāk. Lauku-pilsētu mijattiecību kontekstā pēta attiecības starp zemniekiem un ienācējiem laukos⁸⁶ un zemnieku tirgu⁸⁷ un tiešās pārdošanas nozīmi. Pētnieki ir pievērsušies lauku pilsētu mijiedarbības aspektiem un to lomai reģionālajā attīstībā⁸⁸.

⁸³ Urban Rural Linkages. Factsheet, Department for Environment, Food and Rural Affairs http://www.defra.gov.uk/rural/pdfs/factsheet/fact_urban_rural_links.pdf, skatīts 2006.

⁸⁴ Renkow, M., Hoover, D. M. (2000). Commuting, Migration, and the Nonmetropolitan Turnaround. *Journal of Regional Science*, 40(2), 261-287.

⁸⁵ Krisjane, Z., et al. (2007). Darbspēka ģeogrāfiskā mobilitāte. Latvijas Universitāte un Labklājības ministrija. Rīga. Pieejams <http://www.darbatirgus.gov.lv/?id=211&top=33&sa=89>

⁸⁶ Sharp, J. S., Smith, M. B. (2002). Social Capital and Farming at the Rural-Urban Interface: The Importance of Nonfarmer and Farmer Relations. *Agricultural Systems*, 76(3), 913-927.

Smith, M.B., Sharp, J. S. (2005). Growth, Development, and Farming in an Ohio Exurban Region. *Environment and Behavior*, 37 (4), 565-579.

⁸⁷ John Smithers, J., Lamarche, J., Joseph, A.E. (2008). Unpacking the Terms of Engagement with Local Food at the Farmers' Market: Insights from Ontario. *Journal of Rural Studies*, 24(3), 337-350.

⁸⁸ Champion, T., Graeme, H. (eds.) (2004) *New Forms of Urbanization: Beyond the Urban-Rural Dichotomy*. Aldershot: Ashgate.

Finansiālie pārvedumi caur tirdzniecību, nodokļiem, valsts mērķdotācijām un vērtību pārvedumi ir nosakāmi atbilstoši katras valsts nodokļu un finansu pārraudzības sistēmai.

Informācijas plūsmas var noteikt mērot tos, kas tās rada un tos, kas tās patērē. Valsts un pašvaldību komunikācijai ar sabiedrību ir liela nozīme lēmumu pieņemšanas procesā, šeit nozīme ir normatīvajiem un stratēģiskajiem dokumentiem un īpaši visu veidu teritorijas plānojumam. Zinātnes un tehnoloģiju plūsmas mēra caur jauninājumu jeb inovāciju radīšanu un izmantošanu. Liela nozīme informāciju plūsmu uzturēšanā ir izglītībai un apmācībām – tās zinātnes pasaule un valstu pārvaldes plaši analizē un parasti ir iespējams iegūt datus lauku-pilsētu griezumā. Plašsaziņas līdzekļi ir cits nozīmīgs informācijas plūsmu nodrošinātājs – šeit mēra ne tikai pieejamību un intensitāti, bet arī analizē kādi uzstādījumi attiecībā uz pilsētām un laukiem tiek komunicēti plašsaziņas telpā dažādos medijos. Nozīmīga ir arī korporatīvo mediju, piemēram, banku un nekustamo īpašumu aģentu informācija par lauku un pilsētu telpu iespējamajiem attīstības potenciāliem. Nevalstisko organizāciju komunikācijai ar sabiedrību arī var būt liela nozīme, īpaši ja nevalstiskās organizācijas specializējas lauku vai pilsētu vērtību identificēšanā un aizsargāšanā. Tāpat būtiska ietekme informāciju plūsmu intensitātē un kvalitātē ir kultūras sfērai, kur liela nozīme ir bibliotēkām, muzejiem, un visa veida izpildītājmākslas aktivitātēm. Visa veida nozīmīgi mākslas darbi, bet īpaši rakstniecība (mūsdienās arī tūrisma un citu vietu un reģionu apraksti), glezniecība, foto un kino māksla, vēsturiski ir spēlējusi nozīmīgu lomu lauku un pilsētu tēlu veidošanā, t.i. nācijas ideālu izveidošanā attiecībā uz lauku un pilsētu teritorijām. Attiecībā uz sociālo ideju izplatību var pētīt dzīves stila izmaiņu gaitu lauku un pilsētu teritorijās, piemēram, uz ikdienas ilgtermiņa preču lietošanas izplatību, uz preses un to veidu abonēšanas izplatību, uz slimību ārstēšanas izplatību, uz institūciju un to veidu izplatību, uz valodu un datorprasmju un pielietojuma izplatību, uz brīvā laika pavadīšanas veidu izplatību un citu cilvēku prasmju un zināšanu izplatību starp lauku un pilsētu teritorijām.

Informācijas saikņu nodrošināšanā svarīga nozīme ir cilvēkiem ar zināšanām un prasmēm – Universitātes un koledžas, augsti attīstīti uzņēmumi, mākslinieki, amata meistari un citi īpašu zināšanu un prasmju turētāji ir jāiesaista sadarbības tīklos un pasākumos, kas veicina lauku-pilsētu sadarbību. Lauku teritorijām ir dabas resursi un neizmantotas apbūvētās platības, tai skaitā vēsturiskais un tradicionālais kultūras mantojums, kas var piesaistīt pilsētās dzīvojošos zināšanu bagātus iedzīvotājus.

Pilsētās ir koncentrēts daudz cilvēku un materiālo resursu, tai skaitā zināšanas. Šī iemesla dēļ nozīmīga ir pieejamības un sasniedzamības nodrošināšana lauku teritorijās dzīvojošajiem piekļūt pie pilsētās koncentrētajiem resursiem – finansiāli vai ar informāciju nodrošināšanu un sadarbības starp lauku pilsētu iedzīvotājiem, to uzņēmumiem un institūcijām veicināšanu. Savukārt laukos cilvēku zināšanas par lauku vidi un cilvēku radītās materiālās vērtības ir izkļaidētas plašās teritorijās. Gan pašiem lauku iedzīvotājiem, gan pilsētniekiem ir svarīgi, ka šīs vērtības ir tiktu apzinātas un sakopotas caur informācijas un sadarbības tīkliem, izmantojot dažādus mūsdienu informācijas komunikāciju tehnoloģiju iespējas. Atkarībā no lauku teritoriju resursu un vajadzību aspekta ir jānodrošina pieeja un sasniedzamība šīm teritorijām. Tomēr apzinoties, ka iesaistīts neliels iedzīvotāju (klientu, pasažieru) skaits, bet ir jāaptver plašas teritorijas, plānošanai ir jābūt tādai, kas palielina efektivitāti,

izmantojot daudzveidīgās inovāciju iespējas (multi-modāli transporta veidi, dažādas ietilpības transporta veidi, sabiedrības un privātā sadarbība, transporta un komunikāciju koordinēta izmantošana, tūristu, rekreantu un vietējo iedzīvotāju vajadzību integrācija – transporta un citu pakalpojumu jomā, vietējo resursu maksimāla izmantošana, dažādu nozaru uzņēmumu sadarbība, veicinot vietējo ekonomiku un racionālu vietējo resursu izmantošanu, tai skaitā iedzīvotāju zināšanas un prasmes).

Pilsētu-lauku mijiedarbības klasifikācijas tiek kritizētas, jo, lai cik labi nebūtu definēti pilsētu-lauku mijiedarbības veidi, pašas lauku un pilsētu teritorijas nevar tikt atdalītas jeb tās neiespējami izolēt vienu no otras⁸⁹, lai šādus pētījumus veiktu un pat, ja šāda lauku-pilsētu atdalīšana tiktu veikta, lauki vai pilsētas teritorija atsevišķi būtu tikai daļa no kopējās kompleksās ģeogrāfiskās ainās un pārmaiņām, ko rada indivīdu un sabiedrības attīstība. Bez pilsētu-lauku mijiedarbību veidiem ir arī jānovērtē konteksts, kurā šāda mijiedarbība izpaužas – katrā ziņā vismaz reģiona ģeogrāfiskās struktūras sociāli-ekonomiskais un kultūras pamats⁹⁰.

Lauki ir atkarīgi no pilsētām⁹¹ šādās jomās:

- nodarbinātība,
- privātie un publiskie pakalpojumi,
- pilsētas ērtības un labumi (*urban amenities*),
- kā tirgus rekreācijas aktivitātēm, kas notiek laukos,
- tirgus lauksaimniecības produktiem,
- prasības par rūpēm par vidi (*demand for environmental stewardship*),
- nekustāmā īpašuma nodokļi un zemes tirgus.

Savukārt pilsētas ir atkarīgas no laukiem sekojošās jomās:

- darbaspēks,
- tirgus privātiem un publiskiem pakalpojumiem un precēm,
- tirgus pilsētas ērtībām un labumiem (*urban amenities market*),
- rekreācija,
- pārtikas nodrošinājums un tās drošība (*food safety and security*),
- dabiskā vide,
- zemes dzīvojamo un rūpniecības teritoriju izplešanās iespējas (*expansion*),

ASV pētnieki iesaka mūsdienās uzsvaru no lauksaimniecības pārnest uz pārtikas ražošanu, kas tiek veikta gan laukos, gan pilsētās. Tāpat jāņem vērā, ka pieaugot alternatīvo enerģijas resursu izmantošanas nozīmei, enerģētikas nozari aizvien lielākas intereses teritoriālās ir lauku teritorijās – piemēram, HES, biodeģviela, vēja ģeneratori⁹².

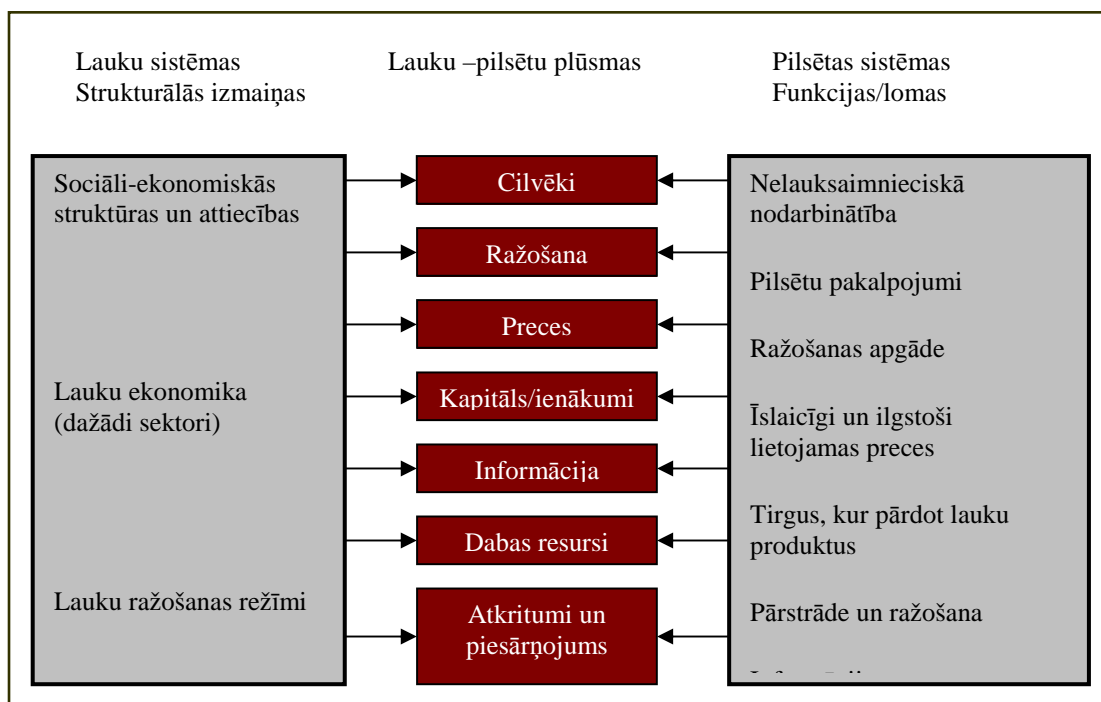
⁸⁹ Soja E. W. (1969). Rural-Urban Interaction. *Canadian Journal of African Studies*, 3 (1), 284-290.

⁹⁰ Funnell, D.C. (1988). Urban-Rural Linkages: Research Themes and directions. *Geografiska Annaler*, B, 70(2), 267-274.

⁹¹ Partridge, M. (2008). Dissension in the Countryside: Bridging the Rural-Urban Divide with a New Rural Policy Presented at Globalization and the Rural-Urban Divide. International Agriculture Trade Research Consortium Workshop, Seoul, Korea, June 30-July 1, 2008

http://www.crerl.usask.ca/presentations/IARTC-Seoul_2008.pdf

⁹² Ibid.

Attēls 4. Pilsētu –lauku plūsmas un pilsētu un lauku sistēmas⁹³

Lielbritānijas politikas veidotāji uzsver⁹⁴, ka pilsēta un lauki ir atšķirīgi un tai pašā laikā saistīti. Lauki svarīgi pilsētnieku atpūtai, t.i., rekreācijai. Savukārt laucinieki ir atkarīgi no pilsētām ekonomiski. Vienādi gan lauciniekus, gan pilsētniekus – indivīdus un ģimenes - ietekmē jautājumi, par izglītību, darbavietām un transportu, mājokļiem un drošības jautājumi, bet izaicinājumi attiecībā uz šīm jomām ir atšķirīgi un tāpēc arī iespējamie risinājumi. Lauki ir nacionālā vērtība un dod dzīves kvalitāti katram gan lauciniekam, gan pilsētniekam. Lauki kā telpa ar augstu dzīves kvalitāti rada peļņu, ko atstāj miljoniem atpūtnieku laukos un tādejādi ir vitāla Anglijas lauku ekonomijai. Kompakti apdzīvotas teritorijas un tirgus pilsētas (*urban areas and market towns*) nodrošina ar būtiskiem pakalpojumiem un sniedz nodarbinātības iespējas lauku kopienām.

ESPO⁹⁵ pētījums uzsver, ka daudzu lauku teritoriju nākotne ir funkcionāli cieši saistīta ar pilsētu teritorijām, īpaši tas attiecas blīvi apdzīvotām teritorijām, kas izjūt urbanizācijas procesa izpausmes, t.i. telpiskās attīstības spiedienu. Tomēr vēl aizvien lauku-pilsētu attiecības ir svarīgas arī retāk apdzīvotām lauku teritorijām ar mazāku pilsētu ietekmi.

Vairākus pilsētu lauku funkcionālu attiecību tipus 2000.gadā izdalīja pētnieki *Eiropas Telpiskās plānošanas pētījumu programmas*⁹⁶ ietvaros:

- mājas – darba attiecības,
- centrālās vietas attiecības,
- attiecības starp metropoļu teritorijām un lauku urbāniem centriem un teritorijām pa vidu,

⁹³ Mind the gap! Bridging the rural-urban divide
<http://www.id21.org/insights/insights41/insights-issu01-art00.html>

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Bengs, Schmidt-Thome, 2005.

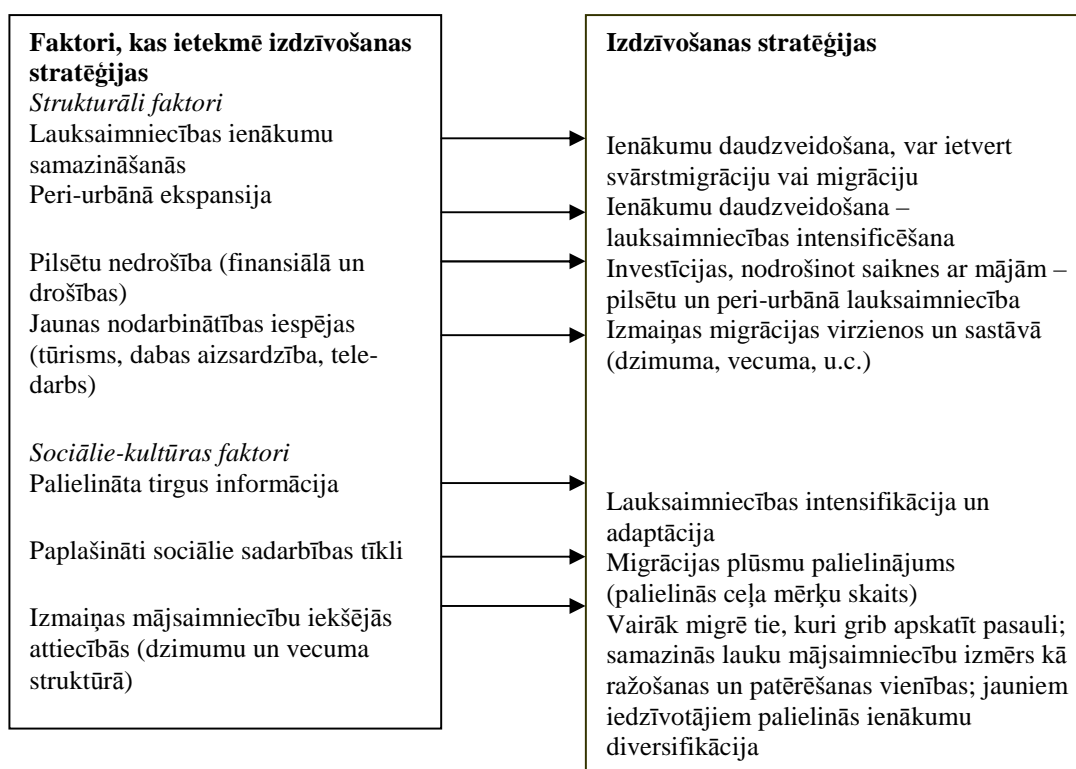
⁹⁶ SPESP (2000) Study Programme on European Spatial Planning, Final Report.

- attiecības starp lauku un pilsētu uzņēmumiem,
- lauku teritorijas kā telpa pilsētu iedzīvotāju patēriņam,
- lauku teritorijas kā atklātā telpa pilsētu teritorijām,
- lauku teritorijas kā telpa pilsētas infrastruktūras nodrošināšanai,
- lauku teritorijas kā dabas resursu nodrošinātājs pilsētu teritorijām.

Tabula 6. *ESPON*⁹⁷ pētījumā izmantotais pilsētu-lauku attiecību modelis

	Pilsēta (urbāna teritorija)	Urbanizēta sabiedrība	Lauku (rurāla teritorija)
Pilsētu-lauku attiecības	Endogeni pilsētu attīstības potenciāli	Sistēma, kas rodas plūsmu rezultātā starp dažādu veidu teritorijām	Endogeni lauku attīstības potenciāli
Pilsētu-lauku reģionālā pārvaldība	Abpusēju ieguvumu nesošas apmaiņas veicināšana	Dažādu nozaru politiku telpisko elementu koordinācija, pilsētu-lauku plūsmu apzināšanās	Abpusēju ieguvumu nesošas apmaiņas veicināšana

Šīs funkcionālās lauku-pilsētu attiecības ietekmē tādas strukturālas attiecības kā zemes izmantošanas raksts jeb musturs (*pattern*), apdzīvojamā struktūra un iedzīvotāju biežība.

Attēls 5. Izdzīvošanas stratēģijas (*livelihoods*) un lauku-pilsētas saiknes (*linkages*)⁹⁸

⁹⁷ Bengs, Schmidt-Thome, 2005.

1960-tajos gados pētījumi par lauku-pilsētu mijiedarbību⁹⁹ aptvēra pētījumus par ietekmēm (*impact studies*) – un cikliskumu un integrāciju (*circulation and integration studies*). Tika uzsvērts, ka jāpievērš uzmanība tādām tēmām kā vietējā transporta pētījumi, difūzijas pētījumi – ieskaitot transportu, plašsaziņas līdzekļus, telekomunikācijas, pētījumi, par to kā iedzīvotāji uztver migrāciju atkarībā no attāluma, un pētījumi saistībā ar pilsētu politiskās ietekmes palielināšanos un identitātes maiņu lauku-pilsētu mijiedarbības kontekstā.

1990-tajos gados pētījumi par lauku-pilsētu mijiedarbībām¹⁰⁰ aptvēra diskusijas par konceptuāliem ietvariem – modernizācija caur industrializāciju un urbanizāciju, pilsētu tendēti (*urban bias*) pētījumi un politikas un strukturālās pārmaiņas, globalizācija un decentralizācija. Lauku un pilsētu mijiedarbības saistībā ar teritorijas plānošanu aptvēra tādus jautājumus kā pilsētu telpiskās izplešanās (*urban growth*) kontrole un lauku-pilsētu migrācija, mazo pilsētu nozīme un reģionālā plānošana. Attiecībā uz mazajām pilsētām mainījās attieksme un tās tika skatītas kopējā lauku attīstības kontekstā, un kurām ir būtiska loma lai nodrošinātu lauku iedzīvotājus ar ne-lauksaimniecības nodarbinātību. Atsevišķi tika skatīti pētījumi un politikas attiecībā uz plūsmām: 1) cilvēku plūsmas - izmaiņas migrācijas veidos un virzienos, vecuma un dzimuma atšķirīgas migrācijas plūsmās, 2) preču plūsmas, 3) atkritumu plūsmas. Cits lauku-pilsētu mijiedarbību rakurss ir nozaru mijiedarbība, t.i., aktivitātes, kas definētas kā lauku, kuras notiek pilsētās (piemēram, pilsētas lauksaimniecība), un aktivitātes, kuras formāli definētas kā pilsētu (piemēram, rūpniecība un pakalpojumi), bet notiek laukos. Trešā veida sektoru mijiedarbības notiek peri-urbānās teritorijās, kur daudzas plūsmas starp pilsētām un laukiem un daudzkārt arī lauku industrijas ir koncentrētas cieši ap pilsētu lauku teritorijās, kurās iestiepjas pilsētas blīvi apbūvētās teritorijas. Īpaša uzmanība pētījumos pievērsta pilsētu lauksaimniecībai (*urban agriculture*) un ne-lauksaimniecības lauku nodarbinātībai.

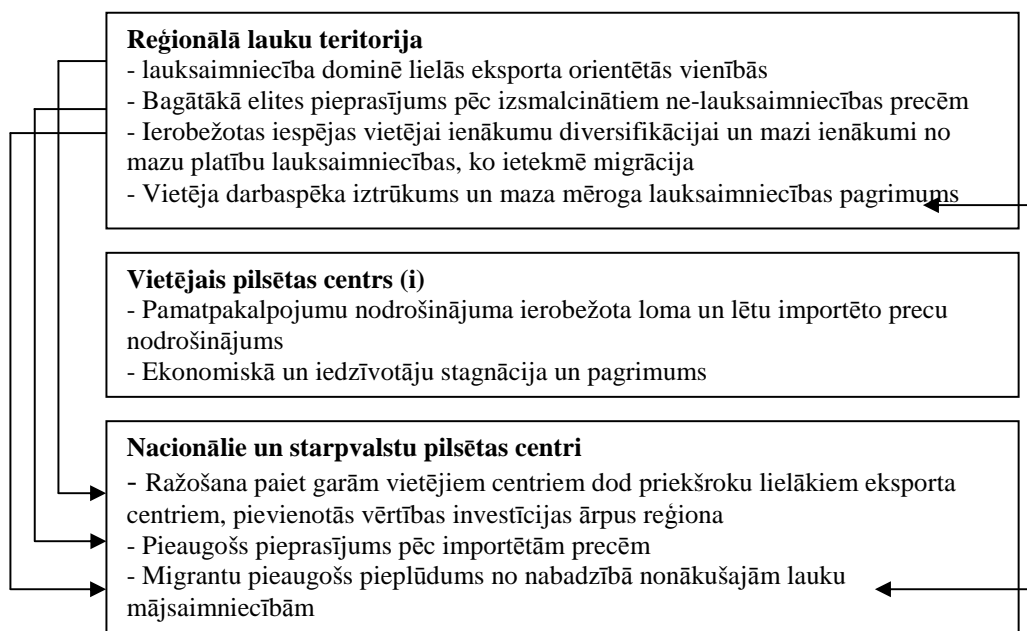
Negatīvās lauku-pilsētu mijiedarbības (*interactions*) un reģionālā attīstība tiek skatīta trīs kontekstos:

- **starptautiskais konteksts:** limitēta pieeja tirgum mazajiem un vidējiem ražotājiem, neilgtspējīgas preču cenas. Ārvalstu investīcijas koncentrējas uz liela mēroga eksporta ražotājiem. Imports konkurē ar vietējiem ražotājiem
- **nacionālais konteksts:** nevienlīdzīgs zemes pieeja un sadalījums, reģionāli nevienmērīgas izaugsmes stratēģijas ieskaitot ierobežotu infrastruktūras nodrošinājumu, nepietiekamas kredīta iespējas mazajiem un vidējiem ražotājiem, un trūkumi pamata pakalpojumos (izglītība, veselība, ūdens un sanitārija), atbalsta trūkums vietējām pašvaldībām, tirgus institucionālo struktūru nepietiekama regulācija.
- **vietējā pārvaldība:** nepietiekama atskaitīšanās (*unaccountable*) ar nepietiekamiem resursiem un kapacitāti, nav integrēta nacionālajā plānošanā.

⁹⁸ Tacoli, C. (2003). The links between urban and rural development. *Environment and Urbanization*, 15 (1), 3-12.

⁹⁹ Soja, 1969

¹⁰⁰ Tacoli, C. (1998). Rural-urban interactions: a guide to the literature. *Environment and Urbanisation* 10, 147-171.

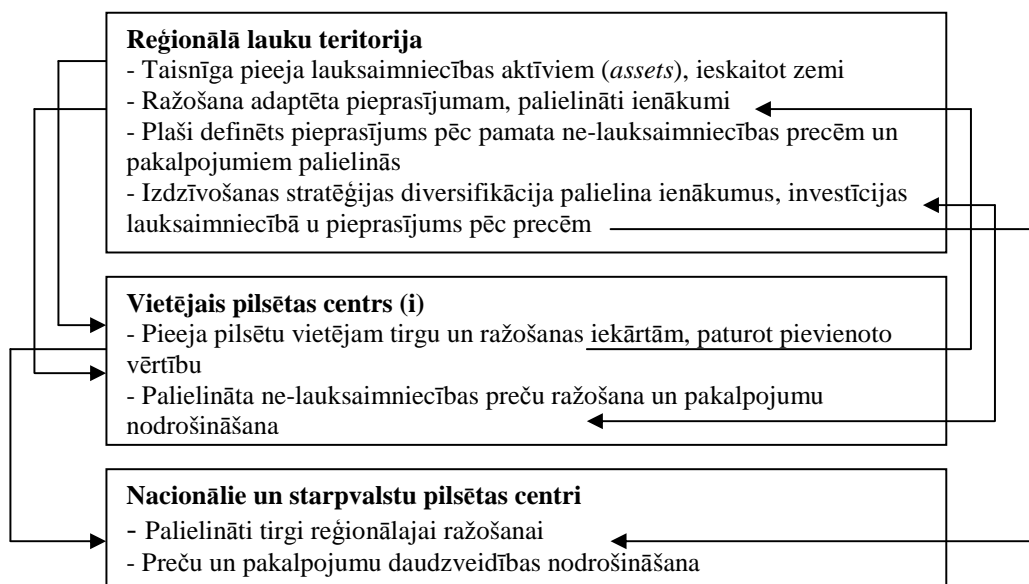

Attēls 6. Negatīvās lauku-pilsētu mijiedarbības un reģionālā attīstība¹⁰¹.

Pozitīvās lauku-pilsētu mijiedarbības un reģionālā attīstība arī tiek skatīta trīs kontekstos:

- **starptautiskais konteksts:** pieeja starptautiskajam tirgum mazajiem un vidējiem ražotājiem, stabilas preču cenas. Ārvalstu investīcijas atbalsta vietējos ražotājus. Imports nekonkurē ar vietēji saražotajām precēm.
- **nacionālais konteksts:** vienlīdzīgs zemes pieeja un sadalījums, reģionāli izlīdzsvarotas ekonomiskās izaugsmes stratēģijas ieskaitot apmierinošu infrastruktūras nodrošinājumu, kredīta iespējas mazajiem un vidējiem ražotājiem, un pietiekami pamata pakalpojumi (izglītība, veselība, ūdens un sanitārija), finansu atbalsts vietējām pašvaldībām, regulēta tirgus institucionālā struktūra.
- **vietējā pārvaldība:** pietiekama atskaitītšanās (*accountable*), ar pietiekamiem resursiem un kapacitāti, identificē vietējās vajadzības un prioritātes, un reaģē uz tām, atbalsta abu virzienu saiknes starp lauksaimniecības pakalpojumiem un rūpniecību, kas atrodas vietējos pilsētu centros, regulē vietējo dabas resursu apsaimniekošanu, integrēta nacionālajā plānošanā.

¹⁰¹ Tacoli, 2003

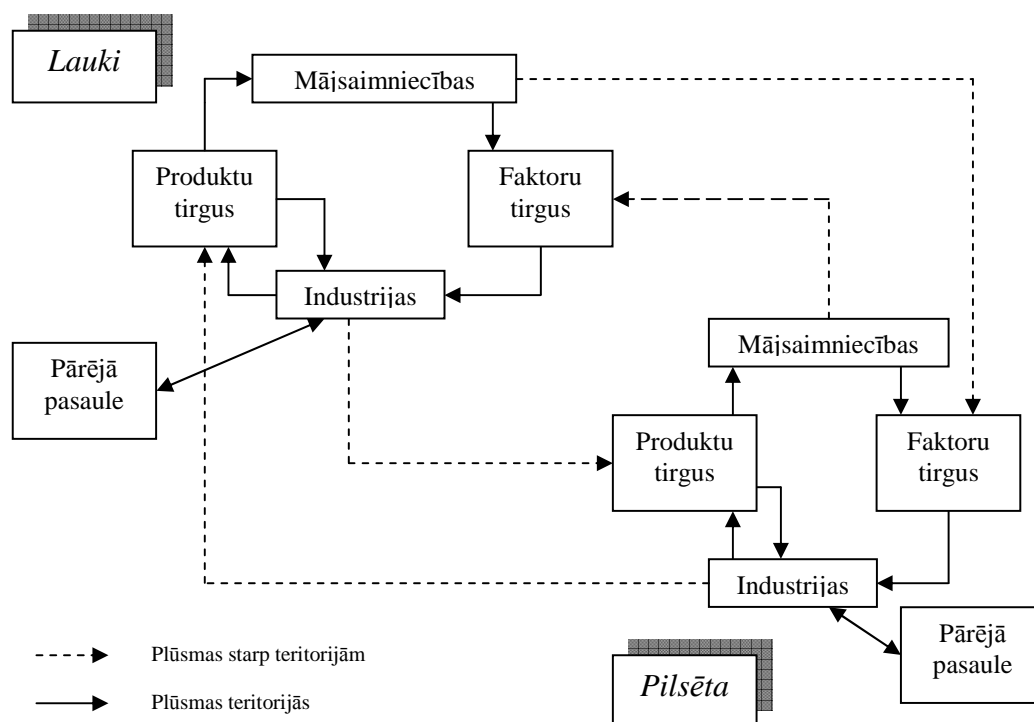
Attēls 7. Pozitīvās lauku-pilsētu mijiedarbības un reģionālā attīstība¹⁰²

Lauku-pilsētu mijiedarbības diferenciaciju nosaka tādu faktoru kombinācija kā¹⁰³:

- pilsētas izmērs un struktūra;
- pilsētas un migrantu iedzīvotāju vecums, dzimums, ģimenes stāvoklis, ģimenes un mājsaimniecību struktūra (ieskaitot mājsaimniecības, kurām ir vairāk kā viena mājvieta (*multi-local households*), etniskā, kultūras un reliģiskā daudzveidība, izglītības un ienākumi līmenis, pieredze dzīvot pilsētā, un citi;
- ekstensīva svārstveida (*oscillating*) vai cirkulāra migrācija, kurā piedalās mājsaimniecības ar vairāk kā vienu mājvietu, kas parasti aptver lauku teritorijas un dažādu kategoriju pilsētu centrus.
- reljefs un vides barjeras, kas atrodas aiz esošās vienlaidu apbūvētās teritorijas;
- transporta tīklu orientācija, sasniedzamība un finansiālā pieejamība (*affordability*);
- zemes īpašumu struktūra, zemes vērtības un zemes izmantojums, teritorijām, kuras aptver pilsētu; un
- dažkārt būtiskas atšķirības starp administratīvi-politiskajām un *de facto* jeb funkcionālās pilsētas reālajām robežām, kas var radīt iemeslu, lai tiesātos par robežām, par pilsētas vai ne-pilsētas vietējo pašvaldību jurisdikciju un vai starp tradicionālajām un valsts pārvaldes institūcijām.

¹⁰² Tacoli, 2003

¹⁰³ Simon, D., McGregor, D., Nsiah-Gyabaah, K. (2004). The changing urban-rural interface of African cities: definitional issues and an application to Kumasi, Ghana, *Environment & Urbanization*, 16 (2), 235-248.

Attēls 8. Plūsmas starp pilsētu un lauku teritorijām un šo teritoriju iekšienē¹⁰⁴.

Lauku-pilsētu mijiedarbības īpaši svarīgas mazturīgām mājsaimniecībām, jo tās izmanto iespējas vai resursus vienlīdz gan no lauku, gan pilsētu teritorijām¹⁰⁵. Pilsētu un lauku teritorijas ir cieši saistītas cilvēku ikdienas dzīvē un tas ir jāņem vērā teritorijas un attīstības plānošanā. Nabadzīgie iedzīvotāji ir vairāk iesaistīti sezonālās un nedēļas darba svārstmigrācijās. Radu un draugu sadarbības tīkliem ir liela nozīme - mazturīgie pilsētu iedzīvotāji izdzīvošanai pārtiku iegūst laukos, un lauku iedzīvotāji iegūst neformālās apmešanās iespējas pilsētās pie saviem pilsētas paziņām, īpaši nozīmīgi tas ir jauniešiem, kas ierodas mācīties vai darba meklējumos no laukiem pilsētās.

Daudzdimensionālās Anglijas lauku-pilsētu malas tiek iedalītas pētniecības un politikas vajadzībām sekojoši¹⁰⁶, atbilstoši trīs ilgtspējīgas attīstības pamata dimensijām (ekonomiskajai, sociālai un vides jomai):

- “ekonomiskā lauku-pilsētu mala” apskata ekonomiskās pārmaiņas, jaunās ekonomikas ietekmi uz šādām teritorijām un tiem, kas pārdzīvo (*economic survivors*) straujās ekonomiskās izmaiņās.
- “sociālā un kultūras lauku-pilsētu mala” - raksturo ar esošajiem mājokļiem, rekreācijas iespējām un šādu rekreācijas iespēju pieejamību lauku-pilsētu saskarsmes teritorijās.

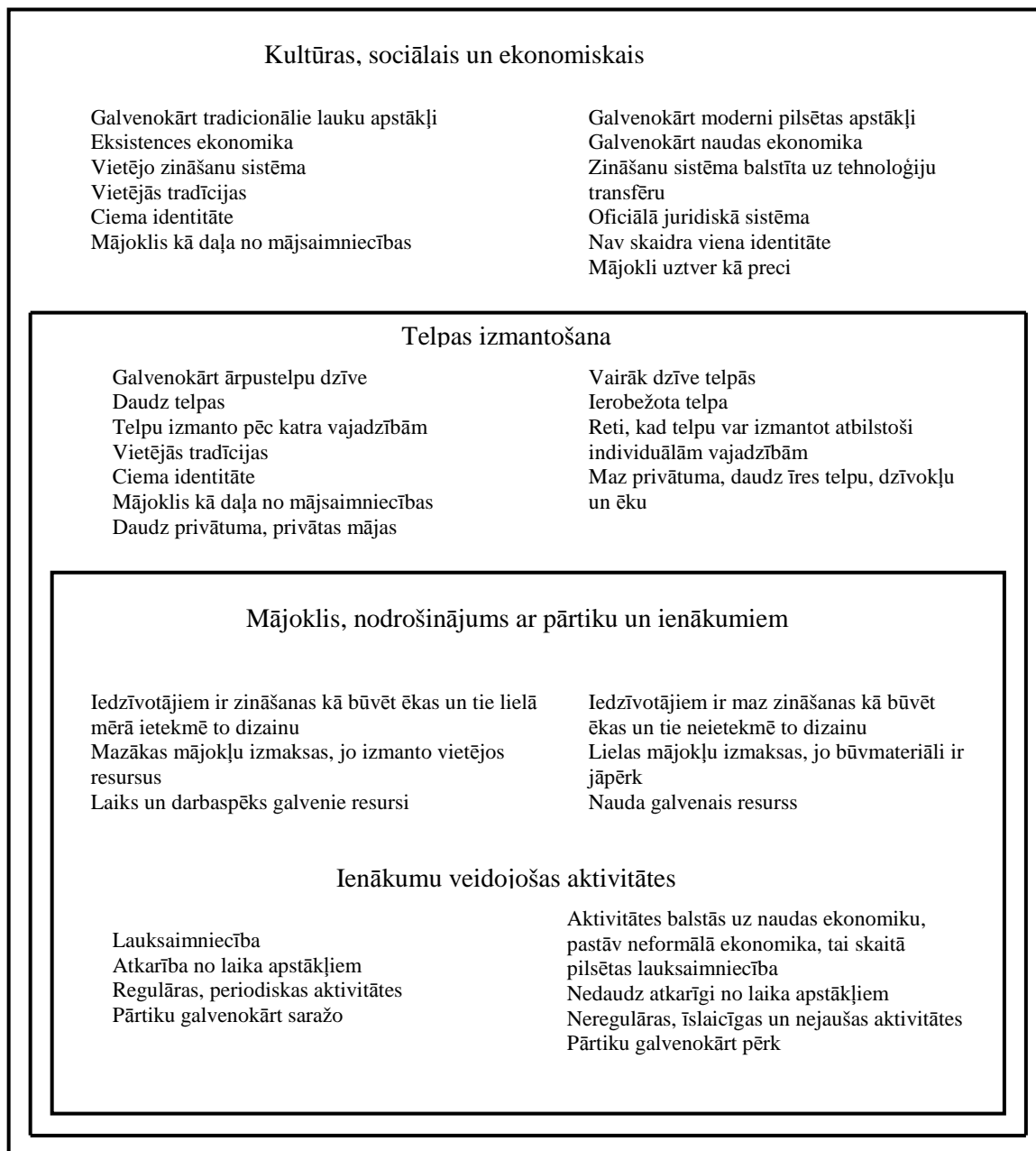
¹⁰⁴ Roberts, D. (2000). The Spatial Diffusion of Secondary Impacts: Rural-Urban Spillovers in Grampian, Scotland. *Land economics*, 76(3), 395-412.

¹⁰⁵ Abstracted from David Saithwaithe presentation. Roundtable on Urban Upgrading, October 1-5, 2000. Johannesburg, South Africa, <http://web.mit.edu/urbanupgrading/upgrading/whatis/UrbanRural-Linkages.html>, apskatīts 2006. Satterthwaite, D. Seeking an understanding of poverty that recognizes rural-urban differences and rural-urban linkages. International Institute for Environment and Development (IIED).

¹⁰⁶ Gallent, N., Andersson, J., Bianconi, M. (2006). *Planning on the Edge: The Context for Planning at the Rural Urban Fringe*. London: Routledge.

- “ekoloģiskā lauku-pilsētu mala” - apskata attīstības jautājumus pretstatā ekoloģijas aspektiem un tam kā ekoloģijas jautājumi ir iekļaujami lauku-pilsētu saskarsmes zonas telpā.

Lauku teritorijas **Pilsētu teritorijas**

Attēls 9. Lauku pilsētu transformācijas dažādos attīstības kontekstos un jomās¹⁰⁷.

Kopsavilkums. Lauku un pilsētu mijiedarbības var izvērtēt un ar attīstības politikām ietekmēt dažādos telpiskajos mērogos – Eiropas, valsts, reģiona, pašvaldības, dažādās attīstības dimensijās (ekonomiskā, sociālā un vides), dažādās attīstības jomās (ienākumu veidošana, mājoklis, telpas veidošana un kultūras, sociālais un

¹⁰⁷ Krüger F. (1998). Taking advantage of rural assets as a coping strategy for the urban poor: the case of ruralurban interrelations in Botswana. *Environment and Urbanization*, 10 (1), 119-134.

ekonomiskais konteksts) un dažādās tautsaimniecības jomās. Lauku un pilsētu stereotipi norāda uz pilsētu un lauku atšķirībām, kuras ir iespējams identificēt kā lauku un pilsētu mijiedarbības. Lauku un pilsētu mijiedarbības var rasties dabas un/vai sabiedrības procesu noteiktu plūsmu rezultātā. Lauku un pilsētu mijiedarbības var apskatīt 1) kā attiecības, kuras nodrošināmas balstoties uz teritoriju atšķirīgiem attīstības potenciāliem un sistēmām, kas rodas plūsmu rezultātā starp atšķirīgajām teritorijām. Lauku un pilsētu mijiedarbības var apskatīt arī 2) kā pilsētu-lauku reģionālā pārvaldību, kura ietver gan abpusēju ieguvumu nesošas apmaiņas veicināšanu, gan dažādu nozaru politiku telpisko elementu koordināciju, gan pilsētu-lauku plūsmu apzināšanu un izmantošanu esošo politiku efektivitātes palielināšanai.

Visplašāk izmantotā lauku un pilsētu mijiedarbību klasificēšana tiek veikta šādās grupās jeb tipoloģijās – 1) tādās, kurām ir fiziska telpiska izpausme kā cilvēku pārvietošanās, preču, pakalpojumu un enerģijas plūsmas, un 2) tādās, kurām var arī nebūt fiziska telpiska izpausme, t.i., tās nodrošina informācijas un komunikāciju mūsdienu tehnoloģijas, kā finansiālie pārvedumi, vērtību pārvedumi un informācijas plūsmas. Uz šīm lauku un pilsētu mijiedarbību tipoloģijām tika balstīta darbā izstrādātā lauku- pilsētu mijiedarbības teritoriju tipoloģija Latvijai.

2.3. Pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbību detalizēta analīze

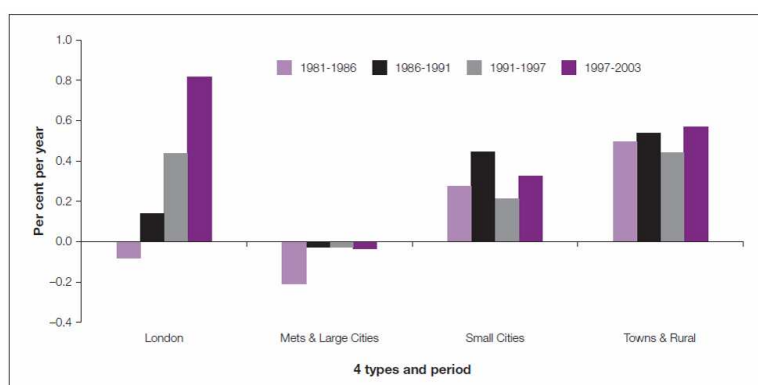
Tuvākai analīzei izvēlēta Lielbritānija un Skandināvijas valstis. Lielbritānija kā valsts, kas pirmā piedzīvojusi industrializāciju, arī patlaban ir viena no pirmajām, kas pieredz dažādas jaunas attīstības formas attiecībā un lauku un pilsētu attīstību un to mijiedarbību. Cits arguments ir tas, ka Lielbritānija tiešam ir izstrādājusi plašu spektru ar dažādām politikām attiecībā uz lauku un pilsētu mijiedarbības veicināšanu. Pie tam ņemot vērā, ka Lielbritānija ir viena no ietekmīgākām ES valstīm, tad ļoti ticams, ka politikas, kas labi ir attīstītas nacionālā vai reģionu līmenī varētu tikt ieteiktas arī citām ES valstīm. Lielbritānijā ir labi pieejamas iniciatīvas, kas attīstītas citās angliiski runājošās valstīs kā Austrālijā, Jaunzēlandē, Kanādā un atsevišķās ASV pavalstīs.

Ziemeļvalstis izvēlētas, jo tās ir Baltijas jūras reģiona kaimiņvalstis. Latvijas sabiedrība ir parasti labāk informēta par procesiem šajās valstīs, to apdzīvojums ir līdzīgāks Latvijas situācijai, tāpat prevalējošā mežsaimniecība daudzos no Ziemeļvalstu reģioniem, dod labas iespējas politikas, kas izmantotas šajās valstīs pielietot Latvijas situācijā.

Gan Lielbritānijā, gan ziemeļvalstīs ir blīvi padzīvoti lielpilsētu reģioni un attālas un reti apdzīvotas lauku teritorijas. Atšķirība no Latvijas ir tā, ka piemēram, Londona, Kopenhāgena un Stokholma ir globāla mēroga lielpilsētas. Savukārt lauku teritorijas Zviedrijā, Norvēģijā un Lielbritānijā var būt arī kalnu apgabalos, kur papildus attālumam no lielpilsētas un zemākam iedzīvotāju blīvumam, to attīstību ietekmē arī reljefs un citi dabas apstākļi, kas raksturīgi kalnu apgabaliem. Zviedrijas, Norvēģijas un Somijas lauku teritorijas papildus tiek ietekmētas no tā, ka atrodas ziemeļos aiz polārā loka, kas nosaka papildus attīstības apgrūtinājumus un izaicinājumus cilvēku aktivitātēm, kā rezultātā šajās teritorijās iedzīvotāju var raksturot ar īpaši zemu iedzīvotāju blīvumu. Gan Lielbritānija, gan Ziemeļvalstis apzinoties lauku-pilsētu mijiedarbības nozīmību teritorijas attīstība apkopo statistiskus datus, kas šo mijiedarbību var raksturot – tas ir par transporta plūsmām, iedzīvotāju ģeogrāfisko mobilitāti, informācijas komunikāciju tehnoloģiju izplatību un izmantošanu, infrastruktūras un pakalpojumu nodrošināšanu, tai skaitā pieejamību dažādiem

pakalpojumiem (finansu, sociālajiem, komerciālajiem, kultūras).

Piemēram, Ziemeļvalstis piedzīvo, ka lauku teritorijas zaudē iedzīvotājus un lielo pilsētu reģioni iedzīvotājus iegūst – šajos reģionos raksturīga lielākā iedzīvotāju migrācijas apjomi un intensitāte¹⁰⁸. Tas vai lielo pilsētu reģionu iedzīvotāju pieaugums vērojams blīvi apbūvētajā pilsētas centrālajā daļā, vai tās nomalēs – pieguļošajās lauku pašvaldībās vai pavadoņa tipa pilsētās – ir atkarīgs no tā kāda ir brīvo teritoriju un dzīvokļu pieejamība, nekustamā īpašuma tirgus situācija, kā arī no pašas pilsētas un tās reģiona politikas attiecībā uz jaunu iedzīvotāju izvietojumu.

Attēls 10. Iedzīvotāju izmaiņas procenti gadā no 1981.-1986 līdz 1997.2003.gadu periodam Anglijas galvaspilsētā Londonā, lielajās pilsētās, mazajās pilsētās un mazpilsētās un lauku teritorijās¹⁰⁹

Attiecībā uz transporta plūsmām un cilvēku ģeogrāfisko mobilitāti gan Lielbritānijā, gan Ziemeļvalstīs raksturojas ar lielu dažādību un polarizāciju – metropoļu reģionos ir īsi attālumi, intensīvas plūsmas un liels potenciāls (iedzīvotāji, ekonomiskās aktivitātes, finanses) to vēl lielākai intensificēšanai, savukārt attālie reģioni raksturojas ar lieliem attālumiem, mazu potenciālu plūsmas intensificēt - t.i. ir mazs iedzīvotāju skaits, relatīvi mazs saražotais kopprodukts, un zema ekonomiskā interese par šīm teritorijām.

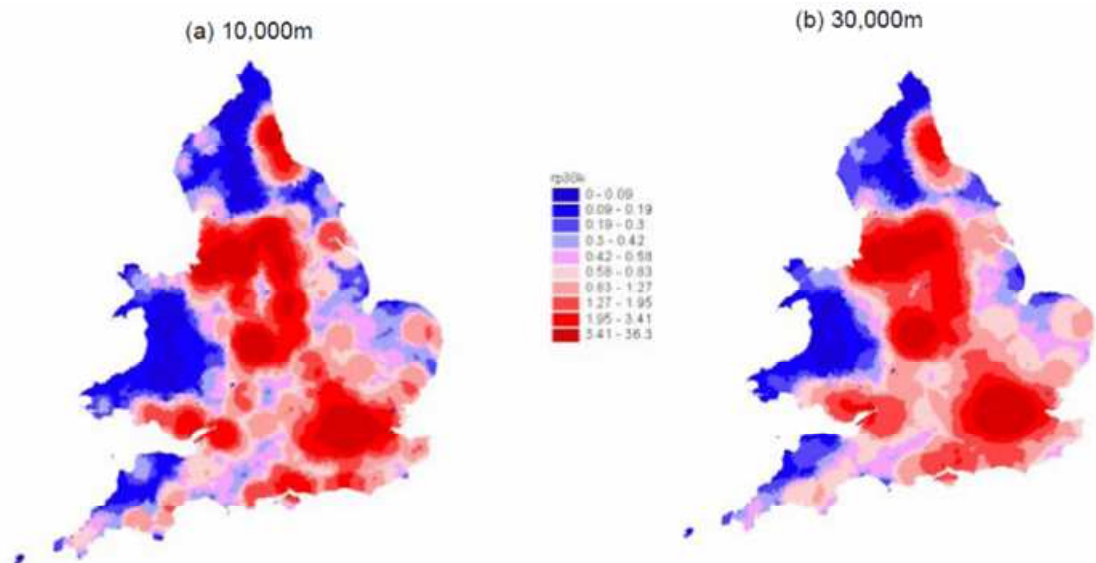
Balstoties uz statistisko informāciju un ģeoinformāciju gan Lielbritānijā, gan Ziemeļvalstīs ir noteikti pilsētu funkcionālie reģioni, kurus izmanto veicot teritorijas attīstības analīzi un izstrādājot politikas instrumentus. Šādu reģionu identifikācija ir īpaši svarīga ņemot vērā, ka pašvaldību struktūra neatbilst funkcionālajiem pilsētu reģioniem (skat attēlu). Pēdējā laikā, šajās valstīs pievēršas lauku un pilsētu definīciju pārvērtēšanai, mēģinot ietvert izmaiņas, ko rada sabiedrības un tehnoloģiju attīstība.

¹⁰⁸ Nordregio maps and graphs,

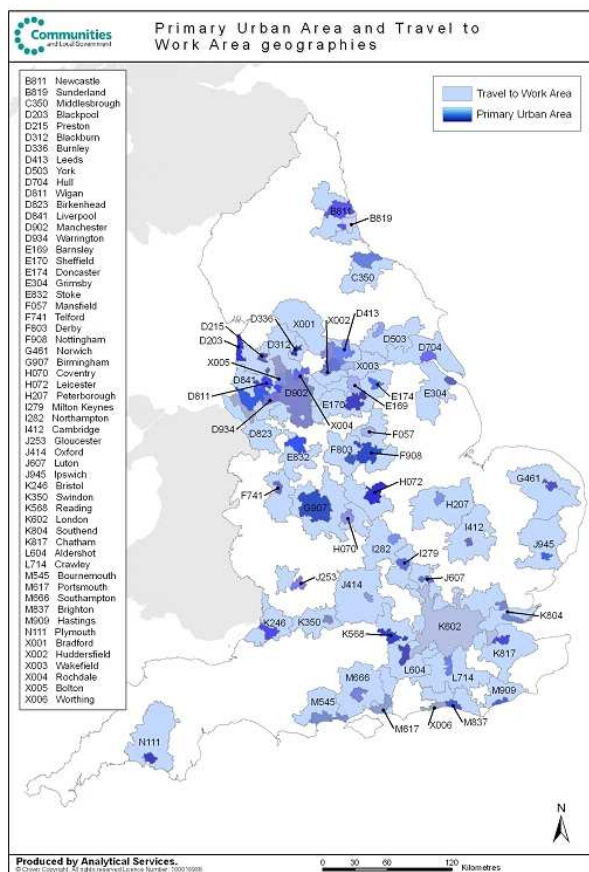
<http://www.nordregio.se/?vis=artikel&fid=5701&id=0&menymagasin=ja&t=Maps%20%20Graphs>

¹⁰⁹ Communities and Local governments (2006). State of the English Cities

<http://www.communities.gov.uk/publications/citiesandregions/state4>

Attēls 11 Anglijas un Velsas mājsaimniecību blīvums, kas aprēķināts 10,000m un 30,000m rādiusā ap katru1ha kvadrātu.

Attēls 12. Anglijas pilsētu kodola teritoriju areālu un darba svārstmigrācijas areāli¹¹⁰.

¹¹⁰ State of the Cities - Making sense of cities, <http://www.socd.communities.gov.uk/socd/overview.aspx#Geog>

Lai arī parādās aizvien lielāka pilsētu un lauku mijiedarbība Eiropā, galvenā problēma lauku-pilsētu mijiedarbību veicinošās politikās ir politiku sektorialitāte¹¹¹: Galvenie iemesli ir:

- politiķi un profesionāli neizpratne par pilsētu un lauku mijiedarbības patieso dabu,
- nepatiesa lauku-pilsētu mijiedarbības uztvere kā vienkāršots lineārs process, kurā pastāv vien lauku pārtikas nodrošinājums pilsētas iedzīvotājiem un pilsētas saražoto preču nodrošinājums lauku iedzīvotājiem (tas it tāda uztvere, kas neņem vērā cilvēku, precu, kapitāla, informācijas un pakalpojumu plūsmas, kas sniedzas pāri pilsētu un lauku robežām),
- pilsētu un lauku dihotomija turpina dominēt cilvēku uztvere attiecībā uz lauku un pilsētu teritorijām.

Gandrīz visas novērotās politikas¹¹², kuras mēģina aptvert lauku-pilsētu mijiedarbības ir jaunas, lielāko daļu no tām ir iniciējušas nacionālās valdības, dažkārt sadarbojoties nacionālajam, reģionālajam un vietējam līmenim/aģentūrām, retāk iesaistot brīvprātīgo un privāto sektoru. Pusē no gadījumiem politikas aptvēra visu valsti, citos vai nu tikai lauku vai pilsētu teritorijas. Īstenošana ir ļoti atšķirīga dažādās valstīs – lielākoties aktivitātes ir saistītas ar teritorijas plānošanas instrumentu izmantošanu (piemēram, Dānijā, Lielbritānijā vai Īrijā), citas politikas fokusējas uz lauku apdzīvoto vietu izaugsmes ierobežošanu vai lauku infrastruktūras uzlabojumiem. Visbiežāk uz lauku pilsētu mijiedarbību fokusētas politikas tiek īstenotas tūrisma, rekreācijas, vides aizsardzības, apdzīvot vietu plānošanas, ekonomiskās attīstības un nodarbinātības nozarēs. Politikas pasākumi tiek virzīti uz vairākiem mērķiem, piemēram, uzlabot lauku vietu, un dažkārt pilsētu, dzīvīgumu (*viability*), radīt stiprākas saites, papildinājumu (*complementarities*) un mijiedarbības (*interdependencies*) starp pilsētu un lauku vietām, ierobežot vai nu pilsētu vai lauku izaugsmi, lai dotu priekšroku vai nu laukiem vai pilsētām.

2.3.1. Pilsētu un lauku definīciju klasifikāciju uzlabošana labākajai politiku izstrādāšanai un ieviešanai

Kopumā mūsdienās apdzīvotās vietas politikas vajadzībām ir jāvērtē vismaz trīs griezumos: 1) apdzīvotās vietas lielums (no lielpilsētas līdz atsevišķai ēkai laukos), 2) koncentrācijas (no reti līdz blīvi apdzīvotajai teritorijai), un 3) pieejamības (no centrāla novietojuma jeb pilsētas centrālā kodola līdz attālam novietojumam jeb perifērijai) – katru no šiem atšķirīgajiem skatījumiem ir jāvērtē atsevišķi un tos nevar sasummēt vienā kopēja indeksā¹¹³.

Daudzās attīstītās valstīs pēdējos gados ir veikti pētījumi un ir pārskatītas metodes kā tiek noteiktas lauku un pilsētu teritorijas. Piemēram, ASV lauku iedzīvotāju skaits svārstā no 17 līdz 49 % atkarībā no tā, kādu definīciju izmanto¹¹⁴. ASV pētnieki

¹¹¹ Bengs, C., Schmidt-Thome, K. (eds) (2003). ESPON 2006 Programme / Urban-rural relations in Europe: Third Interim Report – Executive Summary. Centre for Urban and Regional Studies, Helsinki University of Technology.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Coombes, M., Raybould, S. (2001). Public Policy and Population Distribution: Developing Appropriate Indicators of Settlement Patterns. *Environmental and Planning C: Government and Policy*, 19(2), 223-248.

¹¹⁴ Cromartie, John "Defining the "Rural" in Rural America". *Amber Waves*. Jun 2008, http://findarticles.com/p/articles/mi_qa5389/is_200806/ai_n27900926/

uzsver, ka lauku definīciju var veidot dažādiem mērķiem – izvirzot centrā administratīvos, zemes izmantojuma vai ekonomiskos aspektus. Neskatoties uz to, ka lauki ietver sabiedrībā akceptētus tēlus, kā zemnieku saimniecības, ciemus, maza pilsētas un neapbūvētas teritorijas, politikas veidošanai bieži izmanto samērā neskaidras definīcijas. Daudzveidīgās definīcijas rāda, ka lauki un pilsētas ir daudzdimensionāli koncepti un novilkta vienu robežu starp tiem ir sarežģīti. Ne vienmēr mazs iedzīvotāju blīvums norāda uz ģeogrāfisko izolāciju, un ne vienmēr mazs iedzīvotāju skaits ļauj atšķirt laukus no pilsētām. Īpaši ASV lauku un pilsētu robežas novilkšana ir sarežģīta, jo lielākā daļa iedzīvotāju dzīvo suburbijs (priekšpilsētu teritorijās, kuras parasti ir neatkarīgas pašvaldības) – teritorijās, kas nav ne patiesi lauki, pilsētas. Jebkurai asai lauku un pilsētu robežas novilkšanai (dihotomijai) ir jāreķinās, ka tā neparādīs lauku teritorijas pakāpeniskas izmaiņšanos pilsētu teritorijā jeb lauku-pilsētu kontinuitāti. ASV uzskata lauku-pilsētu robežas novilkšana ietver divus jautājumus: 1) vai pilsētu teritorija tiek noteikta pēc administratīvām robežām, zemes izmantojuma pazīmēm vai ekonomiskās ietekmes (piemēram, svārstmigrācijas) un 2) kāds ir minimālais iedzīvotāju skaits, lai teritoriju varētu uzskatīt par pilsētu. Nodēfinējot pilsētu pirmo, lauki ir tā teritorija, kas netiek iekļauta pilsētā. Laba lauka definīcija, prasa, ka ir laba sapratne par pilsētas veida vienību galvenajām īpatnībām, un kā tās ietekmē no tām izrietošās lauku definīciju īpatnības. ASV uzskata, ka pilsētu robežas nosprašana ir primārais izaicinājums. AVS ir trīs veidu politikas, kur šādas robežas tiek izmantotas a) balstoties uz administratīvu konceptu, pilsētas definē balstoties pēc pašvaldību vai citām juridiskām robežām un šādu izdalīšanu izmanto ASV lauku attīstību programmās (*USDA rural development programs*), b) zemes izmantojuma konceptu izmanto statistikas birojs *Census Bureau*, nosakot cik blīvi teritorija ir apdzīvota, t.i. tāda aina ko var redzēt no putna lidojuma, un c) ekonomiskais koncepts, ko izmanto lauku attīstības zinātniskajos pētījumos, ņemot vērā, ka pilsētu ietekme attiecībā uz darbu, tirdzniecību un masu saziņas/informācijas apmaiņas tirgus sniedzas pāri blīvi padzīvotajām pilsētu centrālajām daļām un ietver plašāku svārstmigrācijas areālu (*commuting areas*). Visi šie trīs koncepti atšķiras, parasti pēdējās ietver vislielāko teritoriju. Lauku attīstības programmām formālā lauku definīcija norāda, vai pašvaldībai ir tiesības pieteikties palīdzībai. Infrastruktūru programmām zemes izmantojuma koncepts rāda vai teritorija ir blīvi vai reti apdzīvota. Programmas, kurām nepieciešama plašāku tirgus teritoriju koordinācija, piemēram, transporta plānošanas palīdzības programmas, ekonomiskā definīcija, kas balstās uz svārstmigrāciju un pilsētas ietekmi būs vispareizākā. Otrs izaicinājums ir tas, ka ir jānosaka iedzīvotāju skaita lieluma robežvērtība (*Population Size Threshold*). Piemēram, ASV tautas skaitīšana tika izmantota vērtība 2500 un mazāk iedzīvotāji, lai noteiktu, ka teritorija ir lauki. Piemēram, nepareizi šāda robeža tika saglabāta arī tad, kad lielas lauku platības tika pakļautas suburbanizācijas procesiem. Tomēr ASV lauku attīstības programmas ņemot vērā urbanizācijas ietekmi uz laukiem robežu paplašināja uz lielāku iedzīvotāju skaitu. Ja palīdzību lauku mājokļu programmai 1949 gadā varēja saņemt kopienas, kurās ir mazāk par 2500 iedzīvotāju, tad mūsdienās tādas kopienas, kuras ir mazākas par 20 tūkstošiem iedzīvotāju. ASV diskusijas par to, kur ir jābūt šādai robežai aizvien turpinās un tiek minēti skaitļi starp 2500 līdz pat 50 tūkstošiem. ASV pētnieki iesaka, ka katrai aktivitātei un politikas pasākumam ir jāizmanto sava atbilstošā definīcija atbilstoši politikas intervences mērķiem. Piemēram, ja analizē lauku iedzīvotāju finansiālos zaudējumus, ir jāanalizē nodokļi un pakalpojumu sniegšana. Ja cenās samazināt urbanizācijas ietekmi uz lauksaimniecības zemes cenu, labākais ir izmantot lauku definīciju balstītu uz zemes

izmantojuma struktūru, lai izdalītu blīvi apbūvēto teritoriju no pārējās, un to kā šī robeža mainās laika gaitā. Piemēram, kartējot pārrāvumus medicīnas pakalpojumu nodrošinājumā un analizējot lauku iedzīvotāju dzīves kvalitāti jāfokusējas uz darba tirgus areāliem kā noteicošo faktoru veselības nodrošināšanas pieejamībai. ASV pētnieki uzsver, ka jebkurā gadījumā datu pieejamība ir galvenā nozīme. Piemēram, lai risinātu bezdarba, nabadzības, pensionāru, rūpniecības restrukturizācijas un citas nelabvēlīgas lauku attīstības problēmas nevar izmantot administratīvās vai uz zemes izmantojumu balstītās lauku definīcijas, jo to sniegtā informācija neattieksies uz attīstības problēmu būtību. Izmantojot jebkuru no lauku definīcijām ir jāizprot, ko tā parāda. Dažādām problēmām var būt dažādi areāli, un tie pēc iespējas ir jācenšas noteikt, lai attīstības problēmu risināšana tiešām būtu efektīga un mērķtiecīgi virzīta uz tiem, kuriem palīdzība tiešām ir nepieciešama.

ASV lauksaimniecības ministrijas Ekonomikas pētījumu centrs ir izstrādājis vairākas lauku-pilsētu klasifikācijas¹¹⁵ (*the Rural-Urban Continuum Codes, the Urban-Influence Codes, the Rural-Urban Commuting Areas*) rajoniem, mazākām statistikas vienībām un pasta nodaļu rajoniem ar mērķi noteikti lauciniecišķumu. Rajonu (*counties*) klasifikācija ir balstīta uz ekonomisko un politikas veidu, norāda vai rajons ir tiesīgs saņemt attiecīgo Federālās valdības palīdzību lauku teritorijām. Pilsētu teritorijas tiek iedalītas divos tipos – urbanizētās teritorijās (*urbanized areas*) un pilsētu klasteros (*urban clusters*), kas ir identiskas pēc izmatotajiem kritērijiem, bet dažādas pēc iedzīvotāju skaita jeb apdzīvotās vietas lieluma. Urbanizētās teritorijas ir pilsētu kodola teritorijas ar 50000 un vairāk iedzīvotājiem, tās var saturēt vienu individuālu vai vairākas pilsētas. Tām jābūt kodolam ar iedzīvotāju blīvumu vismaz 1000 iedzīvotāju uz kvadrātjūdzi un pieguļošajai teritorijai ar iedzīvotāju blīvumu ar vismaz 500 personām uz kvadrātjūdzi. Urbanizētās teritorijas kopš 1950.gada tautas skaitīšanas izdala pēc robežas lieluma 50 tūkstoši iedzīvotāji, bet pilsētas malas izdalīšanas principi nav tik stingri noteikti. 2000.gadā 68% Amerikāņu dzīvoja 452 urbanizētās teritorijās. Urbānos klasterus izdala gan pēc lieluma, gan pēc iedzīvotāju blīvuma – tiem jābūt vismaz 2500 iedzīvotājiem, bet ne lielākiem par 50 tūkstošiem.

Svārstmigrācijas zonas un darba tirgus areāli¹¹⁶ tiek iedalīti ārpus lielpilsētu ietekmes un lielpilsētu zonās. Ārpus lielpilsētu ietekmes svārstmigrācijas zonas un darba tirgus areāli tiek klasificēti 1) mazas pilsētas/lauki - iedzīvotāji lielākajā centrā līdz 5 tūkstošiem, 2) mazi pilsētu centri - iedzīvotāji lielākajā centrā no 5 līdz 20 tūkstošiem, un 3) lieli pilsētu centri - iedzīvotāji lielākajā centrā vismaz 20 tūkstoši. Lielpilsētu (metro) svārstmigrācijas zonas un darba tirgus tiek klasificēti kā 1) mazi lielpilsētu zonas centri – iedzīvotāju skaits lielākajā zonā vismaz 250 tūkstoši, 2) vidēji lielpilsētu zonas centri – iedzīvotāju skaits lielākajā centrā vismaz 250 tūkstoši, bet mazāk par 1 miljonu, un 3) galvenie lielpilsētu zonu centri – lielākā centra izmērs vismaz 1 miljons.

¹¹⁵ Measuring Rurality, <http://www.ers.usda.gov/Briefing/Rurality/>, Hugo, G., Champion, A., Lattes, A. (2003). Toward a New Conceptualization of Settlements for Demography. Population and Development Review, 29(2), 227-297.

¹¹⁶ Measuring Rurality: Commuting Zones and Labor Market Areas, Economic Research Service USA Department of Agriculture, <http://www.ers.usda.gov/Briefing/Rurality/LMACZ/>

ASV Lauku pilsētu kontinuitātes kodi ir deviņi¹¹⁷: 1) lielpilsētu teritorijas ar 1 miljonu iedzīvotāju, 2) lielpilsētu teritorijas no 250 tūkstošiem līdz 1mijonam iedzīvotāju, 3) lielpilsētu teritorijas ar mazāk kā 250 tūkstošiem iedzīvotāju; ne-lielpilsētu teritorijas: 4) pilsētu iedzīvotāji ar 20 tūkstošiem un vairāk, blakus lielpilsētai, 5) pilsētu iedzīvotāji ar 20 tūkstošiem un vairāk, bet neatrodas blakus lielpilsētai, 6) pilsētu iedzīvotāji no 2,5 tūkstošiem līdz 19,999, blakus lielpilsētai 7) pilsētu iedzīvotāji no 2,5 tūkstošiem līdz 19,999, bet neatrodas blakus lielpilsētai 8) patiesi lauki (*completely rural*) vai mazāk kā 2,5 pilsētu iedzīvotāji, blakus lielpilsētai 9) patiesi lauki vai mazāk kā 2,5 pilsētu iedzīvotāji, bet neatrodas blakus lielpilsētai.

Pilsētu ietekmes kodi sadala ASV rajonus 12 grupās¹¹⁸. Lielpilsētu rajoni tiek iedalīti divās grupās – vairāk un mazāk kā viens miljons iedzīvotāju. Ne-lielpilsētu mazo pilsētu (micropolitan) rajoni tiek iedalīti trīs grupās atkarībā cik tuvu atrodas lielai vai mazai lielpilsētai vai tālu no jebkuras lielpilsētas. Ne-lielpilsētu bez kodola (*noncore*) rajoni tiek iedalīti septiņās grupās atkarībā vai tie ir blakus lielpilsētu vai mazpilsētu teritorijām un vai tiem ir pašiem sava „pilsēta” ar vismaz 2,5 tūkstošiem iedzīvotāju.

Rajonu (county) tipoloģiju kodi tiek izmantoti valsts atbalsta programmās¹¹⁹. Tiek izdalīti šādi ekonomikas tipi: 1) no lauksaimniecību atkarīgi rajoni – ja vismaz 15% un vairāk strādā lauksaimniecībā, 2) no derīgo izrakteņu ieguves atkarīgi rajoni – ja 25% un vairāk ikgadējā vidējā darbaspēka un darba devēju ienākumiem ir no derīgo izrakteņu ieguves, 3) no rūpniecības atkarīgi rajoni – 25% un vairāk ikgadējā vidējā darbaspēka un darba devēju ienākumiem ir no rūpniecības, 4) no ASV federālās un pavalstu valdību palīdzības atkarīgi rajoni – 15% un vairāk ikgadējā vidējā darbaspēka un darba devēju ienākumiem rodas no federālās un pavalstu valdību palīdzības, 5) no pakalpojumu sektora atkarīgi rajoni – 45% un vairāk ikgadējā vidējā darbaspēka un darba devēju ienākumiem tiek gūti no pakalpojumiem (tirdzniecības, finansēm, apdrošināšanas, nekustāmā īpašuma un pakalpojumiem), un 6) nespecializētie rajoni – tādi, kuri neatbilst ne vienam no iepriekšējiem kritērijiem. Rajoni tiek klasificēti arī pēc politikas viediem – vienā teritorijā var būt vairākas politikas un viena otru neizslēdz: 1) mājokļu problēmas – 30% un vairāk no mājokļu problēmām ir slikti mājokļu apstākļi – nav kanalizācijas, atsevišķas virtuves, maksā vairāk kā 30% no ienākuma par mājokli vai tā īri, un nav vairāk par 1 istabu uz 1 cilvēku. 2) zema izglītība – 25% no iedzīvotājiem 25-64 vecumā nav vidusskolas vai līdzvērtīgas izglītības, 3) zema nodarbinātība – strādājošo 21-64 vecumā ir mazāk kā 65% no visiem iedzīvotājiem, 4) patstāvīga nabadzība- 20% un vairāk ir nabadzīgi vismaz pēdējās 4 tautas skaitīšanās, 5) iedzīvotāju zudums – iedzīvotāju skaita zudums gan periodā starp 1980-1990 un periodā 1990-2000, 6) ārpus lielpilsētas rekreācija – nosaka pēc vairākiem indikatoriem – nodarbināto skaita rekreācijā saistītās nozarēs, sezonālo un periodiski izmantojamo ēku īpatsvars un ienākumi no viesu mājām un viesnīcām, 7) pensionāru mērķa teritorijas – 60 un vecāku iedzīvotāju skaita pieaugums par 15 un vairāk % periodā starp 1990 un 2000 imigrācijas rezultātā.

¹¹⁷ Measuring Rurality; 2003 Rural-Urban Continuum Codes Code Description, <http://www.ers.usda.gov/Briefing/Rurality/RuralUrbCon/>

¹¹⁸ Measuring Rurality: Urban Influence Codes, <http://www.ers.usda.gov/Briefing/Rurality/UrbanInf/>

¹¹⁹ Measuring Rurality: 2004 County Typology Codes, <http://www.ers.usda.gov/Briefing/Rurality/Typology/>, Policy Options for a Changing Rural America <http://www.ers.usda.gov/Amberwaves/April05/Features/PolicyOptions.htm>

Lielbritānijā lieto atšķirīgas lauku-pilsētu definīcijas¹²⁰. Skotijā kā lauku apdzīvotās vietas tiek klasificētas tādas, kuras ir mazākas 3000 iedzīvotājiem. Lai labāk izprastu iedzīvotāju izplatību visā Skotijā izpildvara (*Scottish Executive*) ir izstrādājusi 6-kaŗtīgu un 8-kārtīgu pakāpju lauku-pilsētu klasifikāciju, kas balstīta uz apdzīvoto vietu lielumu un attālumu (*remoteness*), kas mērīts braukšanas laikā (*measured by drive times*). Attāls un pieejams tiek definēts kā:

- attāli lauki (*remote rural*) tādas teritorijas, kuras atrodas tālāk kā 30 minūšu braucienā no tuvākās apdzīvotās vietas ar vismaz 10 tūkstošiem iedzīvotāju,
- sasniedzami lauki (*accessible rural*) ir tādas teritorijas, kuras atrodas 30 un mazāk minūšu braucienā no tuvākās apdzīvotās vietas ar vismaz 10 tūkstošiem iedzīvotāju.

Skotijas valdība dažādām politikām izmanto atšķirīgas definīcijas, atkarībā no vajadzības. Skotijas valdības 6-pakāpju pilsētu un lauku klasifikācija¹²¹, kurā 5. un 6. kategorija ir lauki un 1. līdz 4. kategorijai ir pārējā Skotija – pilsētu teritorijas un mazpilsētas:

1. Lielas pilsētu teritoriju apdzīvotās vietas ar vairāk kā 125 000 iedzīvotājiem
2. Citas pilsētu teritoriju apdzīvotās vietas ar iedzīvotājiem no 10 000 līdz 125 000.
3. Sasniedzamas mazas pilsētas ar iedzīvotājiem no 3000 līdz 10000 un 30 un mazāk minūšu brauciena attālumā no apdzīvotās vietas ar vairāk kā 10000 iedzīvotājiem.
4. Attālas mazas pilsētas ar iedzīvotājiem no 3000 un 10000 un 30 un vairāk minūšu brauciena attālumā no apdzīvotās vietas ar 10000 un vairāk iedzīvotājiem
5. Sasniedzamas lauku apdzīvotās vietas ar iedzīvotājiem mazāk kā 3,000 un 30 un mazāk minūšu brauciena attālumā no apdzīvotās vietas ar vairāk kā 10000 un vairāk iedzīvotājiem
6. Attālas lauku apdzīvotās vietas ar iedzīvotājiem mazāk kā 3,000 un vairāk kā 30 un vairāk minūšu brauciena attālumā no apdzīvotās vietas ar 10000 un vairāk iedzīvotājiem.

Skotijas valdības 8-pakāpju pilsētu un lauku klasifikācija, ietver divas papildus kategorijas – ļoti mazas attālas pilsētas un ļoti attālus laukus. 8-pakāpju klasifikācija attālas teritorijas nosaka pēc braukšanas laika starp 30 un 60 minūtēm un ļoti attālas tādas, kuras sasniedzamas ilgāk kā 60 minūtēs. 8-pakāpju klasifikācija ietver šādas kategorijas:

1. Lielas pilsētu teritoriju apdzīvotās vietas ar vairāk kā 125 000 iedzīvotājiem
2. Citas pilsētu teritoriju apdzīvotās vietas ar iedzīvotājiem no 10 000 līdz 125 000.
3. Sasniedzamas mazas pilsētas ar iedzīvotājiem no 3000 līdz 10000 un 30 un mazāk minūšu brauciena attālumā no apdzīvotās vietas ar vairāk kā 10000 iedzīvotājiem.
4. Attālas mazas pilsētas ar iedzīvotājiem no 3000 un 10000 un brauciena attālumā starp 30 un 60 minūtēm no apdzīvotās vietas ar 10000 un vairāk

¹²⁰ British Household Panel Survey, waves 1-17 (1991-2008); User Documentation: Rural-Urban Indicator (URIND), 05 November 2008, Institute for Social and Economic Research, <http://www.data-archive.ac.uk/doc/6032%5Cmrdoc%5Cpdf%5C6032userguide.pdf>

¹²¹ Urban Rural Classification 2005-2006, Natural Scotland, Office of the Chief Statistician, Scottish Executive, Edinburgh 2006, <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2006/07/31114822/0>

iedzīvotājiem

5. Ļoti attālas mazas pilsētas ar iedzīvotājiem no 3000 un 10000 un 60 un vairāk minūšu brauciena attālumā no apdzīvotās vietas ar 10000 un vairāk iedzīvotājiem
6. Sasniedzamas lauku apdzīvotās vietas ar iedzīvotājiem mazāk kā 3,000 un 30 un mazāk minūšu brauciena attālumā no apdzīvotās vietas ar vairāk kā 10000 un vairāk iedzīvotājiem
7. Attālas lauku apdzīvotās vietas ar iedzīvotājiem mazāk kā 3,000 un brauciena attālumā starp 30 un 60 minūtēm no apdzīvotās vietas ar 10000 un vairāk iedzīvotājiem.
8. Ļoti attālas lauku apdzīvotās vietas ar iedzīvotājiem mazāk kā 3,000 un vairāk kā 60 un vairāk minūšu brauciena attālumā no apdzīvotās vietas ar 10000 un vairāk iedzīvotājiem.

Ziemeļīrijā ir izstrādāta 8 pakāpju apdzīvoto vietu klasifikācija, tajā A-E klases ir pilsētas, F-H klases ir lauki:

A – Belfāstas aglomerācija (*Belfast Metropolitan Urban Area*)

B = Derijas pilsētas teritorija (*Derry Urban Area*);

C = liela pilsēta: no 18,000 līdz 75,000 iedzīvotāju;

D = vidēja pilsēta: no 10,000 līdz 18,000 iedzīvotāju;

E = maza pilsēta: no 4,500 līdz 10,000 iedzīvotāju;

F = pārejas tipa apdzīvota vieta (*Intermediate Settlement*): no 2,250 līdz 4,500 iedzīvotāju;

G = ciems; no 1000 un 2250 iedzīvotāju.

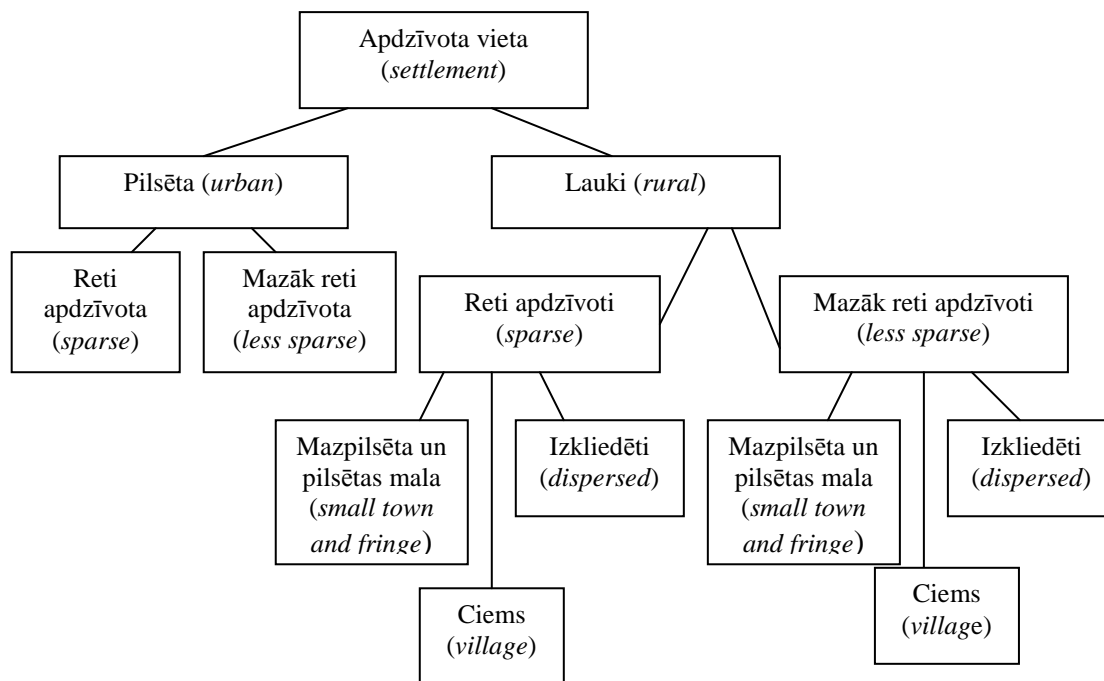
H = mazs ciems, viensēta un neapbūvēti lauki): mazāk kā 1000 iedzīvotāju.

Lai iegūtu labāku informāciju par laukiem, Anglijā Lauku attīstības stratēģija paredzēja uzlabot lauku definīciju un paredzēja nodrošināt statistisko informācija arī par mazām lauku apdzīvotām vietām. Jaunā lauku definīcija sastāv no divām daļām 1) apdzīvoto vietu morfoloģijas, kas aptver visas vietas, kas mazākas par 10 tūkstošiem iedzīvotāju – mazas (lauku) pilsētas, ciemus un viensētas (*scattered dwellings*), un 2) plašāka ģeogrāfiskā konteksta, kurā individuālas apdzīvotās vietas atrodas – piemēram vai teritorija ir definēta kā reti apdzīvota (*sparsely*) vai nē. Piemēram, tautas skaitīšanas rezultātā 2001.gadā tika noteikts mājsaimniecību skaits katrā 1 ha kvadrātā¹²². Katram no 1 ha kvadrātiem tika noteikts blīvums dažādos rādiusos: 200m, 400m, 800m un 1600m. Pēc atšķirīgajiem blīvuma rādītājiem tika izdalīta pilsētu teritorijas (*urban area*), piepilsētu teritorijas (*peri urban*), mazpilsētas (*small town*), pilsētas malas teritorijas (*fringe (urban, town)*), ciemi (*village*), ciemu malas (*village envelope*) un atsevišķas izkaisītas ēkas (*scattered dwellings*). Tāpat katram 1ha kvadrātam tika izrēķināts iedzīvotāju blīvums 10,000m, 20,000m un 30,000m rādiusā ap šo kvadrātu un tādejādi tika iegūtas reti padzīvotās teritorijas Anglijā un Velsā.

Anglijā un Velsā statistiskās teritorijas tiek uzskatītas par pilsētu, ja tajās ir vairāk kā 10 tūkstoši iedzīvotāju. Pārējās lauku teritorijas tiek iedalītas 3 morfoloģiskos tipos atkarībā no dominējošā apdzīvojamā tipa – vai iedzīvotāju blīvums statistiskajā vienībā atbilst mazpilsētai un lielākas pilsētas lauku priekšpilsētai (*town and fringe*),

¹²² Rural Urban Methodology Report, http://www.defra.gov.uk/rural/ruralstats/rural-defn/Rural_Urban_Methodology_Report.pdf

ciemam vai retam apdzīvojuma (*hamlets and isolated dwellings*). Klasifikācija tiek vienlaikus balstīta uz kontekstu – vai teritorija ir reti vai ne tik reti apdzīvota. Rezultātā iegūst 6 pakāpju Anglijas un Velsas pilsētu un lauku klasifikāciju statistiskām teritorijām (*Output Areas*)¹²³ skat attēlu:

Attēls 13. Anglijas un Velsas pilsētu un lauku iedalījuma klasifikācija

2005.gada Anglijas un Velsas vietējo pašvaldību 6 pakāpju pilsētu lauku klasifikācija tika izveidota pēc pētījumos noteiktā reālā pilsētu un lauku sadalījuma 326 vietējām pašvaldībām

1. Galvenās pilsētas (*Major Urban*): apgabali (*districts*) ar vai nu 100,000 iedzīvotājiem vai 50 % no visiem iedzīvotājiem pilsētu teritorijās ar vairāk kā 750,000 iedzīvotāju.
2. Lielas pilsētas (*Large Urban*): apgabali ar vai nu 50,000 iedzīvotājiem vai 50 no visiem iedzīvotājiem vienā no 17 pilsētu teritorijām ar iedzīvotāju skaitu starp 250,000 un 750,000 iedzīvotājiem.
3. Citas pilsētas (*Other Urban*): apgabali ar mazāk kā 37,000 iedzīvotājiem vai mazāk kā 26% no iedzīvotājiem lauku apdzīvotās vietās un lielākās mazpilsētās (*larger market towns*).
4. Nozīmīgi lauki (*Significant Rural*): apgabali i ar vairāk kā 37,000 iedzīvotājiem vai vairāk kā 26% no visiem iedzīvotājiem lauku apdzīvotās vietās un lielākās mazpilsētās.
5. Lauki -50 (*Rural-50*): apgabali ar vismaz 50% bet mazāk kā 80% no visiem iedzīvotājiem lauku apdzīvotās vietās un lielākās mazpilsētās.

¹²³ Rural Definition and Local Authority Classification, <http://www.defra.gov.uk/rural/ruralstats/rural-definition.htm>

6. Lauki -80 (*Rural-80*): apgabali ar vismaz 80 % no visiem iedzīvotājiem lauku apdzīvotās vietās un lielākās mazpilsētās.

Tabula 7. Pašvaldību (*Local Authorities*) teritoriju iedalījums Anglijā

Klasifikācijas grupa	% Pilsētu (<i>Urban</i>)	% lauku (<i>Rural</i>)
Galvenokārt pilsētu (<i>Predominantly Urban</i>)	>=74%	<26%
Galvenokārt lauku (<i>Predominantly Rural</i>)	<50%	>=50%
Nozīmīgi lauki (<i>Significant Rural</i>)	<74%	>=26%

Arī citās valstīs tiek veikti lauku un pilsētu klasifikāciju pārskatīšana. Piemēram, Jaunzēlandē¹²⁴ pilsētu un lauku teritorijas tika izdalītas pēc šādiem kritērijiem 1) iedzīvotāju skaita un blīvuma, 2) attāluma rādītāja – distance no slimnīcas (*Single number indicator of remoteness – distance from a hospital*) un strādājošo iedzīvotāju darbavietas adrese salīdzinājumā ar reģistrēto dzīves vietas adresi.

Pilsētu teritorijas tika iedalītas trīs grupās: 1) galvenās pilsētu teritorijas (konkrētas 16 lielākās Jaunzēlandes pilsētas, kurās dzīvo apmēram 70% visu iedzīvotāju), 2) pavadoņpilsētu teritorijas un 3) neatkarīgas pilsētu kopienas. Pavadoņpilsētas ir pilsētas un ciemi ar ciešām saitēm ar galvenajām pilsētu teritorijām. Mijiedarbības saites nosaka pēc darba svārstmigrācijas, ja 20% un vairāk no nodarbinātajiem strādā kādā no galveno pilsētu teritorijām. Neatkarīgās pilsētu kopienas ir tādas, kurām nav nozīmīgas atkarības no galvenajām Jaunzēlandes pilsētām, t.i. ja mazāk kā 20% no nodarbinātajiem strādā kādā no galveno pilsētu teritorijām. Jaunzēlandes lauku teritorijas iedala lauku centros un citās lauku teritorijās. Lauku centrus nosaka pēc iedzīvotāju skaita, ja ir 300 līdz 999 iedzīvotāji samērā kompaktā teritorijā, kura apkalpo apkārtējo lauku teritoriju. Šādiem lauku centriem Jaunzēlandē ir tikai statistiski noteikta robeža, bet tiem nav legāla statusa. Lauku teritorijas iedala pēc pilsētas ietekmes kā tādas, kurām ir 1) liela pilsētas ietekme (pārejas grupa no pilsētas uz laukiem, var būt fragmentāri apdzīvoti, bet iedzīvotāji galvenokārt strādā kādā no galvenajām pilsētu teritorijām), 2) lauku teritorijas ar vidēju pilsētas ietekmi (ir zināma kādas lielās pilsētas ietekme, ja iedzīvotāji strādā kādā no galvenajām pilsētu teritorijām, bet arī kādā citā mazāk nozīmīgā pilsētā), 3) lauku teritorijas ar mazu pilsētas ietekmi (iedzīvotāji galvenokārt strādā lauku teritorijā, bet var būt kāda maza daļa, kas strādā pilsētā) un 4) lielā mērā / attālas lauku teritorijas (minimāla pilsētu ietekme attiecībā uz nodarbinātību vai arī kopumā ir ļoti mazs strādājošo skaits).

Kanādā ar pilsētu teritoriju saprot tādu teritoriju, kurā ir vismaz 1000 personas un iedzīvotāju blīvums ir vismaz 400 personas uz vienu km². Lauku teritorijas ir visas citas, kuras tiek iedalītas mazās pilsētās, ciemos un citas apdzīvotās vietās ar iedzīvotāju skatu mazāk par 1000, lauku pilsētu malas lielpilsētu reģionos un pilsētu aglomerāciju teritorijās, kas var saturēt gan zemnieku saimniecības, gan lauksaimniecības zemi, gan attīstītu un neattīstītu zemi, lauksaimniecības zemi un attālas un savvaļas dabas teritorijas (*remote and wilderness areas*). Pilsētu kodola teritoriju ir centrā lielpilsētas teritorijām un tautas skaitīšanas aglomerācijas teritorijām. Pilsētu kodola teritorijai ir jābūt vismaz 50 tūkstoši iedzīvotāju, lai ap to

¹²⁴ Defining Urban and Rural New Zealand, New Zealand's official statistics agency, 2008, <http://www.stats.govt.nz/urban-rural-profiles/defining-urban-rural-nz/default.htm>, New Zealand: An Urban/Rural Profile, <http://www.stats.govt.nz/NR/rdonlyres/A2FDF8E9-32AD-487D-AEE7-040F513EE777/0/NZUrbanRuralProfile2.pdf>

varētu noteikt lielpilsētas teritoriju un vismaz 10 tūkstošiem iedzīvotāju, lai varētu noteikt tautas skaitīšanas aglomerācijas teritoriju. Kanādā lielpilsētas teritorija un tautas skaitīšanas aglomerācijas teritorija¹²⁵ ietver pilsētas kodola teritoriju un lauku veida (*rural fringe*) un pilsētas veida pilsētas malu (*urban fringe*), un to nosaka pēc vairākiem noteikumiem, kas ietver vairākus principus kā pilsētas kodola teritorijas noteikšanas principu, uz centru virzītu darba svārstmigrācijas plūsmas principu (vismaz 100 svārstmigranti un vairāk kā 50% no strādājošā darbaspēka teritorijā), uz perifēriju virzītu darba svārstmigrācijas plūsmas principu (vismaz 100 svārstmigranti un vairāk kā 25% no strādājošā darbaspēka teritorijā), svārstmigrācijas plūsmu apmaiņas principu (vairāk kā 35% no strādājošā darbaspēka savstarpēji apmainās abās teritorijās), vēsturisko principa, kas nosaka, ka teritorijas, kas uzskatītas par pilsētas aglomerācijā ietilpstošām iepriekšējā tautas skaitīšanā, saglabā savu kategoriju arī nākamajā tautas skaitīšanā, un telpiskās nepārtrauktības un tuvuma principu un manuālās koriģēšanas principu, lai panāktu, ka lielpilsētas un aglomerācijas teritorijas ir vienlaidus teritorijas un tiek ievēroti visi statistisku datu ievākšanas noteikumi.

Somija, Norvēģija un Zviedrija statistiskos datus savieno ar mūsdienīgiem reģistriem¹²⁶, kurām ģeo-kodēšanas pamatsistēmas ir balstītas nevis uz teritorijām, bet uz punktiem, Somijā tie ir ēku centroīdi, Zviedrijā nekustamo īpašumu centroīdi, un Norvēģijā standartizētās adreses. Šāda sistēma pieļauj elastīgu zemāko līmeņu statistikas vienību iegūšanu, tāpat var iegūt statistiskos datus saistībā ar adresi un, piemēram, par katru kvadrātkilometru, vai pat mazākām vienībām, tādejādi var iegūt lauku-pilsētu teritoriju sadalījumu balstītu uz zemes vai ēku izmantojuma blīvumu. Ziemeļvalstīs nosaka arī funkcionālo pilsētu reģionus, piemēram, Zviedrijā nosaka vietējo darba tirgus reģionus, lielo pilsētu reģionus, svārstmigrācijas reģionus, reģioni izdalīti pēc ekonomikas specializācijas¹²⁷.

2.3.2. Lauku un pilsētu uztvere, daļa no nacionālās identitātes, pilsētas un lauku kā daļa no reģionālā zīmola un mārketingā

Norvēģijā lauki ir tikuši ilglaicīgi uzskatīti kā fiksēta kategorija un tiek uzskatīta, kā daļa no nacionālās identitātes. Ja lauku dzīves stilam un laukiem ir dziļa kultūras nozīme un tie ir daļa no nacionālās identitātes, tad šis aspekts atsaucas gan uz reģionālo un lauku politiku un zinātņi¹²⁸. Norvēģu pētnieki uzsver, ka pilsēta un lauki var gan būt mērķis, gan process. Tie izdala šādus lauku un pilsētu diskursus¹²⁹:

- attiecībā uz apdzīvojuma attīstību un reģionālo attīstību,
- laukus un tā apdzīvojuma saglabāšanu un veicināšanu,

¹²⁵ Census metropolitan area and census agglomeration, Statistics Canada, <http://www12.statcan.gc.ca/english/census06/reference/dictionary/geo009a.cfm>

¹²⁶ Tammilehto-Loude, M., Backer, L., Rogstad, L. (2000). Grid Data and Area Delimitation by Definition Towards better European Territorial Statistical System. *Statistical Journal of the United Nations ECE*, 17, 109-117.

¹²⁷ Funktionella regioner, kommungrupper, http://www.scb.se/Pages/List___257241.aspx

¹²⁸ Haugen, M.S., Lysgard, H.K. (2006). Discourses of Rurality in a Norwegian Context, *Norwegian Journal of Geography*, 60, 174-178.

¹²⁹ Hidle, K., Cruickshank, J., Nesje, L.M. (2006). Market, Commodity, Resource, and Strength: Logics of Norwegian Rurality. *Norwegian Journal of Geography*, 60, 189 -198.

- lauki, kurus apskata kā tie pārmainās,
- lauku attīstība un ruralitāte kā attīstības process,
- ruralitāte (lauku vērtības un dzīves veids) kā attīstības resurss,
- kā vietējos laukus ietekmē starptautiskās tirdzniecība un globālās ekonomika.

Vietas identitātes konspekts tiek piemērots arī konkrētu projektu veidošanā, īpaši tūrisma un vietējā kultūrās mantojuma attīstībā¹³⁰ un dažādu sociālu grupu integrācija noteiktās teritorijās¹³¹. Vietas raksturam un vietas izjūtai pievērš uzmanību veidojot vietējos attīstības plānus¹³².

Lauku ainavas un lauku dzīve un pat atsevišķi tās produkti vai aktivitātes var būt daļa no reģiona vai pašvaldības tēla vai zīmola. Visām vietām, reģioniem un pilsētām ir tēls jeb veidols, un ne tikai viens¹³³. Vietas tēls (*image*) ir vienkāršots, vispārināts, bieži stereotipisks cilvēku iespaids jeb impresijas par kādu vietu vai teritoriju. Cilvēki, lai uztvertu savu apkārtni, komplekso realitāti samazina līdz atsevišķiem selektīviem iespaidiem. Vietu tēli parasti pārspīlē vai samazina vai pat ignorē atsevišķas pazīmes – fiziskās, sociālās, kultūras, ekonomikas, politikas vai to kombinācijas. Vietas tēli tiek veidoti, piemēram, no vietējās rūpniecības tēliem, dzīves stila tēliem, komercdarbības tēliem, un vides un arhitektūras tēliem, ainavām, lauku un dabas vērtībām. Vietas, reģiona vai pilsētu zīmols veidojas no mērķtiecīgi izvēlētam pilsētas identitātes aspektiem un atšķirībām vai iedomātām vērtībām¹³⁴, pievienojot emocijas (vērtības, izjūtas, raksturu) pilsētas, reģiona vai vietas tēlam. Vietas zīmols ir svarīgs tirgos, kur patērētāji izvēlās vietas nevis no cenu politikas viedokļa, bet no subjektīviem apsvērumiem. Ja nozīmīga ir cena – ir jāreklamē nodokļu politika, lēts darbaspēks un nekustamie īpašumi, laba pārvalde, utt. Vietu zīmoli ir nozīmīgi pašiem vietējiem iedzīvotājiem kā mobilizējošs un vienojošs spēks. Tie rada lepnumu un pozitīvu viedokli par savu vietu. Vietējiem iedzīvotājiem jāpiedalās vietas zīmola veidošanā un ir jāatpazīst zīmolā izmantotās vērtības, simboli un stāsti. Ja tiek veikta masveida reklāma uz āru, vietējiem iedzīvotājiem ir jābūt labi informētiem par reklāmas mērķiem un iztērētajiem līdzekļiem. Lielbritānijā zinātnes atziņas par vietas identitāti un zīmolu ir iekļautas virkne politiku vadlīnijās¹³⁵ un atbalsta instrumentos.

¹³⁰ Innovation Circle, <http://www.innovationcircle.net/what-is-place-identity-.4528057-91226.html>

¹³¹ Living places <http://www.communities.gov.uk/communities/placematters/livingplaces/>, Living places: stronger communities through culture, <http://www.living-places.org.uk/>

¹³² Common ground, Field Days, Parish Maps, Flora Britannica, Apple Day, Community Orchards, Tree Dressing Day, Confluence and the campaign for Local Distinctiveness, www.commonground.org.uk

¹³³ Hall, T. (1998). *Urban Geography*. New York. Routledge.

¹³⁴ Smidt-Jensen, S. (2005). Branding medium sized cities. MECIBS, Final report, N. Groth (red). Hørsholm: Skov & Landskab.

¹³⁵ Guidance on building a local sense of belonging, Department for Communities and Local Government, 2009. Living Places: Cleaner, Safer, Greener, Office of the Deputy Prime Minister: London, 2002,

2.3.3. *Vispārējās lauku un pilsētu, pilsētu reģionu un pilsētas lauku malu politikas*

Lielbritānijas Lauku stratēģija¹³⁶ dod ieskatu lauku raksturojumā un nākotnes tendencēs saistībā ar lauku-pilsētu mijiedarbībām. Tiek uzsvērts, ka kopumā lauku iedzīvotāju skaits samazinās un tie kļūst aizvien vecāki, īpaši labi sasniedzamos laukos dzīvo bagātāki iedzīvotāji, bet starp tiem ir nelielas grupas iedzīvotāju, kuri ir nabadzīgi. Perifērās lauku teritorijās novērojama ekonomiskā un sociālā atpalcība un aizvien vairāk lauku un pilsētu ekonomikas konverģē, t.i., lai arī lauksaimniecība ir lauku ekonomikas un sabiedrības centrā, nodarbinātība lauksaimniecībā ir samazinājusies par 30% pēdējos 20 gados, un lauku uzņēmēji vairāk nodarbojas ar ražošanu, tūrismu un tirdzniecību nekā ar lauksaimniecību. Izmantojot privātās automašīnas, lauku iedzīvotāji ir kļuvuši mobilāki – tas dod sociālus un ekonomiskus ieguvumus, bet vienlaikus samazina klientu bāzi sabiedriskajam transportam un rada papildus grūtības sasniedzamības ziņā, tiem, kuriem nav pieejama privātā automašīna. Anglijā 14% lauku mājsaimniecību nav automašīnas un daudzi no tām mājsaimniecībām, kurās ir automašīna, tad, kas ir nepieciešamība ceļot, to izmantot nevar. Lauki aizvien vairāk ir pilsētu ietekmē, tos ietekmē transporta plūsmas un pieprasījums pēc mājokļiem. Lauki ir bagātīgs resurss, ko novērtē gan lauku iedzīvotāji, gan viesi attiecībā uz bioloģisko daudzveidību un atklāto (neapbūvēto) telpu, kas dod ieguldījumu gan labklājībā, dzīves kvalitātē, gan izglītība un veselībā. Stratēģija uzsver, ka tas, kas ir vērtīgs laukos parasti ir saistīts ar pagātni, bet spēki, kas veicina izmaiņas, ir saistīti ar jaunajām tehnoloģijām un globālās un nacionālas ekonomikas restrukturizāciju. Ņemot vērā, ka šie izmaiņu nesošie spēki turpinās ietekmēt lauku teritorijas ir gaidāms, ka notiks vēl lielāk konverģence starp lauku un pilsētu dzīves veidiem un ekonomiskajā aktivitātēm lielākajā daļā lauku pašvaldību, bet neliela daļa teritorijas turpinās ekonomiski atpalikt no pārējām. Turpinās palielināties iedzīvotāju skaits labi sasniedzamās lauku teritorijās galvenokārt turīgu un vecāku iedzīvotāju migrācijas iespaidā, palielināsies dzīves ilgums, lauku teritorijās palielināsies vecāku cilvēku īpatsvars un tādejādi to vajadzības attiecībā uz publiskajiem pakalpojumiem, kas domāti veciem cilvēkiem, atsevišķās teritorijās būs grūtības uzturēt jauniem cilvēkiem domātu pakalpojumu sniegšanas vietas, piemēram, skolas. Būs lielākas vajadzības pēc lauku mājokļiem, īpaši migrācijas uz laukiem rezultātā. Palielināsies viena cilvēka mājsaimniecību skaits. Lielākajai daļai no cilvēkiem palielināsies cilvēku mobilitāte, jo aizvien vairāk to īpašumā ir automašīnas, lielāka sabiedrības mobilitāte apdraudēs vietējo veikalu un citu komerciālu un sabiedrisku pakalpojumu sniegšanas vietu pastāvēšanu laukos, kā rezultātā tie, kuriem nav auto paliks aizvien lielākā izolācijā. Samazināsies lauksaimniecības ietekme uz kopējo ekonomisko aktivitāti, bet zemnieki aizvien vairāk piedalīsies ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā, sniedzot attiecīgus daudzveidīgus pakalpojumus sabiedrībai. Aizvien vairāk būs prasības saglabāt resursus laukos, ko atbalstīs gan lauku, gan pilsētu iedzīvotāji. Tiks aizvien vairāk novērtēts lauku vides ieguldījums, lai nodrošinātu augstu dzīves kvalitāti, un resursu un zemes izmantošana, ieskaitot bioloģisko daudzveidību, tiks savienota ar pieejamības nodrošināšanu visiem – tā lai dotu ieguldījumu rekreācijā, veselībā, izglītībā un ekonomikā.

¹³⁶ Rural Strategy 2004, Department for Environment, Food and Rural Affairs, London, http://www.defra.gov.uk/rural/pdfs/strategy/rural_strategy_2004.pdf

Lielbritānijas lauku **vīzija** ir turīgas un sociāli ietverošas kopienas, lauksaimniecība, uzņēmējdarbība un atjaunošana, lauku vides pieejamība un iespējas to izmantot nodrošinātas visiem un lauku vides kvalitāšu cildināšana. Lielbritānijas Lauku stratēģijas prioritātes ir 1) **ekonomiskā un sociālā atjaunošana** (*regeneration*), t.i., atbalstīt uzņēmējus visās lauku teritorijās Anglijā, bet fokusējot resursus uz teritorijām, kurām ir lielākās vajadzības. Uzņemties atbildību par teritorijām ar ekonomisko un sociālo atpalcību un atbalstīt lauksaimniecību., zvejniecību un mežsaimniecību. Atbalstīt pozitīvas plānošanas politiku, kurai ir potenciāls atbalstīt daudzveidīgas ekonomiskās aktivitātes lauku teritorijās vienlaikus saglabājot augstu dzīves kvalitāti. Veicināt prasmes un IKT pieejamību atpalikušajās teritorijās. 2) **Nodrošināt sociālo taisnīgumu visiem**, t.i., censties samazināt lauku sociālo izslēgšanu, ja tāda notiek, un nodrošināt taisnīgu pieeju pakalpojumiem un iespējām viesiem lauku iedzīvotājiem. Nodrošināt lauku iedzīvotājus ar finansiāli pieejamiem (*affordable*) mājokļiem. Vienlaikus īstenot Ilgtspējīgo kopienu (*Sustainable Communities*) veidošanu, kuras attiecas ne tikai uz lauku, bet arī uz pilsētu teritorijām. To stratēģiskās prioritātes ir

- nodrošināt līdzsvaru starp mājokļu pieprasījumu un piedāvājumu,
- nodrošināt cilvēkiem pienācīgas (*decent*) dzīves vietas,
- pievērstiem tiem, kuri nelabvēlīgā situācijā un dzīvo trūcīgās apkaimēs un izskaust sociālo izslēgšanu,
- nodrošināt labākus sabiedriskos pakalpojumus,
- veicināt reģionu attīstību uzlabojot to ekonomisko sniegumu tā, ka tiek izmantots viss to potenciāls.

Ieviestās politikas tiek izvērtētas atbilstoši tādiem kritērijiem kā finansiāli pieejami mājokļi, vietējais transports/ sasniedzamība, izglītība un pamācība tiem, kuri vecāki par 16 gadiem, pakalpojumi bērniem, pakalpojumi garīgi slimajiem un vecajiem iedzīvotājiem, zāļu nodrošinājumus un rehabilitācijas pakalpojumi, uzņēmējdarbības atbalsta pakalpojumi, piedalīšanās sportā un rekreācijā, tūrisma sektora produktivitāte, ceļu satiksmes negadījumi, un kopienas iedzīvotāju piedalīšanās aktivitātēs.

Lauku politikas stratēģijā (*Rural White Paper 2000*) Lielbritānijas valdība uzsvēra nepieciešamību domāt no lauku viedokļa (*'think rural'*). Šī vajadzība saglabājas arī turpmāk, gan lai nodrošinātu augstas kvalitātes sabiedriskos pakalpojumus, kas pieejami visiem, gan arī to, ka tiek ņemti vērā atpalikušo lauku teritoriju īpašie apstākļi un vajadzības. Ja ir labi pierādījumi (pētījumi) par problēmām, ir garantija, ka tās veiksmīgāk var novērst. No otras puses, tiek uzsvērts, ka jānodrošina izteikšanās iespējas lauku atpalikušajām teritorijām un to iedzīvotājiem (*strong voice for rural disadvantage*). Lielbritānijas Lauku stratēģija ietver pasākumus, kuri stiprina pilsonisko sabiedrību un vietējās kopienas, to kapacitāšu palielināšanu, vietējo pašvaldību domju stiprināšanu, daudzu pakalpojumu centru veidošanu (*multi-service outlets*), kopienas īpašumā esošos ēku labāka izmantošana, brīvprātīgā sektora kapacitātes un sadarbību nodrošināšanas infrastruktūras uzlabošana.

Lielbritānijas Lauku stratēģija 3. prioritāte ir **uzlabot lauku vides vērtību**, t.i., sargāt dabu šai un nākamajām paaudzēm. Attiecībā uz vides saglabāšanu ir jāatbalsta integrēta pieeja. Piemēram, īstenojot Ilgtspējīgas zemkopības un pārtikas stratēģiju (*Strategy for Sustainable Farming and Food*). Censties palielināt lauku vides vērtību un dabas skaistumu tā, lai iegūtu gan vietējā kopiena gan visa sabiedrība kopumā, t.i.,

nodrošināt pieejamu lauku telpu un veicinot ilgtspējīgu tūrismu, un uzlabojot ekonomisko un sociālo labklājību visai sabiedrībai kopumā. Veicināt, ka lauku ainavas dabiskais skaistums tiek novērtēts, jo lauku apciemošana veicina cilvēku fizisko un garīgo veselību un vispārējo dzīves apmierinātību. Daudzas slimības var aizkavēt, ja sistemātiski staigā. Aktīva uzturēšanās lauku ainavās ir jābūt daļai no valdības veselības aizsardzības politikas. Īpaši tiek atbalstīti pilsētu sociāli un ekonomiski atpalikušo rajonu iedzīvotāji, lai tie varētu nonākt lauku vidē un to izbaudīt.

Lielbritānijas Lauku stratēģija paredz samazināt lauku politikas pasākumu skaitu, kuru bija vairāk kā simts, līdz trim galvenajām finansu programmām balstoties uz trim stratēģiskajām prioritātēm – lauku atjaunošana, lauksaimniecība un pārtikas ražošanas atjaunošana un dabas resursus saglabāšana. Mazāks skaits programmu nodrošinās to, ka tās nepārklāsies un būs iespēja lielākai elastībai lēmumus pieņemt. Stratēģija paredz profesionālāku un tieši mērķētu palīdzību lauku cilvēkiem atbilstoši to vajadzībām. Domāt no lauku skatījuma, nozīmē arī akceptēt reģionālās atšķirības, un nodrošināt atbilstību nacionālajiem standartiem. Tiks ņemti vērā vietējo lauku iedzīvotāju viedokļi un arī to cilvēku viedokļi, kas izmanto laukus atpūtai – no vienota koordinēta vides saglabāšanas un pieejamības skatījuma, kurā tiek meklēti savstarpēji izdevīgi risinājumi ('win-win' solutions), vide tiks skatīta no visaptverošas vides veselības un bioloģiskās daudzveidības uzlabojošas uz teritoriju balstītas pieejas. Programmu īstenošanas administrācija tiks samazināta un ierēdņiem būs lielāka brīvība un atbildība par to, lai lietas notiktu un tās izmainītu situāciju uz labo.

Lielbritānijas lauku politikas plāns¹³⁷ redz lauku vidi un tās nākotni kā vienošanos starp daudzajiem partneriem, kuri ieinteresēti lauku telpā, tās iedzīvotāju un to saražoto produktu un pakalpojumu atbalstā. Lai lauku būtu dzīvotspējīgi galvenais uzsvars tiek likts uz lauku pakalpojumiem un lauku ciemiem, finansiāli pieejamiem mājokļiem un elastīgu vietējo transportu. Ir izstrādāts nacionālais pakalpojumu standarts, kas pēc zināma perioda un saistībā ar iespējamo finansējumu tiek pārskatīts. Valdība piedāvā palīdzību 50% lauku veikaliem, ēdināšanas iestādēm un tehniskās apkopes stacijām, ja tās piedāvā vietējai sabiedrībai būtiskus pakalpojumus. Lauku pasta nodaļu tīkls (*rural Post Office network*) tiek atjaunots un veidots kā integrēts bankas, interneta punkta, sociālo pabalstu, veselības pakalpojumu (recepšu izrakstīšana) un citu pakalpojumu saņemšanas vieta. Izveidots Kopienas pakalpojumu fonds, kas atbalsta vietējos uzņēmumus un veicina, ka pakalpojumu, kas kādreiz laukos ir bijuši tiek atjaunoti no jauna, tāpat iever aizspriedumu novēršanu attiecībā uz lauku skolu slēgšanu un paredzēja visas lauku skolas līdz 2002.gada pieslēgt internetam. Ietver ideju samazināt PVN attiecībā uz kultūras pieminekļu-baznīcu atjaunošanu un remontiem. Visa veida lauku pakalpojumi tiek modernizēti un pārbaudīti vai var izmantot attālinātos vai mobilos pakalpojumu sniegšanas veidus. Lai to veiktu, kopumā jāpalielina iedzīvotāju datora prasmes – to paredz interneta apmācība un publiskās pieejamības punkti. Primārās veselības apkalpošanas centri ir aprīkoti ar Internetu un ar tele-saitēm pieslēgti vietējām slimnīcām. Tiek paredzēts palielināt kapacitāti lauku policijai. Paredzēt būvēt sociālās un finansiāli pieejamus mājokļus laukos un veicināt ar teritorijas plānošanas instrumentiem, ka jaunajos projektos ir pieejami daudzveidīgi mājokļi arī cenu ziņā. Veicināt, ka vietējās

¹³⁷ Rural White Paper: Our Countryside: The Future - A Fair Deal for Rural England, <http://www.defra.gov.uk/rural/ruralwp/whitepaper/default.htm>, Rural White Paper Review, <http://www.defra.gov.uk/rural/rwpreview/default.htm>

pašvaldības var prasīt pilnu nodokļu samaksu par otrajām ēkām (vasarnīcām) un darījumiem ar tām un ienākumus izmantot, lai novērstu mājokļu trūkumu vietējiem iedzīvotājiem. Lauku iedzīvotājiem ir jābūt mazākiem nodokļiem par auto izmantošanu, ja nav pieejams sabiedriskais transports. Tāpat ir paredzēts palielināt par trešdaļu lauku māsaimniecības, kurām ir pieejama regulāra autobusa satiksme 10 minūšu gājiena rādiusā līdz 2010. gadam, paredzēts veicināt elastīgu transportu – kopīgu automobiļu un mikroautobusu izmantošanu (*car clubs, car-sharing, dial-a-ride, taxi, minibus*) un veicināt pašvaldību radošu pieeju attiecībā uz transporta jautājumu risināšanu lauku vidē, tam paredzot īpašu finansiālu atbalstu.

Politikas uzsver, ka darba vietu nodrošināšana iespēja sniedzot jaunas iespējas lauksaimniecībai un atbalstot vietējās pilsētas, kā tās, kas spēs atdzīvināt vietējo ekonomiku. Tiek paredzēta finansiāla palīdzība vairāk kā 100 mazpilsētu reģenerācijai (*market town regeneration*), stiprinot to ekonomiskās iespējas, transporta saiknes, atpūtas piedāvājumu un pakalpojumus. Reģionālajām attīstības aģentūrām ir iespējas sniegt aizdevumus lauku reģenerācijai, tāpat ir paredzēts atbalstīt uzņēmējdarbību un investēt transportā un IKT sektorā. Anglijas lauku attīstības programma (*England Rural Development Programme*) paredz attīstīt jaunus biznesa veidus un iegūt ekonomisko labumu no dabas aizsardzības un bagātināt lauku vidi, palīdzēt zemnieku saimniecībā diversificēt savu ekonomiku vienlaikus kontrolējot lauku daudzveidošanas ietekmi uz telpu caur teritorijas plānošanas instrumentiem. Vienlīdz nozīmīgi dzīvošanai un strādāšanai laukos ir lauku teritoriju nozīme dabas aizsardzībā un dabas vērtību novērtēšanā. Lauku attīstības politika paredz mazināt attīstības ietekmi uz lauku vidi, veicinot attīstību pilsētās, teritorijās, kurtas iespējas izmantot no jauna (Brownfield) koordinējot un organizējot labāko, kas ir lauku vidē, identificējot un aizsargājot lauku vērtības, ainavu, biotopus un bioloģisko daudzveidību. Lai novērtētu šīs vērtības lauku videi un tās publiski pieejamā teritorijā ir jābūt pieejamai visiem. Lai pieejamību uzlabotu Lielbritānijā pēdējos gados veikti grozījumu normatīvajos dokumentos. Lauki apkārt pilsētai ir īpaša jauna iniciatīva, kas uzsākta pēdējos gados.

Tāpat lauku politikas plāns norāda, lauku politikai ir jāspēj adekvāti reaģēt uz pārmaiņām – jābūt rezonējošai (*a vibrant countryside*), uzsvars tiek likts uz lauku ciemiem un lauku mazajām pilsētām, kas apkopo lielāku skaitu ieinteresēto lauku attīstībā un uz politikām, kuras veicina domāt no lauku iedzīvotāju un teritoriju skatu punkta (*thinking rural*). Šī lauku politikas daļa ietver atbalsta programmu mazpilsētu un lauku pašvaldību plāniem un uzlabot kvalitāti kā strādā vietējās lauku un mazpilsētu domes, uzlabot to prasmes izmantot internetu un caur to stiprināt saites ar vietējo kopienu. Lauku uzsvara nodrošināšana politikās tiek paredzēta ar instrumentu ieviešanu, kas paredz visu nozīmīgāko nacionālo politiku izskatīšanu no lauku skatu punkta (*rural proofing mechanism*) un novērtēt, ko šīs politikas nozīmē lauku teritorijām, lai to veiktu neitrālu valdības politiku izvērtējumu no lauku skatījuma paredz izveidot nacionālos un reģionālos lauku partneru paneļus un tiek paredzēts, ka lauki tiks izvērtēti ar jaunu lauku indikatoru palīdzību (*new set of countryside indicators*).

Pilsētu politikas tiek izstrādātas pēdējā desmitgadē, kā reakcija uz pilsētu lomas

pārvērtēšanu ekonomikas attīstībā¹³⁸. Lielbritānijā pilsētu politika tika veidota uz plašas izpētes pamata¹³⁹. Saistībā ar pilsētām minamas politikas iniciatīvas, kas akcentēta publiskās pilsētas telpas kvalitāti un pieejamību¹⁴⁰, pilsētu reģenerācijai¹⁴¹, un pilsētu centru uzlabošanu¹⁴², zaļo teritoriju uzlabošanu¹⁴³, mājokļu nodrošināšanu¹⁴⁴. Ņemot vērā ekonomisko saiknes un mijattiecības, kas sniedzas pāri administratīvi teritoriju robežām¹⁴⁵, Lielbritānijā ir izstrādāti ieteikumi pilsētu reģionu atbalsta politikai¹⁴⁶, kā rezultātā izstrādāta pilsētu reģionu definīcija¹⁴⁷ un ieviesti vairāki atbalsta mehānismi – piemēram uz sadarbības veicināšanu pilsētu reģionos. Īpaša politika paredzēta Londonas reģionam¹⁴⁸ un piekrastes pilsētām¹⁴⁹.

¹³⁸ Imrie, R., Raco, M. (2003). Urban renaissance?: New Labour, community and urban policy. The Policy Press.

¹³⁹ State of the English Cities, Urban Research, Office of the Deputy Prime Minister: London, 2006. <http://www.communities.gov.uk/citiesandregions/thesubnationalreview/cityregionswhy/citiesregionspolicy/>, State of the English Cities: Thematic Reports, 2006,

<http://www.communities.gov.uk/publications/citiesandregions/state5>

¹⁴⁰ Councillors' Guide to Creating Quality Public Spaces, Communities and Local Government, 2008

¹⁴¹ Neighbourhood renewal, <http://www.communities.gov.uk/communities/neighbourhoodrenewal/>,

Urban Regeneration Companies: Guidance and Qualification Criteria, Office of the Deputy Prime Minister, 2004, Transforming Places; Changing Lives: A Framework for Regeneration, Summary of Consultation Responses, Department for Communities and Local Government: London, 2009

¹⁴² Looking after our town centres, London: Communities and Local Government, 2009

¹⁴³ Improving Urban Parks, Play Areas and Green Spaces, 2002, Department of Landscape, University of Sheffield Department for Transport, Local Government and the Regions: London, How to create quality parks & open spaces, Communities and Local Government, 2007

¹⁴⁴ Sustainable Communities: Homes for All. A Five Year Plan from the Office of the Deputy Prime Minister. Presented to Parliament, 2005

¹⁴⁵ Combes, P.P., Duranton, G., Overman, H.G., Venables, A.J. (2006). Economic Linkages Across Space, GREQAM, London School of Economics. Office of the Deputy Prime Minister: London

¹⁴⁶ Marvin, S., Harding, A. Robson, B. (2006). A Framework for City-Regions. University of Salford, University of Manchester. Office of the Deputy Prime Minister: London.

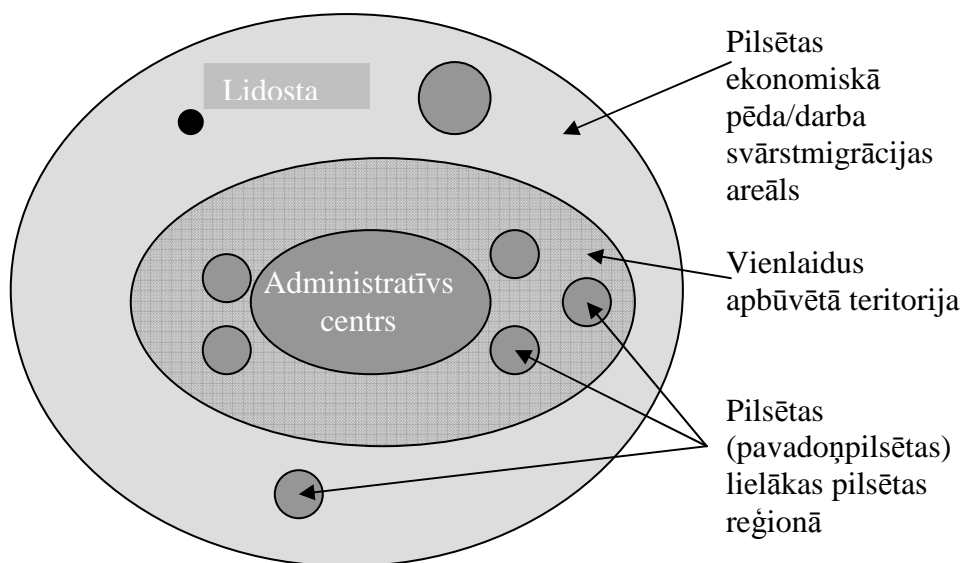
¹⁴⁷ The role of city and sub-regions,

<http://www.communities.gov.uk/citiesandregions/cities/cityregionswhy/>

¹⁴⁸ Greater London Authority: The Greater London Authority (GLA) Act 2007,

<http://www.communities.gov.uk/citiesandregions/regional/greaterlondonauthority/>

¹⁴⁹ Coastal towns, <http://www.communities.gov.uk/citiesandregions/coastaltowns/>

Attēls 14. Teorētisks pilsētas reģions¹⁵⁰

Lauki pilsētas un apkārt pilsētām¹⁵¹ ir dokuments, kas tika sagatavots saskaņojot ar politikām par izaugsmes centriem un vietām (Growth Areas and Growth Points), lai tādejādi kompensētu pilsētu izplešanās centienus lauku teritorijās, it īpaši apkārt lielajām pilsētām, īpaši apkārt Londonai. Dokuments "Lauki pilsētas un apkārt pilsētām" redz lauku teritorijas pilsētu attīstības kontekstā kā 1) tiltu uz laukiem, 2) produktīvu ainavu, 3) vārtus uz pilsētu, 4) kultūras mantojumu, 5) veselības centru, 6) vietu ilgtspējīgai dzīvošanai, 7) klasi mācībām, 8) reģenerācija dzinējspēku, 9) atjaunojamās un otrreiz izmantojamās enerģijas centru un kā 10) dabas rezervātu.

Politikas instrumenti un pasākumi ietver tādas aktivitātes un iniciatīvas kā esošās teritorijas plānošanas sistēmas uzlabošanu, reģionālo plānošanu, vietējās attīstības ietvara plānus, plānošanas prasību uzlabošanu, veicināt vietējās stratēģiskās partnerattiecības, vietējos transporta plānus, vietējās kopienas stratēģijas, vietējās kopienas mežu apsaimniekošanas un izmantošanas plānus, reģenerāciju vides rīcības ietvaros¹⁵², vietējos bioloģiskās un ģeokoloģiskās daudzveidības rīcības plānus, teritorijas novērtējuma tehnikas kā stratēģiskās ietekmes novērtējums, ilgtspējības novērtējumu, ainavas rakstura novērtējumu (ietver vietas izjūtas novērtējumu) (Landscape Character Assessment¹⁵³), dzīves kvalitātes novērtējumu, telpisko vīziju veidošanu (Concept Statement), SVID mazajām lauku pilsētām (Market Towns Healthcheck), ekoloģiskās pēdas nospiedumu (Ecological Footprinting), sabiedrisko labumu reģistrācijas sistēmu (Public Benefits Recording System), sabiedrības līdzdalības tehnikas kā apkaimju iniciatīvu fonda izstrādāto paņēmieni – plānot

¹⁵⁰ Theoretical city region, <http://www.communities.gov.uk/citiesandregions/cities/cityregionswhy/>

¹⁵¹ Countryside In and Around Towns: a vision for connecting town and country in the pursuit of sustainable development, Natural England

<http://p1.countryside.gov.uk/LAR/Landscape/CIAT/towns/index.asp>

¹⁵² REACT (Regeneration through environmental action),

<http://p1.countryside.gov.uk/LAR/Landscape/CIAT/react.asp>

¹⁵³ Landscape character,

<http://www.naturalengland.org.uk/ourwork/landscape/englands/character/default.aspx>

realitātei (Planning for Real) un pagastu vietējie plānus (Parish Plans) un citas tehnikas kā pieejamības uzlabošanas plānus (Rights of Way Improvement Plans), publisko teritoriju zemes īpašuma reģistrēšanu (Registering land as a town or village green), zaļo koridoru un zaļo tīklojumu (Green Grid) projektus, un vietējo produktu ražošanas un patēriņa veicināšanu ('Eat the View'/ Farmers' Markets), Anglijas lauku attīstības programmu, Lauku parku atbalsta programmu, apdzīvoto vietu zaļo teritoriju atbalsta pasākumu (*Doorstep Greens*¹⁵⁴), pilsētu un ciemu arhitektūras saglabāšanas un uzlabošanas būvnoteikumus (Village/Town Design Statements), vietējā kultūras mantojuma saglabāšanas iniciatīvu (Local Heritage Initiative), motorizētā transporta lauku ceļu, ko var izmantot velosipēdisti un kājāmgājēji, iniciatīvu (Quiet Lanes) un zaļo taku iniciatīvu (Greenways¹⁵⁵), t.i. tādu ceļu atbalstu, ko neizmanto motorizētais transports, derīgo izrakteņu ieguves vietu ilgtspējīgas attīstības iniciatīvu (Aggregates Levy Sustainability Fund), un lauku apsaimniekošanas projektus kā kopienas atjaunojamo resursu iniciatīvu (Community Renewables Initiative), vietējo dabas rezervātu plānus, kas veicina, ka iedzīvotāji var piekļūt tiem, lai novērtētu to vērtības, un iniciatīvu, kas nodrošina dabas vērtību pieejamību cilvēkiem ar īpašām vajadzībām (Wildspace!).

Attiecībā uz lauku teritorijām, kuras atrodas tiešā pilsētu tuvumā Lielbritānijā ir veikti vairāki visaptveroši pētījumi¹⁵⁶ - lauku pilsētu malas tiek iedalītas trīs daļās – pilsētas pierobeža daļa, tuvākā un tālākā pilsētas mala un publiski pieejamā atvērta telpa – liekās un stratēģiskās neapbūvētās teritorijas pilsētas administratīvajās robežās. Galvenie temati, kas tika pētījumos skatīti saistībā ar lauku-pilsētu malu bija neapbūvētās piepilsētas zaļā josla, kas pakļauta stingrai attīstības kontrolei (mežu un neapbūvētās lauksaimniecībā izmantojamās) (Green Belt¹⁵⁷), neapbūvēta atklātā telpa (Open Space), mājokļi, ainava, dabas aizsardzība, rekreācija, ilgtspējīga attīstība, transporta, cita infrastruktūra, derīgie izrakteņi, atkritumu apsaimniekošana, lauksaimniecība, mežsaimniecība un enerģija. Galvenās rekomendācijas attiecībā uz lauku-pilsētu malu plānošanu un attīstību pētījuma rezultātā bija sekojošas. Nepieciešama pozitīva, proaktīva, bet reālistiska **vīzija**. Nepieciešama **vadība jeb līderība** (leadership) – rīcības plāns ir jānosaka nacionālajā līmenī, jārada stratēģiskās (reģionālās) vadlīnijas, kas veicina sadarbību pāri administratīvajām robežām, un nepieciešama spēcīga vadība vietējā līmenī nodrošinot rezultātus un piedaloties partnerattiecībās. Nepieciešama **partnerattiecību veidošana** starp institūcijām, balstoties uz īpašiem sadarbības līgumiem (partnership agreements), balstoties uz kopīgu plānu izstrādāšanu, atbildības sadalīšanu. Privātā sektora iesaistīšana partnerattiecībās un koordinācijā ir būtisks aspekts. **Integrēta apsaimniekošana**, kas savieno dažādas intereses un koordinē aktivitātes ir nozīmīga, lai vietējās pašvaldības vīzija īstenotos. **Sociālā iekļaušana** (inclusion) nodrošina, ka tiek ietvertas dažādas sociālās grupas inovatīvā veidā, un ka tās tiek iesaistītas, tad kad tiek monitorēti īstenošanas rezultāti. **Pieejamība** ir nozīmīgs aspekts, lai lauku pilsētu mala būtu tehniski un finansiāli pieejama iedzīvotājiem. Jāveicina zaļos transporta veidus. Jāsavieno dzīvojamie rajoni ar zaļajām teritorijām. **Mijiedarbība** ir aspekts, kuru var vērtēt pēc tā kā tā dod ieguldījumu vietējai ekonomikai, videi un sociālajiem mērķiem. Zemes izmantojuma veidu un aktivitāšu telpiskajai **integrācijai** ir jābūt

¹⁵⁴ Doorstep Greens, <http://p1.countryside.gov.uk/LAR/Recreation/DG/Index.asp>

¹⁵⁵ Greenways and Quiet Lanes, <http://p1.countryside.gov.uk/LAR/Recreation/Greenways/index.asp>

¹⁵⁶ Urban Fringe – Policy, Regulatory and Literature Research Countryside Agency, 2003.

<http://p1.countryside.gov.uk/LAR/Landscape/CIAT/towns/research/policyregulatoryandlitresearch.asp>

¹⁵⁷ <http://www.cpre.org.uk/filegrab/map-of-green-belts-england.pdf?ref=1806>

galvenajam vīzijas īstenošanas rezultātam, lai nodrošinātu **daudz funkcionalitāti**, t.i. integrāciju un mijiedarbības starp desmit lauku pilsētas malas identificētajām svarīgākajām funkcijām. **Ilgspējība** mijiedarbību un integrācijas kontekstā nozīmē ekonomisko veiksmi, vides uzlabojumu un dzīves kvalitātes uzlabošanas ieguvumu veicināšanu.

Lielbritānijas **izaugsmes teritorijas un punkti**¹⁵⁸ ir politika, kas koncentrē jauno teritoriju apbūvi, galvenokārt mājokļu, noteiktās teritorijās, izaugsmes teritorijas ir koncentrētas galvenokārt Londonas apkārtnē, citās teritorijās viscaur Lielbritānijā ir atrodami izaugsmes centri un to klasteri. Nacionālās valdības partnerattiecību veicinoša politika atbalsta pašvaldības, lai liela mēroga izaugsme, tai skaitā mājokļu būvniecība, tiktu veikta saskaņā ar ilgtspējīgas attīstības principiem. Citas politikas iniciatīvas, kurām arī ir līdzīga nozīme ir Vietējie transporta plāni (*Local Transport Plans*) un Kopienas meži¹⁵⁹, Zaļā infrastruktūra¹⁶⁰, veselīgās staigāšanas iniciatīva¹⁶¹, Ainavas rakstura novērtējums¹⁶², teritorijas vīzijas novērtējums (*Concept Statements*), Ciemu pilsētībūvniecības dizaina novērtējums (*Village Design Statements*). Lielbritānijā visas aktivitātes, kuras saistītas ar atpūtu dabā un rekreāciju parkos un zaļajās teritorijās tiek koordinētas¹⁶³.

2.3.4. Sabiedrisko un citu pakalpojumu nodrošināšana

Lielbritānijas lauku attīstības programma ietver politiku, ka ir jānosaka **lauku pakalpojumu standarti**¹⁶⁴, jāmonitorē vai tie tiek izpildīti, un pēc noteikta laika pakalpojumu standarti ir jāizvērtē atbilstoši vajadzībām un iespējām. Jauninājumi lauku teritorijās ir iniciatīva, kas atbalsta **inovācijas pakalpojumu sniegšanas jomā lauku teritorijās** (Pathfinder areas¹⁶⁵). Inovatīva pieeja ir ĢIS tehnoloģiju pielietošana pakalpojumu sniegšanas efektivitātes uzlabošanā¹⁶⁶.

Kopienas telpas jeb zāles (*halls*) lauku iedzīvotājiem ir iniciatīva lauku pašvaldībām¹⁶⁷, kas ir finansiāla palīdzība (50% no kopējām izmaksām), kuras avots ir Nacionālās loterijas Kopienas fonda granti (*National Lottery Community Fund Grants*). Zāles var būt dažādas – lauku kopienu centri, veterānu centri, piemiņas zāles, zāles un lielas telpas, kas pieder draudzēm un baznīcām. Laukos kopā sanākšanas

¹⁵⁸ Growth Areas, new Growth Points, <http://www.environment-agency.gov.uk/research/planning/105890.aspx>

¹⁵⁹ Community Forests, <http://p1.countryside.gov.uk/LAR/Landscape/CIAT/CF.asp>

¹⁶⁰ Green Infrastructure ,

<http://www.naturalengland.org.uk/ourwork/planningtransportlocalgov/greeninfrastructure/default.aspx>

¹⁶¹ Walking the way to Health Initiative. Natural England and the British Heart Foundation,

<http://p1.countryside.gov.uk/LAR/Recreation/WHI/index.asp>

¹⁶² Landscape character, http://p1.countryside.gov.uk/LAR/Landscape/CC/countryside_character.asp

¹⁶³ Parks and green spaces,

http://www.direct.gov.uk/en/HomeAndCommunity/LeisureandRecreation/DG_064868

¹⁶⁴ Rural services standard 2003, Department for Environment, Food and Rural Affairs, London

http://www.defra.gov.uk/rural/pdfs/rural_standard2003.pdf

¹⁶⁵ Rural challenges, local solutions: Building on the Rural Delivery Pathfinders in England.

Prepared for the Department for Environment, Food and Rural Affairs, on behalf of the Rural Delivery Pathfinders, 2008, <http://www.defra.gov.uk/rural/ruraldelivery/pathfinders/default.htm>

¹⁶⁶ Place matters: the Location Strategy for the United Kingdom, November 2008

¹⁶⁷ Department for Environment, Food and Rural Affairs (2007). Community halls for rural people, <http://www.defra.gov.uk/rural/communities/halls/default.htm>

vietas ir ļoti svarīgas ne tikai sociālajām aktivitātēm, bet arī lai apmainītos ar informāciju par veselības jautājumiem, zemnieku produkcijas noietu, jaunajām tehnoloģijām, un lai satiktos dažādas sociālās grupas. Lielākoties mazām apdzīvotām vietām nav šādu kopā sanākšanas vietu un lielai daļai lauku apdzīvoto vietu ir tikai viena vieta. Atbalsts domāts dažāda izmēra lauku apdzīvotām vietām – arī mazām, attiecīgi tiek atbalstītas mazāka izmēra sabiedriski izmantojamas telpas. Atbalsts paredz sadarbību starp dažādām grupām lauku teritorijās.

Lielbritānijā lauku vidē sadarbību veicina ar dažādiem partneriem un saiknes starp sociālo kapitāla dažādām grupām¹⁶⁸, bet īpaši **religiskām organizācijām un draudzēm**¹⁶⁹, kurām ir senas tradīcijas risināt veselu virkni problēmas un veidot sadarbību ar pilsonisko sabiedrību. Sadarbība ar valsti un vietējām pašvaldībām norit tādos jautājumos kā kopīga publisko telpu izmantošana, kopiena svarīgu pasākumu organizēšana, mājokļu problēmas risināšana, sadarbība ar skolu, sadarbība ar vecākajām un jaunākajām iedzīvotāju grupām, atbalsts sociālai integrācijai (inclusion and exclusion), sadarbība ar ne-religiskām sadarbības grupām.

2.3.5. Lauku un pilsētu mijiedarbību jautājumi teritorijas plānošanas politikās

ESPOŅ pētījums parādīja¹⁷⁰, ka liela daļa lauku-pilsētu mijiedarbību fokusētu politikas ir saistītas ar teritorijas plānošanas instrumentu izmantošanu. Dānijā lauku un pilsētu atšķirības ir ņemtas vērā teritorijas plānošanas likumā, kurā ir izdalītas lauku un pilsētu zonas, kā arī atpūtas teritoriju zonas, un likums ir mērķēts, lai apstādinātu pilsētas izplešanos uz lauku teritoriju rēķina, veicināt, ka robeža starp laukiem un pilsētām ir papildinoša, bet arī katrai zonai piemītošām funkcijām un attīstīt pakalpojumus pilsētu malās. Austrijā telpiskās plānošanas politika paredz, ierobežojot industriālo un dzīvojamo rajonu attīstību tikai atsevišķās teritorijās, novērst pilsētu haotisku apbūvi (*urban sprawl*). Īrijā lauku attīstības plāns (A Strategy for Rural Development) veicina mazpilsētu izaugsmi, kā lauku attīstības centrus. Somijā ir izveidota īpaša darba grupa pilsētu un lauku mijiedarbību darba grupa (*Working Group on Urban-Rural Interaction*). Vācijā labs piemērs ir kopīgā Berlīnes brīvpilsētas un Brandenburgas federālās zemes plānošana, kas paredz izmantot bijušās pilsētu teritorijas (*Brownfield*), samazināt ietekmi uz dabu un attīstīt ainavas. Ungārijā ir politika, kas veicina lauku teritorijām iegūt pilsētas statusu, lai būtu iespējas iegūt papildus pakalpojums un tādejādi uzlabot centra-perifērijas attiecības. Slovēnijas reģionālās attīstības stratēģija (*Strategy of Regional Development of Slovenia*) paredz nepalielināt atšķirības starp reģioniem, nesamazināt minimālo apdzīvoto vietu blīvumu, un veicināt lauku un pilsētu partnerattiecības. Nīderlandē paredz ierobežot attīstību lauku teritorijās, nodrošināt lauku-pilsētu robežu pastāvēšanu, investēt labā rekreācijas telpā un pieejamās dabas teritorijās. Lielbritānijas pilsētu un lauku

¹⁶⁸ Working with Local Strategic Partnerships and Local Area Agreements: Some lessons from the New Deal for Communities Programme, 2008,

<http://www.communities.gov.uk/publications/communities/ndcworklpsplaas>

¹⁶⁹ Richard Farnell, R., Hopkinson, J., Jarvis, D. Martineau, J., Hein, J.R. (2006). Faith in Rural Communities: Contributions of Social Capital to Community Vibrancy. Research supported by the UK Government Department for Environment, Food and Rural Affairs. Applied Research Centre for Sustainable Regeneration, Coventry University, The Arthur Rank Centre, The Church of England. Stoneleigh Park: ACORA Publishing. <http://www.defra.gov.uk/rural/pdfs/research/faith-report-full.pdf>

¹⁷⁰ Bengs, C., Schmidt-Thome, K. (eds) (2003). ESPON 2006 Programme / Urban-rural relations in Europe: Third Interim Report – Executive Summary. Centre for Urban and Regional Studies, Helsinki University of Technology.

politikas (*Rural White Paper/ Urban White Paper*) paredz izmantot fiziskās plānošanas instrumentus, lai uzlabotu dzīves kvalitāti pilsētu un lauku teritorijās.

Anglijas, Velsas un Skotijas nacionālās plānošanas vadlīnijas sniedz plašu spektru regulējumu, ieteikumus un labāko prakšu aprakstu par to, kā risināt jautājumus, kas skar lauku-pilsētu mijiedarbību. Lielbritānijā teritorijas plānošanas instrumenti tiek plaši pielietoti, lai ne tikai ierobežotu, bet arī, lai veicinātu ekonomisko attīstību. Piemēram, Skotijas plānošanas politika par ekonomisko attīstību¹⁷¹ satur plānošanas vadlīnijas un pamatprincipus par to, kā ar telpiskās attīstības instrumentiem var sniegt iespējas uzņēmējdarbības attīstībai, kā jāplāno dažādu izmantojumu teritorijas, t.i., kādas ir dažādu tautsaimniecību nozaru vajadzības, kā veicināt mazā biznesa attīstību, īpaši lauku teritorijās un vietās, kas nodrošinātu ilgtspējīgu uzņēmējdarbības attīstību, kā integrēt transporta jautājumus un ekonomisko attīstību, kā otrreizēji attīstīt un rehabilitēt vietas, kā ņemt vērā telpiskās attīstības vajadzības, ko nosaka informācijas un komunikāciju tehnoloģiju attīstība, kā saglabāt un uzlabot vidi, kā nodrošināt augstu arhitektonisko vides kvalitāti, saglabāt dabas un kultūras mantojumu, kā nodrošināt dialogu ar uzņēmēju kopienu, kā praktiski veidot attīstības plānus un tos īstenot, kā kontrolēt attīstību un veikt ietekmes uz vidi novērtējumu. Politikas sastāvdaļa ir arī atvieglinātās jeb vienkāršotas plānošanas zonas, kā viens no attīstības instrumentiem, kas veicina ekonomisko attīstību. Vairākiem aspektiem ir detalizētāk izstrādātas plānošanas politikas, piemēram, Skotijas plānošanas politika attiecībā uz **vidējo un mazo pilsētu centriem un mazumtirdzniecību**¹⁷², kas satur vispārējo politikas kontekstu attiecībā uz šo jautājumu un politikas principus kā centru sadarbības tīklu identificēšana, fokuss uz pilsētu centriem, pilsētu centru uzlabošana, drošas un atraktīvas vides nodrošināšana pilsētu centriem, pieejamības uzlabošana un monitorings un atkārtota situācijas izvērtēšana. Politikas pielikumā ir sniegta attīstības tipu klasifikācija.

Anglijas un Velsas plānošanas politikas vadlīnijas īpaši akcentē ainavas aizsardzību, zemnieku lomu un zemes pārdošanu un tās konsekvences lauku teritorijās¹⁷³.

Skotijas plānošanas politika par **lauku attīstību**¹⁷⁴ ietver vispārējo politikas kontekstu, plānošanas vīziju un plānošanas lomu attiecībā uz lauku teritorijām, īpaši jauno attīstības projektu ietekme uz lauku teritorijām. Tiek apskatītas tādas tēmas kā ekonomiskā attīstība un dažādošana, mājokļi, lauku pieejamība, vides kvalitāte, nacionālie parki, telpas kvalitātes uzlabošana, sabiedrības iesaistīšana, plānošanas ieviešana, attīstības kontrole. Attiecībā uz lauku dažādošanu ir izstrādātas detalizētākas vadlīnijas - Skotijas plānošanas norādījumi par **lauku dažādošanu**¹⁷⁵. Vadlīnijas ietver lauku dažādošanas izpratni no vispārējās plānošanas sistēmas skatījuma un citu politiku ietvara pieejas, pievēršas lauku un lauku dažādošanas izpratnei un šo konceptu definēšanas problēmām un ieteikumiem plānošanai. Plānošanas vadlīniju noslēgumā parādīts kā ar attīstības plāniem, var veicināt un kontrolēt dažādošanu lauku teritorijās un kādi padomi ir nepieciešami vietējiem

¹⁷¹ Scottish Planning Policy SPP 2 Economic Development, Scottish Executive Development Department (SEED), 2002.

¹⁷² Scottish Planning Policy SPP 8 Town Centres and Retailing, SEED, 2006.

¹⁷³ Planning and the Countryside, Communities and local government, <http://www.communities.gov.uk/planningandbuilding/planning/planning/planningcountryside/>

¹⁷⁴ Scottish Planning Policy SPP 15 Planning for Rural Development, SEED, 2005.

¹⁷⁵ Planning Advice Note PAN73 Rural Diversification, SEED, 2005.

attīstītājiem no valdības institūcijām.

Lielbritānijā, līdzīgi kā citās attīstītās Eiropas valstīs, īpašas politikas ir izstrādātas attiecībā uz jauno dzīvojamo ēku un to kompleksu būvniecību lauku vidē. Piemēram, Skotijā ir vairāki plānošanas politikas dokumenti, kas regulē jauno būvniecību lauku apvidos, pieņemot, ka prasības, kas izvirzītas būvniecībai laukos atšķiras no prasībām laukos - Skotijas plānošanas politika dzīvojamām mājām¹⁷⁶, Skotijas plānošanas norādījumi par to kā izvietot un kādu arhitektūru izmantot **jaunajiem mājokļiem lauku apvidos**¹⁷⁷, Skotijas plānošanas norādījumi par **lauksaimniecības un mežsaimniecības būvēm**¹⁷⁸, Skotijas plānošanas norādījumi par **jaunu būvju izvietojumu ainavā**¹⁷⁹ un Skotijas plānošanas norādījumi par **būvēm lauku apvidos**¹⁸⁰.

Plašs plānošanas politikas klāsts ir veltīts atklātās telpas aizsardzībai, īpaši lielo pilsētu un dzīvojamo rajonu tuvumā. Gan Anglijā, gan Skotijā zaļās joslas aizsardzība, kas aptver visas lielās pilsētas ir viens no plānošanas elementiem īstenots vairāk kā piecdesmit gadu, kas raksturo šo valstu pieeju lauku – pilsētu attiecībām. Lai arī mūsdienās šī politika tiek kritizēta un pakāpeniski modernizēta – tā tomēr vēl aizvien ir aktuāla, un tiek stingri īstenota. Mūsdienās aizvien spēcīgāka kļūst ne tikai telpas aizsardzība ap lielajām pilsētām, bet visas palikušās neapbūvētās telpas aizsardzība un racionāla izmantošana. Pētījumi rāda, ka neracionāla, haotiska, neilgtspējīga zemes izmantošana un plānošana novērojama ne tikai ap lielajām, bet arī ap mazākām pilsētām, arī ap dzīvojamo māju puduriem laukos, ainaviskām un citādi pievilcīgām lauku teritorijām un transporta maģistrālēm. Piemēram, Skotijas plānošanas politika par **zaļajām pilsētu joslām**¹⁸¹ ietver politikas pamatojumu par to, kāpēc jākontrolē lielo un mazo pilsētu izplešanās, kas mainījies vispārējo politiku kontekstā un kādi citi saistīti politiku mehānismi tiek pielietoti, lai sasniegtu attīstības kontroles mērķus. Politikas dokuments norāda uz zaļo joslu nozīmi un funkcijām, to īstenošanu saistībā ar attīstības plānošanu un tās īstenošanu, teritorijas apsaimniekošanu. Dokuments detalizēti uzskaita kādi izmantojumi ir pieļaujami un kā šos zemes izmantojumus nodrošināt, kā risināt konfliktus starp izmantojumiem, kas savā starpā konfliktē, un kā iespējami labojumi attīstības plānā, ar mērķi risināt iespējamās problēmas saistībā ar zaļo zonu aizsardzību.

Anglijas Lauku aģentūra¹⁸² (tagad Dabas aģentūra) ir sagatavojusi virkni pētījumu un attīstības veicinošu rekomendāciju par lauku ainavas kvalitātes un lauku miera novērtēšanu un plānošanu, saistībā ar rekreāciju un labākās pieejamības nodrošināšanu lauku teritorijām, tāpat attiecībā uz lauku centriem kā pakalpojumu

¹⁷⁶ Scottish Planning Policy SPP 3 Planning for Homes, SEDD, 2008.

¹⁷⁷ Planning Advice Note PAN 36 Sitting and Design of New Housing in the Countryside, SEDD, 1991.

¹⁷⁸ Planning Advice Note PAN 39 Farm and Forestry Buildings, SEDD, 1993.

¹⁷⁹ Planning Advice Note PAN 44: Fitting New Housing Development into the Landscape, SEDD.

¹⁸⁰ Planning Advice Note PAN 72: Housing in the Countryside, SEED, 2005.

¹⁸¹ Scottish Planning Policy SPP 21 Green Belts, SEED, 2006.

¹⁸² Environmental quality in spatial planning – Joint guidance from Countryside Agency, English Nature, English Heritage and Environment Agency, 2005; Planning Principles for Landscape, Access and Recreation. Moving on from Planning Tomorrow's Countryside, 2005; Planning Tomorrow's Countryside, 2000; Landscape Character Assessment – Guidance for England and Scotland, 2002; Countryside Quality Counts, 2004; Understanding Tranquility, Countryside Agency, 2005.

nodrošināšanas vietām¹⁸³.

Skotijas plānošanas politika par **atklāto telpu un fiziskajām aktivitātēm**¹⁸⁴ ietver politikas kontekstu un aprakstu, kāda ir atklāto telpu un fizisko aktivitāšu un rekreācijas dabā vērtība no sabiedrības viedokļa, kā novērtēt atklātās telpas, vai tās izmantojamas aktīvās rekreācijas nolūkiem, kā paaugstināt standartus, kā plānot šādas atklātās telpas teritorijas kā daļu no jaunajiem būvniecības projektiem, kā plānot sporta un rekreācijas objektus un teritorijas, kā šo plānošanas politiku īstenot un kādi partneri un konsultanti ir jāaizsauc, risinot šādus plānošanas uzdevumus. Skotijas plānošanas norādījumi par **plānošanu un atklāto telpu**¹⁸⁵ detalizētāk pievēršas jautājumiem par atklātās telpas vērtību un tās nenovērtētajiem aktīviem, sniedz atklāto telpu klasifikāciju, to tīklojumu, norāda, ka jebkura telpa ir ar konkrētās vietas individuālo raksturu, t.i., identitāti, kādas atklāto vietu stratēģijas jāizstrādā un kā tās saistāmas ar attīstības plānošanu. Pielikumā dots zemes izmantojuma kategoriju sadalījums attiecībā uz atklātās telpas klasēm un saraksts, kādi papildus finansiālie avoti ir pieejami, lai nodrošinātu atklātās telpas aizsardzību. Citas ar atklāto telpu un rekreāciju saistītās telpiskās plānošanas politikas ir Skotijas plānošanas norādījumi par **golfa laukumiem un ar tiem saistīto attīstību**¹⁸⁶, Skotijas plānošanas norādījumi par **dabas mantojuma plānošanu**¹⁸⁷, Skotijas plānošanas politika par **attīstību saistībā ar slēpošanu**¹⁸⁸.

Virkne plānošanas regulēšanas dokumentu ir veltīti ūdens un piekrastes problēmām – šie dokumenti vienlīdz attiecas uz lauku un pilsētu teritorijām, piemēram, Skotijas plānošanas vadlīnijas par **piekrastes plānošanu**¹⁸⁹ un Skotijas plānošanas norādījumi par to kā klasificēt krastu plānošanas vajadzībām¹⁹⁰.

Skotijas plānošanas politika par **plānošanu un plūdiem**¹⁹¹ satur ieskatu kā plūdu problēma skatāma vispārējo politiku kontekstā, īpaši attiecībā uz ilgtspējīgu attīstību un sociālo taisnīgumu. Dokuments satur definīcijas par plūdiem, nosaka atbildības attiecībā uz plūdu problēmas risināšanu, būvniecības standartus, apdrošinātāju jautājumus un attiecības ar jaunajiem attīstības projektiem, un plānošanas politikas galvenos principus attiecībā uz applūstošām teritorijām, meliorāciju un citiem ūdens apsaimniekošanas jautājumiem, preventīviem plūdu pasākumiem, īpaši attiecībā uz jauniem būvniecības projektiem – atklāto telpu, parkiem, rekreācijas teritorijām, dabas un kultūras mantojumu, būvmateriāliem, ūdensobjektiem, risku novērtēšanu, plānu īstenošanu un kontroli. Skotijas plānošanas vadlīnijas par **plūdiem**¹⁹² detalizē plānošanas politikas dokumentu. Skotijas plānošanas norādījumi par **ilgtspējīgu ūdens meliorāciju un plānošanu**¹⁹³ aptver gan lauku, gan pilsētu teritorijas.

Lauku un pilsētu mijiedarbības veicināšanai būtiska ir transporta sistēmas attīstība,

¹⁸³ The role of rural settlements as service centres, Countryside Agency, 2004

¹⁸⁴ Scottish Planning Policy SPP 11 Open Space and Physical Activity, SEED, 2007

¹⁸⁵ Planning Advice Note PAN 65: Planning and Open Space, SEED, 2008

¹⁸⁶ Planning Advice Note PAN 43 Golf Courses and Associated Developments, SEED, 1994

¹⁸⁷ Planning Advice Note 60 Planning for Natural Heritage, SEED, 2000

¹⁸⁸ NPPG12 - Skiing Developments, SEED, 1997

¹⁸⁹ National Planning Guidelines NPPG13 – Coastal Planning, SEED, 1997

¹⁹⁰ Planning Advice Note: PAN 53 Classifying the Coast for Planning Purposes, SEED, 1998

¹⁹¹ Scottish Planning Policy SPP 7: Planning and Flooding, SEED, 2004

¹⁹² Planning Advice Note PAN 69: Planning and Building Standards Advice on Flooding, SEED, 2004

¹⁹³ Planning Advice Note PAN 61: Planning and Sustainable Urban drainage Systems, SEED, 2001

kas fokusēta ne vien uz tranzītu, bet uz reģionāli iekšēju tīklu attīstību, kur liela nozīme ir lauku centru pieejamībai un to saiknēm ar pilsētām. Piemēram, Skotijas **transporta plānošanas politika**¹⁹⁴ ietver vispārējo politikas kontekstu, transporta vīziju un integrētos mērķus un apskata tādas tēmas kā transports un veselība, reģionālās transporta partnerības un stratēģijas, lauku pieejamība un zemes reforma likumdošana, transporta plānošana lauku teritorijās, galvenie stratēģiskie projekti – nacionālā transporta stratēģija, politikas atbalsts, atbalsts infrastruktūras nodrošināšanai, stratēģisko ceļu plānošana, dzelzceļu plānošana, tranzīta plānošana, autobusu satiksmes plānošana, lidostu plānošana, ostu plānošana – vietējie plāni un transporta projektu saskaņošana, zemes izmantošanas veidu izvietošana attiecība pret esošajiem un plānotajiem transporta tīkliem, transporta dažādu veidu (intermodālā) plānošana, kājāmgājēju, velosipēdistu un sabiedriskā transporta satiksmes plānošanas, vieglās automašīnu satiksmes plānošana, ietverošā mobilitātes plānošana (kā iedzīvotājiem ar fiziskiem un finansiāliem ierobežojumiem piedalīties vispārējā satiksmē), sievietes un transports, invalīdu transports, kravu pārvadājumi, stāvlaukumu plānošana un standarti, stāvlaukumi invalīdiem, velosipēdu stāvlaukumi, transporta attīstības novērtēšana, ceļojumu plāni, tranzīta un citu stratēģisku ceļu attīstība, tranzīta ceļu pakalpojumi un to infrastruktūras nodrošināšana, Eiropas nozīmes ceļu plānošana.

Mūsdienās aizvien aktuālāka ir enerģijas, īpaši atjaunojamās, plānošana, kas aptver gan pilsētas, gan laukus – Lielbritānijā ir izstrādāti un pieņemti virkne politiku instrumentu, kas risina šos jautājumus integrēti pilsētu un lauku teritorijās, piemēram, Skotijas plānošanas politika par **atjaunojamo enerģiju**¹⁹⁵ vai Skotijas plānošanas norādījumi par **atjaunojamās enerģijas tehnoloģijām**¹⁹⁶.

Mūsdienās tiek izstrādātas Lielbritānijas un to reģionu valdību politikas, lai novērstu sociālo grupu un teritoriju atpalcību informācijas un komunikāciju tehnoloģiju izmantošanā. Piemēram, ir izstrādāta politika par ietverošu ciparu tehnoloģiju izmantošanu¹⁹⁷.

Ziemeļvalstu politikas pievēršas lauku-pilsētu mijiedarbības telpiskām izpausmēm nacionālās un reģionālās plānošanas ietvaros. Piemēram, Dānijā¹⁹⁸ telpiskās plānošanas mērķi nosaka, ka lauki un pilsētas ir jāsauglabā atšķirīgas, attīstībai ir jābūt tādai, kas dod ieguvumu visai Dānijai, telpiskajai plānošanai ir jārespektē pilsētu identitāte, vide, ainava un arhitektūras īpatnības, telpiskajai plānošanai un investīcijām infrastruktūrai ir jābūt cieši saistītām, un telpiskajai plānošanai ir jābūt visaptverošai. Nacionālais plānojums iever iniciatīvas, kuras veicina, ka Lielās Kopenhāgenas reģionā ir pieejama zeme uzņēmējdarbībai, mājokļiem un rekreācijai, ka labi integrēta un funkcionējoša pilsētu izaugsme un infrastruktūra tiek nodrošināta Sjēlandē, ka tiek attīstīts pilsētu koridors starp Randersu un Koldingu un, ka ainava starp šīm pilsētām tiek saglabāta; ka tiek veidots sadarbības tīkls starp mazajām pilsētām (ar iedzīvotāju skaitu līdz 20 tūkstošiem), lai veicinātu izaugsmi un inovācijas pilsētu reģionos; ka tiek veicināti mazo pilsētu reģioni ar tādiem

¹⁹⁴ Scottish Planning Policy SPP 17 Planning for Transport, SEED, 2005

¹⁹⁵ Scottish Planning Policy SPP 6 Renewable Energy, SEED, 2006

¹⁹⁶ Planning Advice Note PAN 45: Renewable Energy Technologies, SEED, 2002

¹⁹⁷ Connecting Scotland's people: Digital Inclusion, SEED.

¹⁹⁸ The 2006 national planning report – in brief: The new map of Denmark – spatial planning under new conditions, http://www.sns.dk/udgivelser/2006/87-7279-728-2/html/default_eng.htm

projektiem, kuriem pamatā dialogs, kas stiprina vietējās ekonomikas stiprās puses un dabas kvalitātes un ka tiek izpētīta jauno apvienot pašvaldību ciemu ekonomiskā, sociālā un cita loma un ka tiek analizētas barjeras ciemu attīstībā, kas būtu balstīta uz vietas kvalitātes aspektiem un vietējās kopienas piedalīšanos. Dānijas nacionālais plānojums uzsver, ka pilsētu reģioniem ir jāklūst stiprākiem un tiem ir jākalpo visas valsts interesēm. Plānošana jābalsta uz precīzu lauku un pilsētu zonu atšķirību, jānodrošina, ka saglabājas vietējā identitāte un īpatnības. Lielo pilsētu iedzīvotājiem ir jānodrošina pieejamība klusai un mazāk attīstītai lauku telpai.

Zviedrijas valdība¹⁹⁹ pārvērtē **reģionālās attīstības nozīmi** un uzsver, ka reģionālā ekonomika ir kompleksa un ka jebkuras politikas intervences notiek kompleksā sistēmā un tādejādi reakcijas var būt dažādas. s. Tāpat jāņem vērā, ka ekonomiskajā attīstībā nozīmīga loma ir cilvēku motivācijām, stimuliem un barjerām. Valdības var izmainīt stimulus, bet tad tās iejaucas kompleksā attīstības ainā, kurā indivīdi adaptē savu uzvedību un mācās no savām iepriekšējām pieredzēm. Nepārtraukta mācīšanās un politiku pārvērtēšana var dod labākus rezultātus. Uzsvārs tiek ieteikts likt uz vietām balstītām un uz cilvēkiem balstītām politikām (*place-based and people-based policies*). Lielbritānijas reģionālā politika un tās pētījumi, kas vērsti uz tās uzlabošanu, līdzīgi uzsver vietas nozīmi attīstībā²⁰⁰.

Aizvien lielāka uzmanība tiek pievērsta ne tikai vispārīgās ekonomiskās attīstības ietekmei uz vide, bet arī **sociālās ietekmes novērtējumam**, t.i., teritorijas plānojumi un attīstības pasākumi tiek izvērtēti pēc tā, kāda ietekme ir uz sociālo sfēru²⁰¹. Cits aspekts, kuram aizvien vairāk pievērš uzmanības Ziemeļvalstīs ir bioenerģijas²⁰² un vēja enerģijas ieguve un tās telpiskā ietekme uz teritoriju.

2.3.6. *Nozīmīgākās lauku-pilsētu mijiedarbību veicinošās aktivitātes un atbalsta politikas*

Nozīmīgākās lauku-pilsētu mijiedarbību veicinošās aktivitātes un atbalsta politikas ir: lauku tūrisms un rekreācija, vietējās pārtikas un citu vietējo produktu aprites cikls, bērnu un jauniešu atbalsta politikas un labklājības un sabiedrības veselības sektora aktivitātes lauku-pilsētu mijiedarbību kontekstā.

Lauku tūrisms balstās uz tūristu interesi par lauku teritorijām. Jāņem vērā, ka lauku teritorijas dažādās valstīs **uztver atšķirīgi**. Industriāli attīstītās valstīs laukus uztver kā vietu pretstatu mūsdienu urbānajai dzīvei, kā vietu, kur iekonservējusies pagātnes dzīve, kas bija vienkāršākā un romantiskāka (*lauku idille*), tāpēc nozīmīgi tos

¹⁹⁹ Joining-up for regional development: How governments deal with a wicked problem, overlapping policies and fragmented responsibilities. Stockholm: Regeringen Näringsdepartementet, 2007
<http://www.statskontoret.se/upload/publikationer/2007/200702.pdf>

²⁰⁰ Why Place Matters and Implications for the Role of Central, Regional and Local Government, Economic Paper 2, London: Communities and Local Government.

²⁰¹ Heikkinen, T., Sairinen, R. (2007). Social Impact Assessment in Regional Land Use Planning – Best practices from Finland. Nordic Research Programme Report 2005-2008. Report:3
Stockholm: NORDREGIO, <http://www.nordregio.se/Files/NRP2005-8R3.pdf>

²⁰² Lindblom, P.G., Rasmus Ole Rasmussen, R.O. (2008). Bioenergy and Regional Development in the Nordic Countries. Nordregio Working Paper 2008:5. In cooperation with the Faculty of Landscape Management and Nature Conservation at the University of Applied Sciences in Eberswalde,
http://www.nordregio.se/Files/WP2008_5.pdf

saglabāt. Savukārt nesen industrializāciju piedzīvojušās attīstības valstīs laukus uztver kā daļu no ekonomiskās un ikdienas dzīves, pilsētniekiem ar lauku iedzīvotājiem ir ģimenes saites, un laukus iedzīvotāji pametuši bezdarba vai zemu ienākumi dēļ, kā rezultātā lauki ir nav ideālā vieta, nozīmīgi, lai laukos notiktu ekonomiskā un sociālā attīstība un konservācijai laukos ir pakārtota nozīme. Diskusija par lauku tūrismu attīstītās valstīs koncentrējas uz diviem alternatīviem scenārijiem²⁰³ 1) teritorijas ar lielu skaitu tūristu – tajās jāsamazina uz ietekme vidi un vietējo sabiedrību un 2) tipiskas lauku ekonomikas teritorijas, kurās ir ekonomiskā krīze un iedzīvotāju zudums – uz tūrismu raugās kā iespējamo glābiņu, kas dod jaunas darba vietas un papildus ienākumus zemniekiem un vietējiem iedzīvotājiem.

Lielbritānijā ir arī pētījumi un politikas attiecībā uz lauku tūrisma attīstību. Piemēram, ir izpētīts²⁰⁴, ka **atpūtnieki Anglijas laukos** parasti nedodas tālāk kā 50 jūdzes no savām mājām, un izvēlas par ceļa mērķi labi pieejamas vietas. 1/3 no atpūtniekiem nedodas tālāk par 10 jūdzēm, un tikai 1/3 no atpūtniekiem dodas tālāk par 40 jūdzēm. Lielākā daļa pilsētnieku laukos ierodas ar automašīnu un no tās neatiet tālāk par 100 jardiem, tie parasti dod priekšroku neapsaimniekotai lauku ainavai, jo nav jāstopas ar zemes īpašniekiem. Savus braucienus atpūtnieki organizē vadoties no pieturvietām autostāvvietās, pie veikaliem vai pie ēšanas vietām. Braucieni galvenokārt notiek svētdienās, nedaudz mazāk sestdienās un parasti no 13.30 līdz 17.30, parasti vasaras mēnešos, lēnām pieaug interese par ziemas sezonu, vairumā. Tikai puse no atpūtniekiem, kas ierodas laukos mazliet pastaigājas, 1/3 no tiem bauda ainavu tikai sēžot. Lielākā daļa atpūtnieku bauda braukšanu kā tādu, ceļa mērķis ir tikai iemesls, lai pārvietotos pa teritoriju. Atpūtnieki Anglijas laukos ir galvenokārt vidēju ienākumu, izglītoti, vidēja vecuma un ģimenes ar bērniem. Savukārt Latvijas Lauku ceļotāja novērojumi (1999.g.) rāda, ka gandrīz 90% bija Latvijas tūristi, galvenokārt jaunieši, ceļojuma mērķis – 45 % nedēļas nogales pavadīšana, 30% atpūta atvaļinājumā, 22% svinību rīkošana un 80 % ceļoja ar personīgo auto, 15 % ar sabiedrisko transportu, 5 % ar velosipēdu.

Lauku tūrisma vērtība ir tā, ka tas ir atšķirīgs no pilsētu vides²⁰⁵ un galvenie iemesli, kāpēc tas piesaista tūristus ir izolācija un nomaļas vietas, miers un klusums, neskarta daba, vienatnes iespējamība, iespēja iepazīties ar autentisku kultūru (etnisko, tradicionālo, vietējo), estētiski patīkama ainava, lauku kultūras mantojumu, dzīves veidu, kas ir alternatīvs pilsētas dzīves veidam, ieskaitot maltītes, personiski iespaidi, Drošības sajūtas, vēlēšanās saņemt īpašu attieksmi, ko var sniegt lauku vide pretstatā masu tūrisma vietām un viesmīlīgi iedzīvotāji. Lauku tūrisma attīstībā ir būtiski, ka tas ir atšķirīgs, nozīmīgi definēt, kas ir tā īpašais produkts. Lauku tūrismā plāsi izmanto esošās ēkas un infrastruktūru, kas lauksaimniecības modernizācijas rezultātā un iedzīvotāju skaita samazināšanās dēļ ir palikušas neizmantotas. Lai neizbojātu lauku vides atšķirību ekonomikas dažādošanas telpiskās izpausmes, īpaši būvniecība, nepieciešams rūpīgi plānot un saskanot ar vietējās ainavu aizsardzības principiem. Būtiski ir vietējie iedzīvotāji un vietējās iniciatīvas, tas, ka tas var būt elastīgs – mazāks mērogs ļauj vieglāk piekārtoties tirgus izmaiņām. Tomēr, lai piesaistītu tūristus ir nepieciešama gudra pārdošanas taktika un zināšanas, tāpēc lauku tūrisma uzņēmumiem, kas parasti ir mazi, un tiem iesaka reģionāli kooperēties.

²⁰³ Swarbrooke, J. (1999). Sustainable Tourism Management. Oxford University Press.

²⁰⁴ Kelly M., Gilg, A. W. (1996). Rural Planning in Practice. Elsevier Science.

²⁰⁵ Page, S. J., Getz, D. (eds.) (1997). The Business of Rural Tourism: International Perspectives. London: International Thomson Business Press.

Lauku tūrismam vajadzētu būt tādām²⁰⁶, kas atrodas lauku teritorijās, ir funkcionāli lauciniecisks – maza mēroga uzņēmumi, atklāta telpa, kontakts ar dabu, kultūras mantojumu, tradicionālām vietējām sabiedrībām un dzīves veidu, ir lauciniecisks pēc mēroga – maza mēroga ēkas un mazas apdzīvotās vietas, un ir tradicionāls raksturā, pieaug lēni un organiski un ir saistīts ar vietējām ģimenēm. Tam vajadzētu būt tādām, kas lielā mērā tiek kontrolēti vietēji, un tiek attīstīti ilgtermiņa vietējam labumam un reprezentē visu lauku vides, ekonomikas un atrašanās vietas kompleksu. Diemžēl, ne viss tūrisms, kas notiek laukos ir lauciniecisks – piemēram, tiek būvēti arī lieli atpūtas kompleksi, tēmu parki vai atpūtas ciemati/viesnīcas, kas gala rezultātā lauku teritorijas pārvērs par pilsētas veida apdzīvotām vietām.

Lauku tūrisma klientiem²⁰⁷ būtu jānodrošina pamatvajadzības kā droša ceļošana, tīrība un komforts par saprātīgu cenu, jādod iespējas izbaudīt mājās ražotu pārtiku, gūt pieredzi par vietējo vēsturi un kultūru, un piedalīties vietējos pasākumos, izbaudīt tradicionālo mūziku un izklaidi un iepirkties vietējos izstrādājumus un dāvanas.

Gan Lielbritānijā, gan Skandināvijas valstīs īpaši tiek atbalstīts **agrotūrisms**, kā blakus nodarbošanās lauksaimnieciskai ražošanai. Attiecībā uz zemnieku tūrismu pētnieki²⁰⁸ ir sagatavojuši virkni ieteikumu: 1) saimniecībām jābūt tuvumā pastaigas takām, 2) saimniecībām jābūt informācijai par dabu un apkārtnē satopamiem dzīvniekiem un augiem, 3) tūristiem jāsniedz informācija par saimniecību vai šāda informācija jāgatavo rakstiski kā izdales materiāls, 4) saimniecība viesiem ir jāizrāda un jāuzsver, kas interesants ir atrodams, izmantojams vai apgūstams, 5) saimniecībā ir jābūt vispārējai tūrisma informācijai par valsti un novadu, 6) pēc iespējas jāizmanto vietējie produkti, 7) saimniecībām jāuztur sakari ar citiem tūrisma uzņēmumiem apkārtnē, 8) uz ceļiem ir obligāti jāizliek ceļa zīmes, 9) jāinformē par ikdienas lauku darbiem, laiku, kad tiek apkopti lopi, lai viesi varētu piedalīties un 10) var sagatavot speciālu brošūru viesiem, kur tas viss tiek aprakstīts.

Šveices lauku tūrisma asociācija piedāvā tādus piedzīvojumus zemnieku saimniecībā, kuri būtu interesanti visai ģimenei. Piemēram, saimnieki pēc pieprasījuma, arī skolnieku grupām, var nodrošināt organizētas ekskursijas pa fermu vai tuvējo apkārtni, sniedzot pirmās zināšanas par dabas un kultūras mantojumu, atsevišķas lauku saimniecības ir specializējušās kā **izglītošanās lauku saimniecības (educational farms)**²⁰⁹. Dažas Šveiciešu zemnieku saimniecības piedāvā pakalpojumu pieskatīt bērnus bez vecākiem vecumā no 6 līdz 16 gadiem - bērni tiek iesaistīti lauku darbos un dzīvnieku apkopšanā. Bērnu pieskatīšanas cenā iekļauta arī dzīvošana un ēšana. Šīs aktivitātes bērniem zemnieku saimniecībās tiek organizētas kopīgi ar labklājības un izglītības sektoru. Piemēram, bērniem no nelabvēlīgām un nabadzīgām ģimenēm šāda uzturēšanās lauku saimniecībā tiek atmaksāta no sabiedriskiem fondiem. Lauku-skolas aktivitātes²¹⁰ ir veids kā nodrošināt mijiedarbību starp

²⁰⁶ Lane, B. (1994). What is rural tourism? *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1&2): 7-21.

Lane, B. (1994). Sustainable rural tourism strategies: a tool for development and conservation. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(172), 102-111.

²⁰⁷ WTO (2003). Rural tourism in Europe: experiences, development and perspectives, Belgrade, Serbia and Montenegro 24-25 June 2002, Kielce, Poland, 6-7 June 2003, Yaremcha, Ukraine, 25-26 September 2003.

²⁰⁸ Denman, R., Denman, J. (1993). The farm tourism market. Ledbury: The Tourism Company.

²⁰⁹ Rural Tourism <http://www.tourisme-rural.ch/>

²¹⁰ Farm-to-School activities, Schule auf dem Bauernhof, <http://www.schub.ch>, Agro Image und Landwirtschaft macht Schule <http://www.agro-image.ch>

zemnieku saimniecībām un skolu, lai skolēni vairāk iesaistītos reālās dzīves aktivitātēs. Šveices saimniecības īpaši specializējas, lai nodrošināt skolēniem praksi un pirmās darba iemaņas, tajā katru gadu apmēram trīs tūkstoši jauniešu vecumā no 14 līdz 25 gadiem, kuri strādā 1200 saimniecībās²¹¹. Cita populāra aktivitāte ir siena šķūņu atvēršana lauku tūristiem. **“Guli sienā”** iniciatīva - 200 zemnieku saimniecībās Šveicē²¹². Apciešo kūti²¹³ ir daļa no kampaņas **“Šveices zemnieki tevi aicina”** (*Swiss Farmers Welcome You*), tajā vairāk 200 kūti ir atvērtas apmeklētājiem. Šveicē lauku dzīvi un lauksaimniecību reklamēt palīdz sabiedrībā populāri cilvēki²¹⁴ ar mērķi veicināt mijiedarbību starp lauku un pilsētu iedzīvotājiem, stiprināt uzticību vietējiem lauku produktiem un palielināt lauku produktu tirdzniecību. Lielbritānijā nevalstiskās organizācijas un to kampaņas atbalsta laukus un lauku dzīvi²¹⁵, veicina vietējo produktu iegādi²¹⁶. Ar vietējo produktu iegādi saprot zemnieku tirgus - Lielbritānijā tādu ir vairāk kā 550, zemnieku veikalus - tādu ir vairāk kā 4 tūkstoši, iniciatīvu „Plūkt augļus un dārzeņus pašiem” (*Pick Your Own schemes*) un produktu pievešanu mājās (*Home Delivery services*), piemēram, vietējie ražotāji apgādā ar Interneta veikalu palīdzību iedzīvotājus ar dārzeņu vai augļu kastēm. Cita kampaņa ir cīnās pret nelegālu piegūžošanu un atkritumu izgāšanu²¹⁷, par zaļāku dzīvošanu un informācijas izplatīšanu par klimata pārmaiņām²¹⁸, un par bērnu labākām zināšanām, kāpēc zemkopība ir nozīmīga²¹⁹.

Arī Skotijas Zemkopības un lauku izglītības, kā arī citas nevalstiskās organizācijas²²⁰, veicina **aktivitātes jauniešiem par pārtiku un zemkopību** ilgtspējīgā lauku vidē. Lauku fonds²²¹ ir īpaša organizācija, kas veicina, ka pilsētas bērni iepazīst lauku dzīvi, lai varētu iepazīties ar strādājošām zemnieku saimniecībām un citiem lauku uzņēmumiem. Fonds apvieno vairāk kā 500 zemnieku saimniecības Anglijā un Velsā un sadarbojas ar apmēram 500 skolām vairāk 50 pilsētās. Prioritāte tiek dota skolām no nelabvēlīgiem pilsētu rajoniem. Zemnieku saimniecības pilsētas bērniem²²², Lauku izglītības fonds²²³ un Naturālistu skolas²²⁴ ir līdzīgas organizācijas, kas veicina skolēnu izglītošanās aktivitātes ārpus skolas zemnieku saimniecībās vai skolu mazdārziņos. Arī Norvēģijā²²⁵ ir līdzīga iniciatīva, kas veicina izmantot zemnieku saimniecības izglītības procesā.

Citas nevalstiskās organizācijas koordinē lauksaimniecības fermas un publisko dārzu aktivitātes pilsētās²²⁶, arī skolu saimniecību sadarbības tīklu²²⁷. Loterijas fonds

²¹¹ Landdienst www.landdienst.ch

²¹² Sleep on straw, <http://www.abenteuer-stroh.ch>

²¹³ Visit a Barn <http://www.stallvisite.ch>

²¹⁴ <http://www.agriculture.ch/en/image/campaigns/>

²¹⁵ NFU Countryside Why Farming Matters, <http://www.whyfarmingmatters.co.uk>

²¹⁶ Support your local food producers, <http://www.countrysideonline.co.uk/page.php?93>

²¹⁷ NFU Countryside's Combat Fly Tipping, <http://www.countrysideonline.co.uk/page.php?41>

²¹⁸ NFU Countryside's Greener Living campaign, <http://www.countrysideonline.co.uk/page.php?101>

²¹⁹ The NFU Food and Farming Roadshow, <http://www.countrysideonline.co.uk/page.php?170>

²²⁰ FACE – Farming and Countryside Education, <http://www.face-online.org.uk>

²²¹ Country Trust, <http://www.countrytrust.org.uk>

²²² Farms for city children, <http://www.farmsforcitychildren.co.uk/>

²²³ Countryside Foundation for Education, <http://www.countrysidefoundation.org.uk>

²²⁴ Growing Schools, <http://www.growingschools.org.uk>

²²⁵ Inn på Tunet, <http://www.innpatunet.no>

²²⁶ Federation of City Farms and Community Gardens

<http://www.farmgarden.org.uk/partnerships>

²²⁷ School Farms Network, <http://www.farmgarden.org.uk/schoolfarms>

finansiāli atbalsta Kopienas publiskās telpas programmu²²⁸, kura paredzēta lai vietējo kopienu grupas izveidotu vai uzlabotu zaļās un atklātās telpas (teritorijas), ar mērķi uzlabot dzīves kvalitāti to apkaimēs (*neighbourhood*). Finansējumu iespējams izmantot plašam spektram vietējo projektu – bērnu spēļu laukumu, kopienas dārzu, parku, dabas teritoriju, dīķu, pagalmu, publisko zālienu, publisko satikšanās vietu un taku ierīkošanai vai uzlabošanai. Finansēju var saņemt vietējās kopienas grupa projektam, kurš ir ne tālāk par divām jūdzēm no dzīvojamā rajona un tam jābūt atvērtam publikai gandrīz visu laiku. Projekta rezultātam ir jābūt labākai vietēja videi, uzlabotai pieejai kvalitatīvai vietējai videi, palielināts skaits vietējo cilvēku, kuri praktiski piedalās vides projektā, un uzlabotas partnerattiecības starp atbalsta organizācijām, kopienām un institūcijām. Kopumā Lielbritānijā **nevalstisko sektoru** un brīvprātīgo atbalsta²²⁹ valsts atbalsta, kas domāts vietējām pašvaldībām un apkaimēm ietvaros.

2007./2008.g. bija **pārtikas un zemkopības gads** Lielbritānijā, kuram tika izveidots interneta resurss, kas aicināja iedzīvotājus vairāk pievērsties pārtikas un zemkopības jautājumiem²³⁰. Loterijas fonds finansiāli atbalsta **Vietējās pārtikas programmu**²³¹, kas nodrošina vietējo pārtikas produktu pieejamību vietējām kopienām. **Mazdārziņu atjaunošanas iniciatīva**²³², kuras mērķis ir uzlabot attieksmi pret mazdārziņiem nacionālā un vietējā līmenī un no valdības puses. Paredzēts finansējums, lai atjaunotu mazdārziņus un dalītos labā pieredzē, lai izveidotu konsultantu tīklu vietējā līmenī, organizētu seminārus, kursus, izdotu informācijas lapas un izveidotu pieejamu un informatīvu mājas lapu. **Nacionālā Rūpju fermu iniciatīva**²³³ atbalsta rūpju fermas, t.i. tādas zemnieku saimniecības, kuras palīdz cilvēkiem ar fiziskām un garīgām veselības problēmām, vienlaikus šādas saimniecības iegūst jaunus kontaktus un tiek samazināta to lauku izolācija. Dalībnieki tiek iesaistīti veselīgā ikdienas darba gaitā un jēgpilnā darbā dabiskā vidē – sniedzot sociālus, izglītības un apmācības ieguvumus. Lielbritānijā rūpju fermas netiek reģistrētas, bet aptaujā piedalījās kādas 70. Eiropas zinātnes un tehnoloģijas sadarbības projekts par **zaļajām rūpēm lauksaimniecībā**²³⁴, tai skaitā par augu terapiju un dzīvnieku palīdzību terapiju apskata gan veselības, gan vietējās ekonomikas, gan iespējamo politiku jautājumus. Projekta rezultātā tika sagatavota grāmata par **lauksaimniecību veselībai**²³⁵. Šī zinātnieku grupa informē²³⁶ par **veselības un atpūtas dabā ciešo saistību**. Tiek uzsvērts, ka pieeja dabai ir jābūt daļai no sabiedrības veselības politikas Eiropā un ka ir nepieciešami labāki pierādījumi par saikni starp dabīgo vidi un cilvēku veselību un dzīves kvalitāti it īpaši attiecībā uz dažādām darba vidēm un mērķa grupām. Jautājumi par pieeju dabai ir jāietver nacionālajās aptaujās par veselību. Veselībai ir jābūt centrālai tēmai pilsētu un zemes izmantošanas plānošanā, piemēram, attiecībā uz

²²⁸ Community Spaces programme, <http://www.community-spaces.org.uk>

²²⁹ Third sector, community and voluntary groups, <http://www.communities.gov.uk/communities/thirdsector/>

²³⁰ Think Food and Farming, <http://www.thinkfoodandfarming.org.uk>

²³¹ Local Food Programme, <http://www.localfoodgrants.org>

²³² Allotments Regeneration Initiative, <http://www.farmgarden.org.uk/ari/>, Scottish Allotments and Gardens Society, <http://www.sags.org.uk>

²³³ National Care Farming Initiative, <http://www.ncfi.org.uk>

²³⁴ COST Action 866 'Green care in agriculture', <http://www.umb.no/greencare>

²³⁵ Hassink, J., Dijk, van M. (eds.) Farming for Health. Wageningen UR Frontis Series, http://library.wur.nl/frontis/farming_for_health/

²³⁶ Health and the Natural Outdoors: Executive Summary, http://www.umb.no/statisk/greencare/general/strategic_summary_tryk.pdf

debatēm par blīvuma palielināšanu, un ir jāizstrādā instrumenti un stratēģijas, kas integrē veselīgu dzīves veidu pilsētas plānošanā un zaļo teritoriju apsaimniekošanā. Norvēģijā²³⁷ sadarbībā starp zemniekiem un valdību attiecībā uz zaļajām rūpju zemnieku saimniecībām ir izstrādāts **Nacionālais zaļo rūpju zemnieku saimniecību atbalsta rīcības plāns**. To izstrādāja kopīgi biznesa partneri un valdības inovāciju atbalsta organizācija “*Innovation Norway*”. Norvēģijā vairāk kā 1500 saimniecības piedāvā pakalpojumus saistībā ar skolu un izglītību, darba apmācību un rehabilitāciju cilvēkiem, kuri bijuši ilgstošā slimības atvaļinājumā vai cieš no atkarībām un veselības pakalpojumiem. Zaļo rūpju zemnieku saimniecību atbalsta plāns paredz izveidot sadarbību starp zemnieku un sabiedrisko sektoru, veikt zinātni un dokumentāciju, noteikt kvalitātes standartus, kompetences attīstīšanu un sadarbības tīklu veidošanu, tais skaitā uzturot un veidojot mājas lapu²³⁸ – zemnieku saimniecība kā resurss izglītībai, veselībai un sociālajiem mērķiem.

Līdzīgi secinājumi ir arī pētījumam par Latvijas lauku tūrismu²³⁹, kura autori uzsver, ka lauku tūrisma attīstības pamats ir **vietējie iedzīvotāji**, kas, izmantojot dabas resursus un cilvēces radītās kultūrvēsturiskās vērtības un infrastruktūru, veido un piedāvā ceļotājiem tūrisma produktus. Savukārt galvenais priekšnoteikums lauku tūrisma attīstībai ir **daba un lauku vide**. Tie atzīts, ka pēdējos gados tūristus aizvien vairāk piesaista **lauku ikdienas dzīve** – amatniecības darbnīcas un zemnieku saimniecības, kur tūristi paši var piedalīties aktivitātēs, tāpat populārāki kļūst pasākumi laukos – novadu gadatirgi, arodu dienas, gadskārtu svinēšana, tradīciju un paražu atzīmēšana, kā arī tipiska lauku ikdiena, kas tiek atvērta tūristu interesei. Pētījuma autori identificēja galvenās ilgtspējīga lauku tūrisma attīstības problēmas un sniedz priekšlikumus to risinājumam. Pētījumu autori uzsver, ka Latvijas lauku vide nav vienota, bet saskaldīta atsevišķos, parasti savā starpā nesaistītos segmentos (piemēram, lauku tūrisma saimnieki pilnvērtīgi nesadarbojas ar zemnieku saimniecībām, amatniekiem, vietējām ražotnēm, nomas punktiem u.tml.), kas kopumā rada šķēršļus ilgtspējīgai un līdzsvarotai attīstībai, tāpēc nepieciešams panākt šo segmentu maksimālu kooperāciju ilgtspējīgas attīstības rakursā. Lauku tūrisms ir multifunkcionāls un saistīts ar daudzām jomām un tā attīstību ietekmē dažādu nozaru tiesību akti. Pašreizējā ar tūrismu, dabas un vides aizsardzību saistītā likumdošana Latvijā ir detāla, taču tā nav vērsta uz plašas tūrisma plūsmas regulēšanu, bet uz dažādiem dabas aizsardzības ierobežojumiem. Tūristu skaita pieaugums palielina antropogēno slodzi, bet mērķtiecīga un pareiza tūrisma produkta veidošana un tūristu plūsmas virzīšana novērš vides kvalitātes pasliktināšanos un veicina infrastruktūras izveidi. Lauku tūrisma attīstība veicina ekonomiskās aktivitātes, uzlabo infrastruktūras stāvokli laukos un palielina nodarbinātību, paaugstina vietējo iedzīvotāju pašapziņu, kā arī liek meklēt alternatīvas apsaimniekošanas formas.

Anglijā lauku saimniecības izvēlas atpūtai, ja ir pievilcīga ainava, miers un klusums, kvalitatīvas naktsmājas gan atpūtai, gan darbam, cenai atbilstošs tūrisma produkts, informācija par saimniecību un lauksaimniecisko darbību, kvalitatīvs mājās gatavots ēdiens, vēlams turpat arī audzēts un cilvēciskais kontakts ar zemnieku ģimeni. Un

²³⁷ Plan of Action in Green Care Farming, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/rappporter-og-planer/Planer/2007/Plan-of-Action-in-Green-Care-Farming.html?id=478880>

²³⁸ "Inn på tunet" - The farm as a resource for educational, health and social purposes, <http://www.innpaaturnet.no>

²³⁹ Lauku ceļotājs (2004). Lauku tūrisma ilgtspējīga attīstība Latvijā. Projekta līdzfinansētāji: EK LIFE programma, Latvijas Vides aizsardzības fonds, Latvijas Lauku tūrisma asociācija „Lauku ceļotājs”.

piemēram, lai to veicinātu Anglijas dienvidaustrumos lauku tūrisma stratēģija²⁴⁰ paredz tādas politikas pasākumus kā visa reģiona zīmola nostiprināšanu un lauku produktu (pārtika, staigāšanas iespējas, naktsmītnes, sabiedriskais transports) mārketinga aktivitātes, veicināt vietējo sadarbības tīklu veidošanos, veicināt kopēju resursu izmantošanu un veikt kopīgus iepirkumus, pieejamības palielināšanu, veidot reģionālu sadarbību ar tirgus mazpilsētām (*market towns*), slēgt dvīņošanās (*twinning*) līgumus nodrošināt informāciju par lauku telpu, palielināt lauku tūrisma piedāvājumi īpaši ar kulinārijas tūrēm, veselības uzlabošanas un fiziskām aktivitātēm, piemēram, jāšana, medības, makšķerēšana, staigāšana, laivošana, riteņbraukšana, ieskaitot to īri, nodrošināt iespējamās vizītes laukos bez privātās automašīnas, izmantot vēsturiskās un lielus īpašumus, parkus vietējiem un kultūras pasākumiem, veidot īpašas rekomendācijas lauku tūrismam reģionālās plānošanas ietvaros.

Zaļais sertifikāts Lielbritānijā uzsver ne tikai vides uzlabojumus, bet arī to, kā noturēt un palielināt ienākumus no tūrisma uz vietas lauku teritorijās. Piemēram, veidot maksas atrakcijas, izmantot vietējo transportu, izmantot pašvaldības īpašumā esošās tūristu mītnes (skolas, internātus, utt.), tirgot vietējos produktus un izmantot vietējos pakalpojumus. Lauku tūrisma uzņēmējiem tiek ieteikts izmantot vietējos pakalpojumus, savādāk tie pazudīs, ja nebūs pieprasījuma. Lielbritānijas Lauku attīstības fonds (mazā biznesa atbalsta centrs) un citi labdarības fondi 2004.gadā veicināja aktivitāti „**Saglabā vietējo naudu uz vietas**” (*Keep Local Money Local*), kuras mērķis bija palīdzēt vietējām saimniecībām sameklēt un iegādāties vietējos produktus un pakalpojumus un vietējiem uzņēmumiem un saimniecībām par brīvu ievietot sludinājumus interneta lapā, organizē vietējo produktu izstādes (piedalīšanās par brīvu). Iniciatīva aptvēra 13,5 tūkstošu mājsaimniecību un vismaz 1000 uzņēmumus.

Lielbritānijas tūrisma aģentūra ārvalstu tūristiem piedāvā blakus tradicionālajām lauku vides vērtībām – dabai, skaistām ainavām, aktivitātēm un kultūras mantojumam²⁴¹ arī **iepirkšanos laukos - reģionālo pārtiku, zemnieku tirgus** (Lielbritānijā tādu ir kādi 350) un **zemnieku saimniecību veikalus**²⁴², kas ir ne tikai atšķirīgi, bet to iesaistīšana tūrisma aprītē sniedz ekonomisko atbalstu lauku teritorijām. Ārvalstu un vietējiem tūristiem tiek piedāvāta datu bāze par pārtikas un dzērienu ražotājiem²⁴³ un pārtikas un dzērienu maršrutus²⁴⁴ un informāciju par nozīmīgākajiem pavāriem un pārtikas ražošanas meistariem. Lauku ainavas un pārtikas produkti (Čedaras siers, rostbifs un Jorkšīras pudiņš, ozols, angļu dārzs, dzīvžogi, lapsu medības, angļu brokastis, *Fish and chips*, Konstebļa lauku ainavas glezna "*The Hay Wain*", Beatrises Potteres darbi, Ezeru un Virsotņu rajoni (*Lake district*, *Peak District*) un draudzes baznīca) ir daļa no Lielbritānijas 100 labāk

²⁴⁰ Rural Tourism in the South East: A Strategy for Future Action. A Consultation Draft. Hastings Borough Council and Chris Parker. <http://www.seeda.co.uk/publications/docs/RuralTourism.pdf>

²⁴¹ Outdoor Britain. VisitBritain. <http://www.visitbritain.com/en/things-to-see-and-do/interests/outdoor-britain/>

²⁴² Farm Shopping: Farmers' Markets. Farm shops. Regional food. VisitBritain. <http://www.visitbritain.com/en/things-to-see-and-do/interests/food-drink/british-food/farm-shopping/index.aspx>

²⁴³ Food and Drink Producers Database. VisitBritain. http://www.visitbritain.com/en/things-to-see-and-do/interests/food-drink/food_and_drink_producers.aspx

²⁴⁴ Food & drink trails. VisitBritain. <http://www.visitbritain.com/en/things-to-see-and-do/interests/food-drink/food-and-drink-trails/>

zināmajām kultūras ikonām²⁴⁵. Piemēram, Latvijas Kultūras kanons²⁴⁶ no lauku vērtībām ietver glezniecības meistarus, kas gleznojuši lauku ainavas, Latgales podniecību, rudzu maizi, tautas tērpu, kokli, latvju dainas, dziesmu svētkus, Jāņus, kapu tradīcijas un kā īpašās lauku vietas ar savdabīgu identitāti izdala suitu novadu, lībiešus un tautas Kristietību Latgalē.

Lielbritānijā ir izstrādāti atbalsta mehānismi **reģionālās pārtikas mārketingam** un informācijas izplatīšanai par tās vērtību, tās sasaistīšanai ar reģionālās ainavas aizsardzību. Tiek uzskatīts, ka to, ko lietojam pārtikā, tādu pārtiku audzējam un tādu lauku ainavu arī redzam, t.i. „Ko ēdam, to redzam”²⁴⁷ ir Lielbritānijas lauku aģentūras iniciatīva iedzīvotājiem atrast **saikni starp produktiem, ko viņi pērk un laukiem, ko viņi mīl**. „Izgaršo Rietumus”²⁴⁸ ir viena no reģionālajām programmām vietējo produktu reklamēšanā, tās sasaista lauku produktu un vietu, kur to audzē un ražo un vienlaikus tas ir Interneta portāls, reklāmas kampaņa patērētājiem un atbalsts uzņēmējiem, lai sasaistītu lauksaimniecības produktus un vietas, kas tos ražo. **Reģionālais pārtikas un dzērienu ceļvedis** ir interneta portāls²⁴⁹ ar 2 000 dažādiem ēdienu un dzērienu vietējiem ražotājiem laukos un reģionos. „Mīli to, ēd to”²⁵⁰ ir projekts, kas veicina publikācijas, kas izglīto patērētājus par Lielbritānijas audzētu pārtiku ar mērķi radīt sapratni bērnos un to vecākos par izvēlēm, augstiem ražošanas standartiem, pilnvērtību, svaigumu un vērtībām, kuras piemīt mājās audzētiem produktiem.

Lēnās ēšanas kampaņa²⁵¹ ir starptautiska asociācija ar izcelšanos Itālijā, kas veicina ēšanas un vīna kultūru un aizsargā pārtikas un bioloģisko daudzveidību visā pasaulē. Tajā ir vairāk kā 83,000 biedri 100 valstīs un tā cīnās pret standartizāciju, par informētu patērētāju, aizsargā kultūras identitāti, kas saistīta pārtikas un gastronomiskām tradīcijām, aizsargā pārtikas audzēšanas un pārstrādāšanas tradicionālos procesus un tradicionālās mājdzīvnieku un kultūraugu šķirnes un vietējo sugu daudzveidību.

Lielbritānijā ir vairākas nevalstiskās organizācijas, kas cenšas saglabāt **vietējo lauku identitāti**²⁵², piemēram, to, kas ir vietējs, atšķirīgs, kam piemīt detaļas, savdabība, autentiskums un senums jeb apsūbējums (patina).

Lai **zemnieku tirgi**²⁵³ atbilstu visām prasībām un tajos tiešām nokļūtu vietējie lauku produkti, Lielbritānijā šo aktivitāti sertificē Nacionālā Zemnieku tirdzniecības un tirgus asociācija²⁵⁴. Sertificētos zemnieku tirgos var pārdot vietējos ražojumus ar

²⁴⁵ Icons, A Portrait of England, www.icons.org.uk

²⁴⁶ Latvijas kultūras kanons, www.kulturaskanons.lv

²⁴⁷ Eat the View - promoting sustainable local products. Countryside Agency programme 2000- 2006 <http://p1.countryside.gov.uk/LAR/archive/ETV/What/index.asp>

²⁴⁸ Taste of the West: The Home of Quality Food and Drink from the West Country, www.tasteofthewest.co.uk

²⁴⁹ Regional Food & Drink Guide, www.regionalfoodanddrink.com

²⁵⁰ Love it Eat it, http://www.face-online.org.uk/index.php?option=com_content&task=view&id=1346&Itemid=1138

²⁵¹ Slow Food, www.slowfood.com

²⁵² www.commonground.org.uk/distinctiveness/d-rules.html

²⁵³ Certified farmers markets, www.farmersmarkets.net, Scottish Association of Farmers' Markets <http://www.scottishfarmersmarkets.co.uk>

²⁵⁴ National Farmers' Retail & Markets Association, <http://www.farma.org.uk>

šādiem noteikumiem - 1) visiem produktiem, ko pārdod ir jābūt uz vietas saražotiem un tos jāpārdod pašam ražotājs (30 jūdzes rādiusā, ne vairāk kā 50 jūdzēm pie lielām pilsētām un piekrastē vai no administratīvā rajona, bet ne vairāk kā 100 jūdzēm) un 20 visus pārstrādes produktus pārdod pats ražotājs, un tajos ir vismaz vienam produktam (10%), kas ražots uz vietas un 3) visiem apmeklētājiem ir jāzina tirgus noteikumi. Piemēram, 2001.g. Lauksaimniecības skaitīšanas rezultāti Latvijā rādīja, ka 67, 2 % no visām zemnieku saimniecībām Latvijas laukos neko no savas produkcijas nepārdod (valda naturālā saimniekošana), 19, 6 % pārdod mazāk kā pusi produkcijas un 13,2 % pārdod vairāk kā pusi produkcijas.

Lai atpūta laukos būtu droša, tūristiem būtu nodrošināta pieeja un lauku iedzīvotājiem būtu saglabātas to tiesības Lielbritānijā ir īpaša lauku pieejamības politikas un ir izstrādāti **labas uzvedības lauku vidē kodekss**²⁵⁵. Līdzīga politika atpūtai brīvā dabā ir izstrādāta arī Skotijā²⁵⁶, kas uzsver, ka katram ir jāatbild par savām darbībām, jārespektē citi cilvēki un jā rūpējas par vidi. Interneta resurss, kas ir sadarbības rezultāts starp dažādām organizācijām, kurām ir interese par **pieejamību lauku videi**-akcentē padomus trīs grupām – lauku vides izmantotājiem (piemēram, akcentē drošības aspektus), zemes apsaimniekotājiem (sniedz plānošanas rekomendācijas, kā uzlabot pieeju un zemes apsaimniekošanu un tās vizuālos aspektus) un atpūtas un tūrisma organizētājiem. Saskaņā ar Zemes reformas likumu (*Land Reform (Scotland) Act 2003*) ir jāizstrādā un jāievieš galveno taku tīkls ('core paths' network), kas paredzētas publiskai pieejai gājējiem, velosipēdistiem, jājējiem un citiem, kuri vēlas atpūsties un uzturēties lauku vidē, ieskaitot ūdens platības. Šādu vietējo lauku pieejamības politiku ir jāizstrādā ar sanākot kopā un sadarbojoties²⁵⁷ visām ieinteresētajām pusēm lauku teritorijā (*Local Access Forum*).

Ziemeļvalstīs – Zviedrijā, Norvēģijā²⁵⁸ un Somijā²⁵⁹ attiecībā uz pieejamību lauku teritorijām pastāv vēsturiskais princips par katra tiesībām brīvi pārvietoties, kurš mūsdienās nostiprināts normatīvajos dokumentos un ir pamats rekreācijai lauku vidē un piesaista tūristus no pārējās Eiropas, kur jautājums par cilvēku brīvu pārvietošanos lauku vidē ir daudz grūtāk atrisināms, ņemot vērā lielāku iedzīvotāju blīvumu un lauksaimniecisko aktivitāšu intensitāti. Piemēram, Norvēģijā saistībā ar katras personas brīvo pārvietošanās principa īstenošanu tiek skatīti tādi aspekti kā tiek saglabātas vērtīgas dabas teritorijas, cik daudz jauniešu un bērni iesaistās atpūtā brīvā dabā un ir informēti par katra tiesībām un pienākumiem lauku/dabas vidē, kā tiek turpinātas vēsturiskās tradīcijas par atpūtu brīvā dabā, vai iedzīvotāji šīs tiesības izmanto un vai tiem ir iespēja piekļūt dabas un lauku teritorijām no galvenajām

²⁵⁵ Countryside Code, Natural England.

http://www.countrysideaccess.gov.uk/things_to_know/countryside_code

²⁵⁶ Outdoor Access Scotland, <http://www.outdooraccess-scotland.com/default.asp>, Towards Responsible Use: Influencing Recreational Behaviour in the Countryside, Natural Heritage Management, <http://www.snh.org.uk/pdfs/publications/heritagemanagement/towards.pdf>

²⁵⁷ Communication, not conflict: using communication to encourage considerate shared recreational use of the outdoors. Scottish Natural Heritage Publications,

<http://www.snh.org.uk/pdfs/publications/heritagemanagement/communication.pdf>, Management for People. Scottish Natural Heritage,

<http://www.snh.org.uk/pdfs/publications/heritagemanagement/managementforpeople.pdf>

²⁵⁸ Right of Access, Norway, <http://www.environment.no/tema/Friluftsliv/Allemansretten/>, Outdoor-Recreation, Norway, <http://www.regjeringen.no/en/doc/Laws/Acts/Outdoor-Recreation-Act.html?id=172932>

²⁵⁹ Everyman's right, Finland, <http://www.luontoon.fi/page.asp?Section=5800>, <http://www.pinetreedevelopment.net/scandinavia/allemansratt.php>

atpūtas centru teritorijām (piemēram, mājokļu, skolu, bērnudārzu, dienas centru īpatsvars, kuri ir vismaz 200 m attālumā ar drošu pieeju vismaz pushektāra lielām rekreācijas teritorijām) un transporta mezgliem un koridoriem, tiek noteikts cik no piekrastes teritorijām ir publiski pieejamas. Piemēram, Zviedrijā²⁶⁰ attiecībā uz rekreāciju dabā tiek veikti plaši pētījumi – tiek pētīta izplatība, īpaši piepilsētu zonās, un atpūtas dabā ietekme uz reģionālo attīstību, dabas aizsardzību un iespējām to regulēt ar teritorijas plānošanas un citu politiku instrumentiem.

Lauku vārti (*Countryside Gateways*) ir pilotprojekts, kurš apvieno esošās kājāmgājēju takas (walks) pāri lauksaimniecības zemei un pārējai lauku teritorijai, balstoties uz sabiedrības tiesībām pārvietoties (*public rights of way*), atļautajām/ieteiktajām takām (*permissive paths*) un jājēju takām (*bridleways*), kas tiek nodrošinātas Anglijas Lauku attīstības programmas lauku vides sadaļas ietvaros, sadarbojoties pašvaldībām, zemkopības un vides sektoriem. Vienlaikus tiek nodrošināta labāka pieejamība laukiem un dabas vērtību saglabāšana.

Arī Lielbritānijā lauku tūrisma attīstību redz dažādu dažādās lauku teritorijās. Piemēram, Skotijas 1996.gada lauku dzīves pētījums izdala²⁶¹ 1) attālus laukus (*remote rural*), ar mazu iedzīvotāju skaitu, izklīdētu apdzīvojumu, lielu īpatsvaru strādājošo primārajā sektorā un iedzīvotāji, kuru skaits nepalielinās, bet palielinās veco īpatsvars, liels nabadzīgo iedzīvotāju skaits un atkarība no sociālās palīdzības, 2) mazāk attāli lauki (*less remote rural*) – rādītāji mazāk izteikti, 3) jaukta lauku-pilsētu telpa (*mixed urban/rural*) – atrodas tuvāk pilsētām, ar lielāku iedzīvotāju blīvumu, mazāk nodarbinātiem primārā sektorā, daudz nabadzīgie un automašīnas maz privātipašumā, vairāk jauno iedzīvotāju, 4) attālas apdzīvotās vietas (*remote settlement dominated*), tālāk no pilsētām, bet liels skaits iedzīvotāju dzīvo ciemos/ciemos, jaunāki iedzīvotāji, daudz strādā primārajā sektorā, maz tūrisma iesaistīto, 5) bagātas augstas izaugsmes teritorijas (*prosperous high growth*), tajās daudz jaunu iedzīvotāju, lielāks iedzīvotāju pieaugums, maz nabadzīgo, daudz īpašumā privāto automašīnu, iesaistīti garos ikdienas pārbraucienos (*commuting*).

ES Projekts „Ilgtspējīgs lauku tūrisms, 2003” izdalīja **dažādas lauku teritorijas** kā atšķirīgus ceļojuma mērķus **no lauku tūrisma attīstības** viedokļa:

- tradicionāli tūristiem populāras teritorijas netālu no lielām pilsētām, kurās pārsvarā ir vienas dienas apmeklētāji. Šeit jā rūpējas par vidi, jā uzlabo un jā atjauno infrastruktūra, jā vada apmeklētāju plūsma, jā risina transporta jautājumi un jā mēģina panākt tūristi paliek arī pa nakti.
- tradicionālas lauku atpūtas teritorijas ar attīstītu tūrisma infrastruktūru – šādās teritorijās jā atjauno infrastruktūra, jā samazina ietekme uz vidi, jā veic stigrāka teritorijas plānošana, nevar pieļaut vēl lielāku tūrisma infrastruktūras blīvuma palielināšanos,
- aizsargājamās dabas teritorijas, kas cenšas apsaimniekot tūrisma pieplūdumu, lai dotu labumu videi un vietējai ekonomikai integrētā veidā. Šādās teritorijās svarīga sadarbība starp nozarēm, vides interpretācija un apmeklētāju plūsmas vadīšana,
- lauku teritorijas, kurus raksturo nelielas vēsturiskas pilsētas vai ciemi un bagātīgs arhitektūras, kultūras un vēstures vai industriālais mantojums. Šādās teritorijās svarīgi

²⁶⁰ Studies of Swedish outdoor recreation, <http://www.friluftsforskning.se>

²⁶¹ Scottish Parliament (2002). Rural tourism. Briefing produced for the Enterprise and Lifelong Learning Committee. http://www.scottish.parliament.uk/business/research/pdf_res_brief/sb02-92.pdf

saglabāt kultūras mantojumu un nodrošināt atbilstošas kvalitātes naktsmājas un tūrisma infrastruktūru,

- Attālas, nomaļas teritorijas, kuras kvalitāte ir dabas bagātībā un pirmatnīgumā - transporta un vietējo pakalpojumu nodrošināšana, ekotūrisma attīstība, dabas aizsardzība,

- bagātas lauksaimniecības teritorijas, kur saimnieciskā darbība piesaista tūristus. Šādās teritorijās pastāv zemnieku tūrisma attīstības iespējas, tādēļ jāveicina tūristu apmešanās vietu izveidošana, kas piedāvā vietējos produktus un virtuvi,

- teritorijas netālu no jūras, kas vēlas attīstīt lauku tūrisma nedaudz nostāk no krasta. Šādās teritorijās jāveicina lauku tūrisma piedāvājuma reklāma, īpaši piedāvājumi, ieskaitot takas un kultūras tēmas.

- kalnu vai mežu rajoni ar nedaudz attīstītu tūrisma, bet kuri mēģina to paplašināt. Te jāveicina sadarbības iespējas starp dažādiem pakalpojumu sniedzējiem un mītnēm, jāveido kopīgas tūrisma aktivitātes, gastronomijas un kultūras mantojuma tēmas.

Skotijā²⁶² lauku tūrisma attīstības politikā izdala liela apjoma ‘hard’ lauku tūrisma, kurā ietver viesnīcas un brīvā laika izklaides biznesu. Tajā tūristi vairāk tērē naudas, bet tā tik pat kā nepaliek uz vietas, jo reti, kad lieli uzņēmumi ir vietējo iedzīvotāju īpašumā un var pārtikt tikai no vietējā produktu un pakalpojumu piedāvājuma. Otra grupa ir optimāls ‘soft’ lauku tūrisms, kurš sastāv no tūrisma pakalpojumiem, kas saistās ar lauku zemes izmantošanu – zemnieku tūrisms, lauku īpašumu izmantošana, mazas viesnīcas, meži, dabas parki. Šādā tūrismā tūristi naudu netērē pārāk daudz, bet tā paliek uz vietas un ieplūst vietējā ekonomikā, palielinot tās labvēlīgo efektu.

Eiropas 1. Lauku tūrisma kongress, 2003.g. Žaenā, Spānijā arī norāda, ka Eiropā nepieciešams ilgtspējīgs lauku tūrisms, ar mērķi, lai dažādotu lauku ekonomiku un saglabātu atšķirīgās kultūras un vides vērtības, lai piedāvātu tirgum personisku, individuālu un nestandardizētu tūrisma produktu, lai nodrošinātu tādu maza mēroga ekonomiku traukslajā lauku vidē, kas to nebojā pretstatā masu tūrismam un lai lauku tūrisma mītnes un citi mazie pakalpojumu sniedzēji radītu un nodrošinātu daudzu Eiropas galamērķu (reģionu, pilsētu, valstu) kopējo individuālo tēlu un to produktu augsto kvalitāti.

Eiropas Ekoloģiskā un lauku tūrisma centrs²⁶³ ir izdalījis desmit ilgtspējīga lauku tūrisma kritērijus: 1) videi labvēlīga lauksaimniecība, 2) efektīva (racionāli taupīga) ūdens un enerģijas izlietošana, 3) minimāli atkritumi, 4) ekobūves un ēkas, 5) klientu informēšana un ieinteresēšana, 6) videi labvēlīga pārvietošanās un sabiedriskā transporta izmantošana, 7) kultūras mantojuma apzināšana un saglabāšana, 8) bioloģiskās daudzveidības un ainavas vērtību apzināšana un saglabāšana, 9) vietējās ekonomikas atbalstīšana un 10) uzlabota saimniekošana (kvalitātes novērtējuma kritēriju izmantošana).

Latvijas lauku attīstības programma redz lauku tūrisma kā daļu no lauku dzīves kvalitātes un ekonomikas dažādošanas veicināšanu un tiek paredzēts²⁶⁴ „atbalstīt tādas mikrouzņēmumu aktivitātes, kas ir saskaņotas ar vietējām stratēģijām, īpaši veicot ieguldījumus tādu lauku tūrisma aktivitāšu attīstībā, kuru mērķis ir saglabāt un tālāk

²⁶² Scottish Parliament, 2002.

²⁶³ ECEAT - European Centre for Ecological and Agricultural Tourism, <http://www.eceat.org/>

²⁶⁴ Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007.-2013. gadam. Latvijas Republikas Zemkopības ministrija. Rīga, 2006.

attīstīt lauksaimniecības un kultūrvēsturisko mantojumu lauku teritorijā. Esošajās maza izmēra mītnēs nepieciešams uzlabot viesu telpu un pakalpojumu kvalitāti un aktivitāšu daudzveidību”. Netiek uzsvērta lauku tūrisma un rekreācijas nozīme lauku-pilsētu mijiedarbības stiprināšanā.

Tabula 8. Latvijas lauku tūrisma attīstības problēmas un risinājumi²⁶⁵

Problēma	Risinājums
<i>Dabas resursu apdraudējums</i>	
Ainavas kvalitātes samazināšanās	Pašvaldību teritoriju plānojuma izstrāde, ņemot vērā ainavu aizsardzības aspektus. Mazo lauksaimnieciskās ražošanas u.c. uzņēmumu subsidēšana, ar mērķi novērst lauku aizaugšanu un veicināt to apsaimniekošanu. Apvidum raksturīga materiāla (piem., koka) ēku celtniecības atbalstīšana. Pašvaldību darbinieku un lauku uzņēmēju izglītošana par vides jautājumiem.
Bioloģisko vērtību samazināšanās	Dabas aizsardzības plānu sagatavošana un ieviešana. Pašvaldību darbinieku, lauku uzņēmēju un tūristu izglītošana dabas aizsardzības jomā.
Nekvalitatīva un nepietiekama dabas aizsardzības infrastruktūra	ES finanšu resursu piesaistīšana dabas aizsardzības infrastruktūras izveides projektu finansēšanai.
Dabas aizsardzības un tūrisma konfliktsituācijas	Jaunu, dabai draudzīgu tūrisma produktu ieviešana. Tūristu plūsmas sadalīšana un novirzīšana uz dažādām vietām.
Nepietiekami nodrošināta atkritumu šķirošana	Pašvaldību motivēšana sakārtot šķirotu atkritumu pieņemšanu un apsaimniekošanu.
Nepietiekami energoresursu taupīšanas pasākumi	Alternatīvu resursu izmantošanas veicināšana. Tūrisma mītņu siltināšana.
<i>Nekvalitatīva tūrisma infrastruktūra</i>	
Slikta autoceļu kvalitāte	ES struktūrfondu izmantošana ceļu tīkla modernizācijai.
Norāžu un informatīvo ceļa zīmju trūkums	Sadarboties ar TAVA vienotās tūrisma norāžu sistēmas izstrādē. Izstrādāt kopēju ceļa zīmi uz lauku naktsmītnēm Latvijā, Lietuvā un Igaunijā, lai veicinātu lauku tūrisma produktu atpazīstamību. Līdzekļu piesaistīšana tūrisma norāžu izlikšanai dabā no ES fondiem.
Nepietiekama ūdenssaimniecības infrastruktūra	ES ERAF finansējuma piesaiste projektu finansēšanai. Ūdens resursu lietošanas taupības pasākumu ieviešana.
Lauku tūrisma naktsmītņu neatbilstība ekosertifikācijas prasībām	Brīvprātīgo vides aizsardzības pasākumu ieviešana. Tūrisma dalībnieku izglītošana.
<i>Neizglītoti un neinformēti lauku tūrisma dalībnieki</i>	

²⁶⁵ Ibid.

Daļa zemes īpašnieku nedarbojas saskaņā ar ilgtspējīga tūrisma pamatprincipiem un resursus izmanto neatbilstošiem mērķiem	Zemes īpašnieku iesaistīšana videi draudzīgu lauku tūrisma produktu veidošanā un ražošanā. Vides kritēriju iekļaušana lauku tūrisma naktsmītņu kvalitātes kritērijos. Bioloģiskās lauksaimniecības un citu potenciālo sadarbības partneru videi draudzīgiem lauku tūrisma uzņēmumiem popularizēšana. Konfliktsituāciju risināšana, lietojot motivācijas paņēmienus.
Daļa tūrisma uzņēmumu veido videi nedraudzīgus tūrisma produktus	Videi draudzīgu tūrisma produktu popularizēšana. Patērētāju filozofijas izplatības ierobežošana.
Visiem tūrisma dalībniekiem nav pietiekoši augsts vides apziņas līmenis	Vides izglītības pasākumu organizēšana. Informatīvu materiālu sagatavošana. Pozitīvu piemēru popularizēšana.
Visi lauku tūrisma dalībnieki nepiedalās vides apziņas pilnveidošanā	Ekosertifikācijas ieviešana.
Daļa vietējo iedzīvotāju nevēlas svešu cilvēku parādīšanos savā teritorijā	Lauku naktsmītnes kaimiņos esošo uzņēmumu iesaistīšana tūristu uzņemšanā, tādējādi sadalot ienākumus un ceļot vietējo iedzīvotāju dzīves līmeni. Sadarbības veicināšana lauku tūrisma produkta bagātināšanai un daudzveidošanai. Sadarbības mārketinga priekšrocību izskaidrošana vietējiem iedzīvotājiem.
Daļai tūristu ir patērētāju filozofija, kas nav savienojama ar saudzīgu attieksmi pret dabas resursiem	Videi draudzīgu tūrisma produktu piedāvāšana. Dabas resursu vērtības skaidrošana, norādot uz kompensēšanas nepieciešamību. Dabai un videi nedraudzīgu produktu cenas paaugstināšana.
Atsevišķu indivīdu vides apziņa atšķiras no sabiedrības apziņas.	Tūrisma mītņu apmeklētāju iepazīstināšana ar dabas aizsardzības prasībām. Videi kaitīgas rīcības ierobežošana.

Kopumā ir jācenšas novērst lauku tūrisma negatīvo iespaidu uz lauku vidi, t.i., jāplāno tūristu plūsmas un jākopj teritorijas, kuras izmanto intensīvi. Nekontrolēts tūrisms var iznīcināt to, kā dēļ tas kādā lauku teritorijā ir attīstījies, tomēr kopumā parasti lielāki kaitējumi vietējai dabai parasti rodas nevis no tūristiem, bet gan no industriālas attīstības rezultātā notiekošajām izmaiņām zemes izmantošanas veidā (t.sk. mežu izciršana, purvu apguve, karjeri, ceļu un ēku būvniecība). Pozitīvi, ka tūrisms izmanto ēkas un būves, kas citādi laukos nebūtu vajadzīgas un tiktu pamestas, palīdz sakopt dažkārt pamestus īpašumus, sakopt laukus un dārzus. Aktivizējas jaunā būvniecība, apbūvējot jaunas teritorijas lauki urbanizējas un izplatās pilsētnieciskais dzīves stils.

Lauku tūrisms palielina vietējo nodarbošanos, kas rada papildus ienākumus, darbavietas, t.sk. sievietēm, alternatīvas iespējas lauksaimniecības un mežsaimniecības darbiem, samazina migrāciju uz pilsētu. Lauku tūrisms veicina vietējās ekonomikas dažādošanu un papildus finansu līdzekļu piesaistīšanu teritorijai. Labi plānots lauku tūrisms palielina vietējās produkcijas noietu un vietējo

pakalpojumu izmantošanu, palielinās lauku uzņēmēju ienākumi un ienākumu multiplikācija, palielinās nodokļu un nodevu ienākumi vietējām pašvaldībām. Lauku tūrisms ir vēlams, ja pastāv vietējās pašvaldības kontrole un ietekme, ja palielinās sadarbība vietējo iedzīvotāju starpā. Negatīvi ir tas, ka lauksaimniecībai un citām darba vietām laukos ir jākonkurē ar darba vietām tūrismā, kas parasti piedāvā labākus ienākumus, rezultātā iedzīvotāji nevēlas nodarboties ar tradicionālajiem lauku darbiem. Tūristi galvenokārt koncentrējas laikā (vasaras mēnešos) un telpā (ap zināmām tūristu atrakcijām) – šāda tūristu koncentrācija izraisa sastrēgumus, dzīve kļūst sarežģītāka vietējiem iedzīvotājiem, palielinās noslodze vietējai infrastruktūrai un lielāka konkurence uz vietējiem resursiem, piemēram, attiecībā uz dzeramo ūdeni. Ja infrastruktūra netiek izmantota kopīgi vietējiem un tūristiem, tad citos gadalaikos, kad tūristu nav tik daudz, tiem īpaši būvētā infrastruktūra paliek neizmantota.

Lauku iedzīvotājiem palielinās saskare ar ārpusauli. Lauku tūrisms no jauna atdzīvina vietējo kultūru un ieaudzina lepnumu vietējo novadu, pašcieņu un liek īpaši akcentēt vietējo identitāti, pārvērš vietējo kultūru par precī un risks, ka tā var tikt izkropļota un veicina tās sastindzināšanu noteiktā stāvoklī. Daudziem viesiem ir pārāk romantisks viedoklis par laukiem, nevēlas izprast reālās lauku problēmas, bieži tūristi nekontaktējas ar vietējiem iedzīvotājiem (valodas nezināšanas dēļ) un tūristi pieprasa ar vien labāku kvalitāti, kas ir pretrunā ar lauku tradicionālo dzīves veidu, rezultātā sāk apmesties pie ne-lauku iedzīvotājiem, kas savus mājokļus iekārto augstākā kvalitātē. Lauku tūrismam ir arī negatīva ekonomiskā ietekme, piemēram, var pacelties vietējās produktu cenas, zemes cenas un nodokļi, var tikt izjaukts vietējais dzīvojamo ēku vai dzīvokļu tirgus, t.i., vietējiem iedzīvotājiem grūti konkurēt ar tūristiem. Bieži tūristi izvēlas teritorijas, kuras nav ekonomiski atpalikušas, rezultātā, tās, kurām tūrisms būtu nozīmīgs ekonomikas attīstībā, tūristus nesaņem. Savukārt, ja tūroperatori atrodas ārpus lauku teritorijas vai ja rodas lieli neatkarīgi tūrisma objekti, vietējie lauku iedzīvotāji ienākumus no lauku tūrisma var nesaņemt.

2.3.7. ESPON pētījumos ieteiktās rekomendācijas lauku-pilsētu partnerattiecību politiku veidotājiem

ESPON pētījums²⁶⁶ parādīja, ka lauku pilsētu projektiem ir šādas stiprās puses kā kopīga nākotnes vīzija gan laukiem, gan pilsētai, cenšanās kopīgi atrast risinājumus problēmām, veicināt integrētu mobilitātes attīstību, iespējas lauku pašvaldībām attīstīt to ekonomiku un sociālo integrāciju, iespējas veidot papildinošas aktivitātes, vietējie atzīst, ka lielāka kopēja teritorija pilsētai un laukiem ir vairāk atraktīva nekā katra no tās daļām atsevišķi, iespējas pēc līdzsvarotākas attīstības, izlīdzinoši mērķi attiecībā uz apdzīvojuma formām. Savukārt lauku un pilsētu mijiedarbības atklātie trūkumi ESPON projekta ietvaros ir pilsētu funkcionālā teritorija neietver teritorijas atkritumu poligoniem, uzsvars uz piepilsētas pašvaldībām samazina labumus, ko sniedz pilsētas lauku malu, bieži pārāk liela uzmanība pievērsta pilsētu problēma, kā rezultātā nepietiekama interese par lauku pilsētu mijiedarbībām, politiskās gribas trūkums, bieži visi atzīst, ka lauku pilsētu mijiedarbības ir laba lieta, bet institūcijas vai likuma ietvari šādu sadarbības veidu nepieļaujot, bieži ir nepietiekami vai tikai īstermiņa

²⁶⁶ Bengs, C., Schmidt-Thome, K. (eds) (2003). ESPON 2006 Programme / Urban-rural relations in Europe: Third Interim Report – Executive Summary. Centre for Urban and Regional Studies, Helsinki University of Technology.

resursi, bieži nav skaidrs, kas notiks pēc tam kad ES finansētie projekti ir pabeigti un vāja vispārīgā finansiālā kapacitāte attiecībā uz lauku un pilsētu mijiedarbību aspektu politikām.

ESPON pētījums²⁶⁷ sniedz virkni rekomendāciju politikas veidotājiem, kas nozīmīgas arī Latvijas situācijā :

- dzīves kvalitātes uzlabošana pilsētās un pamesto un piesārņoto teritoriju rekultivācija;
- lauku teritorijās apdzīvojuma attīstības politikai vajadzētu censties saglabāt dabas vērtības un izvairīties no izklīdēta apdzīvojuma;
- jauna veida sabiedriskā transporta attīstības veicināšana, kas nodrošina vidējas un zemas intensitātes sasniedzamību lauku teritoriju centriem un mazajām pilsētām un savieno tās galvenajiem sabiedriskā transporta koridoriem (maģistrālēm);
- jākoncentrē investīcijas mazajās pilsētās;
- funkcionāli jāstiprina mazās un vidējās pilsētas un jāveicina to sadarbība;
- pamesti lauku ciemi jārehabilitē ar tūrisma un vasarnīcu attīstību, nodrošinot elastīgas un inovatīvas preču un cilvēku transporta iespējas uz šīm vietām;
- veicināt vietējas izcelsmes (endogēno) attīstību lauku teritorijās, kvalitatīvas pārtikas produktu ražošanu un maza apjoma un īpašu nišu (dabas, aktīvo, veco ļaužu, ģimeņu) tūrisma un nedēļas nogaļu atpūtas attīstību, biomasas ražošanu, inovatīvas mežsaimniecības un kokapstrādes attīstību;
- stratēģiju izstrāde, kas pārvērtē lauku teritoriju nozīmi un stiprina reģionālā līmeņa nozīmi, kā arī horizontālu un vertikālu politiku koordināciju stratēģiskās telpiskās plānošanas ietvaros;
- veicināt politikas, kas sekmē vietēji saražotās pārtikas ražošanu un patēriņu cieša sadarbībā ar vietējiem patērētājiem
- veicināt politikas, kas saglabā lauku teritorijas atpūtas vajadzībām un vides aizsardzības un dabas vērtību saglabāšanas nodrošināšanai;
- izsvērt katrā konkrētā gadījumā apdzīvoto vietu iespējas veidot blīvākas apbūvētās teritorijas – pasākumi, kas vērsti uz blīvuma palielināšanu;
- censties novērst spekulatīvu zemes tirgu un attīstību ar konkursu izsludināšanu un vienlīdzīgu noteikumu izstrādi, novērst, ka būvmateriālu ražotāji kļūst arī īpašumu attīstītāji;
- attīstību plānojot ņemt vērā gan pilsētu, gan lauku intereses
- politikas veidojot mēģināt nekustamā īpašuma tirgū ietvert arī vidēja un zema ienākuma iedzīvotāju grupas, kas parasti nav interesanti spekulatīviem īpašumu attīstītājiem un finansētājiem;
- nepieciešami dati par svārstmigrācijas procesiem visā Eiropā, lai varētu noteikt funkcionālos pilsētu reģionus, un tādejādi varētu veidot precīzāk mērķētas Eiropas un nacionālās politikas, tāpat nepieciešams uzlabot un pārbaudīt izstrādāto Eiropas pilsētu-lauku attiecību tipoloģiju dažādos ģeogrāfiskos līmeņos, nepieciešami detalizētāki pētījumi par tendencēm, kas norāda uz to, ka esošie funkcionālie pilsētu reģioni izplešas un to skaits līdz ar to samazinās, tāpat papildus detalizētāki pētījumi nepieciešami par policentrisma un pilsētu-lauku attiecību intensifikāciju telpiskām izpausmēm dažādās Eiropas daļās (tai skaitā Baltijas jūras reģionā un Centrālajā un Austrumeiropā).

²⁶⁷ Bengs, C., Schmidt-Thome, K. (eds) (2005). *Urban-Rural Relations in Europe*. ESPON 1.1.2 Final Report. Helsinki, Helsinki University of Technology.

ESPON pētījuma autori tika sagatavojuši ieteikumus nākotnes lauku pilsētu projektiem²⁶⁸:

- veicināt plašu dažādu organizāciju dalību un atsaucību,
- strādāt, lai pārvarētu kultūras atšķirības starp institūcijām, kas orientētas vai nu uz lauku vai pilsētu aspektiem,
- identificēt dažādu partneru galvenās intereses,
- veidot kopīgu vīziju, piemēram, ekonomisko attīstību, kura būtu sabiedrībā akceptēta un ilgtermiņa,
- mēģināt parādīt īstermiņa sasniegumus, lai noturētu interesi par ilgtermiņa mērķiem,
- būt gataviem pieņemt, ka nepieciešams adaptēties partnerattiecībām, jo ārējie faktori var mainīties laika gaitā,
- panākt politisko atbalstu un monitorēt situāciju, lai panāktu, ka politikas īstenošanai nepieciešamais finansējums tiek nodrošināts.

ESPON Interact pētījums par policentrisku pilsētu attīstību un lauku-pilsētu partnerattiecībām²⁶⁹ ir noteicis galvenās tēmas INTERREG lauku –pilsētu projektos, tās bija 1) ekonomiskā un sociālā attīstība (uzņēmējdarbības vides uzlabošana, lauksaimniecības daudzveidošana, un ekonomikas daudzveidošana), 2) pakalpojumi un infrastruktūra, 3) transports, enerģija un informācija, 4) patēriņš un kopējie labumi un ērtības (amenities) (kā vietējie produkti, lauku tūrisms, ainavas, apbūvētā vides kvalitāte un vides un dabas aizsardzība), 5) demogrāfija (depopulācija un migrācija), un 6) pārvaldība. Projekta kopsavilkumā tiek uzsvērts, ka daudzos projektos lauku-pilsētu jautājumi nav skaidri adresēti; atsevišķas mijiedarbību plūsmas reti apskatītas, piemēram, ūdens un enerģija; daudzi projekti akcentē apmācības; maz projektu tiešam veicina patiesas pilsētu-lauku partnerattiecības, tādas, kas veicina sadarbību pāri administratīvajām robežām, kuras sadala laukus un pilsētas; liela daļa no projektiem risina jautājumus teritorijās, kurās ir mazs iedzīvotāju blīvums, vai liela nodarbinātība lauksaimniecībā, citāda veida lauku teritorijas tiek aptvertas retāk. Izanalizējot INTERREG projektus tika noteikts, ka līdz šim lauku-pilsētu partnerattiecības Eiropā tiek veidotas galvenokārt sekojošās politikas jomās:

- 1) nodrošinot vietējos pakalpojumus un sabiedrisko transportu, izmantojot tādus instrumentus kā teritorijas plānošanu, infrastruktūras un pakalpojumu nodrošināšanu ar mērķi veicināt pieejamību un sociāli akceptējamu pakalpojumu nodrošināšanas līmeni,
- 2) uzlabojot sadarbību starp lauku un pilsētu pašvaldībām, izmantojot tādu instrumentu kā kopīgu plānošanu un projektu īstenošanu, ar mērķi veicināt funkcionālos reģionus, kuri var nodrošināt labāku pieejamību pakalpojumiem un darba vietām,
- 3) integrēta lauku un pilsētu teritoriju plānošana, veidojot kopīgas telpiskās stratēģijas, ar mērķi uzlabot kvalitāti nodrošinot kopīgos labumus, piemēram, atraktīvas ainavas,
- 4) sadarbība starp mazām un vidējām pilsētām, izmantojot tādus instrumentus kā pieredzes apmaiņu, partnerattiecību un kopīgu projektu veidošanu, ar mērķi veicināt

²⁶⁸ Bengs, C., Schmidt-Thome, K. (eds) (2003). ESPON 2006 Programme / Urban-rural relations in Europe: Third Interim Report – Executive Summary. Centre for Urban and Regional Studies, Helsinki University of Technology.

²⁶⁹ OTB, Nordregio (2006). ESPON-INTERACT Study „Polycentric urban development and rural-urban partnership, OTB Research Institute for Housing, Urban and Mobility Studies, the Netherlands, and Nordregio, the Nordic Centre for Spatial Development, Sweden.
http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/interact/1316/82/index_EN.html

inovāciju, konkurētspēju un labu pārvaldību,

5) tīkla veida sadarbība starp uzņēmumiem lauku un pilsētu teritorijās, izmantojot tādas instrumentus kā pieredzes apmaiņu, partnerattiecību un kopīgu projektu veidošanu, ar mērķi veicināt konkurētspēju un nodarbinātības palielināšanu (darba vietu radīšanu).

Lauku–pilsētu mijiedarbības ir pētīšanas temats arī virknei Eiropas zinātnes projektiem. Piemēram, NEWRUR 2001-2004 bija projekts par pilsētu izplešanos uz lauku teritoriju rēķina un pilsētu lauku malām²⁷⁰, Restrim 2001-2004²⁷¹ bija projekts par to, kā attālos laukos panākt pozitīvas izmaiņas, Rurban 2002-2005²⁷² bija projekts par jaunajām partnerattiecībām laukos, teritorijās, kuras ir pilsētu ietekmē. PLUREL 2007-2010 ir projekts par peri-urbānajām zemes izmantošanas attiecībām²⁷³. Šādus peri-urbānus reģionus Eiropā vieno peri-urbāno reģionu platforma PURPLE²⁷⁴.

2.3.8. Kopsavilkums

Kopumā Eiropas, tai skaitā Lielbritānijā un Ziemeļvalstīs, un citās attīstītajās valstīs lauku-pilsētas mijiedarbību jautājumi tiek aizvien vairāk pētīti un aizvien vairāk dažādu līmeņu valdības organizē savu intervenci dažādu politiku un to pasākumu un paņēmieni ietvaros. Pēdējos gados Eiropas un citās attīstītajās valstīs ir veikti nozīmīga politikas pētījumi un izmaiņas attiecībā uz lauku pilsētu teritoriju definīcijām, teritoriju izvērtēšanu un analīzes rezultātu izmantošanu politiku veidošanā un esošo politiku efektivitātes izvērtēšanā. Lauku un pilsētu definīcijas un noteikšanas metodes un lauku un pilsētu tipoloģijas (klasifikācijas) ir izstrādātas gan Lielbritānijā, Ziemeļvalstīs. Šāda lauku un pilsētu definīcijas un noteikšanas metodes izvērtēšana būtu nepieciešama arī Latvijā.

Kopumā jaunās pieejas lauku un pilsētu definīciju un tipoloģiju izveidošanā ārvalstīs ir līdzīgas – uzsvars uz pielietojamību politiku veidošanai, uzsvars uz funkcionālām atšķirībām un ĢIS metožu izmantošana, tomēr pieejas atšķiras niansēs un robežvērtību noteikšanā, kas katrai nacionālajai valstij lielākoties ir atšķirīgas un atbilst konkrētajām vēsturiskās un sociāli ekonomiskās attīstības un ģeogrāfiskā novietojuma un citām īpatnībām. Arī Latvijas gadījumā lauku un pilsētu definīcijas un tipoloģijas būtu izstrādājamas balstoties uz telpiskās attīstības politikas mērķiem un atbilstoši iespējamajiem atbalsta mehānismiem un instrumentiem.

Nacionālajās lauku un pilsētu politikās aizvien lielāka nozīme tiek ierādīta lauku-pilsētu mijiedarbības aspektiem, tāpat katras atsevišķas vietas attīstības potenciāliem, identitātei un to izmantošanai attīstības veicināšanā. Šādi attīstības potenciāli un reģionālās identitātes aspekti nosakāmi veicot reģionālus pētījumus un pārskatus par teritorijas attīstību valsti kopumā un tās reģionos. Latvijas gadījumā ir jāpievērš vairāk uzmanības lietišķajiem pētījumiem, kas analizē telpisko attīstību – bez

²⁷⁰ NEWRUR project Interaction between urban expansion and surrounding rural areas, <http://newrur.grenoble.cemagref.fr>

²⁷¹ RESTRIM Project. Role of networks in promoting economic competitiveness and positive change in remote rural areas, <http://www.abdn.ac.uk/irr/arkleton/RESTRIM/>

²⁷² RURBAN Project, Building New Relationship in Rural Areas under Urban Pressure, <http://www.rural-urban.org>

²⁷³ PLUREL project: Peri-urban Land Use Relationships - Strategies and Sustainability Assessment Tools for Urban-Rural Linkages. EC 6th framework programme, <http://www.plurel.net/>

²⁷⁴ PURPLE - Peri Urban Regions Platform Europe, <http://www.purple-eu.org>

zināšanām par teritoriju ir nav iespējas izstrādāt fokusētu un efektīgu politiku teritorijas attīstībai. Savukārt, lai sadarbība starp laukiem un pilsētām būtu iespējama ir jānodrošina vispārējās lauku un pilsētu attīstība un tās izlīdzināšana, t.i. iedzīvotājiem jānodrošina noteikts attīstības līmenis arī retāk apdzīvotās vietās, kas atbilst attiecīgās valsts attīstības iespējām un ikgadējam finansējuma, to nodrošina nosakot un īstenojot minimālos standartus sabiedrisko pakalpojumu esamībai un pieejamībai. Latvijas gadījumā ir jāizstrādā šādi minimālie standarti sabiedrisko pakalpojumu esamībai un pieejamībai, ņemot vērā iedzīvotāju mobilitāti, t.i., pilsētu vai lauku centru funkcionālo areālu ietvaros.

Izpētītajās ārvalstīs ir izstrādātas pieejas kā noteikt pilsētu funkcionālos areālus/reģionus, tāpat ikdienas darba svārstmigrācijas areālus. Latvijas gadījumā šādi pilsētu funkcionālie reģioni un ikdienas darba svārstmigrācijas areāli būtu jānosaka, jo tas atvieglotu izstrādāt politikas attiecībā uz ekonomiskās attīstības veicināšanu, nodarbinātību, pakalpojumu nodrošināšanu (kultūras, izglītības, veselības aizsardzības sociālās palīdzības un citiem), sabiedrisko transportu, mājokļu politiku, rekreāciju, enerģijas, ūdens un atkritumu saimniecību un citām jomām.

Atsevišķas valstis ir pieņēmušas politikas attiecībā uz pilsētu reģioniem vai/un lauku teritorijām, kas pieguļ lielajām pilsētām, īpaši ņemot vērā to daudzfunkcionālo nozīmi vietējiem lauku un pieguļošās pilsētas teritorijas iedzīvotājiem. Latvijas gadījumā šāda piepilsētas lauku teritoriju politika būtu noteikti izstrādājama Rīgai un lielākajām Latvijas pilsētām. Piepilsētu lauku teritoriju politikai īpašs uzsvars jāvērs uz rekreācijas jautājumiem, pārtikas nodrošinājumam – kā vienai no sociālajām funkcijām, pieejas lauku telpai, kā arī citiem pilsētu-lauku mijiedarbības aspektiem kā transports, enerģija, ūdens un atkritumu saimniecība, dzīves vietas un citi jautājumi.

Nozīmīgs lauku-pilsētu mijiedarbību veicinošs aktivitāšu skaits saistās ar lauku tūrismu, rekreāciju un vietējās pārtikas un citu vietējo produktu aprites ciklu. Latvijas gadījumā šādas lauku-pilsētu mijiedarbības var novērot un tās jāveicina arī ārpus pilsētas funkcionālā reģiona robežām, tas ir arī starp attālāk atrodošām pilsētu un lauku teritorijām.

Ārvalstīs pielietotie politiku atbalsta pasākumi ir mērķēti attiecībā uz dažādu līmeņu pašvaldībām un to sadarbības formām (īpaši izglītības sektoram), privātiem uzņēmējiem (īpaši zemniekiem), nevalstiskajam un brīvprātīgo sektoram. Latvijas gadījumā svarīgi veicināt tādas politikas atbalsta mehānismus, kas veicinātu sadarbību starp pašvaldībām – īpaši pilsētu un novadu vietējām pašvaldībām, kā arī tādas, kas veicinātu novadu un pilsētu administratīvo teritoriju iekšpusē akcentēt lauku un pilsētu identitātei atbilstošas aktivitātes un to koncentrāciju teritorijas, piemēram, mazdārziņi un siltumnīcas, dārzi un parki, dzīvnieki pilsētās, un no otras puses arī pilsētu un lielāko lauku apdzīvoto vietu centra funkciju stiprināšanu ar publiskās telpas un ārtelpas un komerciālo teritoriju kvalitātes uzlabošanu, ar arhitektoniskajiem pilsētībūvniecības risinājumiem akcentēt centru nozīmi un palielināt to pievilcību, nodrošināt to pieejamību gan autobraucējiem, gan gājējiem. Savukārt gadījumos, kad tiek pieļauta lauku telpas transformācija un tiek veicināta lauku ekonomikas daudzveidošana Latvijā būtu jāizstrādā vadlīnijas atbilstošiem arhitektoniskajiem risinājumiem tā, lai lauku telpa nepazaudētu savas individuālās kvalitātes, identitāti tai mainoties, bet nespējot sasniegt tādu telpiskās attīstības līmeni kāds ir sastopams vēsturiski izveidojās pilsētās.

2.4. Vērtējums un secinājumi par pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbību Eiropas valstīs

2.4.1. Mijiedarbības priekšrocības un iespējamie riski

Teritoriju (pilsētu un lauku) priekšrocības veidojas tad, ja pilsētu un lauku teritorijas ir vienādi dzīvotspējīgas, bet katra ar savam kvalitātēm un atšķirībām labā nozīmē (identitātēm), kuras savstarpēji papildinot veido pilsētas funkcionālā areālu, plānošanas reģiona un visas valsts attīstības potenciālu. Lai savstarpējā papildināšanās starp laukiem un pilsētām varētu notikt to iedzīvotājiem, institūcijām un uzņēmumiem ir jābūt labi informētiem un jāapzinās atšķirīgās kvalitātes laukos un pilsētās. Mijiedarbība starp laukiem un pilsētām var notikt tikai tad, ja ir idejas, zināšanas, pieredze, resursi, preces, pakalpojumi, kuriem piemīt zināmas atšķirības starp laukiem un pilsētām, kuras tomēr nepārsniedz noteiktā vispārējā attīstības līmeņa ietvarus. Tas ir, lai varētu sadarboties, mijiedarboties ar resursiem, precēm, pakalpojumiem, gan laukiem, gan pilsētām jābūt gataviem izprast, cienīt un, ja nepieciešams piemēroties atšķirībām vai radoši tās izmainīt, saglabājot būtiskāko to identitātes daļu. Lauku-pilsētu mijiedarbības kļūst aktīvākas mūsdienu pasaulē, pateicoties sabiedrības automobilizācijai, informācijas un komunikāciju un citu tehnoloģiju attīstībai. Aktīvākās mijiedarbības norāda, ka straujāk var izzust daudzas no lauku un pilsētu atšķirībām, tas nozīmē, ka tās teritorijas, kuras ir atpalikušas (saglabā vēsturiskas vietas, tradīcijas, dzīves stilu un aktivitātes, tai skaitā produktu ražošanu), saglabā ilgāk autentiskus attīstības potenciālus, ko radošo industriju, tūrisma industrija un jauno tehnoloģiju pārstāvji dažkārt var radoši izmantot. Kopīgie lauku – pilsētu reģioni spēj labāk konkurēt gan nacionāli, gan starpvalstu līmenī. Palielinās ekonomikas mērogs un dažādība, izlīdzinās virkne attīstības problēmu. Tas nozīmē, ka iegūst gan pilsētas, gan lauku teritorijas.

Risks ir tad, ja:

- laukos un pilsētu apkaimēs (daudzos vietējos centros) netiek nodrošinātas pamatvajadzības, t.i., sabiedrības pakalpojumu minimums, kurš ir jānodrošina. Pakalpojumu minimums parasti ietver nodrošinājumu ikdienas dzīvei – pirmās nepieciešamības preces un pakalpojumus. Piemēram nenodrošinot pieeju pirmās nepieciešamības precēm – ar stacionāru vai mobilu veikalu tīklu vai nokļūšanu līdz tam, iedzīvotāji ir spiesti vai nu pārcelties no savām dzīves un darba vietām vai arī būt pašpietiekamiem, t.i. veikt naturālo saimniekošanu. Piemēram nenodrošinot pieeju banku automātiem vai veikaliem, kas sniedz šādu pakalpojumu, lauku teritorijās ir samazināta naudas aprīte. Piemēram nenodrošinot veselības un sociālās aizsardzības, un izglītības/kultūras pamata pakalpojumus, vietējie iedzīvotāji ir pakļauti sociālajai izolētībai un atpalicībai. Laukos un pilsētu partnerattiecības ir papildinošas lauku un pilsētu dzīvei un tās var tikt veidotas un attīstītas tikai tad, ja elementārās vajadzības ir nodrošināta cilvēku dzīves vietās.
- lauku-pilsētu mijiedarbības nevar nodrošināt atbilstoši mūsdienu attīstības līmenim, t.i., sabiedrība nav pietiekami informēta, ja ir zema automobilizācija, nekoordinēts un nepieejams sabiedriskais transports, nepietiekama pieejamība un kvalitāte IKT vai pat elektrībai. Daļa no pamata pakalpojumiem un it īpaši specializētie pakalpojumi ir saņemami izmantojot IKT, ja šīs tehnoloģijas nav

pieejamas vai ir sliktā kvalitātē, vai arī, ja iedzīvotājiem nav zināšanu un prasmju, vai nepieciešamo finansu līdzekļu tās izmantot, šīs tehnoloģijas nevar atrisināt uz tām liktās cerības attiecībā uz lauku un pilsētu mijiedarbību veicināšanu. Ja ir zema ģeogrāfiskā mobilitāte, tas ir zema iedzīvotāju automobilizācija jeb automašīnu skaits uz iedzīvotāju skaitu, nekoordinēts (atsevišķi maršruti un transporta veidi nav savstarpēji savienoti, pasažieris nevar aizbraukt un atbraukt atpakaļ, lai saņemtu kādu pakalpojumu) un nepieejams sabiedriskais transports, piemēram, finansiālā, laika vai fiziskā (nevar iekļūt vilcienā augsto kāpņu dēļ) ziņā, lauku un pilsētu mijiedarbības var netikt izmantotas visā to iespējamajā apjomā un daudzveidībā.

- lauku un pilsētu identitāte, kura ir atšķirīga katrā valstī, iespējams tās reģionā, netiek apzināta, pētīta, komunicēta masu saziņas līdzekļos, netiek iekļauta izglītības programmās un ar to nenodarbojas pētnieki un radošās industrijas pārstāvji, tai skaitā arhitekti un būvnieki, jo šādas aktivitātes netiek finansiāli atbalstītas. Lauku un pilsētu identitāte, t.i., atšķirības, nozīme un tajā notiekošās aktivitātes ir daļa no nacionālās identitātes. Risks ir tad, ja nacionālās identitātes jautājumi nav sabiedrībai nozīmīgi un par to nenotiek sabiedriskās diskusijas. Piemēram, Latvijā nav nacionālās diskusijas par teritorijas attīstības potenciāliem un to izmantošanas iespējām. Piemēram, ko nozīmē Latvijas sabiedrībai ar laukiem vai pilsētām saistītās nacionālās vērtības kā piekraste, Vidzemes un citas augstienes, Pierīgas un citu pilsētu tuvumā esošie rekreācijā plaši izmantotie prieku sili, ābeļu aleju stādījumi Zemgales līdzenumā, tradicionālā būvniecība – kā krogi, tautas nami, skolas, dievnami, muižas, saglabājušās vēsturiskā dzīvojamās mājas, pilsētu publiskā telpa kā galvenās tirdzniecības ielas, tirgus laukumi, parki, laukumi, kultūras celtnes, utt.
- valstij un tās sabiedrībai nav nozīmīgas lauku un pilsētas nacionālās atšķirības un tās netiek radoši saglabātas, ir iespējas, ka tradicionālā apdzīvotuma struktūra un tradicionālās būvniecības formas (arhitektūra), tradicionālās kultūras un ekonomiskās aktivitātes var izzust modernizācijas un globalizācijas iespaidā. Ir iespēja, ka nekontrolējot atšķirīgās pilsētu un lauku attīstības formu attīstību, t.i. nenosakot attīstības robežas un būvniecības un attīstības noteikumus, kuri ir atšķirīgi laukos un pilsētās, var parādīties fragmentāru haotisku apbūves teritoriju attīstība, kas neatbilst ne lauku, ne pilsētu apdzīvotības formām, kā arī neatbilst vietējām vai nacionālajām mūsdienām atbilstoši izvērtētām tradīcijām. Daļēji identitātes nenovērtēšanu var kompensēt vērtīgi dabas resursi vai īpaši varenu un atšķirīgu dabas ainavu teritorijas (diemžēl Latvijā šādu teritoriju ir salīdzinoši maz). Šādas teritorijas, kurām ir vāja identitāte un nespēja novērtēt savu attīstības potenciālu priekšrocības, parasti nav interesantas ne pašiem iedzīvotājiem, ne tūristiem, ne investoriem. Tas nozīmē, ka iedzīvotāji var pamest šādas teritorijas, investoriem nebūs intereses ieguldīt līdzekļus un tūrisma nozare savos maršrutos šādas teritorijas neklaus. Piemēram Latvijā nav ainavu aizsardzības politikas, nav vietējā tūrisma un rekreācijas politikas, nav lauku dažādošanas risku izvērtēšanas attiecībā uz lauku ainavu un dzīves veida maiņu un attiecīgu politikas vadlīniju teritorijas attīstītājiem, kas šos riskus mazinātu.
- netiek veidotas politikas, kuras ņem vērā atšķirīgos lauku un pilsētu attīstības potenciālus un vajadzības. Piemēram, esošās izstrādātās nacionālās un reģionālās teritorijas attīstības politikas uzsver policentriskuma un reģionālās attīstības nozīmību, bet neakcentē to, ka pastāv objektīvas atšķirības starp lauku un pilsētu teritorijām, kurām ir atšķirīgas vajadzības, un, kas šīs atšķirības var pārvērst

attīstības potenciālos un tādejādi daudzveidojot stiprināt reģionālo identitāti.

- attīstība koncentrējas centrālajā metropoles reģionā un perifērijā esošie pilsētu funkcionālie reģioni atpaliek savā attīstībā. Tas nozīmē, ka attīstības spiediens uz centrālās metropoles lauku teritorijām būs ārkārtīgi liels, savukārt perifērijā esošās pilsētas var nespēt izmantot savus potenciālus un attīstībā stipri atpalikt. Šos riskus var novērst spēcīga nacionālā reģionālā politika, jo tikai uz lauku-pilsētu atšķirībām vērsta politikas nevar ietekmēt. Latvijas gadījumā ir jābūt pārdomātai telpiskās attīstības un reģionālās attīstības politikai, kas ne tikai balstās uz atsevišķām neliela izmēra atpalikušu teritoriju atbalstīšanu, bet arī kompensē Rīgas un tā reģiona dominanci pār visu pārējo valsts teritoriju. Tas iespējams, veicinot augstāka līmeņa pakalpojumu koncentrēšanu arī ārpus Rīgas, veicinot reģionālo centru izeju uz ārvalstīm (piemēram, nodrošinot starptautiskā sabiedriskā transporta esamību, vietas mārketingu), pieeju zināšanām (stiprinot to zinātnisko, izglītības un kultūras potenciālu) un labāku sasaisti ar Rīgu (piemēram, nodrošinot īsāku ceļošanas laiku gan ar privāto, gan sabiedrisko transportu).

Kopsavilkums. Lauku-pilsētu mijiedarbības priekšrocības ir tas, ka lauku un pilsētu teritorijas savstarpēji sadarbojoties var labāk konkurēt nacionālā un starpvalstu kontekstā un pilsētu un lauku teritorijas savstarpēji koordinējot savus atšķirīgos attīstības potenciālus un vajadzības un savstarpēji vienojoties sniegt pakalpojumus un izmantot atšķirīgos resursus var labāk nodrošināt savus iedzīvotājus ar pakalpojumiem un augstāku dzīves kvalitāti. Lauku-pilsētu mijiedarbību iespējamie riski saistās ar to, ka sabiedrībai kopumā ir jāpanāk vienošanās par nodrošināmo pakalpojumu minimums, kas ir pieejams cilvēku ikdienas aktivitāšu areālā, neatkarīgi no tā vai tā ir lauku vai pilsētas teritorija. Ikdienas vajadzību papildinošās lauku-pilsētu mijiedarbības ir iespējamās, ja iedzīvotāji ir mobili un ja tiem ir pieejamas modernās informāciju komunikāciju tehnoloģijas. Risks pastāv tad, ja slikta transporta un cita tehniskā infrastruktūra, ja pieeja transporta un informācijas komunikācijas tehnoloģijām nav iespējama finanšu trūkuma, zināšanu, prasmju, vai fizisko spēju dēļ. Risks pastāv arī tad, ja nacionālā un reģionālajā līmenī lauku un pilsētu atšķirības netiek novērtētas kā attīstības potenciāls, tas ir netiek veidotas atbilstošas nacionālās nozaru politikas. Tāpat Latvijas gadījumā īpaša loma ir Rīgas pilsētai, un risks pastāv tad, ja nacionālās un reģionālās telpiskās attīstības un reģionālās attīstības politikas to ignorētu.

2.4.2. Mijiedarbības formu jeb funkcionālā sadalījuma un izpausmju vērtēšanas metodes, to piemērošanas un izmantošanas iespējas Latvijā

Latvijā nepieciešams izmantot visu spektru iespējamo metožu lauku un pilsētu atšķirību noteikšanā, cik to atļauj esošais finansējums un pieejamie ģeoinformācijas un statistikas dati.

Latvijā ir jāizvērtē pilsētu un lauku teritoriju noteikšanas definīcija, ko patlaban izmanto Latvijas Centrālā statistikas pārvalde uzrādot formālo Latvijas iedalījumu pilsētu un lauku teritorijās. Tas patlaban tiek noteikts pēc vēsturiski iegūtā formālā pilsētas statusa. Iespējams, ka tas ir jāpildina vai jāmaina ar lauku un pilsētu teritorijām, kuras nosaka pēc iedzīvotāju blīvuma vai pēc vienlaidus apbūvētās platības. Iespējams, ka politikas vajadzībām ir jārada ne tikai divas grupas pilsētas un lauki bet arī citas – kā piepilsētas lauki.

Latvijā būt jāizmanto plašāk tāds kvantitatīvs indikators kā attālums starp apdzīvotām

vietām un to telpiskajiem elementiem, piemēram, būvēm. Pamatojoties uz attālumu starp dzīvesvietu un tuvāko komerciālo apbūvi, autobusa vai cita sabiedriskā transporta līdzekļa pieturvietu, tuvāko sabiedrībai pieejamo parku/mežu nosaka, piemēram, transporta un sociālo pakalpojumu pieejamību. Atsevišķas Latvijas pašvaldības šādu indikatoru izmanto, izstrādājot teritorijas plānojumus, tomēr šis vienkārši izmantojamais bet būtiskais indikators būtu jāizmanto plašāk, jo sniedz informāciju par sociālo aktivitāšu tuvumu (*proximity*), kas ir viens no aspektiem, kas nosaka ekonomisko attīstību.

Citi statistiskie rādītāji, kas būtu izmantojami pilsētu - lauku mijiedarbības izvērtēšanā atbilstoši ārvalstu pieredzei, bet Latvijā netiek apkopoti ir saistīti ar sasniedzamību un iedzīvotāju migrāciju, uzņēmumu pārvietošanu, un mājokļu tirgu. Piemēram attiecībā uz sasniedzamību blakus attālumam, tā tiek mērīta arī ar laiku, kas jāpavada ceļā, piemēram, to var raksturot tādi rādītāji, kā vidējais ceļā patērētais laiks, braucot pa ceļu uz tuvāko centru, un vidējais ceļā pavadītais laiks, izmantojot kombinētu transportu uz visiem centriem. Iedzīvotāju migrāciju var raksturot tādi rādītāji, ko var iegūt paplašinot anketu, ko iedzīvotāji aizpilda reģistrējot dzīvesvietu, piemēram, kā migrācijas uzsākšanas un mērķa pašvaldība, migrācijas motivācijas un cēloņi (izglītība/darbavietas maiņa /dzīves kvalitāte/dzīves stils/pensionēšanās/ cits iemesls). Iedzīvotāju ikdienas mobilitāti mēra ar darba svārstmigrantu īpatsvars pret visiem strādājošajiem iedzīvotājiem, bet var mērīt arī ne tikai darbu, bet arī citus svārstmigrantus, kā piemēram skolniekus un tos, kuri apmeklē pakupojumus. Parasti nosaka pārvietošanās (ceļojumu garums un biežums, ceļojuma uzsākšanas vieta un galamērķis) atbilstoši iemeslam – pārvietošanas uz darbu, atpūtas aktivitātēm, iepirkšanās vietām un citām vajadzībām, izglītības iestādēm un kā rekreācija.

Latvijā nepietiekami izsmēļoši ir dati par mājokli, tā raksturojumu. Piemēram attiecībā uz lauku un pilsētu mijiedarbībām iesaka izvērtēt tādus rādītājus, kas raksturo mājokļa tirgus piedāvājumu un pieprasījumu, neapbūvētu īpašumu vidējo cenu par m², īres tarifus jeb vidējo īri par 1 m² mājokļa platības un vasarnīcu, sezonālās atpūtas un brīvdienų/otro māju īpatsvaru pret citiem mājokļiem. Cits rādītājs, ko Statistiskās pārvalde neapkopo ir uzņēmumu pārvietošana – to kopējais skaits un skaits pa virzienu plūsmām, uzņēmumu izcelsme un pārcelšanas galamērķis.

Latvijā Valsts Zemes dienests apkopo informāciju par lauksaimniecības un meža zemju transformāciju un citām zemes transformācijām, bet šo informāciju būtu nepieciešams analizēt arī pilsētu funkcionālo reģionu ietvaros. Tāpat Latvijā tiek apkopoti dati par būvatļauju izsniegšanu un būvniecības apjomiem, detālplānojumu izstrādāšanu un pieņemšanu, tomēr šo datu analīze nav pietiekama un tos būt jāanalizē arī pilsētu funkcionālo reģionu kontekstā. Statistiskais rādītājs, kas Latvijā nav pietiekami telpiski analizēts ir nabadzīgo iedzīvotāju īpatsvars lauku un pilsētu teritorijās un funkcionālo pilsētu reģionu ietvaros.

Svarīgs rādītājs, kas rāda lauku un pilsētu ekonomiskās un sociālās attīstības atšķirības ir iedzīvotāju nodarbošanās veids un pakalpojumu skaits. Šajā nolūkā ir jānodrošina, ka ir pieejami dati par nodarbināto īpatsvaru dažādos ekonomikas nozarēs/sectoros pēc vietējās pašvaldībās. Lai noteiktu pakalpojumu skaitu apdzīvotajās vietās ir nepieciešams pakalpojumu reģistrs vai apsekojums. Lai pakalpojumu nodrošinājumu varētu izvērtēt ir neieciešams izstrādāta klasifikāciju atbilstoši apdzīvoto vietu centralitātes principiem, t.i., ikdienas un specializētie pakalpojumi. Šajā jomā Latvijā pirms pāris gadiem bija zināmas iestrādnes saistībā ar

nacionālā teritorijas plānojuma izstrādāšanu, diemžēl tās netika formalizētas un pārveidotas par politikas vadlīnijām, kuras būtu nepieciešams ieviest.

Latvijas situācijā attiecībā uz lauku un pilsētu mijiedarbību noteikšanu būtu nepieciešama labāka statistiskās informācijas pieejamība attiecībā uz ikdienas svārstmigrantu, nodokļu, transporta, īpaši sabiedriskā transporta, plūsmām un sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu starp pilsētām un laukiem, vai vismaz starp vietējo pašvaldību teritorijām.

Papildus pilsētu un lauku teritoriju definīcija uzlabošanai nepieciešams izstrādāt nacionāli akceptētu pieeju kā noteikt pilsētu funkcionālos reģionus un tos pēc zināma laika intervāla (no 2 līdz 5 gadiem) noteikt visai Latvijas teritorijai vai vismaz nozīmīgākajām pilsētām. Latvijā ir veikti zinātniski pētījumi, lai noteiktu Rīgas un atsevišķu lielo pilsētu teritoriju funkcionālos reģionus, tomēr tie nav periodiski un tā kā tie ir veikti kā atsevišķi zinātniski pētījumi, pielietojamās metodes var mainīties atbilstoši pētījuma mērķim.

Latvijā ir jāakceptē oficiāla metode pilsētu funkcionālos reģiona noteikšanai un ir jānosaka robežrādītāji, piemēram, kādam jābūt ikdienas svārstmigrantu īpatsvaram pret pārējiem strādājošajiem, lai blakus esošo teritoriju varētu uzskatīt kā daļu no funkcionālā pilsētas areāla. Jānosaka rādītāji uz kā pamata tiktu noteikti pilsētu funkcionālie reģioni – kā piemēram, ikdienas svārstmigranti, transporta plūsmas, nodokļu plūsmas starp vietējām pašvaldībām vai citi rādītāji.

Latvijā ir jāizstrādā metodika, kā teritorijā tiek novērtēts tas iedzīvotāju skaits, kurus neaptver tradicionālā iedzīvotāju uzskaitē – piemēram, svārstmigranti, atpūtnieki (rekreantus), vasarnieki, tradicionālie (roma) un mūsdienu klejotāji un bezpajumtnieki, ņemot vērā, ka to un to aktivitāšu un dzīves vietu ietekmei ir liela nozīme uz teritorijas attīstību, tai skaitā uz lauku un pilsētu mijiedarbībām.

Lai sekotu apdzīvojuma formu izmaiņām un teritorijas attīstības jaunākajām izpausmēm, papildus esošajām statistikas un kartogrāfiskās informācijas izmantošanas metodēm, ir jāpielieto lauku pētījumu metode – t.i. atsevišķu vietu tuvināti pētījumi un jānoskaidro iedzīvotāju attieksme un novērtējums, kā viņi jaunās un esošas attīstības formas un veidus novērtē. Latvijā lauku pētījumi tiek veikti pārāk reti un galvenokārt tos veic zinātnisko pētījumu ietvaros un to rezultāti reti, kad nonāk līdz politikas veidotājiem. Lauku pētījumi ietver ne tikai novērojumus, bet arī citas kvalitatīvās metodes kā intervijas, fokusa grupas pētījumi, teritorijas aprakstīšanu un kartēšanu, novēroto vienību grupēšanu, klasificēšanu, cēloņsakarību analīzi, konfliktu analīzi, attīstības spēku un attīstības faktoru analīzi un lēmumu pieņemšanas procesa analīzi. Papildus kvantitatīvajiem pētījumiem ir nepieciešami padziļināti kvalitatīvi pētījumi, lai izprastu attīstības procesu būtību un iespējas tos ietekmēt. Latvijā, kā pārējā postpadomju telpā ir zināma sabiedrības neinformētība un ar to saistīti aizspriedumi attiecībā uz kvalitatīvo metožu izmantošanu. Šīs metodes ir neaizstājamas analizējot sociālās parādības un procesus, un lauku un pilsētu mijiedarbības ir daļa no sociālajiem procesiem. Piemēram plašāk būtu izmantojama, kontentanalīze, ko pielieto analizējot masu saziņas līdzekļus un to ietekmi uz noteiktiem sociālajiem procesiem. Latvijā būtu nepieciešams arī plašāk izmantot diskursa pētījumus uz kā pamata bieži tiek veidotas tipoloģijas. Klasifikācijas jeb tipoloģijas ir metode un analītisks instruments, lai vienkāršotu sarežģīto pasauli, tas ir, lai veidotu abstrakcijas, kas var kalpot, piemēram, attīstības cēloņsakarību vai seku identificēšanai, vajadzību noteikšanai, politiku veidošanai, vai citām vajadzībām.

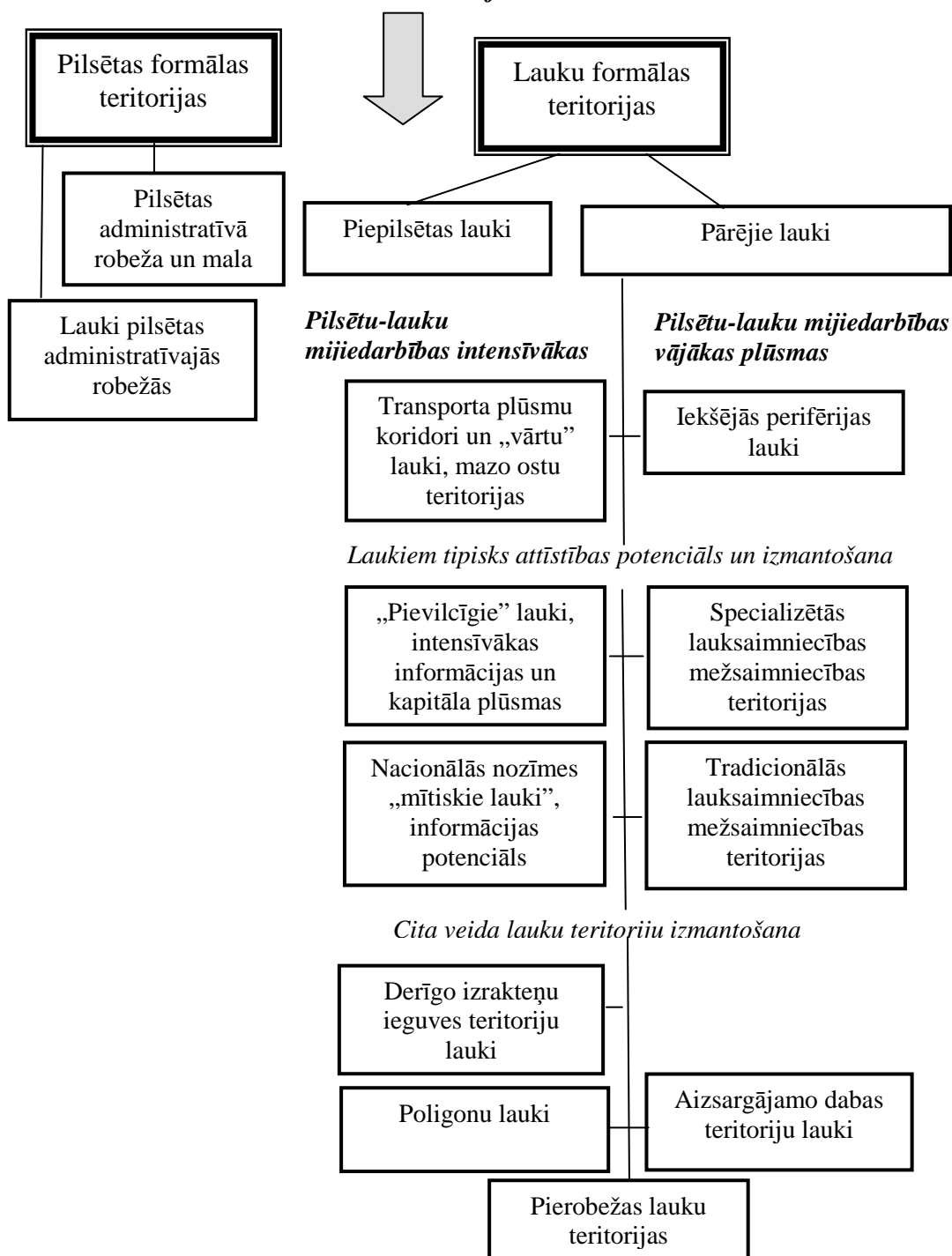
Latvijā iedzīvotāju attieksmes noskaidrošana tiek veikta, bet nepietiekami attiecībā uz teritorijas attīstību, tās potenciāliem un to izmantošanu. Šādam aptaujām būtu jābūt daļai teritorijas attīstības novērtējuma pētījumiem, tas arī ļautu veidot tādas attīstības politikas, kas nebūtu pretrunā ar vietējo iedzīvotāju vēlmēm un centieniem.

Latvijā pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības izvērtēšanas kvantitatīvās metodes patlaban galvenokārt aptver tikai iedzīvotāju skaita noteikšanu administratīvajās teritorijās un tādejādi ir attiecīgi aprēķināms iedzīvotāju blīvums šajās teritorijās. Papildus tam būtu nepieciešams iedzīvotāju blīvums jēgpilnās teritorijās – kā ciemu teritorijās un lielākās vienlaidus apbūvētās teritorijās, kā arī lielāko pilsētu iekšējā sadalījuma teritorijās, t.i. apkaimēs. Cita iespēja ir noteikt iedzīvotāju blīvumu kvadrātos, piemēram, katrā kvadrātkilometrā vai mazākā teritorijā, izmantojot iespējas, ko piedāvā ĢIS un valsts reģistri, piemēram, adrešu reģistrs, iedzīvotāju reģistrs, ceļu reģistrs un citi. Līdzīgi var noteikt arī būvju, ceļu, mājokļu, darba vietu blīvumu un atsevišķu ekonomisko aktivitāšu (piemēram, nekustamā īpašuma tirgus darījumu, lauksaimniecisko aktivitāšu) blīvumu, kas norādītu uz to, vai teritorija ir lauki, tas ir šo dažādu blīvumu rādītāji ir mazāki nekā pilsētās.

Latvijas situācijā ir jāizvērtē, vai Rīgas reģionam nav nepieciešams veikt līdzīgu pētījumu, kāds Eiropas Vides aģentūras uzdevumā tika veikts, novērtējot pilsētu izplešanos Eiropā. Šādu pētījumu būtu jāveic sadarbībā ar Vides ministriju. Tāpat Latvijā būtu teritorijas attīstības un reģionālās attīstības vajadzībām jāizmanto statistiskie un ģeoinformācijas dati, kas apkopoti Zemkopības ministrijas institūcijās, piešķirot subsīdijas par teritorijas apkopšanu vai noteiktām atbalstāmām ekonomiskajām aktivitātēm. Šādi uz lauksaimniecību, mežsaimniecību un zvejniecību attiecināmi dati rāda, kuras teritorijas ir atkarīgas no primārā ražošanas veida un tādejādi uzskatāmas par lauciniecišķākām nekā citas. Patlaban dati tiek izmantoti nepietiekami un ir apgrūtināta to publiskā pieejamība, kaut gan šie dati varētu sniegt lielu ieguldījumu teritorijas attīstības potenciāla un tā esošās izmantošanas novērtēšanā.

Šajā pētījumā izmantotā tipoloģija ir balstīta uz pilsētas un lauku mijiedarbības attāluma izpausmi (pilsēta, piepilsētas lauki un pārējie lauki) un uz lauku pilsētu mijiedarbības plūsmu intensitāti (iekšējās perifērijas lauki) un fizisko izpausmi (transporta plūsmu koridori, pievilcīgie un mītiskie lauki), kā arī uz tradicionālo vai lauku izmantošanas dažādošanu ārpus tradicionālajām lauksaimnieciskās un mežsaimniecības ekonomiskajām aktivitātēm (aizsargājamās teritorijas, poligoni, derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki, pierobežas teritorijas). Šāda kompleksa tipoloģija norāda uz lauku pilsētas mijiedarbības cēloņiem un sniedz iespējas izveidot mērķtiecīgas atbalsta politikas atbilstoši katrai no dažādo mijiedarbības cēloņu grupai.

Pilsētu lauku aktīvākas mijiedarbības zona

Attēls 15. Lauku-pilsētu mijiedarbības teritoriju tipoloģija, kas piemērojama Latvijas situācijai

Latvijā nepieciešams:

- veicināt un finansēt starpdisciplīnu pētījumus, lai sadarbotos pētnieki un pētniecības institūcijas, kas tradicionāli pievērsušies tikai laukiem, vai tikai pilsētām. Piemēram, nepieciešamas zinātnes atbalsta programmas, kas atbalsta starpdisciplinārus telpiskās attīstības un reģionālās attīstības lietišķos pētījumus,

lai sadarbotos gan augstskolu un zinātnisko iestāžu pētnieki un attīstības speciālisti, lai iesaistītu gan lauku, gan pilsētu specifiskās specializējušies pētnieki.

- izstrādāt politikas izvērtēšanas pētījumus, kas ļautu novērtēt, kā pilsētu - lauku atšķirības ņem vērā dažādas nozares un to politikas, piemēram, transporta, enerģētikas, un informācijas un komunikāciju tehnoloģiju nozares, būvniecības un mājokļa, tūrisma un sabiedrības veselības veicināšanas nozares, izglītības un kultūras nozares un citas.
- pētīt sabiedrisko domu attiecībā uz pilsētu un lauku atšķirībām. Nepieciešams aktualizēt publiskās saziņas telpā diskusijas par nacionālām un reģionālajām lauku un pilsētu identitātēm.
- reģionālās attīstības un telpiskās plānošanas politikās un tās pasākumos iekļaut pilsētu - lauku atšķirību aspektus. Lai tas notiktu ir jāizveido pētniecības institūcija (s), kas ar šādiem jautājumiem nodarbotos patstāvīgi, ne tikai uz īslaicīgu komerciālu projektu izpildes laiku. Šādi pētnieku kolektīvs(i) ir nepieciešami, lai valsts varētu iekļauties ES aktivitātēs, piemēram ESPON pētījumos .

Sadarbībā ar Statistikas pārvaldi un tām institūcijām, kuru pārziņā ir nacionālā ģeoinformācija (Aizsardzības ministrija, Vides ministrija, Tieslietu ministrija u.c), nepieciešams:

- izstrādāt nacionālo pilsētu funkcionālo reģionu definīciju un šādus reģionus noteikt;
- izvērtēt esošos lauku-pilsētu sadalījumu, un balstoties uz ārvalstu piemēriem, to uzlabot;
- izveidot vienlaidus apbūvēto teritoriju definīciju un noteikt šādas teritorijas;
- savienot lauku un pilsētu teritoriju noteikšanu ar iespējām, ko sniedz ģeoinformācija;
- nodrošināt, ka tiek vākta, apkopota un analizēta statistiskā informācija par lauku – pilsētu mijiedarbību viediem, īpaši attiecībā uz ikdienas darba svārstmigrāciju, nodokļu plūsmām starp pašvaldībām, noslēgtajiem līgumiem par pakalpojumu sniegšanu starp pašvaldībām, atpūtas nozari (vasarnīcu skaitu, mazdārziņiem (piemēram, platība un iedzīvotāji), medniekiem, makšķerniekiem, un citiem), sabiedrisko transportu pa reģioniem, pilsētu funkcionālajiem areāliem un virzieniem.

3. Eiropas telpiskās perspektīvas (ESDP) adaptācijas iespējas Latvijā

3.1. Plānošanas reģionu teritorijas plānojumu analīze

3.1.1. Kurzemes reģions

Kurzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojumā noteiktā perspektīvas²⁷⁵ izstrādes mērķis uzsvēr pārsektoriālu teritorijas izmantošanas redzējumu. Attiecībā uz apdzīvojuma sistēmu perspektīva apskata reģionu veidojošās iekšējās un ārējās funkcionālās saiknes, apdzīvotās vietas ar īpašu attīstības potenciālu, kompleksas attīstības teritorijas un problēmvietas, un vietas ar diferencētu un kopēju ekonomisko attīstību.

Tai pat laikā Kurzemes plānošanas reģionā nav precīzi definēts kā pārsektorālo nozaru attīstību labāk izmantot konkrētu teritoriju attīstības veicināšanai.

Kurzemes plānošanas reģiona telpiskās perspektīvas īstenošana paredz veidot vēlamu, t.i., plānojamo apdzīvojuma, lauku un satiksmes struktūru, pilnvērtīgāk izmantojot esošos cilvēku un ekonomiskos resursus, un balstoties uz lauku un pilsētu vides un kultūras vērtībām, un esošo apdzīvojuma struktūru un satiksmes infrastruktūru.

Sagatavojot Kurzemes plānošanas reģiona perspektīvu tika izvērtēti reģionā ietilpstošo plānojumi, tā rezultātā tika iegūtas atziņas, ka:

- vienā ģeogrāfiskajā telpā atrodošajiem administratīvajiem veidojumiem ir jāsadarbojas,
- prioritāri jāatbalsta ilgtspējīga attīstība un līdzsvarotība, un policentriskais (daudzcentru) telpiskā struktūra modelis,
- telpiskā plānošanai jākalpo kā reģiona sadarbības ietvaram, identitātes dažādošanai un stiprināšanai.

Piemēram, Kurzemes plānošanas reģions uzskata, ka ilgtspējīgas attīstības priekšnosacījumi ir:

- līdzsvarota reģionālā attīstība un kvalitatīva vide,
- attīstības potenciāla uzturēšana un veicināšana teritorijās,
- sasniedzamības paaugstināšana un attīstība.

Uzsverot attīstības potenciāla uzturēšanu visā reģiona teritorijās, ka priekšrocību varētu uzskatīt patreizējā potenciāla novērtējumu visām Kurzemes teritorijām, identificējot ražošanas potenciālu, rekreācijas potenciālu utt.

Kurzemes plānošanas reģiona telpiskās attīstības perspektīvas nākotnes situācija 2026. gadā uzsvēr darbību sadarbības tīklos. Ar šādiem sadarbības tīkliem tiek saprastas pārvaldes iestāžu, uzņēmumu un cilvēku sadarbība, ar ko var aizstāt šodienas horizontālās un vertikālās lineārās saites. Tiek uzsvērts, ka viena no pilsētu dabiskajām funkcijām ir – pildīt apkārtējo lauku teritoriju attīstības centru funkcijas, nodrošinot savstarpēju papildinātību, diversificētu ražošanu un pakalpojumu

²⁷⁵ Kurzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2006.-2026.gadam, II Daļa: Telpiskās attīstības perspektīva, 2006.g. novembris

pieejamību. Kurzemē īpaši akcentē ostas ar to attīstības potenciālu transporta un loģistikas biznesā.

Lauku attīstību tiek uztverta, kā daudzfunkcionāls, daudzveidīgs, līdzsvarots un noturīgs process, kas ietver nodarbinātības dažādošanu un tehnoloģisku modernizāciju, ievērojot tradīcijas, mentalitāti un novadu atšķirības, ir orientēts uz personas attīstības iespējām (izglītība, informācijas apgāde, kultūra), lauku sabiedrības orientāciju un motivāciju uz zināšanām. Lauku teritorijās paredz, ka ekonomika ir diversificēta, lauksaimniecības sektoram papildinoties ar citiem nodarbes veidiem. Kurzemes reģionā uzskata, ka lauksaimniecības nozarē ir jādominē koncentrētai, specializētai, augsttražīgai un tehnoloģiski modernai agrārai industrijai, kas nodrošina valsts iedzīvotājus ar kvalitatīvu pārtiku pietiekamā daudzumā (arī no valsts un sabiedrības drošības viedokļa).

Tie akcentēts, ka Kurzemes reģions ir pievilcīgs dažādu tūrisma veidu attīstībai un tas kļūst par ārpuslīnijas mītnes vietu Latvijas iedzīvotāju vidusslānim. Savukārt attiecībā uz pilsētām tiek plānots, ka vairākas Kurzemes reģiona pilsētas var izveidoties par tradīcijām bagātiem un starptautiski atpazīstamiem kultūras centriem.

Kurzemes plānošanas reģiona telpiskās attīstības vispārējie mērķi ir integrēta attīstība un konkurētspēja, ilgtspējīga attīstība un augsta dzīves kvalitāte. Ar integrētu attīstību un konkurētspēju Kurzemes plānošanas reģionā saprot dinamisku un daudzveidīgu uzņēmējdarbību, starptautiskam līmenim atbilstošu pakalpojumu centru tīklu, izglītības un pētniecības centru un perspektīvu reģiona tautsaimniecības nozaru un uzņēmējdarbības virzienu attīstīšanu, labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi, inovatīvu ražošanu, kvalitatīvu sakaru un informācijas tehnoloģiju, enerģijas un vides infrastruktūru, starptautisko transporta sakaru infrastruktūru, drošu, ērtu, videi draudzīgu un savstarpēji saistītu, reģiona sabiedriskā transporta sistēmu, un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un laikmetīgas kultūrvides veidošanu.

Ar augstu dzīves kvalitāti un veselīgas sabiedrības attīstību Kurzemes plānošanas reģionā saprot sabiedriskā transporta sistēmu, kas ir efektīva, savstarpēji saskaņota, iedzīvotājiem ērta un droša, un videi draudzīga lauku teritoriju, mazo un vidējo pilsētu un kaimiņreģionu centru sasniedzamībai; izglītības centrus, moderna sakaru infrastruktūru, esošo mājokļu revitalizācija, kvalitatīvu un iedzīvotāju vairākumam pieejamu mājokļu attīstīšana; izkoptas un uzturētas reģiona unikālās lauku un urbānās ainavas, savdabīgās un kultūrvēsturiski bagātās vietas, nodrošināts minimālais kultūras pakalpojumu grozs visos administratīvi teritoriālajos līmeņos; atpūtai un tūrismam pievilcīgas vietas, kas veidotas izkopjot esošās tradīcijas un saglabājot dabas un kultūras vērtības.

Tomēr visu augstāk minēto aspektu integrācija pēc pētījuma autoru domām ir nepietiekama. Tā, piemēram, būtu nepieciešams norādīt pēc kādiem principiem tiks veidots sabiedriskā transporta tīkls un kustības intensitāte lai nodrošinātu šo iespēju pieejamību visiem Kurzemes iedzīvotājiem.

Kurzemes plānošanas reģiona telpiskās struktūras attīstības virzieni ietver spēcīgus un dinamiskus centrus, kvalitatīva vidi un daudzveidīgām aktivitātēm pieejamas lauku teritorijas un augstas kvalitātes infrastruktūru un satiksmi. Sasniedzama ir specializēta un policentriska apdzīvojamības sistēma, kurai jābalsta policentriska attīstība - vērsta uz teritoriālās izlīdzinātības (kohēzijas) sasniegšanu. Policentriska attīstība ir stiprināma

ar sadarbību un lauku – pilsētu partnerattiecībām, t.i. pilsētu un lauku sadarbība maksimāli efektīvai esošo resursu, galvenokārt infrastruktūras izmantošanai. Tiek uzsvērti arī infrastruktūras sistēmu savstarpēja integrēta veidošana gan vietējo un nacionālo apdzīvotuma sistēmu līmenī, gan starptautiskā līmenī, sadarbojoties reģionam kopumā un atsevišķām pašvaldībām.

Perspektīvā funkcionālā struktūra Kurzemes plānošanas reģionā tiek redzēta četros savstarpēji saistītos telpiskos līmeņos:

- 1) valsts nozīmes reģiona centri (reģiona un valsts, starpreģionu pakalpojumus nodrošinošie centri) jeb lielās pilsētas;
- 2) reģiona centri (reģiona un rajonu pakalpojumus nodrošinošie centri) - vidēji lielās pilsētas;
- 3) lielie lauku centri (lauku atbalsta – starppašvaldību pakalpojumus nodrošinošie centri) - mazās pilsētas un lielie ciemi; un
- 4) mazie lauku centri (lauku vietējos pakalpojumus nodrošinošie centri, vietējo pašvaldību administratīvie centri). Tiek minēts, ka reģiona centros paredzams nodrošināt „obligāto minimālo pakalpojumu kopumu” atbilstoši katra līmeņa teritorijas plānojumiem.

Nosakot dažādus telpiskās attīstības līmeņus būtu nepieciešams arī noteikt kāda veida pakalpojumi un infrastruktūra būs pieejama katrā līmenī. Šādu informāciju tālāk būtu iespējams izmantot veidojot funkcionālos apgabalus.

Kurzemes plānošanas reģiona lauku telpas tiek dalītas kā:

1. plaši apvidi ar izteiktu lauksaimniecības zemju un lauksaimnieciskas darbības dominanci, jeb agroainavas;
2. lauku un mežu mozaikas, kur dažādās attiecībās ir lauksaimniecības zemes un meži, un kuru izmantošana ir daudzveidīgāka
3. lauku areāli, kuros attīstīsies jaunā būvniecība un kas kļūs par mājokļa teritorijām pilsētu iedzīvotājiem, atrodas galvenokārt to tuvumā, ainaviski skaistākajās vietās. Tiek uzsvērts, ka tās ir potenciālas konfliktu teritorijas, kuri var rasties saistībā ar apbūvi (blīvums, veidols), ar ekoloģiskajiem apstākļiem, ar iedzīvotāju vajadzībām un attieksmi. Tādēļ rajonu un vietējo pašvaldību plānojumos šīm vietām pievēršama īpaša uzmanība, lai novērstu konfliktu rašanos, vai arī piedāvātu veidu, kā tos atrisināt

Tiek uzskatīts, ka nodarbošanās laukos ir šo teritoriju attīstības virzītājspēks un, ka Kurzemes plānošanas reģionā, tāpat kā visā Latvijā, lauku attīstību kopumā noteiks divas tendences, industriālā un postindustriālā. Pirmā saistīta ar lielražošanas attīstību tirgus vajadzībām, otrā – ar lokālo vides resursu izmantošanu bioloģiskai un ekoloģiskai lauksaimniecībai, kā arī alternatīvo saimniekošanas veidu attīstībai. Kurzemes plānošanas reģiona telpiskās attīstības perspektīva uzsver, ka postindustriālajai attīstībai svarīgākais priekšnosacījums ir vides un ainavas kvalitātes, stabilitātes un daudzveidības saglabāšana.

Attīstot lauksaimniecības produktu ražošanu lielāka uzmanība būt jāpievērš iespējai palielināt šo produktu pievienoto vērtību t.i. veikt produkcijas pārstrādi. Līdz ar to būtu svarīgi identificēt kuras no reģiona teritorijām būtu piemērotākas Kurzemē saražotās lauksaimniecības produkcijas pārstrādei.

Kurzemes plānošanas reģiona telpiskās attīstības perspektīva paredz saglabāt reģiona telpiskās struktūras pamatvienības (lauku telpas areālus, meža areālus) ekoloģiski un

funkcionāli pieņemamās aprisēs, vienlaikus īpašu uzmanību pievēršot tām teritoriālajām mērķa struktūrvienībām, kas saistās ar nacionālajiem, kā arī - reģiona attīstības specifiskiem mērķiem. Kurzemes plānošanas reģiona telpiskās attīstības mērķi virzīti uz to, lai nodrošinātu kvalitatīvu dzīves vidi un saglabātas dabas vērtības, diferencētu aktivitāšu un daudzveidīgu dzīvesveidu telpu.

Lauku un mežu telpu struktūrai pārklājas nacionālas nozīmes teritoriāli veidojumi – īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, Baltijas jūras un Rīgas līča Piekraste, valsts Pierobeža, kuru robežas un aprises nosaka valsts tiesību akti – telpiskās struktūras, ko nosaka nozīmīgi nacionālie mērķi un tos nodrošinošie tiesību akti. Kurzemes reģiona plānojums tās dēvē par īpašo mērķu struktūru, un tajā ietilpst:

- Baltijas jūras un Rīgas līča Piekraste, kas vienlaikus ir apakšreģions attīstības skatījumā;
- Valsts Pierobeža, kas arī ir apakšreģions attīstības skatījumā;
- īpaši aizsargājamās dabas un kultūrvēsturiskās teritorijas,
- ainaviski nozīmīgās telpas, kas reģiona struktūrā veido teritoriālu papildinošo tīklu esošajām īpaši aizsargājamām teritorijām, kā arī kalpo reģiona vides ekoloģiskās kvalitātes uzturēšanai. To struktūrā kā īpaši jutīgas teritorijas nodalāmas ezeraines un upju ielejas.

Attiecībā uz transporta attīstību Kurzemes plānošanas reģions uzsver tādas mērķus kā droša un efektīva darba vietu un māju sasniedzamība lauku teritorijās, reģionu iekšēji vienojoša efektīva sabiedriskās satiksmes sistēma, Baltijas jūras baseina Z-Eiropas līmenī konkurētspējīga tranzīta pakalpojumu infrastruktūra un specializētu lielo ostu starptautiska konkurētspēja.

Attīstot transportu, it sevišķi sabiedrisko, būtu nepieciešams ņemt vērā arī citas iedzīvotāju vajadzības, piemēram, atpūta un rekreācija, pakalpojumu saņemšana u.c.

Kā risinājumi tiek minēti izveidojamie transporta savienojumi starp Kurzemes un citu reģionu apdzīvoto vietu centriem, kā arī lielākajiem reģiona transporta mezgliem un ostām, piekļuves nodrošināšana nozīmīgiem objektiem, reģionālā gaisa satiksmes tīkla izveidošana, kas savienotu reģiona lielākos centrus un Rīgas Starptautisko lidostu un vienotas sabiedriskā transporta pakalpojumu standarta izstrādāšana, kas ietvertu cita starpā prasības maršrutu tīkla pieejamībai.

Kurzemes reģiona attīstības stratēģijas (2004. g.) prioritātes paredz cita starpā attīstīt policentrisku un līdzsvarotu reģiona telpisko struktūru, pilnveidot reģiona multi-modāla transporta un infrastruktūras iespējas, veidot augstas kvalitātes dzīves vidi, saglabāt daudzveidīgu dabas vidi un sekmēt nomalo teritoriju attīstību un sekmēt teritorijas attīstības izlīdzināšanos.

3.1.2. Latgales reģions

*Latgales plānošanas reģiona Telpiskās attīstības perspektīva*²⁷⁶ uzsver Latgales plānošanas reģiona atrašanos ES pierobežā. Plānojuma attīstības perspektīva, tās stratēģiskie attīstības virzieni un vēlamā struktūra veidota uz Latgales reģiona attīstības programmas (2007-2013) četrām galvenajām attīstības prioritātēm - reģiona

²⁷⁶ Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2006.-2026.gadam, II Daļa: Telpiskās attīstības perspektīva, 2006.g.

konkurētspējas palielināšana, infrastruktūras attīstība, tūrisma attīstība un reģiona institucionālās kapacitātes palielināšana.

Latgales plānošanas reģiona stratēģiskie mērķi konkurētspējas palielināšanai cita starpā ietver pilsētu stiprināšanu kā reģiona ekonomiskās attīstības virzītāju, uzņēmējdarbībai labvēlīgas un daudzveidīgas vides veidošanu; darbaspēka konkurētspējas paaugstināšanu, iedzīvotāju pašiniciatīvas paaugstināšanu; sociālās atstumtības un nevienlīdzības mazināšanu. To paredzēts panākt nodrošinot pieeju mājokļiem, kvalitatīviem pakalpojumiem, sakariem un komunikācijām; vienlaikus līdzsvaroti attīstot pilsētas un laukus, stiprinot pilsētas un lauku centrus, veidojot sakārtotu lauku vidi ar daudzpusīgu lauku ekonomiku; saglabājot Latgales identitāti; un sekmējot reģiona attīstību nozīmīgu tautsaimniecības nozaru (lauksaimniecību un mežsaimniecību) un uz inovācijām, zināšanām un modernām tehnoloģijām balstītu ražošanas nozaru attīstību, tai skaitā izmantojot tādus instrumentus kā industriālās zonas, biznesa parki, tehnoloģiskie centri un zinātnes un pētniecības centri. Tomēr Latgales plānošanas reģions nepietiekami izvērtē un piedāvā risinājumus darba vietu veidošanā un attīstībā, netiek specificētas galvenās attīstības jomas, bet vairāk dots visu jomu pārskaitījums.

Latgales plānošanas reģiona stratēģiskie mērķi infrastruktūras attīstībai ietver reģiona iekšējās un starptautiskās sasniedzamības uzlabošanu, sakārtojot un pilnveidojot autoceļu un dzelzceļu tīklu, tai skaitā pierobežas, attīstot gaisa satiksmi, radot ērtu un savstarpēji saistītu reģiona sabiedriskā transporta sistēmu; uzņēmējdarbības un atkritumu un ūdenssaimniecības infrastruktūras attīstību; energoresursu pieejamības nodrošināšanu un vietējo atjaunojamo energoresursu izmantošanu; mājokļa attīstību; izglītības, sociālās, veselības, kultūras un sporta infrastruktūras attīstību.

Latgales reģiona ilgtspējīgas attīstības pamatākms ir policentrisks konkurētspējīgu un dinamisku apdzīvoto vietu tīkls. Latgales plānošanas reģiona vīziju veido vairākas pamatnostādnes 1) Latvijas un ES austrumu pierobežas reģions; 2) konkurētspējīgs reģions ar sabalansētu daudznozaru ekonomiku un augstu dzīves līmeni, maksimāli izmantojot reģiona potenciālu un vietējos resursus; 3) savas identitātes saglabāšana, izkopjot daudzveidīgo kultūras mantojumu, tradīcijas un unikālo dabas vidi; 4) Zilo ezeru zemes tēla saglabāšana un nostiprināšana.

Latgales plānošanas reģiona Telpiskās attīstības perspektīva uzsver, ka lauku teritoriju attīstība ietver reģiona identitātes saglabāšanu, izkopjot un attīstot latgalisko kultūrvidi un vērtības; kultūras mantojuma saglabāšana, dabas un kultūrvēsturisko vērtību saprātīga izmantošana; tradicionālo un alternatīvo nodarbes veidu atbalstīšana, daudzveidīgs tūrisma atbalsts un attīstības veicināšana. Pozitīvi, ka Latgales reģions ir definējis kādas tad ir šīs Latgales un latgaliskās vērtības, kuru saglabāšana un attīstība tiks veicināta, kuras vērtības ir stratēģiskas attīstības virzienu noteikšanā.

Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojums akcentē trīs galvenās reģiona vērtības, kuras ir būtiski saglabāt un izmantot, lai nodrošinātu reģiona ilgtspējīgu attīstību:

- iedzīvotāji un to tradicionālais apdzīvojums – pilsētas kā ekonomikas un kultūras centri, lauku ciemi, mazās sādžas un viensētas kā latgalisko vērtību un lauku dzīvesveida pamats;
- dabas vide un kultūrvēsturiskās vērtības - Daugavas ieleja, Ezerzeme, Lubāna ezers un mitrāji, meži, derīgo izrakteņu atradnes,

- Latgales ģeogrāfiskais novietojums pie Latvijas austrumu robežas, to šķērsojošie transporta koridori.

Latgales plānošanas pamatvērtību centrā ir cilvēkresursi – Latgales iedzīvotāji ar savām zināšanām, prasmēm, tradīcijām un kultūru. Tāpēc Latgales reģiona teritorijas plānojuma mērķis ir veidot ilgtspējīgu un līdzsvarotu telpisko struktūru, lai iedzīvotājiem tiktu radīti maksimāli labvēlīgi dzīves un darba apstākļi, kas ir galvenais priekšnosacījums iedzīvotāju piesaistīšanai Latgales reģionam. Tomēr pētnieku grupa pārliecināās, ka pašvaldības neuzskata, ka darba vietu izveide un attīstība ir arī to kompetence, bet gan gaida no nacionālajām institūcijām „darba uzdevumu” vai „recepti” to veidošanai un attīstībai.

Latgales reģions ir izvērtējies pilsētu lomu reģiona attīstībā. Latgales reģionam ir izstrādāta īpaša pilsētu attīstības stratēģija, reģiona telpiskās attīstības perspektīva īpaši pievēršas pilsētu attīstībai, – tā paredz radīt ilgtspējīgu un labi funkcionējošu pilsētu tīklu, kas balstītos uz sadarbības un papildinātības principiem, nodrošināt pilsētās pievilcīgu vidi gan to iedzīvotājiem gan investoriem, mazināt telpiskās un dzīves līmeņa atšķirības, paredz pilsētu nekontrolētas ekspansijas ierobežošanu un mūsdienu pilsētu plānošanas politikas īstenošana, veicināt “kompaktas” pilsētas ar jauktu zonējumu, depresīvo pilsētas rajonu attīstību, neizmantoto un pamesto teritoriju rehabilitāciju, mājokļu kvalitātes uzlabošanu, pilsētu centru revitalizāciju, pilsētu identitātes, to telpiskās un vizuālās kvalitātes saglabāšanu, zaļo zonu un publiskās telpas saglabāšanu, pilsētas transporta racionālu plānošanu un organizēšanu; resursu ilgtspējīga un racionāla izmantošanu un apsaimniekošanu, pilsētas atkritumu apsaimniekošana un videi draudzīgu tehnoloģiju veicināšanu, telpiskās un sociālās segregācijas mazināšanu, dažādu paaudžu un kultūru cilvēku integrāciju, to aktīvas līdzdalības veicināšana pilsētas sabiedriskajā dzīvē; pilsētu kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstību. Lai arī mērķos ir iekļauts nodrošināt augstu dzīves kvalitāti iedzīvotājiem, tomēr nonākot līdz risinājumiem, tiek apskatītas vairs tikai teritorijas, nevis cilvēku konkrētās vajadzības.

Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojuma telpiskās perspektīvas ietvaros ir noteikti galvenie apdzīvojuma centru vēlamie līmeņi, kas atbilst RAPLM 2004. gada projektā „Noteikumi par valsts teritorijas apdzīvojuma centriem” ieteiktajiem. Reģiona teritorijas plānojumā apskatīti nacionālas nozīmes centri (pilsētas), reģionālas nozīmes centri (pilsētas), novadu nozīmes centri (pilsētas un ciemi), vietējas nozīmes centri (ciemi), lokālie centri un pārējās apdzīvotās vietas. Tā kā reģiona teritorijas plānojuma telpiskās perspektīvas bija jāveido pamatojoties esošajiem dokumentiem valstī, tad reģiona ietvaros netiek runāts par funkcionālajiem pilsētreģioniem, tomēr parādās akcenti, kas iezīme Daugavpils un Rēzeknes ietekmes reģionus. Tas parādās arī Latgales reģiona pilsētu un lauku partnerības attīstības konceptā - izveidojot sadarbību un veicinot sakarus starp pilsētām un lauku apvidiem, apmainoties ar produkciju, precēm un pakalpojumiem; veidojot mazo un vidējo uzņēmumu tīklu; un integrējot telpiskās attīstības stratēģijās tos lauku apvidus, kas robežojas ar pilsētām, tādejādi nodrošinot racionālu zemes izmantošanas plānošanu.

Latgales plānošanas reģiona telpiskās perspektīvas mērķi paredz veicināt reģiona integrāciju Latvijā un Eiropā, nodrošināt Latgalē efektīvas un ilgtspējīgas saites starp visu līmeņu apdzīvojuma centriem, uzlabot reģionā pieeju pakalpojumiem, informācijai, sakariem un darbavietām, veidot videi draudzīgu infrastruktūru un

veicināt efektīvas, ilgtspējīgas energoapgādes radīšanu. Latgalē lauku apdzīvoto vietu dzīvotspēju paredz uzlabot stiprinot mazos lauku centrus kā lauku ekonomiskās, sociālās un kultūras dzīves atbalsta punktus, kas uztur pakalpojumus. Tomēr nav izvērsti apskatīti pakalpojumu veidi, to nodrošinājums dažādās lauku teritorijās.

Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojums izdala atvērtās telpas funkcionāli un telpiski vitāli svarīgākās teritorijas: lauksaimniecības attīstības teritorijas; tūrisma attīstības teritorijas; īpaši aizsargājamo dabas teritoriju kompleksi; mežsaimniecībai nozīmīgas teritorijas; ražošanas un derīgo izrakteņu izstrādes teritorijas; loģistikas un tranzīta pakalpojumu zona; pierobežas teritorija; un jaukta, mozaikveida zemes izmantošana. Šāds dalījums tieši sasaucas ar projekta metodoloģijā piedāvātajām lauku teritoriju tipoloģijām.

Latgales plānošanas reģiona vīzija attiecībā uz lauku teritorijām paredz, ka reģionā nav atpalikušu un neapdzīvotu nomaļu, arī visattālākās pierobežas teritorijas ir integrētas valsts sociālajā, kultūras un politiskajā dzīvē. Tomēr, nav parādīti instrumenti, kādā veidā tas tiks nodrošināts. Tādēļ, tāpat kā valstī kopumā, ir jāvērtē, vai saglabājamās apdzīvotās vietas teritorijās, kuras iedzīvotāji atstāj, vai iespējams tajās nodrošināt dzīves kvalitāti visiem sabiedrības locekļiem.

Lauki ir ekonomiski vitāli, ar labi attīstītu un daudzveidīgu saimniecisko dzīvi, un saglabātām reģiona unikālajām tradīcijām, bagātais dabas un kultūras mantojums, kas izceļ Latgales savdabību citu Latvijas reģionu vidū. Latgales lauku attīstības galvenie priekšnoteikumi būs lauku centru un apdzīvoto vietu dzīvotspēja. Tomēr nav detalizēts, kā šī dzīvotspēja tiks uzturēta. Tiks sabalansētas vides aizsardzības un ekonomiskās intereses, veicinot bioloģisku lauksaimniecību, zvejniecību, zivkopību, amatniecību un ekoloģisko tūrismu. Ekonomika tiks dažādota, papildinot jau tradicionālās nozares ar citiem darbības veidiem, attīstot produkcijas ar augstu pievienotu vērtību ražošanu, kas balstītos uz vietējo dabas resursu apgūšanu.

Latgales plānošanas reģionā ilgtspējīgu dabas resursu izmantošanu un apsaimniekošanu redz kā augšņu aizsardzību, erozijas, augsnes piesārņojuma samazināšanu, zemju pārmērīgas izmantošanas novēršanu; integrētu stratēģiju izstrādi ūdensresursu izmantošanai, ekoloģisko tīklojumu un zaļo koridoru izveidošanu un nostiprināšanu starp atsevišķiem dabas objektiem un aizsargājamām teritorijām, bioloģiskās daudzveidības un dabas aizsardzības nosacījumu iekļaušanu nozaru politikās (lauksaimniecības, zvejniecības, zivsaimniecības, mežsaimniecības, transporta un tūrisma), un integrētu telpiskās attīstības stratēģiju izstrādāšanu aizsargājamām dabas teritorijām.

Latgales plānošanas reģiona telpiskās attīstības perspektīva paredz pievērst īpašu uzmanību kopējo interešu teritorijām dažādos līmeņos – starp valsti, starp reģionu un starp pašvaldībām. Pārrobežas jautājumi ietver transporta infrastruktūras teritorijas, pārrobežas dabas aizsardzības teritorijas Lubānas mitrzeses komplekss, „Daugavas ieleja”, tūrisma teritorijas un pilsētas, kuru funkcionālā ietekme sniedzas pāri administratīvām teritorijām. Liela vērtība tiek pievērsta pārrobežu sadarbībai tūrisma jomā.

3.1.3. Rīgas reģions

Rīgas plānošanas reģiona Telpiskās attīstības perspektīva²⁷⁷ uzsver ilgtspējīgas attīstības, reģiona identitātes saglabāšanas, izlīdzinātības, subsidiaritātes un sadarbības nepieciešamības principus. Rīgas plānošanas reģiona teritorijas plānojums akcentē, ka attīstības ilgtspējības sasniegšana prasa saskanīgu rīcību, izvirzot mērķus un vienlaikus darbojoties, lai:

- nodrošinātu augstu un stabilu ekonomikas pieaugumu, pietiekamu darba vietu daudzumu un dažādību;
- samazinātu sociālo noslāņošanos un nodrošinātu visiem līdzvērtīgas sociālās iespējas;
- nodrošinātu vides aizsardzības prasību ievērošanu;
- ieviestu dabas resursu, it īpaši neatjaunojamo resursu, taupīgas izmantošanas principu.

Rīgas plānošanas reģions uzskata, ka tā identitātes iezīme Latvijas mērogā ir galvaspilsētas funkcija un kapacitāte, kuras galvenajās – cilvēkresursu, cilvēkkapitāla un ekonomikas potenciāla – jomās gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi ievērojami pārsniedz citu Latvijas reģionu kapacitāti. Tomēr tiek arī atzīts, ka šo iezīmi stiprinot t.i., lai galvaspilsētas spēju izpildīt starptautiskas metropoles funkciju, ir iespējas nonākt konfliktā ar izlīdzinātības principu nacionālajā mērogā. Iespējamais konflikts novēršams, saskaņojot valsts reģionālo un Rīgas reģiona attīstības politiku, ievirzot Rīgas reģiona attīstību gultnē, kas vienlaikus respektē un sniedz atdevi izlīdzinātības principa īstenošanai gan starptautiskā, gan nacionālā līmenī.

Tai pat laikā novēršot šo potenciālo konfliktu ir svarīgi atrast balansu, tā lai Rīgas pilsēta un reģions saglabātu lokomotīves lomu un tam pietiktu nepieciešamo resursu lai šo funkciju pildītu. Līdz ar to resursu pārdale uz citām teritorijām ir jāveic ļoti izsvērti.

Kā Rīgas plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības priekšnosacījumi tiek uzskaitīti kritiskās masas jeb pieejamais zināmas iemaņas apguvušā darbaspēka daudzums un apdzīvoto vietu fiziskās struktūras uzturēšana un pārmantojamību, sasniedzamības paaugstināšanu un noturību (ilgtspējību), vides kvalitāti un attīstības virzītājspēku jeb telpas fizisko elementu, t.i., infrastruktūras, esamība.

Rīgas plānošanas reģionā sasniedzamības nodrošināšanai nozīmīga ir dažādu transporta veidu, sakaru un enerģijas pārvades līniju savstarpējā savietojamība, dublēšanas un aizstāšanas iespēju nodrošināšana. Līdzīgi kā citos reģionos transporta telpiskā plānošana būtu jāveic ņemot vērā teritoriju attīstības tendences, piemēram, svārstmigrācijā. Rīgas reģiona gadījumā lielāka uzmanība būtu jāpievērš sabiedriskā transporta kapacitātes plānošanā. Ņemot vērā Rīgas reģiona lielo iedzīvotāju blīvumu var prognozēt ka ievērojama daļa reģiona iedzīvotāju rekreācijas interesēs dosies un kaimiņu reģioniem. Tādēļ plānojot transporta maršrutus un intensitāti būtu vēlams ņemt vērā arī šo aspektu.

Šis Latvijas visdinamiskākais reģions pievēršas arī telpisko konfliktu preventīvai novēršanai. Tiek uzsvērts, ka ir jāsabalansē vides saglabāšanas un uzlabošanas un sociāli-ekonomiskās attīstības intereses un vajadzības, jo Rīgas plānošanas reģionā

²⁷⁷ Rīgas plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2005.-2025.gadam: II daļa: Telpiskās attīstības perspektīva, 2007.g.

pašlaik vienlīdz spēcīgi izpaužas telpiskās attīstības tendences kā:

- 1) dabas un cilvēku veidotās vēsturiskās vides saglabāšana un aizsardzība, ko pauž sabiedriskā doma un atsevišķu pārvaldes institūciju pārstāvji un veic pašvaldības, uzlabojot gaisa un ūdens kvalitāti, augsnes tīrību, organizējot atkritumu saimniecību, kā arī kopjot publiskos stādījumus;
- 2) pastāvošās vides aktīvas pārveidošanas, ko bieži attīstības vārdā, bet nepietiekami izvērtējot pasākumu sekas, neskatot to ietekmi plašāk, īsteno privātie investori ar pašvaldību institūciju piekrišanu.

Aktīvas pilsētu – lauku, lielpilsētas – mazpilsētu partnerības veidošanos reģiona iekšienē papildina telpas fizisko elementu pārkārtošanas ietekme. Regulāru, noturīgu saikņu pastāvēšana ir reģionu vienojošo funkciju intensitātes un nozīmīguma palielināšanās priekšnosacījums, kopēju vajadzību nodrošināšanai, kopēju problēmu risināšanā un reģiona attīstīšanā. Partnerība paātrina tādu saikņu izveidošanos un nostiprina to pastāvēšanu kā:

- mājas – darba, mājas – pakalpojumu saņemšanas vietas;
- hierarhiskās starp apdzīvojuma centriem (nacionāla – reģionāla – vietēja līmeņa centri);
- ražošanas starp lauku – pilsētu vai lielpilsētas – mazpilsētu uzņēmumiem;
- lauku telpas piedāvāšanas/apgūšanas pilsētu publiskām vajadzībām;
- starp pašvaldībām u.c. institucionāliem, ekonomiskiem un sociāliem partneriem.

Izstrādājot reģiona telpiskās attīstības plānu būtu vēlams ņemt vērā iespējamo mijiedarbības areāla paplašināšanos. Gan šajā gan citos pētījumos tika konstatēts ka lielo pilsētu, kā piemēram Rīga, ietekmes areāls atrodas 50 minūšu brauciena rādiusā. Līdz ar to palielinot vilcienu kustības ātrumu vai nodrošinot ātrgaitas šosejas Rīgas ietekmes zona un ar to saistītie ieguvumi varētu aptvert plašākas teritorijas.

Kā Rīgas reģiona konkurētspējas priekšnosacījumi tiek minēti dinamiska un daudzveidīga uzņēmējdarbība; starptautiskam līmenim atbilstošs pakalpojumu centru tīkls; izglītības un pētniecības centri, inovatīva ražošana ar augstu pievienoto vērtību; kvalitatīvu sakaru un informācijas tehnoloģija, enerģijas un vides infrastruktūra; attīstīti transporta sakari; droša, ērta, videi draudzīga un savstarpēji saistīta reģiona sabiedriskā transporta sistēma.

Rīgas reģionā uzskata, ka priekšnosacījumus ilgtspējīgai attīstībai ir policentrisks apdzīvojums ar spēcīgu mazo un vidējo pilsētu tīklu; kur pastāv daudzpusīga lauku ekonomika un darba vietas lauku iedzīvotājiem; un kur tautsaimniecības attīstīšana, dabas un kultūrvēsturisko vērtību izmantošana notiek respektējot ne tikai šodienas, bet arī nākamo paaudžu intereses.

Rīgas plānošanas reģionam izraudzīti trīs prioritārie telpiskās struktūras pilnveidošanas virzieni:

- saliedēts un policentrisks apdzīvojums, kura mērķis ir paaugstināt reģiona spēju konkurēt ar citiem Baltijas jūras valstu un Eiropas reģioniem, veicināt Latvijas teritorijas līdzsvarotu attīstību un spēcīga telpiski un funkcionāli saliedēta Rīgas reģiona izveidošanu, saglabājot galvenā centra dominējošo lomu, un telpiski *sakārtotu* un funkcionāli vienotu Pierīgas areālu.
- augstas kvalitātes infrastruktūra un satiksme, kuras mērķis ir paaugstināt cilvēku, preču, enerģijas, informācijas plūsmas nodrošinošo tīklu un objektu darboties spēju, lai samazinātu attālumu pārvarēšanai vajadzīgo laiku un izmaksas.
- dinamiski lauku areāli un kvalitatīva vide, kura mērķis ir veicināt izlīdzinātību lauku un urbāno teritoriju sociālajā un ekonomiskajā attīstībā, lai saglabātu lauku, īpaši

attālāko teritoriju, saimniecisko aktivitāti un apdzīvotību

Lai uzlabotu Rīgas reģiona iedzīvotāju dzīves kvalitāti, tiks uzlabota sasniedzamība; tiks veidoti izglītības centri, moderna sakaru infrastruktūra; notiks esošo mājokļu revitalizācija, kvalitatīvu un iedzīvotāju vairākumam pieejamu mājokļu attīstīšana; pakalpojumu pieejamība; reģiona unikālo lauku un urbāno ainavu uzturēšana un izkopšana, īpaši savdabīgās un kultūrvēsturiski bagātās vietas; un zaļo teritoriju sporta, atpūtas un kultūras pasākumiem paplašināšana izveide, atpūtai un tūrismam pievilcīgās vietās, izkopjot esošās tradīcijas un saglabājot dabas un kultūras vērtības. Plānojot izglītības, ražošanas un pakalpojumu (t.sk valsts) pieejamību reģionā būtu vēlams ņemt vērā pieejamību citu reģionu iedzīvotājiem un uzņēmumiem. Tāda struktūra vēl vairāk palielinātu Rīgas un pārējo reģionu mijiedarbību un tās labvēlīgo efektu uz visas valsts attīstību.

Rīgas reģiona telpiskā perspektīva uzsver arī reģiona vietu un pozicionēšanos konkurencē un sadarbībai starptautiski, un norāda, ka reģionā ir neidentificēti specifiskie, unikālie un konkurējošie attīstības aspekti. Rīgas plānošanas reģionā netiek izmantoti attīstības pozitīvie aspekti un nenotiek atbilstoša koordinācija.

Rīgas reģiona attīstības stratēģijā definētā vīzija laikposmam līdz 2025.gadam redz ne tikai apdzīvotās vietas, bet arī laukus starp tām.

Rīgas reģionā ir attālas lauku vietas, kas ir ārpus Rīgas pilsēta ietekmes. Nākotnes vīzija redz Rīgas reģiona apdzīvojumu kā vienotu veselumu, kurš nodrošina tā sastāvdaļām spēju savstarpēji papildināt vienai otru un rosināt apkārtējos lauku apvidus, vienlaikus nodrošināt augstu dzīves kvalitāti dažāda rakstura vidē. Apdzīvojuma karkasu veido apdzīvojuma centri un tos saistošo maģistrāļu un ceļu tīkls. Maģistrāles ir galvenie saikņu uzturētāji, ceļi – iekšējo saikņu un satiksmes nodrošinātāji, mazāko apdzīvoto vietu plūsmu uztvērēji. Savukārt dažādas nozīmes un specializācijas pilsētas un ciemi veido apdzīvojuma centru sistēmu, kuras hierarhija veidojas, vienlīdz respektējot pārvaldes un sociālo pakalpojumu, darba un īpašu pakalpojumu (izklaide, atpūta, rehabilitācija) funkciju un saikņu pastāvēšanu un darboties spēju.

Rīgas plānošanas reģionā izdala apdzīvojuma centrus - starptautiskā līmenī Rīgu, nacionāla līmenī - Jūrmalu, kas pilda valsts nozīmes rekreācijas un „spa” medicīnas centra lomu, reģionālā nozīme piešķirta pilsētām, kuras pašreiz pilda lauku rajona centru funkcijas, un kā vietēja līmeņa apdzīvojuma centri tiek izdalītas vietējās pilsētas, ciemi un lokālās atbalsta struktūras.

Plānojums Rīgas plānošanas reģionā analizē urbanizācijas procesus un tiek secināts, ka jaunā apbūve visumā ierobežojās ar piepilsētas areālu, skarot galvenokārt trīs veidu teritorijas: 1) piekrastes joslu; 2) joslas abpus radiālajiem ceļiem; un 3) Rīgas apbūvei tieši piegulošas teritorijas.

Savukārt vēlamā policentriskā karkasa ietvaros Rīgas reģionā tiek izdalītas trīs veidu telpiskās vienības:

1) Pierīga, ko paredzēts veidot kā spēcīgu un telpiski labi organizētu funkcionālo areālu, sasaistot Rīgu ar reģiona nozīmes daudzfunkcionālajiem attīstības centriem (Ogre, Tukums, Limbaži, Sigulda) un vietējiem specializētajiem attīstības centriem.

2) Reģiona nozīmes pilsētu loks, kur katrs reģionāla līmeņa centrs attīstīsies kā komplekss daudzfunkcionāls mājokļu, pakalpojumu, darba vietu centrs, vienlaikus pildot sabiedriskā transporta atbalsta funkcijas daudzcentru tīkla struktūrā. Vienlaikus šie reģiona līmeņa centri attīstīsies vismaz vienā specializācijas virzienā

3) Reģiona lauku nomalēs izveidojušās ziemeļu, austrumu un rietumu lokālās atbalsta struktūras jeb vietējie attīstības centri, kuri domājams specializēsies atsevišķās pakalpojumu vai ražošanas jomās, atbalstot lauksaimniecību un mežsaimniecību, pilsētu un lauku satiksmes sasaisti u.c., vienlaikus attīstot sabiedrisko pakalpojumu infrastruktūru.

Rīgas plānošanas reģiona telpiskais plānojums lauku (atvērtā) telpu iedala:

- lauksaimniecības zemju areālos;
- lauku telpās ar jauktu mozaīkveida zemes lietojumu un dažādu saimniecisko darbību;
- rekreācijas, tūrisma un dabas vides aizsardzības areālos, kas tiek iedalītas vairākās apakštelpās:
 - tūrisma un dabas aizsardzības teritorijas,
 - Rīgas zaļā loka vides aizsardzības un rekreācijas telpa,
 - Rīgas jūras līča piekraste – piejūra, kurā ietilpst piejūras tūrisma un vides aizsardzības josla un piejūras urbānā, rekreācijas un vides aizsardzības josla,
 - Rīgas/Pierīgas vienotā ūdens sistēma,
 - upju ielejas.

Rīgas plānošanas reģiona integrētā telpiskā struktūra uzsver tādas attīstības aspektus kā:

- intelektuālo pakalpojumu, transporta plūsmu sasaistes, finanšu, tūrisma pakalpojumu nozares nozīmes pieaugumu,
- darba vietu koncentrāciju Rīgā un reģiona nozīmes daudzfunkcionālajos un specializētajos attīstības centros,
- nodarbinātības daudzveidības palielināšanos vietējas nozīmes attīstības centros,
- pavadonu tipa apdzīvotās vietu lomas maiņu, kas nodrošina galvenokārt dzīves vietas un rekreāciju,
- sabiedriskā transporta, informācijas u.c. komunikācijas tīklu lomas pieaugumu,
- reģiona iekšējās un ārējās sasniedzamības pieaugumu,
- lauku teritoriju un mežu apsaimniekošana diversifikāciju,
- attīstības izlīdzināšanos starp dažādām reģiona daļām,
- ikdienas mobilitātes palielināšanos reģiona ietvaros,
- pilsētu – lauku mijiedarbības intensifikāciju,
- attīstības teritoriālo diferencēšanos areālos - saglabājot esošo zemes izmantošanas struktūru un atbilstoši veidojamam hierarhiskam attīstības centru tīklam (policentriska attīstība, Pierīgas attīstība),
- kultūrainavas daudzveidošanos,
- lauksaimnieciskās ražošanas platību nelielu samazināšanos un stabilizāciju.

Tiek uzsvērts, ka Rīgas plānošanas reģiona telpiskās struktūras attīstībā īpaša vērtība veltāma areāliem un objektiem (piekraste, Pierīga), kuros saduras atšķirīgas intereses un ir nepieciešami speciāli nosacījumi un plānošanas koordinēšana ne tikai reģiona, bet arī valsts līmenī - satiksmes maģistrāles, dabas aizsardzības teritorijas, attīstības

centru pārrobežu saiknes. Savukārt plānošana detālākā līmenī nepieciešama Rīgas piepilsētā, piekrastē, attīstības centros, kā arī nepieciešami tehniski risinājumi iespējamo risku samazināšanai.

Rīgas reģions īpaši uzsver sadarbība ar kaimiņu reģioniem kopējās attīstības interesēs un kopīgu attīstības projektu izstrādē, tādās jomās kā satiksmes infrastruktūras, pakalpojumu centru tīklu attīstība (Ziemeļvidzemes mazās pilsētas, Austrumkurzemes mazās pilsētas), īpaši jūtīgo dabas teritoriju (Salacas, Abavas, Daugavas ielejas, piekraste), aizsargājamo teritoriju (ĢNP, ZBR) apsaimniekošanu un saimnieciski specializētu teritoriju attīstību (Rīgas – Jelgavas ražošanas attīstības zona).

Rīgas reģiona attīstības programmā 2005.- 2011. gadam uzsvēta nepieciešamība panākt, ka visā reģiona teritorijā ir līdzvērtīgi augsta dzīves kvalitāte; pievilcīga vide uzņēmējdarbībai un investīcijām; un līdzsvarota un policentriska telpiskā struktūra. Augstas kvalitātes dzīves vide kā primāro rīcības virzienu uzskata efektīvas enerģijas un vides infrastruktūras attīstību un kā sekundāros rīcības virzienus - pilsētvides kvalitātes uzlabošanu, daudzveidīgu lauku teritoriju attīstību, piekrastes integrētu attīstību. Rīgas reģiona lomas un ietekmes pieaugums nacionālā un starptautiskā līmenī kā primāro rīcības virzienus uzskata reģiona pārvaldes efektivitātes paaugstināšanu un vienota reģiona tēla virzīšanu un kā sekundāro rīcības virzienu - sadarbības paplašināšanu valsts un starptautiskā līmenī.

3.1.4. Zemgales reģions

*Zemgales plānošanas reģiona Telpiskās attīstības perspektīva*²⁷⁸ satur ne tikai vīziju, bet atšķirībā no citiem reģioniem paredz arī rezultatīvos rādītājus kā novērtēt vai vīzija ir īstenota, kā arī politikas plānošanas principus, kas noteikti, lai īstenotu telpiskās attīstības vīziju. Vīzija, mērķi, uzdevumi noteikti arī katram telpiskās struktūras elementam (apdzīvojumam, laukiem, infrastruktūrai). Zemgales reģiona vīzija nosaka, ka, tas ir labvēlīgas dzīves vides reģions, tam ir Zemgalei raksturīgo kultūrvidi un ainavu, kur saglabāts līdzsvars starp cilvēku un vidi, un ir attīstīta zinātnietilpīgu ekonomiku, ražotnēm un pakalpojumiem ar augstu pievienoto vērtību.

Kvalitatīva infrastruktūra nodrošina reģiona attīstību un konkurētspēju. Zemgales plānošanas reģionā tiek īpaši uzsvēta kultūrvēsturiskā mantojuma nozīme, tai skaitā tautsaimnieciska resursa izmantošana ekonomiskai attīstībai (kultūrtūrisms u.c.), Zemgales tēla veidošanai un kultūras daudzveidības (sēļu, zemgaļu, u.c.) izmantošanai vienota reģiona tēla attīstībai.

Zemgales plānošanas reģionā izdala četrus līmeņu attīstības centrus, nosakot to funkcijas un uzdevumus, t.i., nacionālas nozīmes attīstības centrus, reģiona nozīmes attīstības centrus (Aizkraukle, Bauska un Dobeles), vietējās nozīmes attīstības centrus (kuros ir vismaz 1000 iedzīvotāji) un pirmā līmeņa attīstības centrus. Kritēriji ietver gan iedzīvotāju skaitu apdzīvotās vietās administratīvajā teritorijā, gan apkārtes teritorijā, un pieejamos pakalpojumu skaitu. Tiek pievērsta uzmanība attīstības centru sasniedzamībai un attīstības asīm, attīstības centriem arī dots nākotnes attīstības redzējums, norādīta īpašā loma (reģionā, Latvijā, pasaulē) un uzlabojamie kritēriji.

²⁷⁸ Zemgales plānošanas reģiona teritorijas plānojuma 2006-2026, 3.sadaļa: Telpiskās attīstības perspektīva, 2007.g.

Zemgales plānošanas reģions uzsver, ka turpmāk ekonomiskā attīstība jāplāno, īpaši akcentējot esošos cilvēku resursus, un apzinoties, ka to skaits tuvākajā nākotnē samazināsies.

Tomēr jāatzīmē, ka nav akcentēts reģiona tiešais tuvums un līdz ar to arī tiešā attīstības ietekme no Rīgas un tās reģiona, kas ir īpaši svarīga loma Dobeles, Jelgavas un Bauskas rajonu attīstība.

Zemgales plānošanas reģions uzsver, lai sasniegtu NAP stratēģisko mērķi, reģionā ir nepieciešama apsteidzoša izglītības darbība visās tautsaimniecības nozarēs, kas sekmētu cilvēka kā indivīda izaugsmi, attīstību, bet reizē radītu interesi par darbu zinātnes laukā. Tiek pievērsta uzmanība tehnoloģisko parku, tehnoloģisko centru, inovāciju centru un biznesa inkubatoru attīstībai. Viens no Zemgales telpiskās attīstības mērķiem ir komercdarbībā izmantojamo industriālo platību attīstības veicināšana. Ar šādu pieeju Zemgales reģions pozicionē sevi, ka nākotnes perspektīvas balstās galvenokārt uz zinašu ietilpīgas tautsaimniecības attīstību un produkcijas ražoanu un pakalpojumu sniegšanu ar augstu pievienoto vērtību.

Zemgales lauku teritoriju attīstības vīzija redz lauku teritoriju līdzsvarotu attīstību, ko sekmē efektīvi, tirgus orientēti, vidi saudzējoši, konkurētspējīgi uzņēmumi, zemnieku saimniecības, saglabājot reģionam raksturīgo kultūrvidi un ainavu, kas nodrošina cilvēkam kvalitatīvu dzīves vidi. Reģiona līmenī par lauksaimniecībai svarīgām teritorijām tiek noteiktas teritorijas ar augstāko lauksaimniecības zemju vērtību, lielākajām vienlaidus platībām un augstāko ražību.

Zemgales plānošanas reģiona teritorijas plānojumā tiek pievērsta arī uzmanība neizmantotajai lauksaimniecībā izmantojamajai zemei. Šis ir pozitīvi atzīmējams fakts, jo kā zināms, Zemgales reģionā ir auglīgākā augsne Latvijā un līdz ar to ar lielāko ekonomisko potenciālu. Tiek uzsvērts, ka ekonomisti uzskata, ka, pastāvot intensīvai lauksaimniecībai, iedzīvotājus var nodrošināt ar pārtiku, ja uz katru valsts iedzīvotāju ir 0,5 ha lauksaimniecībā izmantojamo zemju. Latvijā šis rādītājs ir divreiz lielāks. Tāpēc lietderīgi būtu apmežot mazauglīgās un nekultivētās zemes. Reģions sniedz detalizētus ieteikumus kādu teritoriju apmežot, šie ieteikumi neņem vērā ainaviskās un rekreācijas vērtības. Lai arī uzsvars tiek likts uz tūrisma attīstību, netiek pieļauts, ka noteiktas teritorijas ir jāsaglabā neapmežotas kultūrvēsturiskās ainavas saglabāšanas nolūkos. Īpaši izdalīta ir rekreācija, kuras mērķiem paredz saglabāt Zemgalei raksturīgo ainavu un esošo bioloģisko daudzveidību, veicināt atpūtas industriju, kā arī izveidot kvalitatīvas zaļās teritorijas pilsētu teritorijās, un attīrīt ūdensbaseinus. Tiek paredzēti arī pasākumi ekoloģisko draudu novēršanai.

Zemgales plānošanas reģions uzskaita ne tikai auto un dzelzceļa transporta attīstības mērķus, bet arī ūdens transporta attīstību, galvenokārt saistībā ar Lielupes izmantošanu, velotransportu, gāzes apgādi un atkritumu apsaimniekošanas attīstības mērķus.

Zemgales plānošanas reģions īpaši izdala pierobežu, un tiek uzsvērts, ka pārrobežu sadarbības attīstība ir svarīgs priekšnoteikums pierobežas rajonu ekonomiskajai attīstībai un to politiskajai un sociālajai kohēzijai, jo īpaši tādēļ, ka abpus to robežām dzīvo liels skaits minoritāšu. Bez primārās funkcijas – valsts drošība un robežu aizsardzība – ļoti svarīgs apstāklis ir pierobežas teritorijas līdzvērtīga attīstība un apdzīvotība, nodrošinot pierobežas iedzīvotājiem līdzvērtīgus dzīves un darba

apstākļus, transporta un sakaru pieejamību. Zemgales plānošanas reģiona telpiskās attīstības mērķis ir integrēt pierobežas teritoriju reģiona telpiskajā struktūrā, maksimāli samazinot izolētību un nomales efektu. Būtiski būtu apskatīt arī sadarbību ne tikai kā pārrobežu sadarbību ar Lietuvu, bet arī ar citiem Latvijas reģioniem.

3.1.5. Vidzemes reģions

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas Telpiskās attīstības perspektīva²⁷⁹ ietver tādus telpiskos principus kā:

- labi sasniedzams reģions Baltijā (tiek uzskaitīti visi „reģiona vārti” arī ostas un lidostas, robežšķērsošanas vietas),
- funkcionālie pilsētu tīkli (tie balstīti uz transporta sistēmām),
- reģiona dabas un kultūrvēsturiskā daudzveidība (tiek akcentēts, ka atvērtās telpas struktūru veido daudzveidīgi un atšķirīgi dabas elementi un teritorijas, kas atrodas savstarpējā saistībā un mijiedarbībā un ka šobrīd lauku areālus raksturo ekonomiskās pārstrukturizācijas sekas – plašas lauksaimniecībā izmantojamo zemju platības netiek apstrādātas),
- sadarbība ar kaimiņu reģioniem.

Vidzemes plānošanas reģiona Telpiskās attīstības perspektīva ietver katras teritorijas veida definīciju, kritērijus, ilgtermiņa mērķi un vidēja termiņa mērķus, kā arī rīcības, kā tos īstenot. Vidzemes plānošanas reģiona vīzija redz Vidzemi kā dinamisku un konkurētspējīgu reģionu, ar dabas un kultūrvēsturiskā mantojuma daudzveidību lauku teritorijās, ar nozīmīgiem transporta koridoriem *Rail Baltica*, *VIA Hanseatica* un Vidzemes šoseju, ar pilsētām - reģiona ekonomiskās attīstības dzinējspēku. Vīzija uzver arī augsta vides kvalitāti un stipri reģiona identitāti.

Vidzemes plānošanas reģions iedala apdzīvojuma centrus četros līmeņos un nosaka kritērijus apdzīvojuma grupēšanai kā infrastruktūras pieejamība (autoceļi, dzelzceļš, sakari, energoresursi u.c.), apdzīvotās vietas ekonomiskā ietekme; valsts, pašvaldību un privāto pakalpojumu apjoms; iedzīvotāju skaits apkalpes teritorijā; un attīstībai brīvas teritorijas (dzīvojamās apbūves, ražošanas un rekreācijas attīstībai). Izdala nacionālās nozīmes centru - Valmiera un Cēsis, reģionālas nozīmes centrus (Alūksne, Gulbene, Madona, Valka un Smiltene) un novada nozīmes centrus (visas mazpilsētas un lielākie lauku apdzīvojuma centri). Vidzemes plānošanas reģions cenšas atrast specifisko Valmierai un Cēsīm, t.i. Valmieru redz kā Vidzemes plānošanas reģiona administratīvo un rūpnieciskās ražošanas centru un tādu, kas sekmīgi konkurē izglītības, pētniecības, jaunu tehnoloģiju un rūpniecības jomā. Savukārt Cēsis plānots attīstīt par reģiona tūrisma, kultūrvēsturiskā mantojuma un kultūras dzīves centru ar specializāciju tūrisma, kultūras, izglītības un jaunu tehnoloģiju jomā.

Tomēr ņemot vērā lielos attālumus no tālākajiem Vidzemes nostūriem līdz Cēsu-Valmieras asij rodas šaubas vai tiks nodrošināta nacionālo centru pieejamība visiem Vidzemes iedzīvotājiem. Tādēļ attīstības perspektīvā būtu nepieciešams precīzāk iezīmēt Madonas un Alūksnes lomu, ar mērķi nodrošināt pilsētu sniegtās priekšrocības visā reģionā. Veidojot policentriskās attīstības tīklus būtu vēlams lai pēc iespējas lielākā reģiona daļā pilsētas būtu sasniedzamas 30-40 minūšu laikā.

²⁷⁹ Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2006-2026.g, II daļa: Telpiskās attīstības perspektīva

Vidzemes plānošanas reģions paredz teritorijas ražošanas un tirdzniecības attīstībai uzņēmumiem ar strādājošo skaitu virs 50 darbiniekiem. Tiek izvirzīti pamatkritēriji šādu teritoriju izvēlei: tradīcijas noteiktu nozaru attīstībā, darbaspēka potenciāls, prasmes un zināšanas, izejvielu, infrastruktūras pieejamība, un citi. Vidzemes plānošanas reģiona rīcības paredz izstrādāt stratēģiju balstoties uz apdzīvoto vietu sadarbību un papildināšanos, ņemot vērā to savdabību, un nodrošinot labu sasniedzamību un komunikāciju iespējas.

Katrai pilsētai jāpilnveido sava īpašā loma saistībā ar tās sniegto pakalpojumu līmeni, specializāciju, izvietojumu, pieejamību. Kā viens no attīstības mērķiem tiek minēts administratīvās un funkcionālās saiknes ar galvaspilsētu Rīgu nodrošināšana.

Lauku pilsētu sadarbību Vidzemes reģionā redz kā abpusēju sadarbību un kooperāciju starp pilsētām un laukiem, savstarpēji apmainoties pakalpojumiem, precēm un veidojot saistīto uzņēmumu tīklus, un kur lauku iedzīvotājiem nodrošinātas nodarbinātības, izglītošanās un izaugsmes iespējas. Lauku apdzīvojuma centrus paredz veidot par lokāliem atbalsta punktiem, nodrošinot infrastruktūru, tai skaitā attīstīt IT pieejamību, veicinot teledarbu.

Vidzemes plānošanas reģions izdala urbānos areālus, ar ko saprot blīvi apdzīvotu pilsētas un piepilsētas teritoriju, kurai raksturīga izteikta sasaiste ar pilsētu (savstarpēji atrodas līdz 500 m attālumā), un funkcionālos tīklus, ar ko saprot iedzīvotāju ikdienas migrācijas telpu pakalpojumu saņemšanai, kuru piedāvāšanā izteikta apdzīvoto vietu savstarpēja sadarbība. Urbānajiem areāliem paredz kopēju sabiedrisko transportu, komunālo pakalpojumu un pamata infrastruktūru. Funkcionālos tīklus veido nacionālas, reģionālas, novada un vietējās nozīmes apdzīvojuma centru lielāks blīvums, ar saistītu labi funkcionējošu infrastruktūru, augstāku mobilitāti un iedzīvotāju interesi pakalpojumu saņemšanā.

Vidzemes atvērtās telpas attīstība balstās uz lauksaimniecību, mežsaimniecību un tūrismu. Ekonomiskās aktivitātes dažādotas, papildinot tradicionālās lauksaimniecības nozares ar citiem darbības veidiem- bioloģisko lauksaimniecību, netradicionālajiem virzieniem, amatniecību. Lauku teritoriju attīstībai jānotiek, racionāli izmantojot esošos resursus- reljefu, augsni, ūdeņus, mežus u.c. resursus, un saglabājot reģiona lauku savdabību un identitāti - tīrā, mazpiesārņotā vide, vizuāli izteiksmīgās un savdabīgās ainavas, dabas un kultūras vērtības. Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojums attiecībā uz lauku telpu izdala:

- lauksaimniecības zemes,
- meža zemes,
- tūrisma attīstības areālus,
- ainaviski nozīmīgas teritorijas,
- dabas aizsardzības teritorijas,
- lauku telpas ar jauktu zemes lietojumu un dažādu saimniecisko darbību,
- pierobežu,
- pamata infrastruktūras teritoriju koridorus.

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojuma ietvertās rīcības ietver tādas darbības kā neizmantoto platību apzināšanu un uzskaiti, degradēto teritoriju atjaunošanu, lauksaimnieciskās darbības atjaunošanu vai plānveidīgus apmežošanas pasākumus, vērtīgu lauksaimniecībā izmantojamo zemju un meža zemju

transformācijas ierobežošanu. Savukārt teritorijās ar ekoloģisko un ainavisko vērtību ir plānots atbalstīt zemas intensitātes lauksaimniecības aktivitātes, izstrādāt ainavas apsaimniekošanas noteikumus, attīstīt ekoloģisko tīklojumu, saglabāt tradicionālo apbūvi (arī viensētu) un jaunu apbūvi integrēt ainavā. Kā ainavas vērtības uzskata reljefa saglabāšanu, Vidzemei tradicionālo apbūvi, tās formas, siluetu un mērogu, būvniecības tradīcijas.

Līdzīgi kā Kurzemes reģionā arī Vidzemē nepietiekama uzmanība ir veltīta pievienotās vērtības aspektam. Tādēļ būtu vēlams, plānojot teritorijas attīstību, identificēt esošos un potenciālos Vidzemē saražotās lauksaimniecības produkcijas pārstrādes centrus, kuriem būtu nozīmīga loma kopēja lauksaimnieciskās produkcijas pārstrādes ķēdē.

Autoceļus iedala nacionālas, starpreģionālas, reģionālas nozīmes, un „lauku teritoriju attīstības koridorus”, kas šķērso divu vai vairāku rajonu robežas un sekmē vairāku rajonu lauku apdzīvojuma struktūras - novada nozīmes un vietējās nozīmes centru, un lauku telpu ar jauktu zemes lietojumu un dažādu saimniecisko darbību attīstību; un vietējās nozīmes, kuri savieno vietējās nozīmes centrus savā starpā un ar augstāka līmeņa centriem un uzņem satiksmes plūsmu, novadot to uz reģionālas, starpreģionālas un nacionālas nozīmes ceļiem.

Plānojot teritorijas transporta sistēmu būtu jāņem vērā iedzīvotāju pārvietošanās raksturu gan darba gan arī rekreācijas un pakalpojumu saņemšanas vajadzībām. Pamatojoties uz šiem aspektiem būtu iespējams plānot gan transporta tīklu, transporta veidus, kapacitāti un intensitāti. Kā iespējamie instrumenti šeit būtu izmantojams iedzīvotāju ienākuma nodokļa monitorings, lai identificētu darba svārstmigrācijas virzienus, teritorijas pievilcības un izklaides objektu apsekojums rekreācijas iespēju novērtēšanai, kā arī pieejamo pakalpojumu inventarizācija lai noteiktu pakalpojumu svārstmigrācijas areālus.

Plānots izveidot augstas intensitātes tūrisma teritoriju sasaisti ar nacionālas un reģionālas nozīmes ceļu tīklu un sabiedriskā transporta mezgliem, pievedceļu uz esošo tūrisma infrastruktūru uzlabošanu, attīstīt velotūrisma infrastruktūru, uzlabot sasniedzamību un sakaru un komunikāciju iespējas pierobežas teritorijām, realizēt „Ziemeļu stīgas” attīstības projektu. Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojums īpaši pievēršas veloceļiem – izdala lietišķos un tūrisma un tos grupē Eiropas nozīmes (Eiro–Velo) veloceļi, pilsētu un piepilsētu (lietišķie) veloceļi, tūrisma veloceļi (satelītmarsruti Eiro Velo zonā), reģionālas, rajonu un novadu nozīmes, kā arī paredz virkni rīcību to plānošanai. Savukārt sabiedriskā transporta rīcības paredz konkrētas darbības kā veicināt dzelzceļa izmantošanu, maršrutu savietojamību ar pārsēšanās iespējam; tāpat izmantot gaisa un ūdens transportu, kā arī paplašināt un modernizēt Cēsu un Valmieras lidlauku un iesaistīties Ainažu ostas attīstības projektos. Vidzemes plānošanas reģions paredz rezervēt teritorijas stratēģiskas nozīmes pamata infrastruktūras izveidei un attīstībai.

Vidzemes plānošanas reģiona energoapgādes ilgtermiņa mērķis ir nodrošināt energoresursu pieejamību un jaudu pietiekamību reģiona apdzīvoto vietu ekonomikas attīstībai.

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojums pievēršas arī telpisko interešu potenciālo konfliktu teritorijas, kā *Rail Baltica* izbūves teritorija, Cēsu un Valmieras rajonu daļa starp A2 un A3 autoceļiem un Vidzemes Jostu, Ziemeļvidzemes biosfēras

rezervāta teritorija, Sedas dabas lieguma teritorija, Latvijas – Igaunijas pierobežas daļa un pārējās. Visā reģiona teritorijā nozīmīga interešu saskare ir starp dabas bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un intensīvu mežsaimniecības attīstību.

*Vidzemes plānošanas reģiona attīstības programma*²⁸⁰ ietver plānošanas reģiona vīziju, kas uzsver, ka Vidzeme ir dinamisks, konkurētspējīgs Eiropas Savienības reģions ar daudzveidīgu dabas un kultūrvēsturisko mantojumu un attīstības potenciālu. Tiek veicināts, ka reģiona iedzīvotājiem ir pieejami visi nepieciešamie resursi kvalitatīvas dzīves darbības nodrošināšanai un viņi rod savai kvalifikācijai un personīgās izaugsmes interesēm atbilstošas darba un izglītības iespējas. Attīstības programma ietver arī stratēģiskās prioritātes, kurām ir telpisks raksturs kā 1) infrastruktūras un pakalpojumu attīstība, kas ietver tādus mērķus kā transports, vides piesārņojums, izglītības infrastruktūra, dabas resursi racionāla izmantošana, videi nekaitīgas un modernas tehnoloģijas, veselības aprūpes, sociālas palīdzības, kultūras un sporta pakalpojumu infrastruktūra, telekomunikācijas, atjaunota un sakārtota kultūrvide, saglabātas kultūrvēsturiskas tradīcijas, bioloģiska daudzveidība un Vidzemei raksturīgas dabas ainavas, augsta dzīvojamā fonda kvalitāte un kvalitatīva īpašumu pārvaldīšana un apsaimniekošana; 2) ekonomiska attīstība, konkurētspējas palielināšana un virzība uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku, kas ietver tādus mērķus kā veicināt ekonomikas dažādošanu, nodarbinātības paaugstināšanu, attīstītu pakalpojumu infrastruktūru, un modernizēta zinātniska infrastruktūra institūtos, izglītības iestādes un uzņēmumos; un 3) lauku attīstība, kura ietver tādus mērķus kā attīstīt nelauksaimnieciskās darbības veidus, vietējo kopienu iniciatīvas un veicināt ar lauksaimniecisko darbību saistīto pētniecisko un atbalsta institūciju attīstību.

3.1.6. Galvenie secinājumi

Kopumā Latvijas plānošanas reģionu teritorijas plānojumi ir ietvēruši atsevišķas Eiropas telpiskās attīstības perspektīvas nostādnes par lauku-pilsētu mijiedarbībām un partnerattiecībām. Katrs no plānošanas reģioniem to ir veicis atšķirīgi, tiek lietotas dažādas definīcijas un terminu lietojumi. Kopumā nav konsekvences kā analizēt un vērtēt lauku-pilsētu teritorijas, kā rezultātā vēlamās vīzijas un ieteiktie priekšlikumi ir atšķirīgi.

Latvijā nepieciešama vienošanās par lauku un pilsētu definīcijām un citām apbūves veidu un teritorijas izmantošanas veidu definīcijām. Latvijā ir nepieciešama dziļāka analīze un vienošanās, kuras ir tās nacionālās un reģionālās lauku vērtības, kuras ir jā saglabā – līdzīgi kā citas kultūras un dabas vērtības, kuras valsts ir uzņēmusies saglabāt, un savukārt ir jābūt arī diskusijai, kuras ir tās nelabvēlīgās urbanizācijas ietekmes, kuras nevajadzētu attīstīt – arī attiecībā uz lauku teritorijām, kuras ir pakļautas attīstības procesiem – piemēram, piepilsētās.

Tāpat ir jābūt nacionālai diskusijai – vai saglabājamas lauku teritorijas un apdzīvotās vietas (kādā veidā) vai nodrošināma dzīves kvalitāte visiem sabiedrības locekļiem kaut kādā līmenī par kuru sabiedrība ir vienojusies – katrs no šiem mērķiem nosaka dažādas stratēģijas attiecībā uz pilsētu un lauku teritorijām.

²⁸⁰

Vidzemes plānošanas reģiona attīstības programmas II daļa, 2007.g.

Kritika ir par visu plānošanas reģionu teritorijas plānojumiem, jo, lai arī mērķos ir iekļauts nodrošināt augstu dzīves kvalitāti iedzīvotājiem, kad runa ir par risinājumiem un analīzi, tiek apskatītas vairs tikai teritorijas, nevis cilvēku konkrētās vajadzības, kas tur dzīvo un piemēram, kā šīs vajadzības var nodrošināt inovatīviem veidiem – piemēram, mobilie un pavienotie pakalpojumi, informācijas komunikāciju tehnoloģiju izmantošana, u.c.

Plānošanas reģioni nepietiekami apskata darba vietas, to attīstību teritorijā, piemēram, telpisko koncentrāciju, tāpat nepievēršas nodrošinājumam ar tehniski atbilstošām ražošanas teritorijām, tādejādi nepietiekami maz ir paredzēts veikt pasākumus, kas orientēti uz darba vietu veidošanos vai saglabāšanos. Pašvaldību ignorance par darba vietām un uzņēmējdarbības veicināšanu parādījās arī tiekoties ar pašvaldību darbiniekiem šī projekta ietvaros – skat. intervijas ar pašvaldībām.

3.2. ESDP izstrādāto alternatīvu analīze

Šajā sadaļā ietvertas Latvijas situācijai vispiemērotākās pilsētu - lauku telpiskās attīstības politikas alternatīvas, potenciālo ieguvumu skaidrojumu, Eiropas Telpiskās attīstības perspektīvas²⁸¹ (*ESDP*) izstrādāto pilsētu un lauku mijiedarbības, pilsētu un lauku sadarbības, kā arī piederīgās pilsētu un lauku telpiskās attīstības politikas alternatīvu analīzi.

Lai arī *ESDP* ir Eiropas Savienības telpiskās plānošanas dokuments, tas ir pieņemts 1999.gadā un tā sagatavošana tika uzsākta 1990.gadu sākumā, t.i., laikā, kas Latvijas nebija ES dalībvalsts vai kandidātvalsts.

ESDP ietver vairāk kā desmit gadus vecus telpiskās attīstības tendenču vērtējumus un iespējamās politikas risinājumu piedāvājumus. Tās izstrādāšana balstījās uz jaunākajām tā laika zinātnieku atziņām, ka arī tās darbā tieši bija iesaistīti labākie Eiropas plānošanas akadēmiskie spēki un konsultanti. *ESDP* izstrādāšanu un saskaņošanu pārraudzīja Eiropas Savienības dalībvalstu attiecīgās ministrijas un plānošanas aģentūras. 1999.-1999.gadā Eiropas Savienības kandidātvalstīm bija iespējas izteikties par sagatavoto *ESDP* projektu tomēr, to iebildumi un priekšlikumi tikai daļēji tika ņemti vērā. Piemēram, *ESDP* nesatur risinājumus, kas vērsti uz plānošanas zināšanu palielināšanu speciālistiem un sabiedrībai kopumā, nav arī risinājumi, kas vērsti uz sociālisma mantojuma izvērtēšanu un izmantošanu mūsdienai apstākļiem un nepietiekami ietverti ir risinājumi, kas vērsti uz retāk apdzīvotām lauku un ziemeļu dabas teritorijām. *ESDP* tikai daļēji pieskaras konkrētiem risinājumiem, kuri varētu tikt veikti vietējā līmenī, piemēram, lai nodrošinātu mājokļu-pakalpojumu-darba vietu pieejamību. Kopumā var teikt, ka virkne politikas risinājumu, kas skar nacionālās intereses un nav ES jautājumu lokā, vai par kurām dalībvalstis tajā laikā nevarēja vienoties, *ESDP* dokumentā nav ietvertas. Tas nozīmē, ka *ESDP* ir kvalitatīvs resurss idejām, bet nav izsmeļošs. Latvijas vajadzībām *ESDP* ir jāpiemēro kritiski, izvērtējot vai pasaules attīstības tendences un plānošanas pieredze nav mainījusies pēdējos desmit gados. Tālāk dots pārskats par tām telpiskās attīstības

²⁸¹ European Commission (1999). European Spatial Development Perspective: Towards balanced and sustainable development of the territory of the EU. Office for Official Publications of the European Community, Luxembourg.

politikas risinājumiem, ko ietver *ESDP*, kas būtu piemērojami Latvijai, dažādos tās telpiskos līmeņos attiecībā uz lauku-pilsētu partnerattiecībām.

Lai arī pastāv lielas atšķirības starp attīstības līmeni starp dalībvalstīm, Latvija var pārņemt veiksmīgas pilsētu-lauku politikas no vecajām dalībvalstīm, jo arī tajās pastāv atšķirības (*ESDP* 12.punkts). Tomēr kopumā, Latvijai vēl vairāk, kā attīstītajām dalībvalstīm, vajadzētu koncentrēties uz ilglaicīgas izaugsmes veicināšanu. *ESDP* atzīmē, ka pieaugums pats par sevi nav pietiekošs, lai attīstītu līdzsvarotu un ilgtspējīgu ekonomisko un telpisko ES struktūru - iedzīvotājiem ekonomiskais pieaugums ir jāredz kā darba vietu pieaugums. Šeit pastāv zināma dilemma, jo Austrumeiropā tādēļ, ka izaugsme nav bijusi tādā mērā kā Rietumeiropā ir vairāk dabas vērtību, kuru saglabāšana savukārt ir viens no *ESDP* mērķiem. Tas nozīmē, ka dabas vērtību izmantošanai ir jānoris ekonomiski – jārada tāda vietējā ekonomika laukos, kas izmantojot pilsētnieku interesi par tām, var dot izaugsmi teritorijās, t.i. darba vietas un maksas ieņēmumus.

ESDP aicina lauku-pilsētu partnerattiecību kontekstā veicināt uzņēmumu sadarbības tīklus starp maziem un vidējiem uzņēmumiem pilsētās un lauku rajonos. Latvijā kopumā attieksme vietējā un reģionālā līmenī pret uzņēmējdarbības koordinēšanu, informēšanu un sadarbību ir neatbilstoša. Jāveicina, ka pašvaldībām ir interese atbalstīt un veicināt uzņēmējdarbību, darba vietu rašanos un pašnodarbinātos.

Latvijā ir jāpievērš vairāk uzmanības elektrības pakalpojumu kvalitātes uzlabošanai un informācijas un komunikāciju tehnoloģijas (IKT) un attīstībai un pieejamības nodrošināšanai tajās teritorijās laukos, kur koncentrējas augsti izglītoti laucinieki, vasarnīcas un otrās mājas pilsētniekiem, lauku tūrisma uzņēmumi, lai veicinātu, ka Latvijas laukos var nodarboties ar tele-darbu. Šis iespējas nav izsmeltas. Nozīmīga ir IKT pieejamība publiskās ēkās un vietās un sabiedriskajā transportā. *ESDP* uzsver, ka IKT pakalpojumi „palīdz pārvarēt ģeogrāfiskā novietojuma trūkumus un izmaina iedzīvotāju dzīves veidu, kā arī uzlabo vietējos apstākļus ekonomiskajām aktivitātēm, izmantojot teledarbu, tālmācību (mācīšanos no attāluma) un tele-iegādāšanos” (38., arī 129., 130.p.).

Latvijā nepieciešama pievēršanās tele-darba definēšanai un veicināšanai sabiedrības vidū, it īpaši tās, kura ir pašnodarbināta un ar augstu izglītību. Vajadzētu tomēr dalīt vai īpašums laukos ir tikai atpūtai, tikai īpašumu spekulācijai, vai tajā notiek darbs – šajā gadījumā tele-darbs. Šī savā ziņā ir aktivitāte, kas Latvijā ir zināma arī pirms 100 gadiem, kad veiksmīgi rakstnieki, gleznotāji, mūziķi, juristi un politiķi, iegādājās ēkas laukos, kur arī bieži strādāja. Šādu aktivitāti veicināja pirmajā Latvijas Republikā 1920tajos gados dāvinot lauku mājas par nopelniem valsts un sabiedrības labā – kopumā tas veicināja vairākus aspektus (protams, šis nav vēsturisks pētījums, un dziļākam un precīzāk tēmas analīzei nepieciešams atsevišķs pētījums): 1) par lauku vieta tiek reklamēta saistībā ar sabiedrībā plašāk zināmo personu vai tā darbiem, 2) konkrētais mājoklis iegūst īpašu nozīmi, 3) laukos strādājoša persona parasti ir spiesta izmantot citu apkārtējo apmaksātu palīdzību (īpašuma apkopšanā, mājas darbos, bērnu pieskatīšana) vai iegādāties preces – t.i., ņemot vērā, ka tele-darbu veicošo ienākumu līmenis ir bieži augstāks nekā lauksaimniekiem, tad šī ir pozitīva ienākumu pavairošana vietējā apkārtnē. Latvijā ir tradīcija saglabāt mirušo mākslinieku dzimtas mājas, tomēr lauku teritorijas varētu iegūt arī pieaicinot vēl dzīvos radošos cilvēkus izmantot ēkas, kas citādi ir pamestas vai slikti izmantotas vai arī, ja to teritorijās, ir šādi tele-darbu veicošie, nodrošināt, ka tie integrējas apkārtējā vidē.

ESDP vairākkārt uzsver enerģijas nozares nozīmi telpiskajā attīstībā. „Lauku

teritorijās ir ievērojams atjaunojamās enerģijas potenciāls, (97.p.). Tā kā alternatīvo enerģiju var iegūt, pamatā izmantojot lielas platības, bet izmantošana notiek koncentrēti, tas ir tur, kur koncentrējas iedzīvotāji un to ekonomiskās aktivitātes, tad šis aspekts tieši pasvīturo lauku-pilsētu mijiedarbības un partnerību pieaugošo nozīmi nākotnē. Gan vēja ģeneratoru parkiem, gan biodeģvielas un biomasas iegūšanai, gan hidroenerģijas iegūšanai, zemes un termālo ūdeņu siltuma iegūšanai, enerģija no pilsētu sadzīves atkritumiem (metāna ražošana), (citās valstīs arī saules enerģijas kolektoru parki, plūdmaiņu enerģija) un citiem inovatīviem alternatīvās enerģijas iegūšanas veidiem nepieciešamas platības. Enerģijas nozare „paver interesantas iespējas ekonomikas dažādošanai un videi labvēlīgākas enerģijas ražošanai” (97.p.). Tas nozīmē, ka vairāk ir jākoordinē sadarbība starp enerģijas sektoru un lauku attīstību tā, ka būtu aptverti gan enerģijas iegūšanas, gan patēriņa aspekti. Latvijā šajā ziņā ir milzīgas, neizmantotas iespējas, izņemot hidroenerģijas sektoru, kas ir attīstīts gandrīz visā tā ilgtspējīgi pieļaujamajā potenciālā. Tā kā alternatīvas enerģijas iegūšana apdraud vides vērtības un konkurē ar pārtikas ražošanu, risinājumi ir jārod koordinējot aktivitātes ar zemkopības, vides sektoriem.

ESDP atzīmē, ka neveiksmīgi ir mēģināts integrēt lauksaimniecības politiku ar lauku teritoriju plašāku ekonomisko un sociālo kontekstu. Uz šo aspektu norāda arī daudzi pētnieki, ka politikas veidotāji bieži nespēj atdalīt laukus no lauksaimniecības nozares. Par *ESDP* politikas risinājumiem kritiku šajā aspektā norādīja arī Zviedrija un Somija, kas kā jaunas dalībvalstis toreiz maz ietekmēja *ESDP* iekļautos risinājumus, t.i., Ziemeļeiropā svarīgāka par lauksaimniecību lauku vidē ir mežsaimniecības nozare, dažkārt arī mežu un citu, tais skaitā kūdras resursu integrēta un inovatīva izmantošana. 287. un 288. punkts izdala blīvi un retāk apdzīvotas lauku teritorijas, tomēr skatījums jeb diskurss ir no blīvi apdzīvoto vietu viedokļa. Tur, kur blīvi apdzīvoti lauki, parasti netālu no pilsētām, tur ir vides problēmas, „lauki pakļauti urbanizācijas spiedienam, ūdens un augsnes piesārņošana, atklāto teritoriju sadrumstalošana un lauku īpatnējā rakstura zaudēšana. Tādas tipiskas lauku funkcijas kā ekstensīva lauksaimniecība, mežsaimniecība, dabas aizsardzība un attīstība ir lielā mēra atkarīgas no atklāto lauku teritoriju lieluma.” *ESDP* raksta, ka „retāk apdzīvotās lauku teritorijas, īpaši tās, kuras atrodas tālāk no lielpilsētām, ir labākā situācijā, kas ļauj saglabāt laukiem raksturīgo”. Jautājums tomēr paliek, kas ir tas, kas saglabājams no tradicionālās lauku saimniekošanas. *ESDP* atzīst, ka arī retāk apdzīvotos laukos varbūt attīstības radītas vides problēmas un ka sabiedrisko un privāto sektora attīstību apdraud iedzīvotāju migrācija prom no šiem rajoniem.

Piemēram, atsevišķi *LEADER* programmas aspekti, kas ieviešami blīvi apdzīvotās lauku teritorijās, ir grūti realizējami reti apdzīvotās lauku teritorijas, piemēram, attālumi ir starp aktīviem iedzīvotājiem par lieliem, lai rastos uz ikdienas attiecībām balstītas kopīgas aktivitātes. Risinājums varētu būt vietējo individuālo novatoru atbalstīšana vai vietējo līderu atbalstīšana blakus *LEADER* programmas atbalstāmajām vietējām sadarbības grupām. Ierobežojums lauku-pilsētu partnerattiecību stiprināšanai ir tas, kā tiek definēts, kas var piedalīties un saņemt *LEADER* atbalstu – vai tikai ja aktivitāte notiek lauku teritorijā, vai tad, ja tā veicina lauku attīstību, bet notiek arī pilsētā, vai tikai formālos laukos dzīvojošie, un kā sadarbībā var ietvert pilsētniekus un pilsētu institūcijas un uzņēmumus.

ESDP attiecībā uz blīvi apdzīvotiem laukiem uzskata, ka to „galvenā telpiskās attīstības funkcija ir lielāka līdzsvara panākšana starp pilsētu attīstību un lauku vides saglabāšanu. Gan blīvāk, retāk apdzīvotām lauku teritorijām lauku pilsētu mijiedarbības sekmēšanā kā priekšnosacījumi *ESDP* redz dabas un kultūrvēsturiskais

mantojumu. „Lauku teritorijas iegūst no kultūras aktivitātēm, kas notiek pilsētās, un, savukārt pilsētas - no brīvā laika pavadīšanas un rekreācijas vērtībām, ko tām piedāvā lauki. Arī apdraudēto lauku teritoriju dabas un kultūrvēsturiskais mantojums ir galvenie priekšnosacījumi ekonomiskās un sociālās reģenerācijas iniciatīvām, kas, cita starpā, balstītas uz ilgtspējīgu tūrismu un rekreāciju. Tāpēc pilsētas un lauki drīzāk uzskatāmi par partneriem, nevis konkurentiem” (287., 288.p.).

ESDP atzīmē, ka „pieredze rāda, kā dažādojot lauku saimniecības, tas ir, veicinot augstas kvalitātes produktu mārketingu un attīstību, lauku tūrismu, vides investīciju projektus, var pavērties jaunas perspektīvas un iespējas”. Atsevišķas attīstītās valstis ir atzinušas, ka intensīva un plaša lauku dažādošana, it īpaši piepilsētas, noved pie lauku raksturojuma un vērtību zuduma. Piemēram, Lielbritānijā ir īpašas telpiskās attīstības nacionālās vadlīnijas, kas ir pieļaujams, dažādojot lauku teritorijās esošos īpašumus. Latvijā Lauksaimniecības un lauku attīstības likums interpretē dažādošanu samērā šauri. Domājams, ka Latvijā šajā aspektā nepieciešami dziļāki pētījumi un plašāka diskusija.

ESDP uzskata, ka partnerattiecību starp pilsētu un lauku teritorijām stiprināšana „ietver novecojoša priekšstata par pilsētu un lauku duālismu (savstarpējo pret nostādīšanas) atmešanu”. Latvijā trūkst pētījumu, par pilsētu un lauku stereotipiem un kā tie ietekmē dažādas jomas, domājams, ka šajā aspektā arī varētu tikt uzsākta diskusija, tā kā runa ir ne tikai par reāliem laukiem-pilsētām, bet arī par abstraktiem laukiem un pilsētām (piemēram, definīcijas) sabiedrības apziņā. Šādā diskusijā var iesaistīt ne tikai politiķus, juristus, statistiķus, teritorijas plānotājus, pašvaldību darbiniekus, bet arī žurnālistus, māksliniekus un literatūras un mākslas vēsturniekus. Caur šādu nacionālo diskusiju (var papildināt ar sabiedriskās domas aptaujām) varētu izvērtēt, kuras ir nacionālās lauku un pilsētu vērtības, kas ir jāsaglabā un kuras ir tās, kuras ir tajās dzīvojošo iedzīvotāju diskriminējošas un ar attīstības instrumentiem būtu novēršamas. Tā kā tā būtu sabiedrības vienošanās, individuāls pētnieks vien var norādīt uz to, kādas ir šīs atšķirības, nevis uz to vai tās saglabājamās vai novēršamas (labas vai sliktas).

ESDP viens no mērķiem ir policentriska attīstība un attiecībā uz lauku-pilsētu mijiedarbību policentrisku attīstību ir jāskata atšķirīgi katrā no telpiskajiem līmeņiem, kur katrā no tiem ir nepieciešama atšķirīgas politiskas rīcības. *ESDP* nosaka, ka „strukturālo fondu finansējums, piemēram, 1.mērķa teritoriju attīstība, ir jāvirza uz policentrisku attīstības modeli”. Latvijas gadījumā, modelis jāpiemēro atšķirīgi dažādos mērogos un dažādām teritorijām 1) Latvijā kopumā, 2) lielo pilsētu piepilsētās un 3) lauku teritorijās ar mazpilsētām un ciemiem.

Vairāki *ESDP* (73.-77.p.) punkti runā par apdzīvoto vietu, papildināšanas un koordinētu sadarbību. Latvijas situācijā šādas politikas rīcības vienkāršāk īstenojamas, ja apdzīvotās vietas ir vienas administratīvas vienības ietvaros, ja tas tā nav nacionālajam vai reģionālajam līmenim ir jārada instrumenti (piemēram, līgumu un sadarbības stimulēšanas ar finansu instrumentiem), lai šāda papildināšanās notiktu un finansiāli būtu izdevīga, ne tikai sabiedrībā kopumā, bet arī konkrētām pašvaldību administrācijām, kuras, parasti ir šādu koordinātu sadarbību lielākie šķēršļi. Koordinēta sadarbību varētu veicināt, piesaistot izglītības iestādes, t.sk. universitātes, nevalstisko un uzņēmējdarbības sektoru, kas veicinātu uz sabiedrību kopumā vērstu attīstību. *ESDP* uzsver, ka „pilsētām ir dažāda veida funkcionālā savstarpējā atkarība no tās apkārtnē esošās lauku teritorijas. Šī savstarpējā atkarība prasa brīvprātīgu sadarbību starp vietējām pašvaldībām pāri administratīvajām robežām, šādi stiprinot

visa reģiona konkurētspēju. Iespējamās sadarbības sfēras ir vietējais transports, atkritumu apsaimniekošana un kopēju apdzīvojamo un rūpniecisko teritoriju noteikšana". Latvijā pašvaldībām ir plaša pieredze slēdzot līgumus par kopīgu infrastruktūras izmantošanu vai pakalpojumu pirkšanu vienai no otras. Šajā aspektā nav būtiski vai tās ir lauku vai pilsētu pašvaldības. Iespējams, ka šādus līgumus un sadarbības praksi var izvērtēt padziļināti un noteikt, kas šādā sadarbībā ir jāuzlabo, kas jāoptimizē. *ESDP* uzsver, ka „partnerattiecības nozīmē, ka tiek dalītas izmaksas un ieguvumi”, piemēram, attiecībā uz dzeramo ūdeni un kanalizāciju. Latvijā ir šādi gadījumi, piemēram, Mārupes novads un Bierīņu apkaime Rīgas pilsētā tika iekļauti vienā attīstības projektā izbūvējot centrālo kanalizācijas tīklu. Projekta īstenošana gan nebija veiksmīga, jo, piemēram, netika precīzi definēts, kuri iedzīvotāji šo pieslēgšanos saņēma par brīvu un kuri maksāja – rezultātā pirmie, kas pietiecās dabūja par brīvu, nevis tie, kas bija sociāli mazaizsargāti vai kuru īpašumi nodara lielāko ietekmi apkārtnē. *ESDP* atzīmē, ka „jaunas partnerattiecības formas piedāvā iespējas izvērtēt pakalpojumu apmaiņu starp pilsētām un laukiem, īstenojot ilgtspējīgu telpiskās attīstības perspektīvu, ar mērķi radīt reģionālu “pakalpojumu komplektu”, pretstatā vietējo pašvaldību pakalpojumiem”. Latvijā šis ir jautājums, kas nav atrisināts.

Atsevišķi aspekti *ESDP*, kas runā par apdzīvoto vietu papildināšanu, klasteru izveidošanu un stiprināšanu Latvijā nav pielietojami, 1) ja apdzīvotās vietās ir pārāk niecīgas pēc iedzīvotāju skaita vai ja nav iedzīvotāju un uzņēmumu, kas spējīgi specializēties vai koncentrēt zināšanas kāda konkrētā jomā, un 2) ja attālumi starp apdzīvotām vietām ir lielāki par ikdienas svārstmigrācijas pieņemamo attālumu, vai 3) ceļu kvalitāte, vai sabiedriskā transporta nodrošinājums, arī IKT ir nepietiekoša kvalitātē. Tas nozīmē, ka vispirms ir jārada minimālā infrastruktūra (definējot ko minimālais nepieciešamais līmenis nozīmē) un tad var veidot aktīvākas mijiedarbības starp apdzīvotām vietām, neatkarīgi no to iedalījuma pilsēta vai lauki. *ESDP* ierosina attālu atrodošām vietām sadarboties „ar mērķi risināt kopējas problēmas”.

ESDP īpaši uzsver "vārtu" pilsētu nozīmi, kuras nodrošina pieeju ES teritorijai (80.p.). Latvijas lielās pilsētas, kurās ir lidostas, ostas, starpvalstu dzelzceļa un autobusu pārvadājumu pieturvietas zināmā mēra pilda šādu pilsētu lomu. Tas nozīmē, ka īpaši vajadzētu rūpēties, lai apkārtējās teritorijas tiktu sasaistītas ar transporta tīkliem un satiksmi ar šādiem uz āru vērstiem satiksmes mezgliem. Dažkārt, lai risinātu šādus jautājumus Latvijā nav nepieciešami lieli ieguldījumi, lai iegūtu rezultātus. Piemēram, pilsētu un apkārtējo teritoriju sabiedriskā transporta maršruti mantojumā no PSRS laikiem pamatā ignorē šādas uz āru vērstus transporta mezglus - ne lidostas, ne ostas, ne starptautisko satiksmes autobusu pieturas tik pat kā ar atsevišķiem izņēmumiem nav integrētas vietējā pasažieru pārvadājumu maršrutu tīklā. Piemēram, autobuss Tallina - Rīga nepietur Salacgrīvā, no Rīgas lidostā no apkārtējiem lauku ciemiem var nokļūt tikai caur Rīgas vai Jūrmalas pilsētu.

Attiecībā uz *ESDP* uzskaitītajiem aspektiem, kā veicināt ilgtspējīgu attīstību pilsētās (80.p.), Latvijā vairāki no tiem netiek mērķtiecīgi vadīti tā, lai būtu garantija, ka dažādos telpiskās plānošanas līmeņos tie tiek īstenoti. Dabas un kultūras mantojuma saglabāšana un attīstība un saprātīga un resursu taupoša pilsētas ekosistēmas apsaimniekošana (daļēji enerģija, un nepietiekami kultūras mantojums) ir aspekti, kas pateicoties politiku orientācijai uz vides aizsardzību pēdējos 20 gados ir prevalējuši Latvijas politikas dokumentos un tās īstenošanā.

Savukārt lielāku un mazāku pilsētu fiziskās izplešanās kontrole un ierobežošana,

sociālo grupu un funkciju sajaukšana un labāka sasniedzamība, izmantojot dažāda veida transportu ir pilsētu ilgtspējīgas attīstības aspekti, kas Latvijā nav pietiekoši labi ietverti politikas dokumentos un tādejādi to īstenošana ir palikusi vien vietējo pašvaldības politiķu ziņā – tas ir rezultāti ir ļoti atšķirīgi dažādās Latvijas teritorijās. Vesela virkne attīstības aspektu, kas parādījās līdz ar Latvijas atvērtību pasaulei, Latvijas normatīvos dokumentos nav ievērtēti daudzi mūsdienu attīstītās pasaules teritorijas attīstības procesi un to ietekmes uz atsevišķām sociālajām grupām vai sabiedrību kopumā .

Latvijā nav īpašu politiku, kas vērstas uz “kompaktās” pilsētas koncepciju jeb īsu attālumu pilsēta (84.p.). Latvijas situācijā vajadzētu censties saglabāt to, kas Padomju periodā bija pozitīvs attiecībā uz kompakto ne tikai pilsētu, bet arī lauku ciemu plānošanu. Mūsdienās padomju mantojums ir jāizvērtē. Piemēram, Padomju periodā nepietiekoši tika ņemti vērā vizuālie ainavas aspekti, īpašuma attiecības, vēsturiskais kultūras mantojums, tāpat mūsdienās būtu vairāk jāietver bērnu un jauniešu spēļu un tikšanās vietas, kājāmgājēju un velosipēdistu celiņi un vietas komerciālajai un sabiedriskajai apbūvei un izmantošanai, un visi zemes izmantojumu saistībā ar vispārēju sabiedrības automobilizāciju nekā tas bija Padomju plānošanas praksē. Jāatdzīvina iemaņas, kas bija Latvijas speciālistiem attiecībā uz reģionālo plānošanu – Tomēr tie nav tikai jāizstrādā un jāapstiprina, tos nepieciešams arī īstenot un kontrolēt vai tie tiek īstenoti.

ESDP vairakkārt atzīmē reģionālās plānošanas nozīmi. „Reģions, ir visatbilstošākais līmenis politikas rīcībām un to īstenošanai. Daudzos gadījumos saistībā ar telpisko attīstību tas arī ir atbilstošākais līmenis izpētei (analīzei)” (92.p.). Pilsētu un lauku rajonus ir jāapskata kā „funkcionālu, teritoriālu vienību ar dažādām attiecībām un savstarpējo atkarību. Krasa pilsētu un lauku nodalīšana reģionā visbiežāk ignorē faktu, ka tikai reģioni var veidot darba, infrastruktūras un sakaru (komunikāciju) tirgu” (92.p.). *ESDP* uzsver, ka „bieži apturēt pilsētu paplašināšanos var tikai reģionālajā kontekstā. Šajā aspektā ir jāveicina sadarbība starp pilsētu un tās apkārtni, kā arī jāatrod jaunas formas uz partnerattiecību balstītām interesēm starp pilsētu un tās apkārtni pamata” (84.p.). Arī izstrādājot lauku attīstības stratēģijas ir jāņem vērā pilsētu funkcionālie reģioni, kuri ietver lauku teritorijas (93.p.). Piemēram, Latvijas lauku attīstības nacionālā programma nepietiekami novērtē pilsētu lomu lauku attīstībā. *ESDP* paredz „veicināt lauku un pilsētu sadarbību ar mērķi stiprināt funkcionālos reģionus”- Latvijas gadījumā vajadzētu noteikt, kuras pilsētu un lauku teritorijas ietilpst funkcionālos reģionus (arī darba tirgus areālus) un tas būtu jādara ar vismaz desmitgadu intervālu, jo funkcionālās saites, lai arī ne ātri, bet tomēr mainās. Šeit nepieciešama sadarbība ar RAPLM, Ekonomikas, Labklājības ministrijām.

ESDP nenosakot, ko saprot ar jēdzienu pilsēta, to atstāj dalībvalstu ziņā. Piemēram, Eiropas telpiskā perspektīva atzīmē, ka „pilsētu teritorijās ir jāveicina gan pamesto un atstāto rūpniecisko teritoriju rekonstrukcija, gan nedārga augstas kvalitātes mājokļu nodrošinājums” (85.p.). Latvijas situācijā politikas risinājumi (88.p.) ir jāattiecina ne tikai uz formālām pilsētām, bet arī uz pilsētnieciskām teritorijām lauku pašvaldībās. Savukārt vietējā attīstības stimulēšana (89.p.), it īpaši ņemot vērā pašreizējo ekonomisko un finansiālo krīzi, vienlīdz jāattīsta ne tikai lauku teritorijās, bet arī pilsētās. Latvijā ne tikai lauku teritorijas, bet daudzas mazās un vidējās pilsētas ir „ar sliktu sasniedzamību, sliktu infrastruktūru, strukturālu attīstības trūkumu, novecojušām rūpnieciskām struktūrām”(90.p.). „Lauku ekonomikas iekšējā dažādošana veicina papildus reģionālās saites un tīklus, kontaktus ar jauniem tirgiem un citiem uzņēmumiem, kā arī pieeju informācijai un zināšanām” (96.p.). *ESDP*

iesaka raudzīties uz lauku teritorijām, ne kā uz „viendabīgu ar līdzīgiem ierobežojumiem to attīstībai un nākotnes iespējām”, bet dažādu telpu (91.p.). „Tagad lauku teritorijas var tikt raksturotas kā teritorijas ar zemu blīvumu un augstu lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpatsvaru. Tomēr, ņemot vērā lauku teritoriju attīstības vēsturi un nākotnes perspektīvas, tās stipri atšķiras viena no otras. ES lauku teritoriju dažādība rāda, ka telpiskās attīstības stratēģijām ir jāsākas ar to, ka tās ņem vērā vietējos un reģionālos apstākļus, raksturīgās pazīmes un vajadzības”.

Vesela grupa *ESDP* politikas rīcības saistās ir izglītības atbrīvošana no lauku-pilsētu stereotipiem un tai pašā laikā dodot jaunajai paaudzei modernu skatu uz lauku un pilsētu teritorijām un dzīves veidiem. Šādas politika sadarbībā ar Zemkopības un Izglītības un zinātnes un pašvaldībām būtu veiksmīgi pielietojama Latvijā. Citas politikas aktivitātes saistās, ka aktivizēt zinātnieku un studentu interesi par lauku teritorijām, noteikt to attīstības potenciālus un sniegt priekšlikumus to izmantošanai. Tā kā zināšanas parasti ir koncentrētas pilsētās vai piepilsētās, tad, lai rastos interese par šīm teritorijām un tur esošajiem resursiem ir nepieciešama nacionāli vai reģionāli instrumenti. Piemēram, Somija lauku reģionālajā attīstīšanā ļoti veiksmīgi piesaista savas universitātes un studentus. Lielajām augstskolām parasti ir interese sadarboties ar lielām un finansiāli spēcīgām pašvaldībām – kā Rīga vai Ventspils. Lai notiktu sadarbības projekti arī ar citām pašvaldībām, ir nepieciešams izmantot valsts atbalsta instrumentus. Piemēram, Latvijā studentu un skolēnu prakses netiek skatītas vietējas un reģionālās ekonomikas ietvaros kā instruments tās veicināšanai. Šajā aspektā ir daudz neizmantoju iespēju.

ESDP dokuments īpaši pievēršas pilsētu - lauku partnerattiecībām, uzsverot, ka daudzas vietējās problēmas mūsdienās nevar tikt atrisinātas bez integrēta skatījuma uz pilsētām un laukiem, kuras bieži ir reģionālo problēmu pamatā (100.p.). *ESDP* raksturo šīs partnerattiecības var tikt raksturotas kā sadarbība un koordinācija un uzsver, kas nepieciešams, lai tās būtu veiksmīgas. Latvijas situācijā pastāv problēma, ka lauku pilsētu attiecības ir apslēptas dažādos pašvaldību administratīvos veidojumos, un katreiz, kad jānoskaidro, kādas ir šīs teritorijas reālajā dzīvē – apbūvētas vai neapbūvētas, kāds ir iedzīvotāju blīvums, kādos mājokļos iedzīvotāji ‘

dzīvo, kādas ir darba vietas un uzņēmumi, cik iedzīvotāji piedalās ikdienas svārstmigrācijā, - ir jāveic īpaša izpēte, t.i., reģionālā un vietējā statistika nedod iespējas novērtēt pilsētu – lauku attiecības.

ESDP atzīmē, ka partnerattiecībām starp pilsētām un laukiem ir vairākas telpiskas dimensijas - reģionālā, pārreģionāla (suprareģionāla), starpreģionāla (interreģionāla) un transnacionāla perspektīva (101.p.). Reģionālā perspektīva, kas identificējama un ietekmējam ar reģionālās plānošanas instrumentiem, uzsver, ka tā kā pilsētām un laukiem veido vienu reģionu un savstarpēji ir atbildīgas par tā tālāku attīstību, tām jāvienojas par integrētu pieeju. Latvijā tas nodrošināms, ja ir izveidots atbilstošs reģionālās pārvaldes līmenis. Ne tikai, „lauku rajonu pilsētām”, bet jebkurai pilsētai vai blīvāk apbūvētai teritorijai, kur dzīvo relatīvi lielāks iedzīvotāju skaits nekā laukos, ir „svarīga funkcija būt par attīstības motoru, kas iedarbina reģionālo ekonomiku”. *ESDP* uztver lauku vidi kā tādu, kur nav „pietiekama infrastruktūra un pakalpojumu nodrošinājuma standarti”, Latvijas situācijā tas ir atšķirīgi, jo gan Latvijas Republika 30.gados, gan Padomju Savienības politika kopš 1960.gadiem bija vērsta, lai panāktu minimālo pakalpojumu un infrastruktūras nodrošinājumu vismaz lielākajos lauku centros (perspektīvajos ciematos). Šī politika iemantoja zināmu kritiku no radošās inteliģences, jo vardarbīgi iznīcināja viensētas un mazākas

apdzīvotas vietas, bet savā būtībā neatšķirās no Lielbritānijā atbalstītās „*key settlement*”²⁸² lauku politikas, kas arī koncentrēja pakalpojumu sniegšanu noteiktās lauku vietās, kamēr citus iedzīvotājus cenšas apkalpot ar mobilajām un citām iespējām. *ESDP* gan tieši neatzīmē mobilo un integrēto, mūsdienās arī e-pakalpojumu sniegšanas nozīmi un to telpisko ietekmi uz lauku teritorijām.

Cits aspekts kā veicināt lauku un pilsētu sadarbību ir informācijas labāka nodrošināšana ar IKT palīdzību (130.p.). Latvijā ir attīstīta informācija, bet trūkst labu reģionālo informācijas apkopojumu, trūkst viegli pieejamas reģionāls un vietējas statistikas – vietu profili. Reģionālie un vietu zīmoli un mārketingi ir vāji attīstīti. Labi risinājumi, ir tad, ja informācijas nodrošināšanā iesaista arī izglītības un kultūras iestādes, kultūras un dabas mantojuma pārzinātājus, tūrisma uzņēmumus, dažādas sociālās un etniskās grupas, ne tikai reģionālās un vietējas administrācijas. Latvijā bieži daudz dažādas institūciju mājas lapas, kur katra ir orientēta nevis uz reģionu, uz lauku – pilsētu attiecību stiprināšanu, bet, lai attaisnotu katras institūcijas pastāvēšanu, un dažkārt, lai reklamētu tās vadītāju, bet nevis, lai dotu mērķtiecīgu informāciju un zināšanas, kas veicinātu teritorijas attīstību, dotu iespējas satikties klientiem ar uzņēmējiem un uzņēmējiem savā starpā. Lai šādu koordinētu un integrētu reģionālo mājas lapu izveidotu, nepieciešama laba koordinācija starp vietām, bet arī starp zināšanās un reālo dzīvi.

ESDP uzsver, ka 30-80% lauksaimnieciskās zemes varētu tikt izņemtas no lauksaimnieciskās ražošanas (291.p.). Šis gan bija aktuāli pirms pārtikas krīzes un pirms biomasas aktīvas izmantošanas uzsākšanas enerģijas iegūšanai. *ESDP* uzsver, lauksaimniecība ir jāintensificē. „To atbalsta ražošanas tehnoloģijas, kas galējā formā noved pie lauksaimniecības, ko vairāk nosaka loģistika, tehniskie apstākļi un zināšanas, nevis teritorijas dabiskā vides kapacitāte. Lai gan šī pieeja paaugstina ražīgumu (vismaz īstermiņā) un palielina ES lauksaimniecības konkurētspēju, tai ir arī negatīvs efekts: nodarbinātības iespēju samazināšanās, piesārņojuma palielināšanās, bioloģiskās daudzveidības samazināšanās un ainavu vienvēidība.” (292.p.)

Lauku – pilsētu sadarbībā ir jāņem vērā tas, kādas izmaiņas notiek lauksaimniecības nozarē un lauku attīstībā kopumā. *ESDP* norāda, lauku „strukturālās problēmas vai vājās vietas nosaka vai nu tādi dabiskie faktori kā perifēriāls novietojums un sarežģīta sasniedzamība, vai nepiemērots klimats, ārkārtīgi reti apdzīvotās vietas. Darbību dažādošana, plurālisms un alternatīvu ienākumu avotu nodrošināšana ir mērķi, kas grūti sasniedzami bez palīdzības un pieredzes apmaiņas” (290.p.). Intensifikācija paver perspektīvas investīcijām, pētījumiem un dažādošanas aktivitātēm. Dažādošana var novest pie ienākumiem, kas ir mazāk atkarīgi no lauksaimniecības subsīdijām. Ekonomiskās bāzes dažādošana notiek attīstot alternatīvus darbības veidus, tādus kā mežsaimniecība un lauku tūrisms. Dažādošana parasti notiek lauku rajonos ar labākiem vides apstākļiem un pievilcīgām ainavām; tie atrodas ne pārāk tālu no iedzīvotāju koncentrācijas vietām (293.p.). Marginalizācija un ekstensifikācija dažos gadījumos var uzlabot dabas aizsardzības un apmežošanas perspektīvu, bet rada draudus iedzīvotāju palielinātai aizplūšanai no šādām lauku teritorijām. Lauksaimniecības ražošanas ekstensifikācija var ietvert arī dažādus videi nekaitīgus pasākumus, tādus kā organiskā vai bioloģiskā ražošana. (294.p.)

Dzīve kvalitātes nodrošināšana ir jāskata plašākā reģionā, ne tikai lauku vai pilsētās vai vietējās pašvaldības robežās, jo iedzīvotāji spēj izmantot pakalpojumus un atpūtas teritorijas arī ārpus formālām pašvaldību robežām. Latvijā kopumā, tai skaitā lauku-

²⁸²

Cloke, P. J. (1979). *Key Settlements in Rural Areas*, London: Methuen

pilsētu kontekstā, dzīves kvalitātes un pakalpojumu sniegšanas koordinēšanas jautājumiem ir pievērsta nepietiekama uzmanība.

Aizsargājamās un apdraudētās jeb paaugstinātās riska teritorijas, piemēram, applūstošās un pārmitrās, mežu ugunsgrēku, noslīdeņu, karsta procesu, arī upju baseinu teritorijas ir jāuztver kā pilsētu un lauku teritoriju daļas, un šeit izmantojot un attīstot teritorijas plānošanas instrumentus ir daudz iespējas kā sekmēt lauku un pilsētu sadarbību kopīgu attīstības problēmu (ierobežojumu) risināšanā un potenciālu izmantošanā (147, 148.p.). Bieži pilsētu iedzīvotāji var veiksmīgi piedalīties lauku dabas resursu aizsargāšana un izmantošanā, ja to pieļauj vai sekmē attiecīgas politikas rīcības. Šie ir pasākumi, kur lauku un pilsētu iedzīvotāji var darboties kopējiem mērķiem. Latvijā ir daudzi indivīdi, nevalstiskās organizācijas un pasākumi, kas šādas aktivitātes veic – tās tikai jāskata lauku pilsētu mijattiecību skatījumā, lai redzētu, cik liels skaits pilsētnieki savu atpūtu un brīvprātīgo darbu saista ar lauku teritorijām – makšķernieki, mednieki un to kolektīvi, putnu vērotāji, ogotāji un sēņotāji, dabas aizsargātāji un NVO, kustība „Pēdas”, dabas tūristi, Mežu dienas, orientieristi, motosportisti, slēpotāji, un daudzi citi. Latvijā var būt mazāk kā citās attīstītajās valstīs ir nevalstiskās organizācijas, kas aizsargā lauku dzīves veidu, tradicionālo lauksaimniecību un lauku ainavu un tradicionālo lauku ēku apbūvi. Latvijā dažkārt to veic atsevišķi indivīdi – rakstnieki, zinātnieki, žurnālisti. Iespējams, ka šajā aspektā iespējama kāda atbalstoša valsts rīcība. Latvijā kopumā iztrūkst mērķtiecīga politika attiecībā uz ainavu vērtību apzināšanu un aizsardzību (154.-156.p.), bioloģiskā daudzveidības saglabāšana vērsta galvenokārt uz sugu un biotopu daudzveidību, iztrūkstot tradicionālās kultūras un dzīves veidu elementu daudzveidības t.i., ainavu vērtību aizsardzībai teritorijās. Tāpat iespējamās politikas rīcības, kas vērstas uz jauniešu atpūtu laukos – gan bērnu pieskatīšana, gan jauniešu nodarbināšana lauku darbos. Attīstītajās valstīs šādas aktivitātes, kuras organizē zemnieku saimniecības, kas specializējas lauku tūrismā vai koordinēti lauku pašvaldības, tiek atbalstītas no centrālajām vai pilsētu sociālajiem un bērnu aizsardzības un izglītības dienestiem. Šādi pasākumi vienlaikus dod darba vietas lauku iedzīvotājiem, un nodrošina pilsētas iedzīvotājiem pakalpojumu par bērnu pieskatīšanu un jauniešu nodarbināšanu.

ESDP īpaši norāda, ka kandidātvalstīs telpiskajai saskaņošanai ir lielāka loma nekā tas ir ES dalībvalstīs (217.p.) – tas īpaši attiecas uz transporta un tā infrastruktūras plānošanu, rūpniecības zonu plānošanu un strukturālās pārkārtošanās pasākumiem lauku reģionos. Latvijā būtu nepieciešams, lai labāka sadarbība notiktu starp Zemkopības ministrijas aktivitātēm lauku attīstībā, Transporta ministrijas transporta infrastruktūras uzlabošanas un sabiedriskā transporta nodrošināšanas aktivitātēm, un telpisko attīstības plānošanu, īpaši reģionālajā un vietējā līmenī. Tas attiecas arī uz datu un informācijas labāku apmaiņu un pieejamību un rīcību koordinēšanu. Attiecībā uz ražošanas teritorijām ir jāmainās attieksmei kopumā – gan no Ekonomikas ministrijas, gan no pašvaldībām. Attīstītās valstīs aktīvi maina savu viedokli par to, kāda ir valsts un pašvaldību loma rūpniecības veiksmīgā darbībā un tam, lai uzņēmumi nepamestu noteiktas teritorijas, bet izlemtu tur attīstīties un kā piesaistīt jaunus uzņēmumus. Jautājums kā piesaistīt rūpniecības uzņēmumus ir jāskata pilsētu reģionu aspektā sadarbojoties centrālai pilsētai ar apkārtējo teritoriju, kur vienādi nozīmīgas ir centrālās pilsētas ar pakalpojumiem, zināšanām un izeju uz āru, un labi sasniedzamas, ar atbilstošu tehnisko infrastruktūru nodrošinātas teritorijas, tik pat labi kā pilsētu kā lauku pašvaldībās.

ESDP atzīmē, ka „Centrālās un Austrumeiropas kandidātvalstu vājais, dažos gadījumos pat vispār iztrūkstošais, reģionālais līmenis politiskajās un

administratīvajās struktūrās ir viens no būtiskākajiem *ESDP* jautājumiem, un reģionālo institūciju izveidošanai nepieciešams īpašs ES atbalsts” (219.p.). Kaut arī pagājis pietiekams laiks, kopš šis teksts rakstīts, un Latvija ir saņēmusi palīdzību no ES, tomēr Latvijas gadījumā reģionālais līmenis ir aizvien vājš un, ja netiks veiktas būtiskas reformas, tad pēc rajonu līmeņa likvidācijas, reģionālais līmenis tiešām ir apdraudēts, līdz ar to patiesi ieinteresēta koordinācija un līdzsvara meklēšana starp lauku un pilsētu politiku prioritātēm. *ESDP* ierosina, ka reģionālām institūcijām jāaktivizē reģionālās iniciatīvas un tās ar kopīgi partnerības institūcijām arī vajadzētu īstenot.

ESDP atzīmē īpašas problēmas, ar ko saskaras lauku un pilsētu teritorijās Centrālās un Austrumeiropas valstīs, t.i., ka to vispārējais attīstības līmenis ir zemāks, tas nozīmē, ka atkarība no sociālās palīdzības ir daudz lielāka, jo indivīds nevar tādā mērā par sevi parūpēties, kā tas ir attīstītās valstīs. Tiek uzsvērts, ka ir dažādas iespējas sociālās aprūpes ziņā laukos un pilsētās. Vientuļniekiem ir labāka dzīves kvalitāte pilsētās nekā laukos, kur dzīve organizēta tā, ka daļa no pakalpojumiem, ko pilsētās veic sabiedrība, laukos ir jāveic māsaimniecības ietvaros. *ESDP* norāda uz vecu cilvēku migrāciju uz siltāku klimata teritorijām. Latvijas gadījumā būtu nepieciešami papildus pētījumi, kur un kāpēc cilvēki izvēlas dzīvot mūža nogalē un kāda šim aspektam ir ietekme uz lauku attīstību. Atsevišķs aspekts būtu, kāpēc lauki zaudē jaunos iedzīvotājus, un kādi ir to motīvi pārceļoties. Latvijas pētījums par ģeogrāfisko mobilitāti kā svarīgu motīvu norādīja mājokļa pieejamību. Latvijas laukos atšķirībā no Rietumeiropas mājokļu kvalitāte ir slikta un jaunu, pieejamu mājokļu būvniecība ir nepietiekama, lai piesaistītu jaunos iedzīvotājus tur, kur ir darba vietas vai radītu jaunas darba vietas izmantojot esošās apbūves platības, kā tas daudzkārt notiek attīstītajās valstīs.

3.3. Priekšlikumi *ESDP* adaptācijas piemērotākajiem risinājumiem Latvijā attiecībā uz lauku-pilsētu partnerattiecībām

- 1) Nodrošināt, ka Eiropas Telpiskās attīstības perspektīvas latviskais tulkojums ir pieejams visiem interesentiem RAPLM mājas lapā²⁸³.
- 2) Veidot reģionālās pašvaldības tādas, kurus funkcijās ietilptu reģionālo telpisko jautājumu plānošana un īstenošana –piemēram transports, rekreācija un reģionāli organizējami sociālie pakalpojumi.
- 3) Veicināt, ka ES izstrādā jaunu dokumentu, kur tiktu ņemtu vērā Austrumeiropas un retāk apdzīvoto Ziemeļeiropas valstu telpiskās attīstības atšķirības, jo dokumenta tapšanas laikā Somija un Zviedrija, tāpat Austrumeiropa nebija ES dalībvalstis un to telpiskās attīstības problēmas un intereses tikai daļēji atspoguļotas dokumentā. Tas nozīmē, ka jebkura dokumenta īstenošana Latvijā ir jāveic kritiski, ņemot vērā konkrētos nacionālos apstākļus, kā arī mūsdienu attīstības jaunākos tendences un to novērtējumu.
- 4) Jāveicina tādu politikas instrumentu radīšana, kas veicinātu pārņemt veiksmīgas pilsētu-lauku politikas no vecajām dalībvalstīm. Piemēram, jāveicina amatpersonu, speciālistu, tai skaitā plānotāju, profesionālā un mūžizglītība attiecībā uz telpisko attīstību un plānošanu. Jāatbalsta informatīvu resursu aprīte – drukātā vai elektroniskā

²⁸³ <http://www.raplm.gov.lv/pub/index.php?id=280>

veidā, kurā informētu, par inovatīviem un sekmīgiem piemēriem telpisko attīstību un plānošanu, vietējās un reģionālās attīstības veicināšanā –izmantojot dažādus finansu resursus. Jārada telpiskās plānošanas un attīstības pētniecības vienība/ institūcija, lai Latvijas viedoklis par telpisko attīstību un tās prioritātēm tiktu kvalitatīvi prezentēts ES un citās dalībvalstīs.

5) *ESDP* adaptācijai Latvijā ir jānorit atšķirīgi dažādos telpiskās plānošanas līmeņos, t.i., atsevišķas politikas nostādnes, piemēram, kas saistās ar sabiedrības attīstības mērķiem, jēdzienu un politiku skaidrojumiem, valsts nozīmes teritorijām, paaugstinātiem riskiem, ir jāveic nacionālajā līmenī, t.i., ja tiktu izstrādāta telpiskā teritorijas attīstības perspektīva Latvijai.

6) Lai adaptētu *ESDP* reģionālajā līmenī vajadzētu koordinēt un dažkārt arī īstenot politikas priekšlikumus, kas īstenojami sadarbojoties dažādām teritorijām, to iedzīvotājiem un uzņēmumiem un attiecīgajām vietējām pašvaldībām, tām telpiskajām politikām, kurām ir ietekme pāri vienas vietējās administratīvās teritorijas robežām, kā arī jaunas un zināšanu ietilpīgas politikas, tas ir, tādas, kas nav vēl aprobētas praksē vai kurām nav metodisko skaidrojumu. Tāpat reģionu līmenī ir jāpatur attīstības kontrole jautājumos, kur vietējās pašvaldības politiski un finansiāli ir par vājām, lai nodrošinātu efektīgu kontroli un politikas īstenošanu pār visu savā pārziņā esošo teritoriju.

7) Kopīgi ar sabiedrības veselības veicināšanas, tūrisma, mežu un dabas aizsardzības institūcijām jāizstrādā pasākumi, kā saglabātas dabas vērtības ir izmantot vietējās ekonomikas veicināšanā, īpaši ņemot vērā pastiprinātu interesi no pilsētniekiem, un atsevišķām sociālajām grupām – īpaši jauniešiem. Veicināt brīvprātīgā sektora attīstību. Veicināt jauniešu vasaras nometņu un prakses uzņēmumos un iestādēs laukos kā ekonomiskus un sociālus pasākumus.

8) Lauku-pilsētu partnerattiecību kontekstā veicināt uzņēmumu sadarbības tīklus starp maziem un vidējiem uzņēmumiem pilsētās un lauku rajonos. Radīt instrumentus, kas veicinātu inovāciju izplatīšanos no pilsētām uz laukiem.

9) Radīt instrumentus, kas veicinātu lauku vietējo resursu izmantošanu radoši un ilgtspējīgi. Tas ir veicināt, ka radošā industrija ir ieinteresēta izmantot vietējos lauku resursus, tai skaitā vietējās prasmes. Piemēram, amatniecībai un pārtikas ražošanai papildus pievienot vērtību var dot dizains un vietējo tradīciju izzināšana.

10) Jānostiprina pašvaldību funkcijas tā, lai tām būtu interese koordinēt, atbalstīt, veicināt uzņēmējdarbību, darba vietu rašanos un pašnodarbinātos.

11) Jāveicina IKT izplatību laukos, un tā radīto iespēju izmantošanu uzņēmējdarbībā un jaunu darba vietu radīšanā, piemēram, veicinot teledarbu.

12) Jāizvērtē esošās enerģijas, un īpaši alternatīvas enerģijas, politikas un pasākumi no lauku-pilsētu partnerattiecību un vietējās ekonomikas stimulēšanas skatu punkta un no tā, lai iegūstot alternatīvu enerģiju netiktu iznīcināti citi lauku attīstības potenciāli.

13) Nepieciešama Latvijas ainavu aizsardzības plāna izstrādāšana, vienlaikus definējot tās Latvijas laukiem raksturīgās vērtības un tradicionālo apsaimniekošanas veidu, kas būtu saglabājams kā nacionālā vai reģionālā vērtība. Izvērtēt lauku ekonomikas dažādošanu no lauku ainavas saglabāšanas viedokļa. Veicināt publiskās ārtelpas un sabiedrības publisko satikšanās vietu centru izvērtējumu un kvalitātes un skaita (ja nepieciešams) palielināšanu gan lauku apdzīvotās vietās, gan pilsētās, ņemot vērā to savstarpējo papildināšanos, īpaši lielo un vidējo pilsētu reģionu teritorijās.

14) Lai veiksmīgāk integrētu lauksaimniecības politiku ar lauku teritoriju plašāku ekonomisko un sociālo kontekstu, kā arī novērstu, ka telpiskās izmaiņas tiek analizētas ne tikai no vides un ekonomiskā aspekta, bet arī no sociālās ietekmes, Latvijā ir jācenšas pārņemt pieredze no Ziemeļvalstīm attiecībā uz attīstības sociālās ietekmes ievērtējumu²⁸⁴. Telpiskās plānošanas un attīstības politikas un to ieviešana ir jāizvērtē no dažādu sociālo grupu viedokļa, īpaši jutīgo, kā vecie un jaunie iedzīvotāji, mazākumtautības un iedzīvotāji ar īpašām vajadzībām.

15) Noteikt minimālo sabiedrisko un komerciālo pakalpojumu daudzumu dažāda lieluma apdzīvotajās vietās un veikt tā nodrošinājuma monitoringu. Nodrošinot, ka tiek izplatīti vietējās ekonomikas attīstības instrumenti un iespējas, veicināt, ka tiek izskautas vietējās teritorijas „ar sliktu sasniedzamību, sliktu infrastruktūru, strukturālu attīstības trūkumu, novecojušām rūpnieciskām struktūrām”.

17) Veicināt, ka *LEADER* un citas lauku attīstības programmas un pasākumi veicina atsevišķu uzņēmīgu indivīdu atbalstu reti apdzīvotās vietās, pat tad, ja nav iespējas izveidot atbalsta grupu mazā aktīvo iedzīvotāju skaita dēļ, veicināt, ka notiek šādu lauku līderu/grupu dvīņošana (*twinning*) ar organizācijām pilsētās, un ka programmās un pasākumos var tikt atbalstītas vietējās iniciatīvas grupas, kas pārstāv teritorijas blakus esošās pašvaldības, īpaši pilsētu-lauku pārrobežas sadarbības veicināšanai, piemēram, lai kopīgi izmantotu kultūras un dabas mantojumu, veicinātu informācijas apriti un inovāciju izplatīšanos, radītu jaunus uzņēmējdarbības veidus vai kopīgi nodrošināt pieejamību sabiedrības un komerciālajiem pakalpojumiem.

18) Latvijā identificēt "vārtu" pilsētas un pierobežā atrodošās vietas, kuras nodrošina pieeju ārvalstīm un pārējai ES teritorijai. Veicināt, ka šīs vārtu pilsētas un vietas pierobežā nodrošina, ka tās ir pieejamas pārējai Latvijas teritorijai un tās iedzīvotājiem. Veicināt multi-modālus sabiedrisko pasažieru pārvadājumus, nodrošināt, ka pie dzelzceļa stacijām, lidostām, ostām un autoostām ir ilgstošai novietošanai paredzēti automašīnu stāvlaukumi. Veicināt, ka informācija par transporta iespējām ir koordinēta un Internetā pieejama pa visu valsti un dažādiem pasažieru pārvadātājiem.

19) Jāveicina telpiskā politika un tās īstenošana attiecībā uz pilsētu fiziskās izplešanās kontroli un ierobežošanu, sociālo grupu un funkciju sajaukšanās veicināšanu, labāka sasniedzamību. Jāizvērtē Latvijas pieeja tādiem telpiskās attīstības aspektiem kā ierobežotas pieejas jeb slēgtu teritoriju (*gated*) kopienas, lauksaimniecības zemju transformācija, tās vērtība kā neapbūvēta teritorija, lauku teritoriju pieejamība, t.sk., mežu un ūdensmalu pieejamības nodrošināšana, automobilizācijas un IKT pozitīvās un negatīvās sekas attiecībā uz sabiedrības veselību, t.sk., aptaukošanās problēmu, to sociālo grupu diskriminācija, kas nevar lietot IKT vai nevar vadīt automašīnu, kājāmgājēju un velosipēdistu diskriminācija no transporta nozares politikas veidotājiem.

20) Veicināt kompaktās pilsētas un lauku ciema koncepta iedzīvināšanu. Šādās teritorijās veicināt otrreizēju teritorijas izmantošanu, sociālo mājokļu būvēšanu.

21) Veicināt reģionālo plānu izstrādāšanu, apspriešanu, akceptēšanu, īstenošanu un īstenošanas kontrolēšanu. Reģionālos plānus izstrādāt un ieviest balstoties uz funkcionālo pilsētas reģionu un lauku-pilsētu identitāšu identificēšanu, papildināšanu un saglabāšanu. Ņemt vērā, ka reģionālais plāns un tā ieviešana bieži ir vienīgais veids, kā kontrolēt pilsētu un tās areālā esošo pavadoņpilsētu un ciemu izplešanos.

284

Reģionālajam plānam vajadzētu aptvert jautājumus par dabas resursu izmantošanu, rekreācija nodrošināšanu, atpūtas apbūves zonu plānošanu, rūpniecības zonu plānošanu un transporta un inženierkomunikāciju tīkliem.

22) Veicināt lauku-pilsētu mijiedarbību, funkcionālo pilsētas reģionu un galvaspilsētas kā centra un pārējās teritorijas kā perifērijas aspektu ievērtēšanu pilsētu un lauku attīstības, nodarbinātības, vides aizsardzības, dabas aizsardzības, tūrisma attīstības, sabiedrības veselības, izglītības un citu sabiedrisko pakalpojumu attīstības programmās.

23) Izstrādāt lauku un pilsētu tipoloģijas, atkarībā no sabiedrības politikas un tās intervences jomas.

24) Veicināt, ka reģionālā un vietējā statistika sniedz iespējas novērtēt pilsētu – lauku attiecības. Izvērtēt kopīgi RAPLM, Zemkopības ministrijai un Statistikas pārvaldei Latvijā izmantoto lauku pilsētu iedalījumu un izstrādāt jaunu, ņemot vērā attīstīto rietumvalstu pieredzi. Kopīgi RAPLM, Labklājības, Ekonomikas un Satiksmes ministrijām un Statistikas pārvaldei, izstrādāt un akceptēt pilsētas funkcionālā reģiona konceptu Latvijā un noteikt, kuras teritorijas ietilpst konkrētā pilsētas funkcionālajā reģionā. Pētījumus atkārtot ik pēc pieciem gadiem. Izvērtēt, vai *Urban Audit* programmā dati par Rīgu un Liepāju būtu iesniedzami, ne tikai par administratīvo teritoriju, bet par visu funkcionālo pilsētas teritoriju. Pilsētas lielums nozīmē tās ekonomiku, to statistiski samazinot, ārvalstu investoriem vai pētniekiem tiek sniegta nepatiesa informācija.

25) Policentrisma pieeju un lauku pilsētu aspektus Latvijā analizēt un ieviest atšķirīgi 1) Latvijā kopumā, 2) lielo pilsētu piepilsētās un 3) lauku teritorijās ar mazpilsētām un ciemiem.

26) Attīstīt reģionālos un vietu zīmolus un mārketingu, iesaistot reģionālās un vietējās administrācijas, kā arī izglītības un kultūras iestādes, kultūras un dabas mantojuma pārzinātājus, tūrisma uzņēmumus, dažādas sociālās un etniskās grupas. Veidot reģionālās un vietējās Interneta mājas lapas kā informācijas apriti starp pārvaldes institūcijām, zināšanām un reālo dzīvi, kas orientēta nevis uz reģiona konkurētspēju, uz lauku –pilsētu attiecību stiprināšanu un savstarpēju papildināšanos.

27) Veicināt, ka izglītības, it īpaši profesionālā tiek atbrīvota no lauku-pilsētu stereotipiem un tai pašā laikā dodot jaunajai paaudzei modernu skatu un apzināšanos par tām vērtībām, ko sniedz uz lauku un pilsētu teritorijas un dzīves veidi.

28) Veicināt zinātnieku un studentu interesi par lauku teritorijām, noteikt to attīstības potenciālus un sniegt priekšlikumus to izmantošanai. Veicināt sadarbību starp augstskolām un vietējām un reģionālām pašvaldībām, ne tikai lielo pilsētu, bet veicināt šādas sadarbības arī ar mazām vietām, tam piedāvājot īpašus valsts atbalsta instrumentus. Sadarbībā ietvert gan pētniecību, ta skaitā studentu, gan mūžizglītību, gan studentu prakses.

4. Izlases kopas pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības formas jeb funkcionālie sadalījumi un izpausmes

4.1. Lauku- pilsētu mijiedarbību raksturojošas tipoloģijas izvēle

Lauku-pilsētu mijiedarbību raksturojošas tipoloģijas tika izvēlētas pēc vairākiem principiem. To izvēles principi tika balstītas uz citu valstu pieredzi un atbilstoši jaunākajām zinātniskajām atziņām par vietu un plūsmu nozīmi telpas uztverē un izmantošanā²⁸⁵ un uz vietām balstītu (*placed-based*) jauno lauku un reģionālās attīstības politiku, ko atbalsta OECD un ES institūcijas un politikas dokumenti²⁸⁶. Ja lauku teritorija un pilsētu teritorija tiek uztverta kā vieta ar unikālu raksturojumu ar tikai konkrētai vietai piemītošām īpašībām un vēsturisko, ģeogrāfisko un sociālo kontekstu, vietas identitāti un vietējo kopienu, kas šīs vērtības uztur un attīsta, tad sadarbība starp šādām vietām (lauku un pilsētu teritorijām vai starp dažādām pilsētu teritorijām, retāk starp dažādam lauku teritorijām) ir iespējama noteiktas apmaiņas ceļā (informācijas, cilvēku, preču, pakalpojumu), kas savieno atsevišķas vietas (īpaši to kodola teritorijas) plūsmu veidā.

Autori atzīst, ka, lai lauku-pilsētu mijiedarbības varētu intensificēt un tās notiktu tā, ka no tām iegūtu, gan lauki, gan pilsētas, vispārējām pilsētu un lauku attīstības atšķirībām, tāpat kā centra-perifērijas atšķirībām, Latvijas gadījumā, atšķirībām starp galvaspilsētu un lielajām pilsētām un pārējās teritorijām nevajadzētu pārsniegt tādu līmeni, kurā mūsdienīgas pilsētu un lauku mijiedarbības nebūtu iespējamās vai būtu apgrūtinātās. Piemēram – vispārējam transporta un informācijas komunikāciju pieejamībai, valodas, tehniskajām un citām prasmēm un zināšanām, pamata pakalpojumu nodrošinājumam jābūt salīdzināmām starp laukiem un pilsētām un centru un perifēriju, lai sadarbība, t.i., mijattiecības varētu vispār notikt.

Pētījuma autori, ņemot vērā, ka kopumā vidēji lauku teritorijas Latvijā ir vājāk attīstītas nekā pilsētu teritorijas, kā arī, ka vienlaikus lauku-pilsētu mijiedarbību projektam tiek veikts projekts par pilsētu politiku Latvijā, izvēlējas fokusēt savu izpēti uz lauku teritorijām. Tika nolemts, ka lauku teritorijās, tiks identificētas jebkura veida aktivitātes, kuras saistās ar tuvāko un tālāko pilsētu mijiedarbību un partnerattiecībām. Lauku-pilsētu mijiedarbības teritorijas tika izdalītas sākotnēji balstoties uz vispārējo pieejamo informāciju par Latvija, ārvalstu pieredzi un zinātniskajām atziņām. Sākotnēji tika izdalītas šādas teritorijas:

²⁸⁵ Castells, M. (1996, second edition, 2000). *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell. , Castells, M. (1997), second edition, 2004). *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. II*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell. Castells, M. (1998, second edition, 2000). *End of Millennium, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. III*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell.

²⁸⁶ An Agenda for a Reformed Cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations: Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy by Fabrizio Barca, April 2009, http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/future/pdf/report_barca_v2104.pdf

- piepilsētas lauki (neliels attālums no lielākas pilsētas, daudzveidīga un fragmentāra izmantošana, t.sk. dzīvojamās, rekreācijas, rūpnieciskās un citas teritorijas izmantošanas);
- „pievilcīgie” lauki (lauku teritorijas pie ūdeņiem, paugurainās vietās vai citās ainaviski pievilcīgās vietās, var būt dažāds attālums no lielākas pilsētas, pilsētnieku ietekmes pieaugums lauku teritorijās, lauku nodarbinātības dažādošanās, t.sk. lauku tūrisms un veselības aizsardzība);
- specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas (zināšanu ietilpīga, intensīva ar augstu pievienoto vērtību lauksaimniecība, daudzveidīga un specializēta mežsaimniecība – šādas teritorijas bieži ir tuvāk lielākām pilsētām, nepieciešami specializēti pakalpojumi);
- tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas (ekstensīva lauksaimniecība un mežsaimniecība, maza pievienotā vērtība, daudziem lauku iedzīvotājiem naturālās saimniecības);
- derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki (lauku teritorijas, kur nozīmīgs īpatsvars derīgo izrakteņu ieguves teritorijām, piemēram, kūdras vai būvmateriālu ieguve);
- pierobežas lauku teritorijas (lauku teritorijas, kur mijiedarbību ar pilsētām ietekmē pierobežas īpašais režīms);
- transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki (lauku teritorijas, kas atrodas tiešā ietekmē no nozīmīgām transporta plūsmu teritorijām – autoceļiem, dzelzceļa stacijām, ostām, lidostām, naftas un gāzes vadu apsaimniekošanas vietām, robežšķērsošanas vietām utt.);
- aizsargājamo dabas teritoriju lauki (lauku teritorijas ar nozīmīgu teritorijas daļu, kurai ir ierobežojumiem un, lai nodrošinātu dabas aizsardzības režīmu);
- poligonu lauki (lauku teritorijas ar nozīmīgiem ierobežojumiem, lai nodrošinātu īpašas cilvēkiem kaitīgas vai bīstamas aktivitātes – atkritumu novietošanu, citu bīstamu aktivitāšu veikšanu, t.sk. ražošanu);
- nacionālās nozīmes „mītiskie lauki” (lauku teritorijas, kas nozīmīgas sabiedrības apziņā (caur masu saziņas līdzekļiem, mākslu, vēsturi), „mītiskie lauki” var neatbilst realitātei. Nozīmīgi lauku vietu zīmoli, arī produkti ar noteiktu ģeogrāfisku vietas izcelsmi. Tie vai nu tiek izmantoti, t.i., komercializēti, vai arī ne tiek izmantoti, bet ir potenciāli izmantojami);
- iekšējās perifērijas lauki (teritorijas ar sliktu sasniedzamību un nenozīmīgu ekonomisko aktivitāti);
- lauki pilsētas administratīvajās robežās (t.i., primārās ekonomiskās aktivitātes un to teritorijas pilsētās kā siltumnīcu saimniecības, zirgi rekreācijā un tūrismā, palienu pļavu pļaušana un citu dabas aizsardzības teritoriju apsaimniekošana, zvejniecības aktivitātes, ģimenes mazdārziņu platības ar "hobija" tipa lauksaimniecību, mežsaimnieciskās aktivitātes pilsētas mežos utt.);
- mazo ostu teritorijas un piekrastes lauki.

Fokusa grupu un padziļināto interviju gaitā lauku pašvaldībās un atsevišķās mazajās un vidējās pilsētās tāpat analizējot statistisko, kartogrāfisko un citu informāciju, tika identificēti, vai šādas teritorijas un tām sākotnēji sniegtie raksturojumi Latvijā pastāv. Darba gaitā tika apvienotas tradicionālās un specializētās lauksaimniecības teritorijas, jo izpēti gaitā tika konstatēti, ka lauksaimniecības aktivitātes teritorijās nav tik specifiski nodalāmas. Balstoties uz pētījuma laikā ievāktu kvalitatīvo un kvantitatīvo informāciju tika izveidota galīgā lauku-pilsētu teritoriju tipoloģija. Šī tipoloģija ir mērķēta uz reģionālo politiku pasākumiem, un piemēram, neapskata zemes

izmantojuma problēmas, kas rodas lauku teritorijās pilsētu attīstības rezultātā. Jāņem vērā, ka lauku-pilsētu mijiedarbības teritoriju tipoloģijai ir nozīme tad, ja tā kalpo noteiktu politikas instrumentu izstrādāšanai un pielietošanai. Gadījumā, ja ekonomiskā vai sociālā attīstība mainās, mainās pieejas attiecībā uz reģionālā vai cita atbalsta politikām, teritoriju tipoloģija ir jāpārskata. Esošās tipoloģijas grupas **vienu otru neizslēdz** un atsevišķas lauku vai mazo pilsētu teritorijas var ietilpt vairākās tipoloģijas grupās. Esošās tipoloģijas grupas ņem vērā, ka lauki nav homogēni, ka to problēmas ir fragmentētas un atkarīgas gan no ģeogrāfiskā novietojuma, dabas apstākļiem un resursiem, vēsturiskās vietas attīstības, vietējās kopienas, esošās infrastruktūras un pakalpojumu nodrošinājuma, sociālās uztveres par konkrēto vietu, un citiem apstākļiem.

Lauku-pilsētu mijiedarbības teritoriju tipoloģija tika izveidota baltoties uz morfoloģisko principu, t.i., lielākās pilsētas un nozīmīgākās plūsmas (it īpaši tās, kurām ir **fiziska izpausme**, piemēram, transporta koridori, robežpāreju vietas, ostas utt.) un lauku teritorijas. Otrs aspekts, kas tika ņemts vērā ir **lauku attīstības potenciāls** – no vienas puses **attīstības iespējas** (resursi lauksaimniecībai un mežsaimniecībai, dabas resursi – derīgie izrakteņi un alternatīvās enerģijas avoti, resursi rekreācijai un tūrismam (pievilcīgie lauki), resursi pārtikas ražošanai un radošām aktivitātēm (mītiskie lauki), telpas resursi un esošie infrastruktūras objekti - iespējas izvietot ražošanas objektus, transporta koridori, ostas, robeža, u.c.) un no otras puses **attīstības ierobežojumi** (aizsargājamās teritorijas, poligoni, saglabājamās lauksaimniecības un mežsaimniecības teritorijas, attālums no pilsētām un sliktas pieejamības teritorijas – iekšējā perifērija un pierobeža). Jāņem vērā, ka atsevišķas reģionālās attīstības problēmas, var pārveidot par iespējām, un savukārt kombinējot atšķirīgās lauku teritorijas un apvienojot tās ar pilsētu teritorijām, un to attīstības potenciāliem, piemēram, reģionālā vai novadu kontekstā, var iegūt papildinošu uz attīstību vērstu efektu. Jo lielāku šo pozitīvo attīstības iespēju kombinācija, t.i., **tipoloģiju daudzveidība**, jo lielāka iespējamība, ka teritorija ir ekonomiski vai sociāli attīstītāka. Savukārt vienpusēji attīstītas teritorijas ir vieglāk pakļautas attīstības izaicinājumiem un nebūs tik pievilcīgas ne iedzīvotājiem, ne viesiem, ne investoriem.

Līdzīgi kā citās valstīs, pētījuma autori izdalīja teritorijas, kuras ietekmē pilsētas ar lielu iedzīvotāju skaitu. Šajā grupā ietilpst piepilsētu lauki. Latvijas gadījumā Rīgas ietekme ir ļoti nozīmīga un attiecīgi tās ietekmētās citas pilsētas un lauku teritorija aizņem gandrīz pusi Latvijas teritorijas. Par Rīgas ietekmi uz apkārtējo teritoriju (funkcionālo jeb svārstmigrācijas Rīgas reģionu jeb Rīgas aglomerāciju) ir veikti pētījumi, savukārt par citu pilsētu ietekmi šādi pētījumi veikti sen, vai arī to nav. Autori darba gaitā izmantoja visu pieejamo informāciju, lai noteiktu pilsētu ietekmi uz teritoriju konkrētā pētījuma iespēju robežās. Tomēr jāvērs uzmanība, ka attiecībā uz funkcionālo pilsētu teritoriju noteikšanu un to vienotu kritēriju izstrādāšanu Latvijai ir nepieciešams padziļināts pētījums.

4.2. Piepilsētas lauki

Piepilsētas lauku teritorijas ir lauku-pilsētu mijiedarbības veida tipoloģija, kur visaktīvāk izpaužas lauku-pilsētas mijiedarbība. Jo lielāka pēc iedzīvotāju skaita un augstāka ranga pēc sniegtajiem pakalpojumiem, jo ar daudzveidīgāku ekonomiku ir pilsēta, jo intensīvāka un tālāka ir tās ietekme uz apkārtējo teritoriju.

Definīcija: pētījuma ietvaros par piepilsētas laukiem tiek uzskatītas administratīvās

teritorijas kuru centri atrodas 30 km rādiusā no kādas pilsētas.

Piepilsētu lauku teritorijas pēc administratīvā iedalījuma iedalās vairākās grupās

1) pilsētās, kuru administratīvās robežas ietver lielāku teritoriju kā vienlaidus apbūvēta teritorijas, formālās pilsētas pašvaldības malās var izpausties līdzīgas attīstības pazīmes kā piepilsētu lauku teritorijas (tādas varētu būt Rīgā varbūt citās lielajās pilsētās, bet tās attīstības un administratīvo ierobežojumu rezultātā ik gadus samazinās). Jāņem vērā, ka Latvijā vēsturiski ir ievērojies, ka pilsētu teritorijās nav plašas neapbūvētas lauksaimniecības zemes, t.i., Latvijas pilsētām nav bijusi šāda stratēģija kā citu Eiropas valstīs iepirkt un pievienot nākotnē izmantojamās zemes, tas ir kontrolēt zemes spekulāciju. Krievu impērijas sastāvā esot atsevišķas pilsētas, īpaši Rīga, iepirka zemes, tomēr pastāvēt cara politikai neatļaut attīstīties pilnā mērā pilsētām Baltijas provincē, ārkārtīgi grūti bija saņemt atļauju paplašināt pilsētu administratīvās robežas. Padomju periodā bijušo lauksaimniecības zemju pievienošana un masveida apbūves plānošana notika bieži vienlaicīgi – piemēram, Ķengaraga, Rumbulas un Pļavnieku mikrorajonu Rīgā būvniecība un Stopiņu pagasta robežu grozījumi 1968.gadā un 1975.gadā²⁸⁷. Risinājumi šādās teritorijās, ja ir nepieciešami, jāparedz pilsētas apkaimju līmenī, skat. sadaļu „lauki” pilsētā.

2) novadi, kuru sastāvā ietilpst, gan formālās pilsētu, gan lauku teritorijas (tādi, piemēram, no aptaujātajiem ir Salacgrīvas, Sakas, Preiļu novadi) - daļā no lauku teritorijas var izpausties piepilsētu lauku teritorijām raksturīga attīstība un zemes lietojuma veidi - risinājumi jāparedz vietējās pašvaldības, t.i., novada līmenī,

3) pilsētu funkcionālās teritorijas jeb pilsētu reģioni, kuri ir izpletušies pāri vairākām administratīvām vienībām – pilsētu un novadu pašvaldībām - daļā no centrālajām un dažkārt pavadoņpilsētām pieguļošajām lauku teritorijām, kuras var atrasties citās administratīvās vienībās visbiežāk izpaužas piepilsētu lauku teritorijām raksturīga attīstība un zemes lietojuma veidi (tādi, piemēram, ir Rīgas- Jelgavas-Jūrmalas-Ogres, Valmieras, Daugavpils, Liepājas, Ventspils, Jēkabpils, kā arī Bauskas, Kuldīgas un citu mazo pilsētu reģioni) - risinājumi jāparedz sadarbojoties vietējām pašvaldībām vai reģionālā vai nacionālā līmeņi.

4) pilsētās, kuru blīvi apbūvētā (*built-up*) stiepijas pāri administratīvajām pašvaldību robežām – sadalot dzīvojamās apkaimes, mikrorajonus, ielas, ikdienas aktivitāšu vietējos centrus divās daļās starp centrālās pilsētu un pieguļošās lauku pašvaldības administratīvajām teritorijām. Šāda attīstība bieži izveidojās Padomju perioda otrajā pusē, kad pastāvēt ierobežojumiem attiecībā uz pierakstu pilsētā vai laukos, pilsētai pieguļošās lauku administrācijas - padomju vai kolektīvās saimniecības, izbūvēja agro-pilsētas un citus ciematus pēc iespējas tuvāk formālās centrālās pilsētas robežai – tādejādi, deva iespējas saviem iedzīvotājiem izmantot pilsētas pakalpojumus, justies kā pilsētniekiem un tādejādi piesaistīt lauksaimniecības uzņēmumos strādāt strādājošos, kuri citādi nebūtu to darījuši. Rīgai ir vairākas šādas teritorijas, kur ir blīva apbūve pāri Rīgas administratīvai robežai, piemēram, Valdlauči, Ķekavas novadā pie Rīgas robežas. Daugavpilī līdzīgs starp pašvaldībām sadalīts mikrorajons atrodas Naujienes novadā. Piemēram, Bauskas rajona Padomju periodā spēcīgie lauku uzņēmumi sabūvēja savus ciematus ar pilsētām raksturīgo apbūvi gandrīz visapkārt Bauskas pilsētai pa tās robežas perimetru. Šis ir īpašas teritorijas, kurām risinājumi

²⁸⁷ Rīgas Pilsētas attīstības departaments, Apkaimes, <http://www.rdpad.lv/apkaimes/>, Ruskuls, G. (2008) Rīgas apkaimju attīstības projekts, Rīgas apkaimju forums 27.11.2008, http://www.rdpad.lv/apkaimes/apkaimes_projekta_prez_forums271118.pdf, Stopiņu novada vēsture, <http://www.stopini.lv/public/25341.html>

jāparedz sadarbojoties vietējām pašvaldībām vai reģionālā vai nacionālā līmeņi. Iespējams, ka atsevišķos gadījumos būtu jāveic pašvaldības robežu maiņas – iepriekš rūpīgi izpētot konkrēto situāciju, un iespējams vienoto centru ietverot nevis centrālās pilsētas lielajā pašvaldībā, bet gan piepilsētas pašvaldībā, kas šo perifēriālo no centra raugoties vietējo centru var attīstīt daudz veiksmīgāk.

Piepilsētu lauku teritorijām ir raksturīgas ekonomiskās aktivitātes un zemes lietojuma veidi. Piemēram, Padomju plānošanas normas īpaši noteica, kādas aktivitātes ir pieļaujamas piepilsētu zonā, arī citās valstīs ir īpašas nacionālā politikas attiecībā uz šādām teritorijām, ko bieži sauc par zaļajām jostām (*Green belt*). Latvijā esošās piepilsētu lauku teritorijas 1) ir atguvušas vēsturisko mežu un citu zemju īpašumu struktūru, 2) ir mantojušas padomju plānošanas rezultātā izveidojošus zemes izmantojumu (lauksaimniecības uzņēmumi un intensīvas lauku saimniecības, atkritumu un ūdens saimniecības, militārie objekti, atpūtas, vasarnīcu un mazdārziņu teritorijas, rūpniecības teritorijas, pavadonpilsētas, agropilsētas un citi urbanizēti lauku ciemi, militārie ciemati, vienas rūpnīcas/ nozares ciemati/pilsētas) 3) pēdējos desmit gados piedzīvojušas strauju dzīvojamo namu būvniecību galvenokārt bijušajās lauksaimniecības zemēs (dzīvojamo namu ciemati) un ar to saistītā zemes transformācijas, 4) pilsētnieku uztverē ir šīs teritorijas, kur atpūsties brīvdabā vai kur meklēt papildus iztiku dzīves veida vai trūkuma dēļ. Visas pazīmes ir novērojamas Rīgas piepilsētas laukos, kura ir plaša un daudzveidīga teritorija, citu lielāku un mazāku Latvijas pilsētu piepilsētas laukos ir novērojamas atsevišķas no pazīmēm, kas raksturīgas piepilsētām.

Piepilsētas lauku teritorijās visbiežāk vērojami konflikti starp pilsētas un lauku vērtībām, kas rodas daļēji uz vēsturiski izveidojošiem stereotipiem, daudzveidīgām, dažkārt savstarpēji izslēdzošām aktivitātēm, daudzveidīgiem zemes īpašniekiem un uzņēmējiem.

Piepilsētu lauku teritorijas dažkārt raksturojas ar identitātes krīzi, t.i., tās nevar sevi definēt ne kā laukus, ne kā pilsētu. Aptaujātās piepilsētas lauku teritorijas mēģina izvairīties no savu teritoriju definēšanas kā „pilsēta” vai „lauki”, dēvējot vietas vietvārdos, saucot apdzīvotas vietas par centriem, ciematiem, retāk ciemiem. Piemēram, Carnikavas novadā gribētu, ka Latvijā būtu izdalīta atsevišķa rekreācijas jeb atpūtas zona, Stopiņu novadā uzskata, ka ir saglabājuši laukiem raksturīgo dzīves stilu, tāpēc labprāt sevi dēvē par Pierīgas jeb piepilsētas laukiem, Ādažnieki savu novadu uzskata par attīstības centru – vai pilsēta, par to vienošanās nav. Kocēnu pagastu uzskata par izteiktu Valmieras pilsētas guļamrajonu, daži to uzskata pat par Valmieras priekšpilsētu. Naujienes novads Daugavpils pierobežā kopumā tiek uzskatīts par piepilsētas laukiem, bet tā kā pašvaldība aizņem lielu platību, tad tās teritorijas daļas ir atšķirīgas: ciemi pie Daugavpils ir ar daudzdzīvokļu māju apbūvi, kur daļa no tās ir vienotā apbūvētā Daugavpils teritorija, bet ciemi pie Krāslavas ir ar lauku teritorijai raksturīgām viensētām.

Atsevišķās Eiropas valstīs vizuālā robeža starp lielāku pilsētu un apkārtējo lauku teritoriju tiek saglabāta ar īpašiem plānošanas instrumentiem. Latvijas situācijā formālā robeža ir nozīmīga cilvēku apziņā, bet vizuāli tā redzama galvenokārt tikai tur, kur to sekmē lieli, parasti valsts vai pašvaldības zemes īpašumi, galvenokārt ar meža zemēm, kuras vismaz līdz šim nav bijis tik vienkārši transformēt. Piemēram, Carnikavas novads īpaši uzsvēra savu robežu ar Rīgu, kuru kā dabā redzamu simbolu izmanto tūristu informēšanai par savu pašvaldības teritoriju. Mārupes un Stopiņu novados pāri robežai ar Rīgu ir vienlaidus dzīvojamās un ražošanas teritorijas, kas

vizuāli lauku-pilsētas robežu padara par nenozīmīgu, jo šajās vietās robeža rāda tikai formālo, bet ne reālo zemes izmantojuma vai ekonomisko aktivitāšu iedalījumu. Piemēram, Naujienes novadā, attiecībā uz pašvaldības robežu ar Daugavpili, visi diskusijas grupas dalībnieki atzīst, ka robeža ir ļoti svarīga.

Visbiežāk piepilsētu teritorijas nosaka ar ikdienas svārstmigrantu daudzumu, tas ir strādājošo procentuālo skaitu, kuri dzīvo, bet nestrādā pilsētai pieguļošajā lauku vai pavadonpilsētas teritorijā, bet strādā centrālajā pilsētā. Papildus dažkārt izmanto citus indikatorus - nodokļu plūsmu, sabiedriskā transporta un automašīnu plūsmu, kopīgu sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu, teritoriju un infrastruktūras funkcionālo saistību. Latvijā vislielākā piepilsētas teritorija ir Rīgas pilsētai, un šajā teritorijā ietilpst ne tikai lauku vietējās pašvaldības, bet arī lielākas pilsētas kā Jūrmala, Jelgava un Ogre un virkne mazāku pavadonpilsētu²⁸⁸. Gandrīz desmit gadu atpakaļ citām lielajām Latvijas pilsētām svārstmigrācijas areālu noteica LU Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes pētnieki Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) uzdevumā.

Parasti piepilsētu lauku teritorijas ir raksturīgas ar lielu ekonomisko darbības veidu daudzveidību un zemes lietojumu veidu fragmentāciju. Tajās ir izveidots salīdzinoši blīvs ceļu un citas tehniskās infrastruktūras tīkls. Tā kā šīs teritorijas ir relatīvi retāk apdzīvotas kā centrālās pilsētas, kurās vēsturiski ir bijuši stingrāki teritorijas izmantošanas vai vides aizsardzības noteikumi (mūsdienās šīs atšķirības nepastāv), centrālās pilsētas pieguļošajās lauku teritorijās izvietoja sabiedrībai nevēlamus aktivitātes vai zemes izmantojuma veidus, kā atkritumu izgāztuves, piesārņojošus uzņēmumus, militārus objektus.

Visā pasaulē piepilsētām raksturīgas ir rekreācijas teritorijas un ekonomiski attīstītajās valstīs parasti lauku tūrisma lielākas aktivitātes vērojamas lielu pilsētu tuvumā. Rīgas pilsētas, mazāk citu lielu pilsētu lauku apkārtnēs ir atpūtas zonai raksturīgie zemes izmantojumi kā vasarnīcu un mazdārziņu koloniju rajoni, bērnu vasaras nometnes, internātskolas un sanatorijas tipa iestādījumi, sporta objekti, zinātniskie institūti – citās valstīs šādās teritorijās tiek izvietotas arī augstskolas. Latvijā aktivitātēm, kas saistās ar radošuma un dzīves kvalitātes veicināšanu ir pievērsta nepietiekama uzmanība. Piemēram, Rīgas rajonā daudzas no šādām aktivitātēm bija dibinātas, ņemot vērā visa lielā Rīgas pilsētas iedzīvotāju skaitu, kas papildināts ar iebraukušajiem tūristiem. Mūsdienās nevar sagaidīt, ka šādus atpūtu un rekreāciju vērstus objektus spētu uzturēt vietējās pašvaldības ar nelielu iedzīvotāju skaitu. Piepilsētas rekreācija būtu jāorganizē reģionālā līmenī, kur ietilpst gan centrālā pilsēta, gan tās apkārtnē, tādejādi tiktu atrisināti esošie un potenciālie konflikti attiecībā uz pilsētnieku atpūtu dabā. Jāņem vērā, ka lielākā daļa pilsētnieku, kas atpūšas piepilsētas teritorijās, ir tie, kas nevar atļauties finansiālu, veselības, ģimenes un citu apstākļu dēļ atpūsties citur. Tas ir šādai piepilsētas atpūtai ir jābūt orientētai uz nabadzīgāko un vidusslāni, uz cilvēkiem ar ierobežotām pārvietošanās spējām un ģimenēm ar maziem bērniem, un tiem, kam nepieciešamas fiziskās aktivitātes dabā, kontakts ar dzīvniekiem (piemēram, zirgi) un putnu vērotājiem. Latvijas situācijā piepilsētas teritorijas, kuras atrodas pie jūras krasta, attīstību un tās teritoriālo rakstu ietekmē ne tikai attālums no centrālās pilsētas, bet arī no jūras krasta. Otrs faktors, kas būtiski ietekmē piepilsētu lauku teritorijas ir tradicionāli plašie, no attīstības aizsargātie un rekreācijā izmantojamie mežu masīvi. Šī ir vērtība, kas būtu jā saglabā

²⁸⁸ Krišjāne, Z. (2004). Rīgas Aglomerācijas robežu noteikšana: Rīgas attīstības programmas apakšprojekts. Rīgas Dome Pilsētas attīstības departaments. Npublicēts materiāls.

un jāizmanto rekreācijai tā lai iegūtu gan pilsētnieki, gan vietējie piepilsētas lauku iedzīvotāji. Lielas teritorijas Latvijas lielo pilsētu piepilsētu laukos ir aizsargājamās dabas teritorijas. Gan Carnikavas, gan Stopiņu, gan Ādažu pašvaldības norādīja, ka Latvijā iztrūkst likumdošanas un politikas attiecībā uz atpūtu dabā – mežos un pludmalēs. Ja atpūtnieki ir no citām pašvaldībām, tad pašvaldības, kurās ir rekreācijas resursi, tos kopjot un atjaunojot, cieš zaudējumus. Atpūta līdz šim tik pat kā nav labā nozīmē komercializēta – ap to minimāli ir attīstīti pakalpojumi un arī transports nav organizēts tā, lai atvestu pilsētniekus uz laukiem un atpakaļ. Nav īpašu taku, kas, ļautu atpūtniekus organizēt un informēt. Pareizi organizēta atpūta starp pilsētām un laukiem, var dot ekonomisko ieguvumu lauku teritorijās. Nepieciešama labāka sadarbība starp pašvaldībām un lielajiem zemes īpašniekiem, īpaši mežu īpašniekiem. Pierīgas pašvaldības norāda, ka Rīgas mežu aģentūra²⁸⁹ nav orientēta uz rekreāciju un vietējo attīstību tajās citu vietējo pašvaldību teritorijās, kurās atrodas to mežu īpašumi. Tāpat Carnikavas novadā intervētie norāda, ka sadarbība ir ļoti vāja attiecībā uz jūras krasta apsaimniekošanu – pašvaldība to veic, kaut gan zeme nav tās īpašumā. Pierīgas rekreācijas zonā atrodas vairāki aizsargājami dabas objekti, piemēram, Piejūras dabas parks, kuriem nepieciešami apsaimniekošanas plāni un to īstenošana sadarbībā starp vietējo pašvaldību, uzņēmējiem, dabas aizsardzības departamentu, Rīgas pilsētu un mežu īpašniekiem, arī galvenokārt Rīgas pilsētu.

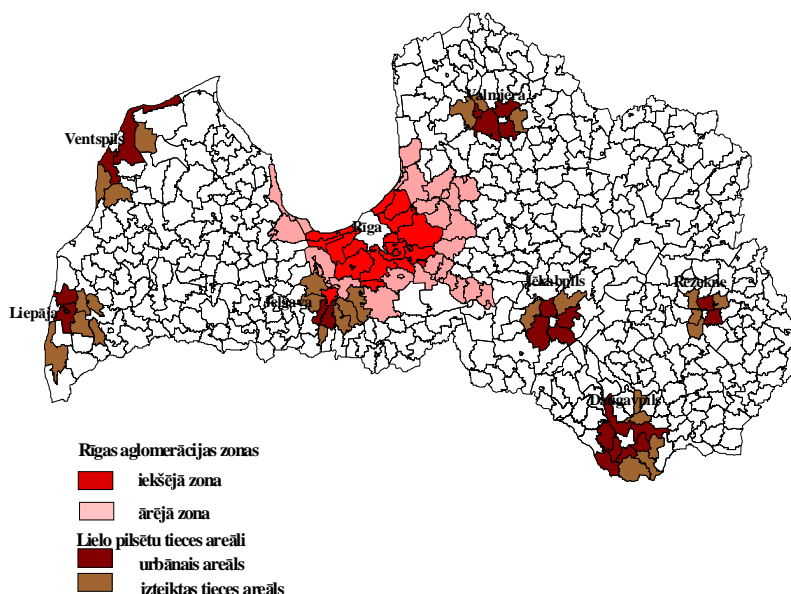
Piepilsētas lauku teritorijas izjūt vislielāko spiedienu un interesi no centrālās pilsētas, tās uzņēmējiem, lai attīstītu jaunas dzīvojamo rajonu teritorijas. Tas nozīmē, ka šeit visvairāk notiek zemes transformācija no lauksaimnieciskās un mežu izmantojuma veida uz citiem zemes izmantojuma veidiem. Piepilsētas lauku pašvaldībās neatzīst, ka būt vērojamas kādas izkliedētas un neefektīgas jauno mājokļu ciematu un viensētu būvniecības sekas uz pašvaldību attīstību. Šeit piemēram, profesionālo plānotāju viedoklis atšķiras, bet lai noteiktu kā jaunie būvniecības buma laikā būvētie ciemati iekļaujas pārējā apdzīvotuma sistēmā piepilsētā, būtu jāveic atsevišķs pētījums. Visas aptaujātās piepilsētas pašvaldības akcentē politisku spiedienu no Rīgas pilsētas, bet neveic, piemēram, nekādus īpašus pasākumus, lai saglabātu savu lauku identitāti, neveicina nostiprināt savu atšķirību, piemēram, ar kultūras, mākslas vai sporta pasākumiem un aktivitātēm, nepiesaista profesionālus un pieredzējušos radošos indivīdus un organizācijas. Pašvaldību administrācijas paļaujas, ka pēc augstāka ranga pakalpojumiem, tai skaitā kultūras, iedzīvotāji dodas uz centrālo pilsētu. Šeit pastāv potenciāls konflikts, jo nodokļu ienākumi piepilsētas lauku pašvaldības ir vieni no augstākajiem. Pastāv divas iespējas – kultūru organizēt reģionāli, vai arī veicināt, ka piepilsētu lauku pašvaldību administrācijas apzinās, ka ir mainījusies to identitāte – no lauksaimnieciskās ražošanas orientācijas uz daudzveidīgu, tai skaitā uz zināšanām un kultūru balstītu ekonomisko attīstību un dzīves kvalitātes sniegšanu, kas ietver arī augstāka līmeņa pakalpojumus, ne tikai ikdienas pirmās vajadzības nodrošināšanu.

Lauksaimnieciskās teritorijas Pierīgā ir saglabājušās galvenokārt tikai tāpēc, ka šīs teritorijas nav bijušas pievilcīgas apbūvei – iekšējās perifērijas, nav labu ceļu, pārplūstošas vai citas. Statistika rāda, ka neskatoties uz lauksaimniecības zemju samazinājumu un esošo neizmantošanu, saražotā lauksaimniecības un mežsaimniecības produkcija Pierīgas plānošanas reģionā aizvien vēl ir nozīmīga, t.i., ražošana noris uz mazākām platībām, bet intensīvāk. Kopumā ir grūti novērtēt, cik nozīmīga ir piepilsētas lauksaimniecība Latvijā, jo kopējā pievienotā vērtība pa darbības veidiem nav pieejama pa visiem reģioniem datu konfidencialitātes dēļ, tāpat apkopota ir informācija par mežsaimniecību un lauksaimniecību, t.i., tā kā piepilsētas

²⁸⁹Rīgas meži, <http://www.rigasmezi.lv>

laukos ir plaši zemju masīvi, ir grūti novērtēt kāda daļa ir tieši lauksaimniecībā saražotais kopprodukts²⁹⁰. Piemēram, Pierīgas plānošanas reģionā primārajā sektorā 2006.gada strādāja 21,9 tūkstoši jeb 13,3% no kopējā strādājošo skaita, kas ir otrs mazākais rādītājs aiz Rīgas pilsētas (2,5 tūkstoši jeb 0,7% attiecīgi), tomēr ir augsts rādītājs attiecībā uz to, cik lielā mērā lauku ekonomika ietekmē Pierīgas plānošanas reģionu. Tā kā zemes spekulantu un attīstītāju interese galvenokārt koncentrējās ap Rīgu, tad citu lielāku un mazāku pilsētu piepilsētas lauku teritorijās lauksaimnieciskās aktivitātes ir saglabājusies vairāk - tomēr, lai tās identificētu un novērtētu to īpašo nozīmi tautsaimniecībai ir nepieciešami detalizētāki pētījumi. Pasaules prakse rāda, ka piepilsētās koncentrējas inovatīvi un uz zināšanām balstīti lauksaimniecības uzņēmumi, tādi, kas prot ražot lielāku pievienoto vērtību, tādi uzņēmumi, kas prot pārdot saražoto produkciju bez starpniekiem un tādi, kas spēj dažādot un integrēt aktivitātes ap pārtikas ražošanu dažādos citos uzņēmējdarbības veidos, tas ir savietot ar pārtikas un citu ražošanu vai pakalpojumiem, tai skaitā ar zinātņu un izglītību, rekreāciju, izklaidi un tūrismu.

Rīgas aglomerācija un lielo pilsētu izteiktas tieces areāli

Attēls 16. Rīgas aglomerācija un lielo pilsētu izteiktas tieces areāli²⁹¹.

Kopumā var teikt, ka pētījumi piepilsētas laukos būtu jāturpina, jo šeit koncentrējas vienlaikus, gan daudzas attīstības problēmas, gan attīstības iespējas jeb potenciāli. Ekonomiski attīstītajās valstīs piepilsētu lauku teritorijas ir vienas no vispieprasītākajām ekonomikas aktivitātēm uz zināšanām balstītā ekonomikā, diemžēl piepilsētās parādās neveiksmīgas teritorijas plānošanas rezultāti – šo iemeslu dēļ nevarētu atstāt visus šos aspektus tikai vietējo pašvaldību ziņā, kurām, neskatoties uz

²⁹⁰

<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Iek%C5%A1zemes%20kopprodukts/Iek%C5%A1zemes%20kopprodukts.asp>

²⁹¹

Bauls, A., Z. Krišjāne, Z. (2000) Aglomerācijas noteikšana Latvijas Republikas nozīmes pilsētām. Atskaite. Rīga: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Npublicēti materiāli.

attīstības spiedienu pēdējos gados, ir nepietiekamas profesionālās zināšanas un/vai iespējas teritorijas plānošanā un tik pat kā nav speciālistu, kas koordinētu ekonomikas attīstību vai kultūras aktivitātes ārpus mākslinieciskās pašdarbības. Pēdējā laikā šajās pašvaldībās ir stiprināta sociālo pakalpojumu sniegšanas kvalitāte.

Galvenie jautājumi, ko piepilsētu lauku pašvaldības (Ādažu, Carnikavas, Stopiņu, Grobiņas, Naujenes, Kocēnu, Kauguru un Valmieras novadi) uzskata par pirmkārt risināmiem, ir – transporta infrastruktūras plānošana un sabiedriskā transporta organizēšana, rekreācijas politikas veidošana un īstenošana, tai skaitā risinājumu nodrošināšana mežu un piekrastes izmantošanai rekreācijas mērķiem, sociālo pakalpojumu sniegšanas optimizēšana, tehniskās un sociālās infrastruktūras plānošana, izmantošana un iespējamā būvniecība. Atsevišķi pašvaldību pārstāvji iesaka koordinēt arī aktivitātes kultūrā un tūrismā. Piemēram, Carnikava un Stopiņi uzskata, ka, lai arī lauksaimniecības kopumā nenodrošina ar daudzām darba vietām, tad novados esošas lauksaimniecības teritorijas, zemnieku saimniecības, lauksaimniecības produktu ražošana, zvejniecība ir būtiskā kā vietas identitātes daļa, un novadi, lai arī īpaši nesekmē, tomēr arī neapgrūtina šo pāris lauksaimniecības uzņēmumu pastāvēšanu. Potenciālie atbalsta pasākumi varētu tikt organizēti ap šīm pāris palikušajām zemnieku saimniecībām, tā, lai veicinātu, ka tās pašas vai to tuvumā citi uzņēmēji izmantotu lauksaimniecisko ražošanu kā katalizatoru citām ekonomiskām aktivitātēm, piemēram, produktu pārdošanai uz vietas, agrotūrismam, pārtikas ražošanai, sabiedriskai ēdināšanai, jauniešu atpūtai un izglītībai.

4.3. Pievilcīgie lauki

Pievilcīgie lauki ir lauku teritorijas pie ūdeņiem, paugurainās vietās vai citās ainaviski pievilcīgās vietās, var būt dažāds attālums no lielākas pilsētas, pilsētnieku ietekmes pieaugums lauku teritorijās, lauku nodarbinātības dažādošanās, t.sk. lauku tūrisms un veselības aizsardzība.

Pievilcīgie lauki šī pētījuma ietvaros tika noteikti atkarībā no tā cik daudz un cik intensīvi pievilcības faktori tika konstatēti administratīvās teritorijas robežās. Tam tika izmantota enciklopēdija „Latvijas Pagasti” Kā pirmais kritērijs tika izvērtēta ūdeņu pieejamība tas ir ezeri un upes vai arī jūras piekraste. Jūras piekrastes teritorijas visas ir uzskatāmas par pievilcīgām. Latvijas apstākļos lielākā daļa pludmales ir smilšainas, tādēļ arī viegli izmantojamas dažādās atpūtas un rekreācijas aktivitātēs. Arī plašs upju un ezeru tīkls ir uzskatāms par svarīgu pievilcības aspektu. Pētījuma ietvaros par pievilcīgām tika uzskatītas tās teritorijas kurās ir plašs upju tīkls, kas aizņem vismaz 1/3 no teritorijas, kā arī lielas ezeru platības, kas aizņem vairāk kā 10% no teritorijas.

Kā nākamais aspekts, kas ietekmē teritorijas pievilcību, ir jāpiemin dažādi dabas parki un rezervāti. Latvijas teritorijās tādu teritoriju ir salīdzinoši daudz. Tomēr pētījuma ietvaros par pievilcīgām dabas parku kontekstā tika uzskatītas tās teritorijas, kuru lielāko daļu aizņēma kāds no ievērojamākajiem dabas parkiem, piemēram, Gaujas Nacionālais parks vai Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts. Arī tās teritorijas kurās atrodās liels skaits mazāku dabas aizsardzības teritoriju, kas aizņem ievērojamu daļu platības ir uzskatāmas par pievilcīgām.

Pievilcīgie lauki pilsētu un lauku mijiedarbības kontekstā ir svarīgi galvenokārt kā atpūtas un rekreācijas teritorijas. Tādēļ arī tieši šie aspekti būtu jāveicina lai šī

pievilcība tiktu izmantota gan lauku gan pilsētu iedzīvotāju interesēs. Tas nozīmē ka šajās teritorijās ir jāattīsta dažādi ar atpūtu, izklaidi un rekreāciju saistīti produkti un pakalpojumi. To pieejamība ir jānodrošina gan pilsētu gan arī lauku iedzīvotājiem. Turklāt šo produktu vai pakalpojumu izmantošana nedrīkst radīt negatīvu efektu uz apkārtējo vidi un arī vietējiem iedzīvotājiem. Šajā jomā pašvaldībām būtu vēlams nodrošināt nepieciešamo normatīvo bāzi kā arī tehnisko instrumentāriju, lai varētu labāk kontrolēt un nepieciešamības gadījumā ierobežot dažādus izklaides un atpūtas pasākumus.

Lai mazinātu ietekmi uz vidi būtu vēlams palielināt sabiedriskā transporta izmantošanu rekreācijas mērķu sasniegšanai. Tas arī ļautu plašākam pilsētu iedzīvotāju lokam nokļūt laukos, lai varētu baudīt ar to pievilcību saistītās atpūtas iespējas. Kā, piemēru, šeit var pieminēt centralizēto autobusu nomu lai lauku iedzīvotāji varētu doties uz pilsētu izklaides nolūkā (teātra apmeklējumi, koncerti, pasākumi). Līdzīgā veidā būtu iespējams organizēt autobusu transportu uz dārzu svētkiem, novadu svētkiem un citiem lauku pasākumiem. Saskaņojot autobusu maršrutus būtu iespējams tos noslogot abos virzienos, piemēram, lauku iedzīvotāji dodās uz pilsētu savukārt pilsētnieki dodas uz laukiem.

Daudzos gadījumos laukos esošās pievilcīgās teritorijas nav vietējās pašvaldības jurisdikcijā: piemēra meži, piekraste u.c. Līdz ar to tiek ierobežota pašvaldību iespēja šīs teritorijas sakārtot un izmantot rekreācijas un atpūtas vajadzībām. Tādēļ šo problēmu būtu vēlams atrisināt jo tas dotu pašvaldībām lielākas iespējas izmantot šīs teritorijas uzņēmējdarbības attīstīšanai.

Visās apsekotajās teritorijās tika uzsvērts ka ir ļoti svarīgi nodrošināt sabalansētu un ilgtspējīgu pievilcīgo lauku izmantošanu, lai tā apmierinātu gan vietējos iedzīvotājus gan arī pilsētas viesus.

Pievilcīgajos laukos parasti tiek saglabāta arī tradicionālā lauksaimniecība, tikai mazākā mērogā. Apsekotajās teritorijās pašvaldību pārstāvji uzsvēra ka pārāk intensīva lauksaimnieciskā darbība var samazināt teritorijas pievilcību, tādēļ to nav vēlams attīstīt.

Lielākā daļa no apsekotajām teritorijām pārsvarā izmanto jau esošo pievilcības faktoru. Tai pat laikā interviju respondenti atzina, ka ir iespējams arī papildus attīstīt dažādus citus mākslīgos pievilcības aspektus, veidojot dažāda veida pakalpojumus un izklaides.

4.4. Lauksaimniecības teritorijas

Lauku un pilsētas mijiedarbība lauksaimniecības teritorijās galvenokārt saistās ar šajās teritorijās pieejamo, piedāvāto produktu patēriņu. Kā rāda ārvalstu pieredze, lai to nodrošinātu, zemnieki sadarbojas savas produkcijas realizēšanā vietējā tirgū, meklē netradicionālus vai veido sava zīmola piedāvājumus, iekļaujās kopējā tūrisma un rekreācijās shēmā.

Latvijā zemnieku kooperācijas līmenis vēl ir ļoti zems. Arī apsekotajās teritorijās zemnieki, ja sadarbojās, tad galvenokārt liela apjoma produkcijas (piens, graudi, gaļa) pārstrādē un realizācijā. Mazāka vai nemaz netika novērota sadarbība bioloģiskās produkcijas realizācijā.

Gandrīz visās apsekotajās teritorijās tika akcentēts, ka iedzīvotāji pērk pārtikas produktus no lauksaimniekiem – vai nu brauc paši pakaļ, vai arī lauksaimnieki tos

pieved pilsētās pie daudzdzīvokļu mājām noteiktā laikā. Citu valstu pieredze rāda, ka nozīmīgu ieguldījumu vietējā tirgū sniedz tieši vietējā produkcija, kuru ir iespējams realizēt vietējos veikalos un tirgos. Lai tie būtu populāri, zināms darbs ir jāiegulda vietējai pašvaldībai, kura nodrošina tirgus vietas, veic tirgus dienu reklamēšanu, piesaista papildus aktivitātes (koncertu - uzstājas vietējie jaunieši, bērni, pensionāri, organizē degustācijas, sacensības, utm), kas padara tirgu atraktīvu arī tūristiem.

Vietējo pašvaldību uzdevums būtu arī nodrošināt mazajiem saimniekiem (hobija saimniecībām) informāciju un apmācību par iespējām iesaistīties vietējā tirgū, atrodot savu nišu produktu ražošanā un paskaidrojot tā realizācijas iespējas, veicinot kooperāciju un sadarbību.

Vairākās vietās izskanēja doma, ka daudzi jaunieši labprāt paliktu dzīvot laukos, tomēr nezina, ko varētu mācīties, lai būtu darbs. Tādēļ būtu nepieciešamas veidot informatīvas un apmācību programmas jauniešiem laukos, kuras paskaidrotu to darba iespējas, apvienojot ar dzīvi laukos. Būtu nepieciešams izpētīt kādas tās ir - IKT, tukla pakalpojumi, utm, kuri pie mūsdienu tehnoloģijām ļauj cilvēkam dzīvot laukos, un sevi nodrošināt ar radošu un interesantu darbu.

Intervijas parāda, ka nozīmīgi ir saglabāt tradicionālo lauku ainavu un viensētas. Tās nodrošina arī ģimeniskuma saglabāšanu, radu kopā būšanu. Tādēļ jāveicina arī lauku māju – kā otro māju veidošana lauku teritorijās, jo tajās vasarās pulcējas ģimenes, pilsētas bērni, dodot tiem iespēju iepazīt lauku dzīvi.

4.5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki

Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki ir lauku teritorijas, kur nozīmīgs īpatsvars derīgo izrakteņu ieguves teritorijām, piemēram, kūdras vai būvmateriālu ieguve. Latvijas derīgie izrakteņi ir izejviela galvenokārt būvmateriālu un ķīmiskajai rūpniecībai un tikai nelielā apjomā tos (kūdru) izmanto enerģētikā. Dati par Latvijas minerālizvejvielu bāzi apkopoti tabulā.

Tabula 9. Latvijas minerālizvejvielas

Derīgie izrakteņi	Izpētītie krājumi (A kat.)1998.01.01., milj.m ³	Izpētīto atradņu skaits	Derīgo izrakteņu ieguve 1999.g.,milj.m ³
Ģipšakmens	25.0	4	0.05
Kaļķakmens	180.4	5	0.20
Dolomīts	356.9	57	0.64
Kvarca smilts	39.1	4	0
Māls	211.5	114	0.12
Smilts un grants	691.6	954	1.74
Kūdra (mitr.40%)	798.4 milj.t	628	0.82 milj.t
Sapropelis	102.7	111	0.01

Kūdra ir viena no Latvijas ievērojamākajām dabas bagātībām. Jau padomju laiku gados, Latvijā kūdras ieguves rūpniecība bija plaši izvērstā, un atsevišķās vietās kūdras ieguves nolūkos lielu kūdras purvu tuvumā tika izveidoti ciemati, kuros dzīvoja kūdras ieguvē nodarbinātie iedzīvotāji.

Purvu kopplatība Latvijā sasniedz 6401 km², jeb 9,9% no valsts teritorijas (Kūdras

fonds, 1980.). Kūdras resursi, nepilnīgās purvu izpētes dēļ, nav precīzi noteikti, bet tie varētu būt ap 11,3 miljardiem m³, jeb 1,7 miljardi t. No tiem apmēram 1,1 miljards t ir kurināmā kūdra ar vidējo siltumietilpību ap 5,2 - 5,3 kcal/kg. Diemžēl, liela daļa no šiem resursiem dažādu apstākļu dēļ nebūs izmantojama vai arī to izmantošana būs apgrūtināta, jo tos klāj vērtīgas mežaudzes, tie atrodas zem lauksaimniecībā izmantojamām zemēm, kā arī aizsargājamās teritorijās.

Kūdras fondā ietvertas 5799 kūdras atradnes, no tām 7 ar platību lielāku par 5000 ha, 87 ar platību 1001 - 5000 ha un 109 ar platību 501 - 1000 ha. Lielākā daļa kūdras krājumu koncentrēti Valsts austrumu un centrālajos rajonos.

80-tajos gados kūdras ieguve Latvijā bija labi attīstīta. To veica 9 kūdras rūpnīcas un 22 pārvietojamās mehānizētās kolonas (PMK). Gadā tika iegūts līdz 3,2 milj.t lauksaimniecības kūdras (pakaišiem, kompostiem u.c.) un 1,1 milj.t kurināmās kūdras. Tās ieguve notika 156 atradnēs. 90-tajos gados kūdras ieguve pakāpeniski samazinājās un 1995. gadā tika iegūts tikai 461 tūkst.t, galvenokārt, kurināmās kūdras. Pēc 1995. gada kūdras ieguve sāka pakāpeniski pieaugt un 1999.gadā sasniedza 824 tūkst.t, no kuras ievērojamu daļu eksportēja uz Rietumeiropu.

Viena no būtiskākajām īpatnībām ir tā, ka bijušo izstrādāto kūdras purvu tuvumā esošie ciemati sākotnēji tika veidoti kā kūdras ieguvē nodarbināto dzīvesvieta, tad šobrīd, šie ciemati lai uzturēto tajos iedzīvotājus ir jāpārprofilē piemēram, Strūžāni.

Vēl viens no Latvijā sastopamiem vērtīgiem derīgiem izrakteņiem ir sapropelis. Sapropelis ir sastopams lielākajā daļā no 2256 Latvijas ezeriem un daudzos purvos zem kūdras. Sapropeli var pielietot lauksaimniecībā kā mēslojumu un kā lopbarības piedevu. To var izmantot kā *dziednieciskās dūņas*, ķīmiskā rūpniecībā, būvmateriālu ražošanā, kā arī daudzās citās nozarēs. Taču lielā mērā dabas aizsardzības ierobežojumu dēļ, sapropelis Latvijā šobrīd netiek iegūts un izmantots. Līdz ar to šobrīd šie resursi netiek izmantoti peļņas gūšanai.

4.6. Pierobežas lauku teritorijas

Lauku un pilsētas mijiedarbība pierobežas lauku teritorijās ir atšķirīga atkarībā no pierobežas (ES un NVS).

Definīcija: par pierobežas tika uzskatītas administratīvās teritorijas kuras robežojās ar kādu no kaimiņvalstīm, ar ko Latvijai ir sauszemes robeža. Robežas klātbūtne tika identificēta izmantojot „Latvijas Pagasti” kartes.

Robežteritorijās ar Lietuvu un Igauniju, intervijās tika akcentēta sadarbības uzlabošana. Piemēram, Ainažos būtu nepieciešams vienoties ar Igaunijas pusi par to, lai viņu autobusa maršruts tiktu pagarināts līdz Ainažu centram. Savukārt Skaistkalnē Lietuvas policisti un ugunsdzēsēji nepieciešamības gadījumā nedrīkst nākt palīgā. Valstī ir jāatrod mehānisms (optimālā pārvaldes līmeni) savstarpēju līgumu noslēgšanai.

Robežteritorijās ar Krieviju un Baltkrieviju robeža „apstādina aktivitātes”, veidojas nomales, „stūra” efekts, jo galvenokārt ir „vienvirziena kustība”. Šādām teritorijām ir valstī jādefinē attīstības politika, vai un kādā tā ir. Ja šajās teritorijās nav plānots uzlabot infrastruktūru (ceļus, u.c.), tad tas arī ir jāpasaka, ka mazaktīvo pierobežu teritoriju attīstība nav prioritāte. Savukārt jāveicina vietējās attīstības mehānismi (Leader veida pieeja) šajās teritorijās.

Pierobežu teritorijas ir kultūras bagātas teritorijas, kur attīstās abu nāciju tradīcijas, valoda. Tādēļ ir svarīga igauņu, lietuviešu, krievu un baltkrievu (īpaši bērnu un jauniešu) integrācija un savu etnisko saišu saglabāšana šajās teritorijās.

4.7. Transporta plūsmu koridori un „vārtu” lauki

Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki ir lauku teritorijas, kas atrodas tiešā ietekmē no nozīmīgām transporta plūsmu teritorijām – autoceļiem, dzelzceļa stacijām, ostām, lidostām, naftas un gāzes vadu apsaimniekošanas vietām, robežšķērsošanas vietām utt.. Latvijas kontekstā lidostu teritorijas ir apskatāmas vienīgi analizējot Rīgu kā arī republikas pilsētas Liepāju un Ventspili. Tomēr ņemot vērāniecīgo pasažieru apgrozījumu pēdējās divās lidostās tās nav uzskatāmas par intensīvu plūsmu ģeneratoriem. Arī naftas un gāzes vadu apsaimniekošanas vietas ir salīdzinoši nelieli plūsmu ģeneratori. Kā viens no lielākajiem būtu jāpiemin Inčukalna pazemes dabasgāzes krātuve, kas atrodas Krimuldas pagastā tomēr arī šī objekta ģenerētās plūsmas ir uzskatāmas par nenozīmīgām. Svarīgākās plūsmu teritorijas pētījuma kontekstā ir tie pagasti kuri atrodas uz Eiropas nozīmes un valsts galvenajiem autoceļiem, kā arī tie pagasti caur kuriem iet 1 šķiras valsts ceļi. Pa šiem ceļiem pārvietojās gan cilvēki gan arī preces un šī pārvietošanās ir uzskatāma par svarīgu pilsētu-laiku mijiedarbības sastāvdaļu.

Definīcija: pētījuma vajadzībām plūsmu teritorijas tika izvēlētas pēc ceļu tīkla nozīmes un intensitātes, izmantojot enciklopēdiju „Latvijas Pagasti”. Pie intensīvās plūsmas teritorijām tika pieskaitīti pagasti kuriem cauri iet A (vismaz viens) vai P (vismaz 2) kategorijas ceļi, turklāt šie ceļi šķērso vismaz 1/3 daļu no teritorijas.

Turklāt kvalitatīvu autoceļu pieejamība uzlabo arī teritorijā dzīvojošo mobilitātes iespējas.

Kā lielākais negatīvais plūsmu aspekts tiek pieminēts gaisa un akustiskais piesārņojums. Bieži arī intensīvās plūsmas pa autoceļiem sašķel teritorijas gadījumos ja nav paredzēts pietiekami liels skaits šķērsojumu.

Preču un cilvēku plūsmas arī ir uzskatāmas par iespējamās peļņas avotiem lauku teritorijās. Tomēr vairumā gadījumu tas netiek pietiekami izmantots. Ir salīdzinoši nedaudz pakalpojumu, kas ir orientēti uz plūsmās pārvietojamo cilvēku apkalpošanu. Pārsvarā tiek piedāvāti ēdināšanas pakalpojumi, degvielas uzpilde kā arī neliels automašīnu remonts.

Aplūkojot intensīvo plūsmu teritorijas var secināt, ka pastāv divas tendences: iedzīvotāju skaita samazināšanās, kas ir straujāka nekā vidēji (visos reģionos, izņemot Zemgali), kā arī iedzīvotāju ienākumu nodoklis, kas pieaug straujāk nekā vidēji. Tas varētu liecināt par to ka šīs teritorijas ir pietiekami perspektīvas no ekonomiskā viedokļa, bet nav īpaši pievilcīgas tādēļ iedzīvotāji tās pamet biežāk nekā citas teritorijas. Šāda tendence ir mazāk izteikta piepilsētu teritorijās, kas atrodas uz intensīvām plūsmām.

4.8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki

Laiku un pilsētas mijiedarbība aizsargājamo dabas teritorijās ir galvenokārt vērsta uz šo teritoriju piedāvāto izziņas, kultūras un dabas mantojuma izmantošanu tūrisma un

rekreācijas, izglītošanas sfērās.

Definīcija: pētījuma vajadzībām aizsargājamo teritoriju lauki tika identificēti izmantojot enciklopēdiju „Latvijas Pagasti”. Šajā kategorijā tika ieskaitītas administratīvās teritorijas, kuru platībā vismaz 1/3 daļu aizņem aizsargājamās dabas teritorijas- dabas parki, rezervāti un dabas liegumi.

Šo teritoriju attīstībai un izmantošanai ir savi valsts noteiktie ierobežojumi, kuri ir jārespektē. Tomēr ir jāatrod racionālais un optimālais kompromiss, lai šie ierobežojumi neizslēgtu teritorijas „no aprites”. Piemēram, Daugavas loku teritorijā ir izstrādāts karjers, kuram nav ainaviskas un citas vides vērtības, tomēr tā rekultivācija nav atļauta. Te varētu atrast kompromisu, un ļaut sakārtot teritoriju, kas nav ainaviski nozīmīga (neglīta).

Potenciāli tūrismam un rekreācijai nozīmīga teritorija netiek pilnībā izmantota, jo piemēram, nav atļauts izbūvēt stāvvietas. Tomēr cilvēki neskatoties uz soda naudām, atstāj mašīnas meža, kāpu u.c. malās, izbraukājot tās. Tādēļ labāks risinājums videi un cilvēkiem būtu, ja atbildīgās institūcijas varētu vienoties par auto stāvlaukumu izbūvi.

Dažāda jurisdikcija teritoriju īpašumiem neļauj tās uzturēt pietiekamā kārtībā. Piemēram, iedzīvotāji sūdzas par Carnikavas pašvaldību, kura nav sakopusi kāpas un piejūras mežu. Bet teritorijas ir nesakoņas, jo pašvaldība nav tiesīga tērēt līdzekļus citam piederošā īpašumā Piejūras dabas parkā (Valsts meži). Valstij būtu jāizstrādā mehānisms sadarbības līgumu noslēgšanai.

4.9. Poligonu lauki

Lauku-pilsētu mijiedarbības veida tipoloģija, kura izpaužas konkrētās lauku teritorijās, kas apzināti ir atvēlētas poligonu laukiem noteiktā attālumā no pilsētām.

Latvijā ir izstrādāti atkritumu apsaimniekošanas reģionālie plāni. Vairumā reģionu jau ir izbūvēti atkritumu apsaimniekošanas poligoni, dažos vēl top.

Poligonu izbūves vieta ir noteikta tehniski ekonomisko pamatojumu izstrādes procesā un tās izvēle ir noteikta panākot optimālu līdzsvaru starp atkritumu ražošanas vietu un ietekmi uz vidi un cilvēkiem.

Šobrīd jāatzīst, ka sadzīves atkritumu apsaimniekošanas sistēma kopumā ir sakārtota vai arī ir skaidrs plāns, kā to sakārtot.

4.10. „Mītiskie lauki”

„Mītiskie lauki” ir lauku-pilsētu mijiedarbības veida tipoloģija, kura izpaužas konkrēti vai ne tik konkrēti nosakāmās lauku teritorijās, objektos vai aktivitātēs. Šāda pieeja ir balstīta uz sociālā teorijām. Piemēram, vienotā telpas uztveres teorija uzskata, ka sabiedrība telpu uztver vienlaikus kā reālu, kā abstraktu un kā sociālu. Sabiedrība reālo un sarežģīto pasauli uztver caur vienkāršotākām abstrakcijām un metaforām, kuras masu saziņā ienāk no mākslas, kultūras, zinātnes un masu saziņas līdzekļiem un ikdienas dzīves interpretācijas. Mūsdienās, pieaugot informācijas komunikāciju tehnoloģiju iespējām un prasmēm, šos aspektus vietu veidošanā izmanto aizvien vairāk. Tāpēc tiek uzskatīts, ka jau esoši reālu vai izdomātu vietu nosaukumi, simboli, aktivitāte, kas labi zināmi sabiedrībai, var tikt labi izmantoti vietu reklamēšana un mārketingā. Šādus nosaukumus, preces, tradicionālās darbības var likt vietējās

attīstības centrā un tie var kalpot kā vietas pievilcību veicinošs faktors, it īpaši, lai veicinātu pilsētnieku interesi par lauku produktiem un vietām – veicinātu vienas dienas atpūtu laukos un lauku tūrismu, kas ietver arī nakšņošanu lauku teritorijās.

Šādas simboliskas vietas vai ar vietām saistīti produkti un aktivitātes ir jāuztver kā vērtība un attīstības potenciāls. Likums "Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm" dod iespējas izmantot ģeogrāfiskās izcelsmes norāde alkoholiskiem dzērieniem un lauksaimniecības un pārtikas produktiem, lietojot tieši vai netieši norādot uz preču vai pakalpojumu ģeogrāfisko izcelsmi, arī uz to raksturu vai īpašībām, kas saistītas ar šo izcelsmi, tāpat ļauj izmantot kolektīvās zīmes. Aptaupātājās lauku pašvaldībās, kur ražo šādas Latvijā labi zināmas pārtikas preces vai atrodas plaši zināmi Latvijas sabiedrībai vietu nosaukumi, netiek veikti īpaši mērķtiecīgi pasākumi, lai, piemēram, zem šiem nosaukumiem apvienotu plašākas un daudzveidīgākas aktivitātes vai tos izmantotu par attīstības stimulu pašvaldībā. Piemēram, Carnikava atzina, ka ar nosaukumu „Carnikavas nēģi” tiek tirgota produkcija, kas iegūta 122 mурdiem, kas atļauti zvejojot Carnikavā – pa vienam no 21 individuāla nēģu zvejnieka un pārējie no divām lielām firmām. Zīmols „Carnikavas nēģi” nav reģistrēts, nav arī nekādu citu aktivitāšu ap šo zīmolu Carnikavā – piemēram, nav iespējams uz vietas iegādāties vai mieloties ar nēģiem, apskatīt nēģu zveju ir iespējams, bet pasākums nav nopietni labā nozīmē komercializēts un nav sadarbības ar tūrisma organizācijām. Carnikavā intervētie pašvaldības darbinieki pēc diskusijas, gan atzina, ka šī būtu ideja, ko iespējams varētu attīstīt. Līdzīgi labi zināmi nosaukumi, parasti, ir vietējās alus (Piebalgas, Tērvetes, Užavas un citi), maizes, piena un gaļas produktu veidi. Pierīgā citi nozīmīgi nosaukumi ir Mārupes gurķi un tomāti, Ķekavas vistas, Ādažu kartupeļu čipsi, Ulbrokas cūkas un citi.

Cits aspekts, ko var izmantot daudzveidīgu aktivitāšu veicināšanā un pilsētnieku intereses piesaistīšanā, ir stāsti par lauku vietām, kas tiek interpretēti no labi zināmiem mākslas darbiem, literatūras, filmām, vēsturiskiem notikumiem un citiem masu medijos izskanējušiem notikumiem saistībā ar kādu vietu. Tā kā lauku vietas pēc skaita ir daudz, bet pēc iedzīvotāju skaita tās ir tik mazas, ka tām ir grūti konkurēt ar pilsētām un to vārdu atpazīstamību, tad lauku teritorijām vajadzētu vairāk novērtēt situācijas, kad kāda vieta ir labi zināma plašākai sabiedrībai nekā vietējā. Ekonomiskām aktivitātēm, kas vērstas uz ārpusi, reklamēšanā vai preču zīmēs vai nosaukumos vajadzētu izmantot labāk zināmos ģeogrāfisko nosaukumus vai arī vairāk vietām un to uzņēmējiem apvienoties zem kāda vienota nosaukuma (piemēram, Tērvete, Piebalga, u.c.). Cits paņēmieni ir vietas, kas reāli nav, piemēram, ir mākslas darbu izdomātas vai ir gājušas zudībā, izveidot tā, t.i., dot referenci konkrētā vietā, ka var izmantot to nosaukumus. Tomēr, jāņem vērā, ka šādām aktivitātēm jānotiek saprāta un ētikas robežās, atbilstoši noteiktam kultūras kontekstam. Kopumā var teikt, ka šī lauku-pilsētu mijiedarbības veidu teritorijas tipoloģija ir identificējama Latvijā, tam piekrita arī aptaujātie pašvaldību darbinieki, bet pietrūkst īpašu, mērķtiecīgu pasākumu, kas izmantot šos attīstības potenciālus.

4.11. Iekšējās perifērijas lauki

Iekšējās perifērijas lauki ir teritorijas ar sliktu sasniedzamību un nenozīmīgu ekonomisko aktivitāti. Vairumā gadījumu iekšējās perifērijas lauki ir sasniedzami tikai pa grants ceļiem un tie atrodas tādā attālumā no tuvējām pilsētām, kas apgrūtinā vai padara ekonomiski neizdevīgu ikdienas svārstmigrāciju. Vairumā gadījumu iekšējās perifērijas lauki nav īpaši populāri, kā atpūtas teritorijas pilsētniekiem. Salīdzinoši lielie attālumi un sliktas kvalitātes ceļi bieži arī ierobežo citas

ekonomiskās aktivitātes t.sk. lauksaimnieciskās. Tas izskaidrojams ar salīdzinoši lielām preču un cilvēku transportēšanas izmaksām. Vairumā gadījumu šajās teritorijās dzīvo neliels iedzīvotāju skaits ar izteiktu tendenci samazināties. Līdz ar to šajās teritorijās darbaspēka pieejamība ir ļoti ierobežota gan skaita gan arī kvalifikācijas ziņā. Lielie attālumi un salīdzinoši sliktie ceļi arī apgrūtina iespējamo darbaspēka piesaisti no pilsētas. Tādēļ ražošanas un uzņēmējdarbības attīstības iespējas šajās teritorijās ir ļoti ierobežotas.

Ņemot vērā faktu ka šajās teritorijās nav dabīgo pievelkošo faktoru vienīgā iespējas piesaistīt pilsētniekus būtu veidot dažādus sintētiskos (mākslīgos) tūrisma un rekreācijas pasākumus. Tomēr arī šajā gadījumā sliktā ceļu infrastruktūra, lielie attālumi un neattīstītais sabiedriskais transports var kļūt par ievērojamu šķērslī pilsētnieku piesaistē. Ņemot vērā šos faktus jau tuvākajā laikā valsts līmenī var aktualizēties jautājums par to kā turpmāk finansēt šo teritoriju uzturēšanu un apsaimniekošanu.

4.12. „Lauki pilsētā”

„Lauki” pilsētā ir lauku-pilsētu mijiedarbības veida tipoloģija, kura izpaužas teritorijās formālās pilsētās jeb pilsētu administratīvo robežu teritorijās. Šādas teritorijas vai atsevišķi objekti ir atrodami Latvijas pilsētās, bet tā kā laukiem raksturīgās aktivitātes pilsētās ir fragmentētas, bieži neformālas vai pat nelegālas, tās visbiežāk paliek nepamanītas oficiālās uzskaitēs. „Laukus” pilsētā var noteikt, veicot lauku pētījumus un iedzīvotāju aptaujas apkaimju līmenī, bet tā kā šis projekts tik dziļus pētījumus neparedz veikt, tad īpaši lauku pētījumi pilsētās netika veikti.

Atsevišķas laukus raksturojošas pazīmes nav vienmēr saistāmas ar formālām, t.i., administratīvi noteiktām teritorijām. Cilvēku aktivitātes noris saistībā ar zemes un ēku izmantojumu, un tā kā pilsētu teritorijas ir daudzveidīgas un tajās ir zemes lietojumu veidi, kur var nodarboties ar laukiem raksturīgām darbībām, piemēram, lielākos zemes īpašumos esošie dārzi, mazdārziņu kolonijas, zirgu fermas un citu mājdzīvnieku turēšana, siltumnīcas, botāniskie un citi dārzi, meži, zvejnieku ostas, dabas aizsargājamās teritorijas un citas aktivitātes, kas parasti sabiedrības uztverē tiek saistītas ar formālām lauku teritorijām. To vai cilvēki pilsētu teritorijās nodarbojas ar pārtikas audzēšanu un iegūšanu, dārzu kopšanu un mājdzīvnieku audzēšanu izklaides vajadzībām nosaka gan to vajadzības, ekonomiskās intereses, gan dzīves stils un pasaules uzskats. Ilgtspējīgas attīstības paradigma atbalsta cilvēka un dabas mijiedarbības vietējā līmenī, un tas nozīmē, ka lauksaimniecība kā tautsaimniecības nozare pilsētā, dzīvnieki pilsētā, mācību fermas pilsētā, mazdārziņi, botāniskie dārzi, meži, dabas aizsargājamās teritorijas ir aktivitātes, ko bieži atbalsta pilsētu ilgtspējīgas attīstības politikas. Šie pasākumi īpaši nozīmīgi jutīgām sabiedrības grupām, kā nabadzīgiem iedzīvotājiem, bērniem un jauniešiem, veciem cilvēkiem, cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Tādējādi „lauki” pilsētā zināmā mēra veic sociālus uzdevumus un to sakārtošanas, veicināšanas un atbalstīšanas pasākumi būtu jāveic koordinēti starp institūcijām un dienestiem, kas atbild par, piemēram, lauksaimniecību, pārtikas kontroli, vides piesārņojumu, dabas aizsardzību, sociālo palīdzību, bērnu un jauniešu brīvo laiku un izglītību.

Saskaņā ar Statistikas pārvaldes datiem Rīgā 2006.gadā 2,5 tūkstoši strādājošo strādāja primārajā sektorā un 10,8 tūkstoši – pārtikas ražošanā. 2006.gadā lauks lauksaimniecība, mežsaimniecība un medību saimniecība deva 0,5% un zvejniecība

0,1% no kopējā pievienotā vērtības īpatsvara Rīgas pilsētā. Bet absolūtajos skaitļos attiecīgi 24 852 tūkstoši un 3454 tūkstoši LVL Rīgas pilsētas nacionālā kopprodukta daļā.

Latvijā Lauksaimniecības un lauku attīstības likums nav viennozīmīgi skaidrojams attiecībā uz lauksaimniecību pilsētu teritorijās. Teritorijas plānošanas likumi pieļauj izdalīt lauksaimniecībā izmantojamas teritorijas pilsētu teritorijās, vienotais platības maksājums skatoties pēc iesnieguma formām ir iesniedzams arī par pilsētās atrodošo lauksaimnieciski izmantojamu zemi, tomēr Lauksaimniecības un lauku attīstības likums nosaka, ka lauku teritorija ir visa Latvijas teritorija, izņemot republikas nozīmes pilsētas un rajonu centrus”, kas nostāda nevienlīdzīgā stāvoklī lauksaimnieciskās platības dažādās pilsētās pēc formālā administratīvā iedalījuma. Atklāts jautājums, kā lauku teritorija tiks definēta pēc rajonu administratīvo teritoriju likvidēšanas 2009.gadā. Piemēram, Vīnē ir vairākas zemnieku saimniecības ar aramzemi un vīna dārziem, kas var pretendēt uz ES maksājumiem (informācija iegūta Eiropas plānotāju kongresa ekskursijas laikā 2006.gadā pa Vīnes pilsētu un tās apkārtni lauku-pilsētu mijiedarbības kontekstā).

4.13. Mazo ostu teritorijas

Lauku-pilsētu mijiedarbības veida tipoloģija, kura izpaužas konkrētās lauku piejūras teritorijās. Latvijā mazās ostas ir sekojošas: Pāvilosta, Mērsrags, Roja, Lielupe, Skulte, Salacgrīva ar Kuivižiem, Ainaži.

Vēsturiski mazās ostas ir bijušas kā zvejas ostas. Zvejniecības un zivju pārstrādes nozarē tika nodarbināts ievērojams skaits strādājošo. Līdz ar to no ostas darbības praktiski bija atkarīgs visas ostas tuvējās apkārtnes iedzīvotāju dzīves veids. Zivju produkcijas galvenais noieta tirgus bija Krievija un bijušās NVS valstis. Kopš 90-tajiem šo nozari un līdz ar to arī strādājošie tajā ir pakļauti svārstīgajām Latvijas un Krievijas valstu attiecībām, kas ietekmē produkcijas noieta un tādējādi arī ieņēmumu līmeni Latvijas pusē gan zvejniekiem, gan pārstrādātājiem.

90-tajos gados caur Latvijas mazajām ostām sākās kravu eksports. Nozīmīgākās kravas ir tieši Latvijas vietējie resursi – koksne, kūdra, dolomīts, kuru ieguvē tuvējā reģionā tiek izmantots vietējais darbaspēks.

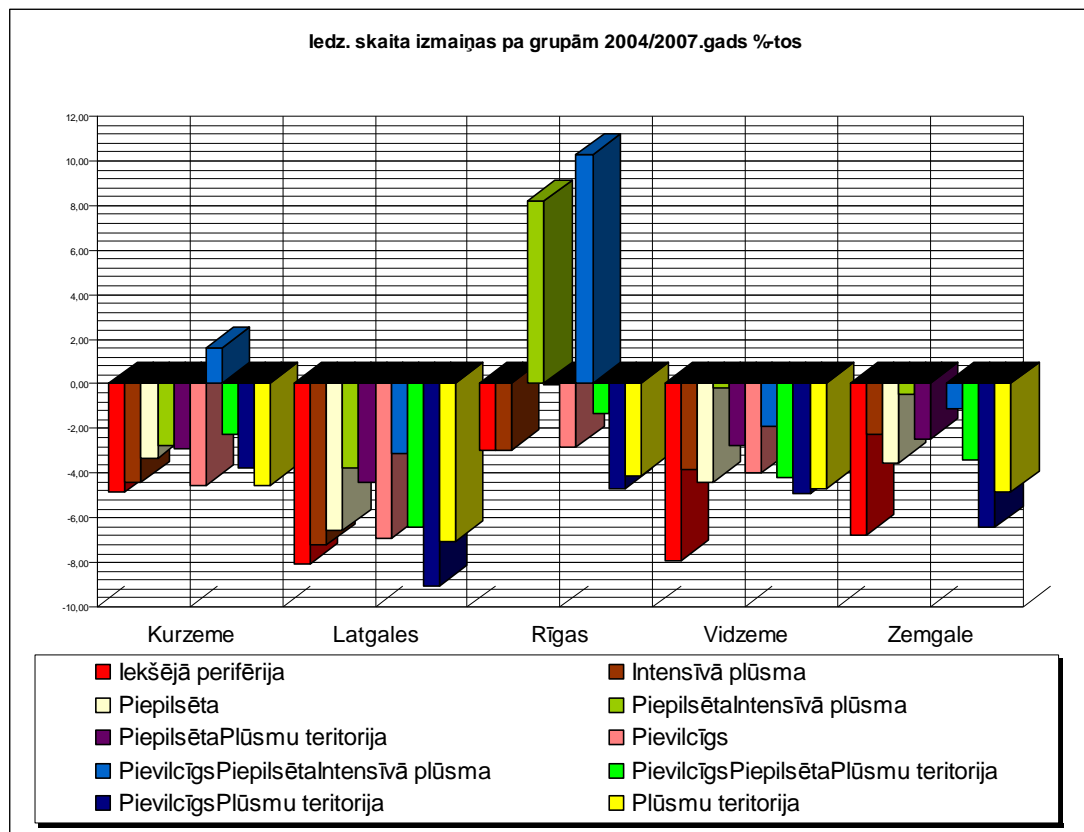
Arī deviņdesmitajos gados, bet ar ievērojami lēnākiem tempiem sāka attīstīties caur mazajām ostām arī tūrisms, tika veidota minimāla infrastruktūra jahtu jahtu apkalpošanai.

Viena no būtiskākajām problēmā, kas skar zvejniecības nozari un vēl vairāk kravu nosūtītājus caur ostām ir ostas infrastruktūra (kuģu ceļu dziļumi un hidrotehniskās būves – piestātnes un moli). Šāda veida infrastruktūras izveidošana ir saistīta ar ievērojamiem kapitālieguldījumiem. Tādēļ bez valsts līdzdalības šīs aktivitātes nav praktiski realizējamas.

Jahtu bizness Latvijā ģeogrāfiski sniegtās priekšrocības ir izmantojis tikai minimāli tieši to pašu iemeslu dēļ.

4.14 Izteiktākās attīstības tendences dažādās teritoriju tipoloģijās.

Apskatītajās tipoloģijās ir novērojamas ļoti dažādas attīstības tendences. Kā svarīgāko pētījuma autori uzskata iedzīvotāju skaita izmaiņu tendenci dažādās teritorijās. Izteiktākās tipoloģijās novērotās tendences ir atspoguļotas Attēlā Nr 17

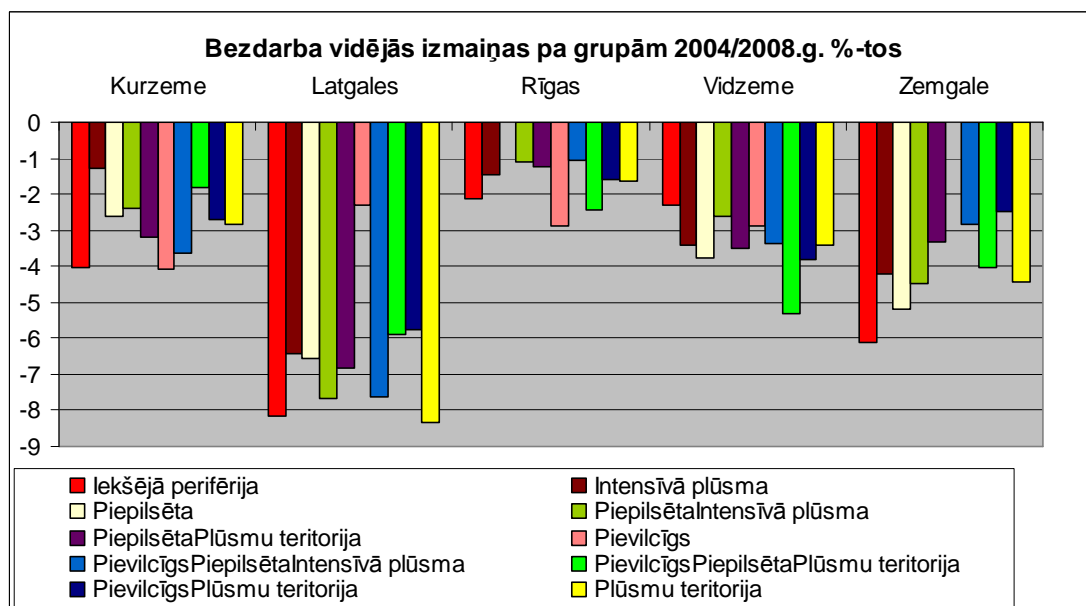

Attēls 17. Iedzīvotāju skaita izmaiņas pa grupām 2004./2007.gads, %-tos

Kā redzams no grafika, tad praktiski visās teritorijās ir novērojama iedzīvotāju skaita samazināšanās. Izņēmums Rīgas reģiona teritorijas, kas atrodas piepilsētā intensīvo plūsmu un pievilcīgajā teritorijā. Arī Kurzemē pievilcīgās piepilsētas teritorijās, kas atrodas uz intensīvām satiksmes plūsmām ir novērojama iedzīvotāju skaita palielināšanās. Arī pārējos reģionos šīs teritorijas uzrāda salīdzinoši nelielāku iedzīvotāju skaita samazināšanos, kas ir uzskatāms par pozitīvu faktu.

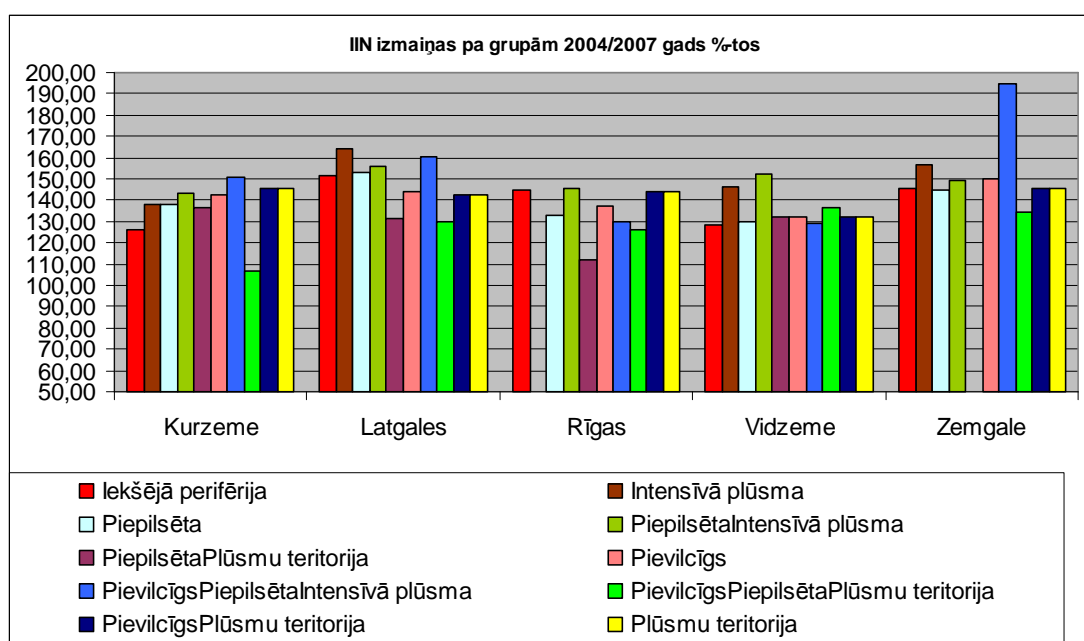
Salīdzinoši liels iedzīvotāju skaita samazinājums visos reģionos ir novērojams iekšējās perifērijas laukos. Līdz ar to valsts līmenī aktualizējās jautājums par šo teritoriju apdzīvošanu un uzturēšanu tuvākajā nākotnē.

Kā nākamais svarīgais teritorijas attīstības rādītājs tiek apskatīts bezdarbs.

Attēls 18. Bezdarba vidējās izmaiņas pa grupām 2004./2008.gads, %-tos

Bezdarba līmenis analizējamajās teritorijās apskatāmajā laika periodā ir samazinājies. Tomēr pēdējā laika ekonomiskā krīze ir skārusi visus Latvijas novadus līdz ar to šis samazinājums varētu būt mazāks vai pat pieaugt ja analizē tiktu iekļauti dati par 2008 un 2009 gadu. Tai pat laikā var konstatēt zināmu izlīdzināšanās tendenci. Latgales reģionā, kur bezdarba līmenis ir visaugstākais, ir novērojama straujāka tā samazināšanās. Līdzīga izlīdzināšanās tendence bija novērojama arī iekšējās perifērijas grupā, kur straujākais bezdarba kritums ir novērojams Kurzemē, Latgalē un Zemgalē. Tomēr salīdzinot iedzīvotāju skaita izmaiņas (skat nākamo tabulu) var secināt, ka iespējamais bezdarba samazinājuma izskaidrojums ir iedzīvotāju aizbraukšana, kas attiecīgi samazina darba spēka pieejamību un bezdarbu.

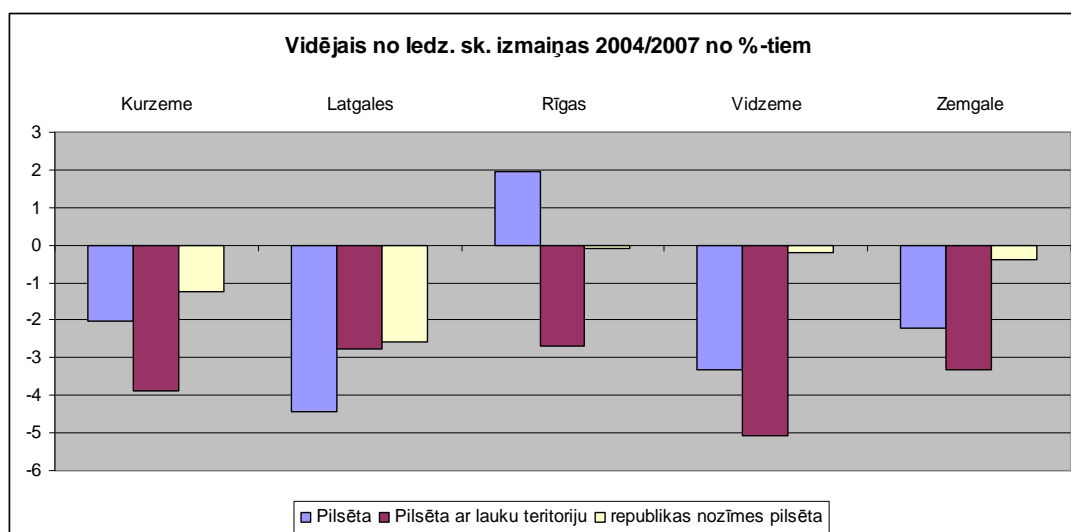
Attēls 19. IIN izmaiņas pa grupām 2004./2007/gads, %-tos

Pēdējo gadu ekonomiskā attīstība Latvijā ir bijusi ļoti strauja. Tas ir atstājis pozitīvu

iespaidu uz iedzīvotāju labklājību. Ir pieauguši iedzīvotāju ienākumi un par to samaksātais IEN, kas par 80% tiek ieskaitīts pašvaldību budžetā, un sastāda ievērojamu pašvaldību budžeta daļu.

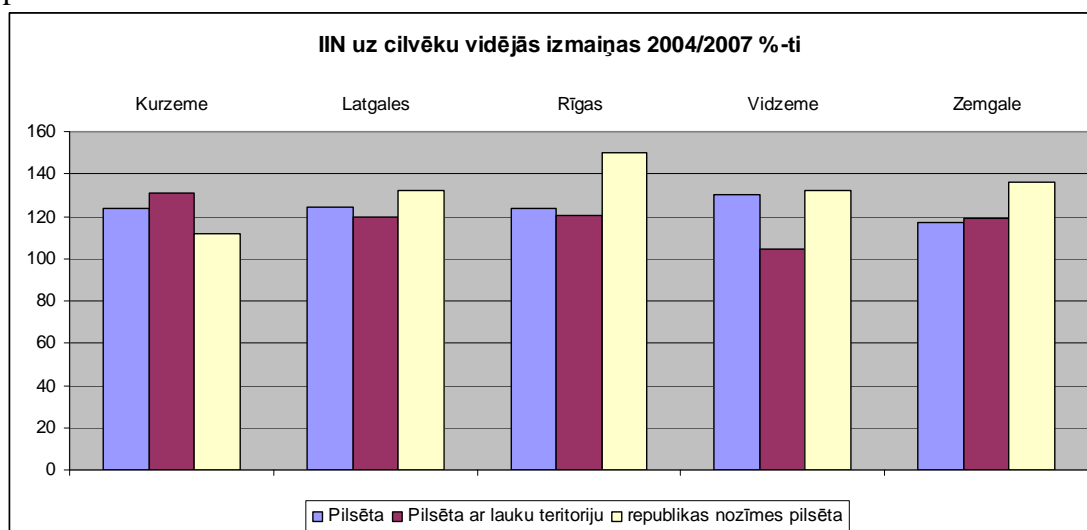
Straujākais IEN pieaugums Kurzemē un Zemgalē ir bijis teritorijās kuras ir pievilcīgas atrodas piepilsētā uz intensīvām plūsmām. Mazākais pieaugums šajā kategorijā ir bijis Vidzemes un Rīgas reģionā. Par pozitīvu ir uzskatāms fakts ka labklājība ir augusi pietiekami strauji turklāt šis pieaugums ir bijis straujāks iepriekš atpalikušās teritorijās. Tā, piemēram, Latgalē IEN pieaugums ir bijis straujāks nekā Rīgas reģionā.

Salīdzināšanai dažādās pilsētu kategorijās novērojama sekojoša izmaiņu dinamika attiecībā uz bezdarbu, iedzīvotāju skaitu un IEN.

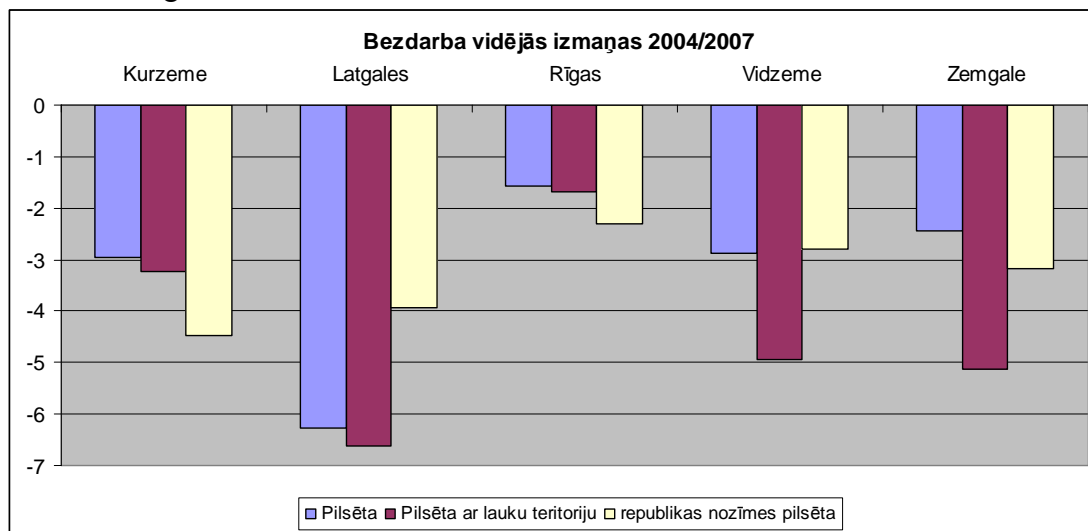
Attēls 20. Vidējais no ledz. sk. izmaiņas 2004/2007 no %-tiem

Šajā attēlā uzskatāmi ir redzams ka iedzīvotāju skaita izmaiņas kopumā visnegatīvākās ir pilsētās ar lauku teritoriju. Izņemot Latgali kur vislielākais samazinājums ir pilsētās. Vismazākās iedzīvotāju skaita izmaiņas ir lielajās republikas pilsētās.

Attēls 21. IIN uz cilvēku vidējās izmaiņas 2004/2007 no %-tiem

Visos Latvijas reģionos izņemot Kurzemi, visstraujākais iedzīvotāju ienākumu pieaugums ir republikas nozīmes pilsētās. Kurzemē savukārt tāds ir pilsētās ar lauku teritorijām. Šajā grupā lēnākais ienākumu pieaugums bija Latgales, Rīgas un Vidzemes reģionos.

Attēls 22. Bezdarba vidējās izmaiņas 2004/2007

Visstraujākais bezdarba samazinājums ir bijis Latgalē pilsētās un pilsētās ar lauku teritorijām. Republikas pilsētās samazinājums ir nedaudz mazāks un vairāk līdzinās pārējos reģionos novērotajam. Mazākais samazinājums visās pilsētu grupās tika novērots Rīgas reģionā. Tas lielā mērā ir izskaidrojams ar faktu, ka bezdarba līmenis Rīgas reģionā jau sākotnēji ir bijis mazāks nekā citās teritorijās.

4.15 Teritoriju izlase padziļinātai izpētei pa reģioniem, tipoloģijām

Rīga – kā galvas-pilsēta	Republikas nozīmes pilsētas (7+2)	Mazās pilsētas	Izvēlētā teritorija vietas pētījumam	Lauku tipi
				Rīgas reģions
X ²⁹²		x Olaine x Vangaži, Sigulda	Mārupes pagasts, Garkalnes novads	1. Piepilsētas lauki
XX		x Saulkrasti	Carnikavas novads	2. „Pievilcīgie” lauki
XX	x Jūrmala, Jelgava	x Olaine x Saulkrasti	Mārupes pagasts, Carnikavas novads	3. Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas (zināšanu ietilpīga, intensīva ar augstu pievienoto vērtību lauksaimniecība, daudzveidīga un specializēta mežsaimniecība – šādas teritorijas bieži ir tuvāk lielākām pilsētām, nepieciešami specializēti pakalpojumi)
X		x Ogre, Lielvārde, Aizkraukle, Pļaviņas	Meņģeles pagasts	4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas (ekstensīva lauksaimniecība un mežsaimniecība, maza pievienotā vērtība, daudziem lauku iedzīvotājiem naturālās saimniecības)
X		xx Olaine, Jelgava	Olaines pagasts	5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki
xx		x Salacgrīva, Limbaži, Valmiera	Ainaži/ Ainažu lauku teritorija	6. Pierobežas lauku teritorijas (lauku teritorijas, kur mijiedarbību ar pilsētām ietekmē pierobežas īpašais režīms)
xx		x Salacgrīva	Ainaži/ Ainažu lauku teritorija	7. Transporta plūsmu koridori un „vārtu” lauki
XX			Carnikavas novads	8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki (lauku teritorijas ar nozīmīgiem ierobežojumiem, lai nodrošinātu dabas aizsardzības režīmu – teritorijas, kurām nozīmīgu to daļu aizņem aizsargājamās dabas teritorijas)

²⁹² XX, X, xx, x – lauku –pilsētu teritoriju mijiedarbības ietekmes intensitāte

X			Stopiņu novads	9. Poligonu lauki (lauku teritorijas ar nozīmīgiem ierobežojumiem, lai nodrošinātu īpašas cilvēkiem kaitīgas vai bīstamas aktivitātes – atkritumu novietošanu, citu bīstamu aktivitāšu veikšanu, t.sk. ražošanu)
X			Carnikavas novads (Gaujas ieleja, nēģi), Ādažu novads – kartupeļu ražošana	10. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki” (lauku teritorijas, kas nozīmīgas sabiedrības apziņā (caur masu saziņas līdzekļiem, mākslu, vēsturi), „mītiskie lauki” var neatbilst realitātei. Nozīmīgi lauku vietu zīmoli, arī produkti ar noteiktu ģeogrāfisku vietas izcelsmi. Tie vai nu tiek izmantoti, t.i., komercializēti, vai arī ne tiek izmantoti, bet ir potenciāli izmantojami).
X X		xx Ogre	Meņģeles pagasts	11. Iekšējās perifērijas lauki
X		- xx Olaine	Rīga, Olaine	12. Lauki pilsētas administratīvajās robežās (t.i. primārās ekonomiskās aktivitātes un to teritorijas pilsētās kā siltumnīcu saimniecības, zirgi rekreācijā un tūrismā, palienu pļavu pļaušana un citu dabas aizsardzības teritoriju apsaimniekošana, zvejniecības aktivitātes, ģimenes mazdārziņu platības ar "hobija" tipa lauksaimniecību, mežsaimnieciskās aktivitātes pilsētas mežos utt.)
xx		x Salacgrīva	Salacgrīvas l.t., Ainaži ar l.t.	13. Mazo ostu teritorijas
				Kurzemes reģions
	xx Liepāja		Nīcas pagasts	1. Piepilsētas lauki
	xx Liepāja		Nīcas pagasts	2. „Pievilcīgie” lauki
	xx Liepāja		Nīcas pagasts	3. Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas
	x Ventspils	X Talsi	Dundagas pagasts	4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas
X	x Liepāja	X Saldus	Brocēnu novads	5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki
	X Liepāja		Kalētu pagasts	6. Pierebežas lauku teritorijas
	xx Liepāja		Nīcas pagasts	7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki
X	xx Liepāja		Nīcas pagasts	8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki
	xx Liepāja	X Grobiņa	Grobiņas l.ter. (dūmiņu bīstamie)	9. Poligonu lauki

	xx Liepāja		Nīcas pagasts	10. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”
X	x Ventspils		Kalētu pagasts	11. Iekšējās perifērijas lauki
	X Liepāja	X Brocēni	Liepāja, Brocēni	12. Lauki pilsētas administratīvajās robežās
	x	X Pāvilosta	Sakas novads	13. Mazo ostu teritorijas
				Zemgales reģions
	xx Jelgava		Svētes pagasts	1. Piepilsētas lauki
XX	xx Jelgava	X	Tērvetes novads	2. „Pievilcīgie” lauki
XX	xx Jelgava	x Dobeles	Tērvetes novads	3. Lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības specializētās teritorijas
		xx Bauska	Skaistkalnes pagasts	4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas
X		xx Bauska	Skaistkalnes pagasts	5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki
X		xx Bauska x Dobeles	Skaistkalnes pag., Tērvetes novads	6. Pierobežas lauku teritorijas
XX	x Jelgava		Elejas pagasts	7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki
XX	xx Jelgava		Tērvetes novads	8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki
			netiks apskatīts	9. Poligonu lauki
XX	xx Jelgava		Tērvetes novads	10. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”
		x Bauska	Dāviņu pagasts	11. Iekšējās perifērijas lauki
			Jelgava, Bauska	12. Lauki pilsētas administratīvajās robežās
				Vidzemes reģions
	xx Valmiera		Kocēnu pagasts	1. Piepilsētas lauki
X	xx Valmiera		Kauguru pagasts („Baiļi”)	2. „Pievilcīgie” lauki
	xx Valmiera		Kocēnu pagasts	3. Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas
	x Valmiera	x Mazsalaca,	Naukšēnu pagasts	4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas
		x Valka	Sedas lauku terit.	5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki
	xValmiera	x Rūjiena,	Naukšēnu	6. Pierobežas lauku teritorijas

		Valka	pagasts	
	X Valmiera		Kocēnu pagasts	7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki
x		x Līgatne, Sigulda	Līgatnes pagasts	8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki
		x	Daibe	9. Poligonu lauki
x		x Līgatne, Sigulda	Līgatnes pagasts	10. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”
		x Cēsis	Kaives pagasts	11. Iekšējās perifērijas lauki
	X Valmiera		Valmiera	12. Lauki pilsētas administratīvajās robežās
				Latgales reģions
	x Daugavpils		Naujienes pagasts	1. Piepilsētas lauki
X	xx Daugavpils	x Krāslava	Naujienes pag. („Daugavas loki”)	2. „Pievilcīgie” lauki
	x Daugavpils		Naujienes pag.	3. Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas
		xx Preiļi	Preiļu novads	4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas
	x Rēzekne	x Viļāni	Strūžānu pagasts	5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki
	xx Rēzekne	x Ludza	Goliševas pagasts	6. Pierobežas lauku teritorijas
	xx Daugavpils	x Krāslava	Naujienes pag.	7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki
X	xx Daugavpils	x Krāslava	Naujienes pag.	8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki
			netiks apskatīts	9. Poligonu lauki
	xx Daugavpils	x Krāslava	Naujienes pag.	10. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”
	xx Daugavpils	x Subate	Eglaines pag.	11. Iekšējās perifērijas lauki
	xx Daugavpils		Daugavpils	12. Lauki pilsētas administratīvajās robežās

Teritoriju mijiedarbības intensitātes izvērtēšanai tika izmantots G.I. Thrall gravitācijas modelis²⁹³. Šī modeļa pamatā ir teorija par to, ka dažādu apdzīvotu vietu mijiedarbības intensitāti nosaka attālums starp šīm vietām, kā arī iedzīvotāju skaits katrā no tām. Pilns teritoriju mijiedarbības

²⁹³ Grant Ian Thrall, Business Geography And New Real Estate Market Analysis, p 90.

intensitātes aprēķins ir norādīts 10. Pielikumā.

5. Pilsētu un lauku mijiedarbības matricas pēc izpētes un fokusa grupu/ kvalitatīvo interviju rezultātiem vietējās pašvaldībās

5.1. Rīgas reģions

5.1.1. Carnikavas novads (fokusa grupas intervija 27.01.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Visa pašvaldība	Rīga	100	100	Sabiedriskais transports, apm 77% no strādājošiem strādā Rīgā, nepietiekama specializācija uz svārstmigrantiem Ir pieejamas zemes, kas izmantojamas rūpniecībā un pakalpojumu nozarē, arī noliktavu būvniecībai ,	Pakalpojumus jāsaskaņo ar svārstmigrantu plūsmām, sadarbība ar Rīgu, veicināt darba vietu radīšanu pašvaldībā, pieaicināt uzņēmējus uz tukšajām industriāli izmantojamajām teritorijām
2. „Pievilcīgie” lauki	Jūras un Gaujas, ezeru	Rīga, Saulkrasti, arī	Gandrīz viss novads bez l/s	Reālais iedzīvotāju	Otrās mājas, mazdārziņu	sadarbība ar Rīgu, ES projektu īstenošana,

	piekraste, Pierīgas meži	pārējās Vidzemes pilsētu un lauku iedzīvotāji – īpaši, jūras piekrastes dēļ	izmantojamajām zemēm 80%	skaits ir par 30% lielāks, vasaras sezonā ir pat 3-kārtīgs iedzīvotāju palielinājums	infrastruktūra, atkritumi, drošība, ūdens piesārņojums	likumdošana par rekreāciju un atpūtnieku teritorijām un pašvaldībām, kuras tos apkalpo, rekreācijas komercializācijas veicināšana
3. Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas	Novada dienviddaļa	Sigulda, Ādaži – kā l/s pakalpojumu centrs		5-6 zemnieku saimniecības, t.i., cik nodarbināti l/s un tiem piesaistīto?	Ir lauksaimnieki, pašvaldība uzskata, ka nepieciešams tiem palīdzēt jo nodrošina vietas kā lauki identitāti, viena saimniecība sniedz arī lauku tūrisma pakalp., nav specializēti uz rīdziniekiem	sadarbība ar Zemkopības ministriju, izmantot Leader programmu
4. Tradicionālās lauksaimniecības teritorijas	Novada dienviddaļa	Ādaži – kā l/s pakalpojumu centrs		5-6 zemnieku saimniecības, t.i., cik nodarbināti l/s un tiem piesaistīto?		sadarbība ar Zemkopības ministriju, izmantot Leader programmu
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Novada ziemeļdaļa	Rīga, Saulkrasti	apmēram 50%		Nav servisa un info centru un nepietiekami tūrisma zīmju uz galvenā ceļa, neizmantotas vai sliktas servisa dzelzceļa	sadarbība ar Transporta ministriju

					stacijas	
8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki	Piejūras dabas parks	Rīga		Cik tur dzīvo patstāvīgu iedzīvotāju, cik vasarnieku?	Nav pietiekamā sadarbība starp pašvaldībām, t.sk. Rīgu un dabas aizsardzības organizācijām, nav info centra, rekreācija dabas parkā nav komercializēta, nav gājēju un velo ceļu	sadarbība ar Rīgu, Vides ministrijas dabas pārvaldi, Transporta ministriju
10. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”	Gaujas lejtece-Carnikavas nēģu ieguves vieta	Rīga, arī pārējie Latvijas iedzīvotāji		122 murdi – cik zvejnieku un tiem piesaistīto?	Nav sadarbības starp tūrisma org., pašvaldību un zvejniekiem, produktus uz vietas netirgo, zīmols nav komercializēts	sadarbība ar Zemkopības ministriju, izmantot Leader programmu, sadarbība ar tūrisma org.

5.1.2. Stopiņu novads (fokusa grupas intervija 11.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Visa pašvaldība	Rīga	100 Individuālo dzīvojamo māju apbūves zeme 523 ha un 2906 īpašumi, daudzdzīvokļu dzīvojamo māju apbūves zeme 27 ha un 77 īpašumi; komercdarbības objektu apbūves zeme 243 ha un 33 īpašumi; un ražošanas objektu apbūves zeme 330 ha un 112 īpašumi.	100	Nav vienota centra – novada nosaukums nav saistīts ar lielāko apdzīvoto vietu, teritorija sadalīta ar automaģistrālēm un ceļu tīklu, nav nozīmīgu/ popularizētu nacionālu kultūras vai dabas objektu - trūkst tēla Pašvaldība nav ieinteresēta zināt datus par ikdienas svārstmigrantu skaitu, kas strādā vai mācās Rīgā. Attiecības ar Rīgas pašvaldību ir saasinātas – Rīgas ekonomiskās un vides ietekmes dēļ. Iedzīvotāju kopējais	Veicināt pašvaldības teritorijas vērtību apzināšanos un nostiprināt vienotu teritorijas tēlu pašvaldībai

					<p>blīvums ir 177 iedz./uz km², kas pēc OECD definīcijas atbilst urbanizētām teritorijām, pašam novadam, kurš formāli ir lauki, nav viedokļa par nākotni attiecībā uz urbanizācijas pakāpes vēl lielāku palielināšanos. Iedzīvotāju blīvums atsevišķos ciemos daudzdzīvokļu ēku dēļ ir pat virs 800 iedz./uz km².</p>	
2. „Pievilcīgie” lauki	<p>Mākslīgais Piķurgas ezers jeb Ulbrokas dzirnavezers uz Piķurgas upes – vietējas nozīmes</p> <p>Potenciāli Sauriešu karjers pēc rekultivācijas un uzpludināšanas – ieplānots</p>	Rīga	<p>Piķurgas ezers (12,0 ha)</p> <p>Kopā ūdens objektu zeme kā lietošanas veids aizņem 69,5 ha.</p> <p>Meži ir 2035,0 (2009.gada dati), no tiem 1792,2 ha (2003.gada dati) pieder Rīgas pilsētas pašvaldībai.</p>	Iedzīvotāji galvenokārt dzīvo ciemos.	<p>Novads uzskata, ka nav pievilcīgs tūristiem, Rīgas un citu pieguļošo teritoriju atpūtnieki jeb rekreanti (piemēram, makšķernieki un sēņotāji, arī atpūta ar zirgiem) netiek uzskatīt par attīstības potenciālu, bet par apgrūtinājumu, kas piegrūžo apkārtni.</p> <p>Nav izvērtēts ko nozīmē, ka šeit atrodas Tuberkulozes slimnīca ar lielu zemes īpašumu un slimniekiem, kas ilgstoši</p>	<p>Jāmaina attieksme par atpūtnieku nozīmi un ko tie var dot vietējā attīstībā. Rekreācija jeb atpūta ir jācenšas komercializēt, t.i., jāveicina atbilstošu pakalpojumu veidošanu. Nepieciešama sadarbība ar Rīgu par rekreantiem un Rīgas mežu izmantošanu. Sadarbību varētu uzsākt arī ar Garkalnes novadu par mazās Juglas</p>

	<p>kā rekreācijas vieta arī ārpus pašvaldības rekreantiem</p> <p>Mazā Juglas upe</p> <p>Meži (80% priežu)</p>		<p>Zemes lietošanas veids – „meži” ir 2430 ha zemes, šis rādītājs ir sarucis kopš 2003.gada.</p> <p>29 dižkoki, no kuriem 8 ir valsts nozīmes īpaši aizsargājami dižkoki</p>		<p>ārstējas, t.i., viņiem veidojas noturīgas asociācijas par šo vietu.</p>	<p>izmantošanu rekreācijas vajadzībām.</p> <p>Tāpat sadarbība varētu būt aktīvāka ar Tuberkulozes slimnīcu un tās vietu pašvaldības attīstībā.</p> <p>Peldvietu un autostāvvietu izveidošana vai sakārtošana Informācijas sagatavošana un izplatīšana Rīgas atpūtniekiem</p>
3. Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas	Atsevišķi fragmenti	Rīga	1694 ha lauksaimniecības zeme pēc izmantošanas mērķa, no kuras 989 ha izmanto lauksaimniecībā, no tā aramzeme 486 ha	2 zemnieku saimniecības ar grāmatvedības uzskaiti un 15 saņem ES platību maksājumus	Ir lauksaimnieki, pašvaldība uzskata, ka nepieciešams tiem palīdzēt jo nodrošina vietas kā lauki identitāti, viena saimniecība sniedz arī lauku tūrisma pakalp., nav specializēti uz rīdziniekiem	Sadarbība ar Zemkopības ministriju, izmantot Leader programmu
5. Derīgo izrakteņu ieguves	Sauriešu atradne – gandrīz	nav	92 ha ir derīgo izrakteņu zeme pēc lietošanas	nav	Pašvaldībai nav viedokļa, kā vietējos derīgos izrakteņu izmantot	sadarbība ar Vides ministriju. Derīgie izrakteņi var kalpot kā

teritoriju lauki	izmantota – plānota rekultivācija		mērķa		daudzveidīgāk – gaida, kad tiks izmantoti pavisam, lai veiktu rekultivāciju.	lieta, pa kuru var veidot dažādu nozaru attīstības projektus.
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Novada austrumu daļa ap Rīgas-Daugavpils šoseju	Rīga, Salaspils	271,4 satiksmes infrastruktūru objektu un 68 ha inženiertehniskās apgādes tīklu un objektu apbūves zeme pēc lietošanas mērķa	?	Nav servisa un info centru – jo pavisam nesen tika nomainīts zemes izmantošanas veids no lauksaimnieciskās - daudzfunkcionālu	sadarbība ar Transporta ministriju un Salaspils un Rīgas pašvaldībām, Rīgas plānošanas reģionu
9. Poligonu lauki	„Getliņu” atkritumu poligons, Cekules bijušais militārais poligons	Rīga	„Getliņu” atkritumu poligons apm 100 ha; Cekules bijušais militārais poligons 160 ha	Cekulē dzīvo 222 iedzīvotāji, Getliņi kopā ar Rumbulu 316 iedzīvotāji (01. 2009)	Ja ir sadarbības līgums, kas nosaka finansējuma plūsmu, un iedibināta prakse par Getliņu atkritumu poligonu, tad par Cekules bijušā militārā poligona sakārtošanu pietrūkst atbilstošas nacionālās politikas.	Sadarbība ar Vides, Iekšlietu un Aizsardzības ministrijām, Rīgas plānošanas reģionu
10. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”	Nav izteiktu šādu teritoriju - bet ir potenciālas iespējas: iespējams Mazās Juglas krasti –	Rīga, arī pārējie Latvijas iedzīvotāji	Nelielas teritorijas – bet svarīgas kā attīstības katalizators Līgo parks (10 ha) un estrāde	SIA „Ulbroka” 11 tieši strādā pie cūkām, kopā 45 strādājošie – kādreiz bija 500 strādājošie un divreiz vairāk	Nav sadarbības starp vietējiem tūrisma uzņēmumiem, pašvaldību un cūkkopjiem, Ulbrokas cūkas zīmols nav komercializēts. Kādreiz bija daudz vietējo gaļas pārstrādātāju – tagad tik pat kā nav.	Sadarbība ar Zemkopības ministriju, piemēram, izmantot Leader programmu. Iespējama sadarbība ar tūrisma, sabiedriskās ēdināšanas, pārtikas pārstrādes un tirdzniecības

	<p>nacionāli zināma upe, iespējams Sauriešu atradnes – kā nacionāla nozīmīga būvmateriāla atradne, iespējams Ulbrokas cūkas (15 tūkstoši)</p>			<p>cūku.</p>	<p>Vietējā mākslinieka-akmeņkaļa U.Sterģa veidoti tēli Līgo parkā un citās vietās.</p>	<p>uzņēmumiem.</p> <p>Vietējās vērtības ir jāpopularizē, jāsadarbojas ar profesionāliem māksliniekiem un mākslas menedžeriem, kas parkam, Ulbrokas muižai un citām teritorijām var iedot plašāku skanējumu. Nepieciešama profesionalizācija un komercializācija. Neskatoties, ka Rīga ir tikai 5 km, novadā mākslas un kultūras jomā dominē provinciālisms un lokālisms, t.i. nesadarbojas ar pilsētās pieejamajiem radošajās sfērā strādājošajiem.</p>
--	---	--	--	--------------	--	---

5.1.3. Meņģeles pagasts (fokusa grupas intervija 26.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas	Ir	Ogre, Aizkraukle, Ķegums	48% no teritorijas Apmēram 1/3 netiek apsaimniekota	Neliela daļa iedzīvotāju dzīvo ārpus centra.		Nepieciešams atbalsta instruments jauniešiem biznesa uzsākšanai lauku teritorijās.
11. Iekšējās perifērijas lauki	Ir	Ogre, Aizkraukle, Ķegums	48%	628	Meņģele kādreiz bija attīstīts kolhozs ar savu ražošanu, kas tika likvidēta. Tagad teritorija praktiski neattīstās. Uz pagastu iet tikai zemes ceļi un ir slikta transporta satiksme. Meņģelē ir salīdzinoši nedaudz darba iespēju jo nav ražošanas.	Uzlabot ceļus un satiksmi. Nodrošināt pagastā infrastruktūru .

5.1.4. Salacgrīvas pilsēta ar lauku teritoriju (fokusa grupas intervija 17.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
2. „Pievilcīgie” lauki	Visa pašvaldība, piekraste, lauku teritorija, upe Salaca	Projektos ar Vidzemes pilsētām; Limbaži – administratīvās lietas, Rīga – darbs, pakalpojumi.	100%	100%	Ir izstrādāta Tūrisma stratēģija, tā jāīsteno. Uzsākta sadarbība ar apkārtnēm Vidzemes pilsētām. Uzsākta infrastruktūras sakārtošana.	Jāiekļaujas kopējā tūrisma shēmā (Vidzemē un Rīgas reģionā)
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Salacgrīva	Rīga	12,57 km ² 4%	68%	Pilsētas teritorijai iet cauri ceļš VIA Baltica, bet šī plūsma netiek pietiekami izmantota teritorijas interesēs.	Citu valstu pieredze rāda, ka iespējams izmantot plūsmas savas teritorijas attīstībai, piesaistot caurbraucējus ar pakalpojumiem un atraktīvām apstāšanās vietām.
13. Mazo ostu teritorijas	Salacgrīvas un Kuivižu ostas	Rīga	Salacgrīvā: zemes platība - 14.4 ha, ūdeņu platība - 28.6 ha	nav	Salacgrīva no zvejas ostas ir kļuvusi par kokmateriālu kravas ostu. Aizkrauta ir arī agrāk iedzīvotājiem	Sabalansēt uzņēmējdarbības un rekreācijas- tūrisma intereses.

			Kuivižos: zemes platība - 24.9 ha, ūdeņu platība - 6.4 ha		pieejamā izeja uz jūras piekrasti. Pašvaldības iespējas ietekmēt ostas attīstību ir ierobežotas. Ostā strādā igauņu uzņēmēji.	
--	--	--	---	--	---	--

5.1.5. Ainažu pilsēta ar lauku teritoriju (fokusa grupas intervija 17.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Ainažu lauku teritorija ir Ainažu pilsētas piepilsētas lauki	Ainaži				
2. „Pievilcīgie” lauki	Visa pašvaldība, Ainažu pilsētas piekraste un meži lauku teritorijā, upe Salaca	Salacgrīva Projektos ar Vidzemes pilsētām (Cēsis, Valmiera, Valka, Gulbene, Limbaži)	100%	100%	Pagaidām nav koncepcijas tūristu piesaistei. Uzsākta sadarbība ar apkārtējām Vidzemes pilsētām. Uzsākta infrastruktūras sakārtošana. Makšķernieki pašorganizējas, nav tūrisma piedāvājuma.	Jāiekļaujas kopējā tūrisma shēmā (Vidzemē un Igaunijas pierobežā) Jāvienojas par autobusa maršruta pagarināšanu līdz Ainažu centram.
4. Tradicionālās lauksaimniecības teritorijas	Meži	nav	64%	0	Medības tiek organizētas pašu un draugu priekam, netiek piedāvātas kā pakalpojums, tūrisma	Medību organizēšanu jāasaista ar rekreācijas un tūrisma aktivitātēm kopējā shēmā.

					produkts.	
6. Pierobežas lauku teritorijas	Visa pašvaldība	Salacgrīva Valmiera Limbaži Rīga Pērnavā	100%	100%	Ir perifērijas efekts, nav plūsmas caur pilsētu. Igaunijas autobusu maršruta beidzas pierobežā, bet autobusi, kas brauc uz Rīgu, neiebrauc pilsētā.	Jāsakārto transporta shēmas, lai sekmētu cilvēku (t.sk.tūristu) plūsmas.
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Lauku teritorija	Salacgrīva	?	?	Lauku teritorijai iet cauri ceļš VIA Baltica, bet šī plūsma netiek izmantota teritorijas interesēs. Ir viena ēdināšanas iestāde Hesburgers.	Citu valstu pieredze rāda, ka robežteritorijā ir iespējams izmantot plūsmas savas teritorijas attīstībai, piesaistot caurbraucējus ar pakalpojumiem un atraktīvām apstāšanās vietām.
8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki	Randu pļavas	nav	?	nav	Netika identificētas	nav
13. Mazo ostu teritorijas	Ainažu pilsētas ostas teritorija	Salacgrīva Citas mazās ostas	40 ha	0	Pašvaldība gribētu ostu attīstīt kā jahtu, tūrisma un rekreācijas vietu. Bet nav investoru, ja būs, nav zināms kādu taktiku piedāvās.	Pašiem aktīvāk darboties ejot ar savu piedāvājumu rekreācijas attīstībai.

5.1.6. Mārupes pagasts (fokusa grupas intervija 03.03.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Visa pašvaldība	Rīga, nenožīmīgi Olaine, Jelgava un Jūrmala	100	100	Ciemi kļūst aizvien pilsētnieciskāki, t.i., mazāk lauksaimniecībā strādājošo un palielinās gan iedzīvotāju skaits, gan blīvums, trīs no četriem ciemiem pieguļ tieši Rīgas robežai – ir kopīgs ielu tīkls un komunikācijas un sabiedriskā transporta maršruti, skolēnu plūsmas uz skolām abos virzienos. Pašvaldības nav ieinteresētas sadarbību uzlabot, nav īpašu politikas mehānismu, kas to veicinātu.	Jāizstrādā sadarbības principi un mehānismi, gadījumos, kas pilsētas apbūvētā teritorija sniedzas pāri administratīvai robežai un iestiepjas pieguļošajā lauku pašvaldībā. Nepietiek tikai sadarbība vien teritorijas plānojumu izstrādāšanas procesā – tai jābūt organizētai, lai sadarbība notiktu arī ikdienas jautājumus saskaņošanā. Jārada operatīvāks mehānisms kā iedzīvotāji var izmantot sabiedriskos pakalpojumus ne tikai pēc administratīvā principa, bet arī pēc

						<p>atrašanās vietas tuvuma (piemēram, Skultes ciems atrodas tuvāk Piņķiem un Rīgai nekā Mārupes centram). Jāveicina, lai piepilsētas pašvaldības organizatoriski un attīstības prioritātēs mainītos līdzī transformācijām saistībā ar apbūves izmaiņām un jaunu iedzīvotāju ienākšanu. Piemēram, izrādītu interesi par profesionālo mākslu un starpvalstu sadarbības iespējām. Pašvaldībām, kurās strauji palielinājies iedzīvotāju skaits būtu jāparedz zināms atbalsts, saistībā ar identitātes un attīstības prioritāšu maiņu.</p>
2. „Pievilcīgie” lauki	Rīgas meži un ezeri tajos	Rīga,	Neliela teritorija – jo meži ir pārmitri		<p>Nav atbilstošas sadarbības ar Rīgas mežu aģentūru Nav gājēju un velo celiņu, nav visās vietās nodrošināta pieeja</p>	<p>Jārada mehānisms, lai Rīgas mežu aģentūrai būtu interese sadarboties ar vietējo pašvaldību, ar mērķi organizēt rekreāciju. Jārealizē</p>

					ūdens objektiem.	mežu aizsargjosla pa pilsētām, aizsargjoslu un ūdens teču aizsargjoslu izmantošana atbilstoši noteiktajām prasībām.
3. Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas	Atsevišķas intensīvi izmantotas lauksaimniecības platības ārpus ciemu robežām		nav precizētas		Lauksaimniecības darbība nav prioritāte teritorijas plānojuma 2009.g. grozījumos – tās vajadzības nav pat identificētas, kaut gan SIA Mārupe ir lielākais darba devējs.	Jāizstrādā īpaša politika kā atbalstīt piepilsētas intensīvo lauksaimniecību, īpaši dārzeņu audzēšanu, ņemot vērā ietekmes ,ko rada pilsētas attīstība.
5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki	Kūdras ieguve				Ja darbība kūdras ieguvē tiks slēgta, nepieciešama rekultivācija.	Jāizstrādā politika attiecībā uz bijušajiem kūdras ieguves teritorijām piepilsētu teritorijās.
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Rīgas-Jelgavas šoseja, Rīgas apvedceļš, Rīgas Lidosta-Rīga, Lidosta Rīga				Plānota apbūve ap transporta koridoriem. Nepietiekami plānoti un īstenoti kājāmgājēju un velotransporta celiņi, sabiedriskais transports kursē tikai savienojot atsevišķus centrus ar Rīgu, nevis pa galvenajiem	Pārplānot kājāmgājēju un multimodālo transporta un sabiedriskā transporta tīklu atbilstoši notikušajām izmaiņām apbūvē un darba vietu un mācību iestrāžu un brīvā laika pavadīšanas vietu izvietojumā

					transporta koridoriem, Mārupes ciemi nav savienoti ar lidostu Rīgu, kura ir viena no lielākajām darba vietām	
8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki	Dabas liegums "Cenas tīrelis"		Apm 1000 ha Mārupes novadā. Tā ir viena no Latvijas 336 Natura 2000 vietām, kuras kopā aizņem 11,9% no teritorijas	nav	Jānodrošina pašvaldības, Rīgas mežu aģentūras un dabas aizsargātāju sadarbība nākotnē arī pēc LIFE04NAT/LV/000196 „Purva biotopu aizsardzības plāna īstenošana Latvijā” projekta noslēguma.	Ilgstoša sadarbības mehānisma nostiprināšana, piemēram, ar sadarbības līgumu
9. Poligonu lauki	atkritumu poligons				Privātā piederība apgrūtinā apgūt pieejamos finansu resursus	Jāuzlabo publiskā un privātā sektora sadarbība
10. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”	Mārupes zīmols dārzu audzēšanā				Pašvaldība neapzinās, ka vārds „Mārupe” darbojas kā zīmols, kuram ir ekonomiska un informatīva vērtība.	Jāparedz pasākumi, kas vērsti uz vietējo zīmolu, vietvārdu apzināšanu un iespējams aizsardzību nākotnē.

5.2. Zemgales reģions

5.2.1. Tērvetes novads (fokusa grupas intervija 26.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
2. „Pievilcīgie” lauki	Novada teritorija ir 22381,3 ha, 4751 iedzīvotājs. Novads sastāv no vairākām apdzīvotām vietām. Lielākās no tām ir Kroņauce, Augstkalne, Bukaiši, Tērvete, Zelmeņi, Klūnas, Dzeguzēni, Mežmalieši Atpazīstama vieta, skaista daba, vēsture, Tērvetes dabas	Dobeles, Jelgava	Tērvete (~40%)	~50%	Tūristi, galvenokārt, apskata dabas parku. Neskaidrs rehabilitācijas centra liktenis. Novadā trūkst darba vietu. Iedzīvotāji brauc strādāt uz Dobeli, Rīgu.	Vajadzētu pilnveidot tūrisma infrastruktūru. Rehabilitācijas centru vajadzētu saglabāt (darba vietas), nepieciešama tā atjaunošana.

	parks, rehabilitācijas centrs, vairāki kultūrvēsturiski pieminekļi (baznīcas, pilis), Gulbju dīķis.					
3. Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas	Ir lielas lauksaimniecības teritorijas, laba l/s bāze, lielākā agrofirma „Tērvete” (320 strādājošo)		~70%		Neziņa, kur likt izaudzēto	Skaidra valsts lauksaimniecības politika.
6. Pierobežas lauku teritorijas	Viss novads robežojas ar Lietuvu.	Žagare				
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Labs ceļu tīkls.				Slikts ceļu stāvoklis	Sakārtot ceļus
8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki	Dabas liegums „Ukru gārša”, sastopami reti augi, putni. Iespējamās ekskursijas.				Netika identificētas	
10. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”	Tērvetes pagasts	Iedzīvotāji no visas Latvijas				

5.2.2. Svētes pagasts (fokusa grupas intervija 26.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Visa pašvaldība. Kopējā platība 5922 ha, 1815 iedzīvotāju. Pagasta teritoriju veido trīs ciemi: Svētes, Atpūtas un Jēkabnieki. Centrs – Svēte, Jēkabnieki – bijušais kolhoza centrs, Atpūta – bijušais mazdārziņu kooperatīvs, kam nav ne centralizēta ūdensapgāde un kanalizācija, ne atkritumu apsaimniekošana.	Jelgava, Rīga	100%	100%	Neattīstās nekāda veida uzņēmējdarbība jo pilsēta ir pārāk tuvu. Nav sakārtota ūdensapgādes un atkritumu apsaimniekošanas sistēma. Nav bērnodārzu. Daudzi iedzīvotāji deklarē bērnus Jelgavā, lai tie tiktu uzņemti bērnodārza rindā. Jaunieši aizplūst uz pilsētu.	Sakārtot ūdenssaimniecību (projekts iestrēdzis birokrātijas dēļ), sakārtot atkritumu apsaimniekošanu, jo īpaši Atpūtas ciemā.

	<p>Dominē individuālā apbūve, ir daudzdzīvokļu mājas. Daudz svārstmigrantu, lielākā iedzīvotāju daļa strādā Jelgavā, Rīgā. Savukārt, pamatskolā strādā 20 pedagogu no Jelgavas. Iedzīvotāju skaits palielinās, jo Atpūtas ciemā dārza mājas tiek pārbūvētas par dzīvojamajām.</p>					
<p>4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas</p>	<p>Lauksaimniecībā izmantojamās zemes 4482 ha. Pagasta iedzīvotāji ar l/s nodarbojas maz, zeme tiek iznomāta zemniekiem no</p>		<p>~75%</p>			

	Zaļeniekiem					
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Cauri pagastam iet ceļš uz Tērveti, un Lielplatoni.				Pagastā nav nozīmīgu nacionālu kultūras vai dabas objektu, tūristi brauc cauri neapstājoties.	

5.2.3. Skaistkalnes pagasts (fokusa grupas intervija 17.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
2. „Pievilcīgie” lauki	Skaista, sakopta, kultūrvēsturiska vide.	Bauska	100%	100%	Tūristi tikai caurbraucot apskata baznīcu, muižu, skolu, karsta kritenes. Slikts ceļu stāvoklis Jaunjelgavas, Aizkraukles virzienā.	Izveidot tūrisma infrastruktūru – kafejnīcu, naktsmītnes, ir iespējas veidot velomaršrutus, dabas takas, skatu laukumus, sakārtot ceļus
4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas	Skaistkalnes pagasta kopējā platība ir 10614,0 ha, meži aizņem 5064.3 ha (48%), lauksaimniecībā izmantojamās zemes 3257.0 ha.				~ ¼ pagasta teritorijas ir neauglīgas zemes, Karsta procesi ierobežo lauksaimniecisko darbību	
5. Derīgo izrakteņu	Skaistkalnes					

ieguves teritoriju lauki	ģipšakmens atradnes platība ir 4 km ² , izmanto cementa, būvģipša un apdares materiālu ražošanā					
6. Pierobežas lauku teritorijas	Visa pagasta teritorija	Birži	100%	100%	Lietuvas policisti un ugunsdzēsēji nepieciešamības gadījumā nedrīkst nākt palīgā; pieaug noziedzība no Lietuvas puses. Iedzīvotāji brauc iepirkties uz Lietuvu.	Starpvalstu līmenī vajadzētu sakārtot šo jautājumu.

5.2.4. Dāviņu pagasts (fokusa grupas intervija 20.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Visa pašvaldība. Pagastā dzīvo ~910 iedzīvotāju, pašvaldības teritorijas kopplatība ir 8067.2 ha. Pagasts atrodas 15 km no Bauskas ar pietiekami labām iespējām tur nokļūt un 60 km no Rīgas, uz kuriem pagasta iedzīvotāji brauc strādāt, iepirkties, utt.	Bauska, Rīga	100%	100%	Pagastā gandrīz nav darba vietu, ir iespējas strādāt sezonālu darbu z/s un kūdras purvā.	Pagastā vai tuvākajā apkārtnē varētu izvietot kādu ražotni.
2. „Pievilcīgie” lauki	Tūrisma objekts, kā arī pagasta kultūras un garīgais centrs -	Bauska, arī iedzīvotāji no pārējās			Bruknas muiža ir vienīgais kultūras un tūrisma objekts	Saskaņot tūrisma shēmas, lai šis objekts iekļautos kopējā Zemgales tūrisma

	<p>Bruknas muiža. Sakopta teritorija, kurā darbojas narkomānu rehabilitācijas centra organizācija „Kalna Svētību kopiena”. Šeit rīkoti svētki piesaista tūristus. Tiek piedāvātas naktsmītnes, zirgu izjādes, pirts īre. Arī pagasta teritorijā esošie meži (ogas, sēnes) piesaista tuvākās apkārtnes iedzīvotājus.</p>	Latvijas			<p>pagastā. Ļoti maz tiek piedāvāti lauku tūrisma pakalpojumi, ir iespējas izmantot lauku pirtiņas.</p>	shēmā
<p>4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas</p>	<p>3710 ha lauksaimniecībā izmantojamā zeme, 2831 ha meži 1 z/s, kas apsaimnieko ~1,000ha, ~50, kas apsaimnieko ~200ha, ir naturālās saimniecības</p>	Visa pašvaldība		<p>~ 400 pagasta iedzīvotāju nodarbojas ar lauksaimniecību.</p>	<p>Daudzi zemes īpašnieki zemi iznomā vai pārdod, rezultātā nelielo saimniecību īpašnieki samazina ražošanu un meklē citus iztikas līdzekļus.</p>	

5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki	Pagasta teritorijā atrodas 2 kūdras purvi, kur gatavo pakaišu kūdru un frēzkūdru., sezonā nodarbina ~20 pašvaldības iedzīvotāju				Slikts ceļu stāvoklis, jo tie neiztur smago tehniku	Jāuzlabo ceļu kvalitāte – gan to segums, gan jāsakārto tā, lai tie varēt
11. Iekšējās perifērijas lauki		Bauska, Rīga		100%	Darba vietu trūkums Labs ceļu tīkls, bet to stāvoklis neapmierinošs.	Apkārtne varētu izveidot kādu ražotni.

5.2.5. Elejas pagasts (fokusa grupas intervija 19.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Visa pašvaldība. Platība - 6663 ha, 2581 iedzīvotājs	Jelgava, Rīga, Jonišķi	100%		Trūkst darba vietu.	Vajadzētu izveidot kādu ražotni Elejā vai tās tuvumā.
2. „Pievilcīgie” lauki	Pagasta daudz kultūrvēsturisku pieminekļu, bet par tiem tūristiem nav intereses. Daudzi no tiem ir sliktā stāvoklī (Elejas pils, Meitenes stacija).				Nav ne tūristu, ne tūrisma infrastruktūras. Bijusi iecere veidot dabas takas, varētu veicināt velo tūrismu.	Brīva niša uzņēmējdarbībai
4. Tradicionālās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas	Lauksaimniecībā izmantojamās zemes ir ~4898ha, z/s platības nelielas		~75%		Iedzīvotāji ir gatavi nodarboties ar lauksaimniecību, bet nav skaidrs, kur likt izaudzēto.	Skaidra lauksaimniecības politika, kas vērsta uz vietējo ražotāju atbalstu.

	(2-10ha). Nodarbojas ar graudkopību, rapša audzēšanu. plaši meži masīvi pagasta DR daļā					
6. Pierobežas lauku teritorijas	Pagasta teritorija robežojas ar Lietuvu. Skolai ir sadarbība ar Lietuvas skolām.	Jonišķi			Iedzīvotāji brauc iepirkties un izklaidēties uz Lietuvu, aizplūst nauda	Uzlabot pakļojumu un preču pieejamību Latvijā
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Atrodas ceļu krustpunktā, labs ceļu tīkls, dzelzceļš.	Jelgava, Rīga, Jonišķi			Starpvalstu autobusi brauc cauri pagastam neapstājoties; nav pasažieru dzelzceļa satiksmes. Piedrazotas ceļmalas. Ierobežota Elejas iedzīvotāju nokļūšana Jelgavā, Rīgā ar sabiedrisko transportu.	Starpvalstu līmenī būtu jāsaskaņo, lai autobusi apstājas Elejā. Pārskatīt vietējo reisu sarakstu. Vajadzētu atjaunot pasažieru dzelzceļa satiksmi.

5.2.6. Bauska (fokusa grupas intervija 18.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	~10, 200 iedzīvotāju	Rīga, Jelgava, arī Jūrmala (vasarā)	Visa pašvaldība	100%	~20% strādā Rīgā Rīgas tuvums gremdē uzņēmējdarbību, nav ražošanas	Vajadzētu izveidot ražotni pilsētā vai tās tuvumā.
2. „Pievilcīgie” lauki	Skaista, sakopta vide, sakārtota infrastruktūra, kultūrvēsturiski pieminekļi (vecpilsēta, Bauskas pils, baznīcas), upes, atrodas arī ģeogrāfiski izdevīgā vietā uz via Baltica un pa ceļam uz Rundāles pili.		Visa pašvaldība	100%	Vēlas būt par tūrisma centru. Ir potenciāls ūdens tūrismam, iespējas izveidot velomaršrutu. Trūkst sabiedrisko WC. Izņemot via Baltica, pārējo ceļu stāvoklis ir slikts	Vajadzētu pilnveidot tūrisma infrastruktūru, piemēram, kafejnīcas, iekārtot WC, sakārtot ceļus.
7. Transporta	Labs		Visa pašvaldība	100%	Izņemot Rīgas virzienu,	Pārskatīt sabiedriskā

plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	ģeogrāfiskais stāvoklis, via Baltica šķērso pilsētu, laba satiksme Rīgas virzienā. Tas piesaista tūristu plūsmu.				nav laba satiksme ar apkārtnējiem pagastiem, arī Jelgavu, kur atrodas daudzas Zemgales reģionālās iestādes. Pieaug noziedzība no Lietuvas puses	transporta kustības sarakstu.
12. Lauki pilsētas administratīvajās robežās	Pilsētas teritorijā atrodas mazdārziņi. Apkārtnes pagastu iedzīvotāji brauc uz Bausku izmantot pilsētas piedāvātos pakalpojumus					

5.3. Kurzemes reģions

5.3.1. Kalētu pagasts(fokusa grupas intervija02.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
6. Pierobežas lauku teritorijas	ir	Skuoda, Kretinga, Palanga	Ap 70%	100%	Lietuviešiem ir problēma ar Latviešu valodu. Iedzīvotāji brauc iepirkties uz Lietuvu- aizplūst nauda.	Uzlabot pakalpojumu un preču pieejamību Latvijā par konkurētspējīgām cenām. Intensīvāk integrēt lietuviešus Latvijas sabiedrībā
11. Iekšējās perifērijas lauki	Ir	Liepāja, Priekule, Skuoda, Kretinga, Palanga (LT)	Visa teritorija 100%	760	Slikts ceļu stāvoklis un sabiedriskais transporta. Tālu no rajona centra. Nomale paliek par lielāku nomali. Traucē likumdošana, kas nav piemērota mazajiem ciemniem. Salīdzinoši liela birokrātija un daudz braukāšanu uz	Uzlabot ceļu stāvokli. Palielināt pilsētu palīdzību lauku teritorijām. Uzlabot e. lietu izmantošanu lauku apvidos, nodrošinot konsultantu. Mainīt likumdošanu lai tā būtu piemērota arī lauku teritorijām.

					valsts iestādēm.	
--	--	--	--	--	------------------	--

5.3.2. Nīcas pagasts(fokusa grupas intervija 03.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Ir	Liepāja	Ap 30%	Lielākā daļa	Pilsētnieki netiek īpaši gaidīti.	Skaidrot vietējiem iedzīvotājiem viņu pašvaldības finansu atkarību no IIEN kas pilsētās ir lielāks
2. „Pievilcīgie” lauki	Ir	Liepāja	Ap 30%	100%	Daudz brauc atpūtnieku. Lietuvieši izpērk zemes un īpašumus. Palielinās piesārņojums un nekārtība	Piešķirt vairāk līdzekļu vides sakārtošanai.
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Ir	Liepāja, Palanga, Klaipēda	26 km ceļa	Ap 70%	Netika identificēti	
8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki	Ir	Liepāja	25 km pludmale un Papes ezera dabas parks	Lielākā daļa	Nepietiekams finansējums un apsaimniekotāju neieinteresētība	Palielināt finansējumu no dabas fonda un ZM. Mainīt apsaimniekošanas noteikumus. Vairāk deleģēt pašvaldībām.

5.3.3. Otaņķu pagasts (fokusa grupas intervija 03.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Ir	Liepāja Grobiņa	Ap 30%	Lielākā daļa	Realitātei neatbilstoša deklarēšanās sistēma iedzīvotājiem.	Vairāk saistīt deklarēšanos ar saņemtajiem pašvaldības pakalpojumiem

5.3.4. Sakas novads, Pāvilosta (fokusa grupas intervija 04.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
13. Mazo ostu teritorijas	Ir	Liepāja	Pāvilosta	Ap 70%	Ostai nozīme valsts līmenī, bet visa atbildība pašvaldībai.	Palielināt finansējumu ostas uzturēšanai. Skaidri definēt valsts politiku zivsaimniecībā un mazo ostu attīstībā.

5.3.5. Jūrkalnes pagasts (fokusa grupas intervija 04.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
2. „Pievilcīgie” lauki	Ir	Kuldīga, Ventspils, Rīga, Liepāja	Jūrkalne, Ošvalki, Labrags 100%	Ap 300 jeb 90%	Ļoti pievilcīga vide, bet ierobežotas darba iespējas uz vietas un lieli attālumi līdz pilsētām, kā arī nepiemērots sabiedriskā transporta kustības grafiks.	Uzlabot darba iespējas uz vietas. Veicināt uzņēmējdarbību. Saskaņot sabiedriskā transporta kustības grafikus, lai tas būtu izmantojams svārstmigrācijai
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Ir	Ventspils, Liepāja, Kuldīga	Ap 20%	Lielākā daļa	Nav identificētas	
8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki	Ir	Ventspils, Liepāja, Kuldīga	Ap 20%	Lielākā daļa	Grūti apvienot dabas bagātību saglabāšanu ar aktīvu atpūtnieku plūsmu	Palielināt finansējumu pašvaldībām pludmales sakārtošanai

5.4. Latgales reģions

5.4.1. Eglaines pagasts(fokusa grupas intervija 02.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
4. Tradicionālās lauksaimniecības teritorijas	Visa pašvaldība	Ilūkste Daugavpils	43% 27%	100%	Platību maksājumiem 2008. gadā bija deklarēti 3227 ha, jeb gandrīz 72% no lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Pietrūkst valsts konceptijas, skatījuma kādas lauksaimniecības jomas varētu attīstīt. Ir gatavi ražot, bet nezina ko.	Vajag skaidrību, kādu lauksaimniecības produktu ražošanu valsts atbalstīs. Nozīmīgi būtu dot iespēju vietējiem ražotājiem tirgot savu produkciju Daugavpilī.
6. Pierobežas lauku teritorijas	Visa pašvaldība	Ilūkste, Daugavpils	100%	100%	Ir robeža, bet pagasta teritorijā nav auto ceļu, kuri vestu uz Lietuvu. Ir dzelzceļa līnija kravu pārvadājumiem. Nozīmīga bija pasažieru vilcienu kustība (arī uz Lietuvu), bija cilvēku plūsmas.	Lietuvas robeža teritorijas attīstību būtiski neietekmē.

5.4.2. Preiļu novads (fokusa grupas intervija 02.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
2. „Pievilcīgie” lauki	Ir dabas teritorijas	Līvāni			Identificētās teritorijas netiek pietiekami izmantotas tūristu piesaistei.	Sadarboties ar Līvāniem, Krāslavu un Daugavpili tūristu shēmu izstrādē un īstenošanā
4. Tradicionālās lauksaimniecības teritorijas	Ir 133zemnieku saimniecības	Preiļi	59% no teritorijas ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme, no tās 72% deklarētas platību maksājumiem; 28% no teritorijas aizņem meži, kurus apsaimnieko ap500 īpašnieku	ap 1200 iedzīvotāju	Lauksaimniecība tiek identificēta kā svarīgāka nodarbošanās teritorijā, tomēr ne tāda, kas nodrošina labus ienākumus. Ir jaunieši, kuri labprāt dzīvotu laukos, bet nezin ko mācīties, lai būtu darbs laukos	Nepieciešams atbalsta instruments jauniešiem biznesa uzsākšanai lauku teritorijās.

5.4.3. Naujienes pagasts (fokusa grupas intervija 17.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Ciemi Krauja, Vecstropi, Lociki, Naujiene	Daugavpils	7%	80%	Daudzdzīvokļu māju siltināšana. Sabiedriskā transporta uzlabošana Pagastā ir pieejams plašs pakalpojumu skaits, bet tie nav pieejami vienā centrā, bet 4 dažādās vietās, katrs savā. Nav vienota centra, tas zināmā mērā liek iedzīvotājiem labāk izvēlēties Daugavpili, kur viss ir pieejams vienuviet.	Sadarbība ar Daugavpils pilsētas domi.
2. „Pievilcīgie” lauki	Aizsargājamais ainavu apvidus „Augšdaugava” Dabas parks „Daugavas loki”	Daugavpils, Krāslava	38% 24%	70%	Ir izstrādāts teritorijas attīstības plāns, tajā aplūkotas arī tūrisma attīstības iespējas, tās jāīsteno. Uzsākta sadarbība ar apkārtējām teritorijām Krāslavu, Daugavpili.	Jāiekļaujas kopējā tūrisma shēmā Latgalē

					Uzsākta infrastruktūras sakārtošana.	
4. Tradicionālās lauksaimniecības teritorijas	Meži 30% no teritorijas Platību maksājumiem Deklarētā platība LIZ (3404ha)	LAD atrodas Naujienes pagastā		nav	Pagastā ir 13 sertificētas saimniecības ar bioloģisko darbības virzienu Ir tikai viens zemnieks, kurš apsaimnieko 240 ha lauksaimniecības zemes	Domāt par vietējo ekoloģisko produkciju, ko varētu piedāvāt tūristiem un vietējiem iedzīvotājiem
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	A13 Krievijas robeža (Grebņeva) – Rēzekne - Daugavpils – Lietuvas robeža (Sanktpēterburga) 8.53 km; un autoceļš A6 Rīga - Daugavpils – Krāslava (Vitebska) 20,22 km.	Rīga, Daugavpils, Krāslava, Rēzekne	8.53 km un 20,22 km	nav	Plūsmas netiek izmantotas teritorijas attīstībai, galvenokārt tiek izmantoti, lai nokļūtu Daugavpilī.	Citu valstu pieredze rāda, ka iespējams izmantot plūsmas savas teritorijas attīstībai, piesaistot caurbraucējus ar pakalpojumiem un atraktīvām apstāšanās vietām.
8. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki	Aizsargājamais ainavu apvidus „Augšdaugava” Dabas parks „Daugavas loki”	Daugavpils, Krāslava	38% 24%	70%	Ierobežojumi neļauj rekultivēt izstrādātu grants karjeru Uzsāktas sarunas ar vides institūcijām.	Jāpanāk atļauja teritorijas sakārtošanai rekreācijas vajadzībām.

5.4.4. Strūžānu pagasts(fokusa grupas intervija 26.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarb ojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Strūžānu pagasts	Rēzekne	100	100	Pašvaldība nav ieinteresēta zināt datus par ikdienas svārstmigrantu skaitu, kas strādā vai mācās Rēzeknē.	Pašvaldība nodrošinot labākus tarifus komunālajiem maksājumiem piesaista Rēzeknes iedzīvotājus.
5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki	465ha Strūžānu purvs – kūdra ir izstrādāta	Rēzekne	Purvi ir privatizēti, kūdra tajos izstrādāta	98% no pagasta iedzīvotājiem (970) dzīvo bijušās kūdras rūpnīcas ciemā.	Pašvaldībai nav viedokļa, kā purvu teritorijas ietekmē pagasta attīstību. Pagastā nav pietiekami darba vietu.	Attīstīt vietējās iniciatīvas Leader projektus.

5.4.5. Goliševas pagasts (fokusa grupas intervija 26.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
2. „Pievilcīgie” lauki	Ir dabas liegums Kreiču purvs un valsts nozīmes objekts Strauju senkapi	nav	nav	nav	Identificētās teritorijas netiek izmantotas tūristu piesaistei.	nav
4. Tradicionālās lauksaimniecības teritorijas	Ir viena zemnieku saimniecība, kura apsaimnieko 500 ha lauksaimniecības zemes	nav	nav	nav	Lauksaimniecība netiek identificēta kā galvenā un svarīgākā nodarbošanās teritorijā	nav
6. Pierobežas lauku teritorijas	Visa pašvaldība 50,9 ha valsts robežas josla	Kārsava, Malnava Rēzekne; Ludza – galvenokārt administratīvas lietas	100%	100%	Slēgts robežas šķērsošanas punkts, tādejādi apturēta plūsma cauri teritorijai. Nav pietiekama sab. Transporta nodrošinājuma ar Kārsavu, Rēzekni, Ludzu. Slikta ceļu kvalitāte, nav	Domāt par vietējās iniciatīvas attīstību. Pašvaldībai sadarboties ar apkārtējām teritorijām Leader pasākumu

					asfalta 3km posmā uz Kārsavu. Pašvaldība fokusējas tikai uz galveno pakalpojumu sniegšanu iedzīvotājiem, gaida, kad „kāds” veidos darba vietas.	īstenošanā.
--	--	--	--	--	---	-------------

5.5. Vidzemes reģions

5.5.1. Kaives pagasts (fokusa grupas intervija 26.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
11. Iekšējās perifērijas lauki	Ir	Cēsis, Madona	Ap 30%	400	Slikti ceļi un satiksmes iespējas ar pilsētām t.sk. Rīgu Pagastā ir maz darba vietu un zems uzņēmējdarbības līmenis. Sliktas kvalitātes ceļš uz Cēsīm aprūtinā mijiedarbību ar šo pilsētu	Veicināt uzņēmējdarbību nodrošinot tam nepieciešamās zināšanas. Noasfaltēt ceļus t.sk. Uz Rīgu caur Garkalni. Asfaltēts ceļš uz Cēsīm ļautu Kaives iedzīvotājiem vairāk izmantot tur pieejamās darba iespējas. Veicināt pašvaldību sadarbošanos rajona līmenī. Valsts politikā varētu sniegt vairāk atbalsta lauku teritorijām, kā tas tiek darīts citās valstīs.

5.5.2.Kocēnu pagasts(fokusa grupas intervija 09.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Ir	Valmiera	ap 10%	Ap 40%	Lielākā daļa iedzīvotāju strādā Valmierā. Dzīvesvietas deklarēšana notiek atkarībā no tā kur paredzēts saņemt pašvaldības pakalpojumus, piemēram, bērnudārzus. Mijiedarbība notiek tikai ar centru. Pārējās teritorijās valda naturālā saimniecība un mijiedarbība ar Valmieru praktiski nav	Uzlabot ceļu infrastruktūru lai arī pārējās pagasta teritorijas var intensīvāk mijiedarboties ar pilsētu. Skaidri definēt uzņēmējdarbības politiku, lai pagastā būtu iespējams attīstīt attiecīgās nozares.
3. Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas	Ir	Valmiera	Ap 40%	20-30%	Nav skaidri definēta valsts politika lauksaimniecībā tādēļ nav zināms kuras	Skaidri definēt valsts politiku attiecībā uz lauksaimniecības attīstības stratēģiju un

					<p>nozares attīstīt. Tai pat laikā viss ir ļoti politizēts ministriju līmenī, bet trūkst piesaistes reālām lauku teritorijām.</p> <p>Ir slikti attīstīta ceļu infrastruktūra ārpus pagasta centra un autoceļa Rīga - Valmiera</p>	<p>tās atbalstu.</p> <p>Dot vairāk patstāvības pašvaldībām lai tās var attīstīties.</p> <p>Palielināt investīcijas ceļu infrastruktūrā, kas veicinātu iedzīvotāju mobilitāti un labklājības uzlabošanos arī lauku apvidos.</p>
--	--	--	--	--	---	--

5.5.3 Kauguru pagasts (fokusa grupas intervija 09.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Ir	Vamiera	Ap 30%	Vairāk nekā 50%	Drošība, aktīvā dabas, sevišķi mežu, baudīšana no pilsētnieku puses,	Pašvaldībā tiek uzturēts pašvaldības policists lai uzturētu kārtību.
2. „Pievilcīgie” lauki	Ir	Valmiera, Cēsis, Rīga	Lielākā daļa	Visi	Nav identificētas	

5.5.4. Naukšēnu pagasts (fokusa grupas intervija 10.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
4. Tradicionālās lauksaimniecības teritorijas	Ir	Rūjiena, Valmiera Mazsalaca	30-40%	Ap 10%	Grūti kaut ko plānot jo situācija strauji mainās. Bez atbalsta teritorijas paliks tukšas vai citi tās izpirks	Noteikt valsts politiku un stratēģiju attiecībā uz lauksaimniecību un lauku teritorijām.
6. Pierobežas lauku teritorijas	Ir	Valka-Valga, Pērnavā	Lielākā daļa	Visi	Iedzīvotāji uz Igauniju brauc izklaidēties un iepirkties	Pārskatīt cenu un nodokļu politiku Latvijā lai pakalpojumi Igaunijā nebūtu lētāki.

5.5.5. Sedas pilsēta ar lauku teritoriju(fokusa grupas intervija10.02.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
5. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki	Ir	Strenči, Valmiera	10%	Nav piemērojams	Kūdras ieguvī pārpirka Somu valsts uzņēmums. Kūdra tiek eksportēta bez pievienotās vērtības. Trūkst darba vietu pilsētā.	Organizēt kūdras pārstrādi Latvijā lai radītu lielāku pievienoto vērtību

5.5.6. Valmieras pagasts (fokusa grupas intervija 27.02.2009)

Pašvaldība Lauku tips	Identificētās teritorijas izpētes pašvaldībā	Pilsētas, ar kurām lauku teritorija/ iedzīvotāji mijiedarbojas	Identificētās teritorijas % no visas pašvaldības platības	Identificētajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji % no visiem pašvaldības iedzīvotājiem	Identificētās problēmas	Identificētie risinājumi
1. Piepilsētas lauki	Ir	Valmiera	10%	80%	Lielākā daļa izglītības un darba iespēju ir Valmierā.	Rast iespēju pašvaldībām nodrošināt līdzfinansējumu ES fondu apguvei, lai būtu iespēja nodrošināt infrastruktūru uz vietas.
4. Tradicionālās lauksaimniecības teritorijas	Ir	Valmiera	40% lielākā daļa tiek izmantota graudkopībā	Ap 20 %	Daļa teritorijas paliek neapsaimniekota. Cilvēki pārceļas no laukiem. Nav skaidras valsts atbalsta politikas un finansējuma.	Palielināt atbalstu lauksaimniecībai. Skaidri definēt attīstības mērķus.
7. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki	Ir	Rūjiena, Valmiera, Rīga	Neliela daļa	ND	Netika identificētas	nav

6. Definētās problēmas apsekotajās teritorijās pa tipoloģijām

6.1. Piepilsētas lauku teritorijas

Apskatītās teritorijas:

- Carnikavas, Ādažu, Stopiņu novads pie Rīgas pilsētas
- Naujenes novads pie Daugavpils pilsētas
- Kocēnu un Valmieras pagasti pie Valmieras pilsētas
- Grobiņa pie Liepājas pilsētas
- Sakas novads
- Salacgrīva novads

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
A1. Samazinās darbaspēka pieejamība laukos jo pilsētā ir lielākas darba iespējas	Samazinās uzņēmumu iespējas atrast piemērotu darbaspēku par pieņemamu cenu.
A2 Nepietiekama infrastruktūras attīstība	Samazinās teritorijas pievilcība dzīvošanai, palielinās infrastruktūras izbūves un uzturēšanas izmaksas
A3 Salīdzinoši lielas iedzīvotāju pārvietošanās izmaksas	Samazinās iedzīvotāju mobilitāte. Negatīva ietekme uz darba spēka pieejamību.

6.2. Pievilcīgie lauki

Apskatītās teritorijas:

- Kauguri
- Carnikava
- Nīca
- Tērvete
- Naujiene

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
B.1. Intensīvi izmantojot lauku pievilcību iespējama tās mazināšanās	Ar laiku vieta var zaudēt savu pievilcību un līdz ar to arī izmantošanas potenciālu.
B.2. Netiek izmantota iespēja gūt peļņu no vietējās izcelsmes precēm un pakalpojumiem	Samazinās vietējo iedzīvotāju un uzņēmumu ienākumi, kas attiecīgi samazina labklājību un veicina iedzīvotāju vēlmi uzlabot savu ekonomisko situāciju meklējot darbu citur.
B.3. Nepietiekama informācija par lauku pievilcības aspektiem	Netiek izmantots esošais pievilcības potenciāls. Netiek gūta peļņa ko spētu ģenerēt ienākošās pievilcības baudītāju plūsmas.

6.3. Lauksaimniecības teritorijas

Apskatītās teritorijasa:

- Preiļu novads
- Eglaines pagasts
- Naukšēnu pagasts
- Kocēnu pagasts
- Tērvetes novads
- Skaistkalnes pagasts
- Nīcas pagasts
- Carnikavas novads
- Meņģeles pagasts
- Ainažu lauku teritorija

Sākotnēji bija plānots atsevišķi apskatīt *Specializētās lauksaimniecības un/vai mežsaimniecības teritorijas* un *Tradicionālās lauksaimniecības teritorijas*. Izpētes gaitā tika konstatēts, ka lauksaimniecības aktivitātes teritorijās nav tik specifiski nodalāmas, tādēļ tika nolemts apvienot lauku tipus vienā – Lauksaimniecības teritorijas.

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
C.1. Zemnieki nesadarbojas	Nespēj atrast tirgu savai produkcijai;Nespēj novērtēt, ko labāk audzēt;Nesaņem ienākumu atbilstoši ieguldītajam darbam, tādēļ pamet laukus.
C.2. Maz netradicionālu piedāvājumu	Produkcija nespēj konkurēt ar lielveikalu piedāvājumu;
C.3. „Hobija saimniecības” pretendē un zemnieku saimniecības statusu	Iecerētais neatbilst iespējam un rezultātā neizbēgama vilšanās un vainīgā meklēšana.
C.4. Laukos maz/nav darba vietu	Nelabvēlīga sociāli ekonomiskā vide, pesimisms, neticība attīstības iespējām.
C.5. Produkts netiek iekļauts tūrisma, rekreācijas shēmā	Nav pietiekams klientu skaits.
C.6. Nav tirdzniecības vietu vietējai lauksaimniecības produkcijai	Tirdzniecība nepiemērotās vietās.
C.7. Cilvēki aizbrauc no laukiem	Zūd lauku viensētu ainava, zūd ģimeniskums, kad radi sabrauc uz laukiem, pilsētas bērni vasarās dzīvo pie vecvecākiem un iemācās lauku darbus, izprot lauku dzīvi, dabas procesus.

C.8. Pašvaldības nav informētas par ienākuma nodokļa daļu, kas ienāk no darba vietām citās teritorijās	Transporta u.c infrastruktūras sistēma netiek plānota atbilstoši ienākošās naudas plūsmas avotiem.
--	--

6.4. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki

Apskatītās teritorijas:

- Olaine;
- Strūžāni;
- Brocēni;
- Saistkalne;
- Seda.

Nozīmīgākie iegūstamie dabas resursi: dolomīts, māls, kūdra, ģipšakmens, sapropelis.

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
D.1. Dabas resursus (galvenokārt, kūdras) iegūst ārvalstu uzņēmumi, eksports tiek veikts produkcijai ar zemu pievienoto vērtību	Peļņa no pievienotās vērtības veidojas ārpus Latvijas robežām
D.2. Resursu izstrādātajās apdzīvotajās teritorijās, kas tika veidotas tieši ieguves nodrošināšanai, ieguves nozare ir apstājusies	Nav darbavietu, cilvēku aizplūšana
D.3. Vairums izstrādāto ieguves vietu netiek izmantotas rekreācijas mērķiem	Tas būtiskas negatīvas sekas nerada, taču netiek izmantots to sava veida pievilcība

6.5. Pierobežu lauku teritorijas

Apskatītās teritorijas:

- Eglaine pagasts
- Goliševas pagasts
- Naukšēnu pagasts
- Tērvetes novads
- Skaistkalnes novads
- Klētu pagasts
- Ainažu pilsēta ar lauku teritoriju

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
E.1. Robeža „apstādina aktivitātes”	Netiek izmantotas potenciālās iespējas.
E.2. Nomales, „stūra” efekts	Nav plūsmu (cilvēku, transporta, utt.).
E.3. Divu kaimiņtautu	Igauņu, Lietuviešu, Krievu un Baltkrievu (īpaši bērnu

tradīcijas, valoda, utm.	un jauniešu) integrācija un savu etnisko saišu saglabāšana.
--------------------------	---

6.6. Transporta plūsmu koridori un „vārtu” lauki

Apskatītās teritorijas:

- Jūrkalne;
- Ādaži;
- Brocēni;
- Valmieras pagasts;
- Ainaži.
- Nīca
- Eleja
- Kocēni
- Naujene

Salīdzinot ar citiem teritoriju tipiem, ar šo ir saistīts vismazākais problēmu skaits. Intervijās netika pieminētas tādas lietas, kuras varētu būt saistītas ar intensīvām transporta plūsmām: gaisa un akustiskais piesārņojums, drošība uz ceļiem u.c. Negatīvi aspekti, kas parasti tiek asociēti ar intensīvu transporta plūsmu.

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
F.1. Nespēja pelnīt naudu sniedzot pakalpojumus cilvēkiem, kas pārvietojas plūsmās	Šī ir lielākā neizmantojama plūsmu teritoriju iespēja, kā rezultātā netiek iegūti potenciālie ienākumi
F.3. Lielceļu malas nav pietiekoši apsaimniekotas	Ceļa malas tiek piesārņotas, kas rada draudus videi un vietējiem iedzīvotājiem

6.7. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki

Apskatītās teritorijas:

- Carnikavas novads
- Nīcas pagasts
- Tērvetes novads
- Līgatnes pagasts
- Naujienes pagasts

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
G.1. Dažāda jurisdikcija	Teritorijas ir nesakoptas, jo pašvaldības nav tiesīgas tērēt līdzekļus citam piederībā īpašumā (piem. Valsts meži).
G.1. Ierobežojumi	Potenciāli tūrismam un rekreācijai nozīmīga teritorija netiek pilnībā izmantota (piem. nevar rekultivēt izstrādātu karjeru, kuram nav ainaviskas un citas vides vērtības, bet tas atrodas

	dabas parkā).
G.2. Pieejamība	Potenciāli tūrismam un rekreācijai nozīmīga teritorija netiek pilnībā izmantota (piem. nevar izbūvēt auto stāvvietas).

6.8. Poligonu lauki

Apskatītās teritorijas:

- Stopiņi;
- Grobiņa;
- Daibe.

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
H.1. Nav izveidota depoziņu sistēma	Atkritumu apglabāšanas poligoni piepildās ievērojami ātrāk, iedzīvotājiem ir maza interese par atkritumu šķirošanu, atkritumu apsaimniekošanas tarifs sanāk dārgāk nekā tas būtu pie funkcionējošas depoziņu sistēmas.

6.9. „Mītiskie lauki”

Apskatītās teritorijas:

- Carnikavas, Ādažu novads pie Rīgas pilsētas
- Naujenes novads pie Daugavpils pilsētas
- Kocēnu un Valmieras pagasti pie Valmieras pilsētas
- Grobiņa pie Liepājas pilsētas
- Pāvilosta novads
- Salacgrīva novads
- Tērvetes novads

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
I.1. Pašvaldības nav informācijas un tās nenovērtē lauku zīmolu nozīmi vietas attīstība	Netiek izmantotas visas iespējas, ko dod konkrētā vieta un mūsdienu IKT.
I.2. Lauku ģeogrāfisko vietu un tradicionālo produktu zīmoli netiek izmantoti vietas attīstība	Netiek izmantotas visas iespējas, ko dod konkrētā vieta un mūsdienu IKT.
I.3. Reģionālie zīmoli netiek izmantoti tūrisma vai uzņēmējdarbības iespēju reklamēšanā un vietas attīstība	Netiek izmantotas visas iespējas, ko dod konkrētā vieta un mūsdienu IKT.

6.10. Iekšējās perifērijas lauki

Apskatītās teritorijas:

- Kaive
- Meņģele
- Eglaine
- Dāviņi
- Dundaga
- Kalēti

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
J.1. Iedzīvotāju aizplūšana no iekšējās perifērijas teritorijām	Samazinās darbaspēka pieejamība, palielinās infrastruktūras uzturēšanas izmaksas, palielinās sociālā spriedze un nepieciešamība pēc dotācijām, kas veicina jaunu iedzīvotāju aizplūšanu
J.2. Nenožīmīga sadarbība ar kaimiņos esošajām teritorijām.	Palielinās izglītības un sociālo pakalpojumu izmaksas. Samazinās šo pakalpojumu kvalitāte.

6.11. Mazo ostu teritorijas

Apskatītās teritorijas:

- Salacgrīva
- Ainaži
- Pāvilosta

Identificētās problēmas	Problēmas radītās iespējamās sekas
K.1. Problēma ir ievērojamie kapitālieguldījumi resursu trūkums ostas kuģu ceļos un hidrotehniskajās būvēs.	Ostām ir nozīmīga loma reģionu sociāl-ekonomiskajā attīstībā. Caur ostām galvenokārt tiek veikt kravu (Latvijas dabas resursu: kūdra, kokmateriāli, būvmateriāli) eksports. Investīciju ieguldīšanas atdevi ir jāanalizē ne tikai finanšu efektivitātes griezumā, bet arī reģiona ekonomiskās efektivitātes griezumā. Ļoti daudzpusīga problēma, vidējs risks
K.2. Zvejas, kravu un tūrisma, izklaides interešu sabalansēšana	Piemēram, ņemot vērā mazo ostu parametrus (akvatorija lielums, piestātņu skaits, krasta infrastruktūra), atsevišķos gadījumos jahtu īpašniekiem ir „jāsadzīvo” ar zvejniekiem, kaut gan starptautiskajā praksē jahtotājiem ir raksturīgi ostās norobežoties no cita veida ostas izmantotājiem. Ostās zivju aizsardzības nolūkos ir strikti ierobežojumi, piemēram, uz kūdras un citu beramo kravu kraušana vaļējā veidā.

7. Secinājumi un prognozes par Latvijas pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbību un tās ietekmi uz reģionālās attīstības tendencēm un telpiskās struktūras attīstību

Apsekojot Latvijas reģionos esošās pašvaldības, pirmkārt, var konstatēt, ka pastāv lielas iespējas attīstīt pilsētu un lauku mijiedarbību, kas uzlabotu situāciju visās iesaistītajās teritorijās. Tas attiecināms gan uz ekonomiskajiem, gan arī vides un sociālajiem aspektiem. Kā viens no būtiskākajiem šķēršļiem ātrākai sadarbības un mijiedarbības attīstībai būtu jāpiemin pašvaldību vadītāju zināšanu trūkums un nevēlēšanās sadarboties ar blakus esošajām lauku un pilsētu teritorijām. Centieni nodrošināt pēc iespējas vairāk infrastruktūras un pakalpojumu katrā mazajā teritorijā ļoti bieži nozīmē salīdzinoši augstas šo pakalpojumu cenas, kas samazina šo teritoriju konkurētspēju un arī pievilcību, kā dzīvesvietu. Savukārt intensīvāka sadarbība un koordinācija starp dažādām pašvaldībām ļautu samazināt kopējās šo pakalpojumu nodrošināšanas izmaksas.

Tradicionāli pilsētās tiek attīstīta:

- ražošana;
- pakalpojumu sniegšana;
- transporta infrastruktūra;
- mājokļi un kvalitatīva pilsētvide;
- arodizglītība un augstākās izglītības iespējas;
- veselības aprūpes pakalpojumi, speciālisti un slimnīcas.

Savukārt lauku teritorijās tiek attīstīta:

- specifisku nišas produktu ražošana;
- atpūtas un rekreācijas pakalpojumi;
- lauksaimnieciskās produkcijas ražošana;
- mājokļi un kvalitatīva dzīves vide un tuvāka saikne ar dabu;
- kvalitatīvi bērnu izglītības un aprūpes pakalpojumi;
- primārā veselības aprūpe, ģimenes ārsti
- mežsaimniecība

Lai pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbība nodrošinātu visu teritoriju ilgtspējīgu attīstību, ir svarīgi, lai infrastruktūra un pašvaldību pakalpojumi tiktu nodrošināti ekonomiski visefektīvākajā veidā katram teritorijas iedzīvotājam un valstij kopumā. Minēto aspektu nodrošināšanā arī ir svarīgi samazināt kopējo negatīvo ietekmi uz vidi, kas ir uzskatāma par svarīgu priekšnoteikumu kvalitatīvai dzīves vides izveidei un ilgtspējīgai attīstībai. Kā viens no svarīgākajiem minēto principu sekmīgas realizācijas priekšnoteikumiem būtu jāmin izpratnes un zināšanu līmeņa paaugstināšanu visu administratīvo teritoriju vadītājiem un darbiniekiem. Tas attiecās gan uz ekonomiskās efektivitātes gan arī dabas aizsardzības kompetencēm.

Analizējot pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbību Latvijā, var konstatēt, ka pieaugoša iedzīvotāju mobilitāte nākotnē varētu ietekmēt pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbība areālu paplašināšanos uz kaimiņu valstīm Igauniju un Lietuvu. Jau tagad ir novērojamas plūsmu veidošanās starp valstīm ar mērķi iepirkties, saņemt pakalpojumu vai arī izklaidēties. Var prognozēt, ka nākotnē šādu plūsmu intensitāte tikai pieaugs. Tādēļ dažādu pakalpojumu attīstīšanā ir jāņem vērā potenciālā konkurence no kaimiņu teritorijām. Tai pat laikā šāda attīstība var palielināt pakalpojumu pieejamību lauku teritorijās, kuras atrodas tuvāk lielām pilsētām Igaunijā un Lietuvā. Lai Latvijas uzņēmēji būtu konkurētspējīgi Baltijas reģiona līmenī ir svarīgi nodrošināt viņiem līdzvērtīgus konkurences apstākļus. Tas attiecās gan uz labvēlīgu nodokļu politiku gan arī izejvielu un kvalificēta darbaspēka pieejamību.

Galvaspilsētas un apkārtējo teritoriju mijiedarbība

Rīgas ietekme uz apkārtējo teritoriju – gan lauku pašvaldībām, gan pavadonpilsētām²⁹⁴, vēsturiski ir lielāka kā citām Latvijas pilsētām. Ja analizē iedzīvotāju mobilitāti un uzņēmumu sakarus, tad var redzēt, ka Rīga ir nozīmīgs sadarbības virziens visai Latvijas teritorijai. Tomēr ikdienas svārstmigrācijas areālā ir ietverta teritorija, kas aptver gandrīz visu Rīgas rajonu, Jūrmalas un Jelgavas pilsētu, lielāko daļu no Ogres rajona un atsevišķas lauku daļas no Limbažu, Bauskas, Jelgavas un Tukuma rajona. Rīgas pilsētas ietekmes areāls neaptver visu Rīgas plānošanas reģionu – Limbažu un Tukuma rajonu attālākās daļas tajā neietilpst. Savukārt Jelgavas pilsētas un daļa tās rajona un Bauskas rajona ziemeļdaļa ietilpst Rīgas ietekmes areālā. Jelgavai ir duāla situācija, būdama reģiona centrs tai ir jārēķinās ar tās iedzīvotāju un uzņēmumu lielas daļas ikdienas sakariem ar Rīgas pilsētu. Piemēram, arī savā attīstības stratēģijā Jelgava tam nepievērš pietiekamu uzmanību. Ņemot vērā, ka Rīga ir ekonomiski tik nozīmīga un daudzkārt pārsniedz citu tai pieguļošo un ikdienas mijattiecībās esošo vietējo pašvaldību un pat kaimiņu plānošanas reģionu iedzīvotāju skaitu un ekonomisko potenciālu, Latvijas valstij ar tās nacionālajām politikām un pieejamajiem instrumentiem ir jānodrošina, ka Rīgas pilsētās pašvaldība ir spiesta (piemēram, to nosaka normatīvie dokumenti) vai vēlas (piemēram, ir pieejami finansiāli stimuli) koordinēt aktivitātes starp pilsētu un tās tiešā ietekmē esošajām lauku un arī pilsētu teritorijām. Iespējams, ja tiktu izveidota **reģionālā pašvaldība**, kas aptvertu Rīgas ietekmes areālu, tā tomēr savā pārvaldē saturētu Rīgas dominanci (dominējošā iedzīvotāju skaita dēļ) un Jelgavas apkārtnē visticamāk netiktu ietverta šādā Rīgas reģiona pašvaldībā. Tas nozīmē, ka valsts pārvaldei ir jāparedz konkrēti pasākumi un instrumenti kā veicināt vai nodrošināt, ka Rīgas pilsēta sadarbojas ar apkārtējo teritoriju. Viena no iespējām ir veicināt konkrētu **sadarbības līgumu** slēgšanu, turklāt šajā procesā valsts institūcijas darbojas kā koordinatori un sadarbības līgumu izpildes pārraudzītāji un novērtētāji. Cits variants ir raudzīties, ka Rīga saņem **finansējumu par pakalpojumu izmantošanu**, bet tās kaimiņos esošās pašvaldības, piemēram, par Rīgas rekreantu piesārņoto teritoriju attīrīšanu. Cits variants ir noteikt, tās **sadarbības jomas**, kurās būtu nepieciešama īpaša Rīgas un apkārtējo teritoriju

²⁹⁴ Rīgas pavadonpilsētas – pilsētas, kuras ietilpst Rīgas ikdienas darba svārstmigrācijas areālā/aglomerācijā. Nosakot atšķirīgu minimālo svārstmigrantu skaitu, kas strādā Rīgā, vai citus kritērijus, ar ko nosaka savstarpējo pilsētu mijiedarbības plūsmas, pilsētu skaits, kuras var dēvēt par Rīgas pavadonpilsētām var atšķirties. Tās varētu būt Jūrmala, Tukums, Olaine, Jelgava, Saulkrasti, Salaspils, Ikšķile, Ogre, Baloži, Baldone, Vangaži, Sigulda. Rīgas ietekmes areālā ietilpst arī pilsētas veida lielie ciemi arī pēc to funkcionalitātes varētu tikt uzskatīti par pavadonpilsētām – piemēram, Ķekava, Skulte, Zaķumuiža, Ulbroka, Piņķi, u.c.

sadarbība nosakot precīzi sadarbības organizēšanas kārtību. Piemēram, teritorijas plānošanas normatīvajos dokumentos noteiktā prasība paredz sadarbības organizēšanu tikai vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma un detālplānojumu izstrādāšanas periodā. Saskaņoties ar citu pašvaldību funkciju izpildi vai šādu sadarbību starp kaimiņu pašvaldībām organizēt, ja tās ietilpst vienā darba un pakalpojumu areālā, ir pašu pašvaldību ziņā. Šajā gadījumā nepieciešama valsts vai spēcīgas reģionālās pašvaldības (ja tāda tiek izveidota) koordinējošā un regulējošā loma, it īpaši gadījumos, ja brīvprātīga pašvaldību sadarbība funkciju izpildē nav iespējama, piemēram, ja pašvaldības pēc izmēra, finansu un cilvēka kapitāla izmantošanas iespējām ir ļoti atšķirīgas, vai ja sadarbības rezultātā ieguvējs ir tikai viena no tām, bet kopējais sadarbības rezultātā iegūtais labums pārvirzās no vietējā līmeņa uz reģionālo vai pat valsts līmeni.

Īpašs aspekts ir **multi-modāla transporta sistēma un pasažieru pārvadājumu organizēšana, kurā būtu aptverts viss Rīgas funkcionālais areāls**. Šis nesakārtotais aspekts neļauj Rīgai konkurēt ar līdzīga izmēra citām Eiropas pilsētām, kur reģionālais transports un tā finansējums (biļešu sistēma) parasti ir daudz labāk organizēts, ņemot vērā visa pilsētas funkcionālā jeb ikdienas svārstmigrācijas reģiona intereses, nevis tikai atsevišķu administratīvu teritoriju atsevišķās intereses. Sakārtots reģionālais transports ir nozīmīgs ne tikai tiem iedzīvotājiem, kuri dzīvo lauku teritorijās ārpus pilsētas administratīvajām robežām un mazās un vidējās pilsētās, kuras ietilpst Rīgas ikdienas svārstmigrācijas areālā, bet arī pašai centrālajai pilsētai Rīgai. Rīga kā lielpilsēta būs konkurētspējīgāka un varēs izmantot sekmīgāk tos daudzos attīstības potenciālus, ko piedāvā tās reģions – darbaspēks, telpas resursi, rekreācijas resursi un citi. Tāpat jāņem vērā, pilsētu priekšrocības nav tikai tās daudzveidība un iedzīvotāju skaits, bet arī pēc iespējas elastīgāk un lētāk pārvietoties visā pilsētas telpā (ne tikai virzienā uz centru, bet dažādos virzienos savienojot iekšējos vietējos centrus), pretstatā lauku teritorijām. Jo policentriskāka būs Rīgas iekšējā struktūra, jo lielākas iespējas, ka atsevišķās Rīgas pierobežā atrodošās lauku pašvaldības organizēs sadarbību ar vietējiem (apkaimju) Rīgas centriem.

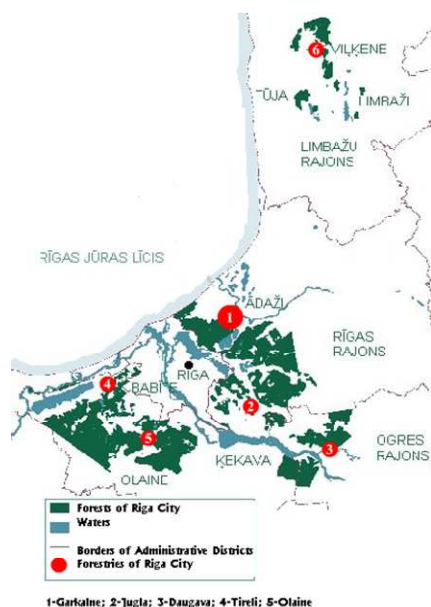
Rīgas pilsētas un tās reģiona reklamēšanā un pozicionēšanā ārpus Latvijas ir jāņem vērā tās aptverošo teritoriju un iespējams visas Latvijas intereses. Izmantojot atpazīstamo un spēcīgo Rīgas zīmolu, ir jāreklamē arī tās tuvējā un tālākā apkārtnē. Piemēram, Rīgas viegli sasniedzamā apkārtnē un tās daudzveidība, kā Jūrmala, Ogre, Sigulda un Jelgava, bet arī lauku teritorijas, un iespējams visi Latvijas reģioni. Rīgas vārds un ieguvumi, kas varētu rasties no tā izmantošanas, izejot ārējos tirgos, ir jābūt pieejamam visai Latvijas teritorijai. Tas zināmā mērā līdzsvarotu to ekonomisko ietekmi un attīstības pārkumu, kas ir ilgstoši novērojams Rīgā salīdzinājumā ar tās apkārtni un pārējiem Latvijas reģioniem.

Savukārt, tūristam vai investoram nonākot Rīgā, ir jābūt labai informācijai par iespējām tās tuvākā apkārtnē un citos Latvijas reģionos. Piemēram, Zviedrijā, Stokholmas centrālajā stacijā ierasti ir rīkot izstādes par reģioniem un citām pilsētām gan kā vietējā tūrisma un atpūtas ceļa mērķiem, gan kā vietām, kuras gaida jaunus iedzīvotājus. Tas vai reģioni tiek ievēroti Rīgas politiskajā, administratīvajā un ekonomikas telpā, mūsdienās ir pašu reģionu ziņā. Tas, ka plānošanas reģionu aģentūras un lielo pilsētu pašvaldību administrācijas ir izvietojušas savus birojus galvaspilsētā, ir to stihiska reakcija uz nelīdzsvarotību. Valdībai vajadzētu uzņemties zināmu atbildību par šīm pārstāvniecībām un izvērtēt, kādas funkcijas būtu tiešām jāveic atrodoties Rīgā un kuras varētu decentralizēt un izvietot ārpus Rīgas centra. Jāapzinās, ka šādai biroju izvietojšanai galvaspilsētā ir ne tikai funkcionāla, bet arī

simboliska nozīme, tāpat šo reģionu un citu pilsētu biroju attiecības ar galvaspilsētas administrāciju un ministrijām rāda to attieksmi pret attīstības procesiem citos reģionos. Piemēram, Berlīnē ekskursijas autobusa gide līdzās ārvalstu vēstniecībām ar vienlīdzīgu cieņu izrādīja Vācijas pavalstu pārstāvniecības, kuras savā ārējā spožumā daudz neatšķiras. Nepieciešams ar cieņu atrisināt jautājumu par Rīgas apkārtnes pašvaldību (bijušo Rīgas rajona) un Rīgas plānošanas reģiona administrāciju izvietojumu Rīgas centrā, ņemot vērā, ka atrašanās vietai papildus novietojuma, un sasniedzamībai ir arī simboliska nozīme, kas rāda Rīgas un visas valsts pārvaldes attieksmi pret pārējām Latvijas teritorijām.

Rīgas un arī citu pilsētu gadījumā, piemēram, Daugavpils, Valmiera, Bauska un citu īpaši ir jāizdala situācijas, kad vienlaidus apbūvētā teritorija iestiepjas blakus pašvaldībā vai tiek izmantoti vienoti inženiertehniskie tīkli. Šādām teritorijām jebkurā telpiskās izmaiņas procesā ir jābūt iesaistītām abām pašvaldībām, kuru teritorijās ietilpst vienlaidus apbūvētā teritorija vai ir kopīgi inženiertehniskie tīkli. Šādas teritorijas ir jāidentificē un jāparedz īpaša kārtība kā tās apsaimniekot, ņemot vērā, ka nepieciešams koordinēt visus ikdienas dzīves jautājumus.

Lielajām pilsētām, īpaši Rīgai, ir gara **robeža ar apkārtējām pašvaldībām**. Robeža par sevi ir no vienas puses ierobežojums attīstībai no otras tas ir potenciāls, ko jāizmanto. Piemēram, informācijas nolūkos – Rīga varētu arī sadarboties ar apkārtējām pašvaldībām izvietojot uz galvenajām autoceļu maģistrālēm un citiem nozīmīgiem ceļiem, vai arī dzelzceļa stacijās/autoostās, informāciju par to, kādas iespējas ir kaimiņos esošajās lauku teritorijās. Rīgai vajadzētu uzņemties aktīvāku lomu, veicinot policentrisku attīstību tās teritorijā, piemēram, izvietojot sabiedriskās investīcijas un koncentrējot pilsētas apsaimniekošanu ne tikai centrā, bet arī tās citos vietējas nozīmes centros. Ja šādi vietēji centri tiks stiprināti tie atradīsies tuvāk pieguļošo lauku teritorijām un dos daudz lielākas iespējas izmantot tos resursus un potenciālus ko sniedz tāda nozīmīga pilsētas teritorija kā Rīga.

Attēls 23. Rīgas pilsētas īpašumā esošie meži un mežsaimniecības ārpus tās administratīvajām robežām (Rīgas Mežu Aģentūra, 2005)

Rīgai ir īpaši situācijai, jo tai pieder meži tās apkārtnē esošajās lauku pašvaldībās²⁹⁵, kurus apsaimnieko pašvaldības uzņēmums Rīgas mežu aģentūra – otrs lielākais mežsaimniecības uzņēmums valstī aiz VAS „Valsts Meži”, kurai arī ir pieder mežu platības Pierīgā. Šīs pašvaldības fokusa grupu interviju laikā informēja, ka Rīgas mežu aģentūra nepietiekami sadarbojas ar apkārtējām lauku teritorijām. Tā kā šis ir īpašs gadījums, būtu jāparedz papildus izpēti par problēmām, kādēļ sadarbība traucēta. Tika ieteikts daudz lielāku mežu teritoriju paredzēt rekreācijas mērķiem un tiešām to arī tā iekārtot un apkopt, nevis pārāk akcentēties uz komerciālo mežsaimniecību, jo cilvēki Rīgas mežus tiešām aktīvi izmanto – gan rekreācijai, gan nabadzīgākie slāņi pārtikas resursus. Rīgas mežos ir nepieciešams ierīkot gājēju un velosipēdu ceļņu tīklus. Otrs aspekts, kam jāpievērš papildus uzmanība ir visa veida piekrastes un ūdens objekti, kas intensīvi tiek izmantoti rekreācijai. Šeit potenciāli var rasties konflikti ar pieejamības nodrošināšanu ūdensobjektiem un to piekrastēm.

Rīgas pilsēta ir pietiekami liela – tajā ir liela daudzveidība, kas ietver arī laukiem raksturīgas aktivitātes. Rīgā ir novērojamas iedzīvotāju aktivitātes saistībā ar pārtikas audzēšanu, lielo mājdzīvnieku turēšanu, notiek nepārtraukta iedzīvotāju cīņa, lai saglabātu mazdārziņus, savukārt tie, kas pastāv cieš no paaugstinātas kriminālās situācijas un neorganizētības, kādreiz bija vairāki siltumnīcu un dārzkopības uzņēmumi, tāpat Rīgā ietilpst aizsargājamās dabas teritorijas, kuras ir nepieciešams apkopt, piemēram, apļaut, saskaņā ar dabas aizsardzības apsaimniekošanas plāniem. Tas nozīmē, ka Rīgā, nepieciešama politika attiecībā uz pilsētas lauksaimniecību – ir jābūt skaidriem noteikumiem, ierobežojumiem un palīdzībai. Šis ir jautājums, kuram nepieciešama papildus izpēti. Pilsētas lauksaimniecība un aizsargājamās dabas teritorijas pilsētā ir jautājumi, kas jāietver Latvijas pilsētu stratēģijā.

Republikas pilsētu un apkārtējo teritoriju mijiedarbība

Sadarbības grupu vajadzētu identificēt, izdalot lielās pilsētās pēc to iedzīvotāju skaita un ietekmes uz apkārtējo teritoriju, nevis pēc formālā iedalījuma, kas mantots no padomju perioda ‘republikas pilsētas’. Latvijas gadījumā Ogres, Valmierai, iespējams arī Cēsīm un citām vidējām pilsētām ir nozīmīga ietekme uz apkārtējo teritoriju. Tas būtu jānosaka definējot pilsētu ietekmes areālu, balstoties uz svārstmigrāciju, transporta nodokļu, skolēnu plūsmām un pakalpojumu sniegšanu.

Sadarbība ir jāorganizē tāpat kā Rīgai ar apkārtējām pašvaldībām, protams, ņemot vērā, ka mijiedarbību intensitāte, daudzveidība un izplatības areāls būs daudz mazāks, pie kam Jelgava, Jūrmala un Ogre ietilpst Rīgas ietekmes zonā, tas nozīmē, ka šīs sadarbība ir jākoordinē Rīgas reģiona sadarbības ietvaros. Sadarbības formas varētu būt kopēji sadarbības līgumi par sadarbību kopumā starp pilsētas un pieguļošo lauku pašvaldību vai to grupām, vai par konkrētu pakalpojumu vai pašvaldības funkciju nodrošināšanu. Cits variants ir ja tiek izveidota spēcīga reģionālā pašvaldība, kam daļa no koordinējamajiem aspektiem ietilpst tās funkcijās, piemēram – reģionālā plānošana, pasažieru pārvadājumi, rekreācija, īpaši specializēti pakalpojumi, atsevišķi sociālie un citi pakalpojumi, kam nepieciešams lielāks iedzīvotāju skaits vai

²⁹⁵ Rīgas pilsētas īpašumā meži ir no 13.gadsimta kā daļa no Rīgas patrimonālā apgabala, kurā ietilpa arī Rīgai piederošās muižas un lauksaimniecības zemes. Šīs zemes pilsēta iekaroja, mantoja, piešķīra par nopelniem, vai tās tika nopirktas. Rīgas pilsētas īpašumā 19.gs. bija 750 km² un 1940.gadā bija 701 km² mežu platības. Kopš 1995.gada pēc denacionalizācijas pilsētas īpašumā atkal ir 568 km² mežu platības ārpus tās administratīvajām robežām 19 citu pašvaldību teritorijās, kuri sīkāk sastāv no 1198 zemes gabaliem (Rīgas Mežu aģentūras dati, 2009), <http://www.rigamezi.lv>

aptveramais teritorijas areāls.

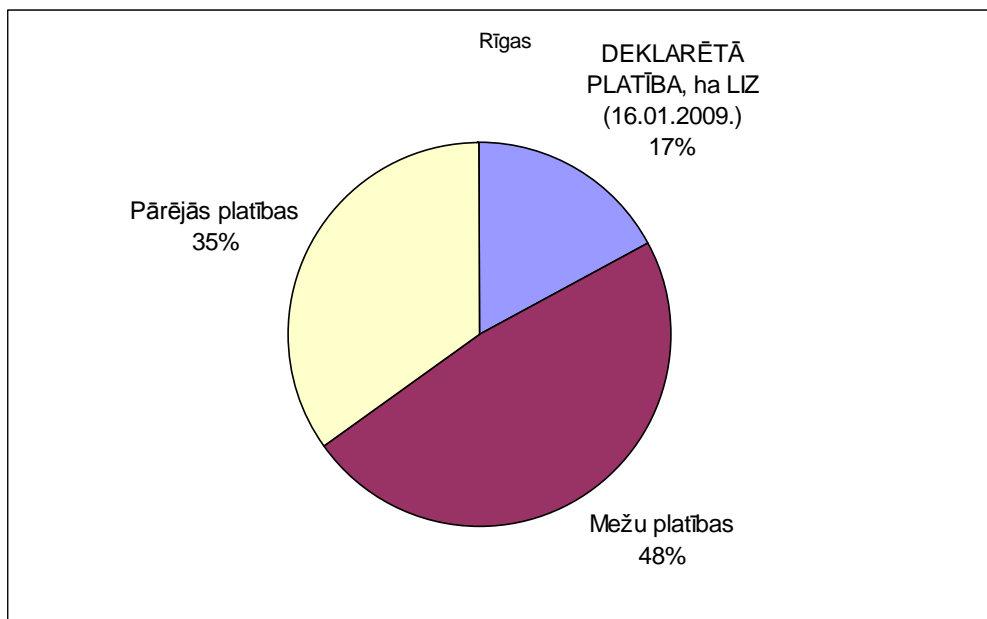
Īpaši ir jāizdala pilsētas, kuras atrodas uz valsts robežas, piemēram, Valga vai kuru ietekmes areāli iestiepjas pāri valsts robežai. Šajos gadījumos pilsētu un lauku mijiedarbības aspekti jāskata pierobežas sadarbības ietvaros.

Pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbība novadu ietvaros

Novadu domju deputātu ziņā ir tas vai vietējā pašvaldības politikās un to īstenošanā tika ņemti vērā lauku un pilsētu un to mijiedarbības aspekti. Iespējams, ka nepieciešama vēlēšanu sistēma, kurā ievēl deputātus no lauku teritorijas, pat ja iedzīvotāju skaits ir mazs, kas tad būtu viņu interešu pārstāvis vietējā padomē. Ja vēlēšanu sistēma netiek uzlabota tā lai tiktu ievērotas retāk apdzīvoto teritoriju interese, tad valsts dažādu nozaru un reģionālās politikas ir jāveido tā, ka tiek atsevišķi paredzēti mērķi, kritēriji, pasākumi un to īstenošana teritorijās lauku un pilsētu atšķirībām, t.i., ar dažādu iedzīvotāju dzīves veidu, apbūves veidu un nodarbošanās īpatnībām. Tas, ka novada ietvaros var būt gan lauku, gan pilsētas teritorijas ir pozitīvi, jo kopīgā novada attīstība var tikai iegūt veiksmīgi koordinējot pozitīvās un negatīvās attīstības izpausmes laukos un pilsētās un veidojot savu kopīgo novada identitāti un attīstības profilu, balstoties vienlaikus gan uz kopīgo novadā, gan uz atšķirīgo, tādejādi papildos attīstības iespēju piedāvājumu. Šādas iespējas ir iespējams izmantot vienīgi tad, ja vietējie politiķi aptver, ka lauku un pilsētu atšķirības nozīmē plašākas un daudzveidīgākas iespējas, attīstības potenciāls un pieejamie resursi, nevis tikai ekonomiski un sociāli spēcīgāku teritoriju atbalsts vājākām teritorijām. Vietējās pašvaldības izdotajos regulējošajos dokumentos un attīstību veicinošajās politikās ir jāņem vērā atšķirības un īpatnības starp lauku un pilsētas teritorijām. Negatīvi, ka novadā esošā pilsēta var, ja nav nekādu nacionālu vai reģionālu ierobežojošu politiku, telpiski izplesties uz apkārtējo lauku teritoriju rēķina, Nākamajās nodaļās tiek padziļināti aprakstīta pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbība visos Latvijas reģionos. Tā tiek aprakstīta pamatojoties uz izveidotajām lauku teritoriju tipoloģijām. Tomēr ņemot vērā to, ka dažas tipoloģijas, piemēram, mazās ostas, mītiskie lauki vai poligonu lauki aizņem pavisam nelielu daļu no kopējā teritoriju skaitu, analizē tās atsevišķi netiek izdalītas.

7.1. Rīgas reģions

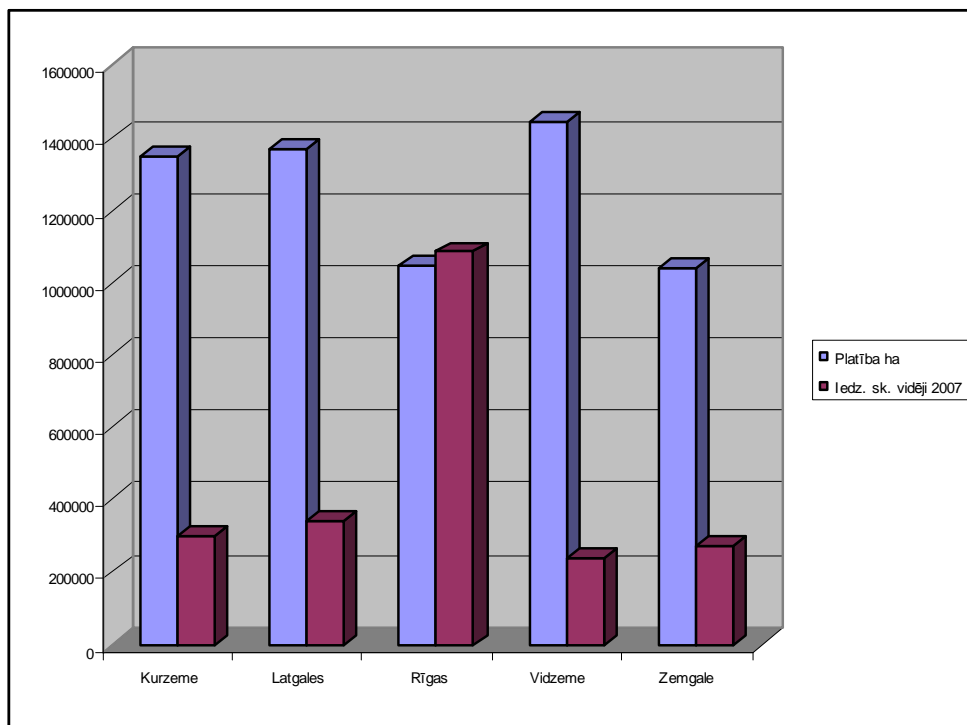
Rīgas reģions ir uzskatāms par Latvijas ekonomikas dzinējspēku. Šeit tiek radīta lielākā pievienotā vērtības valstī un ar laiku Rīga varētu attīstīties par visas Baltijas metropoli. Tai pat laikā Rīgas kā Latvijas galvaspilsētas un Rīgas reģiona attīstība tiek saskaņota ar pārējo teritoriju plāniem, lai nodrošinātu sabalansētu un konkurētspējīgu izaugsmi visā valstī. Lielākā daļa reģiona lauku teritoriju savu attīstību pakārto Rīgas attīstībai. Darba iespējas un plašā pakalpojumu pieejamība veicina Rīgas pievilksanas spēku un arī ikdienas svārstmigrāciju uz pilsētu, kas jāņem vērā tuvumā esošo lauku teritoriju un arī pilsētu attīstības kontekstā. Tādēļ sekmīga reģiona attīstība tiks nodrošināta gadījumā, ja tiks uzlabota pieejamība un transporta infrastruktūra, kā arī viegli pieejama izglītība un bērnu aprūpe, kas ļautu reģiona iedzīvotājiem vieglāk un ar mazākām izmaksām iesaistīties galvaspilsētas darba tirgū, tai pat laikā saglabājot iespēju dzīvot kvalitatīvā un ekoloģiski tīrā dzīves vidē.

Attēls 24. Zemes platību sadalījums Rīgas reģionā

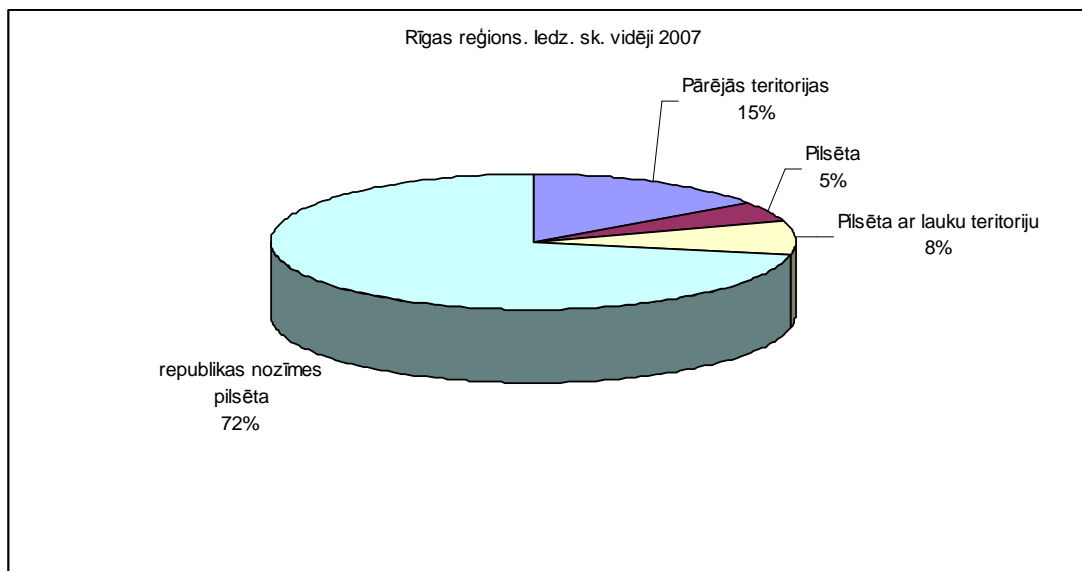
Rīgas reģionā vislielāko teritorijas daļu aizņem meži. Tādējādi Rīgas reģionā ir lielas iespējas attīstīties ar mežsaimniecību saistītām nozarēm. Tas attiecās uz dažādu mežsaimniecības produktu (koksnes, malkas u.c.) ražošanu lauku teritorijās, savukārt šo produktu pārstrādi varētu veikt pilsētās, kur ir lielāka darbaspēka pieejamība un zemākas izmaksas. Rīgas reģiona lielās mežu platības ir uzskatāmas par labu priekšnoteikumu rekreācijas attīstīšanai gan pilsētniekiem gan arī lauku teritorijās dzīvojošajiem. Turklāt, ņemot vērā lielo pilsētās dzīvojošo īpatsvaru (sevišķi Rīgas), var droši teikt, ka rekreācijas organizēšanai reģiona mežos ir salīdzinoši lielas iespējas un attīstības perspektīva. Tai pat laikā ir svarīgi nodrošināt, lai intensīvā mežu izmantošana rekreācijā, neatstāj nelabvēlīgu ietekmi uz vidi.

Rīgas reģionā salīdzinoši nelielas platības ir lauksaimniecības teritorijām. Līdz ar to ņemot vērā lielo iedzīvotāju skaitu reģionā var teikt, ka lauksaimnieciskais darbībai šajās teritorijās ir jābūt pietiekami intensīvai lai nodrošinātu reģiona iedzīvotāju vajadzības. Tomēr visticamākais ka Rīgas reģionam būs jāsadarbojas ar pārējiem reģioniem lai nodrošinātos ar nepieciešamo lauksaimniecības produkcijas un pārtikas apjomu.

Attēls 25. Latvijas reģionu platība (ha) un vidējais iedzīvotāju skaits 2007.gadā

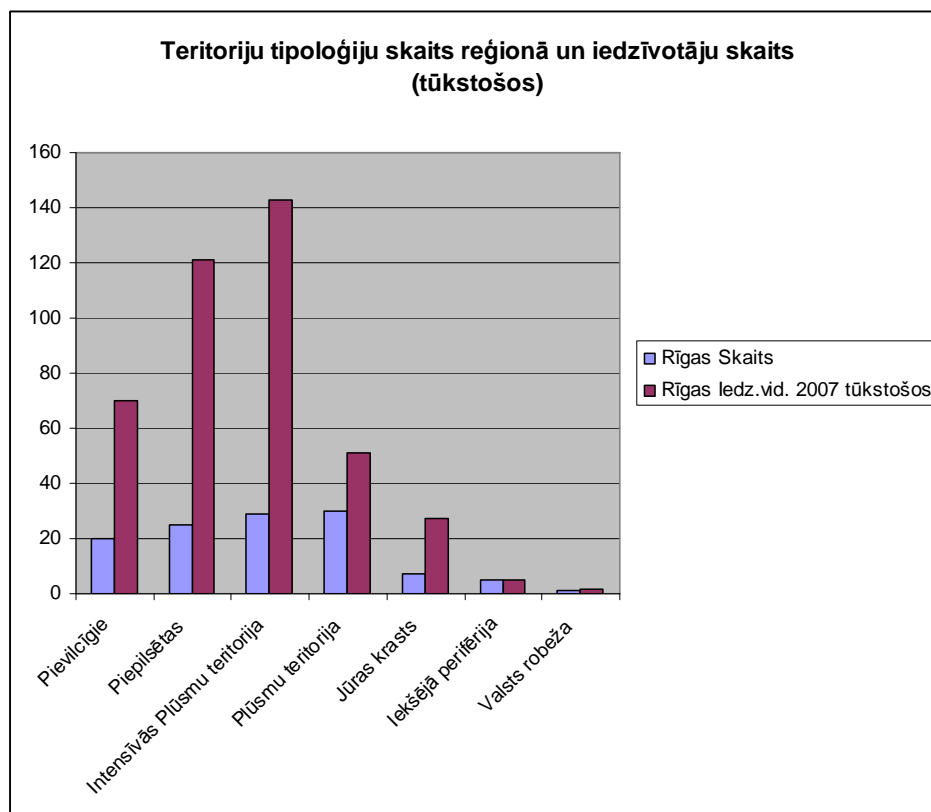
Viss Rīgas reģions kopumā ir blīvāk apdzīvots nekā pārējā Latvijas teritorija. Lielāks iedzīvotāju blīvums palielina kopējo darbaspēkā pieejamību un samazina tā izmaksas. Līdz ar to Rīgas reģionam ir visas iespējas arī tālāk būt par visas Latvijas ekonomiskās attīstības dzinējspēku.

Attēls 26. Vidējais iedzīvotāju izvietojums pa teritorijām Rīgas reģionā 2007.gadā

Rīgas reģionā salīdzinoši neliels ir to iedzīvotāju īpatsvars kuri dzīvo ārpus pilsētu teritorijām. Teritoriju attīstības ekonomiskie likumi un arī pasaules pieredze liecina ka pilsētām vienmēr būs liels darbaspēka pievilkšanas spēks. Tādēļ lauku teritorijām reģionā būs ļoti grūti konkurēt ar pilsētām it sevišķi Rīgu. Tādēļ mijiedarbības kontekstā būtu vēlams atvieglot iedzīvotāju svārstmīgāciju uz pilsētām un samazināt tās izmaksas. Savukārt pilsētās būtu vēlams attīstīt ražošanu un pakalpojumu izstrādi, kas ļautu palielināt darba vietu skaitu gan pilsētu gan arī lauku teritoriju

iedzīvotājiem. Lauksaimniecisko ražošanu Rīgas reģionā būtu vēlams attīstīt divos virzienos: intensīvā nišas lauksaimniecība, kā arī hobija lauksaimniecība. Nišas lauksaimniecības produktu ražošanā būtu vēlams vairāk orientēties uz ātri bojājīgiem un grūti transportējamiem produktiem, kas ļautu sekmīgi konkurencē izmantot nelielos attālumus un esošo ceļu tīklu.

Attēls 27. Teritoriju tipoloģiju un iedzīvotāju skaits Rīgas reģionā ārpus pilsētām

Lielākā daļa Rīgas reģionā ārpus pilsētām dzīvojošo iedzīvotāju dzīvo piepilsētās un intensīvu plūsmu teritorijās. Tas kārtējos reizi apliecina faktu ka reģionā dzīvojošajiem ir visi priekšnoteikumi sekmīgai svārstmigrācijai uz pilsētām.

Tai pat laikā ir svarīgi ņemt vērā ka aktīvo svārstmigrāciju teritorijās var attīstīt dažādus pakalpojumus, kuri atvieglo iedzīvotāju ikdienu. Turklāt attīstot tādas pakalpojumus ir jāņem vērā iedzīvotāju pārvietošanās laiki un tam jāpieskaņo pakalpojumu sniedzēju darba laiks. Tā, piemēram, par nepiemērotu var uzskatīt pakalpojumu darba laiku no 09.00 rītā līdz 18.00. Lielākā daļa svārstmigrantu šajā laikā atrodas darbā, t.i., pilsētā tādēļ pakalpojumi, kas tiek sniegti šajā laikā viņiem būs nepieejami.

Trešajā vietā pēc iedzīvotāju īpatsvara, bet ceturtajā pēc teritoriju skaita ir pievilcīgās lauku teritorijās. Tas ir uzskatāms par labu priekšnoteikumu dzīvesvietas un atpūtas vietas izvēlei pašreizējiem pilsētniekiem. Tādējādi svārstmigrācija būtu veicināma gan ikdienas darbu gan arī rekreācijas vajadzībām.

Ņemot vērā visu reģiona teritoriju lielo integrētību un mijiedarbību vēlams apsvērt arī administratīvo teritoriju apvienošanu, kā arī nodokļu sistēmas reorganizāciju, ar mērķi sabalansēt samaksāto nodokļu apjomu ar saņemto infrastruktūru vai pašvaldības pakalpojumiem.

7.2. Vidzemes reģions

Vidzemes reģiona ekonomiskās attīstības dzinējspēks ir divas lielākās pilsētas - Valmiera (republikas nozīmes) un Cēsis. Novērojot pēdējā laika attīstības tendences, var secināt ekonomiskās aktivitātes koncentrāciju ap šīm pilsētām, kā arī teritorijās, kas atrodas starp tām. Nākotnē var prognozēt šādu tendenču pastiprināšanos, tādēļ reģiona līmenī arvien lielāku nozīmi iegūs saskaņota un līdzsvarota abu pilsētu attīstība. Izvērtējot pastāvošos priekšnoteikumus, var secināt, ka Valmiera varētu sekmīgi attīstīties kā ražošanas un pārstrādes centrs savukārt Cēsu attīstība būtu lielākā mērā balstāma uz bagāto kultūrvēsturisko mantojumu, izklaides un izglītības iespējām.

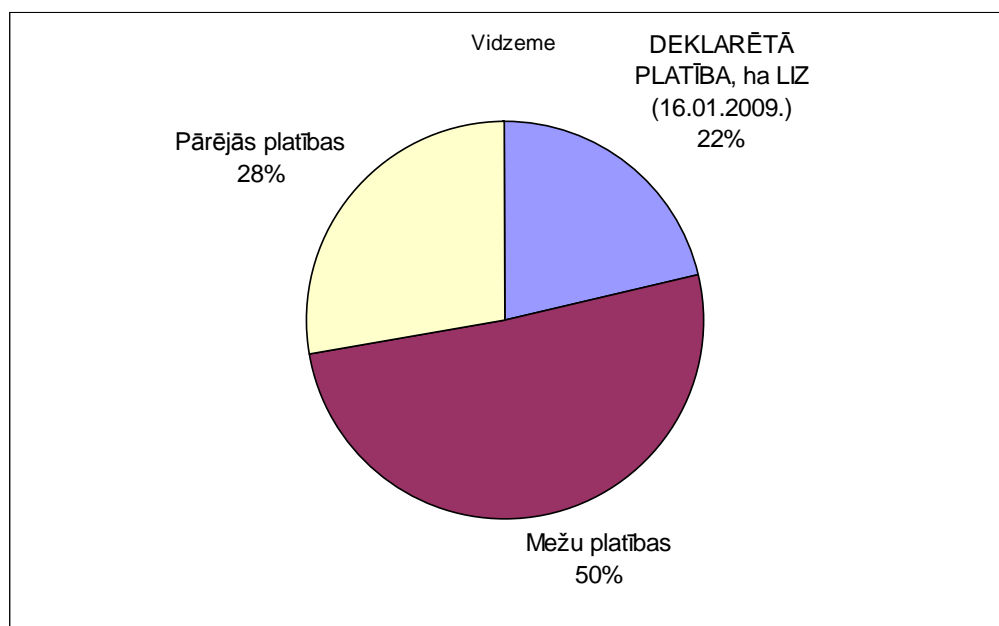
Paralēli lielajām pilsētām Vidzemes reģiona attīstība liela nozīme ir atvēlēta arī mazajām pilsētām, kurs paredzēts veidot kā nelielus pakalpojumu un vispārējās izglītības centrus.

Nākotnē Vidzemes reģiona attīstību arvien lielākā mērā ietekmēs pārrobežu sadarbības rezultātā ģenerētās cilvēku un transporta plūsmas. Lielākie ieguvēji no tā būs teritorijas, kuras atrodas tiešā plūsmu tuvumā un varēs izmantot dažādas priekšrocības, kā, piemēram, labāk attīstīta transporta infrastruktūra, labākas darba iespējas apkalpojošajās nozarēs un rekreācijas pakalpojumu sniegšanā.

Vidzemes reģiona teritorijas, kas atrodas tālu no intensīvajām plūsmām vai lielajām pilsētām, nākotnē varētu attīstīties kā nišas pakalpojumu sniegšanas teritorijas, izmantojot vietējos resursus. Tas attiecas gan uz lauksaimniecību un rekreāciju, gan arī ražojošām nozarēm.

Vidzemes reģionā līdzīgi kā citur Latvijā ir novērojama iedzīvotāju skaita samazināšanās.

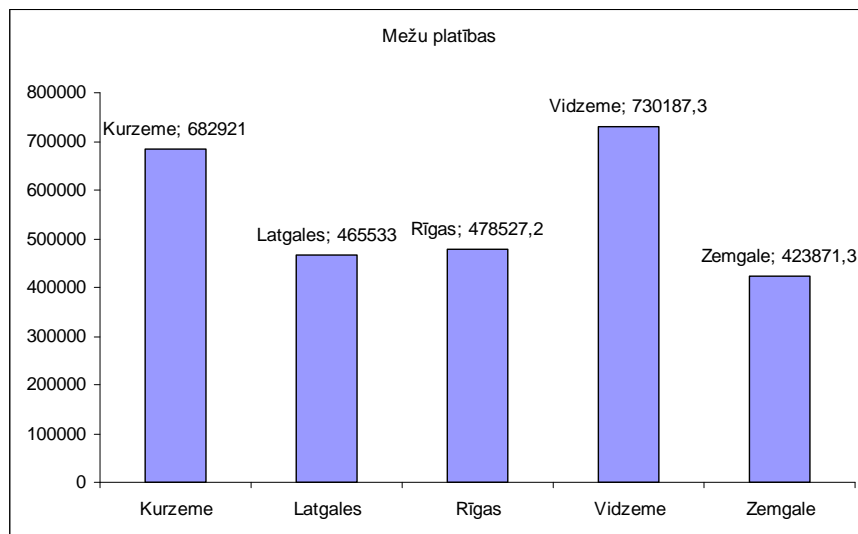
Līdzīgi kā Kurzemē un Rīgas reģionā arī Vidzemē lielāko teritorijas daļu aizņem meži.

Attēls 28. Zemes platību sadalījums Vidzemes reģionā

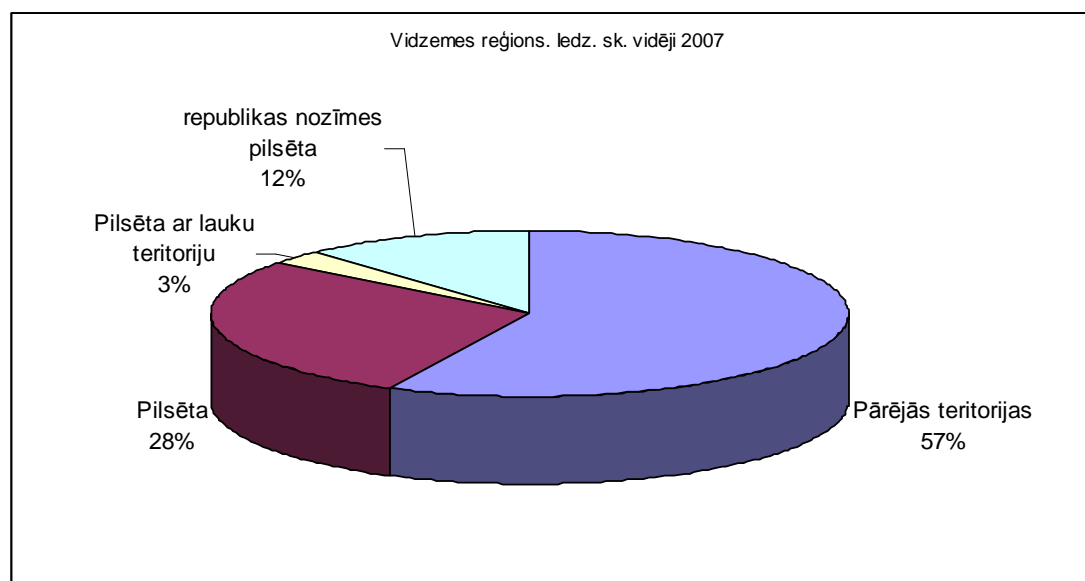
Turklāt Vidzemē ir lielākā kopējā mežu platība Latvijā un mazākais iedzīvotāju

skaitis. Arī kopējā teritorija Vidzemē ir vislielākā. Līdz ar to Vidzemē ir lielas iespējas attīstīt mežsaimniecību un kā arī rekreāciju mežu teritorijās.

Attēls 29. Mežu platības Latvijas reģionos

Vidzemes reģionā salīdzinoši ar citiem reģioniem vismazākā iedzīvotāju daļa dzīvo republikas pilsētās tikai 12%. Savukārt kopumā pilsētās dzīvo nedaudz vairāk kā 40% no visiem iedzīvotājiem. Lielākā daļa Vidzemes iedzīvotāju dzīvo ārpus pilsētām lauku teritorijās.

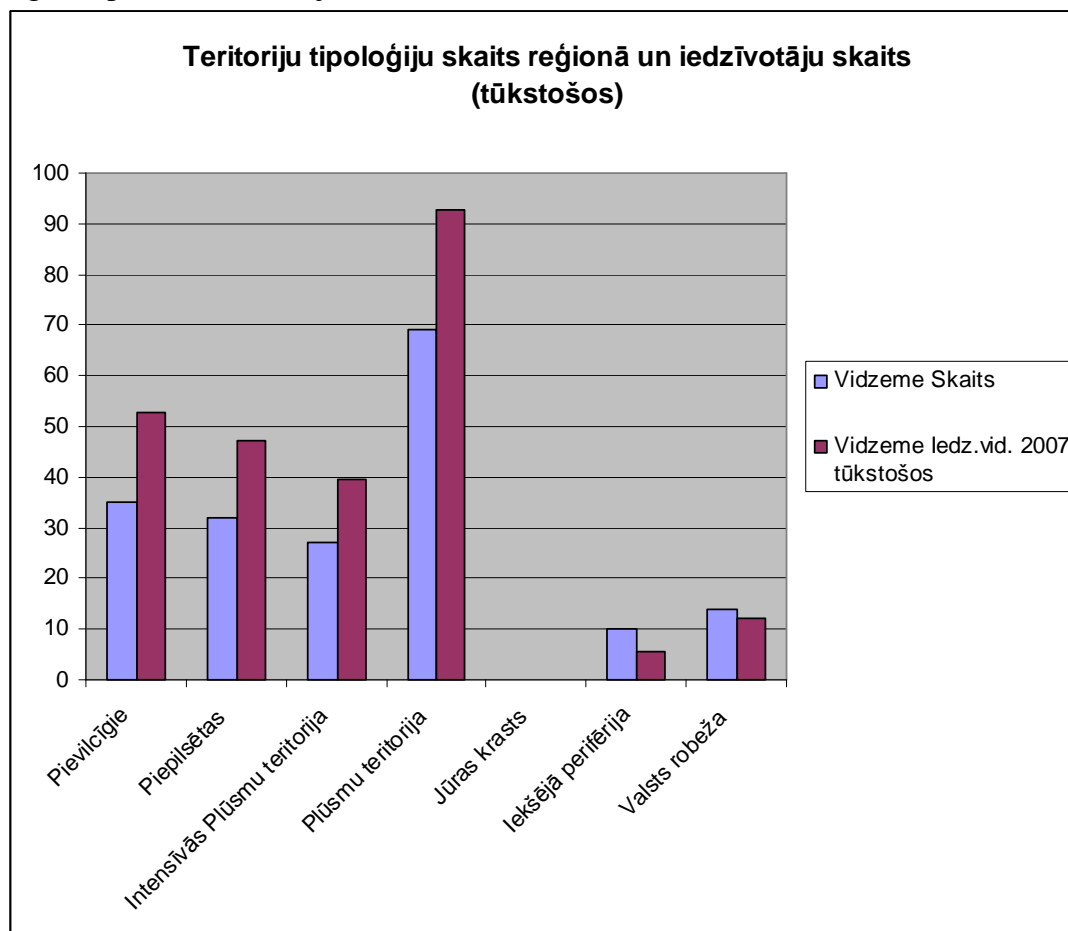

Attēls 30. Vidējais iedzīvotāju skaits Vidzemes reģionā 2007.gadā

Aplūkojot tipoloģiju sadalījumu Vidzemes reģionā, var konstatēt ka liela daļa Vidzemes lauku teritoriju atrodas uz satiksmes plūsmām. Kaut arī tās nav intensīvas (1. kategorijas ceļi) tomēr tās ir uzskatāmas par svarīgu priekšnoteikumu pilsētu un lauku mijiedarbībā jo šīs kategorijas ceļi tiek uzturēti labākā stāvoklī. Tādējādi tiek veicināta lielāk iedzīvotāju ikdienas mobilitāte.

Ievērojama daļa Vidzemes teritoriju ir uzskatāmas par pievilcīgām. Tas zināmā mērā varētu būt skaidrojums salīdzinoši zemajai Vidzemes urbanizācijai, jo pievilcīgā lauku dzīves kvalitāte attur iedzīvotājus no pārcelšanās uz pilsētām. Līdz ar to var

secināt ka Vidzemē no pārējiem reģioniem ir lielākās iespējas attīstīt dažādus ar rekreāciju saistītus pakalpojumus. Turklāt šie pakalpojumi būtu jāorientē uz citu reģionu pilsētu iedzīvotājiem.

Attēls 31. Teritoriju tipoloģiju skaits un iedzīvotāju skaits Vidzemes reģionā

Kā trešā lielākā teritoriju grupa Vidzemē ir piepilsētu teritorijas. Līdz ar to šajās teritorijās ir iespējams veicināt svārstmigrāciju lai palielinātu pilsētās pieejamā darbaspēka daudzumu un samazinātu tā cenu. Lauku iedzīvotājiem tas savukārt dotu lielākas darba iespējas, bet pašvaldībām lielākus IIEN apjomus. IIEN arī būtu uzskatāms par labu indikatoru virzieniem kuros būtu vēlams attīstīt sabiedrisko transportu t.i. biežāka kustība būtu jāparedz uz teritorijām no kurām ir novērojams straujāks IIEN plūsmas pieaugums.

Kopumā Vidzemē iedzīvotāju un teritoriju skaits ir pietiekami sabalansēti un nav izteiktas tendences iedzīvotājiem vairāk koncentrēties kādā noteiktā lauku tipoloģijā. Vislielākais iedzīvotāju skaits ir izvietots plūsmu teritorijā, tas ir uz reģionālās nozīmes ceļiem. Līdz ar to šīm teritorijām ir labi priekšnoteikumi svārstmigrācijas veicināšanai. Tas attiecās gan uz ikdienas gan nedēļas svārstmigrāciju gan darba gan arī rekreācijas nolūkos.

7.3. Kurzemes reģions

Kurzemes reģiona nākotnes attīstība lielā mērā tiks veidota izmantojot reģiona potenciālu tādās jomās kā:

- lauksaimniecība;
- mežkopība;
- transports un tranzīts;
- rekreācija un atpūta;
- ražošana un pārstrāde.

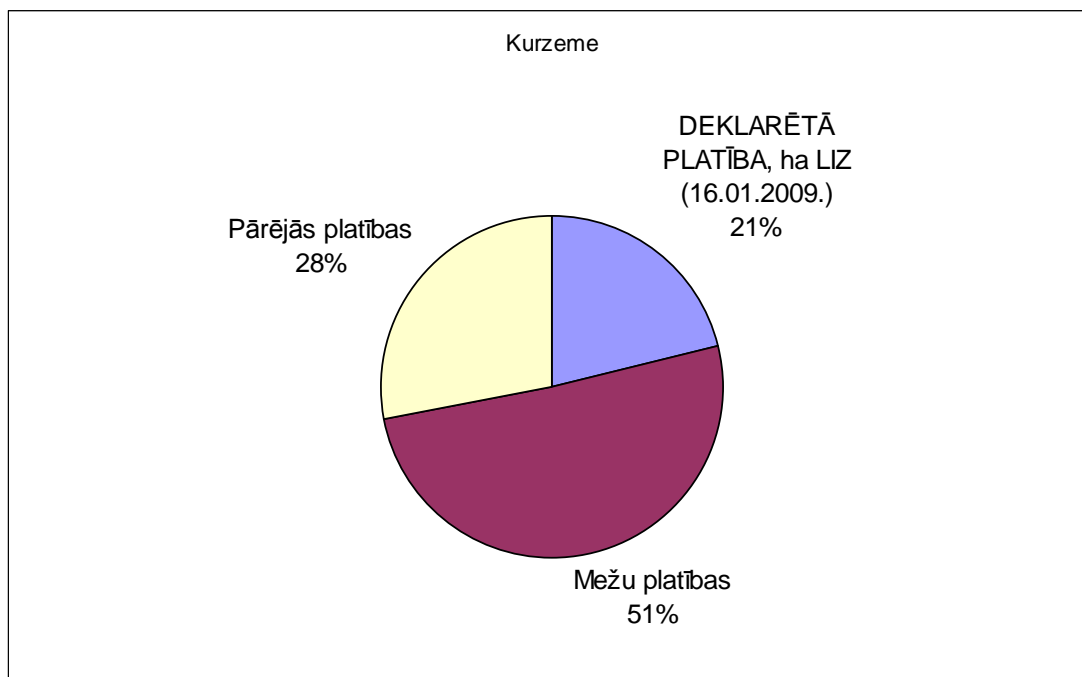
Līdzīgi kā Rīgas reģionā arī Kurzemē paredzēta lauku teritoriju lielāka izmantošana apbūvei un cilvēku pastāvīgai dzīvošanai, tai pat laikā nodrošinot piekļuvi reģiona ekonomikas lielākajiem dzinējspēkiem - pilsētām.

Nākotnē Kurzemes reģiona attīstībā lielu nozīmi ieņems Baltijas jūras tuvums gan kā rekreācijas zona, gan arī zvejniecības un ūdens transporta iespēja. Jau tagad lielākā daļa no piekrastē esošajām pašvaldībām izjūt intensīvas tūristu un vasarnieku plūsmas no blakus esošajām pilsētām, kā arī Rīgas.

Nākotnē var prognozēt šādu plūsmu intensīvāku attīstību, kas atstātu pozitīvu iespaidu uz finansu plūsmām reģionā.

Kurzemē atrodas divas republikas nozīmes pilsētas - Ventspils un Liepāja. Liela nozīme ir arī Kuldīgas pilsētai, kas atrodas reģiona vidū un ir salīdzinoši vispieejamākā no visiem reģiona nostūriem. Līdz ar to var prognozēt, ka nākotnē Kurzemē ir svarīgi ievērot poli-centriskas attīstības principus, nodrošinot dažādu pakalpojumu pieejamību ne tikai Ventspilī un Liepājā, bet arī Kuldīgā.

Kurzemē ir salīdzinoši liels dažādu pievilcīgo faktoru kopums. Liela daļa no Kurzemes teritorijām atrodas Baltijas jūras piekrastē. Tomēr šo teritoriju attīstība nav bijusi tik strauja kā to varētu gaidīt. Ir svarīgi arī citi faktori kā piemēram pilsētu tuvums vai ērtas transporta iespējas. Tādēļ tieši tās pievilcīgās teritorijas kurās tiek izpildīti pēdējie divi priekšnoteikumi ekonomiski ir attīstījušās straujāk par citām. Līdzīga tendence ir novērojama arī iedzīvotāju skaita izmaiņās. Tomēr šeit ir viena izteikta atšķirība- iedzīvotāju skaits visstraujāk ir samazinājies iekšējās perifērijas teritorijās, kas zināmā mērā arī izskaidro bezdarba samazinājumu šajā teritorijā. Līdzīgi kā Vidzemē arī Kurzemē salīdzinoši lielas platības aizņem meži. Pēc kopējās mežu platības Kurzeme Latvijā ir otrā lielākā mežu teritorija. Arī pārējo teritoriju sadalījums ir līdzīgs apmēram 21% ir lauksaimniecības teritorijas, bet 28 % pārējās.

Attēls 32. Zemes platību sadalījums Kurzemes reģionā

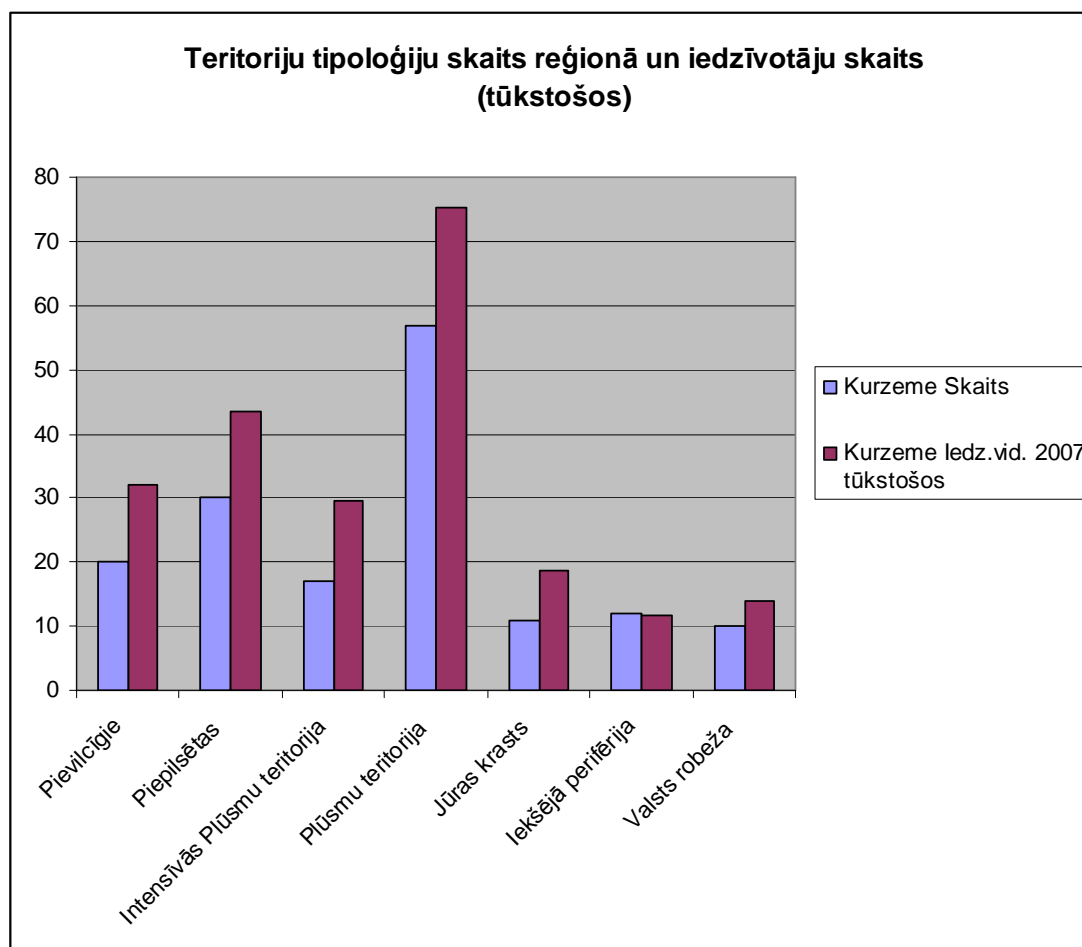
Lielākā daļa Kurzemes iedzīvotāju dzīvo pilsētās turklāt salīdzinoši liels ir to iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo republikas nozīmēs pilsētās Ventspilī un Liepājā. Ņemot vērā šo faktu var paredzēt ka Kurzemē ir lielākas iespējas attīstīt dažāda veida ražošanas objektus, jo pilsētās ir salīdzinoši laba darba spēka pieejamība.

Attēls 33. Vidējais iedzīvotāju skaits Kurzemes reģionā 2007.gadā

Salīdzinoši neliels iedzīvotāju skaits Kurzemē dzīvo lauku teritorijās. Turklāt, salīdzinot ar citiem reģioniem, Kurzemē ir salīdzinoši lielāks iekšējās perifērijas teritoriju skaits. Līdz ar to būtu iespējams veicināt šo teritoriju un pilsētu mijiedarbību, piemēram, veicinot iknedēļas svārstmigrācijas iespējas.

Ikdienas svārstmigrācija Kurzemē arī būtu piemērota mijiedarbības veicināšanai. Liela daļa Kurzemes lauku teritoriju atrodas plūsmu tuvumā un piepilsētā. Ievērojams teritoriju skaits atrodas intensīvu plūsmu teritorijās. Līdz ar to šeit varētu veicināt gan svārstmigrāciju uz citām teritorijām (ne tikai pilsētām), kā arī pakalpojumu sniegšanu cilvēkiem kuri pārvietojās plūsmās.

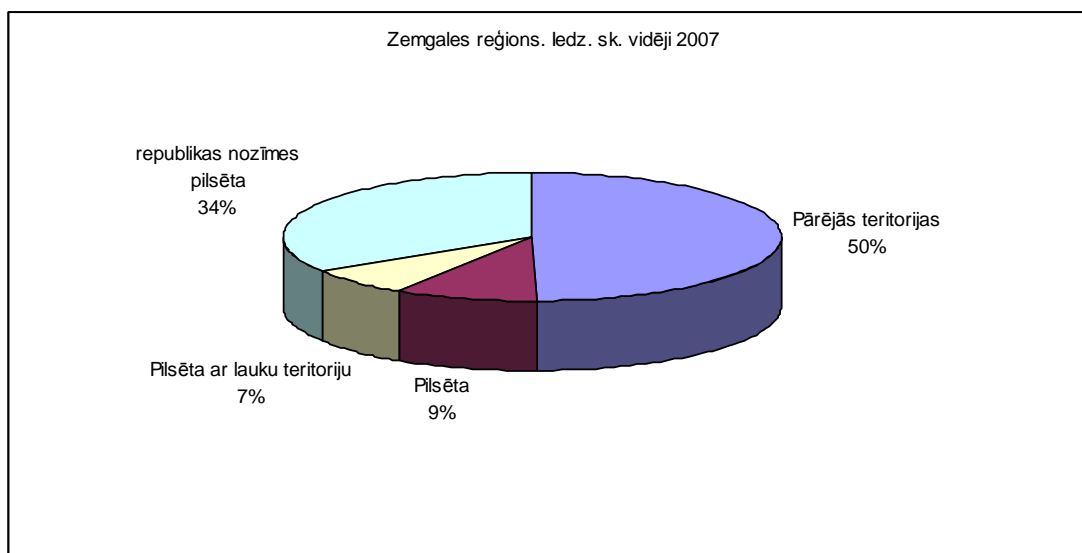
Attēls 34. Teritoriju tipoloģiju un iedzīvotāju skaits Kurzemes reģionā

Neskatoties uz to ka Kurzemē ir salīdzinoši gara piekrastes josla kopējais pievilcīgo (t.sk. piekrastes) teritoriju skaits ir mazāks nekā Vidzemē. Turklāt ņemot vērā salīdzinoši lielo pilsētas iedzīvotāju skaitu var prognozēt pietiekami lielu vietējo pieprasījumu pēc dažādiem rekreācijas pakalpojumiem t.sk. tiem, kas saistīti ar jūras piekrasti. Līdz ar to Kurzemes gadījumā nepieciešamība piesaistīt citos reģionos dzīvojošos būtu mazāka. Tādējādi palielinās iedzīvotāju iespēja nokļūt rekreācijas vietās ātrāk un salīdzinoši lētāk. To būtu vēlams ņemt vērā arī plānojot sabiedriskā transporta maršrutus, kas būtu paredzēti ne tikai darba, bet arī rekreācijas vajadzībām. Kurzemē ir trīs mazās ostas Roja, Mērsrags un Pāvilosta (Sakas novads). Pagaidām šo teritoriju mijiedarbība ar pilsētām ir ļoti neliela. Tas izskaidrojams ar to ka mazajās ostās pārsvarā attīstās ar tūrismu un rekreāciju saistīti pakalpojumi un tikai nedaudz tās tiek izmantotas zvejniecībā un jūras transportā. Latvijā pagaidām tāda veida rekreācija ir maz attīstīta tādēļ arī ir ļoti ierobežotas iespējas attīstīt tāda veida pakalpojumus. Salīdzināšanai var pieminēt ka Zviedrijā viens brīvā laika peldlīdzeklis ir vidēji uz 7 cilvēkiem savukārt Latvijā šis skaitlis ir apmēram 50 reizes lielāks. Lielākais iedzīvotāju skaits Kurzemē ir plūsmu teritorijās. Līdz ar to arī šeit ir labas iespējas mobilitātes attīstībā. Tomēr ņemot vērā lielo iedzīvotāju skaitu pilsētās var prognozēt arī ievērojamu svārstmigrāciju starp tām. Līdz ar to kopējo iedzīvotāju pārvietošanos vēlams skatīt vienotā pilsētu un lauku kontekstā. Sevišķu uzmanību pievēršot tām plūsmām kuras veidojas starp pilsētām Liepāju, Ventspili, Kuldīgu, Talsiem un Saldu, kā arī visām lauku teritorijām kuras atrodas uz ceļiem, kas savieno šīs pilsētas.

7.4. Zemgales reģions

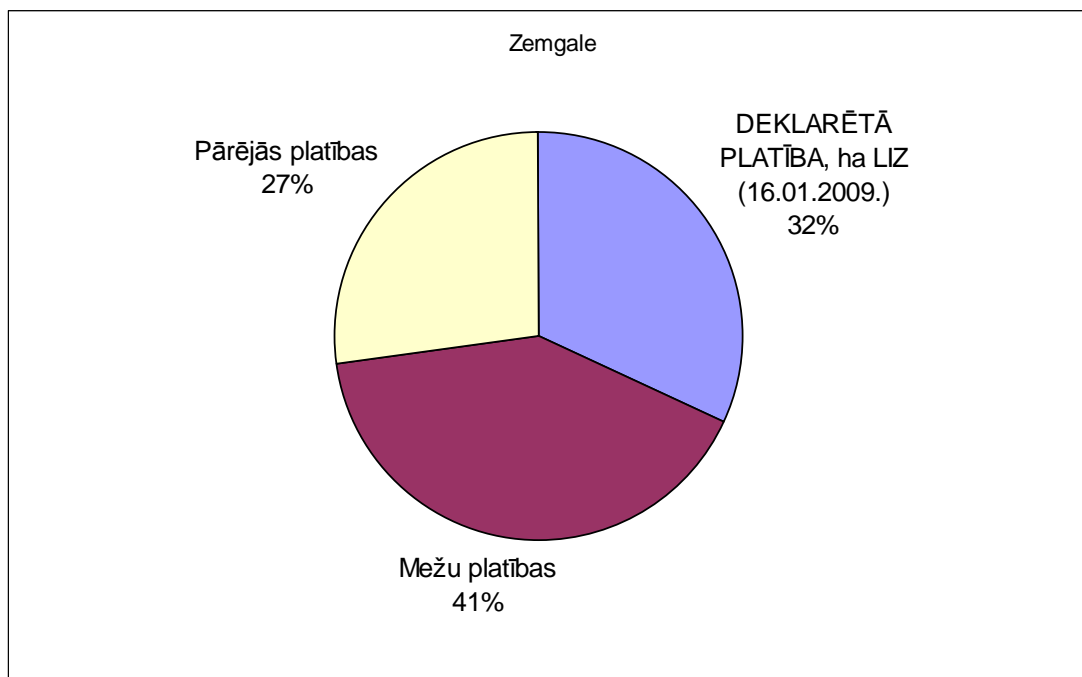
Zemgales reģionā gan šobrīd, gan nākotnē liela nozīme būs galvaspilsētas Rīgas un reģiona centru tuvumam. Šāda situācija veicinās tā saucamo „ekonomisko asu” veidošanos starp šīm pilsētām. Tādējādi var prognozēt, ka lielāka ražošanas un pakalpojumu koncentrācija veidosies tieši šo asu tuvumā. Veicinot dažādu pakalpojumu pieejamību reģiona iedzīvotājiem, būtu jāņem vērā tās iespējas, ko sniegs šādu asu veidošanās.

Iedzīvotāju Zemgales reģionā sadalās aptuveni uz pusēm: puse dzīvo lauku teritorijās, puse – pilsētās un piepilsētās, kas izriet gan no Rīgas salīdzinošā tuvumu, gan no Zemgales reģiona platību struktūras.

Attēls 35. Vidējais iedzīvotāju skaits Zemgales reģionā 2007.gadā

Zemgales reģionā ir lielākais starp reģioniem lauksaimniecībā izmantojamo zemju īpatsvars pret kopējo reģiona platību. Savukārt mežu platības ir apgriezti proporcionāli mazākas.

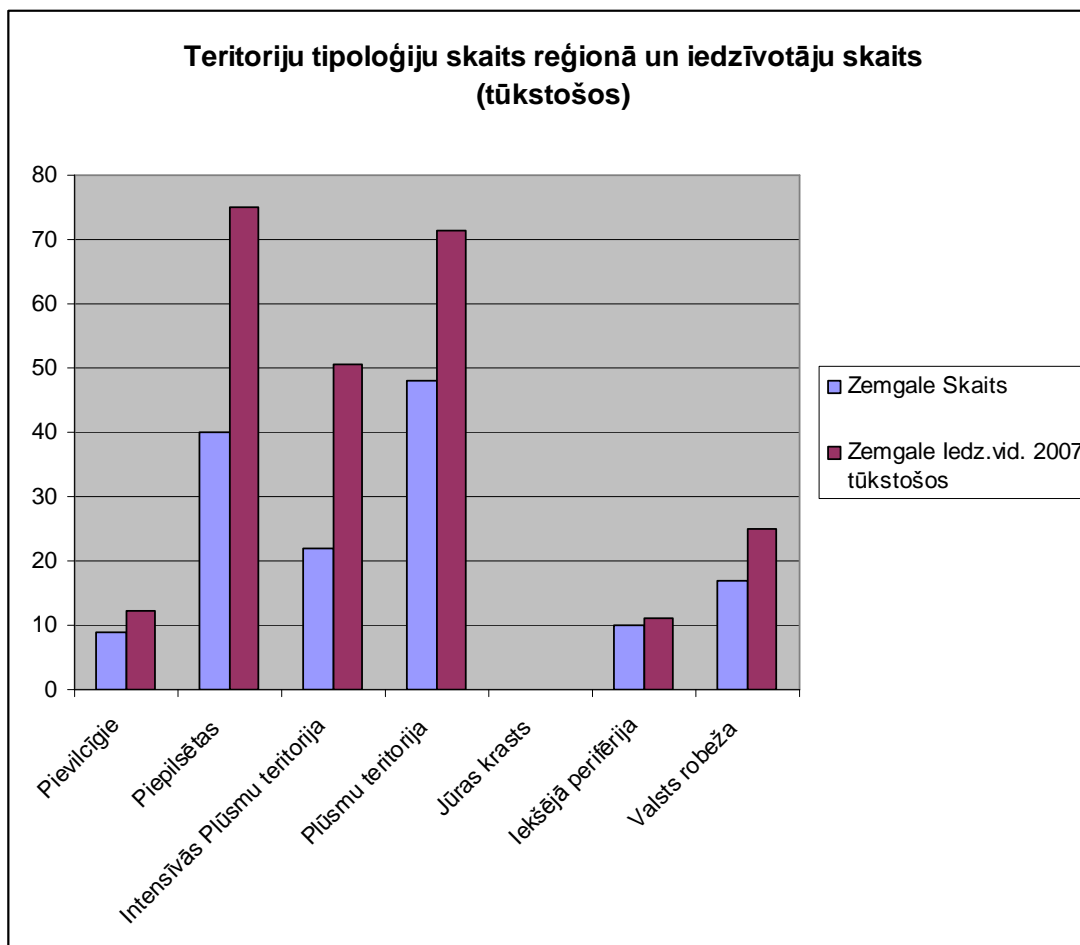

Attēls 36. Zemes platību sadalījums Zemgales reģionā

Tādēļ no reģiona iekšējiem faktoriem raugoties tā attīstību lielā mērā noteiks labvēlīgā situācija lauksaimniecības lielražošanas attīstībai.

To varētu izmantot arī reģionā esošās pilsētas, kuras var veidoties par lauksaimniecības produkcijas pārstrādes centriem orientējoties uz gala produktu ražošanu ar lielāku pievienoto vērtību. Ņemot vērā mašīnbūves un metālapstrādes nozares attīstību Jelgavā, kā arī pašvaldības likto akcentu uz uzņēmējdarbības un inovāciju attīstību, Jelgava varētu nostabilizēt savas pozīcijas kā reģiona centrs – gan ģeogrāfiski, gan ekonomiskā ziņā.

Zemāk sniegtajā attēlā par teritoriju tipoloģiju skaitu reģionā acīmredzamākās atšķirības no citiem reģioniem saistās ar mazāku skaitu pievilcīgo lauku, kas zināmā mērā izskaidrojams gan ar zemu ūdens platību daudzumu, gan Zemgales līdzenuma lēzeno reljefu.

Attēls 37. Teritoriju tipoloģiju un iedzīvotāju skaits Zemgales reģionā

Savukārt piepilsētas teritoriju izmantošanā lielā mērā atspoguļojas visa reģiona attiecības ar galvaspilsētu Rīgu. Piepilsētas skaitliski ir otrā lielākā teritoriju grupa kurā dzīvo lielākais skaits iedzīvotāju. Tajās galvenokārt ir dzīvojamie rajoni ar privātmājām, kur mitinās Jelgavā, Bauskā, Dobelē un it īpaši lielā mērā Rīgā strādājošie. Nav sagaidāms, ka šī tendence varētu mainīties.

Tādēļ iedzīvotāju mobilitātes attīstību nākotnē var prognozēt gan reģiona iekšienē gan arī starp reģioniem it sevišķi mijiedarbībā ar Rīgu. Tādēļ Zemgales pilsētās attīstot dažādus pakalpojumus jāņem vērā arī iedzīvotāju pārvietošanās laiki attiecīgi pieskaņojot pakalpojumu sniegšanas laikus.

Svarīgi arī ņemt vērā pilsētu gravitācijas principus, kuru rezultātā tās teritorijas, kuras atrodas 30-40 km attālumā no Rīgas, vairāk mijiedarbosies ar Rīgu nekā ar Zemgales pilsētām, kuras atrodas tuvāk.

Salīdzinoši liels iedzīvotāju skaits Zemgalē ir izvietots intensīvo plūsmu teritorijās. Tas izskaidrojams ar salīdzinoši lielo valsts nozīmes ceļu īpatsvaru teritorijā. Turklāt šie ceļi saista Zemgali ar kaimiņvalstīm tādējādi radot labākus priekšnoteikumus uz tranzīta plūsmām orientētu pakalpojumu izveidē.

Ņemot vērā Zemgales auglīgās augsnes lauku teritorijām ir perspektīvas vēl vairāk nodrošināt savu statusu kā lielsaimniecību lauku teritorijas, kur lielo zemnieku saimniecību īpatsvars ir lielākais starp reģioniem.

Liela nozīme nākotnes attīstībai reģionā būs arī pierobežas tuvumam. Jau šobrīd pierobežā tiek izmantotas Lietuvas tirgus sniegtās iespējas. Tiek izmantotas pārrobežu sadarbības sniegtās iespējas, taču tās būtu vēlams lielākā apjomā. Arvien intensīvāka

iedzīvotāju pārvietošanās starp valstīm radīs jaunas iespējas un arī draudus. Līdz ar to sevišķi nozīmīga būs valsts politika, kas ļautu nodrošināt Latvijas uzņēmējiem labvēlīgus konkurences apstākļus gan preču, gan arī pakalpojumu realizācijai. Valsts līmenī tas visvairāk attiecās uz nodokļu likumdošanu, savukārt reģionam sevišķi lielu uzmanību jāpievērš kvalitatīvu cilvēkresursu izglītošanai un attīstīšanai reģionam perspektīvajās nozarēs.

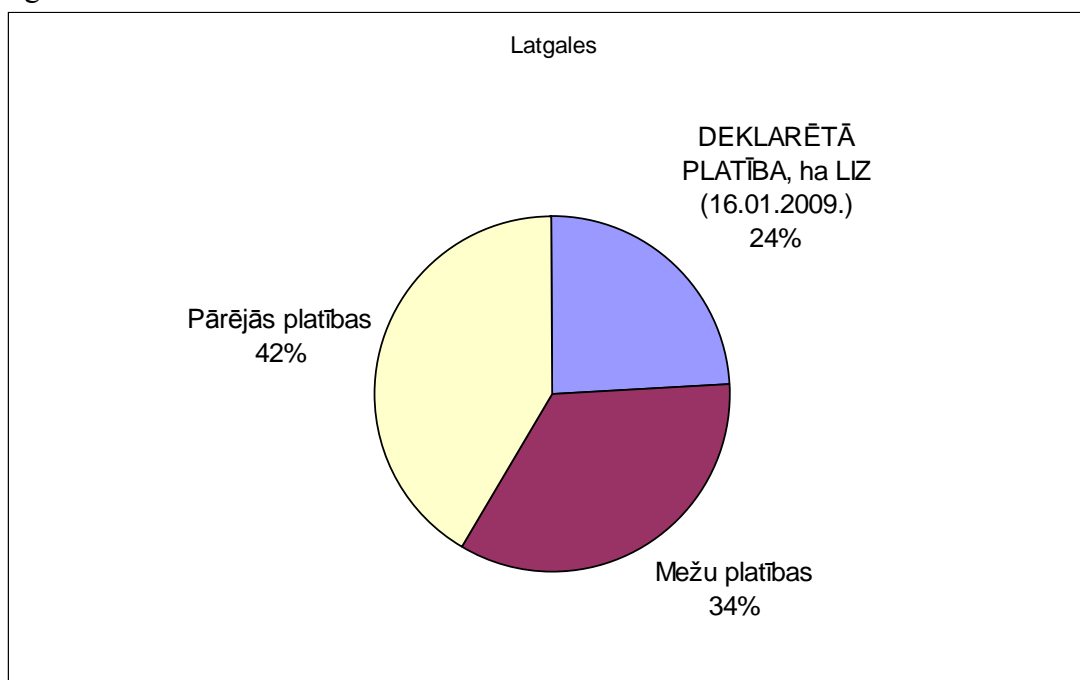
Īpaša attīstības joma ir saistāma ar iespējamo Dobeles gāzes krātuves izveidošanu. Kaut arī šobrīd viss vēl atrodas izpētes sākuma stadijā, tai ir pievērsta Latvijas valdības un Eiropas komisijas uzmanība, saskatot šo objektu, kā vienu no energoapgādes drošības risinājumiem.

Neskatoties uz augstāk uzskaitītajām priekšrocībām un perspektīvām, šobrīd lauku reģionos pastāv diezgan liels bezdarbs un zema uzņēmējdarbības aktivitāte, ko vietējo pašvaldību pārstāvji atsevišķos gadījumos pat ir skaidrojošu ar pārāk lielu Rīgas vai Jelgavas, Bauskas tuvumu, kas pārvilina visus uzņēmējus.

Salīdzinājumā ar Vidzemi un Latgali Zemgale ir mazāk piesātināta ar „pievilcīgiem laukiem”, jo apvidus ir salīdzinoši līdzens, bez kalniem un daudziem ezeriem, taču šajā reģionā atrodas vieni no skanīgākajiem „mītisko lauku” objektiem, kuru potenciāls pilnībā vēl nav izmantots. Tie ir „Pokaiņu mežs” un „Tērvetes dabas parks”.

7.5. Latgales reģions

Latgales reģiona teritorijas struktūra zināma mērā ir atšķirīga no visiem pārējiem reģioniem.

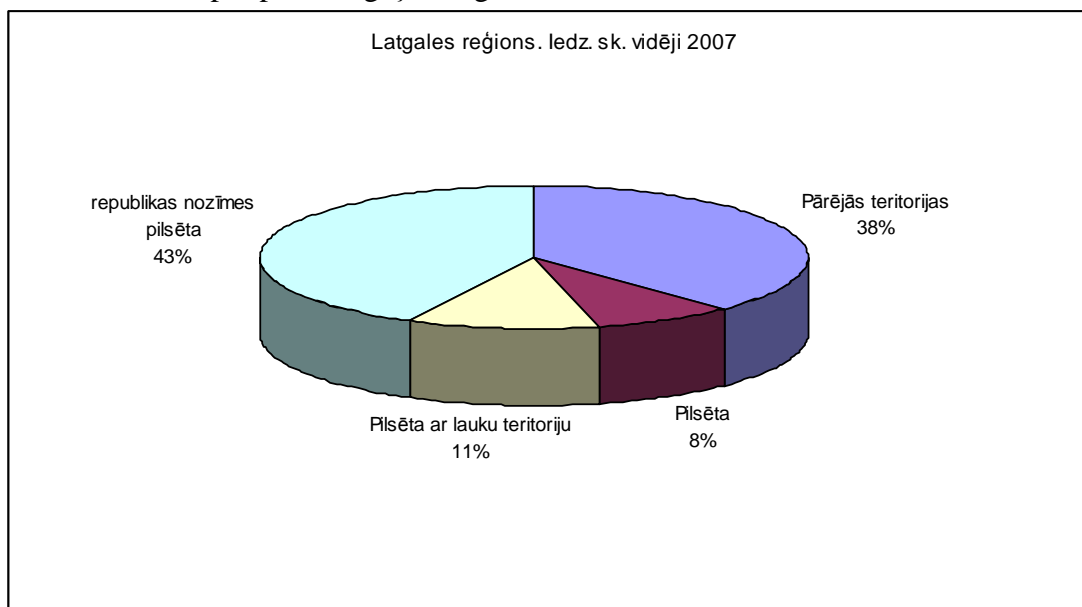
Attēls 38. Zemes platību sadalījums Latgales reģionā

Tas zināmā mērā ir izskaidrojams ar lielo ūdens teritoriju platību, kas ievērojami palielina „pārējo platību” īpatsvaru un proporcionāli samazina meža platības un lauksaimniecībā izmantojamās platības.

Latgales reģiona ekonomiskās attīstības dzinējspēks ir Daugavpils un zināmā mērā arī

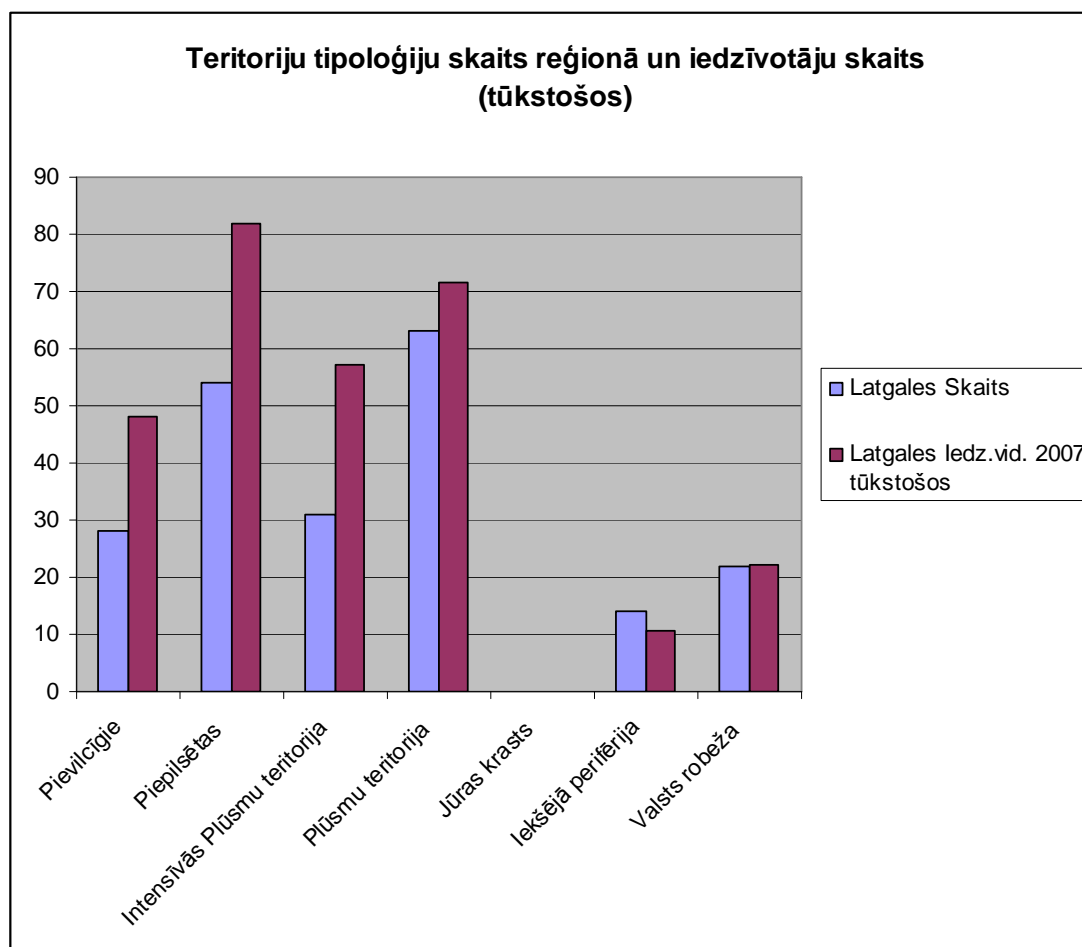
Rēzekne. Novērojot pēdējā laika attīstības tendences, var secināt ekonomiskās aktivitātes koncentrāciju ap šīm pilsētām. To atspoguļo arī attēls par teritoriju tipoloģiju skaitu reģionā, kur redzams, ka piepilsētas teritoriju skaits ir lielākais starp reģioniem.

Bez tam Daugavpils piepilsētas lauku teritorijās parādās tendence, ka tajās savas dzīvesvietas izvēlas gan Daugavpils iedzīvotāji, gan rajona iedzīvotāj un tās nākotnē varētu veidoties par pilsētas guļamvagonu.

Attēls 39. Vidējais iedzīvotāju skaits Latgales reģionā

Arī šo teritoriju plānojumi ir atvērti privātmāju būvniecībai, turklāt Daugavpils piepilsētā jau parādās tendence, kad vasarnīcu mājas tiek pārbūvētas par individuālajām dzīvojamām mājām. Arī Strūžānu iedzīvotāji dodas darbā uz Rēzekni (25km), bet ir izvēlējušies par dzīves vietu lētāko un ar labiem komunālajiem pakalpojumiem (kā zināms Rēzeknē ilgstoši bija problēmas ar apkuri) esošo piepilsētas lauku teritoriju. Līčos (2km no Preiļiem) ir atnākušas ģimenes no rajona, kuras negribēja vai arī nevarēja atļauties nopirkt dzīvokli Preiļos.

Attēls 40. Teritoriju tipoloģiju un iedzīvotāju skaits Latgales reģionā

Kopumā iedzīvotāju izvietojums Latgalē ir proporcionāls teritoriju skaitam. Vienīgi plūsmu teritorijās ir mazāks iedzīvotāju skaits pret teritoriju skaitu. Lielākais iedzīvotāju skaits ir koncentrēts piepilsētu teritorijās. Tas lielā mērā izskaidrojams ar salīdzinoši lielo pilsētu skaitu un lielumu.

Pierobežas lauku teritorijās situācija ir atšķirīga ES pierobežā un NVS pierobežā. Brīvā robeža ar Lietuvu nepalielina „nostūra” efektu teritorijai. Iedzīvotāji šajās teritorijās labprāt izmanto arī Lietuvas tirgu savu vajadzību nodrošināšanai (iepirkumi, izklaides, lidosta). Tiek izmantotas pārrobežu sadarbības iespējas, tomēr vēl nepietiekamā apjomā. Šī sadarbība no projektu līmeņa ir jāturpina arī pašvaldību ikdienas darba līmenī. Baltkrievijas un Krievijas pierobežu Latgales reģiona teritorijas daudzviet ir „gala punkts” visiem ceļiem, izņemot robežšķērsošanas vietas, bet arī tur kustību ierobežo vīzu režīms. Šajās teritorijās ir mazs darba vietu skaits, augsts bezdarbs un tajās ir liels pensijas vecuma iedzīvotāju skaits.

Iedzīvotāji, kas bija tendēti meklēt darbu citās teritorijās, to ir atraduši, bet pārējie gaida, kad darba vietas „nāks pie viņiem”. Arī daudzi pašvaldību vadītāji neizprot uzņēmējdarbības principus un uzskata, ka tas ir valsts uzdevums radīt darba vietas viņu pašvaldības teritorijā. Netiek veicināta izpratne par individuālās uzņēmējdarbības iespējām ārpus lauksaimniecības sektora.

Lauksaimniecības teritorijās lauksaimnieciskās ražošanas tendences un problēmas ir

līdzīgas kā valstī kopumā. Tāpat vērojama iedzīvotāju skaita samazināšanās šajās teritorijās. Tomēr uzrādās tendence, ka daļa jauniešu apzināti grib palikt dzīvot laukos, bet nezina kādu profesiju izvēlēties. Tādēļ būtu nepieciešams veikt pētījumu par tām profesijām, kuras mūsdienā apstākļos dod iespēju strādāt interesantu darbu, neatkarīgi no dzīves vietas (arī lauku teritorijās) un ar tām iepazīstināt vidusskolu vecāko klašu skolēnus, pašvaldību speciālistus, lauku teritoriju iedzīvotājus, NVD darbiniekus.

Mazas lauku saimniecības neizprot, ka nevar konkurēt lielajā tirgū, bet pretendē uz zemnieku – lauksaimniecības produkcijas ražotāju statusu, tomēr nav tendences attīstīties stabiliem lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīviem (izņemot pienu, dažādi arī graudu), šāda sadarbība netiek pietiekami veicināta.

Hobija lauksaimniecībai ir tendence sūdzēties, ka nav kur likt saražoto produkciju. Zināmā mērā tā ir taisnība, jo nav attīstīta vietējā produkta tirgus sistēma, kad mazajām saimniecībām ir iespēja tirgot ikdienas patēriņa produktus tuvējo pilsētu iedzīvotājiem (lielveikalos, tirgū). Turklāt pašvaldības šādu tirgus organizēšanu un zemnieku piesaisti neuzskata par savu pienākumu un darbu uzņēmējdarbības veicināšanā.

„Mītisko lauku” zīmols netiek pietiekami izmantots, labs izņēmums ir Preiļu siers. Transporta plūsmu teritorijas ir attīstītas pie lielākajām pilsētām, jo šos ceļus izmanto svārstmigranti. Transporta plūsmai nav redzams nozīmīgs pienesums vietējai ekonomikai lauku teritorijās. Tomēr šos ceļus varētu veiksmīgāk izmantot tūrisma attīstībai, iekļaujoties kopējā Latgales un Lietuvas tūrisma shēmā. Tomēr, lai piesaistītu lielākas tūristu plūsmas ir nepieciešama tūrisma infrastruktūras turpmāka attīstība.

Kopumā ir vērojama liela centrāle uz Daugavpili un tāda parādās arī uz Rēzekni. Vietējās pašvaldības (arī mazās pilsētas) nodrošina cilvēku ikdienas sociālās, veselības, pamatizglītības vajadzības. Teritorijās, kuras ir tuvu (līdz 40km) lielajām pilsētām, bet nav laba sabiedriskā transporta satiksme, iedzīvotāji dodas darbu meklēt citur (līdz ar to - arī dzīvot citur), bet ja ir satiksme, paliek dzīvot turpat. Kopumā Latgale uzrāda tādas pašas tendences kā valstī kopumā, un tādēļ var prognozēt, ka palielināsies Daugavpils pilsētas ietekmes teritorija, turpināsies Daugavpils piepilsētas lauku teritoriju urbanizācija un vasarnīcu teritoriju attīstība par patstāvīgām dzīves vietām. Pierobežas teritorijās, no kurām aizplūst iedzīvotāji, šī tendence saglabāsies, tādēļ jādomā par to, kā veicināt šo teritoriju attīstību pa otrajām mājām pilsētu iedzīvotājiem.

8. Priekšlikumu reģionālās attīstības politikas pilnveidošanai kopsavilkums

Tipoloģija	Identificētās problēmas (Grupējums pēc problēmu rakstura, izpausmes formas)	Problēmas mērogs (*) – pašvaldību skaits % no kopējā; arī ballēs (1 - 5) (izziņai pievienots arī cik % iedzīvotāju u.tml.)	A	Problēmas radītās iespējamās sekas (**) (sociāli ekonomiskie riski), kvalitatīvs apraksts; arī ballēs (1-5)	B	Ilgtermiņa, vidēja, īstermiņa raksturs (***), kvalitatīvs raksturojums, arī balēs (1 – 4)	C	Nozīmīguma kopnovērtējums (****) ballēs (1 – 100) D = A x B x C	Iespējamās politiku alternatīvas (atbalsta instrumenti), kas risina problēmu
C. <u>Lauksaimniecības teritorijas</u>	C.4. Laukos maz/nav darba vietu	virs 80% pašvaldību, apm. 30% iedzīvotāju	5	Nelabvēlīga sociāli ekonomiskā vide, pesimisms, neticība attīstības iespējām. Daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni	5	Ilgtermiņa problēma	4	100	(Darbības programma „Cilvēkresursi un nodarbinātība”; un/vai „Uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas”) Mazā biznesa kursi iedzīvotājiem. (LAP Leader) Vietējo iniciatīvas grupu mazā biznesa aktivitātes.
C. <u>Lauksaimniecības teritorijas</u>	C.1. Zemnieki nesadarbojas	virs 80% pašvaldību, apm. 30% iedzīvotāju	5	Nespēj atrast tirgu savai produkcijai; Nespēj novērtēt, ko labāk audzēt; Nesaņem ienākumu atbilstoši ieguldītajam darbam, tādēļ pamet laukus. Vidēji daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni	4	Ilgtermiņa problēma	4	80	(LAP 2007-13.) Paplašināt Ražotāju grupu atbalstu, piemērojot to arī mazapjoma produkciju ražotājiem. (LAP Leader un Mērķinstrumenti pilsētpolitikai) Vietējo produktu tirgu izveide pilsētās. ZM konsekventa nostāja

<u>C.</u> <u>Lauksaimniecības teritorijas</u>	C.3. „Hobija saimniecības” pretendē un zemnieku saimniecības statusu	virs 80% pašvaldību, apm. 30% iedzīvotāju	5	Iecerētais neatbilst iespējām un rezultātā neizbēgama vilšanās un vainīgā meklēšana. Vidēji daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni	4	Ilgtermiņa problēma	4	80	(LAP 2007-13) Pārskatīt atbalsta saņemšanas nosacījumus, nosakot atbalsta saņemšanas iespējas lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīviem (LPK) un palielinot gada finanšu apgrozījuma lieluma nosacījumu, kas vienlīdz būtu jāizpilda LPK un zemnieku saimniecībām. (LAP 2007-13) 3.ass pasākumu ietvaros paredzēt atbalstu mazajām lauku saimniecībām, kuras realizē savu produkciju tirgū.
<u>F. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki</u>	F.1. Nespēja pelnīt naudu sniedzot pakalpojumus cilvēkiem, kas pārvietojas plūsmās	Intensīvās plūsmu (E un A ceļi) teritorijās atrodas apmēram 28% pašvaldību kur dzīvo ap 40% iedzīvotāju. Savukārt plūsmu teritorijās (P ceļi) atrodas ap 56% pašvaldību un 50% iedzīvotāju	5	Šī ir lielākā neizmantotā plūsmu teritoriju iespēja	5	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	75	Komersantu apmācības programmas ietvaros veikt vietējo esošo un potenciālo uzņēmēju apmācību ar mērķi attīstīt pakalpojumu sniegšanu plūsmās Jauno komersantu kreditēšanas programmas ietvaros sniegt aizdevumus jaunu uzņēmumu veidošanai, kuru biznesa plāni ir orientēti uz pakalpojumu, it sevišķi jaunu un inovatīvu, sniegšanu
<u>A Piepilsētas lauki</u>	A2 Nepietiekama infrastruktūras attīstība	Ap 30% no pašvaldībām (gan skaita gan platības) kurās dzīvo 42 % iedzīvotāju	3	Samazinās teritorijas pievilcība dzīvošanai, palielinās infrastruktūras izbūves un uzturēšanas izmaksas	5	Ilgtermiņa problēma	4	60	Operacionālās programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” ietvaros sniegt atbalstu piepilsētas teritoriju infrastruktūras izbūvei. T.sk. sniedzot atbalstu nepieciešamā pašvaldību līdzfinansējuma nodrošināšanā.

									(LAP Leader) Vietējo iniciatīvas grupu aktivitātes infrastruktūras attīstībai Izstrādāt publiskās-privātās sadarbības modeļus infrastruktūras izbūvei un uzturēšanai VPD 2.2.3 ietvaros vai valsts budžeta dotācija pašvaldību infrastruktūras attīstībai
<u>B. „Pievilcīgie” lauki</u>	B.3. Nepietiekama informācija par lauku pievilcības aspektiem	26 % no pašvaldībām, 27% no platībām, kā arī apmēram 30% no iedzīvotāju skaita	3	Ļoti daudzpusīga problēma	5	Ilgtermiņa problēma	4	60	Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību reklāmas un mārketinga jomā. Apmācību vēlams sniegt ne tikai komersantiem, bet arī pašvaldību darbiniekiem. . Iespējamais instruments VPD 3.1.1 vai apakšprogramma 0703 Darba prasmju apguve un atajunošana Īstermiņā šo problēmu iespējams risināt sniedzot konsultantu atbalstu 4.4 pasākuma Lauku teritoriju pārveidošanās un attīstības veicināšana ietvaros
<u>C. Lauksaimniecības teritorijas</u>	C.8. Pašvaldības nav informētas par iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļu, kas ienāk no darba vietām citās teritorijās	virs 80% pašvaldību, apm. 30% iedzīvotāju	5	Transporta u.c infrastruktūras sistēma netiek plānota atbilstoši ienākošās naudas plūsmas avotiem. Vidēji daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni	4	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	60	Pilsētpolitikas mērķinstrumenta ietvaros nodrošināt, ka pašvaldībām ir pieejami dati par iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļu, kas ienāk no darba vietām citās pašvaldībās.

<u>H. Poligonu lauki</u>	H.1. Nav izveidota depoziņu sistēma	100% pašvaldību, vidēji	5	Atkritumu apglabāšanas poligoni piepildās ievērojami ātrāk, iedzīvotājiem ir maza interese par atkritumu šķirošanu, atkritumu apsaimniekošanas tarifs sanāk dārgāk nekā tas būtu pie funkcionējošas depoziņu sistēmas. Vidēji daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni	3	Ilgtermiņa problēma	4	60	Darbības programma "Infrastruktūra un pakalpojumi", prioritāte "Vides infrastruktūras un videi draudzīga enerģētikas veicināšana", pasākums "Vides aizsardzības infrastruktūra": <ul style="list-style-type: none"> - līdzfinansējums depoziņu sistēmas izveidošanai un ieviešanas kapitālieguldījumiem; - Tehniskā palīdzība depoziņu sistēmas attīstībai; - Izstrādāt atbalsta instrumentus, kas nodrošinās atkritumu apsaimniekošanas sistēmā iesaistīto struktūru interesi depoziņu sistēmas ieviešanai.
<u>K. Mazo ostu teritorijas</u>	K.1. Problēma ir ievērojamie kapitālieguldījumi resursu trūkums ostas kuģu ceļos un hidrotehniskajās būvēs.	Zem 20% pašvaldību	3	Ostām ir nozīmīga loma reģionu sociāl-ekonomiskajā attīstībā. Caur ostām galvenokārt tiek veikt kravu (Latvijas dabas resursu: kūdra, kokmateriāli, būvmateriāli) eksports. Investīciju ieguldīšanas atdevi ir jāanalizē ne tikai finanšu efektivitātes griezumā, bet arī reģiona ekonomiskās efektivitātes griezumā. Ļoti daudzpusīga problēma, vidējs risks	5	Ilgtermiņa problēma	4	60	Darbības programma "Infrastruktūra un pakalpojumi", prioritāte "Teritoriju pieejamības un sasniedzamības veicināšana", pasākums "Pieejamības un transporta sistēmas attīstība": <ul style="list-style-type: none"> - līdzfinansējums hidrotehnisko būvju izveidei, rekonstrukcijai un kuģu ceļu uzturēšanai, gan kravu apstrādei, gan rekreācijai. - sadarbības veicināšanas aktivitātes starp ostām. - Izvērtēt ostu specializācijas iespējas

<u>C.</u> <u>Lauksaimniecības teritorijas</u>	C.2. Maz netradicionālu piedāvājumu	virs 80% pašvaldību, apm. 30% iedzīvotāju	5	Produkcija nespēj konkurēt ar lielveikalu piedāvājumu; Vienpusīga problēma ar augstu risku līmeni	3	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	45	(LAP 2007-13.) Paplašināt atbalstu netradicionāliem vietējiem lauksaimniecības un citiem produktiem. Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībā.
<u>C.</u> <u>Lauksaimniecības teritorijas</u>	C.5. Produkts netiek iekļauts tūrisma, rekreācijas shēmā	virs 80% pašvaldību, apm. 30% iedzīvotāju	5	Nav pietiekams klientu skaits. Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku līmeni	3	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	45	(LAP 2007-13 Leader) Atbalsts kopējai tūrisma produkta sagatavošanai un vietējo partneru sadarbībai. Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību uzņēmējdarbības attīstībā.
<u>C.</u> <u>Lauksaimniecības teritorijas</u>	C.6. Nav tirdzniecības vietu vietējai lauksaimniecības produkcijai	virs 80% pašvaldību, apm. 30% iedzīvotāju	5	Tirdzniecība nepiemērotās vietās. Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku līmeni	3	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	45	(LAP Leader un Mērķinstrumenti pilsētpolitikai) Vietējo produktu tirgu izveide pilsētās. Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībā.
<u>A Piepilsētas lauki</u>	A3 Salīdzinoši lielas iedzīvotāju pārvietošanās izmaksas	Ap 30% no pašvaldībām (gan skaita gan platības) kurās dzīvo 42 % iedzīvotāju	3	Samazinās iedzīvotāju mobilitāte. Negatīva ietekme uz darba spēka pieejamību.	4	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	36	(Mērķinstrumenti pilsētpolitikai) Iedzīvotāju mobilitātes palielinājums - palielinot sabiedriskā transporta pieejamību un piemērotību. izmantojot dotācijas pasažieru pārvādājumiem un autobusiem (LAP Leader) Vietējo iniciatīvas grupu aktivitātes – transporta pakalpojumu attīstībai Uzlabot ceļu seguma kvalitāti

									tādējādi samazinot pārvietošanās izmaksas- kohēzijas fonda autoceļu jomā ietvaros
<u>B. „Pievilcīgie” lauki</u>	B.2. Netiek izmantota iespēja gūt peļņu no vietējās izcelsmes precēm un pakalpojumiem	25 % no pašvaldībām, 27% no platībām, kā arī apmēram 31% no iedzīvotāju skaita	3	Vidējs risks	3	Ilgtermiņa problēma	4	36	(LAP 2007-13.) Paplašināt atbalstu netradicionāliem vietējiem lauksaimniecības un citiem produktiem. Sniegt apmācību jaunajiem lauksaimniekiem 4.2 pasākuma ietvaros
<u>G. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki</u>	G.1. Dažāda jurisdikcija	ap 40% pašvaldību	3	Teritorijas ir nesakoptas, jo pašvaldības nav tiesīgas tērēt līdzekļus citam piederošā īpašumā (piem. Valsts meži). Vidēji daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni	4	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	36	Pašvaldību savienībai būtu jāpiedāvā mehānisms, sadarbības līgumu noslēgšanai. RAPLM izstrādāt priekšlikumus procedūrai kā pašvaldības var pieprasīt zemes īpašniekiem atmaksāt viņu teritorijas sakošanas izdevumus. Likumdošanas iniciatīva iespējama arī no SAEIMAS puses.
<u>B. „Pievilcīgie” lauki</u>	B.1. Intensīvi izmantojot lauku pievilcību iespējama tās mazināšanās	24 % no pašvaldībām, 27% no platībām, kā arī apmēram 30% no iedzīvotāju skaita	3	Ar laiku vieta var zaudēt savu pievilcību un līdz ar to arī izmantošanas potenciālu. Vidējs risks	3	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	27	Programmas „Komersantu apmācība” ietvaros veikt esošo uzņēmēju izglītošanu par produktu t.sk. tūrisma un izklaides ilgtspējības nodrošināšanas nepieciešamību. Veikt apmācību pašvaldībās ar

									mērķi nodrošināt to darbinieku izpratni par tiesībām kontrolēt un ierobežot dažādu pasākumu norisi savās teritorijās.
<u>D. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki</u>	D.1. Dabas resursus (galvenokārt, kūdru) iegūst ārvalstu uzņēmumi, eksports tiek veikts produkcijai ar zemu pievienoto vērtību	Ap 50-60% pašvaldību,	3	Peļņa no pievienotās vērtības veidojas ārpus Latvijas robežām, vidēji daudzpusīga	3	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	27	Veicināt dabas resursu eksportu ar lielāku pievienoto vērtību (piemēram, kūdra) (dziļāka apstrāde, pakāšana utt.).
<u>G. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki</u>	G.2. Pieejamība	ap 40% pašvaldību	3	Potenciāli tūrismam un rekreācijai nozīmīga teritorija netiek pilnībā izmantota (piem. nevar izbūvēt auto stāvvietas). Vienpusīga problēma ar augstu risku līmeni	3	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	27	Pašvaldībām un valsts institūcijām saskaņot rekreācijas un vides aizsardzības intereses un atrast optimālākos risinājumus
<u>I. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”</u>	I.1. Pašvaldībām nav informācijas un tās nenovērtē lauku zīmolu nozīmi vietas attīstība	Nav iespējams definēt no malas. Pašvaldības pašas var noteikt, vai tādas ir vai nav. Kopumā varētu būt līdz 20% pašvaldību	2	Netiek izmantotas visas iespējas, ko dod konkrētā vieta un mūsdienu IKT. Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku līmeni	4	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	24	Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību reklāmas un mārketinga jomā. Apmācību vēlams sniegt ne tikai komersantiem, bet arī pašvaldību darbiniekiem.
<u>I. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”</u>	I.2. Lauku ģeogrāfisko vietu un tradicionālo produktu zīmoli netiek izmantoti vietas attīstība	Nav iespējams definēt no malas. Pašvaldības pašas var noteikt, vai tādas ir vai nav. Kopumā varētu būt līdz 20% pašvaldību	2	Netiek izmantotas visas iespējas, ko dod konkrētā vieta un mūsdienu IKT. Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku līmeni	3	Ilgtermiņa problēma	4	24	Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību reklāmas un mārketinga jomā. Apmācību vēlams sniegt ne tikai komersantiem, bet arī pašvaldību darbiniekiem. (LAP 2007-13 Leader) Atbalsts

									<p>kopējai tūrisma produkta sagatavošanai un vietējo partneru sadarbībai, t.sk. veicinot sadarbību starp vietējo pašvaldību un lauksaimniecības preču, pārtikas produktu un ēdināšanas biznesu. Programmā "Mantojums-2018. Kultūras infrastruktūras uzlabošanas programma 2006.-2018.gadam" ņemt vērā arī lauku vērtības un prioritātes</p>
<p><u>I. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”</u></p>	<p>I.3. Reģionālie zīmoli netiek izmantoti tūrisma vai uzņēmējdarbības iespēju reklamēšanā un vietas attīstība</p>	<p>Nav iespējams definēt no malas. Pašvaldības pašas var noteikt, vai tādas ir vai nav. Kopumā varētu būt līdz 20% pašvaldību</p>	2	<p>Netiek izmantotas visas iespējas, ko dod konkrētā vieta un mūdienu IKT. Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku līmeni</p>	3	<p>Ilgtermiņa problēma</p>	4	24	<p>(LAP 2007-13 Leader) Atbalsts kopējai tūrisma produkta sagatavošanai un vietējo partneru sadarbībai, veicināt sadarbību ap reģionāliem zīmoliem, to papildinot radošām aktivitātēm, jaunu un kvalitatīvāku produktu un pakalpojumu veidošanu</p>
<p><u>C. Lauksaimniecības teritorijas</u></p>	<p>C.7. Cilvēki aizbrauc no laukiem</p>	<p>virs 80% pašvaldību, apm. 30% iedzīvotāju</p>	5	<p>Zūd lauku viensētu ainava, zūd ģimeniskums, kad radi sabrauc uz laukiem, pilsētas bērni vasarās dzīvo pie vecvecākiem un iemācās lauku darbus, izprot lauku dzīvi, dabas procesus. Zema riska problēma</p>	1	<p>Ilgtermiņa problēma</p>	4	20	<p>Veidot mērķinstrumentu, kura ietvaros novadiem būtu uzdevums veicināt iespēju attīstīties lauku sētām kā otrajām mājām teritorijās, no kurām aizbrauc patstāvīgie iedzīvotāji.</p> <p>(LAP Leader) Vietējo iniciatīvas grupu aktivitātes – sekmēt iedzīvotāju iesaistīšanos grupas darbā</p>

<u>J. Iekšējās perifērijas lauki</u>	J.1. Iedzīvotāju aizplūšana no iekšējās perifērijas teritorijām	Iekšējās perifērijas lauki aptver ap 12% pašvaldību kurās dzīvo 7% iedzīvotāju	1	Samazinās darbaspēka pieejamība, palielinās infrastruktūras uzturēšanas izmaksas, palielinās sociālā spriedze un nepieciešamība pēc dotācijām	5	Ilgtermiņa problēma	4	20	Programmas infrastruktūra un pakalpojumi ietvaros izvērtēt ceļu infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu teritorijās kur tas ir ekonomiski pamatots. Uzņēmējdarbības atbalsta programmas ietvaros veikt vietējo esošo un potenciālo uzņēmēju apmācību ar mērķi veicināt pievilcīgu tūrisma produktu izveidi iekšējās perifērijas laukos.
<u>A Piepilsētas lauki</u>	A1. Samazinās darbaspēka pieejamība laukos jo pilsētā ir lielākas darba iespējas	Ap 30% no pašvaldībām (gan skaita gan platības) kurās dzīvo 42 % iedzīvotāju	2	Samazinās uzņēmumu iespējas atrast piemērotu darbaspēku par pieņemamu cenu.	3	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	18	Veicināt darba vietu pieejamību piepilsētas laukos, (LAP Leader) Vietējo iniciatīvas grupu aktivitātes – sekmēt iedzīvotāju iesaistīšanos grupas darbā - detalizētāk netiek skatīts
<u>D. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki</u>	D.3. Vairums izstrādāto ieguves vietu netiek izmantotas rekreācijas mērķiem	Līdz 20-40% pašvaldību,	3	Tas būtiskas negatīvas sekas nerada, taču netiek izmantots to sava veida pievilcība, Vienpusīga problēma ar vidēju risku līmeni	2	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	18	Normatīvajos aktos noteikt izstrādāto resursu vietu prasības, veicināt šo vietu izmantošanu rekreācijas vajadzībām- detalizētāk netiek skatīts Nodrošināt iespēju robežās izstrādāto derīgo izrakteņu lauku pārvēršanu par rekreācijas teritoriju

<u>E. Pierobežas lauku teritorijas</u>	E.3. Divu kaimiņtautu tradīcijas, valoda, utm.	ap 10% pašvaldību	1	Igauņu, Lietuviešu, Krievu un Baltkrievu (īpaši bērnu un jauniešu) integrācija un savu etnisko saišu saglabāšana. Vidēji daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni	4	Ilgtermiņa problēma	4	16	Veicināt vietējo kultūras biedrību attīstību un sadarbību ar citām kultūras biedrībām Latvijā. (Pārrobežu sadarbības programma) - detalizētāk netiek skatīts
<u>F. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki</u>	F.3. Lielceļu malas nav pietiekoši apsaimniekotas	20% pašvaldību, vidēji	2	Ceļa malas tiek piesārņotas. Vidēji daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni	4	Vidēji īsa termiņa problēma	2	16	Atbilstoši normatīvā vide, kas nodrošina atkritumu apsaimniekotāju interesi šajās zonās vākt atkritumus, ietvert šīs zonas apsaimniekotāju apkalpojošās zonās- detalizētāk netiek skatīts
<u>D. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki</u>	D.2. Resursu izstrādātajās apdzīvotajās teritorijās, kas tika veidotas tieši ieguves nodrošināšanai, ieguves nozare ir apstājusies	Līdz 20% pašvaldību,	1	Nav darbavietu, cilvēku aizplūšana, ļoti daudzpusīga,	4	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	12	Meklēt citus risinājumus cilvēku piesaistei (kā piemēram, Strūžāni ar veiksmīgu īpašumu apsaimniekošanas politika rada priekšnosacījums vietas pārtapšanai par Rēzeknes „guļamrajonu” - detalizētāk netiek skatīts.
<u>E. Pierobežas lauku teritorijas</u>	E.1. Robeža „apstādina aktivitātes”	ap 10% pašvaldību	1	Netiek izmantotas potenciālās iespējas. Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku līmeni	3	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	9	Pārrobežu sadarbības veicināšana – jāatrod katrā gadījumā optimālais pārvaldes līmenis, kas var nodrošināt labvēlīgu sarunu rezultātu., (Pārrobežu sadarbības programma) - detalizētāk netiek skatīts

<u>J. Iekšējās perifērijas lauki</u>	J.2. Nenožīmīga sadarbība ar kaimiņos esošajām teritorijām.	Iekšējās perifērijas lauki aptver ap 12% pašvaldību kurās dzīvo 7% iedzīvotāju	1	Palielinās izglītības un sociālo pakalpojumu izmaksas. Samazinās šo pakalpojumu kvalitāte.	3	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	9	Veicināt blakus esošo teritoriju sadarbību. Izglītot pašvaldību darbiniekus ekonomikas jautājumos ar mērķi veicināt izpratni par sadarbības ekonomisko izdevību. - detalizētāk netiek skatīts
<u>E. Pierobežas lauku teritorijas</u>	E.2. Nomales, „stūra” efekts	ap 10% pašvaldību	1	Nav plūsmu (cilvēku, transporta, utt.). Vienpusīga problēma ar vidēju risku līmeni	2	Vidēja un ilgtermiņa problēma	3	6	Definēt skaidru politiku – vai un kas tiks atbalstīts šādu teritoriju attīstībai. - detalizētāk netiek skatīts

9. Problēmu risināšanai piedāvāto politikas alternatīvu kopsavilkums

Iespējamās politiku alternatīvas (atbalsta instrumenti) (Grupējums pēc problēmu rakstura, izpausmes formas)	Potenciālie sasniegtie rezultāti, kvalitatīvs raksturojums, indikatori rezultātu kvantitatīvai novērtēšanai	Alternatīvas (atbalsta instrumenta) ietekmes pamatojums un raksturojums (mērķtiecīgums, elastība, partnerības mehānismi, sinerģijas u.c.); īpaši norādot vai alternatīva samazina problēmas mērogu, sociāli ekonomisko risku līmeni un daudzpusību, problēmas pastāvēšanas ilgumu.	Pasākumu efektivitāte (funkcionālā un ekonomiskā) – kvalitatīvs novērtējums dažos vārdos	Ieviešanas risku apraksts (riskā cēlonis, izpausmes, sekas) un kvalitatīvs novērtējums
A. Piepilsētas lauki				
A 2 problēma –Nepietiekama infrastruktūras attīstība 60 balles				
<p>Operacionālās programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” ietvaros sniegt atbalstu piepilsētas teritoriju infrastruktūras izbūvei. T.sk. sniegt atbalstu nepieciešamā pašvaldību līdzfinansējuma nodrošināšanā.</p> <p>(LAP Leader) Vietējo iniciatīvas grupu aktivitātes infrastruktūras attīstībai</p> <p>Izstrādāt publiskās-privātās sadarbības modeļus infrastruktūras izbūvei un uzturēšanai VPD 2.2.3 ietvaros vai valsts budžeta dotācija pašvaldību infrastruktūras attīstībai</p>	<p>Zemākas infrastruktūras izbūves un uzturēšanas izmaksas.</p> <p>Lielāka infrastruktūras pieejamība vietējiem iedzīvotājiem.</p> <p>Labāka infrastruktūras kvalitāte.</p>	<p>Pietiekami kvalitatīva un lēta infrastruktūra ir vieni no svarīgākajiem teritorijas pievilcību noteicošajiem faktoriem.</p>	<p>Veicot i-struktūras izbūves koordinēšanu iespējams panākt liela mēroga ekonomiju (economy of scale)</p> <p>Izbūvējot infrastruktūru pēc privātās-publiskās partnerības principiem iespējams samazināt tās izmaksas</p>	<p>Gadījumā ja iedzīvotāju aizplūšana turpinās pastāv risks ka palielinās proporcionālās infrastruktūras uzturēšanas izmaksas palikušajiem iedzīvotājiem.</p> <p>Pārvietojoties iedzīvotājiem pārvietojās arī pieprasījums pēc infrastruktūras līdz ar to iespējams, ka nepieciešamās kapacitātes būs jāveido no jauna, bet citā vietā</p>
A 3 problēma –Salīdzinoši lielas iedzīvotāju pārvietošanās izmaksas 36 balles				
<p>(Mērķinstrumenti pilsētpolitikai)</p> <p>Iedzīvotāju mobilitātes palielinājums -</p>	<p>Salīdzinoši lētākas pārvietošanās izmaksas,</p>	<p>Zemākas pārvietošanās izmaksas samazina iedzīvotāju motivāciju</p>	<p>Akcīzes nodokļa atmaksas ieviešana ļautu īsā termiņā</p>	<p>Palielinot iedzīvotāju mobilitāti palielinās to</p>

<p>palielinot sabiedriskā transporta pieejamību un piemērotību, izmantojot dotācijas pasažieru pārvādājumiem un autobusiem</p> <p>(LAP Leader) Vietējo iniciatīvas grupu aktivitātes – transporta pakalpojumu attīstībai</p> <p>Uzlabot ceļu seguma kvalitāti tādējādi samazinot pārvietošanās izmaksas-kohēzijas fonda autoceļu jomā ietvaros</p>	<p>lielāka pieejamība, kas pozitīvi ietekmē cilvēku mobilitāti</p>	<p>pārcelties uz dzīvi citur. Tās arī ļauj samazināt atšķirības dzīves līmenī.</p>	<p>panākt pārvietošanās izmaksu samazinājumu</p>	<p>aizbraukšanas risks. Tādēļ ir svarīgi nodrošināt atbalsta pasākumu piesaisti vietai.</p>
<p>B. „Pievilcīgie” lauki</p>				
<p>B.1 problēma – Intensīvi izmantojot lauku pievilcību iespējama tās mazināšanās 27 balles</p>				
<p>Veikt apmācību pašvaldībās ar mērķi nodrošināt to darbinieku izpratni par tiesībā kontrolēt un ierobežot dažādu pasākumu norisi savās teritorijās.</p>	<p>Samazināts sūdzību skaits no vietējiem iedzīvotājiem. Mazāka atpūtnieku kaitīgā ietekme uz teritoriju</p>	<p>Šāds atbalsta instruments ļautu pašvaldībām nodrošināt tādu dzīves un atpūtas vidi, kas nerada konfliktus starp vietējiem iedzīvotājiem un atpūtniekiem.</p>	<p>Salīdzinoši nedārga likumdošanas aktivitāte, kas ļautu pašvaldībām palielināt kontroli savās teritorijās un uzlabot situāciju mijiedarbībā starp pilsētas atpūtniekiem un vietējiem lauku iedzīvotājiem</p>	<p>Pastāv nenozīmīgs risks ka šādas kontroles iespējas var tikt ļaunprātīgi izmantotas</p>
<p>Programmas komersantu apmācība ietvaros veikt esošo uzņēmēju izglītošanu par produktu t.sk. tūrisma un izklaides ilgtspējības nodrošināšanas nepieciešamību.</p>	<p>Tūrisma un rekreācijas nozares uzņēmumu orientācija uz ilgtspējīgu darbību. Stabils vai pieaugošs tūristu un atpūtnieku skaits.</p>	<p>Ilgtspējīga tūrisma produktu izveide pozitīvi ietekmētu vietējo pašvaldību, uzņēmējus kā arī vietējos iedzīvotājus, radot stabilu nodarbinātības un ienākumu bāzi</p>	<p>Veicot ieguldījumu ilgtspējīgu produktu un pakalpojumu izveidē tiek samazināta nepieciešamība pēc subsīdijām nākotnē.</p>	<p>Nozīmīgi riski netika identificēti</p>
<p>B2 problēma –Netiek izmantota iespēja gūt peļņu no vietējās izcelsmes precēm un pakalpojumiem 36 balles</p>				
<p>(LAP 2007-13.) Paplašināt atbalstu netradicionāliem vietējiem</p>	<p>Palielināt vietējo uzņēmumu skaitu un/vai</p>	<p>Veicinot vietējo preču ražošanu tiek nodrošināta divu veidu uzlabošanās:</p>	<p>Salīdzinoši augsta efektivitāte pateicot ies</p>	<p>Sasniedzot lielus ražošanas apjomus var parādīties</p>

lauksaimniecības un citiem produktiem. Sniegt apmācību jaunajiem lauksaimniekiem 4.2 pasākuma ietvaros	darbavietu skaitu	tiek nodrošinātas darbavietas un ar to saistītie ienākumi, kā arī tiek palielināta vietējo produktu pieejamība atpūtniekiem, kas uzlabo vietas pievilcību.	divvirzienu iedarbībai	darbaspēka trūkuma problēma, kā arī pieaugoša ietekme uz vidi.
B 3 problēma –Nepietiekama informācija par lauku pievilcības aspektiem 60 balles				
Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību reklāmas un mārketinga jomā. Apmācību vēlams sniegt ne tikai komersantiem, bet arī pašvaldību darbiniekiem. Iespējamais instruments VPD 3.1.1 vai apakšprogramma 0703 Darba prasmju apguve un atajunošana Īstermiņā šo problēmu iespējams risināt sniedzot konsultantu atbalstu 4.4 pasākuma Lauku teritoriju pārveidošanās un attīstības veicināšana ietvaros	Intensīvākas informācijas plūsmas. Plašāka un pilnīgāka informācija par piedāvātajiem pakalpojumiem. Lielāks mājas lapu un to apmeklētāju skaits. Lielāks skaits darbinieku kuri spēj operatīvi darboties ar IKT	Intensīvāka un ātrāka informācijas apmaiņa palielina atpūtnieku un arī vietējo iedzīvotāju informētību par iespējamo izklaidi vai atpūtnieku plūsmu. Intensīvāka un lētāka (pateicoties pašu spējām) informācijas izplatīšana spēja palielina iespēju piesaistīt klientus un gūt ienākumus, kas savukārt samazina atbalsta nepieciešamību nākotnē.	Izmantojot modernus IKT līdzekļus iespējama ļoti ātra, lēta un efektīva informācijas izplatīšana. Salīdzinoši zemas un vienreizējas izmaksas, kas nodrošina ilgtermiņa pozitīvu ietekmi	Nozīmīgi riski netika identificēti Nenožīmīgs risks pastāv iespējā, ka apmācītie darbinieki vai uzņēmēji pārceļas uz citām teritorijām.
C. Lauksaimniecības teritorijas				
C.1. problēma – Zemnieki nesadarbojas - nozīmība 80 balles				
LAP 2007-13.) Paplašināt Ražotāju grupu atbalstu, piemērojot to arī mazapjoma produkciju ražotājiem. (LAP Leader un Mērķinstrumenti pilsētpolitikai) Vietējo produktu tirgu izveide pilsētās. ZM konsekventa nostāja	Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvu skaits pa jomām Zemnieku skaits, kuri pārdod savu produkciju tīrgū Lauksaimnieciskās ražošanas apjoms teritorijā	Ja lauksaimniecības teritorijās netiek ražota lauksaimniecības produkcija, tad nevar veidoties mijiedarbība ar patērētājiem pilsētā. Kooperatīvi ir elastīgāki un partnerības mehānisms palīdz labāk atrast tirgu un nodrošināt nepieciešamo produkcijas kvalitāti un apjomu. Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvu attīstība samazina problēmas mērogu, iesaista mazaktīvākus zemniekus, nodrošinot	Liela efektivitāte, jo ievērojami uzlabo situāciju lauksaimniecības teritorijās	Nespēj atrast tirgu savai produkcijai; Nespēj novērtēt, ko labāk audzēt; Nesaņem ienākumu atbilstoši ieguldītajam darbam Vidēji daudzpusīga problēma ar augstu risku

		tiem ienākumus un tādejādi mazinot sociāli ekonomisko risku līmeni. Vietējā tirgus attīstība dod iespēju nelielām saimniecībām saņemt ienākumus un iekļauties vietējā tirgū, palielinot zemnieku pašapziņu un uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu.		
C.2. problēma – Maz netradicionālu piedāvājumu - nozīmība 45 balles				
(LAP 2007-13.) Paplašināt atbalstu netradicionāliem vietējiem lauksaimniecības un citiem produktiem. Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībā.	Vietējā zīmola preču pieaugums Tirgus laukumu skaits	Vietējai zīmols rada interesi par precī, tas dod tai papildus „bonusu” preču tirgū, vietējais tirgus dod iespēju zemniekiem saņemt ienākumus un iekļauties vietējā tirgū, palielinot zemnieku pašapziņu un uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu.	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu lauksaimniecības teritoriju attīstībai	Produkcija nespēj konkurēt ar lielveikalu piedāvājumu Vienpusīga problēma ar augstu risku līmeni Vienpusīga problēma ar augstu risku līmeni
C.3. problēma – „Hobija saimniecības” pretendē un zemnieku saimniecības statusu - nozīmība 45 balles				
(LAP 2007-13) Pārskatīt atbalsta saņemšanas nosacījumus, nosakot atbalsta saņemšanas iespējas lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīviem (LPK) un palielinot gada finanšu apgrozījuma lieluma nosacījumu, kas vienlīdz būtu jāizpilda LPK un zemnieku saimniecībām. (LAP 2007-13) 3.ass pasākumu ietvaros paredzēt atbalstu mazajām lauku saimniecībām, kuras realizē savu produkciju tirgū.	Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvu skaits pa jomām Vietējā zīmola preču pieaugums	Kooperatīvi ir elastīgāki un partnerības mehānisms palīdz labāk atrast tirgu un nodrošināt nepieciešamo produkcijas kvalitāti un apjomu. Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvu attīstība samazina problēmas mērogu, iesaista mazaktīvākus zemniekus, nodrošinot tiem ienākumus un tādejādi mazinot sociāli ekonomisko risku līmeni. Vietējā tirgus attīstība dod iespēju nelielām saimniecībām saņemt ienākumus un iekļauties vietējā tirgū, palielinot zemnieku pašapziņu un	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu lauksaimniecības teritoriju attīstībai	Iecerētais neatbilst iespējām un rezultātā neizbēgama vilšanās un vainīgā meklēšana Vienpusīga problēma ar augstu risku līmeni

		uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu.		
C.4. problēma – Laukos maz/nav darba vietu - nozīmība 100 balles				
(Darbības programma „Cilvēkresursi un nodarbinātība”; un/vai „Uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas”) Mazā biznesa kursi iedzīvotājiem. (LAP Leader) Vietējo iniciatīvas grupu mazā biznesa aktivitātes.	Iedzīvotāju skaits Darbspējīgo iedzīvotāju skaits Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	Ja teritorijā nav iedzīvotāju, tad teritorija zaudē savas plūsmas. Darba iespējas lauku teritorijās dod iespēju saņemt ienākumus un dzīvot laukos, dodot bērniem iespēju baudīt visus „lauku labumus” un uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu apkārtējā teritorijā (nav tukšu, pamestu māju).	Liela efektivitāte, jo ievērojami uzlabo situāciju lauksaimniecības teritorijās	Nelabvēlīga sociāli ekonomiskā vide, pesimisms, neticība attīstības iespējām Daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni
C.5. problēma – Produkts netiek iekļauts tūrisma, rekreācijas shēmā - nozīmība 45 balles				
(LAP 2007-13 Leader) Atbalsts kopējai tūrisma produkta sagatavošanai un vietējo partneru sadarbībai Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību uzņēmējdarbības attīstībā.	Vietējā zīmola preču, pakalpojumu pieaugums	Palielinās cilvēku (tūristu, atpūtnieku) plūsma un tiem sekojošā finansu plūsma. Pakalpojumu un vietējo preču attīstība dod iespēju nelielām saimniecībām saņemt ienākumus un iekļauties vietējā tirgū, uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu teritorijā.	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu lauksaimniecības teritoriju attīstībai	Nav pietiekams klientu skaits Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku
C.6. problēma – Nav tirdzniecības vietu vietējai lauksaimniecības produkcijai - nozīmība 45 balles				
(LAP Leader un Mērķinstrumentu pilsētpolitikai) Vietējo produktu tirgu izveide pilsētās. Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībā.	Vietējā zīmola preču pieaugums	Vietējā tirgus attīstība dod iespēju nelielām saimniecībām saņemt ienākumus un iekļauties vietējā tirgū, palielinot zemnieku pašapziņu un uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu.	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu lauksaimniecības teritoriju attīstībai	Tirdzniecība lauku sētās, daudzdzīvokļu māju pagalmos Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku
C.7. problēma – Cilvēki aizbrauc no laukiem - nozīmība 20 balles				
Veidot mērķinstrumentu, kura ietvaros novadiem būtu uzdevums veicināt	Sezonas iedzīvotāju skaita pieaugums	Ja teritorijā nav iedzīvotāju, tad teritorija zaudē savas plūsmas.	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu	Zūd lauku viensētu ainava, zūd ģimeniskums, kad radi

iespēju attīstīties lauku sētām kā otrajām mājām teritorijās, no kurām aizbrauc patstāvīgie iedzīvotāji. (LAP Leader) Vietējo iniciatīvas grupu aktivitātes – sekmēt iedzīvotāju iesaistīšanos grupas darbā		Sezonas dzīves vieta dod iespēju dzīvot laukos, dodot bērniem iespēju baudīt visus „lauku labumus” un uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu apkārtējā teritorijā (nav tukšu, pamestu māju).	lauksaimniecības teritoriju attīstībai	sabrauc uz laukiem, pilsētas bērni vasarās dzīvo pie vecvecākiem un iemācās lauku darbus, izprot lauku dzīvi, dabas procesus Daudzpusīga problēma ar augstu risku līmeni
C.8. problēma - Pašvaldības nav informētas par ienākuma nodokļa daļu, kas ienāk no darba vietām citās teritorijās - nozīmība 60 balles				
Pilsētpolitikas mērķinstrumenta ietvaros nodrošināt, ka pašvaldībām ir pieejami dati par iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļu, kas ienāk no darba vietām citās pašvaldībās.	Ir pieejams	Izpratne par iedzīvotāju plūsmām teritorijā dod iespēju uzlabot tām nepieciešamo infrastruktūru un padarīt teritoriju iedzīvotājiem pievilcīgāku.	Liela efektivitāte, jo ievērojami uzlabo situāciju lauksaimniecības teritorijās	Netiek gādāts, lai atvieglotu nokļūšanu darba vietās (sab. transports. utm). Vienpusīga problēma ar vidēju risku līmeni
<u>D. Derīgo izrakteņu ieguves teritoriju lauki</u>				
D.1. Problēma - Dabas resursus (galvenokārt, kūdru) iegūst ārvalstu uzņēmumi, eksports tiek veikts produkcijai ar zemu pievienoto vērtību – nozīmība 27 balles				
Veicināt dabas resursu eksportu ar lielāku pievienoto vērtību (piemēram, kūdra)(dziļāka apstrāde, pakašoana utt.). Nodrošināt iespēju robežās izstrādāto derīgo izrakteņu lauku pārvēršanu par rekreācijas teritoriju	Resursu eksports ar lielāku pievienoto vērtību	Pievienotās vērtības radīšana būs par priekšnoteikumu darba vietu radīšanai	Nosacīta efektivitāte, jo attiecās uz galvenokārt uz kūdras ieguvuvi.	Uzņēmēju motivācija to darīt, ņemot vērā, ka jau ir stabila loģistikas ķēdes
<u>F. Transporta plūsmu koridoru un „vārtu” lauki</u>				
F1 problēma -Nespēja pelnīt naudu sniedzot pakalpojumus cilvēkiem, kas pārvietojās plūsmās – nozīmība 75 balles				
Komersantu apmācības programmas ietvaros veikt vietējo esošo un potenciālo uzņēmēju apmācību ar mērķi attīstīt pakalpojumu sniegšanu plūsmām Jauno komersantu kreditēšanas programmas ietvaros sniegt aizdevumus jaunu uzņēmumu veidošanai, kuru biznesa plāni ir orientēti uz pakalpojumu, it sevišķi jaunu un	Lielāks uzņēmumu skaits kas sniedz pakalpojumus kuri ir orientēti uz cilvēku plūsmām, kas iet cauri teritorijai.	Lielāks uzņēmumu skaits , kas orientējās uz plūsmām radītu jaunas darba vietas un samazinātu nepieciešamību meklēt darba iespējas citās teritorijās.	Salīdzinoši liela efektivitāte jo nav nepieciešami lieli ieguldījumi materiālos līdzekļos.	Nozīmīgi riski netika identificēti

inovatīvu, sniegšanu				
G. Aizsargājamo dabas teritoriju lauki				
G.1. problēma – Dažāda jurisdikcija - nozīmība 36 balles				
Pašvaldību savienībai būtu jāpiedāvā mehānisms sadarbības līgumu noslēgšanai RAPLM izstrādāt priekšlikumus procedūrai kā pašvaldības var pieprasīt zemes īpašniekiem atmaksāt viņu teritorijas sakopšanas izdevumus. Likumdošanas iniciatīva iespējama arī no SAEIMAS puses	Sadarbības projekti	Saskaņojot intereses var gūt daudz lielāku „pievienoto vērtību” gan saglabājot dabas teritorijas un tām nekaitējot, gan dodot iespēju lauku iedzīvotājiem nopelnīt attīstot rekreācijas pakalpojumus.	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu aizsargājamo dabas teritoriju attīstībai	Teritorijas ir nesakoņas, jo pašvaldības nav tiesīgas tērēt līdzekļus citam piederošā īpašumā (piem. Valsts meži) Vienpusīga problēma ar vidēju risku līmeni
G.2. problēma – Pieejamība- nozīmība 27 balles				
Pašvaldībām un valsts institūcijām saskaņot rekreācijas un vides aizsardzības intereses un atrast optimālākos risinājumus	Sadarbības projekti	Saskaņojot intereses var gūt daudz lielāku „pievienoto vērtību” gan saglabājot dabas teritorijas un tām nekaitējot, gan dodot iespēju lauku iedzīvotājiem nopelnīt attīstot rekreācijas pakalpojumus.	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu aizsargājamo dabas teritoriju attīstībai	Potenciāli tūrismam un rekreācijai nozīmīga teritorija netiek pilnībā izmantota (piem. nevar izbūvēt auto stāvvietas) Vienpusīga problēma ar augstu risku līmeni
H. Poligonu lauki				
H.1. problēma - Nav izveidota depozītu sistēma – nozīmība 60 balles				
Darbības programma "Infrastruktūra un pakalpojumi", prioritāte "Vides infrastruktūras un videi draudzīga enerģētikas veicināšana", pasākums "Vides aizsardzības infrastruktūra" – - līdzfinansējums depozītu sistēmas izveidošanai un ieviešanas kapitālieguldījumiem; - Tehniskā palīdzība depozītu sistēmas attīstībai; - Izstrādāt atbalsta instrumentus, kas	Depozīta punkti, depozītos nodoto atkritumu apjoms, atkritumu apsaimniekošanas tarifa samazinājums	Cilvēkiem pašiem nododot tirgotājiem daļu iepakojuma (piemēram, pudeles, papīru) var būtiski samazināt centralizēti savācamo atkritumu apjomu, un līdz ar to arī izmaksas, turklāt pa tiešo nododot iepakojumu tirgotājiem, tiek saglabāta nosacīti augstāka vērtība šim iepakojumam	Liela efektivitāte, mazāks tarifs iedzīvotājiem, mazāka ietekme uz mājāsaimniecību budžetiem, lielāka atdeve otreizējai pārstrādei	Esošo atkritumu apsaimniekotāju ekonomiskās intereses var bremsēt ieviešanu, jo tas būtiski maina esošo atkritumu apsaimniekošanas biznesa struktūru

nodrošinās atkritumu apsaimniekošanas sistēmā iesaistīto struktūru interesi depozītu sistēmas ieviešanai.				
I. Nacionālās nozīmes „mītiskie lauki”				
I.1. problēma – Pašvaldības nav informācijas un tās nenovērtē lauku zīmolu nozīmi vietas attīstība - nozīmība 24 balles				
Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību reklāmas un mārketinga jomā. Apmācību vēlams sniegt ne tikai komersantiem, bet arī pašvaldību darbiniekiem.	Vietējā zīmola preču pieaugums	Vietējai zīmols rada interesi par precī, tas dod tai papildus „ bonusu” preču tirgū, vietējais tirgus dod iespēju saņemt ienākumus un iekļauties vietējā tirgū, uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu.	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu nacionālās nozīmes „mītisko lauku ”teritoriju attīstībai	Netiek izmantotas visas iespējas, ko dod konkrētā vieta un mūsdienu IKT Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku līmeni
I.2. problēma – Lauku ģeogrāfisko vietu un tradicionālo produktu zīmoli netiek izmantoti vietas attīstība - nozīmība 24 balles				
Komersantu apmācības programmas ietvaros sniegt apmācību reklāmas un mārketinga jomā. Apmācību vēlams sniegt ne tikai komersantiem, bet arī pašvaldību darbiniekiem. (LAP 2007-13 Leader) Atbalsts kopējai tūrisma produkta sagatavošanai un vietējo partneru sadarbībai, t.sk. veiciot sadarbību starp vietējo pašvaldību un lauksaimniecības preču, pārtikas produktu un ēdināšanas biznesu.	Vietējā zīmola preču pieaugums	Vietējai zīmols rada interesi par precī, tas dod tai papildus „ bonusu” preču tirgū, vietējais tirgus dod iespēju saņemt ienākumus un iekļauties vietējā tirgū, uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu.	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu nacionālās nozīmes „mītisko lauku ”teritoriju attīstībai	Netiek izmantotas visas iespējas, ko dod konkrētā vieta un mūsdienu IKT Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku līmeni
I.3. problēma – Reģionālie zīmoli netiek izmantoti tūrisma vai uzņēmējdarbības iespēju reklamēšanā un vietas attīstība - nozīmība 24 balles				
(LAP 2007-13 Leader) Atbalsts kopējai tūrisma produkta sagatavošanai un vietējo partneru sadarbībai, vicināt sadarbību ap reģionāliem zīmoliem, to papildinot radošām aktivitātēm, jaunu un kvalitatīvāku produktu un pakalpojumu veidošanu	Zīmola preču pieaugums	Zīmols rada interesi par precī, tas dod tai papildus „ bonusu” preču tirgū, vietējais tirgus dod iespēju saņemt ienākumus un iekļauties vietējā tirgū, uzlabojot sociālo un emocionālo klimatu.	Vidēja efektivitāte, jo dod nozīmīgu ieguldījumu nacionālās nozīmes „mītisko lauku ”teritoriju attīstībai	Netiek izmantotas visas iespējas, ko dod konkrētā vieta un mūsdienu IKT Vidēji daudzpusīga problēma ar vidēju risku līmeni
J. Iekšējās perifērijas lauki				

J1 problēma - Iedzīvotāju aizplūšana no iekšējās perifērijas teritorijām - nozīmība 20 balles				
Programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” ietvaros izvērtēt ceļu infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu teritorijās kur tas ir ekonomiski pamatots.	Teritorijas tipoloģijas maiņa. Kvalitatīva teritorijas statusa maiņa Lielāka iedzīvotāju mobilitāte. Zemākas preču un cilvēku pārvietošanās izmaksas	Teritorijas tipoloģija maiņa paver jaunas ekonomiskās un sociālās attīstības iespējas. Lielāka iedzīvotāju mobilitāte samazina motivāciju pārcelties uz dzīvi citur jo nepieciešamos pakalpojumus un darba iespējas iespējams realizēt nemainot dzīves vietu.	Efektivitāti kopumā ir grūti novērtēt. Tā var būt atšķirīga dažādām teritorijām. Kopējās izmaksas ceļu un transporta izbūvei parasti ir ievērojamas, kas samazina kopējo ekonomisko efektivitāti.	Pastāv risks ka tipoloģijas maiņā ieguldītie resursi nedos vēlamu rezultātu un saglabāsies nepieciešamība pēc turpmākām subsīdijām Ceļu un transporta infrastruktūras izbūve pati par sevi ne vienmēr nodrošina vēlamu attīstību lielas iedzīvotāju pasivitātes gadījumā.
Uzņēmējdarbības atbalsta programmas ietvaros veikt vietējo esošo un potenciālo uzņēmēju apmācību ar mērķi veicināt pievilcīgu tūrisma produktu izveidi iekšējās perifērijas laukos.	Lielāks uzņēmumu skaits. Lielāka nodarbinātība nišas produktu vai pakalpojumu jomā	Iekšējās perifērijas gadījumā ir zema darbaspēka pieejamība, kas neļauj attīstīt lielu preču vai pakalpojumu ražošanu tādēļ vienīgā iespēja ir specifisku nišas produktu izveide.	Kopējā efektivitāte var mainīties dažādās teritorijās atkarībā no iedzīvotāju aktivitātes līmeņa.	Pastāv risks ka sniegtais atbalsts nedod vēlamu ilgtermiņa rezultātu.
L. Mazo ostu teritorijas				
L problēma - Problēma ir ievērojamie kapitālieguldījumi resursu trūkums ostas kuģu ceļos un hidrotehniskajās būvēs - nozīmība 60 balles				
Darbības programma "Infrastruktūra un pakalpojumi", prioritāte "Teritoriju pieejamības un sasniedzamības veicināšana", pasākums "Pieejamības un transporta sistēmas attīstība" – - līdzfinansējums hidrotehnisko būvju izveidei, rekonstrukcijai un kuģu ceļu uzturēšanai, gan kravu apstrādei, gan rekreācijai. - sadarbības veicināšanas aktivitātes starp ostām. - Izvērtēt ostu specializācijas iespējas	Ostas ar atjaunotiem kuģu ceļiem, saglabāts kravu apgrozījums vai pat pieaugums, nodarbinātība saistītājā reģionā	Ostas ir nozīmīgs reģiona ekonomikas dzinējspēks, no kā ir atkarīga ekonomiskā aktivitāte visā reģionā	Vidēji liela efektivitāte, jo skar ne tikai konkrēto pagastu, bet arī apkārtējo kravu baseina reģionu.	Vispārējās ekonomiskās krīzes izraisītā maksātnespēja eksporta tirgos

10. Secinājumi par pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbību

Pētījumā identificētās pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības problēmas un to raksturojums

Pilsētu teritorijām raksturīga ir iedzīvotāju, to aktivitāšu un telpisko formu koncentrācija un daudzveidība. Lauku teritorijām attiecīgi raksturīga ir iedzīvotāju, to aktivitāšu un telpisko formu izkliede un vienveidība. Jo lielāka pēc iedzīvotāju skaita un ekonomikas potenciāla ir pilsēta, jo lielāka pēc platības un daudzveidīgāka ir tās ietekme uz apkārtējo lauku teritoriju un citām pēc iedzīvotāju skaita un ekonomikas daudzveidības mazākām pilsētām.

Svarīga nozīme ir arī vietas vārdam – pats vārds ‘lauki’ vai ‘pilsēta’ nes informatīvu nozīmi par konkrēto vietu. Vietvārdus veidojot un lietojot, tas ir jāņem vērā, piemēram, vietējo pašvaldību – novadu nosaukumā. Administratīvi teritoriālās reformas likums²⁹⁶ paredz, ka Latvijas Republiku iedala šādās administratīvajās teritorijās: 1) apriņķos; 2) republikas pilsētās; 3) novados. Ar šo republikas pilsētas iegūst, bet pārējās pilsētas zaudē, jo vārds ‘pilsēta’ pasaulei nozīmē, ka vieta ir attīstīta, ka te ir pietiekams iedzīvotāju skaits, lai būtu daudzveidīgi pakalpojumi un nodarbošanās. Turklāt, atšķirība starp republikas un parastu pilsētu ir iedzīvotāju skaits (25 tūkst.), un tas, ka republikas pilsētas robežas nosaka Ministru kabinets, tomēr funkcijas pašvaldībām ir vienādas.

Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums²⁹⁷ nosaka, ka Latvijas Republikā ir šādas apdzīvotās vietas: 1) pilsētas; 2) ciemi; 3) viensētas. Tādēļ var domāt, ka Latvijā lauki nav, jo nav minēti. Turklāt daudzu lauku teritoriju plānojumos ciemi ietver arī mežus un lauksaimniecības zemes (visa pagasta teritorija sadalīta ciemos), tādēļ tie neparāda lauku teritorijas apdzīvojumu.

Pilsētu konkurētspēju var veicināt izmantojot iespējas, ko sniedz lauku elementu apzināšana un izmantošana, tādejādi papildinot un palielinot pilsētu potenciāla daudzveidību un sniedzot pieeju lētākiem telpas (teritorijas un būvju) un iedzīvotāju resursiem. Tā kā šī iespējas ierobežo attālums līdz pilsētai un konkrētās vietas nodrošinājums ar transporta un citu tehnisko infrastruktūru, tad dažādas lauku teritorijas var piedalīties dažādā pakāpē lauku-pilsētu ekonomiskajā sadarbībā.

- pašā pilsētas teritorijā (piemēram, siltumnīcu un dārzniecību, parku un dārzu, meža parku un aizsargājamo dabas objektu uzturēšana un radoša izmantošana pilsētas ekonomiskajā, sociālajā un kultūras dzīvē. Īpaši jāpievēršas pārtikai pilsētā – gan no nabadzības samazināšanas, gan no veselīga dzīves veida uzturēšanas aspektiem),
- tās pieguļošajās lauku teritorijās
 - saistībā ar **pārtikas apriti** – 1) piepilsētas lauksaimniecība – saistībā gan ar pārtiku, gan tās pārtikas atkritumu izmantošanu lauksaimniecībā, 2) mazdārziņu un tūrumu sleju vienas sezonas –

²⁹⁶ <http://www.likumi.lv/doc.php?id=51528>

²⁹⁷ <http://www.likumi.lv/doc.php?id=185993&from=off>

Īstermiņa un vidēja termiņa iznomāšanu pilsētas trūcīgajiem un citiem interesentiem iedzīvotājiem kā papildinājums sociālajai palīdzībai pārtikas ieguvē, (patlaban tāds pašvaldību pakalpojums tiek sniegts, piemēram, Stopiņu un Mārupes pagastos – bet tas pieejams tikai šo pagastu iedzīvotājiem, kaut gan ir pieejamas neizmantotas lauksaimniecības zemes), 3) bērnu un jauniešu izglītības un brīvā laika pavadīšana mācību fermās un dārzos – kā papildus aktivitāte pie lielām komerciāli veiksmīgām saimniecībā, kā papildinājums lauku tūrisma piedāvājumā,

- saistībā ar lauku vidi un ainavām, kas piedāvā sociālo rehabilitāciju, terapeitisko vidi un lauku ainavas skaitumu un mieru. Lauku teritorijās, kuras ietilpst lielu pilsētu funkcionālajā areālā dažkārt var izvietot atsevišķas specializētās izglītības iestādes, zinātnes un biroju iestādes, sociālās aizsardzības institūcijas, ja tām nav nepieciešamība pēc īpaši labas sasniedzamības.
 - mežu un lauksaimniecības teritorijas, dabas aizsardzības objekti, kas piedāvā **izziņas un izglītības iespējas**. Sadarbība ar Vides ministriju, Latvijas Valsts mežiem, Rīgas Mežu aģentūru, Gaujas un Ķemeru Nacionālo parku un dabas parku administrācijām. Iespēja organizēt **brīvprātīgo darbu** – ne tikai Lielajā pavasara talkā un Meža dienās, bet arī citās sezonās, sadarbojoties ar sociālās aizsardzības, izglītības un nodarbinātības institūcijām.
 - **brīva laika pavadīšanas un atpūtas iespējas** - bērnu, jauniešu izglītību un brīvā laika pavadīšanu; rekreācijas teritorijas (rekreācijai piemēroti meži, dažādu ūdensobjektu piekrastes un peldvietas, kājāmgājēju, velo un ainaviski autoceļi ar ierīkotām atpūtas vietām), vasarnīcu, mazdārziņu teritorijas,
 - **dabas resursi** – būvmateriāli, ūdens, atsevišķi alternatīvās enerģijas veidi (jāpieiet kritiski – nepieciešama izvērtēšana),
 - **lauki kā telpas resurss** – atsevišķi rūpniecības un noliktavu-biroju, transporta loģistikas objekti, ūdens attīrīšanas iekārtas, atkritumu poligoni, komposta izvietojanas vietas, piemēram, nevajadzētu par katru cenu, tos izvietot blīvi apdzīvotās vietās, ja Latvijā ir telpas resursu pietiekamība citās pašvaldībās,
- attālās lauku teritorijās:
 - uz platībām balstīta un/vai ilgtermiņa ciklu ražošana, ja ir nepieciešamā tehniskā un transporta infrastruktūra, t.i., mežsaimniecība, lauksaimniecība, zivkopība, alternatīvās enerģijas veidi, atkritumu poligoni, atsevišķi rūpniecības, noliktavu-biroju un transporta loģistikas objekti, militārie objekti,
 - uz lauku pievilcību balstītas aktivitātes - rekreācija, lauku un dabas tūrisms, sporta veidi, kas izmanto platības un reljefa īpatnības–velo, auto un aero sports, slēpošana, orientēšanās, zirgu izjādes un citi, jauniešu izglītība un brīvā laika pavadīšana, sociāli nelabvēlīgu sabiedrības elementu izolēšana un pāraudzināšana, kā arī sociālās palīdzības institūcijas un atsevišķas zinātnes un izglītības iestādes, ja ir nepieciešamā tehniskā un transporta infrastruktūra.

- uz lauku attālumu izmantošanas un atsvešinātības no intensīvas sociālās dzīves balstītas aktivitātes – piemēram dabas un aktīvais tūrisms, kuram lauku atpazīšana un resursu nepietiekamība norāda uz pievilcīgām teritorijām. Atsevišķas sociālās rehabilitācijas programmas arī izmanto to, ka attālās lauku teritorijās izvietojot un iesaistot atveseļošanas programmās pacientus vai indivīdus ar sociālās uzvedības traucējumiem, iegūst labus rezultātus. Šajā nolūkā var arī izmantot laukos esošo skolu infrastruktūru (internātus), papildinot vai izmainot to esošo izmantošanu.

Latvijā netiek veikti sistemātiski pētījumi, kas ļautu noteikt pilsētu ietekmi uz apkārtējo teritoriju. Izņēmums ir VARAM pasūtītie pētījumi deviņdesmito gadu vidū un Rīgas domes pasūtītais pētījums par tās ietekmes areālu, tomēr arī šie pētījumi apskatīja vien ikdienas svārstmigrāciju, iedzīvotāju, skolēnu, nodokļu maksājumu un transporta plūsmas, bet neaptvēra jautājumus par informācijas plūsmām. Kultūras, zināšanu, rekreācijas, tūrisma, enerģijas, vides, mājokļu nodrošinājuma, nelabvēlīgo sociālo parādību un sabiedrības un privātie pakalpojumu nodrošināšanas jautājumi lauku-pilsētu mijiedarbības aspektā netika pētīti. Latvijā nav arī pētījumi, kas rādītu cik lielā mērā atsevišķas pilsētas ir atkarīgas no apkārtējo lauku teritoriju izmantošanas, piemēram – attiecībā uz ūdenssaimniecību, enerģiju, pakalpojumiem, rekreācijas iespējām un citiem aspektiem. Izņēmums ir teritorijas plānošanas normatīvajos dokumentos paredzētā prasība, uzrādīt kopējās interešu teritorijas ar blakus esošām administratīvajām teritorijām – tomēr, lai arī šādi jautājumi tiek identificēti, tikai retos gadījumos seko īpašu sadarbību veicinošu politiku izstrādāšana un ieviešana. Projektā ietvaros veiktajās intervijās respondenti izteicās, ka politiski un ekonomiski spēcīgākās pilsētu pašvaldības nav ieinteresētas saskaņot attīstību ar blakus esošajām lauku teritorijām. Ja funkcionālās pilsētu ietekmes zonas netiek apzinātas, netiek ņemts vērā patiesais teritorijas attīstības raksturojums, t.i. tiek ignorētas lauku-pilsētu mijiedarbības, kas notiek pāri formālajām vietējo un reģionālo pašvaldību administratīvajām teritorijām, virkne politiku var būt neefektīvas, piemēram, attiecībā uzglītības, kultūras, veselības, atsevišķu sociālo un citu pakalpojumu nodrošinājumu, ja iedzīvotājiem normatīvie dokumenti pieļauj iespējas izvēlēties kur šo pakalpojumu saņemt un šādas iespējas tiem ir izmantojamas finansiālu un fiziskās sasniedzamības dēļ.

Lauku teritorijas var iegūt no sadarbības un mijiedarbības ar pilsētu teritorijām, to iedzīvotājiem un uzņēmumiem. Lauki var kļūst daudzveidīgāki, piemēram, prasmju un zināšanu ziņā, darbojoties tā, lai to aktivitātēs lauku vidē iesaistītos pilsētas iedzīvotāji gan kā atpūtnieki (rekreanti), tūristi, uzņēmēji, vai pat jaunie iedzīvotāji. Savukārt ir nepieciešama lauku iedzīvotāju un to aktivitāšu koncentrēšana un koordinēšana, lai tie būtu spējīgi iekļūt pilsētas tirgos, kuriem parasti raksturīga ir lielāka konkurence. Organizējot un atbalstot pasākumu, ar kuriem lauku indivīdi (jaunieši, zemnieki, amatnieki, radošo profesiju pārstāvji un citi), un to saražotās preces un pakalpojumi var iesaistīties pilsētas ekonomiskajā, sociālajā, kultūras un zināšanu veidošanas dzīvē, var dot iespējas laukiem kļūt konkurētspējīgākiem un līdzvērtīgākiem pilsētām. Šajā aspektā svarīga ir pilsētas 'vārtu' noskaidrošana (pētījumi) un apzināšanās, t.i., kādas iespējas lauku iedzīvotājiem, uzņēmumiem, to precēm un pakalpojumiem ir iekļūt pilsētas sociāli-ekonomiskajā un kultūras un zināšanu telpā. Latvijā nav pētījumu un datu un attiecīgi ir tikai atsevišķas fragmentētas politikas attiecībā uz veidiem (sabiedriskā transporta pieejamība un sasniedzamība/ vieglo automašīnu pieejamība un blīvums, IKT nodrošinājums lauku

telpā, bibliotēkas, izglītības un kultūras institūcijas, utt.), kā lauku iedzīvotāji var izmantot pilsētās koncentrētos resursus – zināšanas, izglītības un kultūras resursus, finansu, administratīvos un politikas veidošanas resursus, lielāka un daudzveidīgāka tirgus iespējas, ieskaitot lielākas iespējas pārdot nišas (maza pieprasījuma, šauri specializētas) preces un pakalpojumus.

Gadījumos, ja lauku iedzīvotāji netiek nodrošināti ar minimālo pakalpojumu daudzumu savā lauku teritorijā vai, ja netiek nodrošināti sadarbojoties ar blakus lauku teritorijām vai tuvākajām pilsētām, ir iespējas, ka lauku iedzīvotāji šādas teritorijas pametīs. Visticamāk, ka aktīvāk migrācijā piedalīsies aktīvākais lauku vidusslānis, jo īpaši turīgie var nodrošināt individuālu piekļuvi pamatpakalpojumiem, neizmantojot sabiedrības līdzekļus, savukārt pati nabadzīgākā, neaktīvākā un neizglītotākā lauku sabiedrības daļa var būt par neuzņēmīgiem, lai nolemtu piedalīties valsts iekšējā lauku-pilsētu, starp reģionu migrācijā vai starpvalstu migrācijā.

Šīs problēmas skar visas lauku pašvaldības un tās pilsētu pašvaldības, kas nevar nodrošināt visas funkcijas. Piemēram, ja starptautiskais transporta mezgls ir tikai Rīgā, tad ir jābūt iespējām no visām Latvijas to sasniegt, t.i. transporta sistēmai ir jābūt savstarpēji saskaņotai ar mērķi nodrošināt pieeju pasaulei, ne tikai Rīgas centram. Ja sanākme valsts pārvaldes iestādē ir paredzēta visām Latvijas pašvaldībām, tad tā ir jāplāno tā, ka uz to var ierasties arī vistālāk dzīvojošie, nevis kā ērtāk ierēdņiem Rīgā. Tāpat iestādes, kuras paredzēts, ka apmeklēs lauku iedzīvotāji ir jāizvieto tuvāk transporta mezgliem un jābūt iespējām novietot automašīnu. Savukārt, lai uzlabotu pieejamību izglītībai un kultūrai, lauku iedzīvotājiem ir nepieciešamas kopmītnes un samērīgu cenu viesnīcas, lai piekļūtu tām iespējām, ko sniedz pilsētas.

Lauciniekiem ir nepieciešama pieeja mājokļiem pilsētās, kur ir lielākas iespējas atrast darba vietas vai saņemt specializētus pakalpojumus. Latvijā nav datu par ilgstošai un īslaicīgai izmantošanai pieejamajiem mājokļiem un to teritoriālo izvietojumu. Cita iespēja būtu labs transporta tīkls, sabiedriskā transporta nodrošinājums vai/un pieeja individuālajām automašīnām (šādu pieeju var mērīt kā vieglo automašīnu blīvumu gan attiecībā uz noteiktām lauku teritorijām, gan attiecībā uz atsevišķām sociālajām grupām – pēc turīguma vai iespējām vadīt automašīnu). Pasažieru pārvadājumi var tikt aizstāti individuālo pārvietošanos ar automašīnām, bet tikai tad, ja konkrētā teritorijā iedzīvotājiem tās ir pieejamas un tie tās izmanto. Latvijā nav nacionāli/reģionāli koordinēta pasažieru pārvadājumu sistēma, kas apvieno visus transporta veidus un savieno tos ar pakalpojumu sniegšanas vietām un laikiem. Piemēram, Latvijā principā nav iespējas pārvietoties nakts stundās – kā rezultātā daudzi kultūras pasākumi zaudē potenciālos skatītājus (gan laukos, gan pilsētās) un lauki bieži zaudē jauniešus tāpēc, ka nav iespējas aktīvi izklaidēties un izmantot to, ko piedāvā pilsētas. Pasažieru transporta plūsmas ir jāplāno koordinēti laikā un telpā ar to, ko piedāvā lauku un pilsētu darba tirgus, pakalpojumu sniedzēji. Pasažieru transporta pārvadātājiem ir jāspēj elastīgi reaģēt uz mainīgajiem apstākļiem un nodrošināt cilvēku vajadzības. Jāspēj sadarboties ar tūrisma sektoru, lai palielinātu pasažieru plūsmas laukos pārvadājot tūristus un rekreantus. Ja Latvijas pilsētas nedod iespējas iegūt ienākumiem atbilstošu dzīves vietu un ja nav laba transporta tīkla un atbilstošas pasažieru pārvadājumu sistēmas, lai lauku iedzīvotājs varētu dzīvot savās mājās, bet izmantot iespējas ko dod tuvākā, reģionālā pilsēta vai Rīga, tad laucinieki pārceļas nevis uz pilsētu, bet gan iesaistās starpvalstu migrācijā, kā rezultātā ne vien lauki zaudē iedzīvotājus, bet visa Latvijas ekonomika zaudē ekonomiski aktīvos, pietiekami uzņēmīgus iedzīvotājus.

Rietumvalstīs īpašu uzmanību pievērš, lai katrā lauku centrā, arī mazajos ciemos, būtu telpas, kur vietējā kopiena varētu satikties. Šādām kopienu telpām ir jāatbilst kopienu izmēram. Piemēram, Lielbritānijā lauku attīstības dienests sadarbojas ar visām institūcijām, kurām ir šādām kopīgām sanāksmēm un aktivitātēm izmantojamas telpas, piemēram, draudzēm, mednieku biedrībām, skolām, sporta, tūrisma un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumiem, sociālām iestādēm, utt. ar mērķi nodrošināt, ka lauku teritorijās iedzīvotājiem ir iespējas tikt, komunicēt, apmainīties ar informāciju, un uzņemt viesus no citām teritorijām – gan saistībā ar kultūru, gan saistībā ar mūžizglītības un lauku attīstības aktivitātēm. Eiropas Padomes ieteikumi arī nosaka, ka jebkuri sociālās, sporta, izglītības, kultūras un tūrisma objekti ir jābūvē un jāizmanto tā, lai tos pēc iespējas var izmantot lielāks lauku iedzīvotāju un viesu/tūristu skaits. Tas nozīmē, ka publiskās institūcijas ir jāuztur un jāizmanto pāri nozaru interesēm (piemēram, Izglītības, Kultūras, Satiksmes (piemēram, Latvijā dzelzceļā stacijas parasti ir reti, kad intensīvi izmantotas), Labklājības un citām) un tās ir jāatver izmantošanai ne tikai vietējās pašvaldības iedzīvotājiem, bet arī viesiem ar mērķi pēc iespējas intensīvāk un efektīvāk izmantot laukos esošo infrastruktūru un objektus, situācijā, kad lauku patstāvīgo iedzīvotāju skaits strauji samazinās.

Savukārt iestādes, organizācijas, uzņēmumi un pakalpojumu sniedzēji, kuri sagaida, ka to aktivitātes laukos apmeklēs arī viesi no pilsētām, šādas notikumu vietas ir jānodrošina gan ar transporta pieejamību, bet arī labu informāciju un atbilstošu darba laiku, kas atbilstu pilsētnieku dzīves ritmam, kas ir atšķirīgs no lauku dzīves ritma. Lauki aizņem daudz lielāku platību un tur dzīvojošie iedzīvotāji un aktivitātes noris ar daudz mazāku intensitāti gan laikā, gan telpā. Laukos, lai aktivitātes tiktu ievērotas ir daudz vairāk jāinformē par atrašanās vietu un laiku, gan interneta vidē, gan telpā transporta un sociālās un kultūras dzīves mezgļpunktos, lai potenciālo interesentu plūsmu veiksmīgi novadītu uz notikuma vietu un laiku. Ja tas netiek veikts, aktivitātes laukos var tikt nepamanītas, un tādejādi tā ir resursu nelietderīga izmantošana. Šajā aspektā ir jāizmanto dažādas iespējas, lai lauku teritorijas, to iedzīvotāji, uzņēmumi, produkti un pakalpojumi tiktu pamanīti pilsētas daudzveidībā. Ja šādas aktivitātes netiek stimulētas, tad pilsētu iedzīvotāji izvēlas doties, piemēram, atpūsties uz citu valstu lauku teritorijām, kuras tiek intensīvi reklamētas, vai iegādājas citu valstu lauku produktus, neapzinoties to izcelsmes vietu.

Pētījumā identificēto pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības attīstības iespējas un to raksturojums

Pētījuma gaitā identificētās divu pušu atšķirībām, kuras dod iespēju mijiedarboties pilsētām un laukiem atspoguļotas turpmākajā tabulā.

Tabula 10. Lauku un pilsētu atšķirības un iespējas, kā uz šīm atšķirībām var veidot attīstības politiku pasākumus

Lauki	Pilsētas	Aspekti, kas jāņem vērā izstrādājot politikas pasākumus
Maz iedzīvotāju, maz uzņēmumu un mazs pieejamo finansu resursu kopapjoms. Ierobežota daudzveidība.	Daudz iedzīvotāju, daudz uzņēmumu un liels pieejamo finansu resursu kopapjoms. Lielāka daudzveidība.	Veidojot pasākumus ir jāreķinās ar iedzīvotāju, uzņēmumu un finansējuma kopapjoma atšķirīgo skaitu. Jāveido pilsētu reģioni vai lauku teritoriju sadarbība, kas novērstu lauku nespēju piedalīties ekonomikas un sociālās aktivitātes mazā apjoma dēļ
Izkliedēti iedzīvotāji un aktivitātes	Kompakti iedzīvotāji un aktivitātes	Laukos pasākumi ir jāveido tā, ka iedzīvotāji un aktivitātes tiek koncentrētas teritorijās. Savukārt pilsētas attīstības pasākumi jāveido tā, lai tie veicinātu decentralizāciju un daudzveidību.
Prevalē kopienas dzīve – cilvēcīgie kontakti, vietējās tradīcijas, dzimtas, grupas, sabiedriskās organizācijas	Prevalē pilsoniskā dzīve – institūcijas, noteikumi, individuālisms, atsvešinātība	Jāveicina visaptveroša lauku-pilsētu mijiedarbība. Pilsētas ir jāhumanizē un jādecentralizē (jāveido uz apkaimēm vēršu politiku), lauki ir jākomercializē un jānostiprina to sabiedriskās un valsts un pašvaldības pārvaldes institūcijas un pārvalde
Uz platībām orientētas aktivitātes	Uz lielu iedzīvotāju skaitu orientētas aktivitātes	Jāveido un jāveicina pilsētu reģioni, kur pilsētu un lauku atšķirīgās priekšrocības tiek savstarpēji koordinētas.
Liela nozīme nekomerciāli fokusētām aktivitātēm – nozīmīga naturālā lauku saimniecībai	Prevalē komerciāli fokusētas aktivitātes	Jāveicina sadarbība starp nevalstisko un brīvprātīgo sektoru. Piemēram, kā norit sadarbība starp draudzēm vai koriem, medību kolektīviem, sporta klubiem utt.
Uz tradicionālajām zināšanām un prasmēm orientētas aktivitātes. Atsevišķas specializētas zināšanas un tehnoloģijas, it īpaši tās, kuras saistītas ar primāro sektoru (lauksaimniecību,	Uz zināšanām un jaunām tehnoloģijām orientētas aktivitātes. Labāka pieejamība daudzveidīgām un specializētām zināšanām, tehnoloģijām,	Jāveicina visaptveroša lauku-pilsētu mijiedarbība, lai notiktu zināšanu aprīte. Jāveicina, sadarbība inovāciju radīšanā un izplatīšanā

mežsaimniecību, zvejniecību, un derīgo izrakteņu ieguvī un apstrādi)	dizainam, mākslai un kultūrai	
Var atļauties ekonomiskās aktivitātes, kuras atmaksājas garākā laika periodā	Ekonomiskās aktivitātes, kuras atmaksājas īsākā laika periodā	Laukos jāatbalsta pasākumi, ņemot vērā ilgtermiņa ciklus, savukārt pilsētās var veicināt īstermiņa rīcības aktivitātes.
Labākas zināšanas par vietu, tās identitāti, reģionālo identitāti, vietējām īpatnībām	Labāka pieeja nacionālam un globālajam līmenim Pilsētās plašāka mēroga uzņēmējdarbība un zināšanās kā tikt pie finansu līdzekļiem	Gan starpvalstu, gan uz vietējo identitāti vērstus pasākumus vēlams veidot lauku-pilsētu sadarbības rezultātā, ņemot vērā, ka laukiem un pilsētām var būt atšķirīgas stiprās puses – pilsētas attiecībā uz internacionalizāciju, lauki attiecībā uz vietējo īpatnību aktualizēšanu
Nenoslogota telpa un laiks.	Noslogota telpa un laiks	Laukos jāizvieto zemes izmantojumi un aktivitātes, kam nepieciešamas miers un lielas neapgūtas platības, savukārt pilsētās tādas, kurās nepieciešama liela daudzveidība un attīstības izmaiņu process
Klusums, miers	Troksnis, kņada, cilvēku pūļi, sastrēgumi	Skat, iepriekš. Jāveicina atpūtas un tūrisma politikas, kura ņem vērā lauku un pilsētas atšķirības un sniedz iespējas pilsētu iedzīvotājiem baudīt klusuma un mieru laukos
Pieeja pārtikas produktu audzēšanai un tieša saskarsme ar dzīvniekiem	Atsvešinātība no pārtikas produktu audzēšanas un ražošanas, un daudziem iedzīvotājiem nav saskarsmes ar mājdzīvniekiem	Jāveicina visaptveroša lauku-pilsētu mijiedarbība, lai attīstītos pārtikas ražošanas cikls
Zināšanas par dabas procesiem un vērtībām. Citāda attieksme pret dzīvo dabu.	Atsvešinātība no dabas procesiem	Jāveicina visaptveroša vides un dabas aizsardzības politikas, rekreācijas un ainavas aizsardzības politikas, kura ņem vērā lauku un pilsētas atšķirības un sniedz iespējas pilsētu iedzīvotājiem piekļūt dabas vērtībām laukos
Pietiekami fiziskās	Nepietiekamas fiziskās	Jāveicina izglītības, sporta un

aktivitātes	aktivitātes	sabiedrības veselības politikas tā, ka ņem vērā lauku -pilsētu atšķirtības un nodrošina, ka it īpaši pilsētu iedzīvotāji pietiekami iesaistās fiziskajās aktivitātēs
Lauku tradicionālā dzīve un ritms, pasākumi, aktivitātes	Pilsētās daudzveidīgās iespējas Lielajās pilsētās vieglāk pieejamas starpvalstu aktivitātes	Jāveicina laba transporta sistēma, kas nodrošina lauku iedzīvotājiem izmantot pilsētas kultūras, sociālās dzīves labumus, Savukārt ir jānodrošina atbalsta pasākumi, kas veicinātu, ka pilsētas mākslinieki un citi radošo industrijas pārstāvji nonāk laukos. It īpaši, ja tur ir nepieciešamā kultūras infrastruktūra, vai neizmantotas telpas
Pieejami atsevišķi dabas resursi	Dabas resursi jāpieved no citām teritorijām	Jāveicina visaptveroša lauku-pilsētu mijiedarbība, tā lai tiktu efektīgi un videi draudzīgā veidā tiktu izmantoti vietējie resursi, piemēram, vietējie būvmateriāli, kūdra, minerālūdeņi un ārstnieciskās dūņas.
Iedzīvotāji ar zemāku maksātspēju un darba algām, bet arī bagāti ēku īpašnieki – lielas sociālās atšķirības starp tuvā kontaktā esošiem iedzīvotājiem. Katra no sociālajām grupām ir mazskaitlīga, nepieciešams citādas sociālās politikas nekā pilsētās.	Pilsētās maksātspējīgāki iedzīvotāji. Katra no sociālajām grupās pārstāvēta ar lielāku iedzīvotāju skaitu – ir iespējams organizēt iz sociālo grupu orientētas politikas – piemēram nodrošināt sociālo mājokļu nodrošināšanu.	Jāveicina visaptveroša lauku-pilsētu mijiedarbība, lai attīstītos pārtikas ražošanas cikls
Vienveidīgas un mazskaitlīgas darba vietas	Daudzveidīgas un daudzskaitlīgas darba vietas	Jāveicina laba transporta sistēma, kas nodrošina lauku iedzīvotājiem izmantot darba iespējas ko piedāvā pilsētas.

11. Secinājumi par svarīgākajām plūsmām un to veidošanos ietekmējošiem faktoriem

Pētījuma gaitā tika apskatīti dažādi lauku un pilsētas mijiedarbības faktori tai skaitā plūsmas.

Kā pirmā svarīgākā šeit būtu jāpiemin cilvēku plūsma starp teritorijām. Cilvēku plūsmu pilsētu virzienā nosaka ekonomikas pieprasījuma-piedāvājuma paritātes likumi. Pilsētās ir lielāks iedzīvotāju un arī darbinieku skaits. Lielāks iedzīvotāju skaits palielina ražošanas uzņēmumu iespējas izvēlēties piemērotas kvalifikācijas darbinieku par salīdzinoši zemāku cenu tādējādi palielinot uzņēmumu produktivitāti un konkurētspēju. Līdz ar to uzņēmumi ar salīdzinoši lielu cilvēku darba īpatsvaru pilsētās vienmēr būs konkurētspējīgāki nekā lauku teritorijās. Tādējādi darba nolūkos lielāks iedzīvotāju īpatsvars pārvietosies no laukiem uz pilsētām.

Iedzīvotāju pārvietošanās ir arī saistīta ar naudas plūsmām. Tās var monitorēt izmantojot iedzīvotāju ienākuma nodokli un tā izmaiņu tendenci. Tā piemēram tām lauku teritorijām kurās ir novērojama salīdzinoši liela ienākošā IEN daļa no tuvējās pilsētas un/vai ir novērojama tā pieauguma tendence būtu vēlams uzlabot iedzīvotāju svārstmigrācijas iespējas, piemēram, attīstot sabiedrisko transportu un uzlabojot ceļu kvalitāti.

Salīdzinot IEN atšķirības dažādās Latvijas teritorijās tika konstatētas dažas izteiktas korelācijas:

- Lielāks ražošanas uzņēmumu skaits negatīvi ietekmē IEN, bet pozitīvi ietekmē bezdarba lielumu, kā arī samazina iedzīvotāju aizplūšanu
- Piepilsētās kurās ir salīdzinoši mazāks izglītības iestāžu skaits ir novērojamas lielākas IEN summas.
- Lielāks lauksaimniecības zemju īpatsvars negatīvi ietekmē IEN lielumu, savukārt lielāks lauksaimniecības produkcijas pārstrādes uzņēmumu skaits pozitīvi ietekmē IEN lielumu.

Aplūkojot iedzīvotāju ilgtermiņa pārvietošanos kā negatīvāko piemēru jāpiemin iekšējās perifērijas teritorijas. Šajās teritorijās ir novērojama strauja iedzīvotāju skaita samazināšanās, kuri visticamākais pārvietojās uz pilsētām vai pievilcīgām piepilsētu teritorijām.

Kā vēl viens iedzīvotāju pārvietošanos ietekmējošs aspekts jāpiemin pašvaldību likuma izpildes apjoms. Teritorijās kurās tika identificēts mazāks pašvaldību likuma izpildes apjoms (iesaistīto uzņēmumu un institūciju skaits) ir novērojama straujāka iedzīvotāju skaita samazināšanās nekā citur. Savukārt attiecībā uz IEN lielumu pašvaldību likuma izpildes apjomam nav izteikta ietekme.

Augstāk minētais liek secināt ka Latvijas lauku teritoriju iedzīvotāji prioritē drošību par savu nākotni, sevišķi darba vietas, kā arī kvalitatīvu dzīves vidi kurai ir liela ietekme pieejamo pakalpojumu un pašvaldību likuma izpildei. Monetārā labklājība ir svarīga tomēr ne tik lielā mērā lai izteikti ietekmētu iedzīvotāju pārcelšanos uz citām teritorijām.

12. Ieteikumi lauku teritoriju attīstības novērtēšanas instrumentiem.

Pētījuma gaitā tika konstatēts ka patreiz Latvijās nepietiek datu un informācijas lai novērtētu teritoriju attīstības iespējas un to izmantošanu. Tādēļ pētnieki iesaka papildināt jau esošo instrumentāriju:

- Vēlams verificēt piedāvāto tipoloģiju precizitāti katrai konkrētai teritorijai.
- Vēlams izveidot IEN monitoringa sistēmu lai varētu identificēt no kurām teritorijām ienāk nodokļi
- Vēlams izveidot darba vietu reģistru, ko varētu izmantot cilvēku plūsmu identifikācijai salīdzinot deklarēto dzīves vietu un darba vietu
- Vēlams katrā teritorijā noteikt apsekojamo uzņēmumu un institūciju lielumu pēc darbinieku skaita un apgrozījuma.
- Vēlams katrā teritorijā identificēt sniegto pakalpojumu kapacitāti (vietu skaits un vai lielums m²)
- Ceļu tīkla intensitāti un kvalitāti
- Sabiedriskā transporta kustības biežumu un maršrutus.

Lielu daļu no augstāk minētās informācijas būtu iespējams pielietot pakalpojuma pieejamības indeksa izveidei.

Šis indekss parādītu kādi ir pieejamie pakalpojumi, cik tālu tie atrodas un kādas ir iedzīvotāju iespējas tos sasniegt/saņemt. Lai šo indeksu varētu aprēķināt katrai pašvaldībai vajadzētu apsekot visas savas teritorijas pēc sekojoša algoritma

- Tiek identificētas lauku sētas, to grupas, ciemi kas aptver 500 m rādiusu
- Tiek noteikts iedzīvotāju skaits, kas dzīvo apraktāmajā teritoriālajā vienībā
- Tiek noteikts attālums no izvēlētas teritorijas līdz pakalpojuma saņemšanas vietai km
- Tiek uzskaitīts sabiedriskais transports kurš savieno izpētāmo vienību ar pakalpojuma sniegšanas vietu
- Tiek identificēta ceļa kategorija, kas savieno apskatāmo vienību ar pakalpojuma saņemšanas vietu.

Kopējo pieejamības indeksu iespējams aprēķināt pēc formulas:

Pieejamības indekss = $\frac{\text{iedzīvotāju skaits apdz.vietā}}{100} * \text{km līdz saņemšanas vietai} + \text{ceļu kateg.} * 5 - \frac{\text{sab.tr.reizes}}{2} - \text{vietu skaits objektā/iedz.sk. teritorijā kopā} * \text{iedz.sk. apdzīvotajā vietā}^{298}$

Pieejamības indeksa aprēķina piemērs Carnikavas novadam atrodams Pielikumā Nr 11.

²⁹⁸ Šī ir pieejamības indeksa testa versija. Pirms plašākas pielietošanas būtu nepieciešama papildus testēšana un verifikācija.

13. Ieteikumi Latvijas pilsētu politikas izstrādei

13.1. Ieteikumi pilsētu politikas izstrādei par pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības pilnveidošanas iespējām, nodrošinot ilgtspējīgu un līdzsvarotu teritoriju attīstību

Šajā sadaļā apkopoti tikai galvenie ieteikumi. Pētījumā secinājumi un ieteikumi ir izteikti arī sadaļās 2.4., 3.2., 3.3., 4.13., 7., 10.

Latvijas situācijai vēlamās mijiedarbības formas un izpausmes veidi.

Latvijai ir nozīmīgas tādas mijiedarbības, kuras:

- izmanto resursus, bet tos nenoplicina,
- veicina mobilitāti,
- veicina pieejamību,
- veicina sociālo kohēziju,
- saglabā lauku un pilsētu identitāti, savstarpēji papildina reģiona identitāti,
- paaugstina dzīves kvalitāti, gan lauku, gan pilsētu iedzīvotājiem,
- ir integrētas – apvieno dažādas nozares,
- elastīgas – un var ātri pārkārtoties,
- sadarbības rezultātā veidojas lielāka mēroga ekonomika, plašāks resursu un iespēju piedāvājums, ir vieglāka/labāka izeja uz ārpusi – citu pilsētu, reģionu, valsti.

Kā atzīmē *ESDP*, tad politiskajās un administratīvajās struktūrās **nozīmīgs ir reģionālais līmenis**, un reģionālo institūciju izveidošanai tiek sniegts arī īpašs ES atbalsts. Tomēr Latvijā reģionālais līmenis ir aizvien vēl veidošanas procesā un, ja netiks veiktas administratīvās reformas aprīņķu veidošanā, tad pēc rajonu līmeņa likvidācijas, reģionālais līmenis tiešām ir apdraudēts. *ESDP* arī atzīmē, ka reģions, ir visatbilstošākais līmenis politikas rīcībām un to īstenošanai. Daudzos gadījumos saistībā ar telpisko attīstību tas arī ir atbilstošākais līmenis izpētei un analīzei. Arī dzīve kvalitātes nodrošināšana ir jāskata plašākā reģionā, ne tikai lauku vai pilsētās vai vietējās pašvaldības robežās, jo iedzīvotāji spēj izmantot pakalpojumus un atpūtas teritorijas arī ārpus formālām pašvaldību robežām.

Latvijā attīstība koncentrējas Rīgas reģionā un perifērijā esošie pilsētu funkcionālie reģioni atpauz savā attīstībā. Tas nozīmē, ka attīstības spiediens uz Pierīgas lauku teritorijām ir ārkārtīgi liels, savukārt perifērijā esošās pilsētas ne vienmēr spēj izmantot savus potenciālus un to attīstība nav tik strauja. Tikai uz lauku-pilsētu atšķirībām vērstas politikas nevar ietekmēt metropoļu attīstības negatīvās ietekmes, bet to var novērst **spēcīga nacionālā reģionālā politika**. Kā viens no svarīgākajiem reģionālās politikas sekmīgas realizācijas priekšnoteikumiem būtu jāmin izpratnes un

zināšanu līmeņa paaugstināšana visu administratīvo teritoriju vadītājiem un darbiniekiem.

ESDP paredz veicināt lauku un pilsētu sadarbību ar mērķi **stiprināt funkcionālos reģionus**. Latvijā patreiz ir veikta tikai viena Rīgas funkcionālā reģiona izpēte. Tādēļ būtu nepieciešams noteikt, kuras pilsētu un lauku teritorijas ietilpst funkcionālos reģionos (arī darba tirgus areāli) un veikt to izpēti. Izpēti jāveic ar vismaz desmitgadu intervālu, jo funkcionālās saites, lai arī ne ātri, bet tomēr mainās. Šajā darbā būtu jāsadarbojas RAPLM, Ekonomikas, Labklājības, u.c. ministrijām.

Reģionālā perspektīva, kas identificējama un ietekmējama ar reģionālās plānošanas instrumentiem, parāda, ka pilsētas un lauki veido vienu reģionu un ir savstarpēji atbildīgi par tā tālāku attīstību, tiem jāvienojas par integrētu pieeju. Latvijā tas nodrošināms, ja ir izveidots atbilstošs reģionālās pārvaldes līmenis (apriņķis) kurā pilsētām ir funkcija būt par attīstības motoru, kas iedarbina reģionālo ekonomiku. Reģiona līmenī var runāt par reģionālo lauku teritoriju.

Eksperti darba procesā ir nonākuši pie secinājuma, ka daudzas, no pētījumā minētajām, pilsētu un lauku mijiedarbības problēmām būtu efektīvāk risināmas, ja Latvijā tiktu turpināta administratīvi teritoriālā reforma, izveidojot ierobežotu skaitu (4-5) otrā līmeņa pašvaldības – apriņķus. It īpaši tas attiecas uz fiziskās un sociālās infrastruktūras problēmu risināšanu – veselības aprūpe, izglītība, ceļi, atkritumu apsaimniekošana, u.c. Galvenie faktori, kas runā par labu šādam administratīvi teritoriālajam modelim ir šādi:

- lielā mērā tiek samazināta Rīgas kā metropoles un aglomerācijas nospiedošā dominance pār pārējo Latvijas teritoriju, jo apriņķi pēc sava mēroga un potenciāla pietuvotos galvaspilsētai, lai arī nekļūtu līdzvērtīgi tai;
- apriņķos būtu daudz lielākas iespējas koncentrēt vietējos finanšu un citus resursus, tai skaitā arī apriņķa iedzīvotāju intelektuālo potenciālu savas stratēģijas izstrādāšanai un īstenošanai;
- rastos iespēja daudzas centrālās valdības veicamās funkcijas decentralizēt, deleģējot tās apriņķu vadībai, kā galveno minot apriņķa teritorijas ilgtermiņa attīstību un tā iedzīvotāju dzīves kvalitātes nodrošināšanu;
- apriņķiem būtu daudz lielākas iespējas objektīvāk izvērtēt katram savu iekšējo teritoriālo struktūru – pagastu, novadu un pilsētu robežas, to savstarpējo mijiedarbības modeli, nekā tas iespējams centrālās valdības līmenī.

Nozīmīgi ir definēt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā²⁹⁹, kas Latvijā teritorijā ir lauki, jo tur ir noteiktas tikai apdzīvotās vietas: 1) pilsētas; 2) ciemi; 3) viensētas. Tādēļ var domāt, ka Latvijā lauki nav, jo nav minēti. Turklāt daudzu lauku teritoriju plānojumos ciemi ietver arī mežus un lauksaimniecības zemes (visa pagasta teritorija sadalīta ciemos), tādēļ tie neparāda lauku teritorijas apdzīvojumu.

Lauku un pilsētu partnerattiecības ir papildinošas un tās var tikt veidotas un attīstītas tikai tad, ja elementārās vajadzības ir nodrošināta cilvēku dzīves vietās – gan pilsētās, gan laukos.

²⁹⁹ <http://www.likumi.lv/doc.php?id=185993&from=off>

Lauku-pilsētu partnerattiecību kontekstā nepieciešams veicināt uzņēmumu sadarbības tīklus starp maziem un vidējiem uzņēmumiem pilsētās un lauku rajonos. Latvijā jāveicina, lai pašvaldībām būtu interese atbalstīt un veicināt uzņēmējdarbību, darba vietu rašanos un pašnodarbinātos, lai sekmētu vietējā un reģionālā līmenī uzņēmējdarbības koordinēšanu, informēšanu un sadarbību.

Pilsētām ir dažāda veida funkcionālā atkarība no tās apkārtnē esošās lauku teritorijas. Šī savstarpējā atkarība prasa brīvprātīgu sadarbību starp vietējām pašvaldībām pāri administratīvajām robežām, šādi stiprinot visa reģiona konkurētspēju. Latvijā pašvaldībām ir plaša pieredze slēdzot līgumus par kopīgu infrastruktūras izmantošanu vai pakalpojumu pirkšanu vienai no otras. Tomēr nav instrumentu, sadarbības līgumu, kuri noteiktu kā labāk organizēt piepilsētas rekreācijas teritoriju (t.sk. piekrastes, mežu, u.c.) sakopšanu pēc pilsētnieku atpūtas. Te ir ne tikai audzinošs un skaidrojošs darbs par atkritumu neatstāšanu tiem neparedzētās vietās, bet arī lieli finansu resursi, kuri jātērē mazām pašvaldībām par pilsētu iedzīvotājiem sniegto rekreāciju un atpūtu un viņu darbaspēju un veselības uzturēšanu. Iespējams, ka Pašvaldību savienībai būtu jāveicina šādus sadarbības līgumu praksi, kad lielās pilsētas daļēji kompensē apkārtējām rekreācijas teritorijām to uzturēšanas izdevumus, vai padziļināti izvērtējot, piedāvā citus risinājumus. *ESDP* uzsver, ka „partnerattiecības nozīmē, ka tiek dalītas izmaksas un ieguvumi”, piemēram, Rīdzinieku atpūta un Piejūras dabas parka sakopšanas izmaksas Carnikavas novadā.

Lai lauku teritoriju vērtības varētu tikt izmantotas ir jābūt pieejai pilsētām, kas nodrošina izeju uz pasaules informācijas, resursu un cilvēku tīkliem un plūsmām. Ja šādas pieejas un apmaiņas ar pilsētām nav, lauku vērtība netiek izmantota un paliek tikai potenciāla veidā. To parāda piepilsētas lauku intensīvā izmantošana, neskatoties uz to, ka bieži tur lauksaimniecības zemju kvalitāte nav tā augstākā, teritorijas nav labvēlīgas apbūvei. Piemēram, Pierīgas pārmitrās teritorijas, tomēr gan iedzīvotājiem, gan uzņēmumiem ir pastiprināta interese par šīm teritorijām. To nosaka ne tikai fiziskais attālums, bet arī transporta un inženiertehniskā infrastruktūra.

Daudzās valstīs neveiksmīgi ir mēģināts integrēt lauksaimniecības politiku ar lauku teritoriju plašāku ekonomisko un sociālo kontekstu. Izstrādājot **Latvijas lauku attīstības programmu** nepietiekami ir novērtēta pilsētu loma lauku attīstībā (tomēr ir daļēji ietverta LEADER pasākumā), jo arī te ir jāņem vērā pilsētu funkcionālie reģioni, kuri ietver lauku un pilsētu teritorijas, jo pilsētas nodrošina virkni pakalpojumu, kuri nepieciešami, lai sekmīgi varētu attīstīties apkārtējā lauku teritorija. Lai veiksmīgāk integrētu lauksaimniecības politiku ar lauku teritoriju plašāku ekonomisko un sociālo kontekstu, kā arī novērstu, ka telpiskās izmaiņas tiek analizētas tikai no vides un ekonomiskā aspekta, bet ne pēc sociālās ietekmes, Latvijā ir jācenšas pārņemt Ziemeļvalstu pieredze attīstības sociālās ietekmes izvērtējumā³⁰⁰. Telpiskās plānošanas un attīstības politikas un to ieviešana ir jāizvērtē no dažādu sociālo grupu viedokļa, īpaši jutīgo, kā vecie un jaunie iedzīvotāji, mazākumtautības un iedzīvotāji ar īpašām vajadzībām.

Pētījuma gaitā, fokusa grupu intervijās, tika akcentēts, ka daļa jauniešu apzināti grib palikt dzīvot laukos, bet nezina kādu profesiju izvēlēties. Tādēļ būtu nepieciešams veikt pētījumu par tām profesijām, kuras mūsdienu apstākļos dod iespēju strādāt interesantu darbu, neatkarīgi no dzīves vietas (arī lauku teritorijās) un ar tām

300

iepazīstināt vidusskolu vecāko klašu skolēnus, pašvaldību speciālistus, lauku teritoriju iedzīvotājus, NVD darbiniekus.

Nepieciešams definēt kas ir **pilsētas lauksaimniecība**. Tai ir jābūt īpašai politikai attiecībā uz valsts atbalstu lauksaimniecībai un pārtikas ražošanai gan saistībā ar lauksaimniecības nozari, gan saistībā ar tās nozīmi iedzīvotāju labklājībā, īpaši atsevišķām sociālajām grupām.

Svarīgi ir apzināties lauku teritoriju dažādību, tā veicina lauku ekonomikas dažādošanas iespējas. **Lauku ekonomikas dažādošana** veicina papildus reģionālās saites un tīklus, kontaktus ar jauniem tirgiem un citiem uzņēmumiem, kā arī pieeju informācijai un zināšanām. Svarīgi ir radīt instrumentus, kas veicinātu lauku vietējo resursu izmantošanu radoši un ilgtspējīgi. Tas ir veicināt, ka radošā industrija ir ieinteresēta izmantot vietējos lauku resursus, tai skaitā vietējās prasmes. Piemēram, amatniecībai un pārtikas ražošanai papildus pievienoto vērtību var dot dizains un vietējo tradīciju izzināšana. Dažādojot lauku saimniecības, tas ir, veicinot augstas kvalitātes produktu mārketingu un attīstību, lauku tūrismu, vides investīciju projektus, var pavērties jaunas perspektīvas un iespējas. Latvijā Lauksaimniecības un lauku attīstības likums interpretē dažādošanu samērā šauri. Domājams, ka Latvijā šajā aspektā nepieciešami dziļāki pētījumi un plašāka diskusija.

Nepieciešama Latvijas ainavu aizsardzības plāna izstrādāšana, vienlaikus definējot tās Latvijas laukiem raksturīgās vērtības un tradicionālo apsaimniekošanas veidu, kas būtu saglabājams kā nacionālā vai reģionālā vērtība. Izvērtēt lauku ekonomikas dažādošanu no lauku ainavas saglabāšanas viedokļa. Veicināt publiskās ārtelpas un sabiedrības publisko satikšanās vietu centru izvērtējumu un kvalitātes un skaita (ja nepieciešams) palielināšanu gan lauku apdzīvotās vietās, gan pilsētās, ņemot vērā to savstarpējo papildināšanos, īpaši lielo un vidējo pilsētu reģionu teritorijās. .

Lauku teritorijās ir ievērojams atjaunojamās enerģijas potenciāls- alternatīvo enerģiju var iegūt, izmantojot lielas platības, bet izmantošana notiek koncentrēti, tas ir tur, kur koncentrējas iedzīvotāji un to ekonomiskās aktivitātes. Šis aspekts tieši pasvītro lauku-pilsētu mijiedarbības un partnerību pieaugošo nozīmi nākotnē: gan biodeģvijas un biomasas iegūšanai, gan hidroenerģijas iegūšanai, enerģija no pilsētu sadzīves atkritumiem (metāna ražošana), un citiem inovatīviem alternatīvās enerģijas iegūšanas veidiem Latvijā.

Teritoriju identitāte ļoti nozīmīgs faktors to attīstībā. Teritorijas, kurām ir vāja identitāte un nespēja novērtēt savu attīstības potenciālu priekšrocības, parasti nav interesantas ne pašiem iedzīvotājiem, ne tūristiem, ne investoriem. Tas nozīmē, ka iedzīvotāji var pamest šādas teritorijas, investoriem nebūs intereses ieguldīt līdzekļus un tūrisma nozare savos maršrutos šādas teritorijas nekļaus. Līdz informācijas un komunikāciju nozīmes pieaugumu mūsu dzīvē, informācijai par konkrēto vietu arī ir ļoti liela nozīme. Pat tālākas vietas kļūst interesantas, ja par tām ir īpaša informācija, kas tās padara citādākas, atšķirīgas no pārējām vietām. Tādēļ, ja vietējā piepilsētas teritorija un lauku vērtības netiek pietiekami attīstītas un reklamētas, t.i., ja nav informācijas par tām, pilsētnieki savus uzkrātos līdzekļus dosies tērēt uz vietām, kuras informācijas telpā ir konkurētspējīgākas, pat ja tās ir dārgākas un dažkārt kvalitātē atpaliek. Tādējādi konkurē Latvijas un citu valstu (Igaunijas, Lietuvas, u.c.) lauku piedāvājumi. Valsts politikai ir jābūt vērstai uz to, lai Latvijas sabiedrības vērtības skalā mūsu lauki kļūst arvien nozīmīgāki. Lauku teritorijām jābūt veiksmīgi pārdot sevi kā patērējamu telpu pilsētas iedzīvotājiem. Šādi lauku reģioni saņem kvalificētus un turīgus migrantus un bieži līdz ar viņiem nodokļus, lai uzturētu sabiedriskos

pakalpojumus. Uzlabojot vietējo pirktspēju tie nodrošina privātā sektora dzīvotspēju.

Lauku-pilsētu mijiedarbības nevar nodrošināt atbilstoši mūsdienu attīstības līmenim, ja sabiedrība nav pietiekami informēta, ja ir zema automobilizācija, nekoordinēts un nepieejams sabiedriskais transports, nepietiekama pieejamība un kvalitātē IKT.

Latvijā ir jāpievērš vairāk uzmanības elektrības pakalpojumu kvalitātes uzlabošanai un **informācijas un komunikāciju tehnoloģijas** (IKT) un attīstībai un pieejamības nodrošināšanai un izmantošanai īpaši tajās teritorijās laukos, kur koncentrējas augsti izglītoti laucinieki, vasarnīcas un otrās mājas pilsētņieki, lauku tūrisma uzņēmumi, lai veicinātu un popularizētu IKT radīto iespēju izmantošanu uzņēmējdarbībā un jaunu darba vietu radīšanu (teledarbs, u.c.), jo IKT pakalpojumi palīdz pārvarēt ģeogrāfiskā novietojuma trūkumus un izmaina iedzīvotāju dzīves veidu, kā arī uzlabo vietējos apstākļus ekonomiskajām aktivitātēm, tālmācībai, u.c.

Lauku un pilsētu mijiedarbību veicina arī informācijas labāka nodrošināšana ar IKT palīdzību. Latvijā ir attīstīta informācija, bet trūkt labu reģionālo informācijas apkopojumu, trūkst viegli pieejamas reģionāls un vietējas statistikas – vietu profili. Reģionālie un vietu zīmoli un to mārketings ir vāji attīstīt. Labi risinājumi, ir tad, ja informācijas nodrošināšanā iesaista arī izglītības un kultūras iestādes, kultūras un dabas mantojuma pārzinātājus, tūrisma uzņēmumus, dažādas sociālās un etniskās grupas, ne tikai reģionālās un vietējas administrācijas.

Lauku un pilsētu mijiedarbības veicināšanai būtiska ir transporta sistēmas attīstība, kas fokusēta ne vien uz tranzītu, bet uz reģionāli iekšēju tīklu attīstību, kur liela nozīme ir lauku centru pieejamībai un to saiknēm ar pilsētām. Piemēram, Skotijas **transporta plānošanas politika**³⁰¹ ietver vispārējo politikas kontekstu, transporta vīziju un integrētos mērķus un apskata tādas tēmas kā transports un veselība, reģionālās transporta partnerības un stratēģijas, lauku pieejamība un zemes reforma likumdošana, transporta plānošana lauku teritorijās, u.c. Latvijā transporta plānošanas politikas ir jāveido reģionu līmenī, nosakot nepieciešamos un prioritāros transporta sistēmas posmus. Tai pat laikā izvērtējot asfalta ceļa nepieciešamību, jo kā nākas secināt pētījuma gaitā, tad asfaltētā ceļa loma reģiona attīstībā bieži vien tiek pārspīlēta, būtiskākais, lai ceļš būtu un tas būtu labas kvalitātes, kaut arī zemes ceļš. Latvijā nepieciešams identificēt "vārtu" pilsētas un pierobežā atrodošās vietas, kuras nodrošina pieeju ārvalstīm un pārējai ES teritorijai. Turpmāk ir svarīgi veicināt, lai šīs vārtu pilsētas un vietas pierobežā ir pieejamas pārējai Latvijas teritorijai un tās iedzīvotājiem, veicināt multi-modālus sabiedriskos pasažieru pārvadājumus, nodrošināt, ka pie dzelzceļa stacijām, lidostām, ostām un autoostām ir ilgstošai novietošanai paredzēti automašīnu stāvlaukumi. Svarīgi ir, lai informācija par transporta iespējām ir koordinēta un Internetā pieejama par visu valsti un dažādiem pasažieru pārvadātājiem.

Tā kā zināšanas parasti ir koncentrētas pilsētās vai piepilsētās, tad, lai rastos interese par šīm teritorijām un tur esošajiem resursiem ir nepieciešama nacionāli vai reģionāli instrumenti. Piemēram, Somija **reģionālajos pētījumos** veiksmīgi piesaista savas universitātes un studentus. Lielajām augstskolām parasti ir interese sadarboties ar lielām un finansiāli spēcīgām pašvaldībām, piemēram, Rīga vai Ventspils. Lai īstenotu sadarbības projektus arī ar citām pašvaldībām, ir nepieciešams izmantot valsts atbalsta instrumentus. Piemēram, Latvijā studentu un skolēnu prakses ir jāsaista ar vietējas un reģionālās attīstības izpētes jautājumiem, kas būtiski celtu

³⁰¹ Scottish Planning Policy SPP 17 Planning for Transport, SEED, 2005

studentu izpētes darbu komercializācijas iespējās un praktisko pielietojumu.

Latvijā nepieciešams izmantot visu spektru iespējamo metožu lauku un pilsētu atšķirību noteikšanā, cik to atļauj esošais finansējums un pieejamie ģeoinformācijas un statistikas dati, finansējot starpdisciplīnu pētījumus, lai sadarbotos pētnieki un pētniecības institūcijas, kas tradicionāli pievērsušies tikai laukiem, vai tikai pilsētām, pētīt sabiedrisko domu attiecībā uz pilsētu un lauku atšķirībām, u.c.

Sadarbībā ar Statistikas pārvaldi un to institūciju, kuras pārziņā ir nacionālā ģeoinformācija, nepieciešams: izstrādāt nacionālo pilsētu funkcionālo reģionu definīciju un šādus reģionus noteikt; savienot lauku un pilsētu teritoriju noteikšanu ar iespējām, ko sniedz ģeoinformācija; nodrošināt, ka tiek **vākta, apkopota un analizēta statistiskā informācija** par lauku – pilsētu mijiedarbību viediem, īpaši attiecībā uz ikdienas darba svārstmigrāciju, nodokļu plūsmām starp pašvaldībām, noslēgtajiem līgumiem par pakalpojumu sniegšanu starp pašvaldībām, atpūtas nozari (vasarnīcu skaitu, mazdārziņiem (piemēram, platība un iedzīvotāji), medniekiem, makšķerniekiem, un citiem), sabiedrisko transportu pa reģioniem, pilsētu funkcionālajiem areāliem un virzieniem.

13.2. Atbalsta instrumenti pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības nostiprināšanai un veicināšanai

Būtiskāko identificēto problēmu risināšanai ieteiktie atbalsta instrumenti ir sekojoši:

Institucionālie atbalsta instrumenti

LAP 2007.-13. Pārskatīt atbalsta saņemšanas nosacījumus, nosakot atbalsta saņemšanas iespējas lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīviem (LPK) un palielinot gada finanšu apgrozījuma lieluma nosacījumu, kas vienlīdz būtu jāizpilda LPK un zemnieku saimniecībām.

Pašvaldībām un valsts institūcijām saskaņot rekreācijas un vides aizsardzības intereses un atrast optimālākos risinājumus. Veicināt ieviest Eiropas ainavu konvenciju.³⁰²

Pašvaldību savienībai būtu jāpiedāvā mehānisms, sadarbības līgumu noslēgšanai pašvaldībām ar valsts institūcijām un to uzņēmumiem par īpašumu apsaimniekošanu.

Informatīvie atbalsta instrumenti

Programmas „Komersantu apmācība” ietvaros veikt esošo uzņēmēju izglītošanu par produktu t.sk. tūrisma un izklaides ilgtspējības nodrošināšanas nepieciešamību.

„Uzņēmējdarbības atbalsta” programmas ietvaros veikt vietējo esošo un potenciālo uzņēmēju apmācību ar mērķi veicināt pievilcīgu tūrisma produktu izveidi iekšējās perifērijas laukos.

³⁰²

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=156001>.

„Komersantu apmācības” programmas ietvaros sniegt apmācību reklāmas un mārketinga jomā. Apmācību vēlamā sniegt ne tikai komersantiem, bet arī pašvaldību darbiniekiem un veikt vietējo esošo un potenciālo uzņēmēju apmācību ar mērķi attīstīt pakalpojumu sniegšanu plūsmām, kā arī popularizēt vietējiem tūristiem sabiedriskā transporta izmantošanu – veidot riņķveida maršrutus, lauku teritorijas savienojot laikā un telpā.

Darbības programma „Cilvēkresursi un nodarbinātība”; un/vai „Uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas”- Mazā biznesa kursi iedzīvotājiem.

Pilsētpolitikas mērķinstrumenta ietvaros nodrošināt, ka pašvaldībām ir pieejami dati par iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļu, kas ienāk no darba vietām citās pašvaldībās. Tas palīdzēs sakoordinēt sabiedrisko transportu ar pakalpojumu sniegšanu pilsētās-laucos un darba vietu –dzīves vietu ikdienas svārstmigrāciju

Veidot mērķinstrumentu, kura ietvaros novadiem būtu uzdevums veicināt iespēju attīstīties lauku sētām kā otrajām mājām teritorijās, no kurām aizbrauc patstāvīgi iedzīvotāji.

Ekonomiskie atbalsta instrumenti

LAP 2007.-13. Leader- Atbalsts kopējai tūrisma produkta sagatavošanai un vietējo partneru sadarbībai, t.sk. veicinot sadarbību starp vietējo pašvaldību un lauksaimniecības preču, pārtikas produktu un ēdināšanas biznesu un veicinot sadarbību ar reģionāliem zīmoliem, to papildinot radošām aktivitātēm, jaunu un kvalitatīvāku produktu un pakalpojumu veidošanu.

LAP 2007.-13. 3.ass pasākumu ietvaros paredzēt atbalstu mazajām lauku saimniecībām, kuras realizē savu produkciju tirgū.

LAP 2007-13. Paplašināt atbalstu netradicionāliem vietējiem lauksaimniecības un citiem produktiem.

LAP 2007-13. Paplašināt Ražotāju grupu atbalstu, piemērojot to arī mazapjoma produkciju ražotājiem.

LAP Leader un Mērķinstrumenti pilsētpolitikai - Vietējo produktu tirgu izveide pilsētās.

Mērķinstrumenti pilsētpolitikai- Iedzīvotāju mobilitātes palielinājums - palielinot sabiedriskā transporta pieejamību un piemērotību.

„Jauno komersantu kreditēšanas” programmas ietvaros sniegt aizdevumus jaunu uzņēmumu veidošanai, kuru biznesa plāni ir orientēti uz jaunu inovatīvu pakalpojumu sniegšanu vai produkta ražošanu izmantojot lauku teritorijas sniegtās īpatnības neatkarīgi no lauku teritorijas esošā attīstības indeksa un neatkarīgi no īpaši atbalstāmās teritorijas statusa, lai lieki neradītu ierobežojumus teritorijām, kas iespējams pēdējos gados ir uzrādījušas ātrākus attīstības tempus nekā citas.

Darbības programma "Infrastruktūra un pakalpojumi", prioritāte "Teritoriju pieejamības un sasniedzamības veicināšana", pasākums "Pieejamības un transporta sistēmas attīstība" - līdzfinansējums hidrotehnisko būvju izveidei, rekonstrukcijai un kuģu ceļu uzturēšanai, gan kravu apstrādei, gan rekreācijai.

Darbības programma "Infrastruktūra un pakalpojumi", prioritāte "Vides infrastruktūras un videi draudzīga enerģētikas veicināšana", pasākums "Vides aizsardzības infrastruktūra" - līdzfinansējums depozītu sistēmas izveidošanai un ieviešanai

Operacionālās programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” ietvaros sniegt atbalstu piepilsētas teritoriju infrastruktūras izbūvei. T.sk. sniedzot atbalstu nepieciešamā pašvaldību līdzfinansējuma nodrošināšanā.

Programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” ietvaros izvērtēt ceļu infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu teritorijās kur tas ir ekonomiski pamatots.

Programma "Mantojums-2018. Kultūras infrastruktūras uzlabošanas programma 2006.-2018.gadam" ņemt vērā arī lauku vērtības un prioritātes.³⁰³

Brīvprātīgie atbalsta instrumenti

Veicināt brīvprātīgo darbu sadarbībā ar Nodarbinātības dienestu un Izglītības ministriju pie Valsts mežā un Rīgas Mežu aģentūras un visām aizsargājamo dabas objektu administrācijām.

Atbalstīt brīvprātīgos dabas aizsardzības inspektoros un brīvprātīgo fenologu kustību (pieraksta pārmaiņas dabā, tie piemēram ir aktīvi Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā), ornitologu, mednieku un makšķernieku un citas aktivitātes ko veic nevalstiskais sektors un brīvprātīgie dabas aizsardzībā.

Veicināt jauniešu un bērnu un pārgājienus un nometnes laukos sadarbībā starp lauku un pilsētas skolām. Veicināt sadarbību starp lauku-pilsētu skolām, draudzēm, koriem, sporta klubiem, tautas mākslas studijām utt.

13.3. Diskutējamie jautājumi

Veidojot vietvārdus administratīvi teritoriālās reformas ietvaros, visas administratīvās teritorijas, kurās ir ietvertas pilsētas dēvēt par pilsētām vai arī visas vietējās pašvaldības par novadiem vai vietējām pašvaldībām. Ja problēma netiek risināta – mazās un vidējās pilsētas tiek nostādītas nelabvēlīgākā situācijā kā lielās, kaut arī visas vietējās pašvaldības īsteno tās pašas funkcijas.

³⁰³

<http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=1968>

Pielikumi

1. pielikums. Starpvalstu politikas par pilsētu un lauku attīstību

1. Apvienoto Nāciju Organizācijas rīkoto vispasaules konferenču dokumenti

1992.gada Riodežaneiro Pasaules vides un attīstības konferences Deklarācija par vidi un attīstību un **Ilgtspējīgas attīstības rīcības programma 21.gadsimtam jeb Agenda 21** uzsver, ka ilgtspējīgas attīstības centrā ir cilvēks. Tiesības attīstīties jāīsteno tā, ka tiek nodrošinātas esošo un nākamo paaudžu attīstības un vides vajadzības.

Rīcības programmas 7.nodaļa "Ilgtspējīgas apdzīvoto vietu attīstības veicināšana" uzsver visu iedzīvotāju nodrošināšanu ar mājokļiem, ilgtspējīgas teritorijas plānošanas un zemes resursu apsaimniekošanas, enerģijas un transporta sistēmu, vides infrastruktūras, kā arī sabiedrības piedalīšanās, tāpat īpaši uzsver nabadzības novēršanas nozīmīgumu neatkarīgi no pilsētu vai lauku novietojuma. *Agenda 21* (7.13) akcentē, ka lielākā daļā dzīvos pilsētās, un ka tās ražo lielāko daļu materiālo labumu, tāpēc to jāpievērš uzmanība to pareizai apsaimniekošanai, kapacitātei, kas nodrošina produktivitāti, labākiem to iedzīvotāju dzīves apstākļiem un dabas resursu ilgtspējīgai izmantošanai. Dažas no metropolēm, lai arī veido nepārtrauktu urbāno sistēmu, sniedzas pāri to politiskajām un administratīvajām robežām aptverot vairākas vietējās pašvaldības un reģionus (7.14.) – daudzos gadījumos politiskā daudzveidība traucē ieviest visaptverošas vides apsaimniekošanas programmas. *Agenda 21* iesaka, lai novēstu attīstības spiedienus, kas rodas uz lielām pilsētu aglomerācijām attīstības valstīs veicināt otrā līmeņa attīstību ar darba vietu radīšanu tiem, kas ierodas darba meklējamos no lauku teritorijām un atbalstīt lauku ekonomiskās aktivitātes, vienlaikus veicinot pilsētu apsaimniekošanu tā, ka novērš to haotisku izplešanos, resursu degradāciju plašā teritorijā un atklātās, lauksaimniecības un aizsargjoslu zemju transformāciju uz zemēm iespējamai urbānajai attīstībai (7.18). Tiek ieteikts visām valstīm (7.19) veikt urbanizācijas procesa izvērtējumus un pieņemt atbilstošas politikas, lai novērtētu urbānās izaugsmes vides ietekmes un piemērotu pilsētas plānošanu un apsaimniekošanu atbilstoši vajadzībām, resursu iespējām un veicināt vidēja izmēra pilsētu izaugsmi. Tām jābūt gatavām koncentrēt aktivitātes, kas veicina pāreju no lauku uz pilsētu dzīves stilu un apdzīvojuma veidu un veicināt maza mēroga ekonomiskās aktivitātes, īpaši pārtikas ražošanā, lai veicināti vietējo finansu ienākumu rašanos un ražotu preces un pakalpojumus pieguļošajām lauku teritorijām. Jāveicina videi labvēlīgas un kultūras iejūtīgas tūrisma programmas kā ilgtspējīgas attīstības stratēģijas lauku un pilsētu apdzīvotām vietām un kā veidu kā decentralizēt pilsētu centrētu attīstību un samazināt atšķirības starp reģioniem (7.20.e). Jāveicina nemotorizētā transporta veidu, t.i., velosipēdu un gājēju celiņu attīstības pilsētu un priekšpilsētu (*suburban*) (7.52. c) teritorijās.

Agenda 21 (7.9.f) akcentē arī problēmas, kas rodas lauku iedzīvotāju migrācijas uz pilsētām rezultātā un rosina veidot un īstenot programmas, kas samazinātu ietekmes, kas rodas no lauku–pilsētu iedzīvotāju kustības, t.i. uzlabojot dzīves apstākļus lauku teritorijās. Piezīme: Nacionālo valstu ilgtspējīgas attīstības ziņojumos dominē lauku–pilsētas migrācija kā nozīmīgākā attīstības problēma lauku un pilsētu kontekstā.

Otrs jautājums, kas dominē *Agenda 21* dokumentā ir pilsētu radītās attīstības ietekmēm uz zemes resursiem, īpaši lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kā arī to, ka zemniekiem īpaši nabadzīgiem ir grūti piekļūt zemes resursiem ja tiem jākonkurē ar nekustamo īpašumu spekulētājiem lielo pilsētu ietekmes reģionos.

Pieeja zemes resursiem ir būtisks elements ilgtspējīgam zemas ietekmes dzīves stilam. Zemes resursi ir pamats cilvēku dzīves sistēmām un nodrošina augsni, enerģiju, ūdeni un iespējas viesām cilvēka aktivitātēm,. Strauji augoša pilsētu teritorijās pieeja zemei ir aizvien grūtāka un rada konfliktus starp rūpniecību, mājokļiem, komerciālo sektoru, lauksaimniecību, zemes rentniekiem/īpašniekiem un vajadzībām pēc atvērtās (neapbūvētas) telpas. Pieaugošās zemes cenas neatļauj nabadzīgākajiem [iedzīvotājiem, uzņēmumiem, nozarēm] piekļūt pie izmantojamas zemes. Rezultātā laukos sāk izmanto marginālas zemes [ko citādi neizmanto], komerciālo un bez zemes iedzīvotāju interešu dēļ parādās dažādas apbūves struktūras mežos un ekoloģiski jutīgās teritorijās kā rezultātā notiek vides degradācija un lauku iedzīvotāji nabadzības līmenis palielinās aizvien vairāk (7.27). Attiecīgi visām valstīm vajadzētu pieņemt nacionālos zemes resursu apsaimniekošanas plānus, lai vadītu zemes resursu attīstību un izmantošanu (7.30), kas cita starpā radītu atbilstošu nacionālo likumdošanu par sabiedrības politikām attiecībā par labvēlīgu pilsētu attīstību, zemes izmantošanu, mājokļiem un pilsētu izplešanos (*urban expansion*) uzlabotu apsaimniekošanu; attīstītu un atbalstītu uzlabotas zemes apsaimniekošanas prakses, kas visaptverošā veidā risinātu potenciāli konkurējošās lauksaimniecības, rūpniecības, transporta, pilsētu attīstības, zaļo teritoriju, aizsargājamo teritoriju un citu vitāli svarīgu vajadzību prasības pēc zemes, šādām politikām ir arī jāveicina sapratne starp politikas veidotājiem attiecībā uz problēmām, ko rada neplānotu apdzīvoto vietu attīstība videi jutīgās teritorijās un kāpēc nepieciešamas nacionālie un vietējie zemes izmantošanas un apdzīvojamības politikas šim mērķim.

Pilsētu attīstības ilgtspējība tiek definēta ar tādiem parametriem, kas nosaka ūdens piegādes pieejamību, gaisa kvalitāti, vides infrastruktūras nodrošinājumu attiecībā uz sanitāriju un atkritumu apsaimniekošanu. Šī iemesla dēļ, ja iedzīvotāju un aktivitāšu blīvums (*density*) ir pareizi organizēts, tas sniedz unikālas iespējas nodrošināt ar ilgtspējīgu vides infrastruktūru ar attiecīgām cenām, izglītības programmām un vienlīdzīgu pieejas mehānismiem, kas ir ekonomiski un vides pieņemami (7.35).

Rīcības programmas 10.nodaļa” integrēta pieeja zemes resursu plānošanai un apsaimniekošanai” arī ietver jautājumus par pieeju zemei un tās nomāšanas ilglaicīgu nodrošinājumu, uzsver kritiskos sektorus un jautājumus kā bioloģiskā daudzveidība, sausums, izstrādāto derīgo izrakteņu izstrādes vietu rehabilitācija, mitrzesmes un piekrastes zonas, dabas katastrofas un lauku-pilsētu un zemes apsaimniekošanas mijattiecības, pieeja informācijai, tehnoloģiju pārnese un iesaistīto partneru piedalīšanās.

Tikai attīstītās valstis kā Dānija, Vācija, Lielbritānija, Kanāda un citas jaunākajos ziņojumos (2008.g.) par ilgtspējīgu attīstību min lauku-un pilsētu mijattiecības ne vien kā problēmu identificējošu tēmu, bet arī kā iespējas attīstībai. ES pārstāvis 2005.gadā uzsvēra, ka pilsētu un lauku-pilsētu saiknes (*rural-urban linkages*) ir jābūt ANO Ilgtspējīgas attīstības komisijas centrā vienmēr neatkarīgi no cikliski mainīgajām prioritārām tēmām.

ANO Pasaules komisijas Ziņojums par pilsētu nākotni 21.gadsimtā, ko 2000.gadā akceptējusi Pasaules konference *Urban 21* Berlīnē, pievēršas apdzīvojuma globālām tendencēm un apdzīvoto vietu ekonomiskai bāzei. Ziņojums atzīmē, ka pašreizējās izmaiņas Austrumeiropā apdzīvojumā raksturo divi īpaši simboli - "privātā automašīna" un "vienģimenes māja". Visā pasaulē pilsētas ir ekonomiskā pieaugumu virzītājspēks, tās sakoncentrē fizisko un cilvēku kapitālu. Tās ir inovāciju centri attiecībā uz ražošanu, dzīves stilu un patēriņu. Lai arī pilsētas ir cieši iesaistītas globālajā sacensībā, lielākā daļa pilsētu iedzīvotāju strādā vietējam patēriņam. Globalizācija pastiprina sacensību starp pilsētu ekonomikām. Tās, kas attīstās, piesaista vairāk investīcijas. Globālā bagātības akumulācija palielina nevienlīdzību starp apdzīvotām vietām. Pieaug informācijas un augsto tehnoloģiju nozīme, kas pieprasa īpaši sagatavotu darbaspēku, augstas kvalitātes pakalpojumus un mājokļus. Šādi specializēti pakalpojumu kompleksi parasti ir daļa no specializētām starptautiskām sistēmām un to fiziskais novietojums ir nenozīmīgs. Attīstības sekas ir arī neformālās ekonomikas nozīmes palielināšanās. To raksturo vienkārša uzņēmējdarbības uzsākšana, liels roku darba īpatsvars, ģimenes uzņēmumi, mazs mērogs, vietējo resursu izmantošana, prasmes, ko nevar dot formālā izglītība, kā arī neregulēts tirgus, nodokļu nemaksāšana, drošības un veselības noteikumu ignorēšana. Formālā ekonomika, labi ir uztverama, regulēta un funkcionējoša sistēma, prasa lielas investīcijas cilvēku un tehniskos resursos, ieskaitot izglītību, mājokļus, rūpnīcas un birojus. Lai arī neformālā ekonomika ir nelegāla vai vismaz nav respektabla, un valdības ar to cīnās, tomēr tās ieguldījums vietējā ekonomikā ir jāņem vērā, lai izprastu un plānotu apdzīvojumu dažādās, piemēram, sociāli degradētās, teritorijās.

Dokuments atzīst, ka, neskatoties uz globalizāciju, pieaug vietējās ekonomikas nozīme, kuras ietekmē svarīgi kļūst vietējie faktori:

- apmācība, izglītība un to iestāžu sadarbība ar privāto sektoru;
- efektīvi sabiedriskie pakalpojumi;
- labas kvalitātes mājokļi un infrastruktūra;
- vietējās uzņēmējsabiedrības, un to savstarpējā sadarbība;
- elastīgs darba tirgus;
- elastīgi, uzticami un efektīvi noteikumi uzņēmējsabiedrībām;
- labs pilsētas tēls, kas ietekmē tās uzņēmējsabiedrību tēlu;
- atraktīva kultūras dzīve un kvalitatīva arhitektoniskā vide.

1996.gada Stambulas Pasaules apdzīvoto vietu konferences **Deklarācijai par apdzīvotām vietām un Apdzīvoto vietu dienaskārtībai jeb Habitat II** ir divi galvenie mērķi: 1) atbilstošs mājoklis katram un 2) ilgtspējīgas cilvēku apmetnes jeb apdzīvotās vietas urbanizētā pasaulē.

Stambulas Deklarācija atzīst, ka dzīves apstākļi apdzīvotās vietās pasliktinās, lai arī pilsētas un mazpilsētas ir civilizācijas centri, kas rada ekonomiskās attīstības, sociālo, kultūras, garīgo un zinātnes virzību. Jāuzlabo ne tikai pilsētas, bet pievilcīgāki jāveido arī lauki, nodrošinot atbilstošu infrastruktūru, sabiedriskos pakalpojumus un nodarbinātību, kā arī attīstot integrētu apdzīvoto vietu struktūru. Īpaša uzmanība jāpievērš mazām un vidējam pilsētām.

Deklarācija uzsver, ka pašvaldības ir valdību tuvākais partneris tās ieviešanai. Habitat II satur mērķus, principus un globālo rīcības plānu. Apdzīvoto vietu attīstībai jābūt balstītai uz vienlīdzības, solidaritātes, partnerattiecību un cilvēku cieņas, respekta un

sadarbības, kā arī nabadzības novēršanas principiem. Tās jāplāno un jāattīsta atbilstoši ilgtspējīgas attīstības principam, kas ietver arī apdzīvoto vietu līdzsvarotu ģeogrāfisku izplatību, ņemot vērā nacionālos apstākļus, veicinot ekonomisko un sociālo attīstību, sabiedrības veselību, izglītību, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, kā arī kultūras daudzveidības un vides kvalitātes uzturēšanu tādos standartos, kas var nodrošināt cilvēku dzīvi un labklājību nākamajām paaudzēm. Valdības attiecībā uz apdzīvotām vietām vienojas:

- veicināt sociāli integrētu un visām sociālām grupām pieejamu apdzīvotu vietu attīstību;
- apdzīvoto vietu plānošanu un apsaimniekošanu integrēt attiecībā uz mājokļiem, transportu, nodarbinātības iespējām, vides apstākļiem, sabiedriskiem pakalpojumiem un infrastruktūru;
- veicināt neformālo apdzīvoto vietu un pilsētu nabadzīgo kvartālu uzlabošanu;
- veicināt līdzsvarotāku apdzīvojumu struktūru, stimulējot produktīvas investīcijas, darba vietu radīšanu un sociālo infrastruktūru ciemos, mazās un vidējās pilsētās;
- veicināt ģeogrāfiski līdzsvarotu apdzīvojuma struktūru;
- izveidojot efektīvu transporta sistēmu, uzlabot pieejamību darbavietām, precēm, pakalpojumiem un labiekārtojuma;
- integrēt demogrāfiskos aspektus apdzīvoto vietu attīstības politikā;
- aizsargāt un saglabāt vēsturiskas apdzīvojuma struktūras, tai skaitā kultūras un dabas mantojumu un ainavas;
- aizsargāt svētvietas un vietas ar kultūrvēsturisku nozīmi;
- lai samazinātu apbūves izplešanos uz produktīvās lauksaimniecības zemes rēķina pilsētu perifērijā, veicināt ar infrastruktūru nodrošinātu pilsētu centru sanāciju un otrreizēju izmantošanu.

Habitat II rīcības plāns, uzsver, ka apdzīvoto vietu daudzveidība ir priekšnoteikums taisnīgas un ilgtspējīgas sabiedrības izveidošanai. Visu veidu apdzīvotās vietās, tai skaitā reģionālās pilsētās, mazpilsētās, lauku pakalpojumu centros un ciemos jāuzlabo dzīves un darba apstākļi, it īpaši mājoklis, sociālā un tehniskā infrastruktūra un pakalpojumi un jārada jaunas darba vietas. Dokuments atzīmē, ka dzīves kvalitāte un ekonomiskā attīstība apdzīvotās vietās ir cieši saistīta ar iedzīvotāju skaita izmaiņām un demogrāfisko raksturojumu, kā arī tādiem attīstības aspektiem kā izglītība, veselība, dabas resursu izmantošanas līmenis, vides stāvoklis, ekonomiskā un sociālās attīstības raksturs un kvalitāte. Lai veicinātu tādu apdzīvoto vietu telpisku struktūru, kas nodrošina pieeju iedzīvotāju pamatvajadzībām - darba vietām, izglītības, veselības, reliģijas un atpūtas iestādēm, pakalpojumiem un precēm - un vienlaikus samazina vajadzību pēc pārvietošanās, nepieciešams koordinēt teritorijas un transporta plānošanu.

Habitat II atzīmē, ka jāatbalsta lauku apdzīvotās vietas, jo laukos vēl arvien dzīvo liels skaits iedzīvotāju. Lai to panāktu, valdības cita starpā aņemas:

- veicināt visu ieinteresēto pušu, tai skaitā izolētu un attālu apdzīvoto vietu, aktīvu piedalīšanos plānošanā;
- veikt pasākumus, lai uzlabotu dzīves un darba apstākļus reģionālos lauku apdzīvojuma centros;
- lai piesaistītu laukiem investīcijas, nodrošināt ekonomisko atbalstu, infrastruktūru un pakalpojumus;
- lai palielinātos nodarbinātība un jauno tehnoloģiju izmantošana, veicināt

laukos izglītību un apmācības;

- noteikt prioritātes reģionālās infrastruktūras investīcijām, balstoties uz ekonomisko atmaksāšanos, sociālo vienlīdzību un vides kvalitātes paaugstināšanu;
- nodrošināt juridiskus, finansiālus un organizatoriskus pasākumus, kas var stiprināt mazu un vidēja lieluma apdzīvoto vietu struktūru laukos;
- lai starp laukiem un pilsētām nodrošinātu apmaiņu ar informāciju, darbu, precēm, pakalpojumiem un kapitālu, veicināt efektīvas komunikāciju un infrastruktūras attīstību.

2. Eiropas Padomes darbības ietvaros pieņemtās starpvalstu politikas par laukiem un pilsētām un to mijiedarbību.

Eiropas Sociālā harta³⁰⁴ satur vispārējās brīvības principus, kas nozīmīgi apdzīvoto vietu attīstības aspektā, tai skaitā - ikvienam ir tiesības nopelnīt sev iztiku ar brīvi izvēlētas nodarbošanās palīdzību, visiem strādājošajiem ir tiesības uz taisnīgu atalgojumu, kas ir pietiekams, lai nodrošinātu dzīves apstākļus sev un savām ģimenēm. Šajā nolūkā jācenšas sasniegt augstāku un stabilāku nodarbinātības līmeni. Ikvienai personai ir tiesības uzturēt iespējami augstāku veselības līmeni, tiesības uz sociālo aizsardzību, sociālo un medicīnisko palīdzību, izmantot sociālās labklājības dienesta pakalpojumus, ģimenes, bērnu un jauniešu tiesības, tiesības uz aizsardzību pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību (nodrošināt personas, kas dzīvo vai riskē dzīvot trūkumā), tiesības uz dzīvesvietu (nodrošināt vienlīdzīgus nosacījumus, lai iegūtu dzīvesvietu, samazinot bezpajumtnieku skaitu un padarot dzīvesvietas maksu pieejamu tiem, kam nav pietiekošu līdzekļu).

1976.gada Eiropas telpiskās/reģionālās plānošanas ministru konferences (*CEMAT*) vadlīnijas "**Urbanizācijas kontrole reģionālās plānošanas ietvaros**" atzīmē, ka pilsētu problēmas nevar risināt atrauti no sociāli ekonomiskajiem faktoriem, urbanizācijas process jāuztver kā reģionālās plānošanas sastāvdaļa un pilsētu attīstības politikai ir jāķļūst par nacionālās un reģionālās (rajonu) plānošanas integrētu sastāvdaļu. Ministri uzskata, ka:

- ◆ pilsētu un aglomerāciju nozīme, vajadzības un prasības var noteikt galvenokārt tikai nacionālajā un reģionālajā kontekstā;
- ◆ līdzsvarota urbānā struktūra jāveicina visos līmeņos, kontrolējot teritorijas izmantošanu un pielietojot ekonomiskos stimulus. Ar ekonomisko aktivitāšu pieaugumu un tam nepieciešamo infrastruktūru un pakalpojumus nodrošināšanu ir jāveicina vidēja lieluma (40 000 līdz 150 000 iedzīvotāju atkarībā no valsts) pilsētu attīstība, kuras piedāvā ne tikai labākos sociālo struktūru un dzīves kvalitāti, bet arī labvēlīgi ietekmē visu apdzīvojuma struktūru;
- ◆ jāveicina racionāla teritorijas plānošana pilsētās - lielu pilsētu centros jānodrošina sociālā vide, t.i. mājokļi iedzīvotājiem, un jāsamazina neapbūvēto teritoriju izmantošana pilsētu attīstības vajadzībām, it īpaši jāsauglabā augstvērtīgas lauksaimniecībā izmantojamās zemes;
- ◆ labāk jāizmanto esošais ēku fonds, veicinot otrreizēju to izmantošanu un uzlabošanu.

1978.gada Eiropas telpiskās/reģionālās plānošanas ministru konferences (*CEMAT*)

³⁰⁴ Eiropas Padome 18.10.61; 08.07.96.

Eiropas lauku teritoriju plānošanas vadlīnijas uzsver, ka viens no lauku teritoriju plānošanas mērķiem ir dažādu pakalpojumu uzlabošana. Eiropas ministri uzskata, ka atšķirības starp laukiem un pilsētām galvenokārt pastāv atšķirīgi attīstīto pakalpojumu dēļ. Tāpēc jāraugās, lai lauku iedzīvotāji saņemtu pieļaujamā attālumā maksimāli visus pakalpojumus, tai skaitā adekvātus sociālos pakalpojumus un kultūras iespējas. Transports un sakari nepieciešami darba un pakalpojumu iespēju un dažādības palielināšanai, jānodrošina saites starp lauku teritorijām un svarīgākajiem ekonomiskajiem un kultūras centriem. Lai attīstītu ekonomiku lauku teritorijās, ir jāveicina politika, kas piesaistītu izglītotus darbiniekus, un tādejādi veicinātu jaunus pakalpojumus. Jāattīsta rūpniecības nozares ar lielu pievienoto vērtību, un kurām nav vajadzīgas īpašas vides un tehniskās prasības ražotņu izvietojumam. Atsevišķi lauku dzīves veida aspekti ir jāsaņem kā alternatīva pilsētnieciskajam dzīves veidam. Lauku teritoriju plānošanu nedrīkst ietekmēt pilsētnieku vēlmes, tai jāatbilst pašu lauku iedzīvotāju reālās vajadzības viņu pašu reģionā.

1984.gada Eiropas Padomes Ministru Komiteja (EP MK) rekomendācija nr. 2 **Eiropas Reģionālās/ teritorijas plānošanas harta**, kas pieņemta Torremolinos, nosaka, ka teritorijas plānošanas uzmanības centrā ir cilvēks un viņa labklājība, kā arī viņa mijiedarbība ar vidi. Hartā raksturoti teritorijas plānošanas pamatmērķi. Dzīves kvalitātes uzlabošanas mērķis ietver ikdienas dzīves kvalitātes, tai skaitā, mājokļa, darba, kultūras, atpūtas iespēju vai sabiedrības attiecību uzlabošanu, kā arī katra indivīda labklājības vairošanu, radot darba vietas un nodrošinot atšķirīgām iedzīvotāju grupām atbilstošas ekonomiskās, kultūras un sociālās ērtības, kas izvietotas to optimālās izvietojuma vietās. Harta uzsver, ka pilsētu teritorijas veicina Eiropas attīstību, taču to izaugsme ir grūti kontrolējama. Līdzsvarotas apdzīvoto vietu struktūru izveidošanai ir nepieciešama sistemātiska teritorijas plānojumu īstenošana un ekonomiskās attīstības pamatnostādņu īstenošana. Īpaša uzmanība jāvelta iedzīvotāju dzīves apstākļu uzlabošanai un sabiedriskā transporta attīstīšanai, lai veicinātu ievērojamāku iedzīvotāju kustību no pilsētu centriem uz perifērijām.

1986.gada EP MK rekomendācija nr.11 **"Par apdzīvoto vietu neapbūvēto telpu"** atzīst, ka apdzīvoto vietu vides kvalitāte ir atkarīga no to veida, mēroga, darbības sfēras (funkcijām), sasniedzamības, kā arī no neapbūvētu (atklātu) un sabiedrisku telpu pieejamības, un uzsver, ka pilsētas nav tikai ēkas - atklātās telpas formas ir būtiska pilsētas un tās kultūras mantojuma sastāvdaļa.

1988.gada Eiropas Padomes Parlamentārās Asociācijas rekomendācija nr.1091 **"Par Eiropas lauku kampaņu - jauna apsaimniekošanas pieeja lauku rajoniem"** aicina dalībvalstis veicināt atpūtu un vadīt sociālos un kultūras rīcības plānus tā, lai atjaunotu panīkumam nolemtus ciemus, kā arī katrai teritorijai vai reģionam veicināt savu vietējo attīstību, kas balstīta uz tās dabas un cilvēku potenciālu, atbalstīt augstākās mācību iestādes, komunikāciju tehnoloģijas un tūrismu laukos.

1989.gada EP MK rekomendācija nr.15 **"Par racionālu zemes izmantošanu: mūsu attīstības pamatu un ierobežojošo faktoru"** ietver zemes izmantošanas politikas principus, kas attiecībā uz apbūvētām teritorijām uzsver šādus mērķus:

- saglabāt apdzīvotās vietas to esošajās robežās;
- samazināt attīstības spiedienu uz zaļajām teritorijām;
- pārvērst attīstības spiedienu uz citām, mazāk attīstītām teritorijām.

To var panākt atdzīvinot iekšpilsētas un lauku ciemu centrus, saglabāt ekonomiskās

aktivitātes to pašreizējā atrašanās vietā, otrreizēji izmantot neizmantos un pamestas rūpnieciskās un citas ēkas, uzlabot vispirms jau esošo infrastruktūru un veicināt tādus transporta veidus, kas aizņem mazāk teritorijas.

1990.gada EP MK rekomendācija nr. 12 "**Par pakalpojumiem un infrastruktūru lauku rajonos**" atzīst, ka viens no priekšnoteikumiem plaukstošai lauku sabiedrībai ir pieeja par saprātīgu samaksu plaša spektra pakalpojumiem, citādāk pastāv risks lauku iedzīvotāju sociālajai nelīdzsvarotībai, lauku atpalicībai un rodas grūtības radīt uzņēmumus un darba vietas. Šajā nolūkā valdībām jānodrošina:

- efektīvi pakalpojumi laukos, kas piemēroti īpašiem lauku apstākļiem un salīdzināmi ar šādiem pakalpojumiem pilsētās;
- ka būtiskākos pakalpojumus ir iespējams saņemt saprātīgā attālumā no iedzīvotājiem, kam tie nepieciešami;
- ka reģionālās valsts institūcijas, vietējās un reģionālās pašvaldības veiktu lauku pakalpojumu veicinošus pasākumus un projektus;
- pasākumi, lai pakalpojumu koncentrācija vēl vairāk neizolētu tos iedzīvotājus, kuru mobilitāte ir ierobežota, piemēram, veicinot specializētā transporta daudzveidīgāku izmantošanu (skolu autobusu, pasta mašīnu u.c.) un inovatīvus risinājumus vietējā līmenī (mikroautobusu pēc izsaukumu, subsidēti taksometri u.c.);
- ka lauku iedzīvotājiem ir adekvāti pieejami izglītības centri un profesionālās apmācības organizācijas,
- atbilstošu mācību kvalitāti, jāuztur lauku skolas, kas var palīdzēt saglabāt lauku labklājību, ņemot vērā izmaksu efektivitāti un iespējas to nodrošināt;

kā arī jāatgādina, ka

- bieži vienīgi vairāku papildinošu pakalpojumu, pat privāto un sabiedrisko, apvienošana un kombinēšana, ir vienīgais iespējamais risinājums laukos;
- iestāžu ēku dalītu izmantošana, piemēram, skolu ēkas var izmantot dažāda veida kultūras, sporta un sociāliem pasākumiem;
- vietās, kur pakalpojumi zema iedzīvotāju blīvuma dēļ vairs netiek sniegti, jāveicina iespēja izmantot nepilna darba laika vai mobilos pakalpojumus pēc pieprasījuma;
- jāņem vērā vajadzība saglabāt laukos mazumtirdzniecības punktus un nodrošināt pakalpojumus, kas atvieglotu darba vietu veidojošu uzņēmumu dibināšanu.

1982.gada EP PA rezolūcija nr. 781 "**Par pilsētu politiku**" atzīst, ka:

- eksperimenti, būvējot jaunas pilsētas, ir bijuši visumā pozitīvi un tos var izmantot kā risinājumu pilsētu koncentrācijas problēmai un kā modeli pilsētplānošanai cilvēkam atbilstošā mērogā;
- jāpievēršas neizmantotu un pamestu industriālu teritoriju otrreizējai izmantošanai ekonomikas attīstībai vai rekreācijai, pretstatā jaunu attīstības projektu uzsākšanai lielu pilsētu nomalēs, tādejādi samazinot pilsētu izplešanās tendences;
- pilsētām, tik pat nozīmīgas kā ekonomiskās un sociālās aktivitātes, ir kultūras attīstība.

1992.gada EP Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa (VRPK) **Eiropas deklarācija par pilsētu tiesībām un Eiropas Pilsētu harta** ietver pilsētu iedzīvotāju tiesības uz drošību, nepiesārņotu un veselībai nekaitīgu vidi, nodarbinātību, mājokļiem, mobilitāti, veselību, sportu un atpūtu, kultūru, dažādu kulturālu integrāciju, labas kvalitātes arhitektūru un labiekārtojumu, harmoniskām pilsētu

funkcijām (pēc iespējas tuvāk darbs, mājokļi, sociālās aktivitātes un transports), sabiedrības piedalīšanās, ekonomisko attīstību, ilgtspējīgu attīstību, pakalpojumiem un precēm, dabas bagātībām un resursiem, personisku katra indivīda pilnveidošanos, starp pašvaldību sadarbību, finanšu mehānismiem un struktūrām un vienlīdzību.

1992.gada Eiropas telpiskās/reģionālās plānošanas ministru konferences (*CEMAT*) **Eiropas reģionālās plānošanas stratēģija** atbalsta decentralizēto koncentrāciju, kas līdzsvarotu iedzīvotāju teritoriālo izvietojumu. To var panākt ierobežojot lielu pilsētu reģionu augšanu un novēršot lauku teritoriju iedzīvotāju samazināšanos. *CEMAT* uzskata, ka iedzīvotāju teritoriālais izvietojums jāvērtē vismaz no diviem skatu punktiem:

- fiziskā jeb telpiskā, kas sastāv no noteikta skaita pilsētu vienībām noteiktā sistēmā, ko nosaka vēsturiskie un dabas faktori;
- funkcionālā, kas sastāv no vienu otru papildinošām attiecībām (t.sk. sakariem un transporta) starp šīm pilsētu vienībām un veidiem.

Attālumam ir būtiska ietekme uz pakalpojumiem, kas izvietoti pilsētā un kurus izmanto pilsētas un tās apkārtnes iedzīvotāji (tirdzniecība, bankas, izglītība, kultūra, atpūta, veselības aizsardzība un dažādu veidu konsultanti). Visas pilsētu funkcijas rada plūsmas - cilvēku, preču, naudas un informācijas, bet to rezultējošā telpiskā struktūra reti kad var tikt ierobežota vienā pilsētā, tā parasti ir balstīta uz visu savstarpēji atkarīgu pilsētu sistēmu. Dokuments uzsver, ka apdzīvoto vietu sistēma ir organizēta divos līmeņos:

- ♦ pirmais līmenis sastāv no aglomerācijām un reģionālajiem centriem, kas nodrošina atbalsta pakalpojumus un galvenās rūpniecības un iedzīvotāju vajadzības;
- ♦ otrs līmenis ir reģionālo pilsētu un citu apdzīvoto vietu sistēma, kas nodrošina ikdienas vajadzības un balstās uz pirmā līmeņa pilsētu sistēmu.

Lai arī notiek apdzīvoto vietu sistēmas attīstība un atsevišķu nozīmīgu transkontinentālu transporta zonu jeb asu būvniecība, no apdzīvoto vietu viedokļa Eiropa ir ļoti atšķirīga. Eiropas ministri uzskata, ka:

- ♦ nākotnē paliks atsevišķas ļoti lielas galvaspilsētas ar koncentriski radiālu zemes izmantošanas rakstu kā nemainīgs ģeogrāfisks faktors. To izmainīt varētu tikai par pārmērīgi augstu cenu;
- ♦ galvenās transkontinentālās transporta asis ir nemainīgi fiksētas, ko nosaka, dabas nosacījumi, kā piekraste, ielejas, kalnu pārejas, vai vēstures attīstība, kā ogļu ieguves baseini, senās migrācijas, tirdzniecības ceļi vai ostas. Dažas transporta asis paplašināsies, dažu nozīme samazināsies, taču būtu neiespējami vecās aizstāt ar jaunām transporta asīm;
- ♦ vienmēr būs atšķirības un trūkumi apdzīvojumā starp aglomerācijām un transporta asīm.

Stratēģija piedāvā veidu, kā sasniegt līdzsvaru apdzīvojuma struktūrā, tas ir jāveicina *attīstības centri*. Attīstības centru un lokalizētu attīstības zonu (asu) sistēma tiek balstīta uz vienmērīgu, standartizētu lokālo centru karkasu jeb tīklu, kurus nosaka saskaņā ar racionāliem kritērijiem, kas ataino visa spektra faktoros - ekonomiskos, sociālos, kultūras, vides un citus. Šāda shēma var palīdzēt koordinēt dažādu sabiedrisko, kā arī privāto institūciju aktivitātes, lai līdzsvarotu iedzīvotāju izvietojumu un ekonomiskās aktivitātes, uzlabotu dzīves apstākļus, kā arī nodrošinātu darbu visā valsts teritorijā un pakalpojumus pieņemamā cenā katrā pašvaldībā šodien

un nākotnē. Eiropas teritorijas plānošanas ministri uzskata, ka aglomerāciju teritorijām jāatbilst šādām minimālajām prasībām:

- ◆ nacionālas vai reģionālās pārvaldes funkcijas kā galvaspilsēta vai reģiona centrs un supranacionālas ekonomiskās funkcijas;
- ◆ minimālais iedzīvotāju skaits 200 000, ietverot piepilsētas;
- ◆ saites ar vienu vai vairākām galvenajām attīstības zonām;
- ◆ periodiskas starptautiskas tirdzniecības izstādes, kongresi, nozīmīgi kultūras pasākumi, starptautiskas institūcijas un multinacionālas firmas. Pēdējās pasvītro centra nozīmi, bet nav būtiskas.

Galvenās attīstības zonas (asis) ir lineāri telpiski veidojumi vai Eiropas nozīmes koncentrācijas teritorijas ar augstu iedzīvotāju blīvumu, mājokļiem un ekonomisko funkciju atrašanos tuvu vienai pie otras. Tās parasti neietver ūdens un gaisa transportu. Eiropas attīstības zonas veic četras funkcijas:

- ◆ veicina preču un pakalpojumu apmaiņu starp aglomerācijām (sakarū funkcija);
- ◆ uzlabo piekļūšanu un sakarus visam reģionam (organizācijas funkcija);
- ◆ stimulē pilsētu attīstību kā vietējo centru attīstību (koncentrācijas funkcija) un pastiprina attīstības potenciālu transporta mezglos, kas atrodas uz attīstības zonām (attīstības funkcija);
- ◆ aizsargā un saglabā neapbūvētās teritorijas starp attīstības zonām (aizsardzības funkcija).

Eiropas valstīs pilsētu sistēmas attīstības un plānošanas nacionālie mērķi kalpo katrai konkrētās valsts situācijai. Tomēr visās valstīs ir virkne līdzīgu nostādņu:

- ◆ cīnīties ar nelabvēlīgajām sekām, ko rada pilsētu koncentrācija;
- ◆ samazināt spiedienu, kas rodas pieaugot iedzīvotāju imigrācijai pilsētu centros;
- ◆ apstādināt lauku depopulāciju un stiprināt lauku apdzīvojuma struktūras;
- ◆ samazināt atšķirības attīstībā, sevišķi nepietiekoši attīstītajos reģionos.

1994.gada Eiropas telpiskās/reģionālās plānošanas ministru konferences (*CEMAT*) **“Eiropas pilsētu (urbāno) reģionu ilgtspējīgās attīstības stratēģija”** uzsver, ka pilsētu un reģionālajai attīstībai ir:

- ◆ atbilstoši labklājības līmenim un iedzīvotāju skaitam jāsamazina pilsētas un tās reģiona enerģijas patēriņš un emisijas;
- ◆ jāsamazina dabisko ekosistēmu un bioloģisko resursu izmaiņas un traucēšana;
- ◆ jāizmanto vairāk vietējie resursi un jāveicina atkritumu otrreizēja izmantošana un resursu izmantošana noslēgtā ciklā;
- ◆ jānodrošina labas kvalitātes vide pilsētas un tās reģiona iedzīvotājiem.

Nākotnē pilsētas izpletīsies un palielināsies transporta un zemes izmantojuma struktūras nelabvēlīgā ietekme uz vidi. No transporta un enerģijas samazināšanas viedokļa kā vislabākais reģionālais apdzīvojuma struktūras veids ir decentralizēta koncentrācija.

Eiropas plānošanas ministri uzskata, ka, lai arī ir veikti virkne pētījumu par pilsētu attīstības tendencēm nākotnē, tomēr neviens nav tāds, kas neatstāj zināmas neskaidrības. Galvenie spēki, kas ietekmē pilsētu attīstību mūsdienās, ir :

- tehnoloģiskā revolūcija;
- globalizācija un kontinentālu tirdzniecības bloku veidošanās;

- pārmaiņas Austrumeiropā;
- pāreja uz informācijas ekonomiku;
- transporta tehnoloģijas ietekme;
- informācijas tehnoloģijas ietekme;
- jauna loma pilsētu reklāmai un veicināšanai;
- demogrāfisko un sociālo izmaiņu ietekme;
- Eiropas integrācija;
- Eiropas identitāte un imigrācija;
- sociālās kustības;
- jauna marģinalizācija (nabadzīgu un atpalikušu reģionu pieaugums).

Dokuments atzīmē, ka pilsētas un reģioni varēs nākotnē sekmīgi konkurēt, ja tiks savienoti trīs faktori: informācijas kapacitāte, dzīves kvalitāte un sasaiste ar galvenajiem nacionālas un internacionālas nozīmes aglomerāciju centriem. Svarīgākais kļūst plūsmu izvietojums, nevis aktivitātes atrašanās vieta. Tiek piedāvāta jaunā pilsētu hierarhija, kura sastāv no globālajām pilsētām, pilsētu reģioniem globālajās nomalēs vai koridoru zonās, attālām reģionālām pilsētām, nacionālām un reģionālām galvaspilsētām, rajonu pilsētām un specializētajiem pakalpojumu centriem. Ir sagaidāmas šādas izmaiņas:

- investīciju piesaistei un novietojuma izvēlei nozīmīgāki kļūst darbaspēka izglītības, dzīves kvalitātes un vides aspekti;
- intensīvi pieaugs Eiropas pilsētu un pilsētu reģionu savstarpējā teritoriālā sadarbība attiecībā uz precēm, biznesu, atpūtu un sociālo saskari, kā arī iespējama apdzīvojuma polarizācija ātrgaitas transporta infrastruktūras dēļ;
- notiks ekonomiskās konkurences un specializācijas (darba dalīšana) palielināšanās starp Eiropas pilsētām un mazpilsētām un izmaiņas esošajā apdzīvojuma struktūrā un centra - perifērijas attiecībās.

1996.gada EP VRPK rekomendācija nr. 16 "**Par sportu un vietējām pašvaldībām**" rekomendē dalībvalstīm sniegt palīdzību vietējām pašvaldībām sporta būvju būvniecībā un apsaimniekošanā. Tiek atzīts, ka sporta būvju būvniecībai ir jāatbilst esošajām un nākotnes vajadzībām, ņemot vērā iedzīvotāju intereses, sociāli un ekonomiskos aspektus. Sporta iestādes jācenšas būvēt ekonomiski atpalikušās teritorijās un teritorijās ar lielu imigrantu īpatsvaru.

1997.gada EP MK rekomendācija nr. 7 "**Par vietējiem sabiedriskiem pakalpojumiem un to izmantotāju tiesībām**" uzsver, ka vietējie sabiedriskie pakalpojumi veido iedzīvotāju ikdienas dzīvi un nosaka to dzīves kvalitāti, kā arī, ka šie pakalpojumi dod nozīmīgu ieguldījumu vietējai attīstībai un pakalpojumu saņemšanas vietu telpiskajai organizācijai visā teritorijā. Valdībām ir jāmodernizē vietējo sabiedrisko pakalpojumi un to saņemšana, respektējot pašvaldību un pakalpojumu lietotāju tiesības, kā arī brīvā tirgus noteikumus. Vietējiem pakalpojumiem ir jāatbilst sabiedrisko pakalpojumu vispārīgiem principiem: vienlīdzība, neitralitāte, nediskriminācija un ilglaicība (pārmantotība), sabiedrības interešu un racionāla līdzsvara starp resursiem un izdevumiem ievērošana. Vietējiem sabiedriskiem pakalpojumiem jādod ieguldījums sociālai kohēzijai (izlīdzināšanai), ilgtspējīgai attīstībai un lai pieejamie resursi tiktu līdzsvaroti un racionāli izplatīti visā vietējās pašvaldības teritorijā. Vietējām pašvaldībām atbilstoši sociālajam pieprasījumam, finansu prasībām un tehnoloģijas attīstībai, pastāvīgi jāuzlabo

pakalpojumu kvalitāte. Pakalpojumu saņēmējiem ir jādod iespējas izvēlēties dažādus pakalpojumus vai to sniedzējus, saņemot informāciju un piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā. Katrs nozīmīgākais vietējais sabiedriskais pakalpojums ir periodiski jāizvērtē no efektivitātes un kvalitātes viedokļa, gan arī no sniegtajiem rezultātiem sabiedrībai.

2000.gadā Eiropas telpiskās/reģionālās plānošanas ministru konferences (*CEMAT*) akceptētās **Vadlīnijas ilgspējīgai teritorijas attīstībai kontinentālā Eiropā** ietver arī apdzīvojuma, t.i., lauku un pilsētu aspektus. Dokuments pievēršas riskam, it īpaši jaunajās EP dalībvalstīs, ka attīstība varētu notikt tikai izolētos metropoļu reģionos, savukārt citas teritorijas, kur dominē dažāda lieluma pilsētas un lauku apdzīvojums, var tikt nošķirtas no attīstības. Tomēr, tiek uzsvērts, ka Eiropā ir potenciāls, lai sasniegtu policentrisku teritoriālo attīstību, un varētu radīt dinamiskas un pietiekoša mēroga ekonomiskās aktivitātes, kas piesaista investīcijas. Policentriska attīstība arī samazina ietekmi uz vidi un sociālo spriedzi, kā arī palīdz stabilizēt demokrātiskās struktūras. Dokuments ietver vadlīnijas, uz kurām jābalsta EP dalībvalstu telpiskās attīstības politika:

- *jāveicina teritoriālā kohēzija, līdzsvarojot sociālo un ekonomisko attīstību un palielinot konkurētspēju,*

Telpiski nozīmīgus lēmumus jāpieņem un investīcijas jāpiesaista, balstoties uz policentrisku attīstības modeli gan Eiropas, gan nacionālā un reģionālā līmenī. Jāattīsta Eiropas metropoļu teritorijas un “vārtu” pilsētas un jāpiesaista ekonomiskās investīcijas strukturāli vājiem reģioniem.

- *jāstimulē attīstība, ko rada pilsētu funkcijas, un jāuzlabo attiecības starp pilsētu un laukiem;*

Jāattīsta pilsētu sistēmas un funkcijas, tai skaitā mazus un vidējus reģionālos centrus. Vairāku pilsētu savstarpējā sadarbības tīkla veidošana palielina papildinātību jeb palielina šo pilsētu sniedzamo funkciju skaitu, lielāka mēroga ekonomiku, veicina specializāciju un palielina konkurentsipēju, izvairoties no ekonomiskās konkurences radītajiem trūkumiem.

- *jāveicina līdzsvarotāka sasniedzamība;*

Jāuzlabo saites starp mazajām un vidēja lieluma pilsētām, lauku rajoniem un galvenajiem transporta ceļiem un mezgliem.

- *jāattīsta pieeja informācijai un zināšanām.*

Jāraugās, lai pieeja zināšanām nav ierobežota ar fiziskiem jeb telpiskiem un cita veida ierobežojumiem. Jāuzlabo telekomunikāciju tīkli, kuriem ir jāaptver visa teritorija.

Lauku teritorijās:

- jāiedrošina mazās un vidējās pilsētas, lielos ciemos kļūt par pakalpojumu piegādātājiem savā apkārtnē dzīvojošajiem lauku iedzīvotājiem un par vietām, kur dibināt mazos un vidējos uzņēmumus;

- palielināt lauku rajonu (it īpaši mazo un vidējo pilsētu un lielāko ciemu) sasniedzamību;

- palielināt lauku teritoriju pievilcību tūristiem, jauniešiem un pensionāriem un uzlabot dzīves apstākļus lauku iedzīvotājiem kopumā;

- veicināt augsti kvalificētu darba iespēju radīšanu, it īpaši ārpus lauksaimniecības jaunās informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomā kā daļu no ekonomikas dažādošanas procesa.

Eiropas telpiskās/reģionālās plānošanas ministru konferences (*CEMAT*) **Telpiskās plānošanas glosārijs**, kas publicēts 2007.gadā, ietver virkni terminu un to definīcijas

saistībā ar lauku un pilsētu teritoriju attiecībām. Piemēram, glosārijs sniedz šādas definīcijas un to skaidrojumus saistībā ar lauku un pilsētu teritorijām un to mijiedarbību. **Pilsētas teritorija** (*urban area*) ir teritorija, kas ir fiziski veido pilsētas daļu, kurai raksturīga liela daļa apbūvētas virsmas (*built-up surfaces*), blīva apdzīvotība un augsts nodarbinātības līmenis, kā arī lieli transporta un citas infrastruktūras apjomi (pretēji lauku reģioniem). Pilsētu zonās var ietilpt arī neapbūvētas (*non builtup*), zaļās teritorijas, ko pilsētas iedzīvotāji lielākoties izmanto atpūtai. **Urbanizācija** (*urbanisation*) jeb pilsētu attīstība ir ilgtermiņa process, kam raksturīgs gan iedzīvotāju skaita pieaugums pilsētās, gan pilsētu teritoriju attīstība. Tāpat kā telpiskās attīstības (*spatial development*) gadījumā, **pilsētvides attīstība** (*urban development*) saprotama kā konkrētas (pilsētas) teritorijas attīstība vai kā dažādās darbības, kas veicina šīs teritorijas attīstību. Pilsētvides attīstības veicināšana ir rīcība, lai uzlabotu pilsētu un to teritoriju dažādās ekonomiskās, sociālās, vides un kultūras iespējas.

Lielpilsētas reģions/lielpilsētas ietekmes areāls (*metropolitan region / metropolitan area*) ir apdzīvojuma sistēma, kas sastāv no lielas pilsētas (kopā ar tās piepilsētām (*suburbs*)) un piegulošajām ietekmes zonām, kas var aptvert vairākus dažāda lieluma pilsētu centrus. Šīs **piegulošās zonas** (*adjacent zones*) vispārīgi dēvēt par piepilsētu jeb svārstmigrantu joslu (*commuter belt*). Neapbūvētās starpteritorijas (*interstitial open spaces*) arī veido daļu no lielpilsētas ietekmes areāla. Lielpilsētas reģionu vispārīgi uzskata par tādu apgabalu (administratīvā vai ģeogrāfiskā izpratnē), kur dominē ievērojama lielpilsētas teritorija. Tāpēc telpiskā ziņā tā mērogs ir plašāks nekā lielpilsētas ietekmes areāla mērogs, bet dažās interpretācijās abu jēdzienu „lielpilsētas ietekmes areāls” un „lielpilsētas reģions” nozīmes ir līdzīgas. **Funkcionālo pilsētas areālu** (*functional urban area*) raksturo pilsētas ietekmes teritorija. Parasti to attēlo, balstoties uz statistiku (piemēram, par cilvēku plūsmām, kuras dodas uz darbu). *CEMAT* uzsver, ka vairums Eiropas valstu ir definējušas funkcionālā pilsētas areāla jēdzienu vai tam līdzvērtīgus konceptus, piemēram, pilsētas lietišķā teritorija, strādājošo cilvēku svārstmigrācijas pakalpojumu teritorijas (paredzētas cilvēku svārstmigrācijai starp darba un dzīves vietām), svārstmigrācijas zonas vai funkcionālie pilsētu reģioni. Programmas „Eiropas Teritorijas plānošanas novērošanas tīkls ESPON I” kontekstā ir veikts mēģinājums, izmantojot saskaņotu statistisko definīciju, noteikt un attēlot funkcionālos pilsētareālus (FUA) Eiropas mērogā. **Policentriska telpiskā attīstībai reģionālā mērogā** jānodrošina, ka izaugsme un attīstība labvēlīgi ietekmē arī vidēja lieluma un mazākas pilsētas, lai saglabātu un palielinātu dzīvotspēju reģiona lauku apvidus teritorijās.

Partnerība/sadarbība (*partnership /cooperation*) var būt cita starpā attiecības **starp pilsētu un lauku teritorijām** ar mērķi veicināt lauku teritoriju attīstību, izmantojot pilsētas veida teritoriālo vienību (*urban entities*) nodrošinātos pakalpojumus, mazināt lielpilsētu teritoriju ietekmi un spiedienu uz apkārtesošajām lauku teritorijām un nodrošināt dažādas funkcijas, kas piemīt ilgtspējīgām pilsētu un lauku attiecībām (*urban-rural relations*). **Pilsētu-lauku partnerības** (*urban-rural partnerships*) raksturo **pilsētu un lauku mijiedarbības** (*urban-rural interactions*), kuras var definēt kā telpiskas saiknes (piemēram, cilvēku, preču, naudas, informācijas un atkritumu plūsmas) un starpnozaru **saiknes** (*linkages*) (piemēram, starp lauksaimniecību, pakalpojumiem un ražošanu). Plašākā kontekstā tās ietver arī pilsētu centros notiekošas „laucinieciskas” darbības (tādas kā pilsētu lauksaimniecība), un darbības, ko bieži klasificē kā lauku apdzīvotajās vietās notiekošas „pilsētnieciskas” darbības

(tādas kā ražošana un pakalpojumi).

Suburbanizācija jeb piepilsētu urbanizācija ir process, kas saistīts ar piepilsētu attīstību jeb piepilsētu augšanu ap lielām un ļoti lielām pilsētām. Šo procesu veicina pieaugums (iedzīvotāju skaita palielināšanās), kā arī iekšēji pilsētu pārveidošanas procesi. **Piepilsētas** (*suburbs*) ir apdzīvoti rajoni (*inhabited districts*), kas atrodas pilsētas nomalē (*outer rim of a city*) vai ārpus tās oficiālajām robežām (*outside the official limits of a city*), vai pat ir konurbācijas ārējās sastāvdaļas (*the outer elements of a conurbation*). Suburbanizācijas process bieži ir līdzīgs pilsētu haotiskam, tas ir neplānotam, izplešanās procesam (*urban sprawl*), it īpaši, ja tiek runāts par arvien pieaugošajām satiksmes problēmām un dabas ainavu un resursu iznīcināšanu. *CEMAT* uzsver, ka pēdējo desmitgažu laikā pilsētu un lauku mijiedarbība palielinājusies visā Eiropā un izpaužas kā regulāras svārstmigrācijas (*commuter*) plūsmas, atpūtas un brīvā laika pavadīšanas pasākumi, bijušo pilsētnieku (*former urban dwellers*) apmešanās lauku teritorijās, kādreizējo pilsētas funkciju un pasākumu atrašanās lauku teritorijās u.t.t. Citiem vārdiem, pilsētu ietekme uz lauku teritorijām ir pieaugusi. Pilsētu un lauku saiknes ir svarīgas, lai sasniegtu līdzsvarotu ekonomisko attīstību un mazinātu ne tik labvēlīgo lauku reģionu neaizsargātību. Pilsētu un lauku mijiedarbībai bieži ir nopietna ietekme uz dabas resursu izmantošanu un vadību, it īpaši piepilsētu sistēmā. Lai veicinātu harmonisku teritoriālo attīstību, starp pilsētu un lauku kopienām tiek veidotas pilsētu un lauku partnerattiecības (galvenokārt šīs divas vides pārstāv vietējās pārvaldes iestādes, bet tiek iesaistītas arī NVO un pilsoniskā sabiedrība), un to mērķis ir nodrošināt pakalpojumus, aizsargāt dabas un vides resursus, veicināt regulārus sakarus starp pilsētu un lauku sabiedrībām, attīstīt ekonomikas sinerģiju u.t.t. **Peri-urbānie** (*peri-urban*) ir teritorijas, kas ir zināma veida pārejas posms no izteikta lauku apvidus uz pilsētas vidi. Šīs teritorijas veido pilsētas un lauku saskares (*urban-rural interface*) joslu, kas attīstības rezultātā var pārtapt par pilnīgi urbanizētu vidi. Piepilsētu rajoni ir vietas, kur cilvēki ir galvenās sastāvdaļas: tās ir apdzīvota vide. Lielākā daļa piepilsētas rajonu robežojas ar jau nostiprinātām pilsētas teritorijām (*on the fringe of established urban areas*), bet tie var būt arī dzīvojamo rajonu kopumi (*clusters of residential development*) lauku apvidū. Piepilsētu rajoni visbiežāk ir rezultāts suburbanizācijas vai pilsētu haotiskam izplešanās procesam (*an output of the process of suburbanisation or urban sprawl*). **Pilsētu haotiska izplešanās** (*urban sprawl*) ir neplānota, nekontrolēta pilsētas veida attīstības izplešanās teritorijās, kas atrodas blakus pilsētas malai (*adjoining the edge of a city*). Termins arī tiek lietots, lai apzīmētu plašu, ātru un reizēm pārdrošu lielpilsētas zonas izplešanos lielākā reģionā. Pilsētu haotisku izplešanos raksturo dažādi zemes izmantojuma veidu raksti (*patterns*), piemēram, vienam mērķim (tirdzniecībai, dzīvošanai, ražošanai) paredzēts zonējums (*single-use zoning*), no vieglo automašīnu satiksmes atkarīgu iedzīvotāju sabiedrības (*car-depending communities*), mazs zemes izmantojuma blīvums, bet augstāks attīstības līmenis nekā tradicionālajās lauku teritorijās (platāki ceļi, lielāki veikali ar dārgām automašīnu stāvvietām) un pilsētas būvniecības un arhitektūras dizaina dažādības trūkums, reizēm radot priekšstatu par vienveidīgu pilsētas vidi (*uniform urban environment*).

Lauku teritorijas (*rural areas*) ir mazapdzīvotas teritorijas bez nozīmīgas lielākas vai mazākas pilsētas. **Lauku apvidus** (*countryside*) attiecas uz noteiktiem ainavu veidiem un zemes izmantojumu, kurā nozīmīga loma ir lauksaimniecībai un dabas teritorijām. Eiropas telpiskās/reģionālās plānošanas ministru konference (*CEMAT*) uzsver, ka spriežot pēc lauku teritoriju ekonomiskās bāzes tās kļūst arvien

atšķirīgākas. Kaut arī lauksaimniecībai vēl joprojām ir liela nozīme daudzās lauku teritorijās, ir izveidojušies arī citi ienākumu avoti, tādi kā lauku tūrisms, neliela mēroga ražošanas darbības, iedzīvotāju saimniecības (pensionāru dzīvesvietas), atjaunojamās enerģijas ražošana u.t.t. Pateicoties uzlabotiem un modernizētiem transporta pakalpojumiem un sakaru līdzekļiem daudzas lauku teritorijas ir kļuvušas **daudzfunkcionālas** (*multifunctional*), un daudzas no tām atrodas lielpilsētu (*metropolitan*) teritoriju un citu lielu pilsētu ietekmē. Eiropā ar **lauku attīstību** (*rural development*) saistītie uzdevumi ir diezgan atšķirīgi, un tie ir lielā mērā atkarīgi no attiecīgo lauku teritoriju konteksta un situācijas. Tie ietver tādas pasākumus kā **pieejamības** (*accessibility*), dzīves apstākļu un vides uzlabošana, kultūras ainavu un kultūras un dabas mantojuma aizsardzība, ekotūrisma attīstīšana, atbalsts maza un vidēja lieluma pilsētām, kā arī lieliem ciematiem, lai tie darbotos kā pakalpojumu sniedzēji lauku teritorijās, augstas kvalitātes lauksaimniecības, mežsaimniecības un amatniecības izstrādājumu veicināšana reģionā, vienlaicīgi pieņemot videi draudzīgas ražošanas metodes. CEMAT norāda, ka neskatoties uz to, ka lauku attīstības politika ir telpiskās plānošanas politikas prioritāte gandrīz visās Eiropas valstīs, pēdējo gadu laikā lauku teritorijas Eiropā attīstījušās ļoti atšķirīgi – dažus lauku reģionus labvēlīgi ietekmējis lielu pilsētu tuvums, savukārt citu reģionu attīstību veicinājis tūrisms un/vai pensionāru apmešanās tajos, taču daudzas citas lauku teritorijas joprojām saskaras ar attāluma radītiem ierobežojumiem un nošķirtību, kas veicina iedzīvotāju aizceļošanu. **Lauku attīstības centrs** (*rural development pole*) ir apdzīvots teritorija ar būtisku laukos dzīvojošo īpatsvaru, kurā sociālā, ekonomiskā un teritoriālā attīstība notiek saskaņā ar integrētu un perspektīvu attīstības plānu. Lauku centrs nav aglomerācija, bet gan lauku teritorija kā veselums, kurā var ietilpt viena vai vairākas nelielas pilsētas.

3. Ekonomiskās attīstības un sadarbības organizācijas (OECD) politika lauku-pilsētu mijiedarbības jomā

Ekonomiskās attīstības un sadarbības organizācijas **Jaunā lauku politika** (Pēc raksta *Reinventing Rural Policy, OECD Observer 2006*) uzskata, ka trīs nopietnākie faktori, kas ietekmē lauku politiku attīstītajās valstīs ir:

- palielināts fokuss uz lauku telpas pievilcību un sabiedrības kopējiem labumiem (*amentities*),
- politiskais un ekonomiskais spiediens reformēt lauksaimniecības politiku un
- decentralizācija.

OECD uzskata, ka lauku reģionu aktīvi (*assets*) ka dzīves kvalitāte, vide un uzlabotas transporta saites un infrastruktūra var kalpot, lai piesaistītu cilvēkus un uzņēmējus. Īpaši nozīmīga ir infrastruktūra, jo tā palīdz samazināt uzņēmējdarbības izmaksas. Attīstības tendences gan starptautiskā, gan pašmāju līmenī maina noteikumus attīstībā pret lauku reģioniem, un rada vajadzību pēc jaunas pieejas attiecībā pret lauku reģionu attīstību. Attiecībā uz lauku pievilcību tiek akcentēti tādi faktori kā lauku atbildība pret visu nācīgas dabas resursu saglabāšanu un apsaimniekošanu. Kultūras mantojums, vēsturiski nozīmīgas vietas un citas rekreācijai nozīmīgas vietas ir svarīgas lauku ekonomiskajai attīstībai, kā slēpošanas un ūdens pieeju balsīti kūrorti. Politikiem ir jāskatās uz laukiem pāri senākajam šaurajam skatījumam, kas redz lauku ekonomisko lomu tikai caur lauksaimniecības attīstības nodrošināšanu, un jāņem vērā, ka lauki dod ieguldījumu vispārējā sabiedrības labumā un telpas pievilcībā kā ainavas un dabas aizsardzībā, un ir jāredz lauku resursu visplašākais spektrs un šādu resursu

izmantošana. Daudzveidīgo lauku vietu elementu pārraudzība (*stewardship*) ir kļuvis par galveno pīlāru lauku attīstības uz konkrētās vietas balstītai (*place-based*) politikai. Kā reakcija uz šiem faktoriem, vairākas OECD valstis patlaban izstrādā daudzsektoriālu, uz vietām balstītu pieeju, kuras mērķi ir noteikt un izmantot visdažādākos lauku teritoriju potenciālus. Šo „**jauno lauku paradigmu**” raksturo divi galvenie principi – fokuss uz vietām pretstatā fokusam uz sektoriem (jeb tautsaimniecības sektoriem), un fokuss uz investīcijām pretstatā fokusam uz subsīdijām.

4. Eiropas Savienības stratēģiskie dokumenti par lauku un pilsētu mijiedarbību

Eiropas Kopienas Teritorijas plānošanas ministru neformālās tikšanās 1994.gadā laikā pieņemtais **Leipcigas dokuments** nosaka trīs teritorijas attīstības pamatmērķus:

- ◆ līdzsvarota un policentrisku pilsētu sistēma;
- ◆ paritāte piekļūšanā infrastruktūrai un zināšanām;
- ◆ saprātīga dabas un kultūras mantojuma vadīšana un attīstība.

1994.gada Eiropas Komisijas dokuments "**Eiropa 2000+, Sadarbība Eiropas teritorijas attīstībai**" pievēršas mazo un vidējo pilsētu (20 līdz 500 tūkstoši iedzīvotāju) lomai Eiropā, kurām tiek piedāvāts šāds iedalījums:

- ◆ relatīvi lielas pilsētas, kas var konkurēt pakalpojumu, labiekārtojuma un citu ekonomisko darbību ziņā;
- ◆ pilsētas, kas atrodas tuvu lielajām aglomerācijām, un tādejādi saņem ieguvumu no iedzīvotāju un ekonomiskajām aktivitātēm aglomerācijas centrā, vai no tiem pakalpojumiem, ko var sniegt augstākas pakāpes centram;
- ◆ pilsētas, kas atrodas atraktīvās teritorijās vai pašas ir atraktīvas, tādejādi nodrošina labāku dzīves kvalitāti, var kalpot kā dzīves vieta vecākiem iedzīvotājiem vai biznesam, kam nav nepieciešama tieša darba vai patērētāju tirgus klātbūtne vai piekļūšana un nav būtiska ekstensīva infrastruktūra, piemēram, mazas moderno tehnoloģiju kompānijas. Šādas pilsētas var kļūt arī par tūristu pievilksanas vietām;
- ◆ pilsētas kā lauku teritoriju vietējie centri, kas iegūst iedzīvotājus lauku bezdarba dēļ, piedāvājot tiem alternatīvas nodarbošanās iespējas;
- ◆ pilsētas, kas attīstās pateicoties veiksmīgai specializācijai, nodrošina tehnisko un cita veida atbalstu šai specializācijai, piemēram, darbiniekus ar īpašām prasmēm līdzīgā skaitā, kā varētu piedāvāt liela pilsēta;
- ◆ reģiona pilsētas, kas ir nodrošinātas ar nepieciešamo infrastruktūru un iestādēm tik pat labi kā lielās pilsētas, vai pilsētas, kurām ir ciešas saites un labi sakari ar lielām pilsētām.

Pastāv draudi, ka liels skaits mazo un vidējo pilsētu nākotnē var zaudēt iedzīvotājus un nodarbinātību. Īpaši tas attiecas uz nepietiekoši attīstītām vai nomaļām lauku teritorijām, vai tām pilsētām, kuras ir par mazu, lai nodrošinātu nepieciešamo skaitu pakalpojumu un labiekārtojumu, vai ja tās ir izvietotas nelabvēlīgi attiecībā pret transporta tīkliem. Lai novērstu šīs problēmas, tiek ieteikts:

- ◆ attīstīt specializāciju, kas balstīta uz vēsturisko vai dabas priekšrocību izpēti, piemēram, uz dabas resursiem, vietējo iedzīvotāju prasmēm, universitāšu vai pētniecības centru klātbūtni, vai no tā, ka apkārtnē ir atraktīva.

- ◆ izmantot un attīstīt mazo pilsētu priekšrocības, nodrošināt labāku dzīves kvalitāti nekā lielās pilsētas, - uzlabojot sociālo labiekārtojumu, atpūtas un kultūras iespējas;
- ◆ lai atbalstītu firmu un nodarbinātības pieaugumu specializācijas sfērā, attīstīt nepieciešamo infrastruktūru un pakalpojumus, it īpaši veicināt izglītību un profesionālo apmācību vietējo uzņēmumu un pakalpojumu izvēlētajā specializācijā;
- ◆ nodrošināt labus transporta un telekomunikāciju sakarus ar lielām pilsētām tuvākajā apkārtnē, citās valsts daļās un ārzemēs;
- ◆ izveidot saiknes ar kaimiņu pilsētām, lai nodrošinātu pietiekošu pieprasījumu pēc kopīgiem pakalpojumiem un labiekārtojuma, ieskaitot ātrgaitas transporta veidus;
- ◆ stiprināt vietējās spējas teritorijas plānošanā un ieviest pilsētas attīstības stratēģijas.

1996.gada Eiropas Komisijas dokuments "**Eiropas ilgtspējīgas pilsētas**" akcentē ilgtspējīgas attīstības apsaimniekošanas, politikas integrācijas, ekosistēmas uztveres, sadarbības un partnerattiecības principus. Apdzīvojumu Eiropā ietekmē divas būtiskas tendences: 1) relatīvi liels skaits imigrantu un 2) pieaugošs skaits vienas vai divu personu mājsaimniecības. Dokuments rekomendē:

- uzlabot esošo apbūvēto teritoriju sasniedzamību. Jaunbūvējamai infrastruktūrai ir jānovērš trūkumi esošajā transporta tīklā;
- atjaunojot pilsētu un apdzīvoto vietu rajonus dzelzceļa staciju apkārtnē, jāveicina blīva apbūve un koncentrētas aktivitātes;
- līdzsvarota pilsētu struktūra ir jāveido tā, lai vēsturiskais centrs un esošais centrs ietvertu jauktu izmantošanu, kas papildina šo pilsētu nozīmi, saglabā un aizsargā esošos pilsētībūvniecības elementus ar arhitektonisku un tradicionālu vērtību, tāpat jā saglabā līdzsvars starp cilvēka radītiem elementiem un vides stāvokli.

Ekonomiku attīstot pilsētās, tiek samazināta ietekme uz globālo ilgtspējību. Augstāks ekonomisko aktivitāšu blīvums nozīmē īsākus vidējos attālumus, ko veic strādājošie uz savām mājām un patērīna tirgiem, samazinās transporta ietekme. Īsāki attālumi nozīmē, ka tiek samazināti resursu zudumi un iespējama atkritumu otrreizēja izmantošana. Augstāka pilsētu zemes vērtība veicina kompaktākas un no enerģijas viedokļa efektīvu ēku būvniecību. Savukārt no reģionālā viedokļa, jo blīvāk apdzīvotas pilsētas un lielāka ekonomikas koncentrācija, jo ātrāk tiek sasniegta pieļaujamā reģionālā ekoloģiskā ietilpība. *Blīvums* ir raksturlielums, kas raksturo pilsētas pozitīvi attiecībā uz globālo ilgtspējību, un negatīvi attiecībā uz to reģionālo un vietējo ietekmi. *Blīvumam* un *mērogam* var būt pozitīvs un negatīvs vērtējums arī attiecībā pret ekonomisko aktivitāšu sociāliem un labklājības aspektiem. Jo lielāka mēroga jeb apjoma ir vietējā ekonomika, jo vairāk tā var nodrošināt darbu speciālistiem ar īpašām prasmēm, tāpat vairāk uzņēmumu var specializēties, neatstājot nelabvēlīgu ietekmi uz ekonomiku kopumā gadījumā, ja nāktos šos uzņēmumus tirgus izmaiņu rezultātā slēgt. Tomēr pilsētās ir piesārņotāka vide un lielāka nabadzīgo iedzīvotāju koncentrācija.

1998.gada Pilsētu foruma dokuments "**Ilgtspējīga urbānā (apdzīvojuma) attīstība Eiropas Savienībā: ietvars rīcībai**" iesaka šādus politikas mērķus:

- 1) *veicināt ekonomisko uzplaukumu un nodarbinātību pilsētās:*

- stiprināt pilsētu un mazpilsētu lomu kā reģionālā ekonomiskā pieauguma, produktivitātes un nodarbinātības centrus, atbalstīt policentrisku, līdzsvarotu pilsētu sistēmu un starppilsētu sadarbību;
 - veicināt daudzveidīgu, elastīgu un konkurētspējīgu pilsētu ekonomiku, īpaši pievēršoties cilvēkresursiem, inovācijām, uzņēmējdarbībai un MVU, tai skaitā tūrismam; to atbalstošie faktori ir efektīvs transports, komunikācijas un teritorijas plānošana, kvalitatīva dabas un fiziskā vide, videi mazāk kaitīga ražošana, laba dzīves kvalitāte no sociālā un kultūras, kā arī arhitektoniskā aspekta.
- 2) *veicināt vienlīdzību un novērst sociālo izolētību, veicināt pilsētu teritoriju sanācību:*
 - 3) *aizsargāt un uzlabot pilsētvidi, cenšoties sasniegt vietējo un globālo ilgtspējību;*
 - veicināt tādu apdzīvojuma struktūru, kas efektīvi izmanto resursus, t.i. samazina zemes izmantošanu un pilsētu izplešanos;
 - veicināt eko-sistēmisku attīstības pieeju, kas atzīst pilsētu un lauku savstarpējo atkarību, un tādejādi palielināt saites starp pilsētu centriem un to lauku apkārtni;
 - 4) *uzlabot pilsētu pārvaldību un vietējās sabiedrības iesaistīšanu.*

1999.gada Potsdamas Eiropas Savienības Teritorijas plānošanas ministru sanāksmes akceptētais dokuments **Eiropas Telpiskās attīstības perspektīva** ietver ES teritorijas attīstības politikas mērķus un rīcības, tai skaitā attiecībā uz pilsētu un apdzīvoto vietu struktūrām:

- **politiku telpiskā orientācija**, kas ietver šādas vadlīnijas:
 - attīstīt policentrisku un līdzsvarotu pilsētu sistēmu un stiprināt partnerattiecības starp pilsētām un lauku teritorijām, atmetot to savstarpējo pretnostādīšanu;
 - integrēt transporta un komunikāciju koncepcijas, kas atbalsta policentrisku ES teritorijas attīstību, nodrošināt vienlīdzīgu pieeju infrastruktūrai un zināšanām, atrodot reģionāli vispiemērotākos risinājumus;
 - nodrošināt dabas un kultūras mantojuma aizsardzību, kas globalizācijas laikmetā veicina pilsētu un reģionu kultūras dažādības un reģionālās identitātes saglabāšanu.

- **policentriska telpiskā attīstība un jaunas pilsētu - lauku attiecības;**
- **policentriska un līdzsvarota ES telpiskā attīstība;**

Arī ārpus ES centra jāsniedz augstas kvalitātes pakalpojumi. Lai radītu dzīvotspējīgu tirgu un saglabātu ekonomiskās institūcijas un pakalpojumus, retāk apdzīvotās teritorijās jāveicina mazpilsētu sadarbība. Ar mērķi risināt kopējas problēmas var sadarboties pilsētas, kas atrodas tālu viena no otras.

- **dinamiskas, atraktīvas un konkurējošas pilsētas un pilsētu reģioni;**

Lai pilsētas īstenotu ilgtspējīgu attīstību nozīmīga ir:

- pilsētu fiziskās izplešanās kontrole, dalībvalstīm un reģionālajām pašvaldībām ir jāievieš "kompaktās" pilsētas koncepcija (īsu attālumu pilsēta);
- sociālo grupu un funkciju sajaukšana (tas īpaši attiecas uz lielām pilsētām, kurās lielas iedzīvotāju grupas ir pakļautas draudiem tikt izolētām no pārējās pilsētas sabiedrības);
- labāka sasniedzamība, izmantojot dažāda veida efektīvu un videi labvēlīgu transportu.

- **vietējā attīstība, dažādas un produktīvas lauku teritorijas;**

Lauku teritorijās ir ievērojamas ekonomiskas problēmas, kuru iemesli ir arī - zems

iedzīvotāju blīvums, slikta sasniedzamība un infrastruktūra, strukturālo izmaiņu trūkums. Pilsētu un lauku rajonus ir jāapskata integrēti kā funkcionālu, teritoriālu vienību ar dažādām attiecībām un savstarpējo atkarību. Krasa pilsētu un lauku nodalīšana reģionā visbiežāk ignorē faktu, ka tikai reģioni var veidot darba, infrastruktūras un sakaru (komunikāciju) tirgu. Strukturāli vājās teritorijās un reti apdzīvotos lauku rajonos mazās un vidēja lieluma pilsētas ir attīstības centri jeb motori, kas iedarbina reģionālo ekonomiku un var piedāvāt noteiktus infrastruktūras un pakalpojumu standartus un piesaistīt ekonomiskās aktivitātes, rūpniecībā, zinātnē un tehnoloģijās, kā arī tūrismam un rekreācijai.

- pilsētu - lauku partnerattiecības;

Partnerattiecības var tikt raksturotas kā sadarbība un koordinācija. Tomēr, lai sadarbība pāraugtu ilgtermiņa veiksmīgās partnerattiecībās, nepieciešama:

- partneru vienlīdzība un neatkarība;
- brīvprātīga piedalīšanās partnerattiecībās;
- dažādu administratīvu apstākļu ievērošana;
- kopēja atbildība un kopējs ieguvums.

Partnerattiecībām starp pilsētām un laukiem ir vairākas telpiskas dimensijas:

- reģionāla - ietver partnerattiecības starp visām lielajām un mazajām pilsētām un to apkārtnē esošajām lauku teritorijām;
- pārreģionāla - ietver attiecības starp pilsētu un metropoļu reģioniem no vienas puses un lauku reģioniem no otras;
- starpreģionāla un transnacionāla perspektīvā dominē pieredzes apmaiņa un "mācīšanās" no citiem, kas iegūta, sadarbojoties pilsētām un laukiem īpašos projektos vai iniciatīvās.

2004.gada Eiropas Parlamenta rezolūcija³⁰⁵ **par pilsētu attīstību ES paplašināšanās kontekstā** pievēršas pilsētām, to aglomerācijām un apkārtējām lauku teritorijām un prasa atzīt pilsētu politiku vispār un iekļaut pilsētu dimensiju ES reģionālajā un kohēzijas politikā. Eiropas Parlaments aizstāv ideju, ka strukturālajiem un Kohēzijas fondiem ir jāpiedalās ilgtspējīgā pilsētu attīstībā.

Eiropas Parlaments uzskata, ka pilsētās un to aglomerācijās kā vietas, kur dzīvo lielākā daļa Eiropas iedzīvotāju, ir arī vietas, kur koncentrējas vissarežģītākās un visbiežāk sastopamās problēmas, piemēram, sociālā izslēgšana, telpiskā un etniskā segregācija, mājokļu trūkums, kriminālā un sociālā nedrošība, narkotikas, piesārņojums, vecas piesārņotas ražošanas teritorijas, satiksmes problēmas, bezdarbs, konkurences trūkums, nabadzība, un nelabvēlīgas demogrāfiskas izmaiņas, bet tās arī ir vietas, kur tiek veidota nākotne- šeit atrodas universitātes un pētījumu centri.

Lielās pilsētas, to aglomerācija, un mazās pilsētas ir galvenās teritorijas, kuras var nodrošināt Lisabonas un Gēteborgas mērķu īstenošanu. ES vecajām dalībvalstīm ir liela atšķirība pilsētu politikas jomā, un jaunajām dalībvalstīm nav vispārējas skaidras pilsētu politikas ne valsts, ne reģionālajā līmenī. Pilsētu politika nav Eiropas Savienības tiešās kompetences joma, bet tās kompetence ir politikas, kas tieši ietekmē ilgtspējīgu pilsētu attīstību - reģionālā un kohēzijas politika, transports, vide, nodarbinātība un sociālie jautājumi, pētniecība, iekšējais tirgus, konkurence. Eiropas Parlaments uzver, ka tā kā pilsētas un to aglomerācijas un pilsētas veida teritorijas ir reģionālās teritorijas sastāvdaļas, tām ir nepieciešama ilgtspējīga pilsētu attīstība, kas

³⁰⁵ 2004/2258(INI)

saskaņota ar piepilsētas un apkārtējām lauku teritorijām. Pilsētās problēmas ir jāskata kopumā. Tā kā pilsētu problemātikā vienlaicīgi iesaistīti politisko lēmumu pieņēmēji, pilsoniskā sabiedrība, tautsaimniecības un sociālās jomas dalībnieki un reģionālo interešu grupējumi, tostarp pilsētu un vietējo pašvaldību asociācijas. Ilgtspējīgu pilsētu attīstību raksturo pilsētu teritoriju ieguldījums ekonomiskajā, sociālajā un teritoriālajā kohēzijā, kas iekļauj arī pilsētu renovāciju, piemēram, pilsētas transporta un mājokļu infrastruktūras atjaunošanu, īpaši lielo blokmāju mikrorajonu atjaunošanu. Eiropas Parlaments aicina paralēli sociālajam un pilsoniskajam dialogam pasludināt "teritoriju dialogu", kas ļautu gan reģionālajām, gan vietējām valsts institūcijām piedalīties pārrunās un lēmumu pieņemšanā par pilsētu politiku un darbībām pilsētu attīstības jomā, īpaši kohēzijas politikas un strukturālo fondu vadības jomā. Eiropas Parlaments uzskata, ka jāattīsta un jāiesaka ilgtspējīgas pilsētu attīstības modeļi un instrumenti, kas būtu pieejami visām pilsētām, veicinot atjaunojot un izplatot datus par pilsētām, uzsverot sadarbību veicināšanu, izmantojot virtuālas un reālas partnerības veidu nostiprināšanu labās prakses un pieredzes apmaiņai, kā arī izmantojot kopīgus projektus, kuri attīsta pārrobežu starpreģionu un starpvalstu dimensiju, veicinot informācijas apmaiņu kolokvijos, un atbalstot esošos sadarbības tīklus, piemēram, Eiropas zināšanu apmaiņas tīkls pilsētu attīstības jomā, Eiropas Pilsētu savienība un URBACT. Jāattīsta telpiski un tematiski integrētu pilsētu politiku, ievērojot cilvēku dimensiju, kā norādīts Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa pieņemtajā Pilsētu hartā. Eiropas Parlaments atgādina, ka pēc paplašināšanās vēl jānostiprina daži pilsētu politikas attīstības virzieni jauno dalībvalstu un reģionu līmenī, piemēram, mājoklis, pilsētu teritoriju atveseļošana, infrastruktūras, transports, tūrisms, vide, atkritumu iznīcināšana, ūdens apgāde, kultūra, apmācība, izglītība, sociālie un veselības dienesti. Eiropas Parlaments atzīst nepieciešamību pastiprināt pilsētu un lauku teritoriju partnerību, ņemot vērā **jaunās piepilsētu teritorijas, pilsētu un lauku partnerību**, lai panāktu teritoriālu kohēziju un līdzsvarotu reģionālo attīstību. Jāveic pasākumi, lai sabiedrība tiktu plašāk iesaistīta pilsētu teritoriju atveseļošanas un attīstības plānu izstrādē, jo atsevišķu problēmu iemesls ir sabiedrības un politisko pārstāvju dialoga trūkums. Dalībvalstu parlamentiem ir jāpadziļina un jāstrukturē dialogs ar pilsētām un to apvienībām, balstot lēmumu pieņemšanu uz stratēģisku un konsultatīvu pieeju. Lai padarītu pilsētas humānākas no transporta, tautsaimnieciskās darbības, vides, teritorijas labiekārtošanas, sociālās politikas, dzīvokļu politikas un drošības viedokļa, Eiropas Parlaments uzskata, ka, stratēģijā attiecībā uz pilsētu centriem jāņem vērā Eiropas pilsētu demogrāfiskā un kvalitatīvā specifika, cenšoties veicināt pasākumus, kuru plānošanā jāiesaista sievietes.

Saskaņā ar nolūku stiprināt Kopienas ekonomisko un sociālo kohēziju, kuras mērķis ir mazināt dažādo reģionu attīstības līmeņu atšķirības un vismazāk privileģēto reģionu, tostarp lauku apvidu, atpalcību tika pieņemts **Padomes Lēmums (2006. gada 6. oktobris) par Kopienas kohēzijas stratēģijas pamatnostādņem (2006/702/EK)**. Kopienas kohēzijas stratēģijas pamatnostādnes uzsver, ka kohēzijas politikai ir svarīgs ir teritoriālais aspekts, un šī iemesla dēļ jāņem vērā investīciju nepieciešamība gan pilsētu, gan lauku teritorijās saistībā ar to attiecīgo nozīmi reģionu attīstībā. Šādām investīcijām ir jāsekmē līdzsvarotu attīstība, ilgtspējīgas kopiena un sociālo integrācija. Dokuments uzsver, ka integrētas reģionālas pilsētu un lauku teritorijas aptverošas transporta un komunikāciju stratēģijas kontekstā svarīgas ir arī papildu investīcijas sekundāras nozīmes ceļu posmu izbūvei, lai nodrošinātu reģionu piekļuvi maģistrālo transporta tīklu sniegtajām iespējām. Tāpat visai teritorijai īpaši attālos

lauku apvidos jānodrošina IKT infrastruktūras un ar to saistīto pakalpojumu pieejamība, ja tirgus nespēj to nodrošināt par pieņemamu cenu un vajadzīgo pakalpojumu sniegšanai atbilstīgā līmenī. Teritoriālā aspekta pieeja paredz, ka ir jārisina arī tādas problēmas un iespējas, ar kādām saskaras pilsētu teritorijas un lauku rajoni, kā arī teritorijas, kurās ir citādi šķēršļi, kas saistīti ar to izolētību, vai tālumu, mazapdzīvotību vai kalnainumu, vides vai demogrāfijas ierobežojumiem.

Stratēģija paredz pasākumus, kas veicina līdzsvarotāku un policentriskāku attīstību, izveidojot pilsētu tīklu valsts un Kopienas līmenī, tostarp saikni starp ekonomiski spēcīgākām pilsētām un pārējām pilsētu teritorijām, kā arī mazām un vidējām pilsētām. Šī iemesla dēļ dalībvalstīm ir jāveic stratēģiska izvēle, nosakot un stiprinot ekonomiskās izaugsmes centrus un – kas ir tikpat svarīgi – īstenojot tādu tīklu darbību, kas tos saista gan no fiziskā (infrastruktūra, informācijas tehnoloģijas u. c.), gan no cilvēciskā aspekta (pasākumi sadarbības veicināšanai u. c.). Tā kā šie centri aptver plašākas teritorijas, tostarp tuvākos lauku iekšzemes reģionus, tie veicina ilgtspējīgu un līdzsvarotu attīstību attiecīgajā dalībvalstī un arī visā Eiropas Savienībā. Līdzīgi lauku reģioni sniedz pakalpojumus plašākai sabiedrībai, piemēram, atpūtas iespējas un augstvērtīgas ainavas. Tāpēc uzmanība jāpievērš arī pilsētu un lauku saskarsmei.

Kohēzijas politikai ir svarīga loma arī lauku rajonu saimnieciskās atdzimšanas sekmēšanā, papildinot jaunā lauku attīstības fonda finansētos pasākumus (Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai – *EAFRD*). Ir jāveicina sinerģija starp struktūrpolitiku, nodarbinātības un lauku attīstības politiku un šādu pasākumu koordinācija ir jāparedz dalībvalstu līmenī - to nacionālajos stratēģiskajos plānos. Stratēģijas ieviešanai būtiska ir kvalitatīvu partnerattiecību izveide, apvienojot dalībniekus visos līmeņos – valstu, reģionu, pilsētu, lauku un vietējos līmeņos.

Kohēzijas politikai ir jāatbalsta piekļuve vismaz minimālā līmenī pakalpojumiem kas atrodas lauku teritorijās un kuriem ir vispārēja tautsaimnieciska nozīme, tai skaitā darbaspēka veselības nodrošināšana. Tas jāveic ar mērķi piesaistīt uzņēmumus un kvalificētu darbaspēku un ierobežot iedzīvotāju aizceļošanu no nelabvēlīgām lauku teritorijām. Lai mazapdzīvotos apgabalos būtu piekļuve pakalpojumiem kā risinājums tiek piedāvāts ieguldīt investīcijas lauku apvidu attīstības centros (piemēram, mazās un vidēja lieluma pilsētās) un izveidot saimnieciskās apvienības, kuru darbība balstīta uz vietējiem līdzekļiem un kuras izmanto jaunās informācijas tehnoloģijas.

Vienlaikus jānodrošina vietējo satiksmes tīklu savienojamību ar maģistrālajiem valsts un Eiropas nozīmes tīklojumiem. Lauku apvidos ir jāveic pasākumi, kas veicina jaunu iespēju radīšana, dažādojot lauku ekonomiku. Kohēzijas politikai ir jāatbalsta lauku teritoriju endogēnās jeb pašu attīstības iespējas, piemēram, veicinot to produkcijas tirdzniecību valsts un globālā mērogā un atbalstot procesu un produktu jauninājumus jau pastāvošajās saimnieciskās darbības jomās. Lauku rajonos, kas lielā mērā atkarīgi no tūrisma, ir svarīgi nodrošināt integrētu pieeju, kas ietver kvalitāti, patērētāju apmierinātību un pamatojas uz ilgtspējīgas attīstību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un integrētās pieejas mērķim ir jābūt pozitīvai ietekmei uz tūrisma nozari, vietējo tautsaimniecību, tūrisma nozarē strādājošiem iedzīvotājiem, viesiem un vietējiem iedzīvotājiem, kā arī dabas un kultūras mantojumu.

Starpreģionu sadarbības programmās galvenā uzmanība jāpievērš izaugsmes un

darbavietu stratēģijai, kas paredz sekmēt jauninājumus, MVU un uzņēmējdarbību, vides aizsardzību un risku novēršanu un atbalstu var saņemt cita starpā pieredzes un paraugprakses apmaiņa saistībā ar pilsētvides attīstību, pilsētu un lauku teritoriju attiecībām, sabiedriskā sektora pakalpojumu modernizāciju un sociālo iekļaušanos.

Leipcigas hartas par ilgtspējīgām Eiropas pilsētām, kas pieņemta Pilsētvides attīstības un teritoriālās vienotības ministru vienošanās neformālajā sanāksmē Leipcigā 2007.gada 24. un 25. maijā, viens no mērķiem ir veicināt uz Eiropas policentriskās apdzīvoto vietu struktūras bāzes veidotu līdzsvarotu teritorijas izmantošanu. Harta nosaka, ka ir jāstiprina koordinācija vietējā un pilsētu – reģionu līmenī, tās mērķis ir vienlīdzīgas partnerattiecības starp pilsētām un lauku areāliem, kā arī starp mazām, vidējām un lielajām pilsētām un lielpilsētām pilsētreģionu un metropoļu reģionu ietvaros. Pilsētvides attīstības rīcībpolitikas jautājumi un lēmumi nav jāskata tikai vienas izolētas pilsētas līmenī, bet gan jāveicina attīstība pilsētu-reģionu mērogā, kurā pilsētām ir jāuzņemas atbildība par teritoriālo kohēziju [visā reģionā, ieskaitot pilsētas reģionā ietvertos laukus].

Eiropas Savienības Teritoriālā rīcības kārtība: Virzībā uz konkurētspējīgāku un ilgtspējīgāku daudzveidīgu reģionu Eiropu, kas pieņemta Pilsētvides attīstības un teritoriālās vienotības ministru vienošanās neformālajā sanāksmē Leipcigā 2007.gada 24. un 25. maijā, norāda uz to, ka Eiropas rīcībpolitikas ir jāsavieno ar nacionālām, reģionālām un vietējām politikām. Svarīgi ir individuālo pilsētu un reģionu attīstības stratēģijās ir ņemt vērā savu nacionālo kontekstu. ES Teritoriālā rīcība ir veidota balstoties uz Eiropas telpiskās attīstības perspektīvas (*ESDP*) trīs galvenajiem mērķiem, kas tiek saglabāti.

Teritoriālā rīcības kārtība norāda, ka pilsētām, kas funkcionē kā reģionālie centri ir jānodrošina pievienotā vērtība pārējām pilsētām, laukos un citu perifēriju areālos. Tas jābalsta uz infrastruktūras tīklu esamību un taisnīgu pieeju informācijai un komunikāciju tehnoloģijām.

Dokuments norāda uz ļoti dažādu atšķirīga lieluma pilsētu reģionu un lauku areālu ar atšķirīgu savstarpējo atkarību pastāvēšanu Eiropā. Ir pilsētu reģioni, kurus aptver apdzīvojuma centri un lauku areāli, un lauku areāli, aiz tiešas ikdienas pieejamības attāluma no šiem pilsētu reģioniem, kurus ir reģionālie centri, mazas un vidējas pilsētas. Tas mazinātu teritoriāli radītās pieejamības barjeras, īpaši perifērijā un lauku areālos, dotu iespējas decentralizēt darba vietas un adekvātu pamata pakalpojumu nodrošināšanu, ieskaitot veselības aprūpi un izglītību.

Teritoriālā rīcības kārtība saprot pilsētvides-lauku partnerattiecības kā dažādu partneru sadarbības rezultātā izstrādātu un balstītu uz kopīgām vērtībām kopīgu reģionālo un sub-reģionālo attīstības stratēģiju īstenošanu, tā lai piesaistītu uzņēmējus visam reģionam. Rīcības kārtība aicina, ka nepieciešamas jaunas lauku un pilsētvides areālu sadarbības formas un teritoriālā pārvaldība. Eiropas Savienība vēlas redzēt veiksmīgu partnerattiecību un politisko sadarbības pieredzi funkcionālā reģiona [t.i. kas ietver pilsētu un lauku teritorijas] kontekstā, iekļaujot arī pārrobežu teritorijas. Tādējādi tiek atbalstīta pozitīvu sacensību starp pilsētām un reģioniem.

ES Teritoriālās rīcības kārtības 1.1a īstenošanas rīcības **Pilsētu-lauku jautājumi ES Teritoriālās rīcības kārtības** ietvaros galvenais mērķis veicināt sadarbību starp teritoriālā un pilsētu attīstību lai veicinātu policentrisku attīstību un inovācijas tīkla veidā sadarbojoties pilsētu reģioniem un pilsētām un identificēt ierobežojumus, potenciālus un stratēģijas lauku-pilsētu sadarbībai un lai meklētu sinerģijas starp šiem

tematiskajiem attīstības jautājumiem. Atsevišķi jautājumi sniedz arī ieguldījumu Lisabonas stratēģijas īstenošanā. Čehijas Reģionālās attīstības ministrijas ziņojuma par pilsētu-lauku jautājumiem ES Teritoriālās rīcības kārtības ietvaros³⁰⁶ sagatavošanas gaitā veikta ES un atsevišķu dalībvalstu politiku analīze par to vai politikas dokumenti pilnībā risina tikai pilsētu jautājumus vai tikai lauku, vai risina gan lauku, gan pilsētu jautājumus. Politikas dokumenti analīzes vajadzībām tika iedalīti pēc to veida (stratēģijas, īstenošanas dokumenti, normatīvie dokumenti, metodoloģijas) un pēc to būtības (deklarācijas, definīcijas, apskati, politikas instrumenti un rekomendācijas). Pētījums vērs uzmanību uz vairākiem stratēģiskiem jautājumiem – kā ES var piedalīties lauku-pilsētu atšķirību novēršanā, ja atšķirības starp valstīm un reģioniem vairākkārtīgi dominē pār lauku-pilsētu jautājumiem. Cits diskutabls jautājums ir par to, ka lauku-pilsētu atšķirības var risināt koordinējot sektoru politikas, savukārt tas var novest pie ne tik efektīvām nozaru politikām kā iepriekš. Ziņojums vērs arī uzmanību, ka lauki ir nelabvēlīgākā situācijā nekā pilsētas. Iepriekšējā lauku un pilsētu teritoriju lomu sadale ir zināmā mērā zaudējusi savu nozīmi, piemēram, attiecībā uz demogrāfisko atražošanu un lauksaimniecisko funkciju. Pie tam lielā daļā valstu piepilsētu teritorijas ir nostiprinājušas savu nozīmību. Pilsētām ir cita izmēra ekonomika un spēks, un attiecīga labklājība, tās ir nacionālo ekonomiku izaugsmes centri. Galvenajam uzsvaram ir jābūt uz to kā (ar kādām metodēm) labklājību un bagātību no pilsētām izplatīt uz lauku telpu, kas bieži ir marginalizēta teritorija.

Esošajās analizētājās ES līmeņa politikās netika iegūti no konteksta izrietoši temati, kas attiektos uz saitēm starp pilsētu un lauku telpām. Kohēzijas ziņojumi pievērs uzmanību lauku-pilsētu atšķirībām. Samazinot atšķirības starp valstīm, atšķirības pieaug reģionālajā līmenī. Liela nozīme ir Trans-Eiropas transporta tīklam, kā vienam no nozaru jautājumiem, kam ir tieša ietekme uz lauku pilsētu atšķirībām. Pētījumi arī rāda, ka policentrisma koncepts ir veiksmīgi pielietojams attiecībā uz potenciālo teritoriālo attīstību ES dalībvalstīs, tomēr tam ir ierobežojumi, īpaši atsevišķās reģionos un valstīs ar mazu iedzīvotāju skatu un mazu iedzīvotāju blīvumu. Lauku un pilsētu saiknes var veiksmīgi attīstīt veicinot partnerattiecības starp laukiem un pilsētām ar mērķi palielināt savstarpējo saikņu sinerģiju, piemēram, izmantojot iespējas ko sniedz LEADER programma – veicinot inovācijas, dabas un kultūras resursu izmantošanu, palielinātu pievienoto vērtību vietējiem produktiem, jauno tehnoloģiju izmantošanu un prasmju un zināšanu izmantošanu, lai uzlabotu dzīves kvalitāti lauku teritorijās, un veicināt atbilstošu produktīvu un neproduktīvu pakalpojumu attīstību lauku teritorijas, utt. Lai veicinātu policentrismu ir jābūt labi izstrādātiem institucionālajiem sadarbības modeļiem vietējā un reģionālajā līmenī un šāda sadarbība ir jāveicina. Pētījums uzsver, ka jāņem vērā urbanizācijas procesu telpiskās izpausmes, un atšķirības starp vietām kur cilvēki strādā un kur dzīvo (piemēram, pilsētās un priekšpilsētās). Tāpat jāpievērš uzmanība pārvaldībai un savstarpējās sadarbības kultūrai starp privāto un publisko sektoru. Sadarbības centrā ir pilsētu savstarpējā sadarbība, īpaši starp mazām un vidējām pilsētām un to lauku teritorijām - nozīmīgi aspekti ir mājokļu nodrošināšana un transports, vietējie attīstības plāni, vietu pievilcības palielināšana, inovatīvas infrastruktūras un pakalpojumu nodrošināšana. Pētījums iesaka ES līmeni pieņemt vienotu konceptuālu

³⁰⁶ Analysis and assessment of issues of urban-rural relations based on the implementation of the First Action Programme for the Implementation of the Territorial Agenda of the European Union: Introductory Informative Document on the Implementation of Action 1.1a of the Urban-rural Issues within the Context of the EU's Territorial Agenda: Interim Report, 27 April 2009, prepared by the Ministry for Regional Development of the Czech Republic.

pieeju attiecībā uz lauku-pilsētu mijiedarbībām - svarīgākie konceptuālie jautājumi ietver:

- sadarbība un partnerattiecības – piedalīšanās princips,
- ilgtermiņa stratēģiskā pieejas izmantošana, lai risinātu problēmas, ar kurām saskaras pilsētu un lauku teritorijas,
- pārvaldība – iespējamā pieeja, lai risinātu jautājumus izstrādājot lēmumu pieņemšanas mehānismus tādus, kas ir nozīmīgi sadarbības uzlabošanā un veicina sadarbības kultūru.
- attīstība un inovācijas – būvniecība un ekonomiskās aktivitātes,
- līdzsvarota lauku un pilsētu attīstība, mazo un vidējo pilsētu sadarbība, lai rastu iespējas izveidoties policentriskai attīstībai,
- zināšanu un esošās pieredzes transfērs starp reģioniem un reģionu iekšienē

Kā nozīmīgi potenciālie rezultāti lauku pilsētu politikām ir jāmin teritoriālā attīstības (haotiskas pilsētu izplešanās novēršana), transporta politika un dzīves kvalitātes uzlabošana.

Pētījums uzsver, ka jāņem vērā urbanizācijas procesu telpiskās izpausmes, un atšķirības starp vietām kur cilvēki strādā un kur dzīvo (piemēram, pilsētās un priekšpilsētās). Tāpat jāpievērš uzmanība pārvaldībai un savstarpējās sadarbības kultūrai starp privāto un publisko sektoru. Sadarbības centrā ir pilsētu savstarpējā sadarbība, īpaši starp mazām un vidējām pilsētām un to lauku teritorijām - nozīmīgi aspekti ir mājokļu nodrošināšana un transports, vietējie attīstības plāni, vietu pievilcības palielināšana, inovatīvas infrastruktūras un pakalpojumu nodrošināšana. Pētījums iesaka ES līmeni pieņemt vienotu konceptuālu pieeju attiecībā uz lauku-pilsētu mijiedarbībām - svarīgākie konceptuālie jautājumi ietver:

- sadarbība un partnerattiecības – piedalīšanās princips,
- ilgtermiņa stratēģiskā pieejas izmantošana, lai risinātu problēmas, ar kurām saskaras pilsētu un lauku teritorijas,
- pārvaldība – iespējamā pieeja, lai risinātu jautājumus izstrādājot lēmumu pieņemšanas mehānismus tādus, kas ir nozīmīgi sadarbības uzlabošanā un veicina sadarbības kultūru.
- attīstība un inovācijas – būvniecība un ekonomiskās aktivitātes,
- līdzsvarota lauku un pilsētu attīstība, mazo un vidējo pilsētu sadarbība, lai rastu iespējas izveidoties policentriskai attīstībai,
- zināšanu un esošās pieredzes transfērs starp reģioniem un reģionu iekšienē

Kā nozīmīgi potenciālie rezultāti lauku pilsētu politikām ir jāmin teritoriālā attīstības (haotiskas pilsētu izplešanās novēršana), transporta politika un dzīves kvalitātes uzlabošana. Pētījums sniedz kopsavilkumu par rekomendācijām attiecībā uz politikas pasākumiem, kas iegūtas analizējot dalībvalstu pieredzes par to kā risina lauku pilsētu attīstības:

- sadarbība starp centriem, starp pilsētas reģiona kodolu un tā apkārtni, neformāla sadarbība starp lauku un pilsētu teritorijā, ko veicina ar valsts atbalstu, sadarbība starp centriem lielpilsētu reģiona ietvaros un starp vidēja izmēra pilsētām,
- vidējo pilsētu konsolidācija un lomas stiprināšana attiecībā uz lauku un pilsētu teritorijām ar projektu palīdzību, kas fokusējas uz infrastruktūru, izglītību un veselības aprūpi, un reģiona kopējās pievilcības palielināšanai,
- transporta pakalpojumu un pieejamības veicināšana – nodrošina, ka tiek nodibinātas telpiskas un funkcionālās saites starp centriem, īpaši pilsētu un tās apkārtni, jāņem vērā plaši novērotā palielinātā mobilitāte un intensīvāka svārstmigrācija pilsētu

reģionos.

- partnerattiecību un sadarbības veicināšana – ne tikai reģionu ietvaros (teritoriālā skatījumā, bet starp dažādiem partneriem reģionos īpaši attālos un ļoti atšķirīgos,
 - starpdisciplināras darba grupas izveidošana lai veicinātu lauku pilsētu mijiedarbības – līdzīgi kā tas izveidots Somijā,
 - visaptveroša teritorijas pieeja – veidojot politikas dokumentus gan centrālā, gan vietējā līmenī, tas nozīmē, ka sektoru politikas veidojot ir jāņem vērā teritoriālā dimensija un lauku-pilsētu mijiedarbības un attiecības,
 - īstenoto politiku savstarpēji saskaņošana un sinerģijas efektu nodrošināšana,
 - koordinācija un organizācijas uzlabošana, lai veicinātu lauku-pilsētu mijiedarbības, pakalpojumu sniegšanas koordinācija īpaši tādās tēmās kā atkritumu apsaimniekošana, ūdenssaimniecība, sociālie pakalpojumi, veselības aizsardzība un izglītība (galvenokārt to augstākajos sarežģītības līmeņos) un publiskie labumi (rekreācija, kultūra, utt.).
 - tūrisms kā kopīga ekonomiska aktivitāte, kas veicina lauku-pilsētu attiecības,
 - lauku teritoriju ekonomisko aktivitāšu diversifikācija, gan attiecībā uz lauksaimniecību, gan pakalpojumu sniegšanu, gan produktīvu, gan neproduktīvu, un tie ietver arī tradicionālo amatniecību, eko-agrotūrisma, labošanas darbnīcas, kājāmgājēju un velosipēdu ceļu izveidošanu un uzturēšanu, ainavu kopšanu, utt. Ekonomikas dažādošana ir jāatbalsta savienojumā ar jaunu zināšanu un prasmju, t.sk. uzņēmējdarbības, nodrošināšanu vietējiem iedzīvotājiem, nodrošinot tiem apmācības. Veicinot jauno tehnoloģiju un inovāciju izplatību lauku teritorijās tiek veicināta sadarbība starp zinātnes un attīstības sektoru, kas parasti koncentrējas pilsētās.
 - partnerattiecību un sadarbības veicināšana pašvaldību teritoriju ietvaros starp lauku un pilsētu teritorijām, piemēram, nekomerciālās jomās kā kultūra, sports, sociālā sfēra, izglītība. Šāda sadarbība var veicināt pilsoņu sadarbību starp laukiem un pilsētām.
 - veikt ilgtermiņa novērojumus par saiknēm un funkcionālajām attiecībām starp pilsētām un laukiem nacionālajā līmenī, pētījumi ir jāveic par pilsētu funkcionālajiem areāliem un atbilstoši apdzīvoto vietu hierarhijai, nepieciešams ilgtermiņā novērot un pētīt (monitorēt) pašvaldību kompetences un to pielietošana,
- Balstoties uz ES dalībvalstu politikas piemēru analīzi kā nozīmīgākie politikas pieejas un instrumenti, lai risinātu lauku-pilsētu mijiedarbību jautājumus tika izdalīti: dažādu partnerattiecību formu attīstība, pieejamības nodrošināšana (trans-Eiropas transporta tīkli, transporta politikas, bet jāņem vērā to kumulatīvais efekts), tīkla veida sadarbība (starp telpiskajiem līmeņiem, projektiem, biznesu un investīcijām), laba pārvaldība, ekonomisko aktivitāšu daudzveidošana (diversifikācija). Ekonomiskā daudzveidošana lauku teritorijās atbalstāma ar biznesa inkubatoru palīdzību, rūpniecības un lauksaimniecības teritoriju otrreizēju izmantošanu un sadarbību starp sadarbības tīkliem un klasteriem. Lauku ekonomiskā daudzveidības palielināšana ir būtisks konkurētspējas palielināšanas instruments lauku reģioniem ārpus lielo pilsētu reģioniem, tomēr katram reģionam iespējas ir atšķirīgas un šī pieeja nevar tikt uzskatīta par universālu.

2. Pielikums. Pēdējos 5 gados publicēto materiālu īss apskats

Gallent, N., Andersson, J., Bianconi, M. (2006). Planning on the Edge: The Context for Planning at the Rural Urban Fringe. London: Routledge.

Apskata lauku-pilsētu malas (*fringes*), to definīciju, fizisko raksturojumu, lauku-pilsētu malu sociālo reprezentēšanu, to multifunkcionalitāti un nepieciešamību pēc teritorijas plānošanas. Nodaļā par Anglijas lauku-pilsētu malu veidošanu autori pievēršas ainavas aizsardzības problēmām, saistībai ar vietējo kopienu un politikām, aspektam ka katra teritorija ir unikāla, bet vienlaikus visas lauku-pilsētu malas ir ražošanas, pārlieku un patēriņa pārejas tipa ainavas. Otrā grāmatas daļa veltīta daudzdimensionālajam pilsētu-lauku saskares joslas apskatam – izvērtēta tā vēsturiskās attīstības un kultūras mantojuma nozīme šādās pārejas teritorijās (arheoloģijas un industriālais mantojums, vēsturiskā mantojuma nozīme rekreācijā). No estētiskā aspekta lauku – pilsētas mala tiek vērtēta pēc tās vizuālās (telpiskās) kvalitātes, ainavas izmaiņām un izmaiņām par to, kā sabiedrība šīs teritorijas uztver. Tā saucamā “ekonomiskā lauku-pilsētu mala” apskata ekonomiskās pārmaiņas, jaunās ekonomikas ietekmi uz šādām teritorijām un tiem, kas pārdzīvo (*economic survivors*) straujās ekonomiskās izmaiņās. Tā saucamā “sociālā un kultūras lauku-pilsētu mala” tiek raksturota ar esošajiem mājokļiem, rekreācijas iespējām un šādu rekreācijas iespēju pieejamība lauku-pilsētu saskarsmes teritorijās. Tā saucamā “ekoloģiskā lauku-pilsētu mala” apskata attīstības jautājumus pretstatā ekoloģijas aspektiem un tam kā ekoloģijas jautājumi ir iekļaujami lauku-pilsētu saskarsmes zonas telpā. Grāmatas trešā daļa veltīta plānošanas aspektiem lauku-pilsētu malu teritorijās. Autori pievēršas teritorijas plānošanas jautājumiem, kā pilsētveida būvju izvietošana, piepilsētas zaļā aizsardzības zona (*greenbelt*) un alternatīvām stratēģijām un trūkumiem plānošanā. Autori apskata kā vispārīga plānošanas sistēma reforma var uzlabot lauku-pilsētu saskares teritoriju plānošanu. Noslēgumā sniegts kopsavilkums pašiem visbūtiskākajiem jautājumiem attiecībā uz politikas izvēlēm, kuras iespējamas īstenot lauku-pilsētu saskares teritorijās.

McGregor, D., Simon and D., Thompson, D. (eds). (2006). The peri-urban interface: approaches to sustainable natural and human resource use. London ; Sterling, VA : Earthscan.

Šis rakstu apkopojums apskata lauku-pilsētu mijiedarbības jaunattīstības valstīs, īpaši peri-urbānās zonas. Mūsdienų pieejas peri-urbānām zonu interfeiss jeb lauku-pilsētu mijiedarbības lauku teritorijās, kuras visaktīvāk ir ietekmētas no pilsētu attīstības, tiek skatītas visbiežāk jaunattīstības valstu kontekstā, jo šo valstu teritorijas sniedz daudz izaicinājumu, attīstība ir strauja un iztrūkst labu politiku, tai skaitā tādu, kas ierobežo pilsētu dabisku izplešanos, kā arī nav panākts vēl tāds līdzsvars starp laukiem un pilsētām kā tas ir attīstītās valstīs. Uzsvars tiek likts uz lauku teritorijām, kas ir aiz oficiālām pilsētu robežām - uz peri-urbāno mijiedarbības zonu (*peri-urban interface PUI*) un pilsētas ekoloģisko pēdu jeb ietekmi uz lauku teritoriju. Lauku-pilsētu mijiedarbības tiek pētītas kā tādas, kas veido atšķirības vai hibrīdu telpu starp laukiem un pilsētām.

Pilsētu-lauku attiecības procesus nosaka dažādu zemāk minēto faktoru kombinācijas³⁰⁷:

- esošās pilsētas struktūra un izmērs,
- pilsētas un migrantu iedzīvotāju sastāvs – to vecumstruktūra, dzimumstruktūra, ģimeņu un mājsaimniecību struktūra, etniskā, kultūras un reliģiskā daudzveidība, iedzīvotāju izglītības un ienākumu līmenis, pieredze dzīvot pilsētveida dzīves veidu, un tml,
- ekstensīva svārstveida vai cirkulāra migrācija ar mājsaimniecībām kam ir vairākas mājvietas (*multi-local households*),
- reljefs un vides barjeras, kas pastāv ārpus esošās apbūvētās teritorijas,
- transporta tīklu orientācija, fiziskā un finansiālā pieejamība (*accessibility, affordability*),
- zemes nomāšanas/izmantošanas sistēma, zemes vērtības, zemes izmantojums teritorijās, kas ieskauj pilsētu,
- neregulāras, bet būtiskas atšķirības starp administratīvi-politiskajām un de facto pilsētas robežām, kas var radīt diskusijas starp pilsētās un lauku pašvaldībām pār teritorijas jurisdikciju, un/vai valsts vai tradicionālām institūcijām.

Šo dažādo lauku-pilsētu attiecību procesu rezultātā rodas atšķirīgas pārejas zonas no patiesi pilsētas teritorijā, līdz patiesi lauciniecišķām telpām. Šīs pārejas teritorijas var būt ar haotiskai izkliedētai attīstībai raksturīgu rakstu, bet var būt kā izcaurumotas kā medus kāres, vai līdzināties mugurkaula rakstam, kādi rodas ap nozīmīgiem transporta koridoriem³⁰⁸. Šādas teritorijas, kurās novērojams pieaugošs urbānais attīstības spiediens un kuras strauji mainās, dēvē par peri-urbānām. Jo tuvāk pilsētai, jo aktīvākās pārmaiņas un attiecības starp pilsētu un laukiem. Nīderlandiešu valodā tās dēvē par *halfstedig* (semi-urbānām jeb daļējām pilsētām), vāciski *urban-landlichen Zonen* (pilsētu-lauku zonas). Dienvidaustrumāzijā lieto terminu *desakota* (pilsētciemats), līdzīgs termins tika lietots PSRS apdzīvoto vietu klasifikācijā. Grāmatas autori atzīmē citus pētījumus, kas pierāda, ka individuālu iedzīvotāju izdzīvošanas (*livelihoods*) stratēģijas parasti aptver gan pilsētu, gan peri-urbānās, gan lauku teritorijas. Tas jāņem vērā radot politikas. Kopumā autori vērš uzmanību uz to, ka trūkst empīrisku datu, lai noteiktu vai noteiktas peri-urbānās attīstības pazīmes ir raksturīgas noteiktam pilsētas lielumam, un valstu vispārējās ekonomiskās attīstības līmenim. Novērojamas arī parādības, ka ar nabadzības palielināšanos, paplašinās pilsētu lauksaimniecības (*urban agriculture*) un lopu ganīšana pilsētu teritorijās, t.i. notiek esošo pilsētu ruralizācija. Peri-urbānais koncepts ir jāskata elastīgi., praksē šādas teritorijas var izplesties dažādos attālumos, bet parasti 30-50km ap lielajām pilsētām ir attālums, ko izmanto konceptualizējot šo parādību, tomēr lielākām pilsētām var būt plašākas peri-urbānās zonas.

Peri-urbānas teritoriju mijiedarbība (*interface*) tiek raksturota ar spēcīgu pilsētas ietekmi, vieglu pieeju tirgiem, pakalpojumiem, un citiem ieguldījumiem (*inputs*), viegli pieejamiem darbspēka resursiem, bet ar relatīvi zemes nepietiekamību

³⁰⁷ Simon, D., McGregor D.F.M., Thompson D.A. (2006) Contemporary perspectives on the peri-urban zones of cities in developing areas, 1-17 in McGregor, D, D Simon & D Thompson (eds) (2006) *The Peri-Urban Interface: Approaches to sustainable natural and human resource use*. Earthscan: James & James.

³⁰⁸ Ibid:5

(*shortages*) un riskiem, ko rada piesārņojums un pilsētas izaugsme³⁰⁹. Peri-urbānas teritorijas var iedalīt divās zonās:

- tiešas ietekmes zona – kurā novērojama tiešas ietekmes pēc zemes pieprasījuma pilsētas izaugsmes nodrošināšanai, piesārņojuma un tamlīdzīgi,
- plašāka tirgus noteikta ietekmes zona – šo zonu var noteikt pēc lauksaimniecības un dabas resursu produktu pārvietošanās (plūsmām).

Raksts „Periurbānas ekosistēmas un sabiedrības” veltīts pārejas zonām un kontrastējošām sabiedrības vērtībām, kas tajās dominē. Šajā rakstā problēmas analizētas no zemes izmantojuma izmaiņām, kas radušās materiālu plūsmu rezultātā, lai nodrošinātu mājokļus, ražošanu un transportu. Apskata pilsētas elementu uzkrāšanos. Gaisa un ūdens, augsnes un zemes piesārņojuma problēmas, kas raksturīgas peri-urbānās teritorijās. Tāpat ekoloģijas un bioloģiskās jautājumi, spēja noturēties urbānai ietekmei un atsevišķu stresa nomāktu vides elementu pretreakcija. Noslēgumā apskatīti politiskie un institucionālie peri-urbānās vides izmaiņu faktori.

Lai peri-urbānām teritorijām piemērotu integrētu funkcionālu pieeju, traucē vairāki šķēršļi:

- pilsētu un lauku teritorijas ir zem atšķirīgiem administratīvas jurisdikcijas ar dažādiem resursiem, kapacitāti un politisko noslieci (*leanings*). Tomēr ir gadījumi, kad paplašinoties pilsētas ietver pieguļošās piepilsētu teritorijas, parasti tikai vairāk izmainītās daļas, piemēram, Ķīnā pilsētas, kas izplešas ietver gandrīz visu peri-urbāno reģionu.
- atbildība par infrastruktūru un pakalpojumu nodrošināšanu un apsaimniekošanu ir dažādiem valdības departamentiem vai aģentūrām dažādos centrālos, reģionālos vai vietējos valdības līmeņos,
- Statistikā un citas datu bāzes reti, kad aptver visu teritoriju, īpašu datu iegūšana prasa laiku un ir sarežģīta, īpaši, ja ir dažādi atskaites periodi, ģeogrāfiskā izplatība un ticamība,
- Ja nav holistikas plānošanas pieredzes, lielākā daļa ierēdņu sašaurina skatījumu konceptuālām un procedūras vadlīnijām, tradicionālās birokrātiskās procedūras neveicina sadarbību pāri sektoriem, aģentūrām un teritorijām, konkrēti piemēri rāda, ka esošās politikas nav veiksmīgi īstenotas,
- No ekoloģiskie nospieduma skatījuma, parasti pilsētu plānotāju un ierēdņu interesēs atkritumu un citas vides kvalitātes problēmas vieglāk pārvietot uz citām administratīvajām teritorijām,
- Peri-urbāno teritoriju ciemi un lauku teritorijas tiek cieši asociētas, iepītas pilsētas ietekmes jautājumos, lai arī viņiem ir sava identitāte, vēsture, ko vietējie iedzīvotāji vēlētos saglabāt. Lielākā daļa iedzīvotāju neizprot terminus peri-urbānais vai pilsētas mala (*urban fringe*) un vienīgais kā viņi redz saglabāt savu kopienas identitāti (*community idenity*) būt daļai no vietējās kopienas (pašvaldības) (*village membership*).

Dažādas peri-urbānās sociālās grupas dažādi uztver un tām ir dažādas vērtības dažādos kontinentos, nācijās un reģionos³¹⁰:

³⁰⁹ Phillips et al., 1999: 5

³¹⁰ Douglas, I. (2006). Peri-urban ecosystems and societies: Transitional zones and contrasting values. 18-27. In McGregor, D., Simon, D. and Thompson, D. (eds) *The Peri-Urban Interface*, Earthscan: London.

- nabadzīgajiem – tās ir vietas, kur vieglāk uzbūvēt mājokli un okupēt zemi lauksaimniecības vajadzībām
- industrijai – nodrošina materiālus, kas būtiski pilsētas dzīvei: ūdeni, mālu, smiltis, granti, kaļķakmeni, malku un koksni,
- vidusšķirai – vieta mājokļiem lauku apvidū, ar golfa laukumiem un citām rekreācijas iespējām (*facilities*),
- vietējām pašvaldībām – vietas atkritumu poligoniem, izgāztuvēm, apvedceļiem, lidostām vai trokšņainām un toksiskām industrijām,
- dabas aizsargātājiem – vietas ar vērtīgām aizsargājamām vietā, apmežotiem pakalniem, saglabātiem mežiem, nozīmīgām mitrzemēm un piekrastes ekosistēmām,
- izglītībai un labklājībai – vieta, kur pilsētas iedzīvotāji kontaktējas ar dabisko veģetāciju un bioloģisko daudzveidību.

Tabula 11. Priekšrocības un problēmas peri-urbānai lauksaimniecībai³¹¹, tas ir lauksaimniecībai pilsētu aktīvas ietekmes zonās

Ieguvumi	Problēmas
<p>Būtisks vai papildinošs pārtikas avots</p> <p>Nodrošina pieeju svaigiem dārzeņiem</p> <p>Atkritumi nodrošina pārtiku dzīvniekiem</p> <p>Vides labumi (ūdens baseinu apsaimniekošana, oglekļa izolēšana jeb sekvestrācija, pilsētu siltuma salu izmantošana)</p> <p>Bezdarbnieku nodarbināšana</p> <p>Nodrošina izdzīvošanas stratēģijas mazu-ienākumu iedzīvotājiem</p> <p>Pilsētas atkritumu izmantošana kā mēslojums lauksaimniecībā</p>	<p>Sezonālas ūdens pieejamības problēmas (piemēram, irigācijas)</p> <p>Ietekme uz veselību no atkritumu piesārņojuma</p> <p>Gaisa piesārņojuma ietekme uz labību</p> <p>Piesārņota ūdens ietekme uz lauksaimniecībā lietotā ūdens resursiem</p> <p>Malārijas risks</p> <p>Nedroša zemes nomāšana/ izmantošanas līgumi (<i>land tenure</i>)</p> <p>Potenciāli konflikti ar citiem zemes izmantotājiem</p> <p>Administratīvi „nelegāla” vai neatbilstoša zemes izmantošana</p> <p>Reālā ietekme uz pārtikas nodrošinājumu var būt ierobežota</p> <p>Relatīvās priekšrocības no peri-urbānās vai lauksaimniecības ražošanas var būt neskaidras</p>

Dažas no rekomendācijām peri-urbānās teritorijās ir šādas³¹²:

Nabadzīgajiem:

- formāli ietvert peri-urbāno lauksaimniecību plānošanas procesā,
- ilgtspējīga mitrzemju izmantošana pilsētas peri-urbānajai lauksaimniecībai,
- palielināt zināšanas kopienā par peri-urbānās teritorijas augsnes auglību un piesārņojumu,
- komposta droša izmantošana un pielietošana,

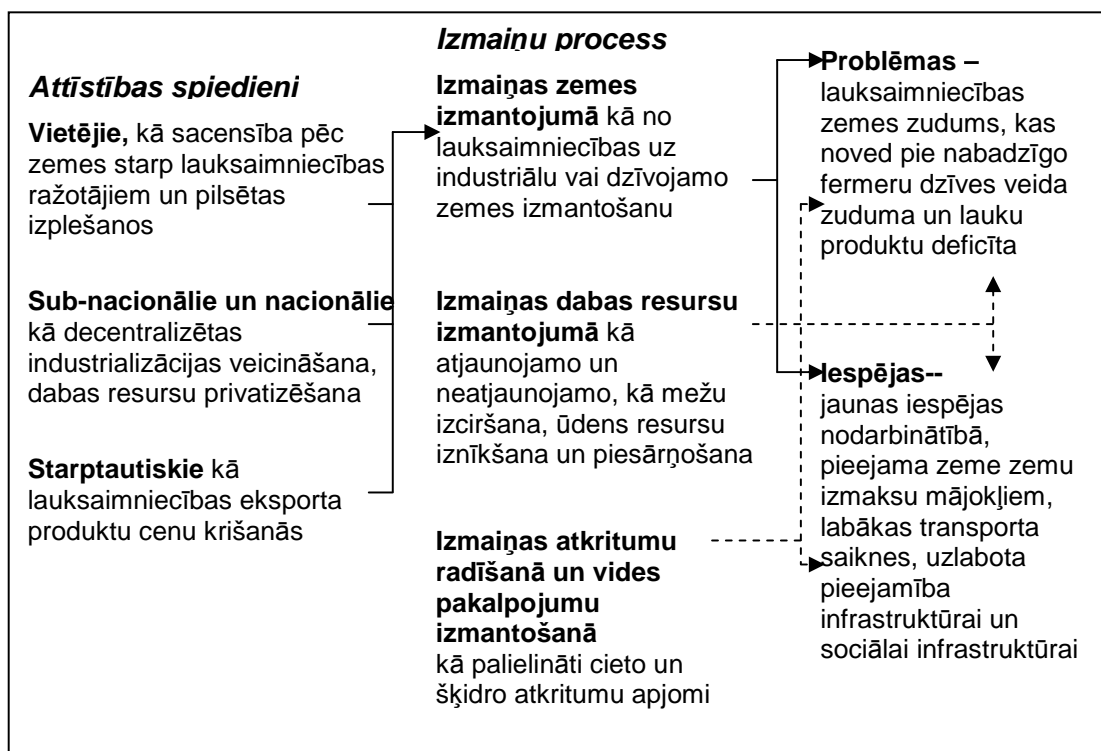
³¹¹ Douglas, 2006: 22

³¹² Douglas, 2006: 27

- droša lauksaimniecības ražošana ar ūdens kvalitātes kontroli un sertificēšanu,
- Industrijai:*
- derīgo izrakteņu ieguves vietu rehabilitācijas ieguvumi,
 - saņemt detalizētus datus par piesārņoto augsni, ūdeni un augiem, lai saprastu piesārņoto vielu apriti augos un barības ķēdēs,
- Vidusšķirai:*
- izvērtēt peri-urbāno vidi kā saskares tēlu starp patērētāju sistēmu un dabas vidi,
 - veicināt likumdošanu, kas kontrolē spekulatīvo, dzīvojamo un komerciālās zemes spekulatīvo attīstību.
- Vietējām pašvaldībām:*
- organiskās piesārņojuma izdevumu taupoša apsaimniekošana,
 - modernu instrumentu izmantošana teritorijas plānošanā, piemēram, ĢIS,
 - novērtēt veidus kā novērst zemes, gaisa un ūdens piesārņojumu saistītās ietekmes, kurām ir negatīvs iespaids uz sabiedrības veselību,
 - nodrošināt zemes nomu (*land tenure*) un zemes izmantošanas plānošanu, kas ietver sabiedrības līdzdalības.
- Dabas aizsargātājiem:*
- veidot politikas, kas veicina pilsētu biosfēras rezervātus dibināšanu,
 - novērtēt pilsētu ekosistēmu statusu,
 - informēt politikas veidotājus, izmantojot uzvedības pētījumus par cilvēku attieksmēm un vēlmēm attiecībā uz dabiskās veģētācijas teritorijām,
- Izglītībai un labklājībai:*
- atzīt peri-urbānās teritorijas kā nozīmīgu vides zinātnes jautājumu, ņemot vērā arī dzimumu orientētus pētījumus par zemes izmantošanu,
 - savienot zinātni un politikas veidotājus visos līmeņos, lai tiktu veidotas politikas pārmaiņas un jaunas apsaimniekošanas struktūrās.

Grāmatā īpašs raksts veltīts vides izmaiņām lauku-pilsētu mijiedarbības kontekstā. Tiek norādīts, ka peri-urbānās teritorijas ir tās kur pilsētu un lauku mijattiecību plūsmas materializējas³¹³.

³¹³ Allen, A. (2006). Understanding environmental change in the context of rural-urban interactions, 30-43 In: McGregor, D. and Simon, D. and Thompson, D. (eds.) The peri-urban interface: approaches to sustainable natural and human resource use. London: Earthscan.

Attēls 41. Peri-urbānās mijiedarbības zonas izmaiņas process³¹⁴.

Vairāki no rakstiem pievēršas starpdisciplinārajiem aspektiem, kas šādas lauku pilsētu saskares teritorijas padara grūti aptveramas ar sabiedriskām politikām. Tiek uzsvērts, ka politikas attiecībā uz peri-urbānām teritorijām var grupēt divās pamatgrupās:

- ar tiešu telpisko fokusu (*explicit spatial focus*) – ietver zemes izmantojuma plānošanu, piesārņojuma novēršanu, pašvaldību teritoriāli administratīvos pārkārtojumus,
- sektorālas politikas bez tieša telpiskā fokusa – sabiedrības informēšana par vides jautājumiem, infrastruktūras un pakalpojumu privatizācija un deregulācija, liberalizācija, finansu deregulācija, kredītu politika – ietekmē būvniecības raksturu un apjomus peri-urbānās teritorijās, tirdzniecības politikas, kas ietekmē resursu izmantošanu un cilvēku, preču un atkritumu plūsmu kustību, vietējās transporta politikas, makro un mikro ekonomiskie aspekti, kas ietekmē lauksaimniecības ražošanu, atbalsts atjaunojamo un neatjaunojamo dabas resursus ieguvei (īpaši nozīmīga ir mežu politika ap pilsētām).

Seši raksti veltīti ražošanas jautājumiem peri-urbānās mijattiecības zonās – kā dārzeņu ražošana Nigērijā, siltumnīcu sektora un tirgus informācijas attīstība Tanzānijā; piena lopkopības uzņēmumiem, kuriem trūkst zemes Indijas peri-urbānās zonās, ar atkritumiem barotas zivsaimniecības attīstība, lopu ganīšana un pastorāla dzīves veida piekropšana peri-urbānās teritorijās Etiopijā, kā arī ilgtspējīgas vietējās dzīves modeļi (*livelihoods*) peri-urbānās mijiedarbībās. Tiek norādīts, ka peri-urbāno teritoriju ekonomiskā izaugsme ir tieši saistīta ar palielinātu pieprasījumu pēc precēm un pakalpojumiem centrālajā pilsētā. Piemēram, novietojums, labi ceļi, tirgus pieprasījums ir tas, kas nodrošina palielinātu pieprasījumu pēc dārzeņiem peri-urbānās

³¹⁴

Allen, 2006: 33

teritorijās. Tiek norādīts, ka laba informācija par to, kas nepieciešams pilsētas iedzīvotājiem (kādi produkti, kādi pakalpojumi), var veicināt pieguļošo lauku teritoriju veiksmīgu attīstību. Liela nozīme ir veiksmīgai mārketinga kampaņai. Tiek atklāts, ka problēma pastāv apstākļi, ka zemnieki paši reti, kad sadarbojas savas preces pārdošanas procesā, nav informācija par cenām un pieprasījumu. Šis ir segments, kur iesaka valdības intervenci, piemēram, attiecībā uz informācijas pieejamības nodrošināšanu un koordināciju, lai pieguļošo teritoriju zemnieki varētu savas preces realizēt tuvējo pilsētu tirgos.

Cits raksts pievēršas konfliktiem, kas rodas peri-urbānās teritorijās starp lauksaimniecībā iesaistītajiem uzņēmējiem un tūrisma biznesu, papildus tam, ka abas šīs ekonomiskās aktivitātes ir pakļautas pilsētas ietekmei, tai skaitā arī paaugstinātai noziedzībai.

Pieci raksti veltīti plānošanai un attīstībai peri-urbānās zonās, piemēram, kā nodrošināt ilgtspējību peri-urbānās mijiedarbībā Harārē, peri-urbānā attīstība Šrilankā un cik šāda attīstība izmaksā, un kādas ir ekonomiskās un sociālās problēmas. Raksts, kas apskata nacionālās nozīmes lielceļa apvedceļa būvniecības problēmas un tā ietekmi uz ikdienas dzīvi peri-urbānā teritorijā Indijā, iesaka sekojošas politiku rekomendācijas, lai nenovēršamais pilsētu uzplešanās process, kas notiek uz lauku dzīves stila un vides rēķina būtu pieņemamāks, īpaši nabadzīgajiem iedzīvotājiem peri-urbānās zonās:

- plānošanas un attīstības ieviešanas procesam ir jābūt pēc iespējas ar iedzīvotāju līdzdalības nodrošināšanu,
- jākompensē par zaudētajiem dabas resursiem. Piemēram, tie, kas iegūst no attīstības ir citi cilvēki nekā tie, kas tās rezultātā zaudē savas teritorijas. Dažkārt tiek kompensēts tikai par fizisku zemes zudumu nevis par tradicionālās nodarbošanās un dzīves stila zaudējumu.
- Nabadzīgākie tiek visvairāk ietekmēti no attīstības un visticamāk zaudē savu nodarbošanos, bet tiem ir vismazāk prasmju, lai veiksmīgi mainītu nodarbošanos. Nepieciešamas īpašas kredīta politikas šādiem iedzīvotājiem. Politikas kapacitātes stiprināšanai ir nepieciešamas, lai iegūtu prasmes, kas vajadzīgas, lai mainītu tradicionālo nodarbošanos.
- Īpaši juridiski mehānismi ir nepieciešami, lai risinātu īpašuma attiecību jautājumus par citādi pieprasītām zemēm, lai varētu ātri izmaksāt kompensācijas maksājumus,
- Nepieciešams, lai teritorijām, kas pirmo reizi saskaras ar urbanizācijas ietekmi būtu prioritāte pretstatā tām, kas urbanizācijai pakļautas jau senāk. Politikām būtu jāņem vērā šis aspekts.
- Būtu jādod priekšroka rehabilitēt pārdotavas, kas strādājušas teritorijā pirms urbānās attīstības ietekmes.

Plānošana un attīstība peri-urbānās zonās ir būtiska ne tikai attīstības valstīs, piemēram, kā nodrošināt ilgtspējību peri-urbānā mijiedarbībā Harārē un Šrilankā un, cik šāda attīstība izmaksā, un kādas ir ekonomiskās un sociālās problēmas. Piemēram, Ganā veikta atkritumu apsaimniekošana, kas balstīta uz vietējo kopienu pieeju. Kenijā ņemtas vērā nabadzīgo intereses peri-urbānās teritorijās – tās saistītas ar tehnoloģijas

jautājumiem, smilts ieguvi un peri-urbāno lauksaimniecību netālu no Nairobi pilsētas³¹⁵.

Viens no grāmatā ievietotajiem rakstiem pievēršas vides apsaimniekošanas konfliktiem un sadarbībai peri-urbānā zonā Ganā. Raksts par ilgtspējīgu attīstību Nigērijas peri-urbānā zonā aicina to skatīt no pilsētas attīstības un izplešanās viedokļa, skatīt to, kā attīstība mainās attālinoties no pilsētās centra, kā notiek sacensība par zemi, izvērtēt augsnes auglības, erozijas aspektus, to kā mainās koku segums, peri-urbānā ūdens kvalitāte un piesārņojums.

Priekšpēdējā nodaļa apskata stratēģijas ilgtspējīgai attīstībai – viens no rakstiem pievēršas skata atkritumu apsaimniekošanai Ganā, kas balstīta uz kopienu pieeju. Cits raksts mēra ilgtspējību ar indikatoriem peri-urbānās teritorijās Meksikas pilsētā. Apdzīvotās vietas tiek izdalītas kā pilsētu, lauku vai peri-urbānās un katrai sekojošām tēmām ir izdalīti kritēriji:

- *sabiedrība*: sabiedrības raksturojumi (indivīdi, iedzīvotāji un kopienas) un tās komponenti (politiskās organizācijas un aktivitātes),
- *produktivitāte*: ne tikai ekonomiski pasākumi, bet produktivitāte par sevi kā daļa no „lauku” peri-urbānām aktivitātēm,
- *vide*: kopējā globālā vides sistēma un tās apstākļi (cilvēka aktivitātes vai dabas procesu izraisīti cēloņi) kas ietekmē tās komponentus (fiziskos un bioloģiskos),
- *dzīves kvalitāte*: minimālās vajadzību nodrošinājums, kas nepieciešams, lai veicinātu labāku dzīvi cilvēkiem, kas dzīvo peri-urbānās teritorijās kā daļa no ilgtspējīgas attīstības, ieskaitot nabadzības novēršanu.

Tabula 12. Indikatoru kopums atsevišķām peri-urbānām teritorijām³¹⁶

Sabiedrības	Produktivitātes	Vides	Dzīves kvalitātes
Iedzīvotāju skaita izmaiņas	Kopējā teritorija lauku aktivitātēm	Zemes izmantošana pa galvenajām kategorijām	Mājokļu blīvums
Iedzīvotāju pieauguma pakāpe	Strādājošie pa ekonomikas nozarēm	Vides traucējumi (piesārņojums – gaisa, ūdens, atkritumu daudzums)	Mājsaimniecības un pakalpojumi (ar pieeju ūdensvadam, kvalitatīvai elektrībai un centralizētai atkritumu apsaimniekošanai)
Iedzīvotāju blīvums	Nodarbinātības un bezdarba rādītāji	Izmaiņas pilsētveida zemes izmantošanā	Izglītības līmenis, t.sk dzimumu un vecumgrupu atšķirības
Pilsētu/lauku iedzīvotāju attiecība	Ienākumi (algas)	Attiecības starp aizsardzību un pilsētu teritorijām	Pieeja veselības aizsardzības pakalpojumiem
Apdzīvojamā teritorija uz	Lauksaimniecības ražošana	Vides aizsardzības	Pieeja transporta pakalpojumiem

³¹⁵ McGregor, D.F.M., Thompson, D Simon, D. Quashie-Sam, J. Edusah S., Nsiah-Gyabaah K. (2006). A co-management approach to sustainable watershed utilization: peri-urban Kumasi, Ghana, 287-309. in McGregor, D., Simon, D., Thompson, D. (eds) *The Peri-Urban Interface: Approaches to sustainable natural and human resource use*. London: Earthscan.

³¹⁶ Ibid.

iedzīvotāju		atbildes pasākumi	
Politikas instrumenti	Mežsaimniecības ražošanas un meža produktu vākšana	Investētā naudas summa vides aizsardzības pasākumos	Marginalitāte un cilvēka attīstības indekss
Sabiedrības līdzdalība	Ražošanas realizācijas tirgi (<i>production destination</i>) (pašpatēriņš, vietējais, nacionālais, eksporta)	Resursu patēriņš (ūdens)	
	Nacionālais kopprodukts		
	Lopkopības ražošana		

Tabula 13. Indikatoru novērtējums attiecībā uz ilgtspējību³¹⁷

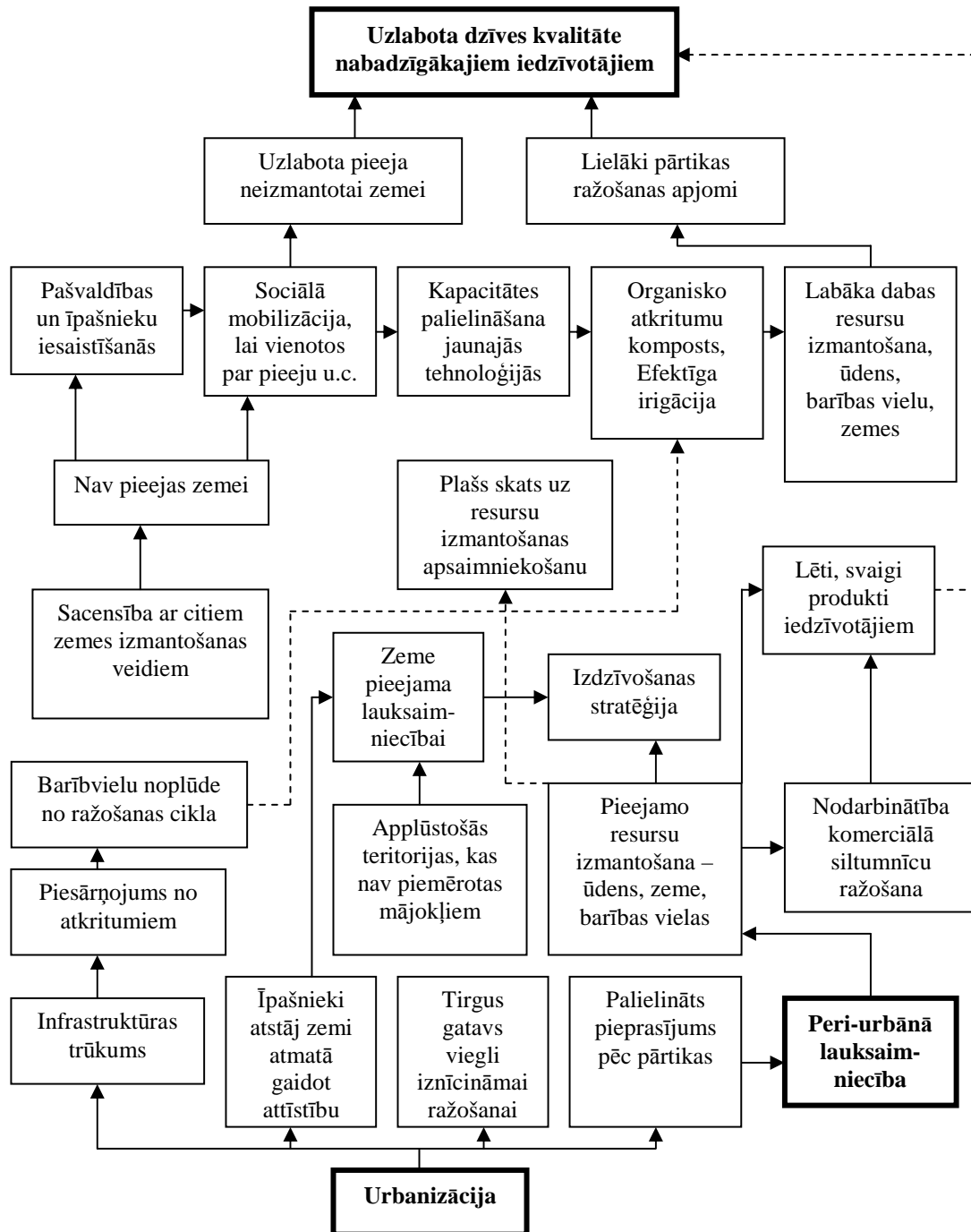
Progress ilgtspējības virzienā	Trūkst progresa ilgtspējības virzienā
<i>Sabiedrības</i> Iedzīvotāju skaita izmaiņas Iedzīvotāju pieauguma pakāpe Iedzīvotāju blīvums Politikas instrumenti Sabiedrības līdzdalība	<i>Sabiedrības</i> Pilsētu/lauku iedzīvotāju attiecība Apdzīvojamā teritorija uz iedzīvotāju
<i>Produktivitātes</i> Kopējā teritorija lauku aktivitātēm Nodarbinātības un bezdarba rādītāji Lauksaimniecības ražošana Lopkopības ražošana Mežsaimniecības ražošana Ražošanas realizācijas tirgi Nacionālais kopprodukts	<i>Produktivitātes</i> Kopējā teritorija lauku aktivitātēm Strādājošie pa ekonomikas nozarēm Nodarbinātības un bezdarba rādītāji Nacionālais kopprodukts (izņemot primāro sektoru)
<i>Vides</i> Zemes izmantošana (dabas aizsardzība) Vides aizsardzības atbildes pasākumi Investētā naudas summa vides aizsardzības pasākumos	<i>Vides</i> Zemes izmantošana pa galvenajām kategorijām Vides traucējumi Izmaiņas pilsētas veida zemes izmantošanā Piesārņojums (atkritumi, gaiss un ūdens) Ūdens resursi Attiecības starp aizsardzību un pilsētu teritorijām
<i>Dzīves kvalitātes</i> Mājsaimniecības un pakalpojumi Izglītības līmenis Pieeja veselības aizsardzības pakalpojumiem Pieeja transporta pakalpojumiem Marginalitāte un cilvēka attīstības indekss	<i>Dzīves kvalitātes</i> Mājokļu blīvums Marginalitāte un cilvēka attīstības indekss

Raksts par Keniju pievēršas nabadzīgo interesēm peri-urbānās teritorijās – tie saistīti ar tehnoloģijas jautājumiem, smilts ieguvu un peri-urbāno lauksaimniecību netālu no Nairobi pilsētas³¹⁸. Politikas rekomendācijas ietver tādus aspektus kā:

³¹⁷ Ibid.

³¹⁸ Ibid.

- vienošanās par minimālo platību vienam zemes gabalam,
- vienkāršota zemes nodrošināšanas procedūras,
- uzlabota pieejamība informācijai par zemi un darījumiem ar to
- centralizēts pašvaldības reģistrs par zemi (*land allocation register*), kas norāda, kur nepieciešama intervence (*regularization*) un kur nepieciešama iedzīvotāju organizēta pārvietošana (*resettlement*).

Attēls 42. Saiknes starp peri-urbāno lauksaimniecību, dzīves veidu (*livelihoods*) un vidi³¹⁹

319

Ibid.

Pēdējais no nodaļas rakstiem pievēršas ūdensbaseina ilgtspējīgai izmantošanai peri-urbānā Ganas teritorijā un to, kā šādu attīstību ietekmē Pasaules finanšu organizācijas³²⁰. Rakstā analizēti astoņi peri-urbānie ciemi, kur tie vērtēti pēc tādiem parametriem kā izaugsmes tempi, lielās pilsētas ietekmes līmenis, cik lielā mērā lauksaimniecības ražošana ir būtiska no nodarbinātības viedokļa, cik daudz ir lauksaimniecības zemes zaudējumi transformācijas rezultātā uz dzīvojamām teritorijām, ražošanas vai derīgo izrakteņu teritorijām, kāda ir vietējās kopienas kopības izjūta, kāda ir sasniedzamība ar lielpilsētu, kāda ir infrastruktūra ciemā, kāda kanalizācijas un ūdens saimniecība, sanitārija un ūdens sistēmu apsaimniekošana. Zemes izmantojuma kritēriji ir iedalīti divās grupās - problēmās un risinājumos. Kā problēmas tiek minēti konflikti starp vietējo kopienu līderiem un citiem nozīmīgiem partneriem, prāvošanās starp zemes īpašniekiem, netaisnīga pieeja zemei lielākai daļai iedzīvotāju, nesankcionēta zemes izmantošana un apbūvēšana, zemes tirdzniecība piekrastē un applūstošās teritorijās, resursu izmantošana bez attiecīgas rehabilitācijas, piemēram, smilts, vāja esošās likumdošanas īstenošana. Kritēriji risinājumiem tiek minēti tādi kā, cik lielā mērā vietējie vadītāji iesaista zemes apsaimniekošanā vietējo kopienu un citus partnerus, kā īpašuma attiecības tiek noteiktas un respektētas no iedzīvotāju vairākuma, kā vietējās kopienas dalībniekiem tiek nodrošināta pieeja zemei, kā zemes izmantošanas noteikumi nodrošina ūdens objektu un rezervēto teritoriju aizsardzību, kā var piekļūt masu saziņas līdzekļiem, lai atspoguļotu avīzēs un radio zemes un citus strīdus, vai ir atbilstoša likumdošanas īstenošana, ko akceptē visi iesaistītie partneri.

Grāmatas noslēguma daļa³²¹ veltīta visu empīrisko pētījumu sintēzei, bet īpaši akcentēti zinātniskās pētniecības jautājumi, tas ir, kādi pētījumi vajadzīgi un kā to rezultāti ir jāizplata, attiecībā uz peri-urbānām ražošanas sistēmām, peri-urbānai plānošanu un attīstību, kā arī ilgtspējīgas attīstības stratēģijām peri-urbāno mijattiecības kontekstā. Kopumā grāmata dod informāciju par tādām politikas rekomendācijām kā:

- peri-urbānās attīstības stratēģijām ir jāfokusējas uz vietējo kopienu un jānodrošina sabiedrības līdzdalība, cik iespējams,
- stratēģijām kopienas līmenī ir jābūt finansiāli atbilstošām (*affordable*) un cik praktiski iespējams uz pašpalīdzību (*self-help*),
- līdzdalības instrumenti strādā vislabāk, ja rūpējas par peri-urbānajā zonā pašiem nabadzīgākajiem un marginālajām sociālajām grupām,
- ilgtspējīgas attīstības veicināšana, tai skaitā vides ilgtspējība, ir galvenais attīstības priekšnoteikums,
- lai varētu piedāvāt nākotnes risinājumus, nepieciešami dati dažādos telpiskos līmeņos,
- jebkuras intervences (*interventionist*) un nabadzīgo veicinošas (*pro-poor*) stratēģijas pirms to pielietošanas ir rūpīgi jāizpētī.

Gallent, N., Shucksmith, M., Tewdwr-Jones, M.. (2006). *Housing in the European Countryside: Rural Pressure and Policy in Western Europe*. London: Routledge.

³²⁰ Ibid

³²¹ McGregor, D.F.M., Thompson, D., Simon, D. (2006). Towards peri-urban sustainability: reflections on the Research Agenda, 314-325 In McGregor, D., Simon, D., Thompson, D.(eds) *The Peri-Urban Interface: Approaches to sustainable natural and human resource use*. London: Earthscan.

Grāmata sniedz kopēju priekšstatu par mājokļu būvniecību Eiropas lauku teritorijās, bet detalizētāk pievēršas atsevišķu valstu pieejām. Norvēģijas, Zviedrijas, Nīderlandes un Francijas nacionālās politikas tiek raksturotas, kā tādas, kas ievēro kontroles režīmu. Itālijas, Spānijas un Īrijas nacionālās politikas tiek raksturotas kā atdalītas un brīvā tirgus attiecībām pakļautas. Par Lielbritānijas daļām grāmatas autori sniedz plašāku aprakstu un kopumā to raksturo kā nepastāvīgu politiku attiecībā uz mājokļiem lauku teritorijās.

Ashworth, G.J., Graham, B. (eds.) (2005). Sense of Place: Sence of Time. Aldershot, Burlington, VT: Ashagate.

Grāmata pievēršas lauku un pilsētu atspoguļošanas jautājumiem saistībā ar reģionālās identitātes jautājumiem. Lauku teritorijas atspoguļošana tiek noteikta analizējot publisko presi, TV, mākslinieku pieejas, un to kā lauku identitātes veidojas pēc valdības lēmumiem.

Bertrand, N., Kreibich (eds.) (2006). Europes City-Regions Competitiveness: Growth Regulation and Peri-Urban Land Management. Assen: Van Gorcum.

Grāmata skata lauku un pilsētu teritorijas kā Jaunās Eiropas teritoriālās kohēzijas izaicinājumu, kā šie aspekti skatāmi telpiskās plānošanas kontekstā, piemēram, cik lielā mērā peri-urbānos reģionos iespēja reģionālā plānošana – par tās identitāti un organizācijas kapacitāti. Tiek uzsvērts, ka pilsētu-lauku attiecības ir sabiedrības politiku jauns aspekts – lauku un pilsētu attiecības tiek raksturotas ar savstarpējām mijattiecībām, tā kā, šīs attiecības tiek raksturotas ar lielu nesabalansētību, jaunā pilsētu un lauku politika ir jāvirza tā, lai panāktu šo mijiedarbību līdzsvarošanu – piemēram, demogrāfijas jomā, lauku veidola jeb tēla jomā (piemēram, lauku veidols atšķiras tiem, kas laukos dzīvo sen un tiem, kas tur ieradušies nesen), funkcionālā un ģeogrāfiskā diversificēšanu gan lauku, gan pilsētu teritorijās, lauku–pilsētu attiecības ir svarīgs aspekts pašvaldību darba organizēšanai un virzībā uz ilgtspējīgu attīstību. Otrā grāmatas daļa veltīta konkrētām politikām dažādās valstīs. Anglijā apskatīta urbānās koncentrācijas un izaugsmes apsaimniekošana pilsētu reģionos, Francijā kā jūtīgas sistēmas var regulēt ar brīvprātīgu sadarbību, Spānijā pilsētu - lauku attiecību regulēšanas pieejai piemīt finansiālas problēmas, Vācijā par to, ka urbānā regulēšana jeb kontrole panākama ar spēcīgu vietējo pašvaldību. Noslēgumā dots kopsavilkums par to, kādas ir mācības un kā iespējama reģionālā konkurētspēja un telpiskā plānošana Eiropā.

3. Pielikums. ESPON projekta³²² piedāvātie pilsētu-lauku attiecību indikatori un to nozīmība un pieejamība Latvijā

Pilsētu-lauku attiecību tēmas	Dimensijas	Jautājumi	Indikatori un to grupas	Struktūras vai plūsmu dati	Nozīmīgums Latvijas apstākļiem	Datu pieejamības novērtējums Latvijā
Pilsētu-lauku reģionālo sistēmu reorganizācija	Apdzīvojuma struktūra	Pilsētu un lauku apdzīvojuma struktūra un attīstība	Pēc iedzīvotāju skaita pašvaldībās: - urbanizācijas īpatsvars (pilsētu iedzīvotāju skaits attiecībā pret pārējiem) - lauku iedzīvotāju blīvums uz 1 km ² un lauku iedzīvotāju pieaugums - pilsētu teritoriju izkliedējums (vidējais attālums starp jebkurām pilsētām attiecināts uz iedzīvotāju skaitu) - pārākuma indekss (attiecība starp divām lielākajām pilsētām reģionā pēc iedzīvotāju skaita), - pilsētu hierarhija, lielākās pilsētas nozīmības klase, pilsētas rangs jeb līmenis, - pilsētu klasifikācija (hierarhija pēc lieluma)	Struktūras	Latvijā šādi dati tiek izmantoti raksturojot pilsētu sistēmas. Diskutējams vai šie dati rāda pilsētu-lauku attiecības.	Ir pieejami
	Infrastruktūra	Transports	Iedzīvotāju pieejamība ceļiem Iedzīvotāju pieejamība dzelzceļam Pieejamība ar gaisa transportu rēķinot uz NKP Transporta tīkla garums uz kopējo reģiona teritoriju Vidējais ceļā patērētais laiks braucot pa ceļu uz tuvāko centru Vidējais ceļā pavadītais laiks, izmantojot kombinētu transportu uz visiem centriem Vidējais ātrums taisnā līnijā uz visiem centriem, izmantojot dzelzceļa transportu	Struktūras	Pieejamības dati kā tādi, nozīmīgi, bet nepieciešams papildus izvērtēt, kuri no tiem būtiski Latvijas apstākļiem	Ir pieejami vai ir aprēķināmi
		Dzeramā ūdens ieguve un	Ūdens attīrīšanas iekārtu skaits Ūdens izplatīšanas sistēmas		Struktūras	Būtiski lauku teritorijās, kas plāno transformēt

³²²

Bengs, C., Schmidt-Thome, K. (eds) (2005). Urban-Rural Relations in Europe. ESPON 1.1.2 Final Report. Helsinki, Helsinki University of Technology.

		kanalizācija	Ūdens rezervuāri		lielākas teritorijas par pilsētveida apdzīvotām vietām	
		Telekomunikācijas	Datoru un Interneta izmantošana Interneta izmantošanas mērķis, ilgums Interneta savienojuma mērķis Mobilu telefonu izmantošana Plānotā UMTS pieejamība Bezvadu interneta tīkla pieejamība	Struktūras	Diskutējams, kuri no telekomunikāciju izmantošanas datiem ir būtiski pilsētu lauku attiecībām	Atsevišķi dati ir pieejami, tie strauji mainās
		Enerģija	Elektrību ražojošie enerģijas avoti: - atjaunojamās enerģijas īpatsvars - enerģijas pieprasījuma reģionālais īpatsvars Patēriņš: - mājsaimniecību enerģijas patēriņš (miljons kWh, kWh/iedzīvotāju)	Struktūras	Diskutējams vai Latvijā enerģijas patēriņa īpatnības un atšķirības norāda un pilsētu lauku attiecībām	Ir pieejami
	Iedzīvotāju skaita izmaiņas	Demogrāfiskā struktūra	Iedzīvotāju skaits: - iedzīvotāju skaits kopā un pa administratīvi teritoriālām vienībām - iedzīvotāju blīvums Iedzīvotāju skaita pieaugums: - iedzīvotāji kopumā - iedzīvotāju dzimumstruktūra - iedzīvotāju vecumstruktūra	Struktūras	Pamatdati	Ir pieejami
		Dabīgais iedzīvotāju pieaugums	Iedzīvotāju pieaugums visā teritorijā - mirstība - dzimstība - iespējamais bērnu skaits	Struktūras	Pamatdati	Ir pieejami
		Migrācija starp pilsētu un lauku teritorijām	Vecuma grupas < 18 /18-25/ 25-40/40-65/> 65 Migrācija uzsākšanas un mērķa pašvaldība Motivācijas un cēloņi – izglītība/darbavietas maiņa /dzīves kvalitāte/dzīves stils/pensionēšanās/ cits iemesls	Plūsmas	Nozīmīgi	Daļēji pieejami
		Iedzīvotāju novecošanās	Vecumu grupu īpatsvara izmaiņas laikā	Struktūras	Nozīmīgi	Ir pieejami

	Mobilitāte	Svārstmigrācija un iedzīvotāju pārvietošanās	Svārstmigrantu īpatsvars pret visiem strādājošajiem iedzīvotājiem Pārvietošanās (ceļojumu garums un biežums, ceļojuma uzsākšanas vieta un galamērķis): - uz darbu - uz atpūtas aktivitātēm - uz iepirkšanās vietām un citām vajadzībām - uz izglītības iestādēm - kā rekreācija	Struktūras Plūsmas	Nozīmīgi	Nav pieejami sistemātiski un pa visu valsts teritoriju
	Uz mājsaimniecībām orientēta infrastruktūra	Izglītība	Sasniedzamības indikators: Vidējais attālums līdz pamatskolai, vidusskolai un augstskolai Pieejamības indikators: Vidusskolas telpas m ² uz 1 vidusskolēnu Studentu skaits uz iedzīvotāju	Struktūras	Nozīmīgi	Daļēji
		Veselības aizsardzības pakalpojumi	Sasniedzamības indikators: Vidējais attālums līdz doktorātam Pieejamības indikators: Vietu skaits slimnīcās uz iedzīvotāju	Struktūras	Nozīmīgi	Daļēji
		Veikali, bankas, pasta iestādes, utt.	Sasniedzamības indikators: Vidējais attālums līdz pašvaldības centram Pieejamības indikators: Vienību skaits 2 km perimetrā	Struktūras	Nozīmīgi	Nav pieejami
	Mājokļi	Mājsaimniecības	Mājsaimniecības izmērs (vidējais cilvēku skaits) Kopējais mājsaimniecības skaits pašvaldībā un reģionā Dažāda lieluma mājsaimniecību procentuālais sadalījums	Struktūras	Nozīmīgi	Daļēji
		Nekustāmā īpašuma tirgus	Mājokļa tirgus piedāvājums un pieprasījums: neapbūvētu īpašumu vidējā cena par m ²	Struktūras	Nozīmīgi	Daļēji
		Mājokļu tirgus	Īres tarifi: vidējā īre par 1 m ² mājokļa platības	Struktūras	Nozīmīgi	Daļēji
Zemes izmantojuma izmaiņas un ietekme	Tūrisms	Tūrisma centri	Vasarnīcu, sezonālās atpūtas un brīvdienu māju īpatsvars pret citiem mājokļiem	Struktūras	Nozīmīgi	Nav pieejami
		Nodarbinātība	Ar tūrisma saistīta nodarbinātības īpatsvars pret kopējo nodarbinātību	Struktūras	Nozīmīgi	Nav pieejami

		Tūrisma iespaids/ ietekme uz ainavu un zemes izmantojumu	Tūrisma attīstība: nakšņojošo tūristu skaits, tūristu skaits uz iedzīvotāju gadā	Plūsmas	Nozīmīgi	Daļēji
	Lauksaimniecība un mežsaimniecība	Marginalizācija pretstatā pieaugošai lauksaimniecības un mežsaimniecības rentabilitātei	Lauksaimniecības intensifikācija: - kopējais nodarbināto skaits lauksaimniecībā, medniecībā, mežsaimniecībā un zvejniecībā - radītā pievienotā vērtība lauksaimniecībā un mežsaimniecībā - lauksaimniecības produkcijas imports un eksports Lauksaimniecības ekoloģizācija: - ekoloģiskās lauksaimniecības īpatsvars	Struktūras	Daļēji nozīmīgi	Daļēji
	Augsne	Teritorijas un augsnes ekoloģiskā kvalitāte (degradācija un rekultivācija)	Dabiskas augsnes saglabāšanās: - noplicinātu teritoriju īpatsvars un to pieaugums - erodētās teritorijas - atmežotās teritorijas - pārtuksnešotās teritorijas - noplicinātās palieņu teritorijas - augsnes profila A un B horizontu īpatsvars Augsnes kvalitāte: - augsnes piesārņojums pēc piesārņojuma veida, - atkritumu poligoni un izgāztuves	Struktūras	Vietējas nozīmes dati Daļēji nozīmīgi	Daļēji
	Zemes izmantojums	Zemes izmantojuma ietekme	Zemes neizmantošana, urbanizācija, ekonomiskais un demogrāfiskais pieaugums (dažādās zemes lietojuma kategorijās: dabas, daļēji dabiskās, mitrzemes, ūdenstilpnes): - teritorijas iedalījums pēc zemes lietošanas tipiem - aizsargājamo dabas teritoriju struktūra - izmaiņas plānotajās zemes lietošanas mērķu grupās	Struktūras Plūsmas	Nozīmīgi	Daļēji
Ekonomiskā attīstība	Ekonomiskās attīstības līmenis	Ekonomiskais nozīmīgums	Ienākums uz vienu iedzīvotāju Saražotā vērtība un produktivitāte: NKP uz 1 iedzīvotāju un 1 strādājošo Piedalīšanās darba tirgū: bezdarba līmenis un strādājošo īpatsvars	Struktūras	Nozīmīgi	Daļēji

			Uzņēmumu lielums: procentuālais sadalījums pa uzņēmumu lieluma grupām Nozaru struktūra: kopējā nodarbinātība pa NACE grupām, saražotā pievienotā vērtība pa nozarēm			
		Inovāciju pakāpe	Nozaru nākotnes orientācija: - pētniecības un attīstības (R&D) personāla īpatsvars pret kopējo ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu un kopējo nodarbināto skaitu - lauksaimniecībā nodarbināto īpatsvars Investīcijas zinātnē un attīstībā: sabiedriskās un privātās R&D investīcijas Patentu pieteikumu skaits Inovāciju difūzija: izgudrojuma vieta un adaptācijas vieta	Struktūras Plūsmas	Daļēji nozīmīgi	Daļēji
	Pilsētu reģionu plūsmas	Kapitāla plūsmas	Biznesa informācija un nepastāvīgums: - uzņēmumu dibināšana uz 1000 nodarbinātajiem - attiecība starp jaundibināmiem un bankrotējošiem uzņēmumiem Uzņēmumu pārvietošana - kopējais skaits - skaits pa virzienu plūsmām - izcelsme un pārcelšanas galamērķis	Struktūras Struktūras Plūsmas	Daļēji nozīmīgi	Daļēji
		Produktu un pakalpojumu plūsmas	Produktu un pakalpojumu pārvietošana: - izcelsme un pārcelšanas galamērķis	Plūsmas	Daļēji nozīmīgi	
	Sabiedriskais sektors	Sabiedriskais finansējums	Sabiedriskā finansējuma ietekmes rezultāti uz ekonomiku, sociālo un vides aizsardzību Sabiedriskā finansējuma mērķi: jomas, infrastruktūra, izglītība, būvniecība un iekārtas	Struktūras/ plūsmas Struktūras	Daļēji nozīmīgi	Šādi dati netiek apkopoti
Dabas un kultūras vērtības	Dabas mantojums	Dabas mantojuma aizsardzība un saglabāšana	Apdraudējuma indikatori; - dabas aizsargājamo teritoriju īpatsvars - aizsargājamo sugu skaits (NATURA 2000, HABITAT) - ekosistēmu daudzveidība Attīstības spiediena indikatori: paskābināšanos izraisošo gāzveida emisiju struktūra	Struktūras/ plūsmas	Nozīmīgi. Apdraudējuma indikatori nav pietiekoši izstrādāti	Daļēji

			<ul style="list-style-type: none"> - ūdens resursu izmantošanas struktūra - labas kvalitātes (auglīgas) augsnes īpatsvars zem apdzīvotām vietām - ūdens ņemšanas vietu īpatsvars zem apdzīvotām vietām - iedzīvotāju blīvums litorāles teritorijās 			
	Dabas resursu aizsardzība	Atjaunojamo un neatjaunojamo resursu potenciāls	<p>Stratēģiski aizsargājamās teritorijas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - labas kapacitātes (auglības) augšņu īpatsvars - ūdensguves teritoriju īpatsvars - medicīnisko minerālūdeņu avotu vietas - neatjaunojamo resursu ieguves vietas - pludmaļu un klinšu teritoriju īpatsvars <p>Resursu plūsmas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sauszemes notece - ūdensguves vietu atjaunošanās - saules radiācijas potenciālajai enerģijas ražošanai - vēja indikatori potenciālajai enerģijas ražošanai 	Struktūras/ plūsmas	Nav būtiski pilsētu-lauku attiecībām	Daļēji
	Kultūras mantojums	Kultūrainavas	<p>Kultūras bagātības indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kultūras vietu skaits - kultūras vietu koncentrācija <p>Tūristu ietekme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nakšņojošo tūristu skaita gadā īpatsvars pret kopējo iedzīvotāju skaitu - tūrisma kapacitāte mērīta pēc gultām viesnīcās uz mājsaimniecību skaitu 	Struktūras	Nepietiekami izstrādāti , lai varētu izvērtēt	Daļēji
	Atkritumu saimniecība	Atkritumu pārstrāde	<p>Notekūdeņu attīrīšana</p> <p>Pašvaldības atkritumu apsaimniekošana</p> <p>Bīstamo atkritumu apsaimniekošana</p>	Struktūras/ plūsmas	Nepietiekami izstrādāti , lai varētu izvērtēt	Daļēji

4. Pielikums. Eiropas pilsētu un lauku teritoriju klasifikācija³²³

Vispārīga pieeja definēt lauku teritorijas	Teorētiskais konteksts un izmantotās metodes	Datu avoti	Nozīmība Latvijas kontekstā
(a) netiešas definīcijas, lauku teritoriju klasificēšana (bieži politikas veidošanas vajadzībām)	Apsvērumi par lauku teritoriju dažādību balstīti uz intuīciju, teorijām un empīriskiem pierādījumiem, parasti tie nav statistiski pamatoti vai pārbaudīti, tomēr var kalpot kā pamats turpmākiem empīriskiem pētījumiem un statiskai analīzei: - tipiskās lauku teritorijas, kas pamatotas ar saskatāmām lauku attīstības iespējām ³²⁴ - pilsētu-lauku atšķirības attiecībā cik lielā mērā lauki tiek ietekmēti no nozīmīgākās pilsētas ³²⁵ - ekonomiskie, sociāli, politiskie un kultūras parametri ³²⁶ - dinamiski un atpalikuši lauku reģioni ³²⁷ . - socio-ekonomiskā ilgtspējība laukos, ko raksturo iedzīvotāju skaits, blīvums un ekonomiskās aktivitātes trīs dimensijās – struktūra, izpildījums un atkarība ³²⁸	Daudzdimensionāli apsvērumi, kas balstīti uz literatūras analīzi un esošām empīriskām analīzēm	Varētu šādas klasifikācijas izstrādāt akadēmiskā vidē, ja būtu politiskā pasūtījuma – tad noteiktām politikām laukos šādām klasifikācijām būtu nozīme.
(b) Statistiski veidota politiski nozīmīga lauku teritoriju klasificēšana	Parasti klasifikācijas un reģionalizācijas, ko virza vēlme izziņāt, bet tomēr izvēloties noteiktus rādītājus, kas teorētiski balstīti uz iepriekš noteiktiem kritērijiem: - klāsteranalīze (sociālekonomskais profils ³²⁹) - pamatkomponentu analīze ³³⁰	Daudz variantu – galvenokārt uz statistiku balstīti rādītāji	Varētu šādas klasifikācijas izstrādāt akadēmiskā vidē.

³²³ Bengs, Schmidt-Thome, 2005.³²⁴ Commission of the European Communities (1988). The future of rural society. Office for Official Publications of the European Community, Luxembourg.³²⁵ OECD (1993). What future for our countryside? A rural development policy. OECD, Paris.³²⁶ Marsden, T., Murdoch, J., Lowe, P., Munton, R., Flynn, A. (1993). Constructing the countryside. UCL Press, London.³²⁷ Meyer, H. von (1997). Rural employment in OECD countries: structure and dynamics of regional labour markets, 3-21. In Bollman, R.D., Bryden, J.M. (eds.) Rural employment: an international perspective. CABI Publishing, Wallingford (Oxon).³²⁸ Copus, A.K., Crabtree, J.R. (1996). Indicators of socio-economic sustainability: an application to remote rural Scotland. *Journal of Rural Studies* 12(1) 41-54.³²⁹ Williams, N.; Shucksmith, M.; Edmond, H., Gemmell, A. (1996). Scottish rural life update: a revised socio-economic profile of rural Scotland. Rural Affairs and Natural Heritage Research Findings no 4. The Scottish Office, Edinburgh.³³⁰ Malinen, P. (1995). Rural area typologies in Finland. Paper presented at the LEADER workshop 'Typology of European rural areas', 2-5 November, Luxembourg.

	- apvienota pamatkomponentu un klāsteranalīze ³³¹ - detalizēta atsevišķu rādītāju kartēšana ³³²		
(c) Statistiski veidoti ruralitātes indeksi	Parasti šādas klasifikācijas balstītas uz subjektīviem iepriekš definētiem kritērijiem saistībā ar ruralitāti – pamatkomponentu un klāsteranalīzes ³³³	Daudz variantu – lielākoties uz statistiku balstīti rādītāji	Varētu šādas klasifikācijas izstrādāt akadēmiskā vidē, tomēr vispirms ir būtiski vienoties par ruralitātes jēdzienu.
(d) Neitrāli definēta lauku teritoriju noteikšana	Parasti pirmais solis tālākām dziļāk studijām: - svērtais iedzīvotāju blīvums ³³⁴ , - iedzīvotāju biežības robežlielums ³³⁵ , - gravitācijas modelis ³³⁶ .	Lielākoties noteikti (bieži kombinācija no iedzīvotāju biežības, izvietojumu un pieejamības)	Pirmais solis ar ko būtu jāsāk, lai izvērtētu lauku teritorijas pēc būtības.

³³¹ Walsh, J.A. (1980). Principal components analysis of changes in agricultural patterns in the republic of Ireland. *Irish Journal of Agricultural Economics and Rural Sociology* 8(2) 73-95.
Lafferty, S.; Commins, P., Walsh, J.A. (1999). *Irish agriculture in transition: a census atlas of Irish agriculture*. Teagasc and Centre for Local and Regional Studies, National University of Ireland, Maynooth.

³³² Cooke, S.; Poole, M.A.; Pringle, D.G., Moore, A.J. (2000). *Comparative spatial deprivation in ireland: a cross-border analysis*. Oak Tree Press, Dublin.

³³³ Cloke, P. (1977). An index of rurality in England and Wales. *Regional Studies*, 11(1), 31-46.
Cloke, P. (1978) Changing patterns of urbanisation in rural areas in England and Wales 1961-1971. *Regional Studies*, 12(8), 603-617.
Cloke, P., Edwards, G. (1986). Rurality in England and Wales 1981: a replication of the 1971 index. *Regional Studies*, 20(4), 289-306.
Harrington, V., O'Donoghue, D. (1998). Rurality in England and Wales 1991: a replication and extension of the 1981 rurality index. *Sociologica Ruralis*, 38(2), 178-203.
Hodge, I.; Dunn, J., Monk, S. (1996). Redefining the rural development areas: the limits of spatial targeting. *Regional Studies*, 20(2), 207-214.
Robinson, G.M. (1990). *Conflict and change in the countryside: rural society, economy, and planning in the developed world*. Bellhaven Press, London

³³⁴ Craig, J. (1985). Better measures of population density. *Population Trends*, 39, 16-21.

³³⁵ OECD (1994): *Creating Rural Indicators for Shaping Territorial Policy*. Paris: OECD.
Walford, N., Hockey, A. (1991). *Social and economic restructuring in rural Britain: a methodology for conceptual analysis*. Countryside Change Unit Working Paper 18. University of Newcastle-upon-Tyne, Newcastle-upon-Tyne.
Commins, P., Keane M.J. (1994). Developing the rural economy. In *New approaches to rural development*. National Economic and Social Council Report 97, Part II, NESCC, Dublin.

³³⁶ Copus, A.K., Crabtree, J.R. (1996). Indicators of socio-economic sustainability: an application to remote rural Scotland. *Journal of Rural Studies*, 12(1), 41-54.

5. pielikums ESPON projektā³³⁷ apskatīto ilustratīvo piemēru par lauku-pilsētu mijiedarbību izvērtējums un nozīmība Latvijas apstākļiem

Apskatītā ilustratīvā piemēra atrašanās vieta un galvenā tēma	Izmantotās metodes	Tendences	Nozīmība Latvijas apstākļiem
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Barnim rajons (ietilpst 59 vietējās pašvaldības), Brandenburgas pavalsts, Vācija. Barnim rajona dienvidu daļa ietilpst Berlīnes pilsētas ietekmes zonā.</p> <p><u>Galvenā tēma:</u> zemes vērtība, cenas, zemes izmantošanas ienesīgums</p>	<p>Barnim rajons aplūkots kā Berlīnes pilsētas reģiona sastāvdaļa. Atsevišķās kategorijās tiek izdalīti attīstības centri lielpilsētas ietekmes zonā un pārējā teritorijā.</p> <p>Barnim statistikas dati salīdzināti ar vidējo ESPON 2. tipa pilsētu-lauku reģionu kategoriju (nozīmīga pilsētas ietekme, vidēja antropogēnā iekļaušanās), atšķirības ir nozīmīgas, bet tās netiek izskaidrotas.</p> <p>Analizēts zemes tirgus, uzskaitīti noteicošie tā dalībnieki, nozīmīgākie faktori un apstākļi.</p> <p>Analizētas cenas privātmājām viena gada laikā abpus Barnim rajona robežām (robežojas ar Berlīni vai citiem lauku rajoniem). 8 gadu garumā analizēti ir visi zemes pirkumi apbūvētai vai neapbūvētai zemei, vai zeme pirktā kopā ar dzīvokli, mežu vai lauksaimniecības zemi, vai tā ir pašvaldības zeme, vai zeme pašvaldībās, kas robežojas ar Berlīni.</p>	<p>Komercijai atraktīvā novietojuma nekustamo īpašumu cenas un īre aug pilsētu centros. Pilsētas nomalēs cenas stagnē, jo ekonomisko apsvērumu dēļ iedzīvotāji nevar atļauties dzīvot privātmājās. Kopumā Vācijā ir novērots, ka nekustamo īpašumu cenu kāpums ir apstājies, lai gan ikdienu Vācijas apbūvētā teritorija turpina paplašināties par 129 ha.</p> <p>Barnim reģionālās zemes cenas atkarīgas no šādiem faktoriem: reģionālā darba vietu nodrošinājuma (60%); mājsaimniecību ar augstiem ienākumiem klātbūtnes (23%) un tūrisma tēla (17%).</p> <p>Zemes pieejamībai ir maza ietekme uz tās cenu. Zemes pieejamību nosaka vietējo pašvaldību politika un reģionālā plānošana.</p> <p>Suburbanizācija, kas Vācijā tiek novērota no 1950-tiem gadiem, vēl aizvien ir nozīmīgs process. Apmēram trīskārt zemāko cenu dēļ, pilsētu nomalēs pastāv iespēja atļauties privātmājas un ekstsensīvi izmantotus nekustamos īpašumus.</p> <p>Barnim nozīmīgākās izmaiņas zemes tirgū pēdējos 10 gados saistītas ar jaunu mājokļu politiku ieviešanu. 150</p>	<p>Nepieciešams analizēt nekustamā īpašuma tirgu. Tas jākoordinē un jāregulē plānošanas politikai atbilstoši politiski noteiktiem mērķiem, ne tikai vietējā līmenī, bet arī pilsētu funkcionālo reģionu līmenī, un iespējams valsts līmenī.</p> <p>Latvijā ir jāizvērtē visi zemes tirgus dalībnieki un to loma pieprasījuma un piedāvājuma radīšanā. Statistikas dati par zemes tirgus cenām ir jāizmanto izstrādājot telpiskās attīstības politikas visos plānošanas līmeņos.</p>

337

Bengs, Schmidt-Thome, 2005.

		<p>000 dzīvokļi Brandenburgas pavalstī, it īpaši attālākas vietās no Berlīnes robežas nav apdzīvoti, un lai arī tiek veikta to nojaukšana, tukšie dzīvokļi tiek uzskatīti par problēmu. Kopumā secināts, ka politiskā ietekme uz zemes cenām ir maza. Galvenā nozīme ir Berlīnes tuvumam, un pastāv tendences Berlīnes ietekmes areālam aizvien paplašināties. Tiek secināts, ka plānošanas politikas nespēj atspoguļot realitāti zemes tirgū. Nepieciešama lielāka sabiedrības ietekme attiecībā uz zemes tirgu un jaunu mājokļu būvniecības vietas izvēli. Tāpat jāņem vērā Vācijas depopulācijas tendences.</p>	
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Berlīnes pilsēta un pavalsts, Vācija. <u>Galvenā tēma:</u> zemes vērtība, cenas, zemes izmantošanas ienesīgums</p>	<p>Analizēti zemes lietojuma un iedzīvotāju dati 12 Berlīnes rajonos. Berlīnes statistikas dati salīdzināti ar vidējo ESPON 1. tipa pilsētu-lauku reģionu kategoriju (nozīmīga pilsētas ietekme, nozīmīga antropogēnā iejaukšanās), atšķirības ir nozīmīgas, bet tās netiek izskaidrotas. Analizēts zemes tirgus, uzskaitīti noteicošie tā dalībnieki, nozīmīgākie faktori un apstākļi. Uzskaitīti apstākļi, kas ietekmē investīcijas nekutamā īpašuma tirgū, tai skaitā tādi, kas izriet no telpiskās plānošanas politikas. Analizētas zemes vērtības izmaiņas no 1990.gada līdz 2003.gadam četrās īpašumu kvalitātes grupās. Analizētas nekustamā īpašuma īres izmaiņas.</p>	<p>Berlīnē ir pieprasījums pēc atraktīvas un lētas zemes un zemes cena rada virkni konfliktu. 1990-to gadu sākumā notika strauja mājokļu būvniecība, gan pilsētās teritorijā, gan it īpaši pieguļošās pašvaldībās. Pēdējo gadu laikā ik gadus vidēji 24 000 Berlīnes iedzīvotāju pārceļas dzīvot uz apkārtnē pašvaldībām. Tikai pateicoties ārvalstu imigrācijai Berlīnes iedzīvotāju skaits nedaudz pieaug. Pēdējos gados pilsētā novērota vakanto dzīvokļu problēma, ko neviens neplānoja 1990-to gadu sākumā. Berlīnē ir samazinājusies nekustamā īpašuma īres vidējās vērtības un pirkumu vērtības no 1990.līdz 2003.gadam vidēji samazinājušas par 10%, pie tam novērota tendence, ka zemākas kvalitātes mājokļu cenas</p>	<p>Skatīt iepriekš. Latvijā arī jāredz optimizēt attīstības projektus, gan tādus, kur iesaistītas publiskās, gan privātās organizācijas. Tādejādi koordinējot aktivitātes varētu saglabāt zemes resursus, dabas vērtības un uzlabot pilsētu un piepilsētu ainavas kvalitāti.</p>

		<p>samazinājušās mazāk nekā augstākas kvalitātes, cenas nav mainījušās mājokļiem, kas būvēti pēc 1989.gada. Šajos 13 gados arī mājokļu pirkumu skaits ir samazinājies.</p> <p>Reģionālās institūcijas cenšas optimizēt attīstības projektus, gan tādus, kur iesaistītas publiskās, gan privātās organizācijas. Mērķis ar koordinācijas palīdzību saglabāt zemes resursus, it īpaši ja tajos ir dabas vērtības. Tiek uzsvērts, ka jāņem vērā Berlīnes depopulācijas tendences, tomēr jauni politikas priekšlikumi nav izstrādāti.</p>	
<p><u>Atrašanās vieta:</u> „Zilā pilsēta” (<i>Blauwe stad</i>), ZA Groningenā, Nīderlandē <u>Galvenā tēma:</u> strukturālās attiecības</p>	<p>Teritorija atbilst vidējai ESPON 1. tipa pilsētu-laiku reģionu kategorijai, bet tas nav tālāk pētīts. Kompleksi (no zemes lietojuma, nodarbinātības, ekonomikas attīstības un vides aizsardzības aspektiem) analizēta lauku teritorija, kas paredzēta transformēt pilsētas tipa apbūvei (1500 mājokļi, 4000 turīgiem iedzīvotājiem, 400 jaunas darba vietas). Projekta mērķis ir ar dārgu un kvalitatīvu mājokļu būvniecību radīt ekonomisko izaugsmi perifērijas reģionā, kuram tiek gaidītas izmaiņas līdz ar ātrvilciena būvniecību. Tikai 30% no interesentiem, kuri vēlas iegādāties mājokļus ir vietējie, pret projektu ir izvērtusies politiska vietējā pret-kampaņa.</p>	<p>Eiropā pastāv pieprasījums pēc lētiem un kvalitatīviem mājokļiem dabiskā vidē pie ūdens, un tie tiek pieprasīti arī relatīvi perifēriālās teritorijās.</p>	<p>Latvijā visaptveroši jāanalizē jaunos mājokļu attīstības projekti. Latvija arī pastāv risks, ka vietējie uzsāk pret-kampaņas pret jaunajiem iedzīvotājiem, īpaši dārgos dzīvojamos un vasarnīcu projektos. Lai tas nenotiktu pašvaldībām ir jāveic pasākumi, lai integrētu jaunpienācējus un informētu vietējos iedzīvotājus.</p>
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Dolenjska reģions, Slovēnijā <u>Galvenā tēma:</u> reģionālās identitātes saglabāšana reģiona</p>	<p>Teritorija atbilst vidējai ESPON 6. tipa pilsētu-laiku reģionu kategorijai (dabiskums virs vidēja un zema pilsētu integrācija). Tomēr kritizēts, ka tas neraksturo visu reģionu, tikai tā daļu, kur ir lielas</p>	<p>Slovēnijā lauksaimniecības nozīme samazinās, samazinās tajā strādājošo skaits. Samazinās lauksaimniecībā izmantojamās platības, bet palielinās ar mežu</p>	<p>Latvijā vajadzētu telpiskās plānošanas politikās konkretizēt rekomendācijas par reģionālo identitāti un tās saglabāšanu.</p> <p>Vērā ņemama ir</p>

<p>ekonomiskās un funkcionālās attīstības kohēzijas rezultātā.</p>	<p>platības aizņem aizsargājamās dabas teritorijas. Sniegts vispārīgs reģiona raksturojums, arī par apdzīvoto vietu tipiem – pilsētas, piepilsētas, industriālās pilsētas un lauki (papildus tiek iedalīti - urbanizēti un mazāk urbanizēti, un lauku apdzīvotās vietas), kā arī dotas šo tipu definīcijas.</p> <p>Uzskaitīti reģionālās nozīmes centri, to izdalīšanas kritēriji un esošais pakalpojumu piedāvājums. Tiek izdalīti vispārīgi un specializētie kritēriji. Vispārīgie ir pamatskola, veselības aprūpes centrs, veikals, pasts, banka, bibliotēka, vietējā pašvaldība un sabiedriskā infrastruktūra. Slovēnijas apdzīvojuma kartē izdala apdzīvotās vietas, kas attīstītās, lauku un tūrisma apdzīvotās vietas un reģioni, kas saistīti ar piepilsētas transporta tīklu.</p>	<p>klātās platības. Lauku saimniecību struktūra ir sadrumstalota. Lauki vairs sen neasociējas tikai ar lauksaimniecību. Rodas t.s. „guļamistabu” lauku apdzīvotās vietas, kas bieži funkcionāli tam nav paredzētas. Tāpat aizvien vairāk ir vasarnīcu un ar tūrisma aktivitātēm saistīti mājokļi. Slovēnijas telpiskās attīstības stratēģija neietver instrumentus, kas risinātu pilsētu-lauku attiecību problemātiku. Slovēnijā teritorijas plānošana pašvaldību līmenī nav nostiprinājusies, pašvaldību skaits pēdējos gados ir trīskāršojies un tas vēl vairāk apgrūtina vietējā līmeņa plānošanas attīstību. Reģionālā plānošana nodrošina teritoriālo atšķirību līdzsvarošanu. Dolenjska reģionā, tāpat kā citur Slovēnijā, notiek stihiska iedzīvotāju koncentrācija privātmāju rajonos pilsētu nomalēs – zemes tirgus netiek pietiekoši kontrolēts, pieaug publiskās izmaksas jaunas infrastruktūra būvniecības dēļ. Pilsētu nomalēs novērotas trīs dažādu veidu attīstības teritorijas – jauktas mājokļu un pakalpojumu, industriālās un rekreācijas. Pētījumi rāda, ka ir daudz neizmantotu teritoriju pilsētu robežās un nav nepieciešams pilsētām izplesties.</p>	<p>Slovēnijas apdzīvojuma klasifikācija, kas izdala apdzīvotās vietas, kas attīstītās, lauku un tūrisma apdzīvotās vietas un reģioni, kas saistīti ar piepilsētas transporta tīklu.</p> <p>Latvijā ir izstrādāta apdzīvojumu centru izdalīšanas kritēriju, balstoties uz pakalpojumu pieejamību – tie būtu jāizmanto gan teritorijas plānošanas, gan pakalpojumu nodrošināšanas un sabiedrisko investīciju plānošanas vajadzībām.</p>
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Francija un Albi pilsētas reģions <u>Galvenā tēma:</u> Pilsētu-lauku attiecības Francijā</p>	<p>Kopš 1962.gada Francijas Statistikas birojs izdala teritorijas ar pilsētu ietekmi (<i>ZPIU; Zones de peuplement industriel et urbain</i>) un tās tiek noteiktas no jauna līdz ar</p>	<p>Pētījumā raksturots iedzīvotāju skaita pieaugums katrā no pilsētu un lauku apdzīvojuma kategorijām no 1975.gada. Kopumā vislielākais iedzīvotāju</p>	<p>Latvijā būtu jāpārvērtē esošais iedalījums lauku un pilsētu teritorijās, ņemot vērā, ka pilsētām pieguļošie lauku pagasti ar vien vairāk pakļauti</p>

	<p>katru tautas skaitīšanu. 1990.gadā tās aptvēra ¾ teritorijas un 96,3% iedzīvotāju. Līdz ar svārstmigrācijas pieaugumu šīs teritoriju paplašinājās. 1996./97. tika izstrādāta jauna pilsētu un lauku klasifikācija ar 7 apakškategoriām, kas ņem vērā, ka pilsētu-lauku attiecības ir kompleksas un daudzveidīgas, bet tās iedalās divās lielās grupās - teritorijās ar dominējošu pilsētas vai lauku raksturu. Atšķirības starp pilsētu nomalēm un lauku teritorijas ar pilsētu ietekmi, pamatojas uz centrālās pilsētas izmēru. Pētījumā dotas šo kategoriju definīcijas. Pilsētu teritorijas iedalītas pēc to ekonomiskās bāzes (produktīvas jeb industriālas, sabiedriskās administrācijas, rezidences) un tiek skatīts kā tā ietekmē nodarbinātību pilsētās. Albi pilsētas-reģiona pašvaldības tiek izdalītas atkarība no tā, cik palielinājies iedzīvotāju skaits 1975.-199.gados. Pēc lauksaimniecības aktivitātēm teritorijas iedala četrās grupās – pagātnes nodarbošanās, saistīta ar urbanizāciju, saistīta ar dabas aizsardzību un atpūtu, produktīva nodarbošanās.</p>	<p>pieaugums novērots pilsētu nomaļu teritorijās. Lauku teritorijās aizvien nozīmīgāks ir tūrisms, dota šādu teritoriju tipoloģija. Lauku teritorijas no attīstības viedokļa ir ļoti atšķirīgas – dotas to raksturojošas kategorijas. Pensionāri atgriežas l dzimtajos lauku reģionos vai uz atraktīviem lauku reģioniem. 27% pilsētu iedzīvotāji Francijā vēlas pārcelties uz laukiem tuvāko gadu laikā, ja tas notiks, lauku iedzīvotāju skaits divkāršosies. Telekomunikāciju attīstība sniedz iespējas šādas vēlmes īstenot. Šīs izmaiņas saistītas ar neilgtspējīgas attīstības tendencēm. Tas izraisīs vēl lielāku iedzīvotāju segregāciju, nabadzīgie paliks pilsētā, bagātie pārcelsies uz laukiem, palielinās motorizētā mobilitāte, lauku ainavas tiks urbanizētas un palielināsies zemes izmantošanas konflikti. Francijā raksturīga ir vietējo pašvaldību ilgstoša fragmentizācija, kā rezultātā tās 36 000 vietējā līmeņa pašvaldības mēģina koordinēties pilsētu aglomerāciju līmenī (izveidota 111 vienība).</p>	<p>urbanizācijas procesam. Tāpat nepieciešams pilsētu lauku iedalījumu periodiski pārskatīt, lai tas atainotu reālos telpisko struktūru un procesus, ne tikai vēsturiskos un administratīvi politiskos procesus. Nepieciešama plānotāju sadarbība ar Latvijas Statistikas pārvaldi šajos jautājumos.</p> <p>Jāveicina sadarbība funkcionālo pilsētu reģionu ietvaros.</p> <p>Pilsētu lauku mijiedarbību veicinošajām politikām būtu jāņem vērā tādi aspekti, lai netiktu veicināta sociālās segregācijas parādīšanās. Tas ir laukos, it īpaši pievilcīgās lauku teritorijās, ir jārada sociālie mājokļi un darba vietas vietējiem iedzīvotājiem.</p>
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Īrija <u>Galvenā tēma:</u> Pilsētu-lauku attiecības Īrijā</p>	<p>Dota pilsētu-lauku attiecību izmaiņu izraisītāju jeb dzinējspēku analīze. Tā ietver globālus un Eiropas procesus, gan sociāli ekonomiskās izmaiņas, kas raksturīgas tieši Īrijai. Tomēr tiek atzīts, ka datu trūkuma dēļ ir grūti noteikt, kā šīs hipotētiski uzskaitītās izmaiņas ietekmē pilsētu-lauku attiecības realitātē. Lai analizētu pilsētu-lauku attiecības tiek pielietotas</p>	<p>Īrijā peri-urbānās teritorijās, kas ietver lauku teritorijas un apdzīvotās vietas līdz 1500 iedzīvotāju un kuras notiek izmaiņas pilsētu tuvuma ietekmē, iedzīvotāju skaits, ko kuriem liela daļa ir svārstmigranti, pieaug visstraujāk. Galvenais iemesls ir mājokļu cenu pieaugumam pilsētās, it īpaši jaunas ģimenes nolemj veikt garākus</p>	<p>Skatīt iepriekš. Īrijā ir izstrādātas vadlīnijas mājokļu politikai lauku teritorijās, iespējams, ka tādas būt nepieciešamas arī Latvijā, it īpaši lauku teritorijās, kurās notiek džentrifikācijas procesi un veiksmīgi attīstās lauku tūrisms, un vietējie lauku iedzīvotāji, kas nodarbojas ar lauksaimniecību, var</p>

	<p>vairākas metodes. Tautas skaitīšanas dati tiek izmantoti (30 rādītāji 2716 skaitīšanas areāliem), lai konstruētu lauku teritoriju tipoloģiju, kas atainotu pilsētu-lauku attiecības. Statistiskās analīzes rezultātā tika izdalītas pieci teritoriju tipi: peri-urbānās; tipiskās lauku; tipiskās lauksaimniecības, kurās notiek izmaiņas; strukturāli vājās lauku; marginālās un tipiskas lauku teritorijas, kur noris ekonomikas dažādošana.</p> <p>Pieejamības aspekti tiek analizēti atsevišķi. Tiek izdalītas četras sasniedzamības lauku teritoriju tipi, aprēķinot sasniedzamību no urbāniem centriem ar vismaz 5000 iedzīvotājiem, Funkcionālie indikatori ir aprēķināti tikai apdzīvotām vietām, kas lielākas par 5000 iedzīvotājiem. Aprēķinos izmantoti dati par 46 funkcijām, tās tiek pakāpeniski ranžētas – 1) tās, kurām rādītāji līdzīgi, 2) tās, kurām funkcijas nozīmīgākas par iedzīvotāju skaitu un 3) tās, kuru iedzīvotāju skaits strauji pieaug lielo pilsētu tuvuma dēļ.</p> <p>Īrijas Nacionālā telpiskā stratēģija izvērtē teritorijas pēc to potenciāla (teritorijas, resursi, iedzīvotāji) attiecībā uz ekonomiski sociālu progresu. Tiek izmantots kritiskās masas koncepts, un balstoties uz to izstrādāti priekšlikumi, kā optimizēt vietējos un reģionālo potenciālu - iedzīvotāju skaitu, infrastruktūru, pakalpojumus. Vienlaikus tiek ievērots princips nodrošināt attīstību vienmērīgi visā valsts teritorijā. Atzīmēts, ka nepieciešams noteikt pilsētu funkcionālos areālus. Katram Īrijas</p>	<p>pārbraucienus uz darbu, lai dzīvotu kvalitatīvākos apstākļos.</p> <p>Tipiskās lauksaimniecības teritorijas un teritorijas, kurās notiek ekonomikas dažādošana ir nākamās divi lauku teritoriju tipi, kur iedzīvotāju skaits pieaug. Arī šajās teritorijās raksturīgi garo attālumu svārstmigranti. Pērējās lauku teritorijās raksturīgs iedzīvotāju skaita samazinājums.</p> <p>Attiecībā uz sasniedzamību, jebkura lauku teritorija, kas atrodas tuvāk par 30 km no piecu lielāko pilsētu centriem, uzrāda labākus ekonomiskās attīstības rādītājus. Darba vietu pieaugums ir lielāks lielākām lauku apdzīvotām vietām (>1000 iedzīvotāju) nekā attāļajām mazajām (<500 iedzīvotāji).</p> <p>Lauku teritorijas, kas atrodas attālu no lielajām pilsētām, attīstības pārmaiņas tik pat kā netiek novērotas, izņemot vienīgi tās, kas saistās ar tūrisma un atpūtas aktivitātēm.</p>	<p>tikt izspiesti no mājokļu tirgus. Īrijas Nacionālā telpiskā stratēģija paredz pasākumus apdzīvoto vietu sistēmas attīstībai kopīgi ar transporta tīkla infrastruktūras attīstību. Latvijā nepieciešama ciešāka sadarbība starp transporta un apdzīvoto vietu plānotājiem. Īrijas valdībai ir paziņojusi politiku decentralizēt 40% no Dublinā esošajām valsts sektora darba vietām. Iespējams šāda politikas īstenošana jāizvērtē arī Latvijā, protams, to saistot ar labāku sasniedzamības (t.sk. sabiedriskā transporta) nodrošināšanu teritorijām ārpus Rīgas aglomerācijas.</p>
--	---	--	--

	reģionam noteikta tā stratēģiskā nacionālā loma.		
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Randstade un "Zaļā sirds" (<i>Green Heart</i>), Nīderlande</p> <p><u>Galvenā tēma:</u> 4 grupu funkcionālās attiecības (iedzīvotāji un mājokļi; nodarbinātība; transports, infrastruktūra un sasniedzamība; un rekreācija un tūrisms)</p>	<p>Minēts, ka teritorija atbilst vidējai ESPON 1. tipa pilsētu-lauku reģionu kategorijai, bet tas nav tālāk pētīts.</p> <p>Dots reģiona raksturojums, un tas, ka esošais telpiskais musturs ir veidojies fiziski ģeogrāfisko apstākļu dēļ – mūsdienās centrā atrodošās neapbūvētās teritorijas bija zemākas, mitrākas un grūtāk apgūstamas, pilsētas un transporta infrastruktūra attīstījās reģiona malās - uz kāpām līdz par 1950-tajiem gadiem.</p> <p>Dota Nīderlandes nacionālās telpiskās politikas analīzes kopsavilkums no 1958.gada līdz mūsdienām attiecībā uz centieniem saglabāt „zaļo teritoriju” Randstadē.</p> <p>Tā kā Randstades „zaļā teritorija” ir tikai telpisks, nevis administratīvs veidojums, tiek apskatīti tās pārvaldes struktūras un problēmas.</p> <p>Reģiona 4 grupu funkcionālo attiecību analīze.</p> <p>Darba vietu skaita pieejamības telpiskā analīze (kartes) attiecīgi 15, 30 un 45 minūšu brauciena attālumā. Analizēts, cik no svārstmigrantiem izmanto publisko transportu, cik privāto, tāpat cik strādājošo dodas uz darbu ar velosipēdu, cik kājām un kā šīs attiecības ir mainījušās laika gaitā.</p> <p>Tiek uzskaitīti un aprēķināti ne tikai tūristi, bet arī atpūtnieki, kas izmanto piepilsētas „zaļās teritorijas”. Izdalīti konflikti/saspīlējumi starp funkcionālajām grupām.</p>	<p>Kā veiksmīgais nacionālais plānošanas pasākums, kas aizkavēja Randstades „zaļo teritoriju” urbanizāciju tiek minēti atšķirīgas politikas piemērošana lauku un pilsētu teritorijām un 14 pilsētu tika izdalītas kā izaugsmes centri jaunu mājokļu būvniecībai galvenokārt ārpus „zaļās teritorijas” un tām tika piemērota atšķirīga politika. Tiek uzskatīts, ka tas apstādināja urbanizācijas stihisku attīstību. 1988.gadā tika izdalītas vēl 20 attīstības teritorijas, galvenokārt tuvu esošos pilsētu robežām, lai samazinātu transporta pieaugumu. Mūsdienās politika attiecībā uz „zaļo teritoriju” nav viendabīga, tā ir precizēta, izdalot atšķirīgas teritorijas un attiecīgus politikas instrumentus dabas teritorijām, lauksaimniecības teritorijām un teritorijām, kur attīstās tūrisms un atpūta.</p> <p>Aizvien vairāk Randstades iedzīvotāji uz darbu dodas ar auto un veic garākus pārbraucienus, aizvien mazāk izmantot sabiedrisko transportu. Kājām gājēju skaits samazinās, bet palielinās velosipēdistu skaits.</p>	<p>Ņemot vērā, ka Randstades fiziski ģeogrāfiskie apstākļi ir vieni no vistuvākajiem Rīgas metropolei; un Randstades piemērs, ka tradicionālās metropoļu (lielo pilsētu) funkcijas ir sadalītas vairākās labi savienotās pilsētās, ir izvērtējams Latvijā attiecībā uz Rīgu-Jūrmalu-Jelgavu-Ogri, protams, vispirms panākot labāku to savstarpējo sasaisti ar transporta infrastruktūru.</p> <p>Nozīmīgi ir pētīt Nīderlandes telpiskās plānošanas politikas centienus saglabāt kompakts pilsētas (urbāno formu). Latvijā netiek veikti pētījumi, kas noteiktu, cik un kā pilsētu izmanto piepilsētas „zaļās teritorijas”. Tādejādi būtu iespējams pamatoti izstrādāt politikas, kas šādas teritorijas saglabātu ne tikai balstoties uz dabas un kultūras vērtībām, bet arī uz sociālām, to nozīmi cilvēku dzīves kvalitātes un dzīves stila saglabāšanā.</p> <p>Nepieciešama nacionāla politika Pierīgas mežiem un lauku ainavām, ņemot vērā urbanizācijas straujo attīstību.</p>
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Romans province, Itālija</p> <p><u>Galvenā tēma:</u> Ilgspējīgas</p>	<p>Dota termina „metropole” skaidrojums un metropoli veidojošo galveno faktoru uzskaitījums. Metropoļu teritorijas tiek piedāvāts</p>	<p>Pilsētu-lauku (<i>periurban</i> un <i>rurban</i>) teritorijām vēl aizvien raksturīgs politikas un telpisko modeļu trūkums, kaut arī</p>	<p>Metropoles pārvaldības aspekti nozīmīgi Latvijā lielo pilsētu, īpaši Lielrīgas pārvaldības</p>

<p>attīstības metodoloģija Romas provincē</p>	<p>raksturot ar vairākiem parametriem: politiski-administratīviem (pārvaldes); fiziskiem (pilsētas forma un apbūvētā teritorija); funkcionāliem (pilsēta kā ražojoša, izplatīšanas un patēriņa sistēma); un sistemātiskiem (vai attiecības un plūsmas sasniedz mērķi). Raksturots kādos līmeņos ir jāveic pētījumi metropolēs – starpvalstu, starpreģionu un starpvietējā. Modelis metropolizētā reģionalizācija. Uzskaitīt kritēriji ilgspējīga metropoles plāna kritēriji, galvenokārt balstīt uz labu pārvaldību un pārstāvniecību. Aprakstītas vairākas metodes, kā izmantojot ĢIS var analizēt pilsētu lauku attiecības. Izdalīti 5 apdzīvoto vietu telpiskie tipi: centrālās vietas (ar konsolidētu un vēsturisku urbanizāciju, ēkas, infrastruktūra, pakalpojumi sasniedzami nešķērsojot lauksaimniecības zemes); tīklveida struktūra (izklaidētas un turpinošas urbanizētās vietas, abās pusēs attīstības asīm), neplānota lentveida attīstība gar ceļiem (vienā attīstības ass virzienā), lauku teritorijas un izolēti centri (to ģeometriskai formai nav raksturīgas kāds noteikts virziens), teritorijas bez apdzīvotām vietām jeb dabas teritorijas. Šie tipi raksturoti pēc iedzīvotāju blīvuma, pēc ietekmes uz lauksaimniecības zemēm (jūtīguma).</p>	<p>problēmas tika identificētas vairāk kā 60 gadus atpakaļ. Pēdējo gadu pētījumi apstiprina šādus metropoles struktūru raksturojošus faktoros: iedzīvotāju skaita lielumus, elementu fiziskā nepārtrauktība skatoties no metropoles vēsturiskā centra, internacionālu, stabilu attiecību sistēma, kultūras inovācijas, ekonomikas terciarizācija, kas papildināta ar retām aktivitātēm, centrālā pilsēta, kas absorbē pieguļošos centrus periurbanizācijas procesa rezultātā, mazāku pieguļošu centru esamība, ikdienas attiecību stabila sadarbības sistēma, urbānā dominance pār rurālo, pakalpojumu un preču ražotāju savstarpējā atkarība metropoles reģionā, pilsētniecisks dzīves stils, stimulējošas darba vietu un dzīves vietu attiecības starp centru un piepilsētām. Metropoļu teritorijām raksturīgas straujas izmaiņas laikā un telpā. Metropoļu pārvaldības un komerciālās attīstības jautājumu pozicionēšana un telpisko konfliktu rašanās pēdējos gados. Pilsētu atraktivitāte ir mazinājusies kops 1990-tajiem gadiem: pilsētu centru kvalitātes samazināšanās, funkcionalitātes trūkuma un atsacīšanās apmesties uz dzīvi pilsētās zemes dārdzības dēļ.</p>	<p>uzlabošanai. Apdzīvoto vietu telpiskie tipi būtu iespējams piemērot arī Latvijas situācijai telpiskās analīzes un plānošanas politikas veidošanas mērķiem</p>
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Ryedale, Ziemeļjorkšīrā (North Yorkshire) Lielbritānijā <u>Galvenā tēma:</u> konter-urbanizācija</p>	<p>Teritorija atbilst vidējai ESPON 4. tipa lauku-pilsētas ar zemu pilsētu integrāciju kategorijai. Spēki, kas reģionā rada telpiskās izmaiņas ierindo šo teritoriju 1. tipa pilsētu-</p>	<p>Reģionā ir iedzīvotāju pieaugums, vairāk pensionāru un vecāku iedzīvotāju kā valsti kopumā, kuri pārceļas uz tipisku lauku reģionu ar viensētām, pavadīt savas</p>	<p>Latvijā nav datu par lauku bezpajumtnieku skaitu un ēkām, bez atbilstošas apsaimniekošanas, remonta un uzlabojumiem.</p>

<p>un tās ietekme uz lauku teritorijām</p>	<p>lauku reģionu kategorijā. Tādejādi šīs kategorijas ir stipri apstrīdamas. Dots reģiona vispārīgs raksturojums un institucionāli politiskais konteksts. Uzskaitītas pašvaldības, kurām trūkst pamatpakalpojumu nodrošinājuma.</p>	<p>vecumdienas. Palielinās vasarnīcu skaits, tā rezultātā mājokļu cenas pieaug. Pašnodarbināto skaits samazinās. Pakalpojumu (t.sk. sabiedriskā transporta) piedāvājums samazinās. Palielinās lauku izolācija. Palielinās bezpajumtnieku skaits un ēkas bez atbilstošas apsaimniekošanas, remonta un uzlabojumiem. Kopumā Lielbritānijā sabiedrībā ir izplatīta vēlme dzīvot laukos, atbilstoši post-materiālajam dzīves stilam. 1999.gada 70% iedzīvotāju uzskatīja, ka laukos ir labāka dzīves kvalitāte nekā pilsētās un 65% labprāt pārceltos uz laukiem, ja būtu tādā iespēja. Dzīves stila apsvērumi tiek uzskatīt par galveno iemeslu, kādēļ iedzīvotāji pārceļas no pilsētām uz laukiem. Īpaši šāda vēlme ir augsti kvalificētiem un turīgiem iedzīvotājiem, to rāda lauku teritoriju iedzīvotāju izglītības līmeņa analīze – galvenokārt ir iedzīvotāji ar ļoti zemu izglītību un nozīmīga grupa ar ļoti augstu izglītību. Palielinājies mājās strādājošo skaits un izplatās arī teledarbs. Palielinās automašīnu skaits. Samazinās lauksaimniecībā strādājošo skaits un lauksaimniecības saražotās produkcijas apjoms. Privatizācijas rezultātā samazinās pašvaldību īpašumā esošais mājokļu daudzums, kā rezultātā laukos pieejami mājokļu skaits samazinās un rada sociālas problēmas.</p>	<p>Izvērtējamas ir Lielbritānijas nacionālās sociāli orientētās lauku atbalsta politikas un pasākumi. Tomēr jāņem vērā Lielbritānijas pētnieku akcentētās valsts intervences izmaksas, jo reti apdzīvotās lauku teritorijās šādas valsts sociāli orientētās un attīstību veicinošās politikas būs daudzkārt dārgākas nekā pilsētās.</p>
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Sant Miquel de</p>	<p>Teritorija atbilst vidējai ESPON 1. tipa pilsētu-</p>	<p>Trūkst elementu, kas stimulētu attīstību</p>	<p>Arī Latvijā ir jāveicina pilsētu tēla, zīmola un</p>

<p>Balenyà, Osona apgabals, Katalonijā, Spānijā <u>Galvenā tēma:</u> Rururbanizācija un tās radītie transformācijas procesi</p>	<p>lauku reģionu kategorijai, bet tas nav tālāk pētīts. Dota pilsētu-lauku attiecību izmaiņu izraisītāju jeb dzinējspēku analīze.</p>	<p>pilsētas robežās – tās tēla un ainavas pievilcīguma stimulējoši pasākumi.</p>	<p>mārketinga politika, tādejādi sekmējot, ka attīstību pilsētās.</p>
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Algarve reģions, D Portugālē <u>Galvenā tēma:</u> Strukturālas izmaiņas policentriskā reģionā.</p>	<p>Minēts, ka teritorija atbilst vidējai ESPON 1. tipa pilsētu-lauku reģionu kategorijai, bet tas nav tālāk pētīts. Reģiona urbānā sistēma analizēta pēc urbāno centru centralitātes indeksa, kas aprēķināts balstoties uz specializētām un lielāku teritoriju apkalpojošām funkcijām un saitēm starp šiem urbāniem centriem. Analizēts iedzīvotāju blīvums, pieaugums, tai skaitā patstāvīgie iedzīvotāji un atpūtnieki (sezonaļie/vasarnieki), mājokļu sezonālā (vasarnīcu, „otro” māju) izmantojuma īpatsvars pret kopējo mājokļu skaitu pa teritorijām visā Portugālē. Veikta svārstmigrācijas analīze reģionā starp tā pašvaldībām. Iedzīvotāji klasificēti trīs grupās – pilsētu, pārejas starp pilsētu-lauku un lauku. Izdalīti konflikti/saspīlējumi starp funkcionālajām grupām. Uzskaitīti un klasificēti telpiskās attīstības instrumenti.</p>	<p>Tā kā šis ir piekrastes reģions, tūrisma un atpūtnieku dēļ ir izteikta sezonālitate infrastruktūras izmantošanā – reģiona „cikliska funkcionēšana”. Lauksaimniecības panākums, un pakalpojumu sektora pieaugums tūrisma attīstības rezultātā.</p>	<p>Latvijā nav pētījumi par vasarnieku, sezonālo iedzīvotāju skaitu pašvaldībās un to ietekmi uz attīstību un sociāli-ekonomisko infrastruktūru. Latvijā nav datu cik no mājokļiem tiek izmantoti kā vasarnīcas vai „otrās” (lauku, atpūtas) mājas. Latvijā netiek sistemātiski veikti svārstmigrācijas pētījumi, un tādejādi nav iespējams noteikt funkcionālās saites starp pašvaldībām.</p>
<p><u>Atrašanās vieta:</u> Figueirós dos Vinhos reģions, Portugālē <u>Galvenā tēma:</u> <u>reģiona</u> novecošanās un depopulācija, pilsētu-lauku attiecības depresīvā reģionā</p>	<p>Dota reģiona sociāli-ekonomiska un telpiska analīze. Iedzīvotāji klasificēti trīs grupās – pilsētu, pārejas starp pilsētu-lauku un lauku. Veikta svārstmigrācijas analīze reģionā starp tā pašvaldībām. Izdalīti konflikti/saspīlējumi starp funkcionālajām grupām. Analizēti attīstības institucionālie dalībnieki un to loma ekonomiskās</p>	<p>Nomaļās lauku pašvaldībās novērojama depopulācija un novecošanās, izņemot vietējos administratīvajos centros. Vājas saites starp dažādām rūpniecības nozarēm. Prasmīga darbaspēka trūkums, specializēto pakalpojumu trūkums. Meža teritoriju degradācija un slikta apsaimniekošana. Vāja pašvaldību sadarbība.</p>	<p>Latvijā nepieciešams izvērtēt nomaļo lauku iedzīvotāju nepieciešamību nodrošināšanu un darba vietu sasniegšanu, izmantojot privātās automašīnas, un kādas problēmas rodas, kad šīs automašīnas nav. „Mobilitāte visiem” principa nodrošināšana Latvijā izvērtēšana.</p>

	<p>attīstības veicināšanā. Dotas vadlīnijas kā attīstību veicināt dažādos jomās un sektoros.</p>	<p>Slikta sasniedzamība un vecākiem iedzīvotājiem ir apgrūtināta pārvietošanās. Samazinoties lauksaimniecības nozīmei, lielāka nozīme nodarbinātība ir pakalpojuma sektoram (sociālie un pamatpakalpojumi). Nozīme pieaug mazajām pilsētām, kas dod alternatīvas iespējas depresīvā reģionā. Aizvien nozīmīga loma ir automašīnai, kas nodrošina būtiskāko vajadzību apmierināšanu vietējiem iedzīvotājiem, kā arī svārstmigranti galvenokārt pilnībā ir atkarīgi no privāto automašīnu izmantošanas. Pieaug vietējo pašvaldību savstarpējā atkarība, nodrošinot pakalpojumus depopulācijas apstākļos. Lai saņemtu specializētus pakalpojumus, kā, lai arī varētu izvēlēties no lielāka piedāvājuma arī pamatpakalpojumus (lielveikali), lauku iedzīvotāji aizvien vairāk ceļo uz lielākiem urbāniem centriem.</p>	
--	--	--	--

6. pielikums. Kompakti vienlaidus apbūvēto jeb pilsētniecisko teritoriju definīcijas Eiropas valstīs³³⁸.

Valsts	Iedzīvotāju kopuma definīcija		Teritoriālā vienība, uz kuru balstās pilsētas kopums	Piezīmes
	Iedzīvotāju skaits	Robežattālums starp kompakti apbūvētām teritorijām metros		
Beļģija	200	50 vai 100	Pašvaldība (komūna) vai statistiskais sektors (teritoriālā vienība)	Līdz 1977.gada pašvaldību reformai pašvaldības, kurās ne mazāk par 20 % strādāja lauksaimniecībā, tika uzskatītas par laukiem.
Dānija	200	200	Draudze, vai draudzes daļa (Sogn, del af sogn)	Publiskie parki, spēļu laukumi un rūpnieciskā ēkas nevar tikt uzskatītas par pilsētu-lauku robežu.
Vācija	nav	nav	nav	Pilsētu reģionā jābūt vismaz 80 000 iedzīvotāju. Pirmais kritērijs pieguļošai zonai ir iedzīvotāju blīvums 9 no 250 līdz 600 iedz.uz kv.km., kā arī lauksaimniecībā nodarbinātie un ikdienas svārstmigrantu īpatsvars. Perifērijas tiek noteiktas pēc trim iespējām: <ul style="list-style-type: none"> - ja iedzīvotāju un nodarbinātības blīvums ir no 750 līdz 1250 kv.km, tad perifērijai 50 kv.km un iedzīvotāju pieaugums piecos gados vismaz 10 %; - ja iedzīvotāju un nodarbinātības blīvums ir no 330 līdz 1750 kv.km, tad perifērijai 100 kv.km un iedzīvotāju pieaugums piecos gados vismaz 20 %; - ja teritorijā iedzīvotāju blīvums ir zemāks par 50 kv.km, tā netiek iekļauta pilsētu reģionā.
Grieķija	nav	200	pašvaldība(komūna)	Pilsētas – kompakti dzīvojoši iedzīvotāji vairāk kā 10 000; Daļējas pilsētas – iedzīvotāji pašvaldībās no 9 999 līdz 2000; Lauki – iedzīvotāji visās pārējās pašvaldībās.
Spānija	nav	nav	nav	Pašvaldības iedalās: <ul style="list-style-type: none"> - pilsētu pašvaldībās – vairāk kā 10 000 iedzīvotāju; - pārejas tipa pašvaldībās - no 2000 līdz 10 000 iedzīvotāju;

³³⁸

Pumain, et al., 1992

				- lauku pašvaldībās – mazāk kā 2000 iedzīvotāju.
Francija	50	200	Pašvaldība (komūna)	<p>Par vienu pilsētu uzskatāma teritorija, ja starp kompakti apbūvētām daļām nav vairāk kā 200 m neapbūvētas teritorijas. Par tādām neuzskata publiskās atklātās teritorijas, tādas kā parkus, lidlaukus, kapus, publiskās būves, rūpnieciskās vai komerciālās būves un ēkas kā rūpnīcas, veikalus, dzelzceļus, autostāvvietas un ūdenstvertnes ar tiltiem.</p> <p>Pilsētu (urbānās) vienības veido no multi-pašvaldību vienībām, kurās ietilpst vairāk kā viena pašvaldība, kas kopā dzīvo vairāk kā 2000 iedzīvotāju un vienā pašvaldībā vismaz 50 iedzīvotāju.</p> <p>Neoficiālie pilsētu reģioni tiek izdalīti, ja</p> <ul style="list-style-type: none"> - iedzīvotāju blīvums pārsniedz 100 iedz. uz kv.km; - iedzīvotāju pieaugums kodolpilsētā lielāks kā valstī vidēji desmitgadē; - pastāv transporta sastrēgumi; - augstākas kā vienkāršas ēkas. <p>Neoficiāli pilsētu reģioni tiek izdalīti, ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vienā pašvaldībā vismaz 50 000 iedzīvotāju; - kopumā reģionā vismaz 100 000; - vienlaidus kompakti apbūvēta teritorija ar iedzīvotāju blīvumu, kas pārsniedz 100 iedz. uz kv.km. un iedzīvotāju pieaugums vismaz 15 %, un 700 iedzīvotāju uz kv.km, ja nav iedzīvotāju pieauguma.
Īrija	Jebkura grupa ar 50 apdzīvotiem mājokļiem	200	Pašvaldība (komūna)	<p>Pilsēta ir, ja tajā dzīvo vairāk kā 1500 iedzīvotāju.</p> <p>Ja ir lineāra apdzīvota vieta, gar ceļu jābūt vismaz 30 mājokļiem 800m garā posmā gar ceļu abās pusēs, vai 20 mājokļiem, ja tie ir tikai vienā ceļa pusē.</p>
Itālija	nav	nav	Nav	Pilsēta ir pašvaldības ar vairāk kā 10 000 iedzīvotājiem
Luksemburga	nav	nav	Pašvaldība (<i>Localite</i>)	<p>Pilsētas pašvaldība, ja iedzīvotāju skaits pārsniedz 2000 iedzīvotājus.</p> <p>Pilsētu vienību (aptver vairākas pašvaldības) papildus kritēriji, ja</p> <ul style="list-style-type: none"> - ja iedzīvotāju skaits pārsniedz 10 000; - kompaktā apdzīvotā vietā vismaz 4000 iedzīvotāju; - iedzīvotāju blīvums sasniedz 700 uz kv.km;

				<ul style="list-style-type: none"> - mazāk kā 1,5 5 ir atkarīgi no lauksaimniecības. <p>Pilsētu reģionus izdala, ja</p> <ul style="list-style-type: none"> - kopējas iedzīvotāju skaits pārsniedz 100 000 iedzīvotājus, ieskaitot vienā pašvaldībā vairāk kā 50 000; - vismaz 50 % no iedzīvotājiem strādā kodolpilsētā; - mazāk kā 25 iesaistīti lauksaimniecībā; - vairāk kā 40 000 darba vietu rūpniecībā un pakalpojumu sfērā.
Nīderlande	nav	nav	Pašvaldība (Gemeente)	<p>Pilsētu pašvaldības, ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - iedzīvotāju blīvums kompakti apbūvētajās daļās ir 2000 iedz. uz kv.km un visā pašvaldības teritorijā ne mazāk kā 300 iedzīvotāju uz kv.km; - vismaz 70 % iedzīvotāju dzīvo kompakti apbūvētajā teritorijā; - mazāk kā 10 % iesaistīt lauksaimniecībā; - jānodrošina tipiskas pilsētas funkcijas. <p>Lai noteiktu pilsētas reģionus lielākus par 100 000, izmanto svārstmigrācijas tieces reģionus. Tie sastāv no vienas vai divām pašvaldībām un visām pieguļošām pašvaldībām, kas nosūta 50 % un vairāk svārstmigrantus uz centrālo pilsētu</p>
Portugāle	nav	nav	nav	
Anglijā un Velsā	1000 iedzīvotāju, un teritorija lielāka 20 ha un vairāk (Tās tiek uzskatītas par vienu, ja nav vismaz 50 m attālumā viena no otras)	50	Rajons (Enumeration district)	<p>Pilsētas zemei jābūt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pamata struktūrām; - publiskiem autoceļiem, pie kura vismaz vienā pusē jābūt ēkām. Ēkas tiek uzskatītas kompakts ja ne mazāk kā 50 m tās atdala savā starpā; <p>Jebkura apbūvēta teritorija ar vairāk kā 1000 iedzīvotājiem tiek uzskatīta par pilsētu (urbānu).</p>
Skotijā	500	50	Vietējā pašvaldība	<p>Neoficiālie pilsētu reģioni centrā viena vai vairāk pašvaldības, kurās vismaz vienā ir 20 000 nodarbināto. Tām pievienotas pašvaldības ar nodarbinātības blīvumu lielāku par 1235 uz kv.km. Perifērijas pašvaldībās vismaz 15 5 jāstrādā centrā. Kodols un perifērijai kopā jāveido vismaz 70 000 iedzīvotāju.</p>

7. Pielikums. Vēsturiskie pieņēmumi un jaunās vīzijas apdzīvoto vietu politikas veidošanā³³⁹

Vēsturiskie pieņēmumi	Jaunās vīzijas
Pilsētas rada problēmas.	Pilsētas rada inovācijas un ekonomikas pieaugumu.
Lauki subsidē pilsētas.	Pilsētas subsidē laukus.
Pilsētas kļūst pārāk lielas.	Jo lielāka pilsēta, jo lielākas iespējas.
Jācenšas ierobežot pilsētu lielumu.	Jācenšas, lai pilsētas darbotos labāk.
Migranti pilsētā ir "nogulsnes mucā" - tie, kas nevarēja iekārtoties laukos.	Migranti ir "krējums" - ar labākām prasmēm un motivāciju nekā tie, kas palika mājās.
Nelikumīgi iedzīvotāji "nosūc" apdzīvoto vietu ekonomiku un pakalpojumus.	Nelikumīgi iedzīvotāji dod vairāk ekonomijai nekā saņem atpakaļ.
Nelikumīgas apdzīvotās vietas raksturojas ar nemieru, kriminalitāti un narkotikām.	Lielākā daļa nelikumīgo apdzīvoto vietu ģimenēm ir īpašas patriotiskas un atbildības jūtas.
Pilsētas dod īpašu ieguldījumu iedzīvotāju skaita pieaugumam.	Dzimumstība nozīmīgi samazinās palielinoties urbanizācijai.
Cīņā pret vides degradāciju pilsētas un to nabadzīgie iedzīvotāji ir ienaidnieki.	Reformēta/moderna pilsētu apsaimniekošana ir būtiska globālai ekoloģiskai ilgtspējai.
Valdība, plānotāji un eksperti piedāvā risinājumus apdzīvojuma problēmām.	Visradošākie risinājumi rodas no "lejas" jeb iedzīvotājiem, nevis no "augšas" jeb valdības.
Valdības programmas nodrošina lielāko daļu mājokļu nabadzīgajiem iedzīvotājiem.	Neformālais sektors ir galvenais dzinējspēks mājokļa, darbavietu un ienākumu palielināšanai.
Nepieciešama stiprāka pilsētas pārvalde, lai tiktu galā ar pilsētas apsaimniekošanas problēmām.	Decentralizēta apsaimniekošana veicina efektīvāku resursu un vajadzību līdzsvarošanu.

³³⁹ ANO Pasaules komisijas Ziņojums par pilsētu nākotni 21.gadsimtā, ko 2000.gadā akceptējusi Pasaules konference Urban 21 Berlīnē

8. Pielikums. Latvijas pilsētu un lauku mijiedarbības izvērtējums

Daļēji strukturētas intervijas / jautājumi fokālās grupas diskusijām

Vietas uztvere un nozīme kā lauku teritorijai

1. Vai Jūs savu pašvaldību uztverat kā „lauki” vai „pilsēta”?
2. Cik nozīmīgs Jums ir šis dalījums „lauki” un „pilsēta”?
3. Vai ir citi nosaukumi (raksturojumi, apzīmējumi) kā Jūs savu pašvaldību raksturojat, piemēram, piepilsēta, ciems, citi?
4. Vai ir atšķirības, no tā, kā Jūsu pašvaldību uztver tie, kuri nav vietējie (rīdzinieki, ārvalstnieki), t.i. kā jūs uztver no malas citi?
5. Vai Jūs sevi kā iedzīvotājus uztverat kā pilsētniekus vai lauciniekus, vai šim dalījumam ir saistība ar cilvēka nodarbošanos, dzīves vietu vai dzīves stilu?
6. Vai ir atšķirības lauku-pilsētu vietas uztverē dažādās Jūsu pašvaldības daļās (piemēram, ciemos, viensētās)?
7. Vai Jums ir nozīmīgs Jūsu teritorijas formālais raksturojums „lauki”, un kā tas izpaužas, piemēram
 - a. sociālās un kultūras aktivitātes, kas saistās ar laukiem raksturīgām aktivitātēm,
 - b. vai informācijas apmaiņā (vietējā presē, mājas lapā, uzņēmumu nosaukumus) tiek lietots termins „lauki”
 - c. vai aprakstot savu pašvaldību (attīstības plānos, tūrisma ceļvežos) Jūs uzsverat, ka esat lauku pašvaldība.
8. Kādas ir pazīmes, kas Jūsu pašvaldību atšķir no pilsētu teritorijām (vai minētās pazīmes atbilst Jūsu pašvaldības un tās atsevišķu teritoriju raksturojumam, un kādā pakāpē):
 - a. Iedzīvotāju skaits (piemēram, kompakti dzīvo mazāk kā 2 tūkstoši iedzīvotāju – vai ir atšķirības dažādās pašvaldības daļās)
 - b. Apbūves blīvums (piemēram, zemāks par 150 cilvēku uz km² – vai ir atšķirības dažādās pašvaldības daļās)
 - c. Apbūves raksturs (piemēram, zemāks stāvu augstums, privātmāju īpatsvars)
 - d. Nodarbošanās veids (piemēram, dominē primārais ražošanas veids – lauksaimniecība, mežsaimniecība un zvejniecība)
 - e. Atrašanās vieta un attālums no lielas pilsētas
 - f. Sasniedzamība (ceļu tīkls, sabiedriskais transports)
 - g. Tehnisko komunikāciju tīklu izvietojums (ūdens un kanalizācijas tīkli, elektrolīnijas, mobilie un stacionārie telefona sakari)
 - h. Sabiedrisko un komerciālo pakalpojumu pieejamība
 - i. Vietējo iedzīvotāju ciešāki kontakti
 - j. Vietējās tradīcijas
 - k. Brīvā laika pavadīšanas veids
 - l. Nepastarpināta saskare ar dabu
 - m. Klusums, miers
 - n. Izolācijas sajūta
 - o. Neapgaismotas (tumšas) debesis naktī
 - p. Ainavas raksturs
 - q. Neizmantotas, neapdzīvotas ēkas

- r. Neizmantotas zemes platības
 - s. Citas pazīmes
9. Kuras no šīm lauku raksturojošajām pazīmēm būtu jā saglabā, jo ir nozīmīgas Jūsu vietas identitātei?
 10. Kuras no šīm lauku raksturojošajām pazīmēm jā cenšas novērst, jo norāda uz vietas atpalcību attīstībā?
 11. Cik liela nozīme ir primārajam ražošanas veidam (lauksaimniecībai, mežsaimniecībai un zvejniecībai) jūsu pašvaldībā, vai ir vietējās politikas, kas to atbalsta?
 12. Vai teritorijas plānojums rezervē/ aizsargā teritorijas lauksaimnieciskajai ražošanai vai citas atklātās telpas teritorijas – kuras un kāpēc?
 13. Cik liela nozīme ir iedzīvotāju pašaudzētai pārtikai/ hobija un nekomerciālai lauksaimniecībai un mežu resursu ieguvei Jūsu iedzīvotāju ikdienas dzīvē, vai par to ir informācija, vai vietējās politikas to atbalsta? Vai Jums ir informācija cik iedzīvotāji daļēji audzina sev nepieciešamo pārtiku?

Lauku un pilsētu mijiedarbība

14. Kā Jūs izprotiet pilsētu-laiku mijiedarbību? Kas Jums ienāk prāta šo terminu izdzirdot?
15. Vai Jums ir bijusi saskarsme ar pilsētu-laiku mijiedarbību veicinošu politiku, pasākumiem, vai Jums ir bijusi pieejama informācija, ko ar to saprot Eiropas valstīs?
16. Kāpēc pilsētu-laiku mijiedarbība būtu jāveicina? Vai ir nepieciešama valsts iejaukšanās un kāda?
17. Ja Jums ir atbilstoša pieredze, vai Jūs uzskatiet, ka Padomju periodā, t.i. pirms 1991.gada, pilsētu-laiku mijiedarbība tikai veicināta vairāk kā patlaban, ja jā – kā tā izpaudās?
18. Kad ikdienā runājat par došanos uz pilsētu – kuru pilsētu Jūs domājat, kāpēc šī došanās ir nozīmīga?
19. Kuri lauku-pilsētu mijiedarbības aspekti ir svarīgi ikdienas dzīvē Jūsu ģimenēm (piemēram, iepirkšanās un citi komercpakalpojumi, kultūras un izklaides pasākumu apmeklējumi, transporta sakaru pieejamība, vienkārši pastaiga pa pilsētas ielām)?
20. Kuras ir Jums tuvākās un vieglāk sasniedzamās pilsētas?
21. Cik nozīmīga Jūsu pašvaldības attīstībai ir atrašanās vieta no Rīgas?
22. Vai Jūsu pašvaldībai ir nozīmīga pilsētu-laiku sadarbība kultūras jomā – kā tā izpaužas, miniet piemērus no pēdējiem 2 gadiem (kultūras pasākumi Jūsu pašvaldībā, vai kultūras pasākumus pilsētā, kuros piedalās vai apmeklē Jūsu iedzīvotāji)
23. Vai Jūsu pašvaldībai ir nozīmīga pilsētu-laiku sadarbība izglītības un sporta jomā – kā tā izpaužas, miniet piemērus no pēdējiem 2 gadiem (izglītības un sporta pasākumi Jūsu pašvaldībā, vai izglītības pasākumus pilsētā, kuros piedalās vai apmeklē Jūsu iedzīvotāji)
24. Vai Jūsu pašvaldībai ir nozīmīga pilsētu-laiku sadarbība sociālā un vides veselības jomā – kā tā izpaužas, miniet piemērus no pēdējiem 2 gadiem (pasākumi saistīti ar sociālo un vides veselības jomu Jūsu pašvaldībā, vai pasākumi pilsētā, kuros piedalās vai apmeklē Jūsu pašvaldības darbinieki un iedzīvotāji)
25. Vai Jūsu pašvaldībai ir nozīmīga pilsētu-laiku sadarbība attīstības un komercdarbības veicināšanas jomā – kā tā izpaužas, miniet piemērus no

- pēdējiem 2 gadiem (pasākumi saistīti ar šo jomu Jūsu pašvaldībā, vai pasākumi pilsētā, reģionā, Rīgā, kuros piedalās Jūsu pašvaldības darbinieki un uzņēmēji)?
26. Vai Jūsu pašvaldībā atrodas sociālie, kultūras, mākslas, sporta, zinātnes, aizsardzības, robežsardzes, iekšlietu sistēmas un citi objekti, kuriem ir nacionāla, reģionāla vai rajona nozīme? Kādā veidā šie objekti sekmē vai ierobežo Jūsu pašvaldības attīstību, un pilsētu-lauku mijiedarbības formas Jūsu pašvaldības teritorijā?
 27. Vai Jūsu pašvaldībai ir formāla (līgumattiecības) un neformālā sadarbība ar kaimiņu pašvaldībām, vai Jums ir svarīgi, ka tās lauku vai pilsētu pašvaldības?
 28. Kādi faktori ir nozīmīgi, izvēloties sadarbības partneru pašvaldības kopīgiem projektiem vai aktivitātēm:
 - a. Kopīgas pašvaldību robežas
 - b. Kopīgs darbaspēka tirgus
 - c. Kopīgs svārstmigrācijas areāls
 - d. Ērta satiksme
 - e. Kopīgi izmantojami resursi, pakalpojumu sniegšanas iespējas, infrastruktūra
 - f. Iespējas gūt jaunu pieredzi, zināšanas
 - g. Iespējas ceļot, piedaloties sadarbības projektos
 - h. Iespējas iegūt finansiālu ieguvumu
 - i. Spēja komunicēt (nav valodas vai kultūras atšķirību)
 - j. Iespējas apvienot publiskos un privātos mērķus (piemēram, iepirkties)
 - k. Citas
 29. Vai Jums ir kāds sadarbības projekts, kura mērķis vai kāds no uzdevumiem ir vērsts uz pilsētu-lauku sadarbības veicināšanu un nostiprināšanu?
 30. Vai Jūs pašvaldībā ir informācija (apjomi, iedzīvotāju raksturojums) par iedzīvotājiem, kas iesaistīti ikdienas/ nedēļas svārstmigrācijā?
 31. Vai Jūsu pašvaldībai ir informācija par to, kādas ienākumu nodokļu summas iemaksā Jūsu iedzīvotāji, kas strādā Rīgā, vai citās lielajās pilsētās?
 32. Vai ir redzama un jūtama ikdienas mobilitātes ietekme uz ikdienas dzīvi Jūsu pašvaldībā, pakalpojumu izmantošanu un tās ilgtermiņa attīstību?
 33. Vai Jūsu pašvaldībā ierodas darbinieki strādāt no citām pašvaldībām, ja, jā - no kurām vietām, uz kādiem uzņēmumiem un kādā veidā – organizēti, ar sabiedrisko vai privāto transportu?
 34. Kā Jūsu pašvaldība veicina vietējo uzņēmējdarbību un zemnieku saimniecību attīstību? Vai Jūsu pašvaldība koordinē vietējo uzņēmēju darbību (vai ir informācijas portāli vai cita veida informācijas izplatīšanas palīdzība uzņēmējiem), vai palīdz piedalīties komercizstādēs, vai organizē vietējo produktu tirdzniecību savā pašvaldībā un tuvējā pilsētā, vai veicina vietējo uzņēmēju dalību nacionālās nozaru asociācijās, tīa skaitā lauksaimnieku?
 35. Kā jūsu pašvaldībā attīstīts tūrisms, kāda veida un kādas aktivitātes? Kāda ir tūristu plūsma un tās raksturojums (rīdzinieki, citi Latvijas pilsētnieki vai laucinieki, ārvalstnieki)?
 36. Vai tūrisma uzņēmēji sadarbojas ar vietējiem zemju īpašniekiem, rūpniecības un lauksaimniecības preču uzņēmumiem (piemēram, vai ir kāds vietēji ražots kopīgs suvenīrs/ ēdiens/ prece) un – vai vietējā pašvaldība veicina šādu sadarbību? Vai vietējā vai rajona pašvaldība vai reģions koordinē un reklamē tūrisma attīstību Jūsu pašvaldībā, ja, jā – kādas vērtības tiek uzsvērtas?

37. Vai Jūsu lauku teritorijas tiek izmantotas rekreācijā (dabas tūrisms, pastaigas, ogošana, sēņošana, medības, makšķerēšana, peldēšana, autosports, utt.), vai Jums ir informācija par to,
- cik iedzīvotāju piedalās atpūtā dabā,
 - no kurām vietām ir šie atpūtnieki dabā (vietējie, tuvējās pilsētās, Rīgas, ārvalstnieki),
 - Kādas ir biežākā un plašāk apmeklētās aktivitātes
 - Vai atpūtnieki izmanto vietējos pakalpojumus (transporta, veikalus, ēdināšanas, citus),
 - Kāda ir vietējo iedzīvotāju attieksme pret atpūtniekiem,
 - Vai Jūs pašvaldībai ir vietējā politikā attiecībā pret pilsētnieku atpūtu dabā (veicinoša, kontrolējoša, cita)?
38. Vai jūsu pašvaldības teritorijā ir vasarnieki, sezonāli iedzīvotāji un to apmetnes (vasarnīcu un mazdārziņu kolonijas), ja jā –
- vai Jums ir informācija par to skaitu un raksturu (vasarnieki un to īpašumi),
 - par to, kādus pakalpojumus vasarnieki izmanto,
 - kādi ieguvumi/zaudējumi/ apdraudējumi/ iespējai ir Jūsu pašvaldībai no vasarniekiem un to apdzīvotām teritorijām (piemēram, kādā mērā vasarnieki ietekmē vietējos iedzīvotājus, to nodarbinātību, cenas)?
39. Vai Jūsu pašvaldībai ir vietējā politika attiecībā pret vasarniekiem un to apdzīvotājām ēkām un teritorijām – vai teritorijas plānojumā ir īpaši izdalītas šādas teritorijas un kāda politika tām ir noteikta?
40. Vai Jums ir savs viedoklis, kuri Jūs pašvaldības iedzīvotāji meklē darba vietas citur, kāpēc tie nepārceļas uz dzīvi pavisam uz tām vietām, kur atrod darbu? Kas viņus piesaista Jūsu pašvaldībai?
41. Vai Jūsu pašvaldībā pēdējos 20 gados ir pārcēlušies uz dzīvi iedzīvotāji no citām vietām – kurām, cik liels skaits, kādi ir to ienākumi un nodarbošanās, kādi ir jaunpienācēju pašreizējie mājokļi (dzīvo daudzstāvu ēkās, privātmājās jaubūvētos vai padomju perioda ciematos, tradicionālās viensētās vai bijušajās vasarnieku teritorijās)?
42. Kāpēc pēc Jūsu domām šie iedzīvotāji nolēma pie Jums pārcelties, kādi varēja būt viņu motīvi?
43. Vai no Jūsu pašvaldības pēdējos 20 gados ir patstāvīgi aizbraukuši iedzīvotāji uz citām vietām – uz kurām, cik liels skaits, kāda bija to izglītība, nodarbošanās, kāds bija nodrošinājums ar dzīvesvietu?
44. Kāpēc pēc Jūsu domām šie iedzīvotāji nolēma aizbraukt, kādi varēja būt viņu motīvi?
45. Kāda ir vietējo iedzīvotāju attieksme pret jaunajiem iedzīvotājiem?
46. Vai Jums ir vietējā politika piesaistīt iedzīvotājus savai pašvaldībai, ja nē – kāpēc?, ja, jā – tad:
- kādus argumentus iedzīvotāju pievilināšanai Jūs izmantojiet,
 - kā Jūs izplatiet informāciju
 - kuras ir Jūsu mērķauditorijas (piemēram, jauni vai veci iedzīvotāji, profesiju un ienākumu grupas)
 - no kurām vietām Jūs aiciniet iedzīvotājus pie Jums pārcelties?

Robeža starp pilsētu un laukiem

47. Kā jūs raksturotu robežu starp pilsētu un laukiem – kādas pazīmes ir svarīgākās?

48. Vai šī pilsētas-lauku robeža ir nozīmīga Jūsu pašvaldībai, ja jā, vai ir zīmes dabā (simboli, vietu nosaukumi, un citas pazīmes)?
49. Vai Jūsu pašvaldībai ir uz telpu vērsta politika, kas cenšas saglabāt redzamu šo robežu vai tieši otrādi, cenšas to likvidēt (piemēram, pieļaujot aizbūvēt pilsētai pieguļošo teritoriju)?

Lauku un pilsētu attīstība

50. Vai Jūsu pašvaldībai ir nozīmīga tuvējās pilsētas/Rīgas attīstība, kādā nozīmē Jūsu pašvaldības attīstība ir atkarīga no pilsētas izaugsmes?
51. Vai Jūsu pašvaldība izjūt apdraudējumu no tuvējās pilsētas/Rīgas attīstības un kādā veidā tas izpaužas (darbaspēka zudums, cenu pieaugums, konkurences pieaugums, izmaiņas zemes un ēku tirgū)?
52. Vai Jūsu pašvaldībai ir nozīmīga lauku statusa saglabāšana tuvākajos 20 gados, ja –
 - a. jā, tad kādas politikas nodrošinās, ka laukiem raksturīgā identitāte, nodarbošanās un ainava tiks saglabāta,
 - b. nē, tad kādas politikas nodrošinās pāreju no lauku uz pilsētās (piepilsētas) identitāti, kā tiks mainīts teritorijas raksturs, piemēram, apbūves, nodarbošanās, pakalpojumi, sasniedzamība utt.
 - c. nav par to diskutēts – tad kādu iemeslu dēļ, - tas nav aktuāli, t.i., nav nekādu apdraudējumu, vai tāpēc, ka nav zināšanu, kā šādus sociālo pārmaiņu jautājumus risināt, vai ir kādi citi iemesli?
53. Vai Jūsu pašvaldības attīstības mērķi, stratēģijas un konkrēti pasākumi tiek saistīti ar tuvējās pilsētas/Rīgas izaugsmi – kuri ir tie aspekti, ko jūs cerat izmantot savas pašvaldības nākotnes attīstībā?
54. Kādas būtu potenciālās attīstības iespējas, ko pie vislabvēlīgākās nākotnes situācijas Jūsu pašvaldība varētu iegūt no tuvējās pilsētas/Rīgas attīstības?
55. Kā Jūs uzskatiet, ko īpašu Jūsu pašvaldība var dot kopējai valsts attīstībai?
56. Kādas ir Jūsu iedzīvotāju īpašās prasmes un zināšanas un kādas ir Jūs pašvaldības īpašās vietas (ainavas) kvalitātes, kuras nozīmīgas kopīgai valsts attīstībai?
57. Kā Jūs uzskatiet vai Latvijā nepieciešama īpaša politika, kas veicinātu pilsētu-lauku mijiedarbību, ja , jā – kādus politikas līdzekļus/instrumentus vajadzētu izmantot?
58. Kas ir tas, kas netika pajautāts attiecībā uz pilsētu-lauku mijiedarbības aspektiem, problēmām un risinājumiem Jūsu pašvaldībā, reģionā un valstī kopumā?
59. Kā Jūs vērtējat vai diskusija deva Jums labāku ieskatu pilsētu-lauku mijiedarbības aspektos?

9. Pielikums. Nozīmīgākie lietotie termini

Aglomerācija (*agglomeration*) (pilsētu plānošanā) ir augsti urbanizēta teritorija, kura visbiežāk sastāv no šīs teritorijas centra - vienas vai vairākām lielām pilsētām, un apkārtējās teritorijas pilsētām un lauku centriem, kam ir cieši savstarpēji sakari.

Agrotūrisms (*agrotourism*) ir ceļošana ar mērķi iepazīties ar lauksaimniecības darbiem, produktiem, zemnieku saimniecību un dzīvesveidu, blakus nodarbošanās lauksaimnieciskai ražošanai.

Ainavas daudzveidība (*landscape diversity*) ir dažādu zemes izmantojuma veidu un ekosistēmu daudzveidība lielākas teritorijas robežās.

Aizsargājamā teritorija (*protected area*) nozīmē ģeogrāfiski noteiktu platību, kas nodibināta vai regulēta un apsaimniekota, lai sasniegtu noteiktus dabas un kultūras mantojuma saglabāšanas mērķus.

Apdzīvojums ir iedzīvotāju dzīvesvietu telpiskais sadalījums (*human settlement pattern*) un to telpiskā organizācijas apdzīvoto vietu sistēmās un atbilstoši noteiktai hierarhijai (*human settlement system and hierarchy*).

Apdzīvot – pastāvīgi vai ilgāku laiku dzīvo, mītot, aizņemt (telpas, teritoriju).

Apdzīvota vieta (*human settlement*) - jebkura cilvēka dzīves izpausmes telpiskās formas no atsevišķa mājokļa līdz lielai pilsētai. Teritorija, kurā ir izveidoti materiāli priekšnoteikumi cilvēku pastāvīgas vai sezonas dzīves nodrošināšanai. Telpiski integrēts (*vienots*) un kompakts iedzīvotāju koncentrācijas areāls ar materiālajiem priekšnoteikumiem pastāvīgai vai sezonas dzīvei, kas ietver nepārvielojamu ilglaicīgi lietojamu dzīvojamo ēku vai ēkas.

Apdzīvotība – iedzīvotāju skaits teritorijas vienībā.

Apdzīvoto vietu veidi jeb šķiras pirmskara Latvijā³⁴⁰ bija 1) pilsētas (1926.gadā tādās bija 40); 2) miesti (1926.gadā bija 17, 1939.gadā 60), papildus bija miesti bez pašvaldības, kas ietilpa kādā pagastā. 3) ciemi un sādžas - iedzīvotāji galvenokārt nodarbojas ar lauksaimniecību un zveju, 4) muižas jeb lielgruntnieku nometnes, 5) blakus jeb pusmuižas - mazākas par galvenajām muižām, 6) vecsaimnieku mājas, 7) jaunsaimnieku mājas - radušās sakarā ar agrārreformu uz valsts, muižas vai sādžas zemes, 8) mazmājas jeb zaldātu mājas, uz sīkiem gruntsgabaliem, radušās Krievijas impērijas laikā, sadalot kroņa zemi zaldātiem vai muižniekiem pārdodot zemi kalpiem. Pēc iedzīvotāju skaita³⁴¹ tās dalījās **lielpilsētās** ar 100 000 un vairāk iedzīvotāju, **vidējās pilsētās** ar 20 –100000 iedzīvotāju, **mazpilsētās** ar 5-20 000 iedzīvotāju, **lauku pilsētās** ar 2-5000 iedzīvotāji un **pārējās pilsētās** ar iedzīvotāju skaitu līdz 2000. Atkarībā no pilsētu raksturīgām pazīmēm un funkcijām tās savukārt dalījās **galvaspilsētās** (Rīga), **ostas pilsētās** (Liepāja, Ventspils), **satiksmes centros** (Daugavpils, Gulbene), **kūrortos** (Ķemeri, Rīgas jūrmala) un tml. Kopš 1928.gada visu pārējo Latvijas **miestu** vietā vairs pastāvēja tikai **biezi apdzīvotas vietas**, kuru sarakstus izdeva Iekšlietu ministrija. Tām nebija pašvaldību tiesības un tās ietilpa pagastu teritorijā. 1936.gadā valdība biezi apdzīvotās vietas pārdēvēja par **ciemiem**; tādu bija 145. No šiem apdzīvoto vietu tipiem atšķiras **lauku sēta**, kas bija sīkākā vienība Latvijā. Kopā ar ciemu un pilsētu saimniecībām šādu vienību Latvijā bija 275 698. Visumā Latvijā bija daudz apdzīvoto vietu – caurmērā 2-4 uz 1 km², svārstoties no 0 purvu un mežu rajonos līdz 7 –11 Latgalē. Caurmēra atstatums starp atsevišķām

³⁴⁰ Švābe A., Būmanis A., Dišlers, K (red.) (1928). Latviešu konservācijas vārdnīca. Rīgā: Grāmatu apgādniecība A.Gulbis.

³⁴¹ Švābe, A. (red.) (1950). Latvju enciklopēdija. 1.grāmata. Stokholma: apgāds Trīs zvaigznes.

apdzīvotām vietām bija 0,2 –1 km.

Atkritumu poligons ir speciāli ierīkota un aprīkota atkritumu apglabāšanas vieta, kurā tiek nodrošināti normatīvajos aktos noteiktie vides aizsardzības pasākumi.

Attīstība – norise, kurā veidojas, rodas kvalitatīvas pārmaiņas, notiek pilnveidošanās. Var attiecināt uz procesu, notikumu un tā rezultātu.

Centrālā vieta (*central place*) ir apdzīvota vieta, kas sniedz pakalpojumus un veic citas būtiskas funkcijas, kas ir svarīgas lielākas vai mazākas tai pieguļošās teritorijas iedzīvotājiem.

Ciematics – bieži apdzīvota vieta laukos, var būt ciema daļa. Vasarnīcu ciemats, strādnieku ciemats, jaunās apbūves dzīvojamais ciemats.

Ciems (*village*) ir lauku administratīvi teritoriālā iedalījuma pamatvienība vai lauku māju kopums, kas veido teritoriālo vienību; arī ciemats. Ciems ir lauku (ārpus pilsētas) apdzīvota vieta ar vietēji (vienā administratīvajā teritorijā) unikālu nosaukumu un kompaktu apbūvi tās centrālajā daļā. Ciema statusu saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem nosaka rajona pilsētas dome vai novada dome, vai pagasta padome. Ciema robežas tiek noteiktas attiecīgās pašvaldības teritorijas plānojumā. Pašvaldības padome (dome) ciema teritorijā var iekļaut arī viensētas (apdzīvotas ēkas), kas atrodas tuvāk par 200 m viena no otras vai no ciema kompakti apbūvētās daļas. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Daudzfunkcionālas lauku teritorijas (*multifunctional*), ir lauku teritorijas, kurās pateicoties modernizētiem transporta pakalpojumiem un sakaru līdzekļiem un nodrošinājumam ar inženiertehnisko un sociālo infrastruktūru, ekonomiskā bāze ir daudzveidīga un ietver ne tikai primāro, bet arī sekundāro un terciāro ekonomikas sektoru, piemēram, lauku tūrisms, rūpniecība, atjaunojamās enerģijas ražošana, pensionāru dzīvesvietas, utt. Bieži šādas daudzfunkcionālas lauku teritorijas atrodas

Derīgie izrakteņi ir neorganiskas vai organiskas izcelsmes veidojumi (arī pazemes ūdeņi), kuru izmantošana ir praktiski iespējama un ekonomiski izdevīga. (likums „Par zemes dzīlēm”).

Derīgo izrakteņu atradne ir dabisks derīgo izrakteņu sakopojums, kuru daudzums, kvalitāte un ieguves apstākļi ir izvērtēti un kuru praktiska izmantošana ir iespējama. (likums „Par zemes dzīlēm”).

Derīgo izrakteņu ieguve ir darbu komplekss derīgo izrakteņu iegūšanai atradnē. (likums „Par zemes dzīlēm”).

Džentrifikācija (*gentryfication*) ir daudzdimensionāls sociāls un telpas izmaiņas process, kurā teritorijas vai atsevišķas ēkas vai īpašumi tiek modernizēti, atjaunoti, lai tos padarītu pievilcīgus augstākam (rietumos vidusšķiras) sociālam slānim nekā dzīvo konkrētā teritorija, un šī procesa rezultātā oriģinālie iedzīvotāji bieži vēlāk ir spiesti pamest savas dzīves vietas, vai nu tāpēc, ka nodokļi ir kļuvuši par augstiem, vai tāpēc, ka to apdzīvotās mājvietas ir ieguvušas interesi attīstītāju vidū un tās tiek pārpirktas. Džentrifikācijas process var notikt gan lauku, gan pilsētas teritorijās, dažkārt to uzsāk radošo industriju pārstāvji, kuri pirmie novērtē kādas teritorijas potenciālu, kas citādi nav pamanīts no tradicionālajiem teritorijas attīstītājiem un tās finansētājiem.

Ekotūrisms (*ecotourism*) ir ilgtspējīgs, videi draudzīgs tūrisms, kura galvenais mērķis ir veicināt dabas un kultūras vērtību izzināšanu un vides aizsardzību, kā arī pilnveidot sabiedrībā vides izglītību un apziņu. (Tūrisma likums)

Funkcionālais pilsētas areāls (pilsētareāls) (*functional urban area*) ir pilsētas ietekmes teritorija, ko nosaka dažādās valstīs pēc dažādiem kritērijiem, visbiežāk pēc ikdienas svārstmigrācijas areāla.

Galvaspilsēta (*capital city*) ir valsts ar likumu noteiktā galvenā pilsēta, kurā atrodas valsts augstākās pārvaldes iestādes, valsts administratīvais un politiskais centrs.

Galvaspilsēta ir pilsēta, kura veic valsts administrācijas funkcijas un ir valsts administratīvi politiskais centrs. Rīgas galvaspilsētas statusu nosaka Saeima ar likumu. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Ģimenes dārziņš (*allotment garden*) - teritorija, kur pagaidu lietošana uz līgumā noteiktu termiņu ir dārza ierīkošana ģimenes vajadzībām ar vai bez pagaidu būvēm (dārza inventāra noliktavām).

Ilgspējīga attīstība (*sustainable development*) ir sabiedrības labklājības, vides un ekonomikas integrēta un līdzsvarota attīstība, kas apmierina iedzīvotāju pašreizējās sociālās un ekonomiskās vajadzības un nodrošina vides aizsardzības prasību ievērošanu, neapdraudot nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanas iespējas, kā arī nodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. (Vides aizsardzības likums)

Inženiertehniskās apgādes tīkli/infrastruktūra ir ar maģistrālajām elektropārvades un sakaru līnijām un objekti un maģistrālajiem naftas, naftas produktu, ķīmisko produktu, gāzes un ūdens cauruļvadiem saistīto būvju, ūdens ņemšanas un notekūdeņu attīrīšanas būvju apbūve.

Izaugsme (*growth*)- attīstība un pilnveidošanās.

Izgāztuve ir atkritumu apglabāšanas vieta, kas neatbilst poligona prasībām.

Izglītības iestāde ir zemes un būves vai tās daļas izmantošana pamata, vidējai un augstākajai izglītībai, arī speciālajai un profesionālajai izglītībai.

Kompakts, blīvs, apbūves kompakums – tāda, kura daļas, sastāvdaļas atrodas cieši kopā vai nelielā attālumā, lai samazinātu attālumus līdz sabiedriskām ēkām, sabiedriski izmantojamām teritorijām, transporta un inženierkomunikāciju tīkliem.

Konurbācija - (latīņu valodā *com* kopā, savstarpēji saistīts urbs pilsēta) (*conurbation*) pilsētropa ar saplūstošu apbūvi, ciešiem ekonomiskiem un kultūras sakariem, kopēju infrastruktūru. Lieto gan kā aglomerācijas sinonīmu, gan kā vienu no tās veidiem.

Kultūras iestāde ir zemes, būves vai tās daļas izmantošana kultūras centram, teātrim, cirkam, kinoteātrim, koncertzālei, universālas izmantošanas zālei, muzejam, bibliotēkai, mediju centram vai līdzīgai iestādei.

Kultūras pieminekļi (nekustamie) ir atsevišķi objekti — ēkas, mākslas darbi, iekārtas un priekšmeti, atsevišķas apbedījuma vietas; kompleksi objekti — arheoloģiskās senvietas, arhitektūras ansambļi un kompleksi, pilsētu un citu apdzīvoto vietu vēsturiskie centri, ielas, laukumi, kvartāli, kultūrslānis, kapsētas, kultūrvēsturiskas ainavas, piemiņas vietas, vēsturiskas vietas un teritorijas. (Likums Par kultūras pieminekļu aizsardzību)

Labiekārtotojums (*improvement, utilities*) ir teritorijas iekārtojums ar atbilstošu infrastruktūru (*utilities*) tā, lai būtu ērti, viegli lietojama un izmantojama cilvēku vajadzībām (*human needs*).

Lauciniecisks – tāds, kas raksturīgs lauciniekiem.

Lauciniecisks dzīves veids (*rural life style*) – dzīves veids, kurā dominē laukiem tradicionāli raksturīgās cilvēku attiecības un aktivitātes. (skattabulu par lauku-pilsētu stereotipiem).

Lauki (*rural*) ir vispārējs jēdziens, kas aptver lauku teritorijas un ekonomiskās nodarbošanās veidus.

Lauksaimniecība (*agriculture*) ir tautsaimniecības nozare, kura nodrošina lauksaimniecības produktu ražošanu un ar to saistīto pakalpojumu sniegšanu. (Lauksaimniecības un lauku attīstības likums)

Lauksaimniecībā izmantojamās zemes transformācija ir lauksaimniecībā izmantojamās zemes lietošanas veidu maiņa uz citiem zemes izmantojuma veidiem, parasti uz apbūves, transporta būvju vai mežsaimniecības zemēm.

Lauksaimniecības zemes ir pietiekami lielas teritorijas, kuras ilgstoši paredzētas lauksaimnieciskajai ražošanai un zivsaimniecībai (dīķsaimniecībai), ietver zemnieku saimniecības, kuru galvenā ekonomiskā darbība ir lauksaimniecība; piemājas saimniecības, kuru ekonomiskā darbība ir lauksaimniecība; specializētas uzņēmēj sabiedrības, kuru galvenā ekonomiskā darbība ir lauksaimniecība, lauksaimnieciska rakstura uzņēmumu apbūve, pārējā lauksaimnieciskajā ražošanā izmantojamā zeme un dīķsaimniecība. Var ietvert arī lauksaimniecību apkalpojušus ražošanas, meliorācijas u.c. objektus, kā arī sakņu un augļu dārzus, palīgsaimniecības, mazdārziņu kolonijas.

Lauku apdzīvota vieta ir jebkura apdzīvota vieta, kura spēkā esošajos normatīvajos aktos nav noteikta kā pilsēta. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Lauku apvidus (*countryside*) ir teritorijas, kurās dominē noteikti laukiem raksturīgi ainavu veidi un zemes izmantojumi, kuros nozīmīga loma ir lauksaimniecībai, mežsaimniecībai un dabas teritorijām.

Lauku attīstība (*rural development*) ir politika, kas dažādās valstīs tiek definēta atšķirīgi un ietver dažādus pasākumus, kuri lielā mērā atkarīgi no attiecīgo lauku teritoriju konteksta un situācijas. Lauku attīstība ietver tādu pasākumus kā pieejamības, dzīves apstākļu un vides uzlabošana, kultūras ainavu un kultūras un dabas mantojuma aizsardzība, ekotūrisma attīstīšana, atbalsts maza un vidēja lieluma pilsētām, kā arī lieliem ciematiem, lai tie darbotos kā pakalpojumu sniedzēji lauku teritorijās, augstas kvalitātes lauksaimniecības, mežsaimniecības un amatniecības izstrādājumu veicināšana reģionā, balstoties uz videi draudzīgām ražošanas metodēm. Lauku attīstība Latvijā ir nelauksaimniecisko produktu ražošana lauku teritorijā, kā arī ar ūdens un zemes resursu izmantošanu saistīto pakalpojumu sniegšana un lauku ainavas saglabāšana. (Lauksaimniecības un lauku attīstības likums)

Lauku attīstības centrs (*rural development pole, growth centre*) ir apdzīvota teritorija, kura var ietilpt viena vai vairākas nelielas pilsētas, bet ar būtisku laukos dzīvojošo īpatsvaru, kurā sociālā, ekonomiskā un teritoriālā attīstība notiek saskaņā ar integrētu un perspektīvu attīstības plānu.

Lauku centrs ir apdzīvota vieta (laukos), kura apkalpo kādu apvidu.

Lauku iedzīvotāji, laucinieki (*rural inhabitants, population*) ir lauku teritorijās reģistrētie iedzīvotāji. Lauku iedzīvotāji tiek raksturoti tādi, kuri uztur daudz aktīvākas sociālās attiecības, dažkārt veido noslēgtas vietējās sabiedrības, var būt ekonomiski pašpietiekami (uzturēt naturālās saimniecības), var labāk saglabāt tradīcijas un zināšanas par ģeogrāfiskām vietu, statistiski visbiežāk tiek raksturoti tādi, kur dominē veco cilvēku īpatsvars, vīriešu pārsvars, mazāka konkurence un iespējas un mazāk pieejamas zināšanas un prasmes.

Lauku sēta ir lauku iedzīvotāju personīgās saimniecības ražošanas un dzīvojamās ēkas un zemes gabals, uz kura tā atrodas.

Lauku teritorijas (*rural areas*) ir mazapdzīvotas teritorijas bez pilsētām. Dažādās valstīs nosaka pēc dažādiem kritērijiem. Lauku teritorija Latvijā ir visa Latvijas teritorija, izņemot republikas nozīmes pilsētas un rajonu centrus. (Lauksaimniecības un lauku attīstības likums)

Lauku tūrisms (*rural tourism*) ir tūrisma veids, kura mērķis ir, balstoties uz vietējiem sociāliem, kultūras un dabas resursiem, piedāvāt tūristiem iespēju atpūties vai izmantot tūristu mītnes lauku teritorijā. (Tūrisma likums) Lauku tūrismā iesaistās tūristi, kas meklē lauku klusumu, tas nav parastais masu tūrisms un tas notiek attālu no teritorijām ar intensīvu tūrisma attīstību. Tajā iesaistās apmeklētāji, kas vēlas iegūt savstarpējos kontaktus ar lauku vidi un vietējo sabiedrību, kas uzņem viesus, autentiskā un jēgpilnā veidā. (Pasaules tūrisma Organizācija) Lauku tūrisms – izmanto

laukus kā resursu. Tas saistīts ar pilsētnieku vēlmi meklēt mieru un telpu atpūtai ārā, ne tik daudz tieši saistīts ar dabu, tomēr ietver nacionālo parku, kultūras mantojuma apskati lauku teritorijās, ainaviskus braucienus ar auto vai velosipēdu, lauku ainavu baudīšanu un zemnieku tūrismu.

Lauku-pilsētu divdalījums, dihotomija (*dichotomy*), **binārais iedalījums** (*binaries*) ir uzskats un pieeja, kas apskata laukus un pilsētas kā atšķirīgus apdzīvojuma veidus, kur viens ir otra pretstats.

Lauku-pilsētu nepārtrauktība (kontinuuums) (*rural-urban continuum*) ir uzskats un pieeja, kas apskata apdzīvotās vietas izkārtotas no pakāpeniski no tipiskām lauku līdz tipiskām pilsētu apdzīvotām vietām, t.i. apdzīvojums mainās pakāpeniskā pārejā no vienas apdzīvojuma formas otrā virzoties no kompakto pilsētu centriem uz to malām un attālām lauku teritorijām.

Lauku-pilsētu partnerība/sadarbība (*rural-urban partnership /cooperation*) ir attiecības starp pilsētu un lauku teritorijām, ar mērķi veicināt lauku teritoriju attīstību, izmantojot pilsētas veida teritoriālo vienību (*urban entities*) nodrošinātos pakalpojumus, mazināt lielā pilsētu teritoriju ietekmi un spiedienu uz apkārtesošajām lauku teritorijām un nodrošināt dažādas funkcijas, kas piemīt ilgtspējīgām pilsētu un lauku attiecībām (*urban-rural relations*).

Lauku-pilsētu stereotipi ir noturīgs, pārspīlēti, neobjektīvi un aizspriedumaini priekšstati par pilsētu un lauku atšķirībām, nevis fakti. Ilgāku laiku atkal un atkal atdzīvināti plaši sabiedrībā paspīesti un plašsaziņas līdzekļos un citās kumunikāciju formās cirkulējoši stereotipi nostiprinās cilvēku apziņā un sīkst pretijas pārmaiņām vai faktiem, kuri pierāda pretējo. Stereotips ir jēdziens, kas izcēlies no grieķu valodas (*stereos* nozīmē 'ciets', 'masīvs', *typos* nozīmē 'nospiedums' jeb 'zīme') un kopš 18.gs beigām ar šo jēdzienu izmantoja kā tehnisku terminu augstspieduma oriģinālās iespaidformas precīzas reljefa kopijas, ko lieto, lai iegūtu lielu skaitu rakstu kopijas līdz 200-300 tūkstošus. Kopš Ziemeļamerikāņu žurnālists Valters Lipmans (*Walter Lippman*) savā grāmatā Sabiedrības viedoklis (*Public Opinion*, 1922) ar stereotipu apzīmēja fiksētus, šaurus uztveres veidolus jeb "bildes mūsu galvā", kuras lielākoties pretijas vienkāršām maiņām, jēdzienu izmanto sociālā kontekstā. Ja stereotipus izmanto vajāšanai, diskriminācijai vai noniecināšanai, tie var sabiedrībai vai tās indivīdiem būt bīstami. Pastāv uzskats, ka stereotipu veidošanās atspoguļo kādu varas struktūru, ar kuru sabiedrības grupas izmantodamas marķēšanu ("birku piekarināšanu") cita citu notur zināmās ietekmes robežās.

Liela pilsēta ir pilsēta ar augstu iedzīvotāju koncentrāciju un apbūves blīvumu, kur iedzīvotāju skaits pārsniedz 25 000. Tai raksturīgs teritorijas labiekārtojums, ielu tīkls, attīstīta daudzveidīga tehniskā, sociālā un ekonomiskā infrastruktūra, kā arī saimnieciskās, sabiedriskās, kultūras dzīves un citu funkciju daudzveidība. (Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Jūrmala, Ventspils, Rēzekne, Valmiera, Jēkabpils, Ogre) (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Lielceļš - zemes, būvju vai to daļu izmantošana pilsētas starprajonu un tranzīta galveno autotransporta plūsmu uzņemšanai un saistībai ar ārpuspilsētas lielceļu un maģistrāļu tīklu. Lielceļš ietver teritoriju tā sarkanajās līnijās un krustojumus ar maģistrālēm, pilsētas un vietējām ielām un piebrauktuvēm.

Lielpilsēta (*large city*) ir pilsēta, kurā ir vairāk par 100 000 iedzīvotāju. . Var būt atkāpes no šī kritērija.

Liels ciems (*large village*) ir lauku apdzīvota vieta ar kompakto apbūvi tās centrālajā daļā, ar iedzīvotāju skaitu robežās no 500 līdz 2000. Tai raksturīgs ielu un ceļu tīkls, teritorijas labiekārtojums, daudzveidīgi tehniskās, sociālās un ekonomiskās infrastruktūras elementi. Liels ciems var nodrošināt lauku saimnieciskās, sabiedriskās

un kultūras dzīves un citas funkcijas. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Līnijbūvju zemes (*linear structures*) ir visas kopējas lietošanas ielas, ceļi, dzelzceļa joslas, lidlauki, energotransporta un sakaru līnijbūvju zemes.

Lokalitāte (*locality*) ir apdzīvojuma jēdziens, ko ANO rekomendācijās saprot kā 1) vienlaidus apbūvētu teritoriju ar ielas pazīmēm; 2) ja tā nav vienlaidus apdzīvota teritorija, tad tai jābūt apmetņu grupai ar vietēji atzītu apvienojošu nosaukumu; 3) ja nav divi iepriekšējie varianti, tad tā var veidot apmetnes, kas nav tālāk par vienu 200 m no otras. Pielietojot šo definīciju, atsevišķi teritorijas izmantošanas veidi nevar tikt uzskatīti par tādiem, kas var nodalīt apdzīvotas vietas vienu no otras: tie ir rūpniecības un komerciālās ēkas un būves, publiskie parki, spēļu laukumi un dārzi, futbola laukumi un citas sporta būves, upes ar tiltiem, dzelzceļa līnijas, kanāli, autostāvvietas un cita transporta infrastruktūra, kapi un baznīcu pagalmi. Lokalitātes vienības nevar aizstāt valsts administratīvi teritoriālā iedalījuma vienības. Vietējās administratīvi teritoriālā iedalījuma vienības var sastāvēt no vairākām lokalitātēm.

Maģistrāle (*arterial roads, trunk roads, main roads*) - zemes, būvju vai to daļu izmantošana lielceļu savienošanai ar pilsētas dzīvojamajiem rajoniem un iedzīvotāju darba vietām, kā arī iekšējiem autotransporta sakariem. Maģistrāle ietver teritoriju maģistrāles sarkanajās līnijās un krustojumus ar pilsētas un vietējām ielām, un piebrauktuvēm, bet neietver krustojumus ar lielceļiem.

Mazā osta (*harbour*) ir noteikta ierobežota sauszemes teritorijas daļa, ieskaitot mākslīgi izveidotos uzbērumus, un iekšējo ūdeņu daļa, ieskaitot iekšējos un ārējos reidus un ostas pieejā esošos kuģu ceļus, kas iekārtoti kuģu apkalpošanai, un tās darbības pamatvirzieni ir zvejniecība, zivju pārstrāde, tūrisms, ekoloģiski tīru kravu eksports un imports.

Maza pilsēta (*town*) ir pilsēta ar iedzīvotāju koncentrāciju un apbūves blīvumu, kur iedzīvotāju skaits nepārsniedz 10 000. Tai raksturīgs teritorijas labiekārtojums, ielu tīkls, plaša spektra tehniskā, sociālā un ekonomiskā infrastruktūra un tā daļēji nodrošina saimnieciskās, sabiedriskās, kultūras dzīves un citas funkcijas. (Gulbene, Alūksne, Aizkraukle, Madona, Limbaži, Balvi, Preiļi, Valka, Aizpute, Smiltene, Lielvārde, Grobiņa, Baloži, Viļāni, Vangaži, Kandava, Pļaviņas, Ikšķile, Rūjiena, Saulkrasti, Auce, Salacgrīva, Dagda, Ilūkste, Brocēni, Priekule, Kārsava, Skrunda, Ķegums, Varakļāni, Viesīte, Kalnciems, Zilupe, Baldone, Strenči, Lubāna, Stende, Viļaka, Mazsalaca, Jaunjelgava, Cesvaine, Seda, Sabile, Ape, Aloja, Aknīste, Ainaži, Pāvilosta, Līgatne, Staicele, Valdemārpils, Piltene, Subate, Durbe) (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Mazpilsēta (*town*) ir neliela pilsēta; pilsēta ar nelielu iedzīvotāju skaitu un samērā mazu saimniecisko nozīmi.

Mazpilsētnieks – mazpilsētas iedzīvotājs.

Mazs ciems (*small village, hamlet*) ir lauku apdzīvota vieta ar kompaktu apbūvi tās centrālajā daļā, ar iedzīvotāju skaitu robežās no 10 līdz 100. Maziem ciemiem raksturīgi atsevišķi sociālās un ekonomiskās infrastruktūras un teritorijas labiekārtojuma elementi. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Megapole - (grieķu valodā nozīmē *me gas + polis* jeb liela pilsēta) pilsētu aglomerāciju grupa ar policentrisku struktūru. Bieži izveidojas gar transporta maģistrālēm.

Mežs (*forest*) ir ekosistēma visās tā attīstības stadijās, un tajā dominē koki, kuru augstums konkrētajā vietā var sasniegt vismaz septiņus metrus un kuru pašreizējā vai potenciālā vainagu projekcija ir vismaz 20 procenti no mežaudzes aizņemtās platības. Par mežu neuzskata atsevišķi no meža esošu platību, kas mazāka par 0,1 hektāru;

mākslīgas vai dabiskas izcelsmes koku rindas, kuru platums ir mazāks par 20 metriem; kā arī augļu dārzus, parkus, kapsētas un kokaudzētavas. Meža nekoksnes vērtības ir materiālās vērtības - ķermeniskas lietas, kuras saistītas ar mežu un kuras iegūstot tiek atdalītas no meža un mežam piemītošās rekreatīvās, vidi stabilizējošās un ekoloģiskās īpašības. Meža nekoksnes materiālās vērtības - savvaļas ogas, augļus, riekstus, sēnes un ārstniecības augus - personas var iegūt pēc sava ieskata, ja meža īpašnieks vai tiesiskais valdītājs nav noteicis ierobežojumus. (Meža likums) Mežs Rīgas pilsētā nozīmē sabiedrībai pieejamu, ar kokiem apaugušu teritoriju, kas izmantojama rekreācijai, bet ne mežsaimniecībai. Mežs ir arī ekosistēma visās tās attīstības stadijās, un tajā dominē koki, kuru augstums konkrētajā vietā pārsniedz vismaz septiņus metrus un kuru vainagu projekcija ir vismaz 20 procentu no mežaudzes aizņemtās platības.

Mežsaimniecībā izmantojamās zemes transformācija ir mežsaimniecībā izmantojamās zemes lietošanas veidu maiņa uz citiem zemes izmantojuma veidiem, parasti apbūves, transporta būvju vai zemēm

Noliktava ir zemes, būves vai tās daļas izmantošana materiālu, vielu, lietu un preču uzkrāšanai, uzglabāšanai vai saglabāšanai (saldēšanai).

Novads ir administratīvā teritorija, kura izveidota, apvienojoties pagastiem, pilsētām vai pagastiem un pilsētām, un kurā ir viena vietējā pašvaldība.

Osta (*port*) ir ar robežām noteikta Latvijas sauszemes teritorijas daļa, ieskaitot mākslīgi izveidotos uzbērumus, un iekšējo ūdeņu daļa, ieskaitot iekšējos un ārējos reidus un kuģu ceļus ostas pieejā, kas iekārtoti kuģu un pasažieru apkalpošanai, kravas, transporta un ekspedīciju operāciju veikšanai un citai saimnieciskai darbībai. Ostas izmantošanu aizsardzības vajadzībām reglamentē Ministru kabineta noteikumi un attiecīgās ostas noteikumi. Ostas teritorijas sauszemes daļa jeb ostas zeme var būt valsts, pašvaldības vai citas juridiskās vai fiziskās personas īpašums. Ostas iekšējo ūdeņu daļa jeb akvatorija ir valsts īpašums. (Likums par ostām)

Paaugstināta riska objekts ir objekts ar paaugstinātu iespējamību radīt draudus videi, cilvēka dzīvībai, veselībai vai īpašumam.

Parcele (*parcel*) ir detālpplānojumā vai zemes ierīcības projektā noteikta zemes gabala daļa, kas var tikt ierakstīta zemesgrāmatā kā jauns zemes gabals.

Parks ir sabiedriskas nozīmes dabas objekts, kas var atbilst meža ekosistēmas nosacījumiem, kam ir īpaši izveidota infrastruktūra un kam nepieciešama regulāra kopšana un atjaunošana, saglabājot vai uzlabojot teritorijas estētisko, ainavisko un kultūrvēsturisko vērtību. Parka izveidošanas kārtību un apsaimniekošanas pamatprincipus nosaka Ministru kabinets. Pašvaldība izdod saistošos noteikumus par konkrētā parka apsaimniekošanu un aizsardzību. (Meža likums). **Pilsētas parks** ir apstādījumu teritorija, kur ar dārzu mākslas un ainavu arhitektūras paņēmieniem kompleksi veidoti pilsētas nozīmes **publiskās ārtelpas** (*public open space*) apstādījumi pilsētvides ekoloģiskās un ainaviskās kvalitātes paaugstināšanai. Vienlaicīgi parks nozīmē noteiktas atklātās publiskās telpas primāro atļauto izmantošanu galvenokārt cilvēka atpūtas vajadzībām.

Pārrobežu ietekme nozīmē jebkuru ietekmi, izņemot globālu, ko izraisa paredzētā darbība ietekmētās puses jurisdikcijā esošā teritorijā, ja šīs ietekmes fiziskais cēlonis pilnībā vai daļēji atrodas citas dalībvalsts jurisdikcijā esošā teritorijā.

Pārvaldes iestāde - zemes, ēkas vai tās daļas izmantošana nekomerciāliem nolūkiem, kas ietver valsts institūciju, visu līmeņu pašvaldību, sabiedrisko organizāciju, biedrību, vēstniecību, arī prokuratūras, tiesu, pasta, policijas, ugunsdzēsības, kā arī reliģisku iestādi.

Pavadonpilsēta (*satellite town/city*)- pilsētas tipa apdzīvota vieta lielpilsētas tuvumā,

kurai ar to ir cieši saimnieciski, darba, kultūras un apkalpes sakari. Parasti pavadonpilsētas tiek īpaši celtas lielpilsētu atslodzešanai un ietilpst aglomerācijā. Nakšņošanas pavadonpilsētās gandrīz visi strādājošie iedzīvotāji brauc darbā uz centrālo pilsētu (izteikta diennakts svārstmigrācija).

Peri-urbānās teritorijas (*peri-urban*) ir apdzīvotas piepilsētu teritorijas starp izteiktu lauku apvidu un kompakto pilsētu, tās ir **pilsētas un lauku saskares joslas** (*urban-rural interface*), kuras attīstības rezultātā var pārtapt par pilnīgi urbanizētu vidi.

Peri-urbānās teritorijas robežoties ar **pilsētas malas teritorijām** (*urban fringe*), bet tie var būt arī dzīvojamo rajonu kopumi jeb klasteri lauku apvidū. Peri-urbānās teritorijas visbiežāk ir rezultāts suburbanizācijas vai pilsētu haotiskam izplešanās procesam (*urban sprawl*).

Piepilsēta - apdzīvota vieta (parasti pilsētas tipa) atrodas ārpus lielpilsētas administratīvajām robežām vai oficiālajām robežām, bet tās tiešā tuvumā pilsētas ārējā nomalē vai pilsētas ietekmes zonas ārējās daļas sastāvdaļas (Padomju plānošanā – tās ietilpa piepilsētas zonā). Pilsētai augot piepilsēta parasti saplūst ar to un var tikt pievienota pilsētai arī administratīvi. No pavadonpilsētas atšķiras ar mazāku attālumu līdz galvenajai pilsētai.

Piepilsētas zona – Padomju plānošanā apzīmēja teritoriju, kura aptver pilsētu, ar kuru tai ir cieši saimnieciski, kultūras un apkalpes sakari. Piepilsētas zonā plānošanas Padomju plānošanas un būvniecības normatīvie dokumenti noteica, ka tiek izvietoti rūpniecības, transporta un loģistikas uzņēmumi, noliktavas, zinātnes un izglītības, sociālās palīdzības un vides aizsardzības objekti kā atkritumu poligoni, ūdens attīrīšanas iekārtas, tāpat tika noteikts, ka piepilsētā svarīgi saglabāt dabas teritorijas un atpūtas (rekreācijas) teritorijas pilsētas iedzīvotājiem.

Pierīga ir Rīgas piepilsētas daļa un/vai ietekmes zona, kas atrodas ārpus tās administratīvajām robežām.

Pilsēta (Latvijā) (*town and city, urban settlement*) - apdzīvota vieta, kurai piešķirts pilsētas statuss un noteiktas robežas. Parasti tās robežās pastāv augstāka dzīves materiālo priekšnoteikumu un cilvēku koncentrācija nekā citās apdzīvotās vietās.

Pilsēta ir apdzīvota vieta ar kompaktu apbūvi, iedzīvotāju koncentrāciju un teritorijas labiekārtojumu un ar nacionāli unikālu nosaukumu. Pilsētas statusu un robežas nosaka Saeima vai Ministru kabinets. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Pilsētai piegulošās zonas (*adjacent zones*) ir piepilsētas jeb ikdienas svārstmigrantu josla (*commuter belt*). Lielpilsētas ietekmes areāla neapbūvētās starpteritorijas (*interstitial open spaces*) ir pilsētai piegulošās vai pilsētas reģionā ietilpstošās lauku teritorijas,

Pilsētas reģions/lielpilsētas ietekmes areāls/metropoles reģions (*metropolitan region / metropolitan area*) ir apdzīvojamā sistēma, kas sastāv no lielas dominējošas pilsētas un tās piepilsētām (*suburbs*) un tai piegulošajām ietekmes zonām, kas var aptvert vairākus dažāda lieluma pilsētu centrus un lauku teritorijas. Dažkārt ar lielpilsētas reģionu (administratīvā vai ģeogrāfiskā izpratnē) uzskata lielāku teritoriju nekā ar lielpilsētas ietekmes areālu, bet dažās interpretācijās abu jēdzienu nozīmes ir līdzīgas.

Pilsētas teritorija (*urban area*) ir teritorija, kas ir fiziski veido pilsētas daļu, kurai raksturīga liels apbūvētas virsmas (*built-up surfaces*) īpatsvars, blīva apdzīvotība un augsts nodarbinātības līmenis, kā arī lieli transporta un citas infrastruktūras apjomi atšķirībā no lauku teritorijām Pilsētu zonās var ietilpt arī neapbūvētas (*non built-up*), zaļas teritorijas, ko lielākoties pilsētas iedzīvotāji izmanto atpūtai.

Pilsētas un lauki ir telpiskās kategorijas iedzīvotāju izvietojuma apzīmēšanai.

Pilsētciemats ir pilsētas tipa apdzīvota vieta LPSR (no 1945.līdz 1991.gadam), kam

piešķirtas attiecīgas juridiskas tiesības. Mazāks iedzīvotāju skaits, savukārt lielāks lauksaimniecībā nodarbināto skaits nekā pilsētās. Mazāk blīva, parasti mazstāvu apbūve. šaurāk specializēti kā pilsētas. Pārejas forma starp pilsētu un laukiem, kurā ir lieli rūpniecības, celtniecības uzņēmumi vai kūrorta iestādes, bet nav izveidoti visi pilsētas infrastruktūras objekti.

Pilsētciems ir lauku apdzīvota vieta ar kompaktu apbūvi un iedzīvotāju skaitu virs 2000. Tai raksturīgi pilsētai tipiski teritorijas labiekārtojuma elementiem, ielu un ceļu tīkls, kā arī plaša spektra sociālā, ekonomiskā un tehniskā infrastruktūra. Pilsētciems var nodrošināt pilsētām raksturīgo saimnieciskās, sabiedriskās, kultūras dzīves un citas funkcijas. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Pilsētnieciskās teritorijas, pilsētas veida (pilsētveida) teritorijas (*built-up*) - kompakti vienlaidus apbūvētas teritorijas, kuras var atrasties gan formālās pilsētu, gan lauku teritorijās. Dažādās valstīs nosaka pēc dažādiem principiem (skat.6. tabula pielikumā).

Pilsētniecisks – tāds, kas raksturīgs pilsētniekiem.

Pilsētniecisks dzīves veids (*urban life style*) – dzīves veids, kurā dominē pilsētām tradicionāli raksturīgās cilvēku attiecības un aktivitātes.(skattabulu par lauku-pilsētu stereotipiem).

Pilsētnieki (*urbanites*) ir pilsētas iedzīvotāji, pilsētas dzīves stila piekritēji.

Pilsētu apsaimniekošana (*urban management*) ir vietējā vai metropoles (aglomerācijas) līmeņa sabiedrības politikas, kas skar plašu spektru jautājumu kā zemes izmantošanas plānošana, mājokļi, transports, pilsētu atjaunošana, pamesto un neizmantoto vietu atkārtota izmantošana, vides aizsardzība, atkritumu apsaimniekošana, enerģijas un ūdens apgāde, pakalpojumu un infrastruktūras nodrošināšana, ekonomikas attīstība, kultūras mantojuma aizsardzība un uzlabošana, kultūras veicināšana un attīstība, utml.

Pilsētu haotisks izplešanās process (*urban sprawl*) ir parasti ātra, neplānota, nekontrolēta un pārdošu pilsētas veida attīstības izplešanās lauku teritorijās, kas atrodas blakus pilsētas ārējai malai. To raksturo fragmentāri, staru veida un lineāri apdzīvoto teritoriju zemes izmantojuma veidu raksti, lieli vienam mērķim (tirdzniecībai, dzīvošanai, ražošanai) paredzētu teritoriju zonējumi, mazāks zemes izmantojuma blīvums, bet augstāks attīstības līmenis nekā tradicionālajās lauku teritorijās, piemēram, platāki un labāki ceļi, lielāki veikali ar plašiem stāvlaukumiem, no automašīnu satiksmes atkarīgu iedzīvotāju sabiedrības, neveselīga un mazkustīga dzīves veida izplatīšanās, kājāmgājēju un veloceliņu trūkums, pilsētas būvniecības un arhitektūras dizaina dažādības trūkums, vienveidīgas piepilsētas vides attīstība, publisko ārtelpu un publisko tikšanās vietu trūkums (kultūras centru), vietējo tradīciju iznīkšana, un vietējo iedzīvotāju sociālā stāvokļa pasliktināšanās salīdzinājumā ar jaunajiem iedzīvotājiem, lauku dženīfikācijas procesa parādīšanās, satiksmes problēmu parādīšanās un dabas, lauku ainavu un vietējo resursu iznīcināšanu.

Pilsētu iedzīvotāji, pilsētnieki (*urbanites, urban inhabitants, population*) ir pilsētu teritorijās reģistrētie iedzīvotāji.

Pilsētu ietekmes (tieces) teritorijas, pilsētu lauki (*urban fields*) - aptver teritoriju, ko katra pilsēta saista ar fiziskām, ekonomiskā vai sociālā saitēm.

Pilsētu robežas (*urban boundary*) ar likumu noteiktas administratīvā pilsētās robeža. Var noteikt ar vietējās pašvaldības teritorijas plānojumu.

Pilsētu teritorijas (*urban areas*) ir kompakti apdzīvotas teritorijas, ko ietver lauku teritorijas. Dažādās valstīs nosaka pēc dažādiem kritērijiem.

Pilsētu-lauku partnerības (*urban-rural partnerships*) ir pilsētu un lauku mijiedarbības (*urban-rural interactions*) jeb kā telpiskas saiknes starp pilsētām un

laukiem, piemēram, cilvēku, preču, naudas, informācijas un atkritumu plūsmas un starpnozaru saiknes (*linkages*), piemēram, starp lauksaimniecību, pakalpojumiem un ražošanu. Plašākā kontekstā tās ietver arī pilsētu centros notiekošas „laucinieciskas” darbības, tādas kā **pilsētu lauksaimniecība**, un darbības, ko bieži klasificē kā lauku apdzīvotajās vietās notiekošas „pilsētnieciskas” darbības, tādas kā ražošana un pakalpojumi.

Pilsētvides attīstība (*urban development*) ir konkrētas pilsētas teritorijas attīstība vai kā dažādās darbības, kas veicina šīs teritorijas ekonomisko un sociālo izaugsmi, saglabājot un attīstot vides un kultūras iespējas.

Pilsētvides attīstības veicināšana (*promotion of urban development*) ir rīcība, lai uzlabotu pilsētu un to teritoriju dažādās ekonomiskās, sociālās, vides un kultūras iespējas.

Policentriskā telpiskā (*polycentric development*) **attīstībai reģionālā mērogā** – ir tāda attīstība, kura nodrošina, ka izaugsme un attīstība labvēlīgi ietekmē arī vidēja lieluma un mazākas pilsētas, ar mērķi saglabāt un palielināt dzīvotspēju reģiona lauku apvidus teritorijās.

Priekšpilsētas ir apdzīvoti rajoni, kas atrodas ārpus pilsētas centrālās daļas, bet

Publiskā ārtelpa (*public open space*) - ielas, bulvāri, laukumi, parki (dārzi), skvēri, krastmalas, kvartālu telpa, pagalmi, kas bez ierobežojuma pieejami sabiedrībai neatkarīgi no tā, kā īpašumā tie atrodas.

Reģionālā attīstība (*regional development*) ir labvēlīgas pārmaiņas sociālajā un ekonomiskajā situācijā visā valsts teritorijā vai atsevišķās tās daļās. Reģionālā attīstība ir īslaicīgie visas Latvijas un katra tās reģiona dabas un kultūrvides, sociālās un saimnieciskās attīstības procesi. Izšķir pašattīstības reģionālā attīstība procesu, kas balstīts uz vietējiem resursiem un apstākļiem, un mērķtiecīgi vadītos reģionālā attīstība procesus, kurus nosaka valsts un pašvaldību reģionālā attīstība politika. (Reģionālās attīstības likums)

Reģionālā politika (*regional policy*) ir valdības nostādnes un mērķtiecīga rīcība reģionālās attīstības veicināšanai, koordinējot nozaru attīstību atbilstoši atsevišķu valsts teritorijas daļu attīstības prioritātēm un sniedzot tiešu atbalstu atsevišķu valsts teritorijas daļu attīstībai. (Reģionālās attīstības likums)

Rekreācija (*recreation*) ir telpu un teritoriju mākslīgo un dabas resursu izmantošana atpūtai (*leisure*) – cilvēka fiziskā un psihiskā stāvokļa atjaunošanai, paredzot to sporta būvju, viesnīcu, pansionātu, sanatoriju un līdzīgu būvju būvniecībai.

Rekreāciju teritorijas ir vizuāli un kultūras ziņā atraktīvas apdzīvotās vietas ar augstu dzīves kvalitāti, meži, mežaparki, meža aizsargjoslas, kā arī ūdenstilpnes, vispārpieejami akvatoriji un piekrastes, kas kopā ar apdzīvoto teritoriju parkiem, dārziem un skvēriem veido atklāto telpu sistēmu, ko izmanto vai var izmantot rekreācijā.

Rekreatīvais tūrisms ir tūrisma veids, kura mērķis ir atjaunot cilvēka fizisko un garīgo potenciālu, racionāli izmantojot dabiskos un mākslīgos atpūtas un atvaseļošanās resursus. (Tūrisma likums)

Republikas nozīmes pilsēta - pilsēta, kurā ir vairāk par 50 000 iedzīvotāju. Var būt atkāpes no šī kritērija.

Riska objekts (avots) ir objekts, kas var radīt draudus videi, cilvēka dzīvībai, veselībai vai īpašumam.

Risks ir cilvēka darbības vai dabas procesu izraisītas nevēlamas ietekmes iespējamība uz vidi, cilvēka dzīvību, veselību vai īpašumu, kā arī nevēlamās ietekmes seku iespējamība noteiktā periodā un laika posmā.

Rūpnieciskās ražošanas teritorijas ir teritorijas, kas rada paaugstinātu piesārņojumu

vidē, troksni vai cita veida traucējumus, kas kaitīgi videi un cilvēkiem, un īpaši jāatzīmē teritorijas plānojumos.

Rurālisms (*ruralism*) – politika, kas veicina lauku dzīves veida izplatīšanos teritorijās un sabiedrībā. Pētniecības nozare, kas pēta lauku vidi.

Ruralitāte (*rurality*)- vispārējs jēdziens, kas aptver gan lauku teritorijas, gan lauku ekonomiskās nodarbošanās veidus un citas laukiem raksturīgas aktivitātes, gan lauku iedzīvotājus.

Sabiedriskas nozīmes objekti ir izglītības un zinātnes iestāžu apbūve, ārstniecības, veselības un sociālās aprūpes iestāžu apbūve, valsts un pašvaldību pārvaldes iestāžu apbūve, ārzemju diplomātisko dienestu, starptautisko sabiedrisko organizāciju pārstāvniecību ēku apbūve, reliģisko iestāžu ēku apbūve, valsts aizsardzības nozīmes objektu, drošības, policijas, ugunsdrošības un soda izciešanas iestāžu apbūve, īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, kurās saimnieciskā darbība ir aizliegta, īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, parku, skvēru, meža parku, aleju, pludmaļu, krastmalu un citu koplietošanas un rekreācijas nozīmes objektu teritorijas, ja tajās atļautā saimnieciskā darbība nav pieskaitāma pie kāda cita klasifikatorā norādīta lietošanas mērķa, kapsētu teritorijas un ar tām saistīto ceremoniālo ēku un krematoriju apbūve un pārējie sabiedriskās nozīmes objekti un to apbūve.

Sabiedriski nozīmīga būve ir ēka, kurai ir vairāk nekā pieci virszemes stāvi, publiskā ēka, kurā paredzēts vienlaikus uzturēties vairāk nekā simt cilvēkiem, ražošanas ēka, tornis, kā arī tilts, ceļa pārvads, tunelis, ja tas ir garāks par 100 m, vai vairāk nekā viena stāva apakšzemes būve. Pašvaldība vietējos apbūves noteikumos papildus var noteikt sabiedriski nozīmīgas būves attiecīgajā teritorijā.

Sadzīves atkritumi ir visi pārējie atkritumi, kuri netiek klasificēti kā bīstamie atkritumi.

Sanācija ir attīstības pasākumu komplekss, ko īpašnieks īsteno dzīvojamās vides kvalitātes uzlabošanai esošajā, arī vēsturiskajā apbūvē un kas ietver enerģijas taupīšanas un infrastruktūras uzlabošanas pasākumus, kā arī vides pieejamības nodrošināšanu.

Sateces baseins ir teritorija (ieskaitot ūdeni nesošo iežu slāņkopas), no kuras ūdens notek atsevišķā ūdenstilpē (upē, ezerā u.c.)

Sociālās aprūpes iestāde ir zemes, ēkas vai tās daļas izmantošana sociālās aprūpes nolūkiem, tā var ietvert sociālās aprūpes centru, internātu, pansionātu, invalīdu namu vai citu iestādi šiem vai līdzīgiem nolūkiem.

Suburbanizācija (*suburbanization*) ir process, kas saistīts ar piepilsētu attīstību jeb piepilsētu augšanu ap lielām un ļoti lielām pilsētām. Šo procesu veicina iedzīvotāju skaita palielināšanās, ekonomiskās attīstības pieaugums, kā arī iekšēji pilsētu pārveidošanas procesi. Var parādīties satiksmes un sociālo pakalpojumu sniegšanas problēmas un var notikt dabas, ainavu un resursu iznīcināšana.

Kontrurbanizācija (*contrurbanization*) – iedzīvotāju atgriešanās laukos, parasti nonākot valstij noteiktā attīstības līmenī, kad lauku teritoriju infrastruktūra ir uzlabota un pilsētās ir tik attīstītas, ka cilvēki meklē lauku dzīves labumus (*amenities*) kā alternatīvu pilsētas dzīvei.

Telpiskā attīstība (*spatial development*) ir konkrētas teritorijas attīstība vai dažādās darbības, kas veicina šīs teritorijas attīstību un ekonomisko un sociālo izaugsmi, saglabājot un attīstot vides un kultūras iespējas.

Teritorijas attīstīšana (*place, site development*) ir infrastruktūras, pakalpojumu un rūpniecības teritoriju plānošana ar mērķi veicināt kādas teritorijas sociāli ekonomisko izaugsmi.

Teritorijas inženiertehniskā sagatavošana ir inženiertehnisko pasākumu

komplekss, kas jāveic, lai būvniecībai nodomātajā teritorijā būtu iespējams veikt apbūvi. Pasākumu komplekss ietver teritorijas nosusināšanu, kas savieno zemes gabala priekšējās robežas viduspunktu ar trīsstūra virsotni, ko veido zemes gabala sānu robežas.

Teritorijas plānojums (*comprehensive plan, physical plan, land use plan*) ir ilgtermiņa teritorijas plānošanas dokuments vai plānošanas dokumentu kopums, kurš izstrādāts un stājies spēkā normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un kurā atbilstoši plānošanas līmenim un plānojuma veidam rakstveidā un grafiski attēlota teritorijas pašreizējā un noteikta plānotā (atļautā) izmantošana un šīs teritorijas izmantošanas aprobežojumi. Lai izpildītu savas funkcijas, pašvaldībām likumā noteiktajā kārtībā ir pienākums izstrādāt pašvaldības teritorijas attīstības programmu un teritorijas plānojumu, nodrošināt teritorijas attīstības programmas realizāciju un teritorijas plānojuma administratīvo pārraudzību.

Tiesības uzturēties un brīvi pārvietoties valsts un pašvaldības mežā nozīmē, ka fiziskajām personām ir šādas tiesības, ja normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Transportlīdzekļus drīkst lietot tikai pārvietojoties pa meža ceļiem. Pašvaldība pēc Valsts meža dienesta vai vides aizsardzības institūcijas ierosinājuma meža ugunsdrošības interesēs, kā arī īpaši aizsargājamo teritoriju, meža augu un dzīvnieku aizsardzības interesēs var ierobežot fizisko personu tiesības uzturēties un brīvi pārvietoties mežā. Personām ir pienākumi uzturoties mežā, t.i. ir jāievēro meža ugunsdrošības noteikumu, nedrīkst bojāt meža augsni un meža infrastruktūru, nedrīkst piesārņot mežu ar atkritumiem, jāievēro noteiktā kārtība atpūtas vietu izmantošanā, nedrīkst postīt putnu ligzdas un skudru pūžņus un citādi nekaitēt meža augiem un dzīvniekiem. Fizisko personu uzturēšanos un brīvu pārvietošanos citā mežā var ierobežot to īpašnieks vai tiesiskais valdītājs. (Meža likums)

Tirdzniecības un pakalpojumu objekts ir zemes, būves (arī ēkas) vai tās daļas izmantošana preču pirkšanai vai pārdošanai tieši patērētājam (tirdzniecības centrs, universālveikals, tirgus, veikals, salons, aptieka, restorāns, bārs, kafējnīca), kā arī sadzīves un citu pakalpojumu nodrošināšanai, bet nenozīmē minēto kā palīgizmantošanu un neietver nekādu ražošanu vai vairumtirdzniecību.

Troksnis (vides) (noise) ir nevēlams vai kaitīgs cilvēka darbības radīts āra troksnis, piemēram, troksnis, ko rada transportlīdzekļi, ceļu satiksme, dzelzceļa satiksme, gaisa satiksme, troksnis, kas rodas rūpnieciskās darbības zonās, kā arī troksnis, ko rada šā likumā noteiktās piesārņojošās darbības (iekārtas).

Tūrisma resursi ir dabas un cilvēka veidotu faktoru un norišu kopums, kas piesaista tūristu emocionālās, garīgās, fiziskās un dziednieciskās intereses. (Tūrisma likums)

Tūrisms ir personas darbības, kas saistītas ar ceļošanu un uzturēšanos ārpus savas pastāvīgās dzīvesvietas brīvā laika pavadīšanas, lietišķo darījumu kārtēšanas vai citā nolūkā ne ilgāk kā vienu gadu. (Tūrisma likums)

Tūristu mītne ir ēka, ēku grupa vai labiekārtota vieta (teritorija), kurā komersants vai saimnieciskās darbības veicējs nodrošina tūristu diennakts izmitināšanu un apkalpošanu. (Tūrisma likums)

Ūdens resursu lietošana ir virszemes un pazemes ūdens resursu izmantošana iedzīvotāju un tautsaimniecības vajadzībām (ūdens ieguve, uzkrāšana, sagatavošana lietošanai, sadale un lietošana, notekūdeņu attīrīšana un novadīšana virszemes ūdensobjektos vai zemes dzīlēs), kā arī citas saimnieciskās, tai skaitā piesārņojošās darbības, kuras var būtiski ietekmēt virszemes vai pazemes ūdeņu kvalitāti un kvantitāti.

Urbānisms (*urbanism*) – politika, kas veicina pilsētas dzīves veida izplatīšanos teritorijās un sabiedrībā. Pētniecības nozare, kas pēta pilsētu vidi.

Urbanitāte (*urbanity*)- vispārējs jēdziens, kas aptver gan pilsētu teritorijas, gan pilsētu ekonomiskās nodarbošanās veidus un citas pilsētām raksturīgas aktivitātes, gan pilsētu iedzīvotājus.

Urbanizācija (*urbanisation*) ir ilgtermiņa pilsētu attīstība process, kam raksturīgs gan iedzīvotāju skaita pieaugums pilsētās, gan pilsētu teritoriju attīstība. Attīstības process, kā rezultātā ražošana un iedzīvotāji koncentrējas pilsētās. Tai ir sociāli ekonomisks raksturs, tā veicina pilsētas nozīmes palielināšanos valsts vai reģiona dzīvē, iedzīvotāju sociāli profesionālās un demogrāfiskās struktūras maiņu. Lielpilsētu materiālā un garīgā kultūra iespiežas mazpilsētās un laukos, kuru attīstība atgriezeniski stimulē pilsētu augšanu. Urbanizācijas virzošie spēki, tempi, mērogi un sekas ir atkarīgas no sociāli ekonomiskajiem apstākļiem. Ārēji urbanizācijas procesam raksturīga pilsētu skaita palielināšanās, apdzīvojuma struktūras transformācija, pilsētu aglomerāciju, vienlaidus urbanizētu teritoriju izveidošanās, pilsētu iedzīvotāju absolūts un relatīvs pieaugums.

Urbanizēta vide - teritorijas, kurās dominē pilsētnieciskais dzīves veids un var būt kompakti vienlaidus apbūvētas teritorijas.

Urbanizētās teritorijas - izveidojas pilsētas paplašināšanās jeb izplešanās procesā, tai pārraugot administratīvās robežas. Ietver vienu (centrālo) pilsētu vai vairākas pilsētas (policentrāla) kopā ar piepilsētā un citām apdzīvotām vietām.

Valsts meža zeme ir Zemkopības ministrijas Meža departamenta zeme pēc stāvokļa 1940.gada 21.jūlijā, kura zemes reformas gaitā nav nodota pastāvīgā lietošanā citām fiziskajām vai juridiskajām personām, kā arī tā meža zeme, kura pieder vai piekrīt valstij. Valsts meža zeme pastāvīgā lietošanā netiek piešķirta un nav atsavināma vai privatizējama, izņemot ar ikreizēju Ministru kabineta rīkojumu šādos gadījumos: veicot zemes maiņu likumā "Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos" noteiktajos gadījumos un kārtībā; ja valsts meža zeme nepieciešama likumā "Par pašvaldībām" noteikto šādu pašvaldības autonomo funkciju veikšanai (ceļu būvniecība, kapsētu izveidošana vai paplašināšana, parku ierīkošana un uzturēšana); un privatizējot, kā arī atsavinot zemi ēku (būvju) īpašniekiem: lauku apvidos - zemi, ko aizņem ēkas (būves) un pagalmi, kā arī šo ēku (būvju) uzturēšanai nepieciešamo zemi līdz 0,5 hektāru platībā; pilsētās — zemi, ko aizņem ēkas (būves) tādā platībā, kādā šī zeme ir ēku (būvju) īpašnieku likumīgā lietošanā (apbūvei), līdz 0,12 hektāru platībā. (Meža likums)

Vasarnīca – māja, kas apdzīvojama siltā gadalaikā un parasti atrodas ārpus pilsētas.

Vēsturiskā apbūve - kultūrvēsturiski unikālas, ļoti vērtīgas un vērtīgas ēkas, kas atzītas par saglabājamu kultūrvēsturisku vērtību.

Vide (*environment*) ir dabas, antropogēno un sociālo faktoru kopums. Vide ir apstākļu kopums, kas ietekmē biosistēmu un pakāpeniski mainās tās darbības iespaidā. Vide nodrošina biosistēmu ar eksistences resursiem un uzņem sevī tās darbības produktus. (Vides aizsardzības likums)

Vidēja pilsēta (*medium size city*) ir pilsēta ar vidēji augstu iedzīvotāju koncentrāciju un apbūves blīvumu, ar iedzīvotāju skaitu robežās no 10 000 līdz 25 000. Tai raksturīgs teritorijas labiekārtojums, ielu tīkls, attīstīta tehniskā, sociālā un ekonomiskā infrastruktūra, kā arī dažādas saimnieciskās, sabiedriskās, kultūras dzīves un citas funkcijas. (Tukums, Cēsis, Salaspils, Kuldīga, Olaine, Talsi, Saldus, Dobeles, Krāslava, Ludza, Sigulda, Līvāni, Bauska) (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Vidējs – pēc lieluma, nozīmes atrodas starp galējiem punktiem.

Vidējs ciems ir lauku apdzīvota vieta ar kompaktu apbūvi tās centrālajā daļā, ar

iedzīvotāju skaitu robežās no 100 līdz 500. Tai raksturīgs ielu un ceļu tīkls, daļējs teritorijas labiekārtojums, daļējs tehniskās infrastruktūras nodrošinājums dažādi sociālās un ekonomiskās infrastruktūras elementi. Vidējs ciems var nodrošināt atsevišķas lauku saimnieciskās, sabiedriskās un kultūras dzīves un citas funkcijas. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Vides kvalitātes mērķi raksturo vēlamo vides kvalitāti, tās piemērotību izmantošanai noteiktā veidā.

Vides pieejamība ir iespēja cilvēkiem ar kustību, redzes vai dzirdes traucējumiem pārvietoties vidē atbilstoši plānotajai būves funkcijai. (Būvniecības likums)

Vides/dabas aizsardzība ir pasākumu kopums vides kvalitātes saglabāšanai un dabas resursu ilgtspējīgas izmantošanas nodrošināšanai.

Viensēta (*farmstead, farm*) – atsevišķa zemnieku māja, saimniecības atstatu no citām tuvākajām zemnieku mājām, saimniecībām. **Viensēta** ir savrupa lauku sēta, kas sevī ietver nepārvietojamas ilglaicīgi dzīvojamās ēkas (ēku), saimniecības ēkas vai citas būves un kurai ir vietēji (vienā administratīvajā teritorijā) unikāls nosaukums. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Viensētu grupa (*grpu of farmsteads*) ir lauku apdzīvota vieta, kas sastāv no vairākām sētām (ēkām), kuras atrodas ne tālāk par 200 m viena no otras, kur ir mazāk par 100 iedzīvotājiem. **Viensētu grupai** ir apvienojošs vietēji (vienā administratīvajā teritorijā) unikāls nosaukums. (Latvijas Apdzīvoto vietu klasifikācijas projekts, 2001)

Vietējais tūrisms ir Latvijas iedzīvotāju tūrisms Latvijā. (Tūrisma likums)

Vietējā pašvaldība ir pilsētu, novadu un pagastu pašvaldības.

Virszemes ūdensobjekts ir nodalīts un nozīmīgs virszemes ūdens hidrogrāfiskā tīkla elements: **ūdenstece** (upe, strauts, kanāls vai to daļa), **ūdenstilpe** (ezers, dīķis, ūdenskrātuve vai to daļa), kā arī pārejas ūdeņi vai piekrastes ūdeņu posms.

Zemes (teritorijas) izmantošanas veids (*land use type*) - teritorijas plānojumā noteikts atļauto izmantošanu kopums pašvaldības teritorijas daļai ar noteiktu atšķirīgu plānoto (atļauto) izmantošanu.

Zemes gabals (pamatgabals) (*land lot, plot*) ir zemes vienība vienā administratīvi teritoriālā vienībā ar tam noteiktām robežām apvidū un kartogrāfiskā materiālā vai zemes reformas laikā – tikai kartogrāfiskā materiālā, kurš reģistrēts Nekustamā īpašuma valsts kadastra reģistrā. Zemes gabals ir norobežots ar pastāvīgiem situācijas elementiem (ceļiem, hidrogrāfijas elementiem, reljefa kontūrām u.c.) vai apvidū noteiktām robežām un tam var nebūt piešķirts kadastra numurs. Zemes gabalu var apbūvēt tā īpašnieks vai cita persona, kas noslēgusi līgumu ar attiecīgā zemes gabala īpašnieku. Zemes gabalu drīkst apbūvēt, ja tā apbūve nav pretrunā ar teritorijas plānojumu un detālo plānojumu. Pašvaldība var neatļaut apbūvi vai ierosināt to koriģēt, savā lēmumā motivējot, kādas likumu normas nepieļauj šādu būvniecību, kā arī ņemot vērā teritorijas plānojuma (detālā plānojuma) un būvniecības publiskās apspriešanas rezultātus.

Zemes izmantošanas plānošana (*land use planning*) ietver dažādas disciplīnas, cenšas regulēt zemes izmantošanu racionālā (efektīgā) veidā. Tā nozīmē zinātnisku, estētisku un kārtīgu zemes izmantošanu, pakalpojumus un infrastruktūru tā, ka tiek nodrošināta fiziska, ekonomiska, sociāla un vides efektivitāte, veselība un pilsētu un lauku iedzīvotāju grupu dzīves kvalitāte. Sistemātisks zemes un ūdens potenciāla novērtējums, zemes izmantojuma un citu fizisko, sociālo un ekonomisko apstākļu alternatīvi attīstības veidi, ar mērķi izvēlēties un pieņemt zemes izmantošanas iespējas, kas vislabāk atbilst zemes izmantotāju vajadzībām nedegradējot resursus vai vidi, līdz ar pasākumu izvēli, kas šādus izvēlētos zemes izmantošanas veidus veicinātu. Tā ietver zemes izmantotāju, plānotāju un lēmumu pieņēmēju līdzdalību un

ietver izglītības, juridiskos, fiskālos un finansu pasākumus.

10. Pielikums. Teritoriju mijiedarbības intensitātes aprēķins saskaņā ar G.I. Thrall modeli.

Rīga	Iedzīvotāju skaits	Attālums, km	Koeficients	Republikas nozīmes pilsētas	Iedzīvotāju skaits	Attālums, km	Koeficients	Mazās pilsētas	Iedzīvotāju skaits	Attālums, km	Koeficients	Izvēlēta teritorija vietas pētījumam	Iedzīvotāju skaits
Rīga	717000	23	40					Olaine	12765	18	0,83	Mārupes pagasts	11761
	717000	6	141									Mārupes pagasts	11761
	717000	34	86					Vangaži	4082	41	0,12	Mārupes pagasts	11761
	717000	54,5	14					Sigulda	10657	60	0,21	Mārupes pagasts	11761
	717000	23	40					Olaine	12765	49	0,16	Garkalnes novads	6051
	717000	28	15									Garkalnes novads	6051
	717000	34	86					Vangaži	4082	17	0,15	Garkalnes novads	6051
	717000	54,5	14					Sigulda	10657	36	0,18	Garkalnes novads	6051
	717000	49,5	86					Saulkrasti	5924	27	0,13	Carnikavas novads	5919
	717000	24	166	Jūrmala	55408	34	2,1	Olaine	12765	18	0,83	Mārupes pagasts	11761
	717000	24	166	Jūrmala	55408	34	2,1	Olaine	12765	51,5	0,15	Carnikavas novads	5919
	717000	66	72	Jelgava	66051	45	1,9	Olaine	12765	18	0,83	Mārupes pagasts	11761
	717000	66	72	Jelgava	66051	45	1,9	Olaine	12765	51,5	0,15	Carnikavas novads	5919
	717000	24	166	Jūrmala	55408	90	0,4	Saulkrasti	5924	55	0,13	Mārupes pagasts	11761
	717000	24	166	Jūrmala	55408	90	0,4	Saulkrasti	5924	27	0,13	Carnikavas novads	5919
	717000	66	72	Jelgava	66051	92	0,4	Saulkrasti	5924	55	0,13	Mārupes pagasts	11761
	717000	66	72	Jelgava	66051	92	0,4	Saulkrasti	5924	27	0,13	Carnikavas novads	5919
	717000	36,5	51					Ogre	26150	70	0,03	Meņģeles pagasts	690
	717000	52	9					Lielvārde	6805	69	0,01	Meņģeles pagasts	690
	717000	98	6					Aizkraukle	8715	36	0,02	Meņģeles pagasts	690
	717000	116	2					Ļaviņas	3754	43	0,01	Meņģeles pagasts	690
	717000	23	40					Olaine	12765	11	0,77	Olaines pagasts	6660
	717000	66	72					Jelgava	66051	26,5	1,66	Olaines pagasts	6660
	717000	103	4					Salacgrīva	5847	13	0,07	Ainaži/ Ainažu lauku teritorija	1663
	717000	88	7					Limbaži	8666	61	0,02	Ainaži/ Ainažu lauku teritorija	1663
	717000	129	15					Valmiera	27465	76	0,06	Ainaži/ Ainažu lauku teritorija	1663
	717000	21	30									Stopiņu novads	8844

Rīga	Iedzīvotāju u skaits	Attālums, km vairācu- Koeficient s	Republika s nozīmes pilsētas	Iedzīvotāju u skaits	Attālums, km	Koeficient s	Mazās pilsētas	Iedzīvotāju u skaits	Attālums, km vairācu- Koeficient s	Izvērtēta teritorija vietas pētījumam	Iedzīvotāju u skaits	
717000	240	0								Kalētu pagasts	768	
717000	218	28	Liepāja	85477	106	0,3	Brocēni	3542	106	0,29	Liepāja	85477
717000	66	72	Jelgava	66051	193	0,0	Pāvilosta	1137	6	0,01	Sakas novads	639
717000	217	0								Sakas novads	639	
717000	66	72	Jelgava	66051	7	1,7				Svētes pagasts	1762	
717000	51	2								Svētes pagasts	1762	
717000	66	72	Jelgava	66051	30	1,05				Tērvetes novads	4751	
717000	66	72	Jelgava	66051	29	2,5	Dobeles	11133	19	0,28	Tērvetes novads	4751
717000	75	5								Tērvetes novads	4751	
717000	66	11					Bauska	10212	38	0,04	Skaistkalnes pagasts	1413
717000	75	1								Skaistkalnes pagasts	1413	
717000	66	11					Bauska	10212	55	0,09	Tērvetes novads	4751
717000	72	11					Dobeles	11133	110	0,01	Skaistkalnes pag.	1413
717000	66	72	Jelgava	66051	27	0,6				Elejas pagasts	2574	
717000	70	0								Elejas pagasts	2574	
717000	66	72	Jelgava	66051	30	1,05				Tērvetes novads	4751	
717000	66	72	Jelgava	66051	55	1,2	Bauska	10212	17	0,05	Dāviņu pagasts	900
717000	64	1								Dāviņu pagasts	900	
717000	129	15	Valmiera	27465	7	1,21				Kocēnu pagasts	3093	
717000	107	2								Kocēnu pagasts	3093	
717000	129	15	Valmiera	27465	7	0,62				Kauguru pagasts	1581	
717000	111	0								Kauguru pagasts	1581	
717000	129	15	Valmiera	27465	47	0,1	Mazsalaca	2265	31	0,01	Naukšēnu pagasts	1555
717000	157	1								Naukšēnu pagasts	1555	
717000	152	1					Mazsalaca	2265				
717000	159	1					Valka	6337	30	0,03	Seda ar lauku	1654
717000	134	1								Seda ar lauku	1654	
717000	129	15	Valmiera	27465	32	0,3	Rūjiena	3587	8	0,07	Naukšēnu pagasts	1555
717000	152	2					Rūjiena	3587				
717000	72	1					Līgatne	1288	5	0,07	Līgatnes pagasts	2838
717000	54,5	14					Sigulda	10657	20	0,15	Līgatnes pagasts	2838
717000	90	1								Daibe/ Stalbe	1316	
717000	89	15					Cēsis	18258	49	0,02	Kaives pagasts	425
717000	110	0,3								Kaives pagasts	425	
717000	227	34	Daugavpils	108091	44	2,6	Krāslava	10651	30	0,22	Naujienes pagasts	6075

Rīga	Iedzīvotāju u skaits	Attālums, km vrijpēc. Koeficient s	Republika s nozīmes pilsētas	Iedzīvotāji u skaits	Attālums, km vrijpēc. Koeficient s	Mazās pilsētas	Iedzīvotāji u skaits	Attālums, km vrijpēc. Koeficient s	Izvērtētā teritorija vietas pētījumam	Iedzīvotāji u skaits			
	717000	232	2						Naujienes pagasts	6075			
	717000	199	3			Preiļi	8733	7	1,26	Preiļu novads	10119		
	717000	236	11	Rēzekne	36345	30	0,4	Viļāni	3640	46,5	0,01	Strūžānu pagasts	957
	717000	208	1			Viļāni	3640						
	717000	252	0,3									Strūžānu pagasts	957
	717000	236	11	Rēzekne	36345	31	1,2	Ludza	9875	38	0,01	Goliševas pagasts	494
	717000	261	3			Ludza	9875						
	717000	283	0,1									Goliševas pagasts	494
	717000	227	34	Daugavpils	108091	59	0,2	Subate	1176	18	0,01	Eglaines pag.	1069
	717000	171	0,5			Subate	1176						
	717000	185	0,4									Eglaines pag.	1069

11. Pielikums. Pieejamības indeksa aprēķina paraugs

	Apdzīvotā vieta	Iedzīvotāju skaits	km līdz tuvākajam objektam	ceļa kategorija 1 labs, 3 sliktāk	sab. Transporta reizes dienā līdz objektam	Iedzīvotāju skaits/100 *km	ceļa kategorija*5	Sab.tr./2	Starpindevs, jo lielāks, jo sliktāk	Vieta 1 labākais 7 sliktākais	Pieejamības vieta	Pieejamības objekts	Vietu skaits objektā	Iedzīvotāju skaits pagastā	Vietu skaits / idzīvotāju skaitu pagastā kopā * iedzīvotāju skaits apdzīvotajā teritorijā	Indekss, jo lielāks, jo sliktāk	GALA Indeks *-1 jo lielāks jo labāk	GAL A Index vieta
		1	2	3	4	5=1.k/100*2.k	6=3/5	7=4/2	8=5+6-7	9	10	11	12	13	14=12/13*1	15=8-19	16=15*-1	17
Apdzīvots punkts t.sk. Viensēta	Garciems	714	7	1	20	49,98	5,00	10,00	44,980	6	centrs	1 skola	220	6038	26,02	-18,965	-18,965	6
	Gauja	357	8	1	20	28,56	5,00	10,00	23,560	4	centrs	1 skola	220	6038	13,01	10,552	-10,5524	5
	Carnikava	3839	1	1	0	38,39	5,00	-	43,390	5	centrs	1 skola	220	6038	139,88	-96,487	96,48744	1
	Garupe	44	4	1	20	1,76	5,00	10,00	-3,240	1	centrs	1 skola	220	6038	1,60	-4,843	4,84318	2
	Kalngale	775	10	1	20	77,50	5,00	10,00	72,500	7	centrs	1 skola	220	6038	28,24	44,262	-44,2622	7
	Lilaste	159	12	1	20	19,08	5,00	10,00	14,080	3	centrs	1 skola	220	6038	5,79	8,287	-8,28669	4
	Sigulī	150	6	1	15	9,00	5,00	7,50	6,500	2	centrs	1 skola	220	6038	5,47	1,035	-1,03461	3
Kopā	6038																	

Attēlu saraksts

Attēls 1. Galvenie sociālie aģenti dzīvojamo teritoriju attīstības lēmumu pieņemšanas procesā pilsētu-lauku saskares joslās (pēc Pacione, 1990).	24
Attēls 2. Pilsētas funkcionālās areāls jeb pilsēta un tās lauku nomales un pavadoņpilsētas	30
Attēls 3. Lauku pilsētu mijiedarbības	44
Attēls 4. Pilsētu –lauku plūsmas un pilsētu un lauku sistēmas	47
Attēls 5. Izdzīvošanas stratēģijas (<i>livelihoods</i>) un lauku-pilsētas saiknes (<i>linkages</i>)..	48
Attēls 6. Negatīvās lauku-pilsētu mijiedarbības un reģionālā attīstība.....	50
Attēls 7. Pozitīvās lauku-pilsētu mijiedarbības un reģionālā attīstība	51
Attēls 8. Plūsmas starp pilsētu un lauku teritorijām un šo teritoriju iekšienē.....	52
Attēls 9. Lauku pilsētu transformācijas dažādos attīstības kontekstos un jomās	53
Attēls 10. Iedzīvotāju izmaiņas procenti gadā no 1981.-1986 līdz 1997.2003.gadu periodam Anglijas galvaspilsētā Londonā, lielajās pilsētās, mazajās pilsētās un mazpilsētās un lauku teritorijās	55
Attēls 11. Anglijas un Velsas mājsaimniecību blīvums, kas aprēķināts 10,000m un 30,000m rādiusā ap katru 1ha kvadrātu.	56
Attēls 12. Anglijas pilsētu kodola teritoriju areālu un darba svārstmigrācijas areāli. .	56
Attēls 13. Anglijas un Velsas pilsētu un lauku iedalījuma klasifikācija.....	63
Attēls 14. Teorētisks pilsētas reģions.....	72
Attēls 15. Lauku-pilsētu mijiedarbības teritoriju tipoloģija, kas piemērojama Latvijas situācijai	104
Attēls 16. Rīgas aglomerācija un lielo pilsētu izteiktas tieses areāli.	143
Attēls 17. Iedzīvotāju skaita izmaiņas pa grupām 2004./2007.gads, %-tos.....	153
Attēls 18. Bezdarba vidējās izmaiņas pa grupām 2004./2008.gads, %-tos.....	154
Attēls 19. IIN izmaiņas pa grupām 2004./2007/gads, %-tos	154
Attēls 20. Vidējais no iedz. sk. izmaiņas 2004/2007 no %-tiem	155
Attēls 21. IIN uz cilvēku vidējās izmaiņas 2004/2007 no %-tiem	155
Attēls 22. Bezdarba vidējās izmaiņas 2004/2007	156
Attēls 23. Rīgas pilsētas īpašumā esošie meži un mežsaimniecības ārpus tās administratīvajām robežām (Rīgas Mežu Aģentūra, 2005)	221
Attēls 24. Zemes platību sadalījums Rīgas reģionā	224
Attēls 25. Latvijas reģionu platība (ha) un vidējais iedzīvotāju skaits 2007.gadā.....	225
Attēls 26. Vidējais iedzīvotāju izvietojums pa teritorijām Rīgas reģionā 2007.gadā	225
Attēls 27. Teritoriju tipoloģiju un iedzīvotāju skaits Rīgas reģionā ārpus pilsētām..	226
Attēls 28. Zemes platību sadalījums Vidzemes reģionā	227
Attēls 29. Mežu platības Latvijas reģionos.....	228
Attēls 30. Vidējais iedzīvotāju skaits Vidzemes reģionā 2007.gadā	228
Attēls 31. Teritoriju tipoloģiju skaits un iedzīvotāju skaits Vidzemes reģionā	229
Attēls 32. Zemes platību sadalījums Kurzemes reģionā.....	231
Attēls 33. Vidējais iedzīvotāju skaits Kurzemes reģionā 2007.gadā	231
Attēls 34. Teritoriju tipoloģiju un iedzīvotāju skaits Kurzemes reģionā.....	232
Attēls 35. Vidējais iedzīvotāju skaits Zemgales reģionā 2007.gadā.....	233
Attēls 36. Zemes platību sadalījums Zemgales reģionā.....	234

Attēls 37. Teritoriju tipoloģiju un iedzīvotāju skaits Zemgales reģionā.....	235
Attēls 38. Zemes platību sadalījums Latgales reģionā.....	236
Attēls 39. Vidējais iedzīvotāju skaits Latgales reģionā	237
Attēls 40. Teritoriju tipoloģiju un iedzīvotāju skaits Latgales reģionā.....	238
Attēls 41. Peri-urbānās mijiedarbības zonas izmaiņas process.....	307
Attēls 42. Saiknes starp peri-urbāno lauksaimniecību, dzīves veidu (<i>livelihoods</i>) un vidi	311

Tabulu saraksts

Tabula 1. Plaši pielietotie kritēriji, nosakot lauku un pilsētu teritorijas	28
Tabula 2. <i>ESPON</i> projekta piedāvātie pilsētu-lauku attiecību indikatori un to pieejamība Latvijā.....	31
Tabula 3. Indikatoru kopums atsevišķām peri-urbānām teritorijām.....	35
Tabula 4. Peri-urbāno teritoriju indikatoru novērtējums attiecībā uz ilgspējību	36
Tabula 5. Plaši izmantoto daudzdimensionālo stereotipisko atšķirību starp lauku un pilsētu teritorijām apkopojums, kuras iespējams, kritiski izvērtējot, uzskatīt kā attīstības potenciālus	40
Tabula 6. <i>ESPON</i> pētījumā izmantotais pilsētu-lauku attiecību modelis	48
Tabula 7. Pašvaldību (<i>Local Authorities</i>) teritoriju iedalījums Anglijā.....	64
Tabula 8. Latvijas lauku tūrisma attīstības problēmas un risinājumi.....	91
Tabula 9. Latvijas minerālizejvielas	146
Tabula 10. Lauku un pilsētu atšķirības un iespējas, kā uz šīm atšķirībām var veidot attīstības politiku pasākumus	265
Tabula 11. Priekšrocības un problēmas peri-urbānai lauksaimniecībai, tas ir lauksaimniecībai pilsētu aktīvas ietekmes zonās	305
Tabula 12. Indikatoru kopums atsevišķām peri-urbānām teritorijām	309
Tabula 13. Indikatoru novērtējums attiecībā uz ilgspējību.....	310

